

ព្រះ

អង្គកថា

ភាសាចារឹក

សុត្តន្តបិដក

ខុទ្ទកនិកាយោ

ចរិយាបិដក

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ខុទ្ទកនិកាយ

ចរិយាបិដក-អដ្ឋកថា

គន្ថាវម្ភកថា

ចរិយា សព្ពលោកស្ស, ហិតា យស្ស មហេសីនោ;
អបិទ្កេយ្យានុការំ តំ, វន្តេ លោកគ្គនាយកំ។

វិជ្ជាចរណាសម្បជ្ជា, យេន នីយន្តិ លោកតោ;
វន្តេ តមុត្តមំ ធម្មំ, សម្មាសម្ពុទ្ធបូជិតំ។

សីលាធិគុណាសម្បជ្ជោ, បិតោ មគ្គជលេសុ យោ;
វន្តេ អរិយសង្ឃំ តំ, បុញ្ញក្ខេត្តំ អនុត្តរំ។

វន្តនាជនិតំ បុញ្ញំ, ឥតិ យំ រតនត្ថយេ;
ហតន្តរាយោ សព្ពត្ថ, ហុត្វាហំ តស្ស តេជសា។

ឥមស្មី ភទ្ទកប្បស្មី, សម្ពតា យា សុទុក្ខរា;
ឧក្កំសចារមិប្បត្តា, ធានចារមិតាធម៌ោ។

តាសំ សម្ពោធិចរិយានំ, អានុការីវិការវនំ;
សក្កេសុ និក្រោធារាមេ, វសន្តេន មហេសីនា។

យំ ធម្មសេនាបតិនោ, សត្តសាវកកេតុនោ;
លោកនាថេន ចរិយា-បិដកំ នាម ទេសិតំ។

យំ ខុទ្ទកនិកាយស្មី, សង្គាយីសុ មហេសយោ;
ធម្មសង្គាហកាសត្ថ, ហេតុសម្បត្តិធិបនំ។

តស្ស សម្ពោធិសម្ពារ-វិភាគនយយោគតោ;
កិញ្ចាបិ ទុក្ខរា កាតុំ, អត្ថសំវណ្ណានា មយា។

សហ សំវណ្ណានំ យស្មា, ជរេតេ សត្ត សាសនំ;
បុញ្ញចរិយសីហានំ, តិដ្ឋតេវវិនិច្ឆយោ។

តស្មា តំ អវលម្ពិត្វា, ឌីកាហិត្វា ច សត្តសោ;
ជាតកានុបនិស្សាយ, ចោរាណាជ្ជកថានយំ។

និស្សិតំ វាចនាមគ្គំ, សុវិសុទ្ធមនាកុលំ;
មហាវិហារវាសីនំ, និបុណ្ហត្ថវិនិច្ឆយំ។

នីតនេយ្យត្ថកេទា ច, ចារមី បរិធិបយំ;
ករិស្សាមិ តំ ចរិយា-បិដកស្សត្ថវណ្ណានំ។

ឥតិ អាកម្ពីមាណស្ស, សទ្ធម្មស្ស ចិវជ្ជិតិ;
វិភជន្តស្ស តស្សត្ថំ, និសាមយថ សាធរោតិ។

តត្ថ ចរិយាបិដកន្តិ កេនជ្ឈេន ចរិយាបិដកំ? អតីតាសុ ជាតីសុ សត្ត
ចរិយានុភាវប្បកាសិនី បរិយត្តិតិ កត្វា, បរិយត្តិអត្តោ ហិ អយំ បិដកសង្ខេប,
“មា បិដកសម្បទាននោ” តិអាធិសុ (អ. និ. ៣.៦៦) វិយ។ អថ វា យស្មា សា

បរិយត្តិ តស្សេវ សត្តុ បុរិមជាតីសុ ចរិយានំ អានុភាវប្បកាសនេន
ភាជនភូតា, តស្មាបិ “ចរិយាបិដក”ន្តិ វុច្ចតិ, ភាជនត្ថាបិ ហិ បិដកសង្ខេប
និទ្ទិដ្ឋា “អថ បុរិសោ អាគន្ធយ្យ, កុទាលបិដកំ អាទាយា”តិអាទីសុ (ម. និ.
១.២២៨; អ. និ. ៣.៧០) វិយ។ តំ បនេតំ ចរិយាបិដកំ វិនយបិដកំ, សុត្តន្តបិដកំ,
អភិធម្មបិដកន្តិ តីសុ បិដកេសុ សុត្តន្តបិដកបរិយាបន្នំ។ ធីយនិកាយោ,
មជ្ឈិមនិកាយោ, សំយុត្តនិកាយោ, អង្គត្រ័យនិកាយោ, ខុទ្ទកនិកាយោតិ
បញ្ចសុ និកាយេសុ ខុទ្ទកនិកាយបរិយាបន្នំ។ សុត្តំ, គេយ្យំ, វេយ្យាករណំ,
គាថា, ឧទានំ, ឥតិវុត្តកំ, ជាតកំ, អព្ពតធម្មំ, វេទល្បន្តិ នវសុ សាសនផ្ដេសុ
គាថាសង្គហំ។

“ឆ្ងាសីតិ ពុទ្ធតោ គណ្ហី, ទ្វេសហស្សនិ ភិក្ខុតោ;
ចតុរាសីតិ សហស្សនិ, យេ មេ ធម្មា បវត្តិនោ”តិ។ (ថេរគា. ១០២៧) -

ឯវំ ធម្មគណ្ណាគារិកេន បដិញ្ញាតេសុ ចតុរាសីតិយា ធម្មកូន្ធសហស្សេសុ
កតិបយធម្មកូន្ធសង្គហំ។ វគ្គតោ អកិត្តិវគ្គោ, ហត្ថិណគវគ្គោ,
យុធហ្វយវគ្គោតិ វគ្គត្ថយសង្គហំ។ ចរិយតោ អកិត្តិវគ្គ ទស, ហត្ថិណគវគ្គ
ទស, យុធហ្វយវគ្គ បញ្ចទសាតិ បញ្ចតីសចរិយាសង្គហំ។ តីសុ វគ្គេសុ
អកិត្តិវគ្គោ អាទិ, ចរិយាសុ អកិត្តិចរិយា។ តស្សាបិ -

“កេហ្មេ ច សតសហស្សេ, ចតុរោ ច អសង្ខិយេ;
ឯត្ថន្តវេ យំ ចរិតំ, សព្ពំ តំ ពោធិចាចន”ន្តិ។ -

អយំ គាថា អាទិ។ តស្ស ឥតោ បគុតិ អនុក្កមេន អត្ថសំវណ្ណោនា ហោតិ។

គន្ថារម្ពកថា និដ្ឋិតា។

និទានកថា

សា បនាយំ អត្ថសំវណ្ណានា យស្មា ទូរេនិទានំ, អវិទូរេនិទានំ,
សន្តិកេនិទានន្តិ ឥមា និ តិណិ និទានានិ ទស្សេត្វា វុច្ចមានា សុណាន្តេហិ
សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ សុដ្ឋវិញ្ញាតា នាម ហោតិ។ តស្មា តេសំ និទានានំ អយំ
វិភាគោ វេទិតញ្ចោ។

ធិបត្តីវទសពលស្ស ចាទមូលស្មិត្តិ កតាភិនិហារស្ស មហាពោធិសត្តស្ស
យាវ តុសិតកវនេ និព្ពត្តិ, តាវ បវត្តោ កថាមគ្គោ ទូរេនិទានំ នាម។
តុសិតកវនតោ បដ្ឋាយ យាវ ពោធិមណ្ឌោ សព្ពញ្ញតញ្ញាណាប្បត្តិ, តាវ បវត្តោ
កថាមគ្គោ អវិទូរេនិទានំ នាម។ មហាពោធិមណ្ឌតោ បន បដ្ឋាយ យាវ
បច្ចុប្បន្នវត្ថុ, តាវ បវត្តោ កថាមគ្គោ សន្តិកេនិទានំ នាម។ ឥមេសុ តិសុ
និទានេសុ យស្មា ទូរេនិទានអវិទូរេនិទានានិ សព្ពសាធារណានិ, តស្មា តានិ
ជាតកដ្ឋកថាយំ (ជា. អដ្ឋ. ១. ទូរេនិទានកថា) វិត្តាវិតនយេនេវ វិត្តារតោ
វេទិតញ្ចានិ។ សន្តិកេនិទានេ បន អត្ថិ វិសេសោតិ តិណ្ណាម្បិ និទានានំ
អយមាធិតោ បដ្ឋាយ សន្តេបកថា។

ធិបត្តីស្ស ភកវតោ ចាទមូលេ កតាភិនិហារេ ពោធិសត្តក្ខតោ
លោកនាថា អត្ថនោ អភិនិហារាទុបំ សមត្តិសទាវមិយោ បូរេត្វា,
សព្ពញ្ញតញ្ញាណាសម្ភារំ មត្តកំ ចាបេត្វា, តុសិតកវនេ និព្ពត្តោ ពុទ្ធភាវាយ
ឧប្បត្តិកាលំ អាគមយមាណោ, តត្ថ យាវតាយុកំ វត្វា តតោ ចុតោ
សក្យរាជកុលេ បដិសន្ធិ គហេត្វា អនន្តេន បរិហារេន មហាន្តេន
សិរិសោភគ្គេន វឌ្ឍមាណោ អនុក្កមេន យោព្ពនំ បត្វា ឯក្ខនតីសេ វយស្មី
កតមហាភិនិក្ខមនោ, ធព្ពស្សានិ មហាបធានំ បទហិត្វា, វេសាឧបុណ្ណមាយំ
ពោធិវត្ថុមូលេ និសិទ្ធា សូរិយេ អនត្តផ្គមិតេយេវ មារពលំ វិធមិត្វា បុរិមយាមេ

បុព្វេនិវាសំ អនុស្សវិត្វា, មជ្ឈិមយាមេ ធិត្ថចក្កំ វិសោធនត្វា, បច្ឆិមយាមេ
ធិយឡកិលេសសហស្សំ ខេបេត្វា, អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិមភិសម្ពុជ្ឈី។

តតោ តត្ថវ សត្តសត្តាហោវីតិនាមេត្វា, អាសាឡិបុណ្ណាមាយំ ពារាណាសី
គន្ធា ឥសិបតនេ មិគទាយេ អញ្ញាសិកោណ្ឌញ្ញប្បមុខា អជ្ឈាស
ព្រហ្មកោដិយោ ធម្មាមតំ ចាយេន្តោ, ធម្មចក្កំ (សំ. និ. ៥.១០៨១; មហាវ. ១៣
អាទយោ; បដិ. ម. ២.៣០) បវត្តេត្វា, យសាធិកេ វេនេយ្យេ អរហត្ត
បតិជ្ជាបេត្វា, តេ សញ្ញេវ សដ្ឋិ អរហន្តេ លោកានុគ្គហាយ វិស្សន្ទេត្វា, ឧរុវេលំ
គច្ឆន្តោ កប្បាសិកវនសណ្ឌោ តីស ភន្តវគ្គិយេ សោតាបត្តិដលាធិសុ
បតិជ្ជាបេត្វា, ឧរុវេលំ គន្ធា អឡឡានិ ចាដិហារិយសហស្សានិ ទស្សេត្វា
ឧរុវេលកស្សទាទយោ សហស្សដដិលបរិវារេ តេភាតិកជដិលេ វិនេត្វា, តេហិ
បរិវតោ រាជគហានគរូបចារេ លដ្ឋិវនុយ្យានេ និសិន្នោ ពិម្ពិសារប្បមុខេ
ទ្វាទសនហុតេ ព្រាហ្មណាគហបតិកេ សាសនេ ឌីតាវេត្វា, មគធរាជេន
ការិតេ វេឡូវនិវហារេ វិហារតិ។

អថេវំ ភគវតិ វេឡូវនេ វិហារន្តេ សារិបុត្តមោគ្គល្លានេសុ អគ្គសាវកជ្ជានេ
ឋបិតេសុ សាវកសន្និចាតេ ជាតេ, សុទ្ធជានមហារាជា “បុត្តោ កិរ មេ
ធិត្ថស្សានិ ទុក្ខរការិកំ ចរិត្វា បរមាភិសម្ពោធិ បត្វា បវត្តិតវរធម្មចក្កោ
រាជគហំ និស្សាយ វេឡូវនេ វិហារតី” តិ សុត្វា ទសបុរិសសហស្សបរិវារេ,
អនុក្កមេន ទស អមច្ឆេ បេសេសិ “បុត្តំ មេ ឥធានេត្វា ទស្សេថា” តិ។ តេសុ
រាជគហំ គន្ធា សត្ត ធម្មទេសនាយ អរហត្ត បតិជ្ជិតេសុ កាឡិទាយិត្តេនេ
រញ្ជោ អធិប្បាយេ អាហេនិតេ ភគវាវីសតិសហស្សឌីណាសវបរិវតោ
រាជគហតោ និក្ខមិត្វា សដ្ឋិយោជនំ កបិលវត្ថុំ ទ្វិហិ មាសេហិ សម្មាបុណិ។
សក្យរាជានោ “អម្ពាភំ ញាតិសេដ្ឋំ បស្សិស្សាមា” តិ សន្និបតិត្វា និក្រោធារាមំ

ភគវតោ ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច វសនយោគ្គំ ការេត្វា, គន្ធបុច្ឆាធិហត្ថា បច្ចុគ្គមនំ
កត្វា, សត្តារំ និក្រោធារាមំ បវេសេសុំ។ តត្រ ភគវា
វីសតិសហស្សធើណាសវបរិវុតោ បញ្ញត្តវេតុទ្វាសនេ និសីទិ។ សាកិយា
មានត្ថទ្វា សត្តុ បណិចាតំ នាកំសុ។ ភគវា តេសំ អជ្ឈាសយំ ឱលោកេត្វា មានំ
ភញ្ញិត្វា តេ ធម្មទេសនាយ ភាជនេ កាតុំ អភិញ្ញាទាទកំ ចតុត្ថជ្ឈានំ
សមាបដ្ឋិត្វា វុជ្ជាយ អាកាសំ អពុគ្គន្ធា តេសំ សីសេ ចាទបំសុំ ឱកិរមាណោវិយ,
កណ្ណាម្ពុរុក្ខមូលេ កតថាជិហារិយសទិសំ យមកថាជិហារិយំ អកាសិ។ រាជា
តំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា “អយំ លោកេ អគ្គបុគ្គលោ” តិ វន្តិ។ វញ្ញា បន វន្តិតេ តេ ឋានុំ
នាម ន សក្កោន្តិ, សព្វេបិ សាកិយា វន្តិសុ។

តទា កិរ ភគវា យមកថាជិហារិយំ ករោន្តោ
លោកិវិវណាទាជិហារិយម្មិ អកាសិ - យស្មី វត្តមាទេ មនុស្សា
មនុស្សលោកេ យថាបិតា យថានិសិន្នាវ ចាតុមហារាជិកតោ បដ្ឋាយ យាវ
អកនិជ្ជភវនា សព្វេ ទេវេ តត្ថ តត្ថ អត្ថនោ ភវនេ កិឡន្តេ ទិព្វានុភាវេន
ដោតន្តេ មហាតី ទិព្វសម្បត្តិ អនុភវន្តេ សន្តានិ សមាបត្តិសុខានិ អនុភវន្តេ
អញ្ញមញ្ញំ ធម្មំ សាកច្ឆន្តេ ច ពុទ្ធានុភាវេន អត្ថនោ មំសចក្កនាវ បស្សន្តិ។ តថា
ហេដ្ឋាបថវិយំ អជ្ឈសុ មហានិរយេសុ, សោឡសសុ ច ឧស្សនិនិរយេសុ,
លោកន្តរិនិរយេ ចាតិ តត្ថ តត្ថ មហាទុក្ខំ អនុភវមាទេ សត្ថេ បស្សន្តិ។
ទសសហស្សលោកធាតុយំ ទេវា មហាច្ឆនេវានុភាវេន តថាគតំ ឧបសម្ព័មិត្វា
អច្ឆរិយពុតចិត្តជាតា បញ្ចលិកា នមស្សមាណា បយិរុចាសន្តិ,
ពុទ្ធកុណបដិសំយុត្តា គាថាយោ ឧទាហរន្តា ថោមេន្តិ អន្តោដេន្តិ ហសន្តិ
បីតិសោមនស្សំ បវេទេន្តិ។ យំ សន្ធាយ វុត្ថំ -

“ភុម្មា មហារាជិកា តាវតីសា, យាមា ច ទេវា តុសិតា ច និម្មិតា;

បរិនិម្ពិតា យេបិ ច ព្រហ្មកាយិកា, អានន្តិតាវិបុលមកំសុ យោស"ន្តិ។
(ពុ. វិ. ១.៦)

តទា ហិ ធនពលោ “អតុលំ អត្តនោ ពុទ្ធពលំ ធនេស្សស្សមី”តិ
មហាករុណាយ សមុស្សហិតោ អាកាសេ ធនសហស្សចក្កវាឡសមាគមេ
ចង្គ្គមំ មាបេត្វា, ធានសយោជនីត្ថតេ សព្វាតនមយេ ចង្គ្គមេ បិតោ យថាវុត្ថំ
នេវមនុស្សនយនីហង្គានំ ឯកនិចាតក្ខតមច្ឆរិយំ អនញ្ញាសាធារណំ ពុទ្ធានំ
សមាធិញ្ញាណានុការីធិបនំ ចាជិហារិយំ ធនេស្សត្វា, បុន តស្មី ចង្គ្គមេ ចង្គ្គមន្តោ
វេនេយ្យានំ អជ្ឈាសយានុវបំ អចិន្តេយ្យានុការិយ អនោបមាយ ពុទ្ធលីឡាយ
ធម្មំ ធនេសសី។ តេន វុត្ថំ -

“ន ហេតេ ជានន្តិ សនេវមនុសា, ពុទ្ធា អយំ កិធិសកោ នវុត្តមេ;
ឥទ្ធិពលំ បញ្ញាពលញ្ច កិធិសំ, ពុទ្ធពលំ លោកហិតស្ស កិធិសំ។

“ន ហេតេ ជានន្តិ សនេវមនុសា, ពុទ្ធា អយំ ឯធិសកោ នវុត្តមេ;
ឥទ្ធិពលំ បញ្ញាពលញ្ច ឯធិសំ, ពុទ្ធពលំ លោកហិតស្ស ឯធិសំ។

“ហន្តាហំ ធនេស្សយិស្សមិ, ពុទ្ធពលមនុត្តរំ;
ចង្គ្គមំ មាបយិស្សមិ, នភេ រតនមណ្ឌិត”ន្តិ។ (ពុ. វិ. ១.៣-៥);

ឯវំ តថាគតេ អត្តនោ ពុទ្ធានុការីធិបនំ ចាជិហារិយំ ធនេស្សត្វា ធម្មំ
ធនេសន្តោ អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ សាវិបុត្តោ រាជគហោ គិដ្ឋក្ខេបព្ពតេ បិតោ
ធិព្ពចក្កនា បស្សីត្វា, តេន ពុទ្ធានុការីសន្តស្សនេន អច្ឆរិយព្ពតចិត្តជាតោ
“ហន្តាហំ ភិយ្យោសោមត្ថាយ ពុទ្ធានុការី លោកស្ស ចាកជំ ករិស្សមី”តិ
សញ្ញាតបរិវិតក្តោ អត្តនោ បរិវារក្ខតានំ បញ្ចន្ធិ ភិក្ខុសតានំ តមត្ថំ
អាហេចេត្វា ឥទ្ធិយា អាកាសេន តាវនេវ អាគន្ធា សបរិវារេ ភគវន្តំ

ឧបសង្កមិត្វា បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វុទ្ធិត្វា ទសនខសមោធានសមុដ្ឋលមញ្ញលី សិរសិ
បគ្គយ្ហ តថាគតស្ស មហាភិទីហារំ ចារមិបរិបូរណាញា បុច្ឆិ។ ភគវា តំ
កាយសក្ខី កត្វា តត្ថ សន្និបតិមនុស្សានញ្ជៅ
ទសសហស្សចក្កវាឡនេវព្រាហ្មណញ្ចា អត្ថនោ ពុទ្ធានុការំ បរិធិបយន្តោ
ពុទ្ធវិសំ ទេសេសិ។ តេន វុត្ថំ -

“សារិបុត្តោ មហាបញ្ញោ, សមាធិជ្ឈានកោវិទោ;
បញ្ញាយ ចារមិប្បត្តោ, បុច្ឆតិ លោកនាយកំ។

“កីធិសោ តេ មហាវីរ, អភិទីហារោ នវុត្ថម;
កម្មំ កាលេ តយា ជីវ, បត្តិតា ពោធិមុត្តមា។

“ធានំ សីលញ្ចា នេក្ខម្មំ, បញ្ញាវីរិយញ្ចា កីធិសំ;
ខន្តិ សច្ចមធិជ្ឈានំ, មេត្តុបេក្ខា ច កីធិសា។

“ទស ចារមី តយា ជីវ, កីធិសី លោកនាយក;
កថំ ឧបចារមី បុណ្ណា, បរមត្ថចារមី កថំ។

“តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ, ករីកមធុរគិរោ;
និព្វាបយន្តោ ហធយំ, ហាសយន្តោ សនេវក”ន្តិ។ (ពុ. វិ. ១.៧៤-៧៨);

ឯវំ ភគវតា ពុទ្ធវិសេ ទេសិតេ អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ “អហោ ពុទ្ធានំ
ហេតុសម្បទា, អហោ សមុទាគមសម្បត្តិ, អហោ មហាភិទីហារសមិជ្ឈនា,
ទុក្ខំ វត ភគវតា កតំ ឯត្ថកំ កាលំ ឯវំ ចារមិយោ បូរេន្តេន, ឯវីវិធស្ស
ពោធិសម្ភារសម្ភរណស្ស អនុច្ឆិកមេវ ចេតំ ដលំ, យទិទំ សព្វញ្ញតា ពាលេសុ
ច វសីភារោ ឯវំមហិទ្ធិកតា ឯវំមហានុការតា”តិ ពុទ្ធុគុណារម្មណំ ញ្ញាណំ

បេសេសិ។ សោ អនញ្ញាសាធារណំ ភក្កវតោ សីលំ សមាធិ បញ្ញាវិមុត្តិ
វិមុត្តិញ្ញាណនស្សនំ ហិរិឌិត្តប្បំ សន្ធាវិរិយំ សតិសម្មជញ្ញំ សីលវិសុទ្ធិ
ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ សមធិវិបស្សនា តីណិ កុសលមូលានិ តីណិ សុចរិតានិ តយោ
សម្មាវិភក្កា តិស្សោ អនវដ្ឋសញ្ញាយោ តិស្សោ ធាតុយោ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា
ចត្តារោ សម្មប្បធានា ចត្តារោ ឥន្ទ្រិទានា ចត្តារោ អរិយមគ្គា ចត្តារិ
អរិយជលានិ ចតស្សោ បដិសម្ពិទ្ធា ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញ្ញាណានិ ចត្តារោ
អរិយវិសា ចត្តារិ វេសារដ្ឋញ្ញាណានិ បញ្ច បធានិយដ្ឋានិ បញ្ចដ្ឋិកោ
សម្មាសមាធិ បញ្ច្រៃន្ទ្រិយានិ បញ្ច ពលានិ បញ្ច និស្សរណីយា ធាតុយោ បញ្ច
វិមុត្តាយតនញ្ញាណានិ បញ្ចវិមុត្តិបរិចាចនីយា ធម្មា ធន សារណីយា ធម្មា ធន
អនុស្សតិដ្ឋានានិ ធន ការវា ធន និស្សរណីយា ធាតុយោ ធន សតតវិហារា ធន
អនុត្តរិយានិ ធន និព្វេជកាគិយា សញ្ញា ធន អភិញ្ញា ធន អសាធារណញ្ញាណានិ
សត្ត អបរិហានិយា ធម្មា សត្ត អរិយធនានិ សត្ត ពោជ្ឈដ្ឋា សត្ត សប្បវិសធម្មា
សត្ត និទ្ទសវត្ថុនិ សត្ត សញ្ញា សត្ត ទក្ខិណោយ្យបុគ្គលទេសនា សត្ត
ទីណាសវពលទេសនា អដ្ឋ បញ្ញាបដិលាភហេតុទេសនា អដ្ឋ សម្មត្តានិ អដ្ឋ
លោកធម្មាតិក្កមា អដ្ឋ អារម្ភវត្ថុនិ អដ្ឋ អក្ខណទេសនា អដ្ឋ
មហាបុរិសវិភក្កា អដ្ឋ អភិកាយតនទេសនា អដ្ឋវិមោក្ខា នវ
យោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា នវ ចារិសុទ្ធិបធានិយដ្ឋានិ នវ
សត្តាវាសទេសនា នវ អាហាតប្បដិវិនយា នវ បញ្ញា នវ នានត្តទេសនា នវ
អនុបុព្វវិហារា ទស នាថករណា ធម្មា ទស កសិណាយតនានិ ទស
កុសលកម្មបថា ទស សម្មត្តានិ ទស អរិយវាសា ទស អសេក្ខា ធម្មា ទស
រតនានិ ទស តថាគតពលានិ ឯកាទស មេត្តានិសំសា ទ្វាទស ធម្មចក្កាការា
តេរស ធុតផ្កុតុណា ចុទ្ទស ពុទ្ធិញ្ញាណានិ បញ្ចទស វិមុត្តិបរិចាចនីយា ធម្មា
សោឡសវិទា អាណាចានស្សតី សោឡស អបរម្បវិយា ធម្មា អជ្ឈាវស ពុទ្ធជម្ពា

ឯកូនវីសតិ បច្ចវេក្ខណញ្ញាណនិ ចតុចត្តាលីស ញ្ញាណវត្ថុនិ បញ្ញាស
ឧទយព្ពយញ្ញាណនិ បរោបណ្ណាស កុសលធម្មា សត្តសត្តតិ ញ្ញាណវត្ថុនិ
ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសមាបត្តិសញ្ញាវិភមហាវជីរញ្ញាណំ
អនន្តនយសមន្តបដ្ឋានបរិចយបច្ចវេក្ខណនេសនាញ្ញាណនិ តថា អនន្តាសុ
លោកនាតូសុ អនន្តានំ សត្តានំ អាសយាធិវិភាវនញ្ញាណនិ ចាតិ ឯវមាធិកេ
អចិន្តេយ្យនុភាវេ ពុទ្ធកុណោ ធម្មន្ទយតោ អនុគច្ឆន្តោ អនុស្សវន្តោ នេវ អន្តំ, ន
បមាណំ បស្សី។ ថេរោ ហិ អត្ថនោបិ នាម គុណានំ អន្តំ វា បមាណំ វា
អាវុដ្ឋន្តោ ន បស្សតិ, សោ ភគវតោ គុណានំ បមាណំ កី បស្សីស្សតិ? យស្ស
យស្ស ហិ បញ្ញា មហតី ញ្ញាណំ វិសធិ, សោ សោ ពុទ្ធកុណោ មហន្តតោ
សន្នហតិ, ឥតិ ថេរោ ភគវតោ គុណានំ បមាណំ វា បរិន្នេធិ វា អបស្សន្តោ
“មាធិសស្ស នាម សាវកចារមិញ្ញាណោ បិតស្ស ពុទ្ធកុណា ញ្ញាណោ ន
បរិន្នេធិតុំ ន សក្កា, បកេវ ឥតវេសំ។ អហោ អចិន្តេយ្យ អបរិមេយ្យភេទា
មហានុភាវា សព្ពញ្ញាគុណា, កេវលំ បនេតេ ឯកស្ស ពុទ្ធសញ្ញាណស្សេវ
សព្ពសោ គោចរា, នាញ្ញេសំ។ កថេតុំ បន សម្មាសម្ពុទ្ធហិបិ វិត្តារតោ ន
សក្កាយេវា”តិ និដ្ឋមគមាសិ។ វុត្តញ្ញេតំ -

“ពុទ្ធាបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ, កប្បម្បិ ចេ អញ្ញាមភាសមាទោ;
ឪយេថ កប្បោ ចិវធិយមន្តវេ, វណ្ណោ ន ឪយេថ តថាគតស្ស”តិ។ (ធិ.
និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤; ៣.១៤១; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣);

ឯវំ ពុទ្ធានំ គុណាមហន្តតំ និស្សាយ ឧប្បន្នពាលវីបីតិសោមនស្សោ បុន
ចិន្តេសិ - “ឯវំ ពុទ្ធានំ នាម ពុទ្ធកុណានំ ហេតុភូតា ពុទ្ធការកា ធម្មា ចារមិយោ
អហោ មហានុភាវា។ កតមាសុ នុ ខោ ជាតិសុ ចារមិតា បរិចាចិតា, កថំ វា
បរិចាកំ គតា, ហន្តាហំ ឥមមត្តំ បុច្ឆន្តោ ឯវម្បិ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ

ពុទ្ធានុការំ ឥមស្ស សនេវកស្ស លោកស្ស ចាកជតំ ករិស្សមី”តិ។ សោ ឯវំ
 ចិន្តេត្វា ភគវន្តំ ឥមំ បញ្ចំ អបុច្ឆិ - “កតមាសុ នុខោ, ភន្តេ, ជាតិសុ ឥមេ
 ពុទ្ធការកា ធម្មា បរិចាចិតា, កថំ វា បរិចាកំ គតា”តិ? អថស្ស ភគវា តស្មី
 រតនចង្គមេ តិសន្ធិបល្លង្គំ អាភុជិត្វា យុគន្ទរបព្ពតេ ពាលស្សិយោវិយ
 វិរោចមាធនោ និសិន្នោ “សារិបុត្ត, មយ្ហំ ពុទ្ធការកា ធម្មា សមាធានតោ បដ្ឋាយ
 និវន្តំ សក្កច្ចការិតាយ វីរិយុបត្តម្ពេន ច សព្ពេសុ កប្បេសុ ភវតោ ភវំ
 ជាតិតោ ជាតិ បរិបច្ចន្តាយេវ អហោសុំ, ឥមស្មី បន ភទ្ទកប្បេ ឥមាសុ ជាតិសុ
 តេ បរិបក្កា ជាតា”តិ ទស្សេន្តោ “កប្បេ ច សតសហស្សេ”តិអាទិនា
 ចរិយាបិជកំ ពុទ្ធាបទានិយន្តិ ទុតិយាភិជានំ ធម្មបរិយាយំ អភាសិ។ អបរេ បន
 “រតនចង្គមេ ចង្គមន្តោ ទេវាតិទេវោ ទេវព្រហ្មាធិហិ បូជិយមាធនោ និក្រោធារាមេ
 ឡុតិវត្វា វិសតិសហស្សឡិណាសវបរិវុតោ បញ្ញត្តវរពុទ្ធសនេ និសិន្នោ ភគវា
 វុត្តនយេនេវ អាយស្មតា សារិបុត្តេន បុច្ឆិតោ ចរិយាបិជកំ ទេសេសី”តិ វទន្តិ។
 ឯត្តាវតា ទូរេនិទានអវិទូរេនិទានានិ សង្ខេបតោ ទស្សេត្វា ចរិយាបិជកស្ស
 សន្តិកេនិទានំ វិត្តាវតោ និទ្ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។ ទូរេនិទានំ បន
 អសង្ខេយ្យវិការំនាយំ អារិ ភវិស្សតីតិ។

១. ឥទានិ “កប្បេ ច សតសហស្សេ”តិអាទិនយប្បវត្តាយ
 ចរិយាបិជកចាឡិយា អត្ថសំវណ្ណានា ហោតិ។ តត្រាយំ កប្ប-សន្តោ
 សឧបសក្កោ អនុបសក្កោ ច
 វិតក្កវិជានបដិភាគបញ្ញត្តិកាលបរមាយុសមណោហោរាសមន្តភារាភិសន្ត
 បាណ-
 ធនេនវិនិយោគវិនយ កិរិយាលេសន្តរកប្បតណ្ហាទិដ្ឋិអសង្ខេយ្យកប្បមហា
 កប្បាទីសុ ទិស្សតិ។ តថា ហោស “នេក្ខម្ភសង្គប្បោ
 អព្យាចាទសង្គប្បោ”តិអាទិសុ (ម. និ. ៣.១៣៧) វិតក្ក អាគតោ។ “ចីវរេ វិកប្បំ

អាបន្តេយ្យា”តិអាធិសុ (ចារា. ២៤២) វិជានេ, អធិកវិជានំ អាបន្តេយ្យាតិ អត្ថោ។
 “សត្តកក្សេន វត កិរ, ភោ, សាវកេន សន្តិ មន្តយមាណ ន ជានិម្ហា”តិអាធិសុ
 (ម. និ. ១.២៦០) បដិភាគេ។ សត្តសនិសេនាតិ អយញ្ញំ តត្ថ អត្ថោ។ “ឥធាយស្មា,
 កក្សេ”តិអាធិសុ (សុ. និ. ១០៩៨) បញ្ញត្តិយំ។ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ
 វិហារមី”តិអាធិសុ (ម. និ. ១.៣៨៧) កាលេ។ “អាកម្ពីមាណោ, អានន្ត, តថាគតោ
 កប្បំ វា តិដ្ឋេយ្យ កប្បាវសេសំ វា”តិអាធិសុ (ធិ. និ. ២.១៧៨; ឧទា. ៥១)
 បរមាយុម្ពិ។ អាយុកក្សេ ហិ ឥធន កក្សេតិ អធិប្បតោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខុវេ,
 បញ្ចហិ សមណាកក្សេហិ ជលំ បរិភុញ្ញតុ”តិអាធិសុ (ចូឡវ. ២៥០)
 សមណាវេហារេ។ “កេវលកប្បំ ជេតវំ ឱភាសេត្វា”តិអាធិសុ (ឧ. ចា. ៥.១;
 សុ. និ. មជ្ឈិមសុត្ត) សមន្តភាវេ។ “សទ្ធា សទ្ធិហនា ឱកប្បនា
 អភិប្បសានោ”តិអាធិសុ (ធិ. ស. ១២) អភិសទ្ធិហនេ, សទ្ធាយន្តិ អត្ថោ។
 “អលង្កតោ កប្បិតកេសមស្ស”តិអាធិសុ (វិ. វ. ១០៩៤; ជា. ២.២២.១៣៦៨)
 ធនេន។ “ឯវមេវ ឥតោ ទិន្នំ, បេតានំ ឧបកប្បតី”តិអាធិសុ (ឧ. ចា. ៧.៧; បេ. វ.
 ២០) វិនិយោគេ។ “កប្បកតេន អកប្បកតំ សំសិស្តិតំ ហោតី”តិអាធិសុ (ចាចិ.
 ៣៧១) វិនយកិរិយាយំ។ “អត្ថិ កក្សេ និបដ្ឋិតុំ, ហន្តាហំ និបដ្ឋាមី”តិអាធិសុ
 លេសេ។ “អាចាយិកោ នេយិកោ កប្បដ្ឋោ សដ្ឋុភេទកោ...បេ.... កប្បំ
 និរយម្ពិ បច្ចតី”តិ (ឥតិវុ. ១៨; ចូឡវ. ៣៥៤; កថា. ៦៥៧, ៨៦២) ច អាធិសុ
 អន្តរកក្សេ។

“ន កប្បយន្តិ ន បុរេក្ខរោន្តិ, ធម្មាបិ តេសំ ន បដិច្ចតាសេ;
 ន ព្រាហ្មណោ សីលវតេន នេយ្យោ, ចារុត្ថតោ ន បច្ចេតិ តាធិ”តិ។ -

អាធិសុ (សុ. និ. ៨០៩) តណ្ហាទិដ្ឋិសុ។ តថា ហិ វុត្ថំ និទ្ទេសេ “កក្សាតិ ឧទ្ធានតោ
 ទ្វេ កក្សា តណ្ហាកក្សេ ទិដ្ឋិកក្សេ”តិ (មហានិ. ២៨)។ “អនេកេបិ សំវដ្តកក្សេ

អនេកេបិ វិវដ្តកប្ប”តិអាទីសុ (ធី. និ. ១.២៤៤; ម. និ. ១.៦៨)

អសន្ន្យយកប្ប។ “ចត្តារិមាណិ, ភិក្ខុវេ, កប្បស្ស អសន្ន្យយានី”តិអាទីសុ
(អ. និ. ៤.១៥៦) មហាកប្ប។ ឥធាបិ មហាកប្បយេវ ទដ្ឋញ្ញោ (ធី. និ. អដ្ឋ.
១.២៩; ក.២៧៥; សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.១២៨; ខុ. ចា. អដ្ឋ.
៥.៧វិមិទ្ធាទិចាបវណ្ណានា)។

តត្រាយំ បទសិទ្ធិ - កប្បិយតីតិ កប្បោ, ឯត្តកាណិ វស្សានីតិ វា ឯត្តកាណិ
វស្សសតានីតិ វា ឯត្តកាណិ វស្សសហស្សានីតិ វា ឯត្តកាណិ
វស្សសតសហស្សានីតិ វា សំវច្ឆវសេន គណេតុំ អសក្កណេយ្យត្តា កេវលំ
សាសបរាសិឧបមាទីហិ កប្បតញ្ញោ បរិកប្បតញ្ញបរិមាណោតិ អត្ថោ។
វុត្តញ្ញោតំ -

“កីវ ធីយោ នុ ខោ, ភន្តេ, កប្បោតិ? ធីយោ ខោ, ភិក្ខុ, កប្បោ, សោ ន
សុករោ សម្ពាទុំ ‘ឯត្តកាណិ វស្សានីតិ វា ‘ឯត្តកាណិ វស្សសតានីតិ វា
‘ឯត្តកាណិ វស្សសហស្សានីតិ វា ‘ឯត្តកាណិ វស្សសតសហស្សានីតិ វា។
សក្កា បន, ភន្តេ, ឧបមំ កាតុន្តិ? ‘សក្កា, ភិក្ខុ’តិ ភគវា អរោច។
សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុ, យោជនំ អាយាមេន យោជនំ វិត្តារេន យោជនំ ឧត្តេជេន
មហាសាសបរាសិ។ តតោ វស្សសតស្ស វស្សសហស្សស្ស អច្ចយេន
ឯកមេកំ សាសបំ ឧទ្ធកេយ្យ, ទិប្បតរំ ខោ សោ, ភិក្ខុ, មហាសាសបរាសិ
ឥមិណា ឧបក្កមេន បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆេយ្យ, ន ត្វេវ កប្បោ, ឯវំ
ធីយោ ខោ, ភិក្ខុ, កប្បោ”តិ (សំ. និ. ២.១២៨)។

ស្វាយំ មហាកប្បោ សំវដ្តាទិវសេន ចតុអសន្ន្យយកប្បសង្កហោ។ វុត្តម្បិ
ចេតំ -

“ចត្តាវិមានិ, ភិក្ខុវេ, កប្បស្ស អសង្ខ្យយានិ។ កតមាធិ ចត្តាវិ?
សំវេដ្ឋា, សំវេដ្ឋជ្ជាយី, វិវេដ្ឋា, វិវេដ្ឋជ្ជាយី” តិ (អ. និ. ៤.១៥៦)។

តត្ថ តយោ សំវេដ្ឋា - តេជោសំវេដ្ឋា, អាចោសំវេដ្ឋា, វាយោសំវេដ្ឋាតិ។
តិស្សោ សំវេដ្ឋសីមា - អាកស្សរា, សុភកិណ្ណា, វេហប្បលាតិ។ យទា ហិ កប្បោ
តេជេន សំវេដ្ឋតិ, អាកស្សរតោ ហេដ្ឋា អគ្គិនា ឧប្បតិ។ យទា អាបេន សំវេដ្ឋតិ,
សុភកិណ្ណតោ ហេដ្ឋា ឧទកេន វិលីយតិ។ យទា វាយុនា សំវេដ្ឋតិ, វេហប្បលតោ
ហេដ្ឋា វាតេន វិទ្ធិសតិ។ វិត្តារតោ បេន កោដិសតសហស្សបក្កវាឡំ វិនស្សតិ,
យំ ពុទ្ធានំ អាណាកេត្តន្តិ វុច្ចតិ។ តេសុ តិសុ សំវេដ្ឋេសុ យថា ក្នុងមំ
កប្បវិធានកមហាមេយតោ យាវ ជាលាយ វា ឧទកស្ស វា វាតស្ស វា
ឧបច្ឆេនោ ឥទំ ឯកំ អសង្ខ្យយំ សំវេដ្ឋា នាម។
កប្បវិធានកជាលាធិបច្ឆេនតោ យាវ កោដិសតសហស្សបក្កវាឡំ បរិបូរកោ
សម្បត្តិមហាមេយោ ឧដ្ឋហតិ, ឥទំ ទុតិយំ អសង្ខ្យយំ សំវេដ្ឋជ្ជាយី នាម។

សម្បត្តិមហាមេយតោ យាវ ចន្ទិមស្វរិយចាតុកាវោ, ឥទំ តតិយំ
អសង្ខ្យយំ វិវេដ្ឋា នាម។ ចន្ទិមស្វរិយចាតុកាវតោ យាវ បុន
កប្បវិធានកមហាមេយោ, ឥទំ ចតុត្ថំ អសង្ខ្យយំ វិវេដ្ឋជ្ជាយី នាម។ ឥមេសុ
ចតុស្ថិអន្តរកប្បសង្កហំ វិវេដ្ឋជ្ជាយី។ តេន សមាណកាលបរិច្ឆេទា វិវេដ្ឋាធម្មោ
វេទិតញ្ញា។ “វិសតិអន្តរកប្បសង្កហ” ត្ថិ ឯកេ។ ឥតិ ឥមាធិ ចត្តាវិ អសង្ខ្យយានិ
ឯកោ មហាកប្បោ ហោតិ។ តេន វុត្ថំ “ស្វាយំ មហាកប្បោ សំវេដ្ឋាធិវសេន
ចតុអសង្ខ្យយកប្បសង្កហោ” តិ។

កប្បេតិ ច អច្ឆន្តសំយោគវសេន ឧបយោគពហុវចនំ។ សតសហស្សតិ
កប្បសទ្ធិសម្ពន្ធន ចាយំ បុណ្ណិជ្ជនិទ្ទេសោ, ឥធាបិ អច្ឆន្តសំយោគវសេនេវ
ពហុវចនំ។ សមាធាធិករណញ្ញោតំ បទទ្ធយំ។ ចតុរោ ច អសង្ខ្យយេតិ ឯត្ថាបិ

ឯសេវ នយោ។ កស្ស បន អសន្និយេតិ អញ្ញាស្ស អវុត្តត្តា កប្បស្ស ច វុត្តត្តា
បករណតោ កប្បានន្តិ អយមត្ថោវិញ្ញាយតេវ។ ន ហិ វុត្តំ វុដ្ឋេត្វា អវុត្តស្ស
កស្សចិ គហណំ យុត្តន្តិ។ ច-សន្នោ សម្មណ្ឌនត្ថោ, មហាកប្បានំ ចតុរោ
អសន្ន្យេយ្យ សតសហស្សេ ច មហាកប្បេតិ អយញ្ញេត្ថ អត្ថោ។ អសន្និយេតិ
ឯត្ថ សន្និធាតុំ ន សក្កាតិ អសន្និយា, គណនំ អតិក្កន្តាតិ អត្ថោ។ “អសន្ន្យេយ្យន្តិ
ឯកោ គណនវិសេសោ”តិ ឯកេ។ តេ ហិ ឯកតោ បដ្ឋាយ
មហាពលក្ខបរិយោសានានិ ឯកូនសន្និដ្ឋានានិ វុដ្ឋេត្វា ទសមហាពលក្ខានិ
អសន្ន្យេយ្យំ នាម, សន្និមជ្ឈានន្តវន្តិ វុទន្តិ។ តំ ន យុដ្ឋតិ, សន្ន្យាហានន្តំ នាម
គណនវិសេសោ, តស្ស អសន្ន្យេយ្យភាវភាវតោ ឯកំ ហានន្តំ
អសន្ន្យេយ្យញ្ញាតិ វិវុទ្ធមេតំ។ ននុ ច អសន្ន្យភាវេន អសន្ន្យេយ្យត្ថេបិ តស្ស
ចតុត្ថិធភាវោ ន យុដ្ឋតិ? នោ ន យុដ្ឋតិ។ ចតុសុ ហានេសុ អសន្ន្យេយ្យភាវស្ស
ឥច្ឆិតត្តា។ តត្រាយមាទិតោ បដ្ឋាយ វិភាវនា -

អតីតេ កិរ ឯកស្មី កប្បេ តណ្ហាដ្ឋរោ មេធន្តរោ សរណាដ្ឋរោ ធិបត្តរោតិ
ចត្តារោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អនុក្កមេន លោកេ ឧប្បជ្ឈិសុ។ តេសុ ធិបត្តរស្ស ភគវតោ
កាលេ អមរវតី នាម នគរំ អហោសិ។ តត្ថ សុមេធា នាម ព្រាហ្មណោ
បដិវសតិ ឧភតោ សុជាតោ មាតិតោ ច បិតិតោ ច, សំសុទ្ធកហណិកោ យាវ
សត្តមា កុលបរិវដ្តា អក្ខិតោ អនុបក្កដ្ឋោ ជាតិវាទេន, អភិវុទោ ទស្សនិយោ
ចាសាទិកោ បរមាយ វណ្ណាចោក្ខរតាយ សមន្នាគតោ។ សោ អញ្ញំ កម្មំ
អកត្វា ព្រាហ្មណសិប្បមេវ ឧត្តណ្ហិ។ តស្ស ទហរកាលេយេវ មាតាបិតរោ
កាលមកំសុ។ អថស្ស រាសិវឿកោ អមច្ឆោ អាយចោត្ថកំ អាហរិត្វា
សុវណ្ណរជតមណិមុត្តាទិភវិតេ សារគព្ភេវិវិត្វា “ឯត្ថកំ តេ, កុមារ,
មាតុសន្តកំ, ឯត្ថកំ តេ បិតុសន្តកំ, ឯត្ថកំ តេ អយ្យកបយ្យកាន”ន្តិ យាវ
សត្តមា កុលបរិវដ្តា ធនំ អាចិត្តិត្វា “ឯតំ ធនំ បដិបដ្ឋាហិ”តិ អាហ។

សុមេធបណ្ឌិតោ ចិន្តេសី - “ឥមំ ឯវំ ពហំ ជនំ សំហរិត្វា មយ្ហំ មាតាបិតាទយោ
បរលោកំ គច្ឆន្តា ឯកកហាបណាម្យំ គហេត្វា ន គតា, មយា បន គហេត្វា
គមនការណំ កាតុំ វដ្តតី” តិ។ សោ រញ្ជោ អាហេត្វា នគរេ ភេរី ចរាបេត្វា
មហាជនស្ស ទានំ ទត្វា ហិមវន្តប្បទេសំ គន្ធា តាបសបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា
សត្តាហេនេវ អដ្ឋសមាបត្តិយោ បញ្ចា ច អភិញ្ញាយោ និត្តត្តត្វា
សមាបត្តិវិហារេហិ វិហរតិ។

តស្មីញ្ច កាលេ ទីបង្គំរទសពលោ បរមាភិសម្ពោធិ បត្វា
បវត្តិតវរធម្មចក្កោ ចតុហិ ទីណាសវសតសហស្សេហិ បរិវុតោ អនុបុព្វេន
ចារិកំ ចរមាណោ វម្មវតីនគរំ នាម បត្វា តស្ស អវិទូរេ សុទស្សនមហាវិហារេ
បដិវសតិ។ វម្មវតីនគរវាសិនោ “សត្តា កិរ អម្ពា កំ នគរំ បត្វា
សុទស្សនមហាវិហារេ បដិវសតី” តិ សុត្វា គន្ធមាលាធិបាត្តា សត្តារំ
ឧបសង្កមិត្វា វជ្ជិត្វា គន្ធមាលាធិហិ បូជេត្វា ឯកមន្តំ និសិដ្ឋា ធម្មទេសនំ សុត្វា
ស្វាគនាយ និមន្តេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា បក្កមីសុ។ តេ បុនទិវសេ មហាទានំ
សង្ខេត្វា នគរំ អលង្ករិត្វា ទសពលស្ស អាគមនមគ្គំ ហដ្ឋតុដ្ឋា សោធន្តិ។

តស្មីញ្ច កាលេ សុមេធតាបសោ អាគាសេន គច្ឆន្តោ តេ ហដ្ឋតុដ្ឋេ មនុស្សេ
ទិស្វា “អម្ពោ, កស្ស តុម្ពេ ឥមំ មគ្គំ សោធនា” តិ បុច្ឆិ? តេហិ “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស
អាគមនមគ្គំ សោធមា” តិ វុត្តេ អតីតេសុ ពុទ្ធសុ កតាធិការត្តា “ពុទ្ធោ” តិ
វចនំ សុត្វា ឧប្បន្នបីតិសោមនស្សោ តាវនេវ អាគាសតោ ឡិយ្ហ “មយ្ហម្យំ
ឡិកាសំ ទេថ, អហម្យំ សោធស្សមី” តិ តេហិ ទស្សិតំ ឡិកាសំ “កិញ្ចាបិ អហំ
ឥមំ ឥទ្ធិយា សត្តវតនិវិចិត្តំ កត្វា អលង្ករិតុំ បហោមិ, អដ្ឋ បន មយា
កាយវេយ្យវច្ឆំ កាតុំ វដ្តតិ, កាយារហំ បុញ្ញំ គណ្ហិស្សមី” តិ ចិន្តេត្វា
តិណាកចវរាទយោ និហរិត្វា បំសុំ អាហរិត្វា សមំ ករោន្តោ សោធនិ។

អនិច្ចតេយ្យេ បន តស្ស បទេសស្ស សោធនេ ធិបត្តិរោ ភគវា មហានុភាវានំ
ធម្មភិញ្ញានំ ឱណាសវានំ ចតុហិ សតសហស្សេហិ បរិវុតោ តំ មគ្គំ បដិបទ្ឋិ។
សុមេធបណ្ឌិតោ “សម្មាសម្ពុទ្ធា ពុទ្ធសាវកោ ច មា ចិត្តល្អំ អក្កមន្ត” តិ អត្ថនោ
វាកចីរញ្ច ចម្មុខណ្ឌញ្ច ជជាកលាបញ្ច បសារេត្វា សយញ្ច យេន ភគវា តេន
សីសំ កត្វា អវកុដ្ឋោ និបទ្ឋិ។ ឯវញ្ច ចិន្តេសិ - “សចាបំ ឥន្ទ្រិស្សមិ, ឥមស្ស
ភគវតោ សាវកោ ហុត្វា អន្លេវ កិលេសេ យាតេស្សមិ។ កី មយ្ហំ ឯកកេនេវ
សំសារមហោយតោ និត្តរណេន? យំនូនាហម្មិ ឯវុទោ សម្មាសម្ពុទ្ធា ហុត្វា
សនេវកំ លោកំ សំសារមហាណ្ណាវតោ តាវេយ្យ” ត្ថិ។ ឥតិ សោ
អជ្ជត្ថសមន្នាគតមហាភិដីហារវសេន ចិត្តំ បណិធនិ។ អថ ភគវា អាគន្ធា
តស្ស ឧស្សីសកេ ឫត្វា ចិត្តាចារំ សមិជ្ឈនភាវញ្ចស្ស ញ្ចត្វា “អយំ ឥតោ
កប្បសតសហស្សាធិកានំ ចតុន្នំ អសង្ខ័យ្យានំ មត្តកេ គោតមោ នាម
សម្មាសម្ពុទ្ធា ភវិស្សតី” តិ សព្វំ ឥមំ ភគវតោ បរត្ថិ ព្យាករិត្វា បក្កាមិ។

តតោ អបរេបិ កោណ្ឌញ្ញភគវន្តំ អាទិ កត្វា អនុក្កមេន ឧប្បន្នា យាវ
កស្សបទេសពលបរិយោសាណា សម្មាសម្ពុទ្ធា មហាសត្តំ “ពុទ្ធា ភវិស្សតី” តិ
ព្យាករិសុ។ ឥតិ អម្ពា កំ ពោធិសត្តស្ស ចារមិយោ បូរេន្តស្សេវ ចតុរិសតិ
សម្មាសម្ពុទ្ធា ឧប្បន្នា។ យស្មី បន កហ្មេ ធិបត្តិរទេសពលោ ឧទទាធិ, តស្មី
អញ្ជេបិ តយោ ពុទ្ធា អហោសុំ។ តេសំ សន្តិកេ ពោធិសត្តស្ស ព្យាករណំ
នាហោសិ, តស្មា តេ ឥធន គហិតា។ ចោរណាជ្ជកថាយំ បន តម្ពា កប្បា
បជ្ជាយ សព្វពុទ្ធនស្សេតុ ឥទំ វុត្ថំ -

“តណ្ហាត្ថិរោ មេធន្តិរោ, អថោបិ សរណត្ថិរោ;
ធិបត្តិរោ ច សម្ពុទ្ធា, កោណ្ឌញ្ញោ ទ្វិបទុត្តមោ។
“មន្តិលោ ច សុមនោ ច, វេវតោ សោភិតោ មុនិ;

អនោមទស្សី បទុមោ, នារនោ បទុមុត្តរោ។

“សុមេធា ច សុជាតោ ច, បិយទស្សី មហាយសោ;

អត្ថទស្សី ធម្មទស្សី, សិទ្ធត្ថោ លោកនាយកោ។

“តិស្សោ ជុស្សោ ច សម្ពុទ្ធោ, វិបស្សី សិទិ វេស្សត្វ;

កកុសន្ទោ កោណាគមនោ, កស្សចោ ចាបិ នាយកោ។

“ឯតេ អហោសុំ សម្ពុទ្ធោ, វីតរាគា សមាហិតា;

សតរំសីវ ឧប្បន្នោ, មហាតមវិនោធនា;

ជលិត្វា អគ្គិត្វោវ, និព្ពតា តេ សសាវកា”តិ។ (ជា. អដ្ឋ.

១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា);

តត្ថ ធិបត្តីរទសពលស្ស ច កោណ្ឌញ្ញទសពលស្ស ច អន្តរេ មហាកប្បានំ
ឯកំ អសង្ខ្យយ្យំ ពុទ្ធសុញ្ញោ លោកោ អហោសិ, តថា ភគវតោ កោណ្ឌញ្ញស្ស
ច ភគវតោ មជ្ឈិលស្ស ច អន្តរេ, តថា ភគវតោ សោភិតស្ស ច ភគវតោ
អនោមទស្សីស្ស ច អន្តរេ, តថា ភគវតោ នារទស្ស ច ភគវតោ បទុមុត្តរស្ស
ច អន្តរេ។ វុត្ថញ្ញោតំ ពុទ្ធវិសេ (ពុ. វិ. ២៨.៣, ៤, ៦, ៩) -

“ធិបត្តីស្ស ភគវតោ, កោណ្ឌញ្ញស្ស ច សត្ថនោ;

ឯតេសំ អន្តរា កប្បា, គណានតោ អសង្ខិយា។

“កោណ្ឌញ្ញស្ស អបរេន, មជ្ឈិលោ នាម នាយកោ;

តេសម្មី អន្តរា កប្បា, គណានតោ អសង្ខិយា។

“សោភិតស្ស អបរេន, អនោមទស្សី មហាយសោ;

តេសម្មី អន្តរា កប្បា, គណានតោ អសង្ខិយា។

“នារទស្ស ភកវតោ, បទុមុត្តរស្ស សត្តនោ;
តេសម្បី អន្តរា កប្បា, គណនាតោ អសង្ខិយា” តិ។

ឯវំ គណនាតីតតាយ អសង្ខ័យ្យត្ថេបិ ចតុសុ ថានេសុ មហាកប្បានំ
គណនាតិក្កមេន “ចតុរោ ច អសង្ខិយេ” តិ វុត្ថំ, ន សង្ខារីសេសេនាតិ វេទិតព្ពំ។
យស្មា បន បទុមុត្តរទសពលស្ស ច សុមេធនទសពលស្ស ច អន្តរេ
តីសកប្បសហស្សានិ, សុជាតទសពលស្ស ច បិយទស្សីទសពលស្ស ច អន្តរេ
នវសហស្សានិកានំ កប្បានំ សង្ខិសហស្សានិ ឆ្វាសីតុត្ថរានិ អដ្ឋ ច សតានិ,
ធម្មទស្សីទសពលស្ស ច សិទ្ធត្ថទសពលស្ស ច អន្តរេ វីសតិ កប្បា,
សិទ្ធត្ថទសពលស្ស ច តិស្សទសពលស្ស ច អន្តរេ ឯកោ កប្បោ, ភកវតោ
វិបស្សិស្ស ច ភកវតោ សិទិស្ស ច អន្តរេ សង្ខិ កប្បា, ភកវតោ ច វេស្សកុស្ស
ភកវតោ ច កកុសន្ទស្ស អន្តរេ តីស កប្បា, ឥតិ បទុមុត្តរទសពលស្ស
ឧប្បន្នកប្បតោ បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា តេសំ តេសំ ពុទ្ធានំ ឧប្បន្នកប្បហិ ឥមិនា ច
ភទ្ធកប្បន សង្ខិ សតសហស្សមហាកប្បា។ តេ សន្ធាយ វុត្ថំ “កប្បេ ច
សតសហស្សេ” តិ។ ឥមស្មី បនត្ថេ វិត្តារិយមានេ សព្វំ ពុទ្ធវិសទាឡី អាហារិទ្ធា
សំវណ្ណោតព្ពំ ហោតីតិ អតិវិត្តារភិក្ខុកស្ស មហាជនស្ស ចិត្តំ អនុរក្ខន្តា ន
វិត្តារយិម្ហ។ អត្ថិកេហិ ពុទ្ធវិសតោ (ពុ. វិ. ១.១ អាទយោ) គហោតព្ពោ។ យោបិ
ចេត្ត វត្ថុព្ពោ កថាមគ្គោ, សោបិ អដ្ឋសាលិនិយា (ធរ. ស. អដ្ឋ. សុមេធកថា)
ធម្មសង្កហវណ្ណោនាយ ជាតកក្កដកថាយ (ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) ច
វុត្ថនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថន្តរេតិ ឯត្ថ អន្តរសន្តោ -

“នទីតីវេសុ សណ្ណានេ, សភាសុ វិទិយាសុ ច;
ជនា សង្កម្ម មន្តេន្តិ, មញ្ច តញ្ច កិមន្តរ” ត្ថិ។ (សំ. និ. ១.២២៨) -

អាធិស្ឋ ការណ៍ អាគតោ។ “អន្តរា ខោ មំ, ភន្តេ, អញ្ញាតរា ឥត្ថិ វិជ្ជន្តិកាយ
ភាជនំ ឆោរត្ថិ” តិអាធិស្ឋ (ម. និ. ២.១៤៩) ខណៈ, វិជ្ជនិច្ឆរណាគ្គណោតិ អត្ថោ។
“យស្សន្តរតោ ន សន្តិកោចា” តិអាធិស្ឋ (ឧទា. ២០) ចិត្តោ។ “អន្តរា ច គយំ អន្តរា
ច ពោធិ” តិអាធិស្ឋ (ម. និ. ១.២៨៥; មហាវ. ១១) វិវរេ។ “ន ឧបជ្ឈាយស្ស
ភណ្ណាមាណស្ស អន្តរន្តរា កថា ឌីចាតេតញ្ញា” តិអាធិស្ឋ (មហាវ. ៦៦) វេមជ្ឈេ។
ឥធាបិ វេមជ្ឈេយេវ ធន្ទញ្ញោ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ១.១; អ. និ. អដ្ឋ. ២.៤.៣៦), តស្មា ឯតស្មី
អន្តរេ វេមជ្ឈេតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ - យស្មី មហាកក្កេយ្យ អម្ពាភំ ភកា
សុមេធបណ្ឌិតោ ហុត្វា ធិបត្តរស្ស ភករតោ ចាធម្មលេ -

“មនុស្សត្ថំ លិង្គសម្មត្ថិ, ហេតុ សត្តារទស្សនំ;
បព្ពដ្ឋា គុណសម្មត្ថិ, អធិការោ ច ធន្ទតា” តិ។ (ពុ. វិ. ២.៥៩) -

ឯវំ វុត្ថេហិ អដ្ឋហិ អន្តេហិ សមន្នាគតំ មហាភិជីហារំ អកាសិ, សមត្ថីស
ចារមិយោ បរិច្ឆិនិ សមាធិយិ, សព្វេបិ ពុទ្ធការកេ ធម្មេ សម្មាទេតុំ អារភិ, យម្ហិ
ចេតស្មី ភក្កកក្កេយ្យ សព្វសោ បូរិតចារមី ហុត្វា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ
អភិសម្ពុជ្ឈិ។ ឥមេសំ ទិដ្ឋំ មហាកក្កេយ្យំ អន្តរេ យថាវុត្ថបរិច្ឆេទេ
កាលវិសេសេតិ។ កថំ បនេតំ វិញ្ញាយតីតិ? “កក្កេយ្យ ច សតសហស្សេ, ចតុរោ
ច អសង្កេយេ” តិ ឥទញ្ញិ មហាកក្កេយ្យំ បរិច្ឆេទតោ អបរិច្ឆេទតោ ច
សង្ខ្យាទស្សនំ។ សា ខោ បធាយំ សង្ខ្យា សង្ខេយ្យស្ស អាធិបរិយោសានគ្គហណំ
វិធា ន សម្ពុត្ថិតិ យត្ថ ពោធិសម្ពាវាទមារម្ពោ យត្ថ ច តេ បរិយោសិតា
តទុកយម្ហិ អវធិការេន “ឯត្ថន្តរេ” តិ ឯត្ថ អត្ថតោ ទស្សិតន្តិវិញ្ញាយតិ។ អវធិ
ច បធាយំ អភិវិធិវសេន វេទិតញ្ញោ, ន មរិយាធាវសេន, អារម្ពោសានកក្កេយ្យំ
ឯកទេសេន អន្តោគធគត្តា។ ននុ ច និប្បទេសេន តេសំ អបរិយាធានតោ អភិវិធិ

ច ឥធន សម្ពុត្តិ? ន ឥធមេវំ តទេកទេសេបិ តព្រោហារតោ។ យោ ហិ
តទេកទេសត្វតោ កប្បោ, សោ និប្បទេសតោ បរិយាទិន្នោតិ។

យំ ចរិតំ, សព្ពំ តំ ពោធិទាចនន្តិ វត្ថុ ចរិតន្តិ ចរិយា, សមត្ថីសចារមិសង្គហា
ធានសីលាទិបដិបត្តិ, ញាតត្ថចរិយាលោកត្ថចរិយាពុទ្ធត្ថចរិយានំ
តទន្តោគធន្តា។ តថា យា ចិមា អដ្ឋ ចរិយា, សេយ្យជីទំ - បណ្ឌិតិសម្បជ្ជានំ
ចត្វសុ ភិរិយាបថេសុ ភិរិយាបថចរិយា, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារានំ
អដ្ឋត្ថិកាយតនេសុ អាយតនចរិយា, អប្បមាទិវហារីនំ ចត្វសុ សតិបជ្ជានេសុ
សតិចរិយា, អធិចិត្តមនុយុត្តានំ ចត្វសុ ឈានេសុ សមាធិចរិយា, ពុទ្ធិសម្បជ្ជានំ
ចត្វសុ អរិយសច្ចេសុ ញាណចរិយា, សម្មា បដិបទ្ធានំ ចត្វសុ អរិយមគ្គេសុ
មគ្គចរិយា, អធិកតជលានំ ចត្វសុ សាមញ្ញជលេសុ បត្តិចរិយា, តិណ្ឌំ ពុទ្ធានំ
សព្ពសត្តេសុ លោកត្ថចរិយាតិ។ តត្ថ បទេសតោ ទិដ្ឋំ ពោធិសត្តានំ
បច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកានញា លោកត្ថចរិយា, មហាពោធិសត្តានំ បទ
សម្មាសម្ពុទ្ធានញា និប្បទេសតោ។ វុត្ថព្រោតំ និទ្ទេសេ (ចូឡនិ.
ខត្តវិសាណាសុត្តនិទ្ទេស ១២១; បដិ. ម. ១.១៩៧) “ចរិយាតិ អដ្ឋ ចរិយាយោ
ភិរិយាបថចរិយា អាយតនចរិយា” តិ វិត្តារោ។ “អធិមុច្ឆន្តោ សទ្ធាយ ចរិតិ,
បគ្គណ្ណោ វិរិយេន ចរិតិ, ឧបជ្ឈហន្តោ សតិយា ចរិតិ, អវិក្ខិបន្តោ សមាធិនា
ចរិតិ, បដានន្តោ បញ្ញាយ ចរិតិ, វិជានន្តោ វិញ្ញាណេន ចរិតិ, វេរម្បិ បដិបទ្ធស្ស
កុសលា ធម្មា អាយតន្តីតិ អាយតនចរិយាយ ចរិតិ, វេរម្បិ បដិបទ្ធនោ
វិសេសមធិកច្ឆតីតិ វិសេសចរិយាយ ចរិតិ” តិ យា ឥមា អបរាបិ អដ្ឋ ចរិយា
វុត្ថា, តាសំ សព្ពាសំ ចារមិតាស្សេវ សមោរោធា វេទិតព្រោ។ តេន វុត្ថំ “ចរិតន្តិ
ចរិយា, សមត្ថីសចារមិសង្គហា ធានសីលាទិបដិបត្តិ” តិ។ ហេតុចរិយាយ វេរ
បទ ឥធាធិប្បតត្តា មគ្គចរិយាបត្តិចរិយានំ ឥធម អនវរោធា វេទិតព្រោ។ តេន
វុត្ថំ “សព្ពំ តំ ពោធិទាចន” តិ។

តត្ថ សព្ទ-សន្តោសព្ទសព្ទ អាយតនសព្ទ សក្កាយសព្ទ បទេសសព្ទន្តិ
ចតុសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ តថា បរិ “សព្ទេ ធម្មា សព្ទាការេន ពុទ្ធស្ស ភគវតោ
ញ្ញាណមុខ អាចារ្យមាគច្ឆន្តិ” តិអាទិសុ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ.
មោយរាជមាណាវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៥) សព្ទសព្ទស្មី។ “សព្ទំ វោ, ភិក្ខុវេ, ទេសេស្សរមិ
តំ សុណាថ, កិញ្ច, ភិក្ខុវេ, សព្ទំ ចក្កញ្ញោវ រូបា ច... បេ... មនោ ចេវ ធម្មា ចា” តិ
(សំ. និ. ៤.២៣) ឯត្ថ អាយតនសព្ទស្មី។ “សព្ទំ សព្ទតោ សញ្ញាណាតិ” តិអាទិសុ (ម.
និ. ១.៦) សក្កាយសព្ទស្មី។ “សព្ទេសម្មិ វោ, សារិបុត្ត, សុភាសិតំ
បរិយាយេនា” តិអាទិសុ (ម. និ. ១.៣៤៥) បទេសសព្ទស្មី។ ឥធាបិ បទេសសព្ទស្មី
ឯវ វេទិតញ្ញោ, ពោធិសម្ពារភូតស្ស ចរិតស្ស អធិប្បតត្តា។

ពោធិតិ រុក្ខោបិ អរិយមគ្គោបិ និព្វានម្មិ សព្ទញ្ញតញ្ញាណម្មិ។
“ពោធិរុក្ខមូលេ បឋមាភិសម្ពុទ្ធោ” តិ (មហាវ. ១; ឧទា. ១) ច “អន្តរា ច គយំ
អន្តរា ច ពោធិ” តិ (ម. និ. ១.២៨៥; មហាវ. ១១) ច អាគតដ្ឋានេ ពុជ្ឈតិ ឯត្ថាតិ
រុក្ខោ ពោធិ។ “ពោធិ វុច្ឆតិ ចតុសុ មគ្គេសុ ញ្ញាណ” តិ (ចូឡនិ.
ខត្តវិសាណាសុត្តនិទ្ទេស ១២១) អាគតដ្ឋានេ ចត្តាវិ អរិយសច្ចានិ ពុជ្ឈតិ
ឯតេនាតិ អរិយមគ្គោ ពោធិ។ “បទ្វាន ពោធិ អមតំ អសម្ព័ត” តិ អាគតដ្ឋានេ
ពុជ្ឈតិ ឯតស្មី និមិត្តភូតេតិ និព្វានំ ពោធិ។ “បប្បាតិ ពោធិ វរក្ខិមេធសោ” តិ
(ធី. និ. ៣.២១៧) អាគតដ្ឋានេ សព្ទេ ធម្មេ សព្ទាការេន ពុជ្ឈតិ ឯតេនាតិ
សព្ទញ្ញតញ្ញាណំ ពោធិ។ ឥធាបិ សព្ទញ្ញតញ្ញាណំ អធិប្បតតំ។
អរហត្តមគ្គសព្ទញ្ញតញ្ញាណានិ វា ឥធិ ពោធិតិ វេទិតញ្ញានិ (ចារា. អដ្ឋ. ១.១១),
មហាពោធិយា អធិប្បតត្តា ភគវតោ។ អាសវក្ខយញ្ញាណាបទដ្ឋានញ្ញា
សព្ទញ្ញតញ្ញាណំ សព្ទញ្ញតញ្ញាណាបទដ្ឋានញ្ញា អាសវក្ខយញ្ញាណំ
“មហាពោធិ” តិ វុច្ឆតិ។ ឯត្ថាយំ សន្នេបត្តោ - យថាវុត្តកាលបរិច្ឆេទេ យំ មម
ធានាសីលាទិបទិបត្តិសម្ពាទំ ចរិតំ, តំ សព្ទំ អនវសេសំ មហាពោធិយា ចាចនំ

សាងកំ និព្វត្តកន្តិ។ ឯតេន ពោធិសម្ពារាណំ និរន្តរការំ ទស្សេតិ។ អថ វា សព្វន្តិ
ឯត្ថន្តរេ យថាវុត្តកាលបរិច្ឆេទេ យំ ចរិតំ, តំ សព្វំ សកលមេវ អនវសេសំ
ពោធិសម្ពារក្ខតមេវ។ ឯតេន សព្វសម្ពារការំ ទស្សេតិ។

តស្សោ ហិ ពោធិសម្ពារេសុ ការំនា សព្វសម្ពារការំនា និរន្តរការំនា
ចរិកាលការំនា សក្កច្ចការំនា ចាតិ។ តាសុ “កប្បេ ច សតសហស្សេ, ចតុរោ
ច អសង្ខយេ” តិ ឥមំនា ចរិកាលការំនា វុត្តា។ យោ ចេត្ត អច្ចន្តសំយោគោ,
តេន បឋមេ អត្ថវិកប្បេ សព្វគ្គហណោន ច និរន្តរការំនា, ទុតិយេ អត្ថវិកប្បេ
សព្វំ ចរិត” តិ ឥមំនា សព្វសម្ពារការំនា, ពោធិចាចន” តិ ឥមំនា សក្កច្ចការំនា
វុត្តា ហោតិ, យថា តំ ចរិតំ សម្មាសម្ពោធិ ចាចេតិ វរំភូតការំធិបនតោ។ តថា
ហិ តំ “ពោធិចាចន” តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, ន អញ្ញាចាតិ។ កថំ បនេត្ត
ពោធិចរិយាយ និរន្តរកាវោ វេទិតញោ? យទិ ចិត្តនិរន្តរតាយ តំ ន យុដ្ឋតិ, ន ហិ
មហាពោធិសត្តានំ មហាភិដ្ឋិហារតោ ឧទ្ធុំ ពោធិសម្ពារសម្ពរណចិត្តតោ អញ្ញំ
ចិត្តំ នប្បវត្តតិ តិ សក្កា វត្តំ។ អថ កិរិយមយចិត្តប្បវត្តិ សឆាយ វុច្ឆយ្យ,
ឯវម្បិ ន យុដ្ឋតិ, ន ហិ សព្វានិ តេសំ កិរិយមយចិត្តានិ
ពោធិសម្ពារសម្ពរណវសេនេវ បវត្តន្តិ។ ឯតេនេវ បយោគនិរន្តរតាបិ
បដិក្ខិត្តាតិ ទដ្ឋញ្ច។ ជាតិនិរន្តរតាយ បន និរន្តរការំនា វេទិតញ្ច។ យស្សញ្ចិ
ជាតិយំ មហាពោធិសត្តេន មហាបណ្ឌិតានំ និព្វត្តិតំ, តតោ បដ្ឋាយ យាវ
ចរិមត្តការំ ន សា នាម ជាតិ ឧបលព្ពតិ, យា សព្វេន សព្វំ ពោធិសម្ពារសម្ពតា
ន សិយា អន្តមសោ ទានចារមិមត្តំ ឧទាទាយ។ អយញ្ចិ និយតិបត្តិតានំ
ពោធិសត្តានំ ធម្មតា។ យាវ ច តេ កម្មាធិសុ វសីការំ ន ចាបុណ្ឌិ, តាវ
សប្បទេសម្បិ សម្ពារេសុ បយោគមាបដ្ឋន្តិ។ យទា បន សព្វសោ កម្មាធិសុ
វសីការំប្បត្តា ហោន្តិ, អថ តតោ បដ្ឋាយ និប្បទេសតោ ឯវ ពោធិសម្ពារេសុ
សមីហនំ សាតច្ចកិរិយា ច សម្បជ្ជតិ។ សក្កច្ចការំតា បន សព្វកាលំ ហោតិ,

ឯវំ យេន យេន ពោធិសត្តានំ តត្ថ តត្ថ យថាធិប្បាយំ សមិជ្ឈនំ សម្បជ្ជតីតិ។
ឯវមេតាយ គាថាយ ពោធិសម្ភារេសុ សព្វសម្ភារការណ ចរិកាលការណ
និរន្តរការណ សក្កច្ចការណ ចាតិ ចតស្សោបិ ការណ បកាសិតាតិ វេទិតញ្ច។

តត្រ យស្មា ពោធិសត្តចរិតំ ពោធិសម្ភារា ពោធិចរិយា អគ្គយានំ
ចារមិយោតិ អត្ថតោ ឯកំ, ព្យញ្ញនមេវ នានំ, យស្មា ច បរតោ វិភាគេន
វក្ខមាណំ ធានចារមិអាធិនំ ចរិតន្តិ ឥទំ អវិសេសវចនំ, តស្មា
សព្វពោធិសម្ភារេសុ កោសល្យជននត្ថំ ចារមិយោ ឥធសំ វណ្ណេតញ្ច។ តា
បរតោ បកិណ្ណកកថាយំ សព្វាការេន សំវណ្ណាយិស្សម។

២. ឥតិ ភគវា អត្ថនោ ពោធិសត្តភូមិយំ ចរិតំ អារម្ភតោ បដ្ឋាយ យាវ
ចរិយោសាធា មហាពោធិយា ចរិចាចនមេវាតិ អវិសេសតោ ធស្សេត្វា ឥធានិ
តស្ស បរមុក្កំសគមនេន អតិសយតោ ពោធិចរិចាចនការំ ធស្សេត្តុំ ឥមស្មី
ភទ្ទកប្បេ កតិបយា បុព្វចរិយា វិភាគតោ វិភាវេន្តោ
“អតីតកប្បេ” តិអាធិមាហ។

តត្ថ អតីតកប្បេតិ ឥតោ បុរិមេ បុរិមតវេ វា សព្វស្មី អតិក្កន្តេ
យថាវុត្ថបរិច្ឆេទេ មហាកប្បេ, កប្បានំ សតសហស្សាធិកេសុ ចតុសុ
អសន្ន្យេយ្យសូតិ អត្ថោ។ ចរិតន្តិ ចិណ្ឌំ ធានាធិបជិបត្តិ។ បឋយិត្វាតិ មុញ្ញិត្វា
អគ្គហេត្វា, អវត្វាតិ អត្ថោ។ ភវាភវេតិ ភវេ ច អភវេ ច, “ឥតិភវាភវកថ” ត្ថិ (ជី.
និ. ១.១៧) ឯត្ថ ហិ វុទ្ធិហានិយោ ភវាភវាតិ វុត្តា។ “ឥតិភវាភវតញ្ច វីតិវត្តោ” តិ
(ឧទា. ២០) ឯត្ថ សម្បត្តិវិបត្តិវុទ្ធិហានិសស្សតុច្ឆេទបុញ្ញចាចានិភវាភវាតិ
អធិប្បតានិ។ “ឥតិភវាភវហេតុ វា, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុនោ តណ្ហា ឧប្បជ្ឈមាធា
ឧប្បជ្ឈតី” តិ (អ. និ. ៤.៩; ឥតិវុ. ១០៥) ឯត្ថ បន បណ្ឌិតបណ្ឌិតតរាជិ
សប្បិវរណីតាធិភេសជ្ជានិ ភវាភវាតិ អធិប្បតានិ។ សម្បត្តិភវេសុ បណ្ឌិតតរា

បណ្ឌិតតមា ភវភវតិចិ វទន្តិ ឯវ, តស្មា ឥធាបិ សោ ឯវ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ,
ខុទ្ទកេ ចេវ មហាន្តេ ច ភវស្មិន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥមម្ហិ កប្បេតិ ឥមស្មី ភទ្ទកប្បេ។
បវត្ថុស្សន្តិ កថយិស្សំ។ សុណោប្បាតិ ធម្មសេនាបតី សវនេ និយោជេតិ។ មេតិ
មម សន្តិកេ, មម ភាសតោតិ អត្ថោ។

និទានកថា និដ្ឋិតា។

១. អកិត្តិវត្ថោ

១. អកិត្តិចរិយាវណ្ណា

៣. ឯវ ភកវា អាយស្មតោ សាវិបុត្តត្ថេរស្ស សនេវមនុស្សាយ ច បរិសាយ
អត្តនោ បុព្វចរិយាយ សវនេ ឧស្សហំ ជនេត្វា ឥទានិ តំ បុព្វចរិតំ ភវន្តរបដិច្ចន្នំ
ហត្ថតលេ អាមលកំ វិយ បច្ចក្ខំ ករោន្តោ “យទា អហំ
ព្រហ្មវញ្ញោ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ យទាតិ យស្មី កាលេ។ ព្រហ្មវញ្ញោតិ មហាអវញ្ញោ, អវញ្ញានិយំ,
មហាន្តេ វនេតិ អត្ថោ។ សុញ្ញោតិ ជនវិវិត្តេ។ វិបិនកាននេតិ វិបិនភូតេ កាននេ,
បទទ្ធយេនាបិ តស្ស អវញ្ញស្ស គហនភាវមេវ ធិបេតិ, សព្វមេតំ ការធិបំ
សន្ធាយ វុត្តំ។ អដ្ឋោតាហេត្វាតិ អនុបរិសិទ្ធា។ វិហារមីតិ
ធិព្ភព្រហ្មអរិយអានេញ្ញវិហារេហិ សមុប្បាធិតសុខិសេសេន
និយាបថវិហារេន សរីរទុក្ខំ វិច្ឆិន្តិត្វា ហារមិ អត្តភាវំ បវត្ថេមិ។ អកិត្តិ នាម
តាបសោតិ ឯវនាមកោ តាបសោ ហុត្វា យទា អហំ តស្មី អវញ្ញោ វិហារមីតិ
អត្ថោ។ សត្តា តទា អត្តនោ អកិត្តិតាបសភាវំ ធម្មសេនាបតិស្ស វទតិ។
តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា -

អតីតេ កិរ ឥមស្មីយេវ ភទ្ទកប្បេ ពារាណសិយំ ព្រហ្មទត្ថេ នាម រាជិនី រដ្ឋំ
ការេន្តេ ពោធិសត្តោ អសីតិកោជីវិកវស្ស ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស កុលេ
និព្ពត្តិ, “អកិត្តិ” តិស្ស នាមំ កវីសុ។ តស្ស បទសា គមនកាលេ ភគិនីបិ ជាយិ។
“យសវតី” តិស្ស នាមំ កវីសុ។ សោ សោឡសវស្សកាលេ តក្កសិលំ គន្ធា
សព្ពសិប្បានិ ឧត្តហេត្វា បច្ឆាគមាសិ។ អថស្ស មាតាបិតារេ កាលមកំសុ។
សោ តេសំ បេតកិច្ចានិ ការេត្វា កតិបយធិវសាតិក្កមេន រតនាវលោកនំ
អាបុត្តកបុរិសេហិ ការយមាធនោ “ឯត្ថកំ មត្តិកំ, ឯត្ថកំ បេត្តិកំ, ឯត្ថកំ
បិតាមហា” ម្ពិ សុត្វា សិវិគ្គមាធសោ ហុត្វា “ឥទំ ជនមេវ បញ្ញាយតិ, ន ជនស្ស
សំហារកា, សព្ពេ ឥមំ ជនំ បហាយេវ គតា, អហំ បន នំ អាទាយ គមិស្សមី” តិ
រាជានំ អាបុត្តិច្ឆា ភេរី ចរាបេសិ - “ធនេន អត្ថិកា អកិត្តិបណ្ឌិតស្ស គេហំ
អាគច្ឆន្ទ” តិ។

សោ សត្តាហំ មហាទានំ បវត្តេត្វា ជនេ អជីយមាធនេ “កី មេ ឥមាយ
ជនកីឡាយ, អត្ថិកា គណ្ឌិស្សន្តិ” តិ និវេសនទ្វារំ វិវិទ្វា
ហិរញ្ញសុវណ្ណាធិភិរេតេ សារគព្ពេវិវាបេត្វា “ធិន្ទយេវ ហរន្ទ” តិ គេហំ បហាយ
ញាតិបរិវដ្តស្ស បរិទេវន្តស្ស ភគិនី គហេត្វា ពារាណសិតោ និក្ខមិត្វា នទី
ឧត្តវិត្វា ទ្វេ តិណិ យោជនានិ គន្ធា បព្ពជិត្វា រមណីយេ ភូមិភាគេ បណ្ណាសាលំ
កវិត្វា វសតិ។ យេន បន ទ្វារេន តទានិក្ខមិ, តំ អកិត្តិទ្វារំ នាម ជាតំ។ យេន
តិត្ថេន នទី ឌីតិណ្ណោ, តំ អកិត្តិតិត្ថំ នាម ជាតំ។ តស្ស បព្ពជិត្វា ភាវំ សុត្វា ពហូ
មនុស្សា កាមនិគមរាជធានិវាសិនោ តស្ស គុណេហិ អាគឡិយមានហធយា
អនុបព្ពជីសុ។ មហាបរិវារេ អហោសិ, មហាលាភសក្ការេ និព្ពត្តិ, ពុទ្ធប្បាទោ
វិយ អហោសិ។ អថ មហាសត្តោ “អយំ លាភសក្ការេ មហា, បរិវារេបិ
មហាឆោ, កាយវិវេកមត្តម្យី ឥនេន លភតិ, មយា ឯកាកិណាវិហរិតុំ វដ្តតី” តិ
ចិន្តេត្វា បរមប្បិច្ឆការតោ វិវេកនិច្ឆតាយ ច កស្សចិ អជាតាបេត្វា ឯកការេ

និក្ខមិត្តា អនុបុព្វេន ធម៌ធុរដ្ឋំ បត្វា ការីរបដ្ឋនសមីបេ ឧយ្យានេវីហារន្តោ
ឈានាភិញ្ញាយោ និព្វត្តសិ។ តត្រាបិស្ស មហាលាភសក្ការោ ឧប្បជ្ឈិ។ សោ តំ
ជិតុច្ឆន្តោ ធម្មត្វា អាកាសេន គន្ធា ការីបេ ឌីតិ។ តទា ការីទោ អហិទីទោ
នាម។ សោ តត្ថ មហាន្តំ ការុក្ខំ ឧបនិស្សយ បណ្ណាសាលំ មាបេត្វា វាសំ
កប្បសិ។ អប្បិច្ឆតាយ បន កត្ថចិ អគន្ធា តស្ស រុក្ខស្ស ជលកាលេ ជលានិ
ខាទន្តោ ជលេ អសតិ បត្តានិ ឧទកសិត្តានិ ខាទន្តោ ឈានសមាបត្តិហិ
វីតិនាមេសិ។

តស្ស សីលតេជេន សក្កស្ស បណ្ណាកម្ពលសីលាសនំ ឧណ្ណាការំ
ទស្សេសិ។ សក្កោ “កោ នុ ខោ មំ ឥមម្ហា ហំនា ចាវេតុកាមោ” តិ អារដ្ឋេន្តោ
បណ្ឌិតំ ទិស្វា “កិមត្ថំ នុ ខោ អយំ តាបសោ ឯវំ ទុក្ខំ តបំ ចរតិ, សក្កត្ថំ នុ ខោ
បត្ថតិ, ឧទាហុ អញ្ញំ, វីមសិស្សមិ នំ។ អយញ្ញំ
សុវិសុទ្ធកាយវចីមនោសមាចារោ ជីវិតេ និរេបេក្ខោ ឧទកសិត្តានិ ការបត្តានិ
ខាទតិ, សចេ សក្កត្ថំ បត្ថតិ អត្ថនោ សិត្តានិ ការបត្តានិ មយ្ហំ ទស្សតិ, នោ
ចេ, ន ទស្សតិ” តិ ព្រាហ្មណ្យរណ្ណេន តស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ ពោធិសត្តាបិ
ការបត្តានិ សេទេត្វា “សីតលីភូតានិ ខាទិស្សមី” តិ បណ្ណាសាលទ្វារេ និសីទិ។
អថស្ស បុរតោ សក្កោ ព្រាហ្មណ្យរូបេន ភិក្ខុយ អត្ថិកោ ហុត្វា អដ្ឋាសិ។
មហាសត្តោ តំ ទិស្វា “លាភាវត មេ, សុលទ្ធីវត មេ, ចិរស្សំវត មេ យាចកោ
ទិដ្ឋោ” តិ សោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា “អដ្ឋ មម មនោរថំ មត្តកំ ចាបេត្វា ទានំ
ទស្សមី” តិ បក្កភាជនេនេវ អាទាយ គន្ធា ទានចារមី អារដ្ឋេត្វា អត្ថនោ
អសេសេត្វាវ តស្ស ភិក្ខុភាជនេ បក្ខិបិ។ សក្កោ តំ គហេត្វា ថោកំ គន្ធា
អន្តរឆាយិ។ មហាសត្តាបិ តស្ស ទត្វា បុន បរិយេដ្ឋិ អនាបដ្ឋិត្វា តេនេវ
បីតិសុខេន វីតិនាមេសិ។

ធុតិយធីវសេ បន ការបត្តានិ បចិត្តា “ហិយ្យោ ធុតិណោយ្យំ អលភី, អដ្ឋេ នុ
ខោ កថ”ន្តិ បណ្ណាសាលទ្វារេ និសីធិ។ សក្កោបិ តថេវ អាគមិ។ មហាសត្តោ
បុនបិ តថេវ ធុត្វាវីតិនាមេសិ។ តតិយធីវសេ ច តថេវ ធុត្វា “អហោ វត មេ
លាភា, ពហំ វត បុញ្ញំ បសវមិ, សចាហំ ធុតិណោយ្យំ លភេយ្យំ, វេមេវ
មាសម្បិ ទ្វេមាសម្បិ ទានំ ទទេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេសិ។ តីសុបិ ធីវសេសុ “តេន ទានេន
នលាភសក្ការសិលោកំ ន ចក្កវត្ថិសម្បត្តិ ន សក្កសម្បត្តិ ន ព្រហ្មសម្បត្តិ ន
សាវកពោធិ ន បច្ឆេកពោធិ បត្តមិ, អបិ ច ឥទំ មេ ទានំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស
បច្ឆយោ ហោតូ”តិ យថាធិការំ ចិត្តំ វេបេសិ។ តេន វុត្តំ -

៤.

“តទា មំ តបតេជេន, សន្តត្តោ តិទិវាភិក្ខុ;
ធារេន្តោ ព្រាហ្មណាវណ្ណំ, ភិក្ខាយ មំ ឧចាគមិ។

៥.

“បវេនា អាភតំ បណ្ណំ, អតេលញ្ចា អលោណិកំ;
មម ទ្វារេ វិទំ ធិស្វា, សកជាហោន អាកិរិ។

៦.

“តស្ស ធុត្វានហំ បណ្ណំ, និកុដ្ឋិត្វាន ភាជនំ;
បុនេសនំ ជហិត្វាន, ចារិសី បណ្ណាសាលកំ។

៧.

“ធុតិយម្បិ តតិយម្បិ, ឧបគញ្ញា មមន្តិកំ;
អកម្បិតោ អនោលត្តោ, វេមេវមទាសហំ។

៨.

“ន មេ តប្បច្ចយា អត្ថិ, សរីរស្មី វិវណ្ណាយំ;
បីតិសុខេន រតិយា, វីតិនាមេមិ តំ ធិរំ។

៩.

“យធិ មាសម្បិ ទ្វេមាសំ, ធឹក្ខណោយ្យំ វរំ លកេ;
អកម្បិតោ អនោលីនោ, ធនេយ្យំ ធានមុត្តមំ។

១០.

“ន តស្ស ធានំ ធនមាណោ, យសំ លាភញ្ចា បត្តយី;
សព្វញ្ញតំ បត្តយាណោ, តានិ កម្មានិ អាចរិ”ន្តិ។

តត្ថ តនាតិ យនា អហំ អកិត្តិនាមកោ តាបសោ ហុត្វា តស្មី ធីបេ
ការាវញ្ញោ វិហារមិ, តនា។ មន្តិ មម។ តបតេជេនាតិ សីលចារមិតានុភាវេន។
សីលញ្ញា ធុច្ឆរិតសំកិលេសស្ស តបនតោ “តថោ”តិ វុច្ឆតិ,
នេក្ខម្មវីរិយចារមិតានុភាវេន វា។ តាបិ ហិ តណ្ហាសំកិលេសស្ស កោសជ្ឈស្ស
ច តបនតោ “តថោ”តិ វុច្ឆតិ, ឧក្កំសគតា ច តា ពោធិសត្តស្ស ឥមស្មី
អត្តភាវេតិ។ ឧត្តិសំវរស្ស ចាបិ បរមុក្កំសគមនតោ
“ឧត្តិចារមិតានុភាវេន”តិបិ វុត្តំ វុដ្ឋតេវ។ “ឧត្តិ បរមំ តថោ”តិ (ធិ. និ. ២.៩០; ធន. ប. ១៨២) ហិ វុត្តំ។ សន្តត្តោតិ យថាវុត្តគុណានុភាវជនិតេន ធម្មតាសិទ្ធន
បណ្ឌកម្ពលសីលាសនស្ស ឧណ្ហាការេន សន្តាបិតោ។ តិធិវាភិក្ខុតិ
នេវលោកាធិបតិ, សក្កោតិ អត្តោ។ បណ្ឌាសាលាយ សមីបេ គហិតម្បិ
ការបណ្ឌំ បណ្ឌាសាលាយ អវញ្ញមជ្ឈគតត្តា “បវនា អាកត”ន្តិ វុត្តំ។

អតេលញ្ចា អលោណិកន្តិ ធម្មេយ្យធម្មស្ស អនុឡាវភាវេបិ
អជ្ឈាសយសម្បត្តិយា ធានធម្មស្ស មហាជុតិកការំ ធស្សេតុំ វុត្តំ។ មម ទ្វារេតិ

មឃ្លំ បណ្ណាសាលាយ ឆ្ងារ។ សកដាហោន អាកិរិទ្តិ ឥមិនា អត្តនោ កិត្តិបិ
អសេសេត្វា ទិន្នការំ ទស្សេតិ។

បុនេសនំ ជហិត្វាធាតិ “ឯកទិវសំ ទិក្ខុត្តំ ឃាសេសនំ ន សល្លេខ”ន្តិ ចិន្តេត្វា
ធានបីតិយា តិត្តោវិយ ហុត្វា តស្មី ទិវសេ បុន អាហារបរិយេជ្ជី អកត្វា។

អកម្មិតោតិ សុទ្ធវិក្ខមិតត្តា មជ្ឈិយេន អចលិតោ ធានជ្ឈាសយតោ
ចលនមត្តម្បិ អការិតោ។ អនោលត្តោតិ លោភវសេន ឦសកម្មិ អលត្តោ។
តតិយម្បិ បិ-សន្នេន ទុតិយម្បិ ឥមំ សម្បិល្លោតិ។ ឯវមេវមធាសហន្តិ
យថា បឋមំ, ឯវមេវំ ទុតិយម្បិ, តតិយម្បិ អធាសី អហំ។

នមេ តប្បច្ចយាតិ កាថាយ វុត្តមេវត្តំ ចាកជំ ករោតិ។ តត្ថ តប្បច្ចយាតិ
ធានបច្ចយា តីសុ ទិវសេសុ និដ្ឋាហារតាយ សរីរស្មី យេន វេវណ្ណិយេន ភវិតព្ធំ,
តម្បិ មេ សរីរស្មីវិវណ្ណិយំ ធានបច្ចយាយេវ នត្តិ។ កស្មា? ធានវិសយេន
បីតិសុខេន ធានវិសយាយ ឯវ ច រតិយា។ វីតិនាមេមិ តំ ទិវន្តិ តំ សកលំ
តិមត្តទិវសំ វីតិនាមេមិ, ន កេវលញ្ច តីលិ ឯវ ទិវសានិ, អថ ខោ
មាសទិមាសមត្តម្បិ កាលំ, ឯវមេវ ធាតុំ បហោមីតិ ទស្សេតុំ “យទិ
មាសម្បិ”តិអាទិ វុត្តំ។ អនោលីនោតិ អលីនចិត្តោ, ធានេ អសង្កចិតចិត្តោតិ
អត្តោ។

តស្ស្យាតិ ព្រាហ្មណ្យបេន អាគតស្ស សក្កស្ស។ យសន្តិ កិត្តិ,
បរិវាសម្បត្តិ វា។ លាភញ្ចាតិ ទេវមនុស្សេសុ ចក្កវត្តិអាទិការេន លទ្ធព្ធំ លាភំ
វា ន បត្តយី។ អថ ខោ សព្ពញ្ញតំ សម្មាសម្ពោធិ បត្តយានោ អាកម្ពីមាណោ តានិ
តីសុ ទិវសេសុ អនេកវារំ ឧប្បន្នានិ ធានមយានិ បុញ្ញកម្មានិ ធានស្ស វា
បរិវាភូតានិ កាយសុចរិតានិ បុញ្ញកម្មានិ អាចរី អកាសិន្តិ។

ឥតិ ភក្កា តស្មី អត្ថកាវេ អត្ថនោ សុទុក្ខំ បុញ្ញចរិតមត្តមេវ ឥធ
មហាថេរស្ស បកាសេសិ។ ជាតកទេសនាយំ បន ចតុត្ថទិវសេ សក្កស្ស
ឧបសង្កមិត្វា ពោធិសត្តស្ស អជ្ឈាសយជាននំ វេន ឧបនិមន្តនា ពោធិសត្តស្ស
វេសម្បជិច្ឆនសីសេន ធម្មទេសនា ទេយ្យធម្មទក្ខិណោយ្យានំ បុន សក្កស្ស
អនាគមនស្ស ច អាកម្ពីមានតា ច បកាសិតា។ វុត្តញ្ញេតំ -

“អកិក្ខី ទិស្វាន សម្ពន្ធំ, សក្កោ ភូតបតី ព្រិវិ;
កី បត្តយំ មហាព្រហ្ម, ឯកោ សម្មសិ យម្ពនិ។

“ទុក្ខោ បុនព្ពវោ សក្ក, សរីរស្ស ច ភេទនំ;
សម្មាហមរណំ ទុក្ខំ, តស្មា សម្មាមិ, វាសវ។

“ឯតស្មី តេ សុលបិតេ, បតិវ្រេ សុភាសិតេ;
វំ កស្សប តេ ទម្មិ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសិ។

“វេញោ មេ អនោ សក្ក, សព្ពភូតានមិស្សវ;
យេន បុត្តេ ច ទារេ ច, ធនធម្មំ បិយានិ ច;
លទ្ធា នវា ន តប្បន្តិ, សោ លោភោ ន មយី វេសេ។

ឯតស្មី តេ សុលបិតេ...បេ.... មនសិច្ឆសិ។

“វេញោ មេ អនោ សក្ក, សព្ពភូតានមិស្សវ;
ខេត្តំ វត្ថុំ ហិរញ្ញញ្ច, កវាស្សំ ទាសចោរិសំ;
យេន ជាតេន ជីយន្តិ, សោ ទោសោ ន មយី វេសេ។

“ឯតស្មី តេ សុលបិតេ...បេ.... មនសិច្ឆសិ។

“វ័រញ្ជោ មេ អនោ សក្ក, សត្តភូតានមិស្សរ;
ពាលំ ន បស្សេ ន សុណោ, ន ច ពាលេន សំវសេ;
ពាលេនល្លាបសល្លាបំ, ន កវេ ន ច រោចយេ។

“កី នុតេ អករំ ពាលោ, វេទ កស្សប ការណំ;
កេន កស្សប ពាលស្ស, ទស្សនំ នាភិកក្ខ័សិ។

“អនយំ នយតិ ទុម្មោ, អធុរាយំ និយុញ្ញតិ;
ទុន្ទយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ បកុប្បតិ;
វិនយំ សោ ន ជាតាតិ, សាធុ តស្ស អទស្សនំ។

“ឯតស្មី តេ សុលបិតេ...បេ.... មនសិច្ចសិ។

“វ័រញ្ជោ មេ អនោ សក្ក, សត្តភូតានមិស្សរ;
ជីវំ បស្សេ សុណោ ជីវំ, ជីវេន សហ សំវសេ;
ជីវេនល្លាបសល្លាបំ, តំ កវេ តញ្ច រោចយេ។

“កី នុតេ អករំ ជីវោ, វេទ កស្សប ការណំ;
កេន កស្សប ជីវស្ស, ទស្សនំ អភិកក្ខ័សិ។

“នយំ នយតិ មេធាវី, អធុរាយំ និយុញ្ញតិ;
សុនយោ សេយ្យសោ ហោតិ, សម្មា វុត្តោ ន កុប្បតិ;
វិនយំ សោ បជាតាតិ, សាធុ តេន សមាគមោ។

“ឯតស្មី តេ សុលបិតេ...បេ.... មនសិច្ចសិ។

“វ័រញ្ជោ មេ អនោ សក្ក, សត្តភូតានមិស្សរ;

តតោ រត្យាវិវសានេ, ស្វរិយុគ្គមនំ បតិ;
ធិញ្ញា ភក្ខា ចាតុភវេយ្យំ, សីលវន្តោ ច យាចកា។

“ធនតោ មេ ន ឌីយេថ, ធន្វា នានុតបេយ្យហំ;
ធនំ ចិត្តំ បសាទេយ្យំ, ឯតំ សក្ក វរំ វរេ។

“ឯតស្មី តេ សុលបិតេ...បេ.... មនសិច្ចសិ។
“វរញ្ចោ មេ អនោ សក្ក, សព្វគូតានមិស្សរ;
ន មំ បុន ឧបេយ្យាសិ, ឯតំ សក្ក វរំ វរេ។

“ពាហ្មហិ វតថរិយាហិ, នរា ច អថ នារិយោ;
ធស្សនំ អភិកក្ខ័ន្តិ, កី នុ មេ ធស្សនេ ភយំ។

“តំ តាធិសំ ទេវវណ្ណំ, សព្វកាមសមិទ្ធិនំ;
ធិស្វា តចោ បមជ្ឈេយ្យំ, ឯតំ តេ ធស្សនេ ភយ”ន្តិ។ (ជា. ១.១៣.៨៣-
១០៣);

អថ សក្កោ “សាធុ, ភន្តេ, ន តេ ឥតោ បដ្ឋាយ សន្តិកំ អាគមិស្សាមី” តំ តំ
អភិវាទេត្វា បក្កាមិ។ មហាសក្កោ យាវជីវំ តត្ថេវ វសន្តោ អាយុបរិយោសានេ
ព្រាហ្មលោកេ និព្វតិ។

អនុវុទ្ធត្ថេវេ តទា សក្កោ អហោសិ, លោកនាថា អកិត្តិបណ្ឌិតោ។

តស្ស មហាភិនិក្ខមនសធិសំ និក្ខន្តត្តា នេក្ខម្មចារមី។
សុវិសុទ្ធសីលាចារតាយ សីលចារមី។ កាមវិតក្កាធិនំ សុដ្ឋវិក្ខមិតត្តា
វិរិយចារមី។ ខន្តិសំវរស្ស បរមុក្កំសកមនតោ ខន្តិចារមី។ បដិញ្ញានុប្ប
បដិបត្តិយា សច្ចចារមី។ សព្វត្ថ អថលសមាទានាធិដ្ឋានេន អធិដ្ឋានចារមី។

សព្វសត្តសុ ហិតជ្ឈាសយេន មេត្តាចារមី។ សត្តសង្ខារកតវិប្បការេសុ
មជ្ឈត្តការវប្បត្តិយា ឧបេក្ខាចារមី។ តាសំ ឧបការាណុបការេ ធម្មេ ជានិត្វា
អនុបការេ ធម្មេ បហាយ ឧបការេធម្មេសុ បវត្តាបនបុរេចរា សហជាតា ច
ឧចាយកោសល្លក្ខតា អតិសល្លេខវុត្តិសាធនី ច បញ្ញា បញ្ញាចារមីតិ ឥមាបិ
ទស ចារមិយោ លព្ពន្ធិ។

ធានជ្ឈាសយស្ស បន អតិឧឡារកាវេន ធានមុខេន ទេសនា បវត្តា។ តស្មា
សព្វត្ថ សមកា មហាករុណា, ទ្វេបិ បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារា, កាយសុចរិតាធិនី
តីណិ ពោធិសត្តសុចរិតាធិ, សទ្ធាធិដ្ឋានាធិនី ចត្តារិ អធិដ្ឋានាធិ,
ឧស្សហាធនយោ ចតស្សោ ពុទ្ធក្ខមិយោ, សទ្ធាធនយោ បញ្ច
មហាពោធិបរិចាចនីយា ធម្មា, អលោកជ្ឈាសយាធនយោ ធន ពោធិសត្តានំ
អជ្ឈាសយា, តិល្លោកា តារេស្សមីតិអាធនយោ សត្ត បដិញ្ញា ធម្មា, អប្បិច្ឆស្សយំ
ធម្មា, នាយំ ធម្មា មហិច្ឆស្សតិអាធនយោ (ធី. និ. ៣.៣៥៨; អ. និ. ៨.៣០) អដ្ឋ
មហាបុរិសវិតក្កា (ធី. និ. ៣.៣៥៨), នវ យោនិសោមនសិការមូលកា ធម្មា,
ធានជ្ឈាសយាធនយោ ទស មហាបុរិសជ្ឈាសយា, ធានសីលាធនយោ ទស
បុញ្ញកិរិយវត្ថុនីតិ វេរមាធនយោ យេ អនេកសតអនេកសហស្សប្បកេទា
ពោធិសម្ភារក្ខតា មហាពោធិសត្តគុណា។ តេ សព្ពេបិ យថាវហំ ឥធនិទ្ធាវេត្វា
វត្តញ្ញា។

អបិ ចេត្ត មហន្តំ ភោគក្ខន្ធនំ មហន្តញ្ច ញាតិបរិវដ្តំ បហាយ
មហាភិទិក្ខុមនសទិសំ គេហតោ ទិក្ខុមនំ, ទិក្ខុមិត្វា បព្ពជិតស្ស
ពហុជនសម្មតស្ស សតោ បរមប្បិច្ឆកាវេន កុលេសុ គណេសុ ច អលគ្គតា,
អច្ឆន្តមេវ លាភសក្ការសិលោកជិតុច្ឆា, បរិវេកាភិរតិ, កាយជីវិតនិរេបេក្ខោ
បរិច្ចាគោ, អនាហារស្សេវ សតោ ធិវសត្តយម្បិ ធានបីតិយា បរិតុដ្ឋស្ស

និព្វិតការសរីរយាបនំ, មាសទិមាសមត្តម្បី កាលំ យាចកេ សតិ អាហារំ តថេវ
ទត្វា “ទានគតេនេវ បីតិសុខេន សរីរំ យាបេស្សមី”តិ បរិច្ចាគេ
អនោលីនុវុត្តិសាធកោ ឧឡារោ ទានជ្ឈាសយោ, ទានំ ទត្វា បុន
អាហារបរិយេជ្ជិយា អករណហេតុភូតា បរមសល្លេខវុត្តិតិ វេរមាទយោ
មហាសត្តស្ស គុណានុភាវា វេទិតញ្ចា។ តេនេតំ វុច្ចតិ -

“វេរំ អន្ទរិយា ហេតេ, អព្ពតា ច មហេសិនោ;
មហាការុណិកា ជីរា, សព្វលោកេកពន្ធវា។

“អចិន្តេយ្យានុភាវា ច, សទា សទ្ធម្មគោចរា;
ពោធិសត្តា មហាសត្តា, សុចិសល្លេខវុត្តិនោ។

“មហាវាតសមុទ្ធត-វីចិមាលោ មហោទធ៌;
អបិ លង្ក្យេយ្យ វេលន្តំ, ពោធិសត្តា ន ធម្មតំ។

“លោកេ សញ្ញាតវន្ទាបិ, ន តេ ភាវិតភាវិនោ;
លិម្បន្តិ លោកេធម្មហិ, តោយេន បទុមំ យថា។

“យេសំ វេ អត្តនិ ស្នេហោ, និហិយតិ យថា យថា;
សត្តេសុ ករុណាស្នេហោ, វឡេតេវ តថា តថា។

“យថា ចិត្តំ វសេ ហោតិ, ន ច ចិត្តវសានុគា;
តថា កម្មំ វសេ ហោតិ, ន ច កម្មវសានុគា។

“ទោសេហិ ភាគិភូយន្តិ, សមុគ្សាតេន្តិ វា ន តេ;
ចរន្តា ពោធិបរិយេជ្ជិ, បុរិសាជានិយា ពុធា។

“តេសុ ចិត្តប្បសាទោបិ, ទុក្ខតោ បរិមោធយេ;
បគេវានុកិរិយា តេសំ, ធម្មស្ស អនុធម្មតោ” តិ។

បរមត្ថធិបនិយា ចរិយាបិដកសំវណ្ណនាយ

អភិក្ខុចរិយាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សង្ខត្រាហ្មណាចរិយាវណ្ណនា

១១-១២. ទុតិយស្មី បុនាបរន្តិ បុន អបរំ, ន កេវលមិទំ អភិក្ខុចរិយមេវ, អថ
ខោ បុន អបរំ អញ្ញំ សង្ខចរិយម្យិ បរិក្ខិស្សំ, សុណោហិតិ អធិប្បាយោ។ ឥតោ
បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សង្ខស្ស័យោតិ សង្ខនាមោ។ មហាសមុទ្ធំ**
តវិតុកាមោតិ សុវណ្ណភូមិ គន្តំ នាវាយ មហាសមុទ្ធំ តវិតុកាមោ។ ឧបគច្ឆាមិ
បដ្ឋនន្តិ តាមលិត្តិបដ្ឋនំ ឧទ្ទិស្ស គច្ឆាមិ។ សយម្ពញ្ញាលោន បច្ចេកពោធិយា
អធិគតត្តា សយមេវ ភូតន្តិ សយម្ពំ។ កិលេសមារាជិសុ កេនចិបិ ន បរាជិតន្តិ
អបរាជិតំ, តិណ្ណំ មារាជំ មត្តកំ មទ្ធិត្វា បិតន្តិ អត្តោ។ តត្តាយ កបិនភូមិយាតិ
យម្មសន្តាបេន សន្តត្តាយ សក្ខវាលុកានិចិតតត្តា ខរាយ កក្ខណ្ឌយ ភូមិយា។

១៣. តន្តិ តំ បច្ចេកពុទ្ធំ។ **ឥមមត្ថន្តិ ឥមំ ឥនាទិ វក្ខមាទំ “ឥទំ ខេត្ត” ទ្តិអាទិកំ**
អត្ថំ។ វិចិត្តយិន្តិ តនា សង្ខត្រាហ្មណភូតោ ចិន្តេសិន្តិ សត្តា វទតិ។ តត្រាយំ
អនុបុត្តិកថា -

អតីតេ អយំ ពារាណសី មោឡិនី នាម អហោសិ។ មោឡិនីនគរេ
ព្រហ្មទត្តេ រជ្ជំ ការេន្តេ ពោធិសត្តោ សម្ពោ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា អឡោ
មហាទូនោ ចត្វសុ នគរទ្វារេសុ នគរមជ្ឈេ អត្តនោ និវេសនទ្វារេតិ ធនុ
ហីនេសុ ធន ធានសាលាយោ ការេត្វា ទេវសិកំ ធនសតសហស្សនិ វិស្សជ្ជេន្តោ

កបណាទិកាដ៏ធំ មហាធានំ បរត្ថេសិ។ សោ ឯកទិវសំ ចិន្តេសិ - “អហំ គេហេ
ធនេ ខីណោ ធានំ ធាតុំ ន សក្ខិស្សមិ, អបរិក្ខិណោយេវ ធនេ នាវាយ
សុវណ្ណាភូមិ គន្ធា ធនំ អាហារិស្សមិ” តិ។ សោ នាវំ ភណ្ឌាស្ស បូរាបេត្វា បុត្តទារំ
អាមន្តេត្វា “យាវាហំ អាគច្ឆិស្សមិ, តាវ មេ ធានំ អនុបច្ឆិន្ធា បរត្ថេយ្យោថា” តិ
វត្វា ធាសកម្មករបរិវត្តោ ឧបាហានំ អាវុយ្យ ធរត្តន ធារិយមាណេន
បដ្ឋនកាមាភិមុខោ ចាយាសិ។

តស្មី ខណោ គន្ធមាធនេ ឯកោ បច្ចេកពុទ្ធា សត្តាហំ និរោធសមាបត្តិ
សមាបត្តិត្វា និរោធសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ លោកំ វោលោកេន្តោ តំ
ធនាហរណាត្ថំ គច្ឆន្តំ ទិស្វា “មហាបុរិសោ ធនំ អាហារិតុំ គច្ឆតិ, ភវិស្សតិ នុខោ
អស្ស មហាសមុទ្ទេ អន្តរាយោ, នោ” តិ អាវុដ្ឋេត្វា “ភវិស្សតី” តិ ញត្វា “ឯស មំ
ទិស្វា ធរត្តញ្ច ឧបាហានញ្ច មយ្ហំ ទត្វា ឧបាហានធាននិស្សន្ទេន សមុទ្ទេ ភិន្នាយ
នាវាយ បតិដ្ឋំ លភិស្សតិ, ភវិស្សមិស្ស អនុគ្គហ” តិ អាគាសេន គន្ធា តស្ស
អវិទូរេ ឌីតវិត្វា មជ្ឈន្តិកសមយេ ចណ្ណាវាតាតបេន អដ្ឋារសន្តតសទិសំ
ឧណ្ណាវាលុកំ មទ្ទេន្តោ តស្ស អភិមុខំ អាគញ្ចិ។ សោ តំ ទិស្វាវ ហដ្ឋតុដ្ឋោ
“បុញ្ញកេត្តំ មេ អាគតំ, អដ្ឋ មយា ឯត្ថ ពីដំ រោបេតុំ វុដ្ឋតី” តិ ចិន្តេសិ។ តេន វុត្តំ
“តមហំ បដិបថេ ទិស្វា, ឥមមត្តំ វិចិត្តយិ” តិ អាទិ។

តត្ថ ឥទំ ខេត្តន្តិអាទិ ចិន្តិតាការទស្សនំ។ ខេត្តន្តិ ខិត្តំ ពីដំ
មហាបួលភាវករណោន តាយតីតិ ខេត្តំ, បុព្វណ្ណាបរណ្ណាវិរុហានភូមិ។ ឥធម បន
ខេត្តំ វិយាតិ ខេត្តំ, អគ្គនក្ខិណោយេវ បច្ចេកពុទ្ធា។ តេនេវាហ “បុញ្ញកាមស្ស
ជន្តនោ” តិ។

១២. មហាគមន្តិវិបុលជលាគមំ, សស្សសម្បត្តិទាយកន្តិ អត្តោ។ ពីដំ ន
រោបេតីតិ ពីដំ ន វបតិ។

១៥.

ខេត្តវត្តមន្ត្រី ខេត្តវេសុបិ ឧត្តម។ សីលាធិគុណាសម្បជ្ជា ហិរិសេសតោ
អរិយសាវកា ខេត្តវរា, តតោបិ អគ្គត្ថតោ បច្ចេកពុទ្ធា ខេត្តវត្តមោ។ ការន្តិ
សក្ការំ។ យទិ ន ករោមីតិ សម្ពុទ្ធា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - ឥទមីទិសំ អនុត្តរំ
បុញ្ញកេត្តំ លភិទ្ធា តត្ថ បូជសក្ការំ យទិ ន ករោមិ, បុញ្ញន អត្ថិកោ នាមាហំ
ន ភវេយ្យន្តិ។

១៦-១៧. យថា អមទ្វេតិអាទិនំ ទ្ធិន្នំ កាថានំ អយំ សង្ខេបត្ថោ - យថា នាម
យោ កោចិ រញ្ញា មុទ្ធាធិការេ ឋបិតោ លញ្ញនធរោ អមច្ចបុរិសោ សេនាបតិ វា
សោ អន្តេបុរេ ជនេ ពហិទ្ធា ច ពលកាយាទិសុ រញ្ញោ យថានុសិដ្ឋំ ន បដិបដ្ឋតិ ន
តេសំ ជនធាញ្ញំ ទេតិ, តំ តំ កត្តព្ភំ វុត្តំ បរិហាបេតិ។ សោ មុទ្ធិតោ បរិហាយតិ
មុទ្ធាធិការេ លទ្ធិវិភវតោ បរិជំសតិ, វេរមេវ អហម្មិ បុញ្ញកម្មស្ស រតោ
លទ្ធព្ភបុញ្ញជលសង្ខាតំ បុញ្ញកាមោ ទក្ខិណាយ វិបុលជលភាវករណោ
វិបុលំ ទិស្វាន តំ ទក្ខិណំ ឧឡារំ ទក្ខិណោយ្យំ លភិទ្ធា តស្ស ទានំ យទិ ន ទទាមិ
បុញ្ញតោ អាយតី បុញ្ញជលតោ ច បរិជំសាមិ។ តស្មា ឥធ មយា បុញ្ញំ
កាតព្វមេវាតិ។

ឯវំ បន ចិន្តេត្វា មហាបុរិសោ ទូរតោវ ឧបាហនា ឱរោហិត្វា វេកេន
ឧបសង្កមិត្វា វទ្ធិត្វា “ភន្តេ, មយ្ហំ អនុគ្គហត្ថាយ ឥមំ វុត្តមូលំ ឧបគច្ចថា” តិ វត្វា
តស្មី វុត្តមូលំ ឧបសង្កមន្តេ តត្ថ វាលុកំ ឧស្សាបេត្វា ឧត្តរាសង្កំ បញ្ញាបេត្វា
បច្ចេកពុទ្ធេ តត្ថ និសិទ្ធព វទ្ធិត្វា វាសិតបរិស្សាវិតេន ឧទកេន តស្ស ចាទេ
ជោវិត្វា, គន្ធតេលេន មក្ខេត្វា, អត្ថនោ ឧបាហនំ បុញ្ញិត្វា, គន្ធតេលេន
មក្ខេត្វា, តស្ស ចាទេ បដិមុញ្ញិត្វា “ភន្តេ, ឥមំ ឧបាហនំ អារុយ្ហ, ឥមំ ធន្តំ មត្តកេ
កត្វា គច្ចថា” តិ ធន្តុបាហនំ អទាសិ។ សោបិស្ស អនុគ្គហត្ថាយ តំ គហិត្វា

បសាទសំរុំឡូនត្តំ បស្សន្តស្ស្រវ វេហាសំ ឧប្បតិក្ខា កន្លមាទនំ អគមាសិ។ តេន
វុត្តំ -

១៨.

“ឯវាហំ ចិន្តយិក្ខាន, ឌីរោហិត្វា ឧបាហនា;
តស្ស ចាទានិ វន្តិក្ខា, អទាសី ធន្តចាហន”ន្តិ។

ពោធិសត្តោ តំ ទិស្វា អតិវិយ បសន្តចិត្តោ បដ្ឋនំ កន្លា នាវំ អភិរុហិ។
អថស្ស មហាសមុទ្ធំ តវន្តស្ស សត្តមេ ទិវសេ នាវាវិវមទាសិ។ ឧទកំ
ឧស្សិញ្ចាតំ នាសក្ខីសុ។ មហាជនោ មរណភយភីតោ អត្តនោ អត្តនោ ទេវតា
នមស្សិក្ខា មហាវិវំវិវិ។ ពោធិសត្តោ ឯកំ ឧបជ្ជាកំ គហេត្វា សកលសរិរំ
តេលេន មក្ខេត្វា សប្បិទា សទ្ធិ សក្ខវបុណ្ណានិ យាវនត្តំ ខាទិក្ខា តម្បិ
ខាទាបេត្វា តេន សទ្ធិ ក្លបកយជ្ជមត្តកំ អារុយ្ហ “ឥមាយ ទិសាយ អម្ព្ពា កំ
នគរ”ន្តិ ទិសំ វវត្តបេត្វា មច្ឆកច្ឆបបរិបន្តតោ អត្តានំ សទ្ធាធិដ្ឋានេន
បមោចន្តោ តេន សទ្ធិ ឧសភមត្តដ្ឋានំ អតិក្ខមិក្ខា បតិក្ខា សមុទ្ធំ តវត្តំ អារភិ។
មហាជនោ បន តត្ថេវ វិនាសំ ចាបុណិ។ តស្ស តវន្តស្ស្រ សត្ត ទិវសា គតា។
សោ តស្មិម្បិ កាលេ លោណោទកេន មុខំ វិក្ខាលេត្វា ឧចាសថិកោ
អហោសិយេវ។

តទា បន ព្យាទិសានំ បុរិសវិសេសានំ វក្ខណត្ថាយ ចត្វាហិ លោកចាលេហិ
បបិតា មណីមេខលា នាម ទេវធីតា អត្តនោ ឥស្សរិយេន សត្តាហំ បមន្តិក្ខា
សត្តមេ ទិវសេ តំ ទិស្វា “សចាយំ ឥធ មរិស្ស, អតិវិយ ការយ្ហា អភិវិស្ស”ន្តិ
សំវិគ្គហទយា សុវណ្ណាចាតិយា ទិព្ភកោជនស្ស បូរេត្វា វេគេនាគន្ធា
“ព្រាហ្មណ, ឥទំ ទិព្ភកោជនំ ភុញ្ញា”តិ អាហា។ សោ តំ ឧល្លោកេត្វា “នាហំ
ភុញ្ញាមិ, ឧចាសថិកោម្ពី”តិ បដិក្ខមិក្ខា តំ បុច្ឆន្តោ -

“យំ ត្វំ សុខេនាភិសមេក្ខុសេ មំ, ភុញ្ញស្ស ភត្តំ ឥតិ មំ វេនេសិ;
បុច្ឆាមិ តំ នាវិ មហានុភាវេ, ទេវី នុសិ ត្វំ ឧទ មាណុសី នូ” តិ។ (ជា.
១.១០.៤២) -

អាហា។ សា តស្ស បដិវចនំ ទេន្តិ -

“ទេវី អហំ សង្ខំ មហានុភាវា, ឥធាគតា សាគរវារិមជ្ឈេ;
អនុកម្មិកា នោ ច បទុជ្ជចិត្តា, តវេវ អត្ថាយ ឥធាគតាស្មិ។

“ឥធន្ធានំ សយនាសនញ្ច, យានានិ នាវារិវិធានិ សង្ខំ;
សត្តស្ស ត្យាហំ បដិចាទយាមិ, យំ កិញ្ចិ តុយ្ហំ មនសាភិបត្តិត” តិ។ (ជា.
១.១០.៤៣-៤៤) -

ឥមា កាថា អភាសិ។ តំ សុត្វា មហាសត្តោ “អយំ ទេវធីតា សមុទ្ធិបិដ្ឋ មយ្ហំ
‘ឥទញ្ចិទញ្ច ទម្មី’ តិ វេនតិ, យញ្ចោសា មយ្ហំ ទេតិ, តម្បិ មម បុញ្ញោនេវ, តំ បន
បុញ្ញំ អយំ ទេវធីតា ជាតាតិ នុ ខោ, ឧទាហុ ន ជាតាតិ, បុច្ឆិស្សាមិ តាវ ន” តិ
ចិន្តេត្វា បុច្ឆន្តោ ឥមំ កាថមាហា -

“យំ កិញ្ចិ យិដ្ឋញ្ច ហុតញ្ច មយ្ហំ, សត្តស្ស នោ ឥស្សរា ត្វំ សុគត្តេ;
សុស្សោណិ សុត្តុវ វិលគ្គមជ្ឈេ, កិស្ស មេ កម្មស្ស អយំ វិចាគោ” តិ។
(ជា. ១.១០.៤៥);

តត្ថ យិដ្ឋន្តិ ទានវសេន យជិតំ។ ហុតន្តិ អាហុនចាហុនវសេន ទិន្នំ។ សត្តស្ស
នោ ឥស្សរា ត្វន្តិ អម្ពាភំ បុញ្ញកម្មស្ស សត្តស្ស ត្វំ ឥស្សរា, “អយំ ឥស្សរា
វិចាគោ, អយំ ឥស្សរា” តិ ព្យាករិតុំ សមត្ថា។ សុស្សោណីតិ សុន្ទរជយនេ។
សុត្តុវតិ សុន្ទរេហិ ភមុកេហិ ឡូហិ ច សមន្នាគតេ។ វិលគ្គមជ្ឈេតិ

វិលគ្គតនុមជ្ឈេ។ កិស្ស មេតិ មយា កតកម្មេសុ កតរកម្មស្ស អយំ វិចារកោ,
យេនាហំ អប្បតិដ្ឋេ មហាសមុទ្ធេ អន្ធព បតិដ្ឋំលភាមីតិ។

តំ សុត្វា នេវដីតា “អយំ ព្រាហ្មណោ ‘យំ អត្តនា កុសលកម្មំ កតំ, តំ កម្មំ
ន ជាតាតី’តិ សញ្ញាយ បុច្ឆតិ មញ្ញោ, កថេស្សាមិ ន”ន្តិ នាវាភិរុហនទិវសេ
បច្ឆេកពុទ្ធស្ស នត្តចាហនទានបុញ្ញមេវ តស្ស ការណាន្តិ កថេន្តិ -

“យម្មេ បថេ ព្រាហ្មណ ឯកភិក្ខុំ, ឧក្សដ្ឋចាទំ តសិទំ កិលន្តិ;
បដិចាទយី សន្តិ ឧចាហនាទិ, សា ទក្ខិណា កាមទុហា តវជ្ជា”តិ។ (ជា.
១.១០.៤៦) -

កាថមាហា។

តត្ថ ឯកភិក្ខុន្តិ ឯកំ បច្ឆេកពុទ្ធី សន្ធាយាហា។ ឧក្សដ្ឋចាទន្តិ
ឧណ្ហាវាលុកាយ យដ្ឋចាទំ, វិពាទិតចាទន្តិ អត្ថោ។ តសិតន្តិ បិចាសិតំ។
បដិចាទយីតិ បដិចាទេសិ យោជេសិ។ កាមទុហាតិ សព្វកាមទាយិកា។

តំ សុត្វា មហាសត្ថោ “ឯវុបេបិ នាម អប្បតិដ្ឋេ មហាសមុទ្ធេ មយា ទិន្នំ
នត្តចាហនទានំ មម សព្វកាមទទំ ជាតំ អហោ សុទិន្ន”ន្តិ តុដ្ឋបិត្ថោ -

“សា ហោតុ នាវា ជលក្ខបបន្នា, អនវស្សតា ឯវកវាតយុត្ថា;
អញ្ញាស្ស យានស្ស ន ហេតុ ភូមិ, អន្លេវ មំ មោឡិទី ចាបយស្ស”តិ។ (ជា.
១.១០.៤៧) -

កាថមាហា។

តត្ថ ជលកូបបន្ទាតិ មហាឆាវតាយ ពហូហិ ជលកេហិ ឧបេតា។
ឧទកប្បវេសនាភាវេន អនវស្សតា។ សម្មា គហេត្វា គមនកវាតេន
ឯវកវាតយុត្តា។

នេវជីតា តស្ស វចនំ សុត្វា តុដ្ឋហដ្ឋា ធីយតោ អដ្ឋុសកំ វិត្តារតោ
ចតុឧសកំ កម្ពីរតោ វីសតិយដ្ឋិកំ សត្តរតនមយំ នាវំ មាបេត្វា
កូបដិយាវិត្តយុត្តានិ ឥន្ទនីលវជតសុវណ្ណាមយាធិនិ និម្មិនិត្វា សត្តន្នំ វតនានំ
បូរេត្វា ព្រាហ្មណំ អាលិដ្ឋេត្វា នាវំ អាហេបេសិ, ឧបដ្ឋាកំ បនស្ស ន
ឱលោកេសិ។ ព្រាហ្មណោ អត្តនា កតកល្យាណតោ តស្ស បត្តី អនាសិ, សោ
អនុមោធិ។ អថ នេវជីតា តម្បិ អាលិដ្ឋេត្វា នាវាយ បតិដ្ឋាបេត្វា តំ នាវំ
មោឡិនីនគរំ នេត្វា ព្រាហ្មណស្ស យវេ ធនំ បតិដ្ឋាបេត្វា អត្តនោ
វសនដ្ឋានមេវ អគមាសិ។ តេនាហា ភគវា -

“សា តត្ថ វិត្តា សុមនា បតីតា, នាវំ សុចិត្តំ អភិនិម្មិនិត្វា;
អាធាយ សង្ខំ បុរិសេន សង្ខំ, ឧបាទយី នគរំ សាធុរម្ម”ន្តិ។ (ជា.
១.១០.៤៨);

មហាបុរិសស្ស ហិ ចិត្តសម្បត្តិយា បច្ចេកពុទ្ធស្ស ច និរោធតោ
វុដ្ឋិតភាវេន សត្តសុ ចេតនាសុ អាធិចេតនា ធិដ្ឋធម្មវេទនីយា អតិឧឡារដលា ច
ជាតា។ ឥធម្មិ តស្ស ធានស្ស អប្បមត្តជលន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អបរិមាណាជលញ្ជិ តំ
ធានំ ពោធិសម្ពារភូតំ។ តេន វុត្ថំ -

១៩.

“តេនេវាហំ សតតុណតោ, សុខុមាលោ សុខេធិតោ;
អបិ ច ធានំ បរិបូរេន្តោ, ឯវំ តស្ស អនាសហ”ន្តិ។

តត្ថ តេជានិ តតោ បច្ចេកពុទ្ធតោ, សតតុណ្ហតោតិ សតតុណ្ហន អហំ
តទា សង្ខតតោ សុខុមាលោ, តស្មា សុខេត្តតោ សុខសំវឌ្ឍោ, អបិ ច ឯវំ សន្តេបិ
ធានំ បរិបូរេន្តោ, ឯវំ មយ្ហំ ធានចារមី បរិបូរេត្ថតិ តស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស អត្តនោ
សរីរទុក្ខំ អនបេក្ខិត្វា ធម្មចាបាធិ អនាសិទ្ធិ អត្តនោ ធានជ្ឈាសយស្ស
ឧឡារកាវំ សត្តា បវេនេសិ។

ពោធិសត្តោបិ យាវជីវំ អមិតធនគេហំ អជ្ឈាវសន្តោ ភិយ្យោសោមត្តាយ
ធានានិ ទត្វា សីលានិ រក្ខិត្វា អាយុបរិយោសានេ សបរិសោ ទេវនគរំ បូរេសិ។

តទា ទេវធីតា ឧប្បលវណ្ណា អហោសិ, បុរិសោ អានន្ទត្ថេរោ, លោកនាថោ
សង្ខត្រាហ្មណោ។

តស្ស សុរិសុទ្ធិនិច្ចសីលឧចោសថសីលានិវេសន សីលចារមី ធានសីលានិ
បដិបក្ខតោ និក្ខន្តត្តា កុសលធម្មវេសន នេក្ខម្មចារមី, ធានានិច្ចាទនត្ថំ
អព្ពុស្សហនវេសន តថា មហាសមុទ្ធតរណាវាយាមវេសន ច វីរិយចារមី,
តទត្ថំ អធិវាសនខន្តវេសន ខន្តចារមី, បដិញ្ញានុបប្បដិបត្តិយា សច្ចចារមី,
សព្ពត្ថ អចលសមាធានាធិដ្ឋានវេសន អធិដ្ឋានចារមី, សព្ពសត្តេសុ
ហិតជ្ឈាសយវេសន មេត្តាចារមី, សត្តសង្ខារកតវិប្បការេសុ
មជ្ឈត្ថការវប្បត្តិយា ឧបេក្ខាចារមី, សព្ពចារមីនំ ឧបការាទុបការេ ធម្មេ
ជានិត្វា អនុបការេ ធម្មេ បហាយ ឧបការេធម្មេសុ បវត្តាបនបុរេចរា
សហជាតា ច ឧចាយកោសល្លក្ខតា បញ្ញា បញ្ញាចារមីតិ ឥមាបិ ចារមិយោ
លព្ពន្ធិ។

ធានជ្ឈាសយស្ស បន អតិឧឡារកាវេន ធានចារមីវេសន ទេសនា បវត្តា។
យស្មា ចេត្ត ទស ចារមិយោលព្ពន្ធិ, តស្មា ហេដ្ឋា វុត្តា មហាករុណាធម្មោ

ពោធិសត្តគុណា ឥនាបិ យថាវហំ និទ្ធាវេតញ្ច។ តថា អត្ថនោ ភោគសុខំ
អនបេក្ខិត្វា មហាករុណាយ “ធានចារមី បូរេស្សមី”តិ
ធានសម្ភារសំហារណាត្ថំ សមុទ្កតរណំ, តត្ថ ច សមុទ្កបតិកស្សបិ
ឧចាសថាធិដ្ឋានំ, សីលខណ្ឌាកយេន ទេវធីតាយបិ ឧបគតាយ
អាហារាធាហារណាត្ថំ ឯវមាធយោ មហាសត្តស្ស គុណា វេទិតញ្ច។ ឥនាធិ
វក្ខមាធនេសុ សេសចរិតេសុ ឥមិនាវ នយេន គុណានិទ្ធារណំ វេទិតញ្ច។ តត្ថ តត្ថ
វិសេសមត្តមេវ វក្ខាម។ តេនេតំ វុច្ឆតិ -

“ឯវំ អច្ឆរិយា ហេតេ, អព្ពតា ច មហេសិនោ...បេ....;
បតេវានុកិរិយា តេសំ, ធម្មស្ស អនុធម្មតោ”តិ។

សង្ខព្រាហ្មណចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. កុរុរាជចរិយាវណ្ណានា

២០.

តតិយេ ឥន្ទបត្តេ បុរុត្តមេតិ ឥន្ទបត្តនាមកេ កុរុរជ្ជស្ស បុរវេ
ឧត្តមនគរេ។ រាជាតិ ធម្មេន សមេន ចត្វាហិ សង្កហវត្ថុហិ បរិសំ រញ្ជេតីតិ រាជា។
កុសលេ ទសហុចាគតោតិ កុសលេហិ ទសហិ សមន្នាគតោ, ធានាធិហិ
ទសហិ បុញ្ញកិរិយវត្ថុហិ, ទសហិ កុសលកម្មបថេហិ វា យុត្តោតិ អត្តោ។

២១. កលិដ្ឋវជ្ជវិសយាតិ កលិដ្ឋវជ្ជសង្ខាតវិសយា។ ព្រាហ្មណា ឧបគព្វា
មន្តិ កលិដ្ឋរាជេន ឧយ្យេធិតា អជ្ជ ព្រាហ្មណា មំ ឧបសង្កមីសុ។ ឧបសង្កមីត្វា ច
បន អាយាចុំ មំ ហត្ថិនាគន្តិ ហត្ថិភូតំ មហានាគំ មំ អាយាចីសុ។ ធម្មាន្តិ
ធនាយិតព្ពសិរិសោកគ្គប្បត្តំ លក្ខណាសម្បជ្ជំ។ មជ្ឈលសម្មតន្តិ តាយយេវ
លក្ខណាសម្បត្តិយា មជ្ឈលំ អភិវុឌ្ឍិការណាត្ថំ អភិសម្មតំ ជនេហិ។

២២. អវុជ្ជកោតិ វស្សបរិភោគា។ ទុត្តិកោតិ ទុល្លភកោដនោ។ ឆាតកោ
មហាតិ មហាតិ ជិយន្តាពាធា វត្ថុតីតិ អត្តោ។ ទទាហ័តិ ទេហ័។ នីលន្តិ
នីលវណ្ណំ។ អញ្ញនស្សយន្តិ អញ្ញនសន្តេន អញ្ញាតត្ថំ, អញ្ញននាមកន្តិ អត្តោ។ ឥទ្ធ
វុត្ថំ ហោតិ - អម្ពាភំ កលិផ្ករដ្ឋំ អវុជ្ជកំ, តេន ឥទានិ មហាទុត្តិកំ តត្ថ មហន្តំ
ឆាតកកយំ ឧប្បន្នំ, តស្ស វ្យាបសមត្ថាយ ឥមំ អញ្ញនគិរិសង្កាសំ តុយ្ហំ
អញ្ញននាមកំ មង្គលហត្ថិ ទេហ័, ឥមស្មិញ្ចា តត្ថ នីតេ ទេវោ វស្សិស្សតិ, តេន តំ
សត្តកយំ វ្យាបសម្មិស្សតីតិ។ តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា -

អតីតេ កុរុរដ្ឋេ ឥន្ទបត្តនគរេ ពោធិសត្តោ កុរុរាជស្ស អគ្គមហេសីយា
កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិ គហេត្វា អនុបុព្វេន វិញ្ញាតំ បត្តោ, តក្កសិលំ គន្ធា
យោគវិហិតានិ សិប្បាយតនានិ វិជ្ជាជ្ជានានិ ច ឧត្តហេត្វា បច្ចាគតោ បិតរា
ឧបរដ្ឋេ បរិភោគា, អបរភាគេ បិតុ អច្ចយេន រដ្ឋំ បត្វា ទស រាជធម្មេ
អកោបេន្តោ ធម្មេន រដ្ឋំ ការេសិ ជនញ្ញយោ នាម នាមេន។ សោ ចតុស្ក
នគរទ្វារេសុ នគរមជ្ឈេ និវេសនទ្វារេតិ ធន ទានសាលាយោ ការេត្វា ទេវេសិកំ
ធន តសហស្សំ ធនំ វិស្សន្តេន្តោ សកលជម្ពុទីបំ ឧន្ទុត្ថលំ កត្វា ទានំ អទាសិ។
តស្ស ទានជ្ឈាសយតា ទានាភិរតិ សកលជម្ពុទីបំ បត្តិវិ។

តស្មី កាលេ កលិផ្ករដ្ឋេ ទុត្តិកកយំ ឆាតកកយំ រោគកយន្តិ តីណិ កយានិ
ឧប្បន្និសុ។ សកលរដ្ឋវាសិនោ ទន្តបុរំ គន្ធា រាជកវេនទ្វារេ ឧត្តជ្ជិមកំសុ “ទេវំ
វស្សបេហិ ទេវា”តិ។ រាជា តំ សុត្វា “កីការណា ឯតេ វិវរុត្តិ”តិ អមច្ចេ បុច្ឆិ។
អមច្ឆា រញ្ជោ តមត្ថំ អាហេចេសុំ។ រាជា ចោរាណករាជា នោ ទេវេ អវស្សន្តេ កី
ករេន្តិតិ។ “ទេវោ វស្សត្វ”តិ ទានំ ទត្វា ឧចោសថំ អធិដ្ឋាយ សមាទិន្ទសីលា
សិរិគត្ថំ បរិសិទ្ធា ទព្ពសន្តរេ សត្តាហំ និបជ្ជន្តិតិ។ តំ សុត្វា តថា អកាសិ។ ទេវោ
ន វស្សិ, ឯវំ រាជា អហំ មយា កត្តត្ថកិច្ចំ អកាសី, ទេវោ ន វស្សតិ, កិន្តិ

ករោមាតិ។ ទេវ, ឥន្ទបត្តនគរេ ធនញ្ញាយស្ស នាម កុរុរាជស្ស មង្គលហត្ថិម្ហិ
អាជិតេ ទេវោ វស្សិស្សតីតិ។ សោ រាជា ពលវាហនសម្បុន្នោ ធុប្បសហោ,
កថមស្ស ហត្ថិ អានេស្សមាតិ។ មហារាជ, តេន សទ្ធិ យុទ្ធកិច្ចំ នត្ថិ,
ធានជ្ឈាសយោ សោ រាជា ធានាភិរតោ យាចិតោ សមាធនោ អលង្កតសីសម្បិ
ជិដ្ឋិត្វា បសាទសម្បុន្នានិ អក្ខិទិបិ ធុប្បាដេត្វា សកលវដ្ឋម្បិ និយ្យាតេត្វា
ទទេយ្យ, ហត្ថិម្ហិ វត្តព្ភមេវ នត្ថិ, អវស្សំ យាចិតោ សមាធនោ ទស្សតីតិ។ កេ បន
យាចិតុំ សមត្ថាតិ? ព្រាហ្មណា, មហារាជាតិ។ រាជា អដ្ឋ ព្រាហ្មណោ
បក្កោសាបេត្វា សក្ការសម្មានំ កត្វា បរិព្ពយំ ទត្វា ហត្ថិយាចនត្ថំ បេសេសិ។
តេ សព្ពត្ថ ឯករត្តិវាសេន តុរិតគមនំ គន្ធា កតិចាហំ នគរទ្វារេ ធានសាលាសុ
ភុញ្ញត្តា សរីរំ សន្តប្បេត្វា រញ្ជោ ធានគ្គំ អាគមនបថេ កាលំ អាគមយមាធា
ចាចិនទ្វារេ អដ្ឋសុ។

ពោធិសត្តោបិ ចាតោវ ត្ថាតានុលិត្តោ សព្ពាលង្ការប្បជិមណ្ឌិតោ
អលង្កតវរវរណាខន្ធកតោ មហាន្តេន រាជានុភាវេន ធានសាលំ គន្ធា ឌីតវិត្វា
សត្តជ្ជជនានំ សហត្ថេន ធានំ ទត្វា “ឥមិនាវ នីហារេន ទេថា”តិ វត្វា ហត្ថិ
អភិរុហិត្វា ទក្ខិណាទ្វារំ អគមាសិ។ ព្រាហ្មណា ចាចិនទ្វារេ អារក្ខស្ស
ពលវតាយ ឌីកាសំ អលភិត្វា ទក្ខិណាទ្វារំ គន្ធា រាជានំ អាគន្ធនំ
ឧល្លោកយមាធា ទ្វារតោ នាតិទ្វារេ ឧន្ទតដ្ឋានេ បិតា សម្បត្តំ រាជានំ ហត្ថ
ឧត្តិបិត្វា ជយាបេសុំ។ រាជា វជិរត្ថសេន វារណំ និវត្តេត្វា តេសំ សន្តិកំ គន្ធា តេ
ព្រាហ្មណោ “កី ឥច្ឆថា”តិ បុច្ឆិ។ ព្រាហ្មណា “កលិផ្កវដ្ឋំ ទុព្ពិត្វកយេន
នាតកកយេន រោគកយេន ច ឧបទ្កតំ។ សោ ឧបទ្កវោ ឥមស្មី តវ មង្គលហត្ថិម្ហិ
ជិតេ វ្យុបសម្មិស្សតិ។ តស្មា ឥមំ អញ្ញនវណ្ណំ នាគំ អម្ពាគំ ទេហី”តិ អាហំសុ។
តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្តា អាហា “កលិផ្កវដ្ឋិវិសយា...បេ... អញ្ញនស្សយ”តិ។
តស្សត្ថោ វុត្តោ ឯវ។

អង្គ ពោធិសត្តោ “ន មេតំ បតិវុបំ, យំ មេ យាចកានំ មនោវចិវិយាតោ
សិយា, មយ្ហញ្ច សមាទានភេទោ សិយា” តិ ហត្ថិក្ខន្ធតោ ឌីតវិទ្យា “សចេ
អនលង្គតជ្ជានំ អត្ថិ, អលង្គិវិទ្យា ទស្សមី” តិ សមន្តតោ ឌីលោកេត្វា
អនលង្គតជ្ជានំ អទិស្វា សោណ្ណាយ នំ គហេត្វា ព្រាហ្មណានំ ហត្ថសុ ឋបេត្វា
រតនភិដ្ឋាវេន បុប្ផកន្ធាសិតំ ឧទកំ ចាតេត្វា អទាសី។ តេន វុត្ថំ -

២៣.

“ន មេ យាចកមនុប្បត្តេ, បដិក្ខេចោ អនុច្ឆរោ;
មា មេ ភិដ្ឋិ សមាទានំ, ទស្សមី វិបុលំ គជំ។

២៤.

“នាកំ គហេត្វា សោណ្ណាយ, ភិដ្ឋាវេ រតនាមយេ;
ជលំ ហត្ថ អាកិវិទ្យា, ព្រាហ្មណានំ អទំ គជ” តិ។

តត្ថ យាចកមនុប្បត្តេ តិ យាចកេ អនុប្បត្តេ។ អនុច្ឆរោ តិ អនុច្ឆរិកោ
បតិវុទោ។ មា មេ ភិដ្ឋិ សមាទានន្តិ សព្ពញ្ញតញ្ញាណត្ថាយ សព្ពស្ស យាចកស្ស
សព្ពំ អនវដ្ឋំ ឥច្ឆិតំ ទទត្តោ ទានចារមី ឬវេស្សមី តិ យំ មយ្ហំ សមាទានំ, តំ មា
ភិដ្ឋិ។ តស្មា ទស្សមី វិបុលំ គជន្តិ មហន្តំ ឥមំ មង្គលហត្ថិ ទស្សមី តិ។ អទន្តិ
អទាសី។

២៥.

តស្មី បន ហត្ថិម្ហិ ទិន្នេ អមច្ឆា ពោធិសត្តំ ឯតទវោចុំ - “កស្មា, មហារាជ,
មង្គលហត្ថិ ទទត្ថ, ននុ អញ្ញោ ហត្ថិ ទាតញ្ញោ, រញ្ញោ នាម ឯវុទោ ឌីបវយ្តោ
មង្គលហត្ថិ ឥស្សរិយំ អភិវិជយញ្ច អាកង្ខន្តេន ន ទាតញ្ញោ” តិ។ មហាសត្តោ យំ
មំ យាចកា យាចន្តិ, តទេវ មយា ទាតព្ពំ, សចេ បន មំ វដ្ឋំ យាចយ្យំ, វដ្ឋម្មិ

តេសំ ធនេយ្យំ, មយ្ហំ វជ្ជតោបិ ជីវិតតោបិ សព្វញ្ញតញ្ញាណមេវ បិយតវំ, តស្មា
តំ ហត្ថី អនាសិទ្ធិ អាហា។ តេន វុត្ថំ “តស្ស នាគេ បទិន្នម្ហី” តិអាទិ។ តត្ថ
តស្សាតិ តស្ស តេន, តស្មី នាគេ ហត្ថិម្ហី ទិន្នេ។

២៦. មង្គលសម្បទ្ធន្តិ មង្គលគុណោហិ សមន្នាគតំ។ សង្គាមវិជយុត្តមន្តិ
សង្គាមវិជយា ឧត្តមំ, សង្គាមវិជយេ វា ឧត្តមំ បធានំ បវំ នាគំ។ កីតេ វជ្ជំ
កវិស្សតិ តស្មី នាគេ អបគតេ តវ វជ្ជំ កី កវិស្សតិ, វជ្ជកិច្ចំ ន កវិស្សតិ,
វជ្ជម្មិ អបគតមេវាតិ ធស្សេតិ។

២៧. វជ្ជម្មិ មេ ធនេ សព្វន្តិ តិជ្ជតុ នាគោ តិវច្ឆានគតោ, ឥទំ មេ សព្វំ
កុរុវជ្ជម្មិ យាចកានំ ធនេយ្យំ។ សវំ ទដ្ឋមត្តនោតិ វជ្ជេបិ វា កី វត្តព្វំ, អត្តនោ
សវំ ម្មិ យាចកានំ ធនេយ្យំ, សព្វោបិ ហិ មេ អដ្ឋត្តិកពាហិរោ បរិគ្គហោ
លោកហិតត្ថមេវ មយា បរិច្ឆេត្តោ។ យស្មា សព្វញ្ញតំ បិយំ មយ្ហំ សព្វញ្ញតា ច
ធានចារមី អាទី កត្វា សព្វចារមិយោ អប្បរេន្តេន ន សក្កា លទ្ធិំ, តស្មា នាគំ
អនាសី អហន្តិ ធស្សេតិ។

ឯវម្មិ តស្មី នាគេ អាទីតេ កលិដ្ឋវជ្ជេ ទេវោ ន វស្សតេវ។ កលិដ្ឋរាជា
“ឥនាទិបិ ន វស្សតិ, កី នុ ខោ ការណ” ន្តិ បុច្ឆិត្វា “កុរុរាជា គរុធម្មេ វត្តតិ,
តេនស្ស វជ្ជេ អន្ធទូមាសំ អនុទសាហំ ទេវោ វស្សតិ, វញ្ញោ គុណានុភាវោ ឯស,
ន ឥមស្ស តិវច្ឆានគតស្ស” តិ ជានិត្វា “មយម្មិ គរុធម្មេ វត្តិស្សាម, គប្បថ
ធនញ្ញយកោរព្យស្ស សន្តិកេ តេ សុវណ្ណបដ្ឋេ លិខាបេត្វា អានេថា” តិ អមច្ឆេ
បេសេសិ។ គរុធម្មា វុច្ឆន្តិ បញ្ចា សីលានិ, តានិ ពោធិសត្តោ សុបរិសុទ្ធានិ កត្វា
វត្តតិ, យថា ច ពោធិសត្តោ។ ឯវមស្ស មាតា អគ្គមហេសី, កនិជ្ជភាតា
ឧបរាជា, បុរោហិតោ ព្រាហ្មណោ, វជ្ជុក្កាហាកោ អមច្ឆោ, សារថិ សេដ្ឋិ,
ទោណមាបកោ ទោវារិកោ, នគរសោភិនី វណ្ណានាសីតិ។ តេន វុត្ថំ -

“រាជា មាតា មហេសី ច, ឧបរាជា បុរោហិតោ;
រដ្ឋគ្គាហោ សារថី សេដ្ឋិ, ទោណោ ទោវរិកោ តថា;
គណិកា តេ ឯកានស, គរុធម្មេ បតិដ្ឋិតា” តិ។

តេ អមច្ឆា ពោធិសត្តំ ឧបសង្កមិត្វា វដ្ឋិត្វា តមត្ថំ អាហោចេសុំ។ មហាសត្តោ
“មយ្ហំ គរុធម្មេ កុក្កុច្ចំ អត្ថិ, មាតា បនមេ សុរក្ខិតំ រក្ខតិ, តស្សា សន្តិកេ
គណ្ណថា” តិ វត្វា តេហិ “មហារាជ, កុក្កុច្ចំ នាម សិក្ខាកាមស្ស សល្លេខវុត្តិនោ
ហោតិ, ទេវ នោ” តិ យាចិតោ “ចាណោ ន បាណ្ឌព្ភោ, អធិន្នំ ន អាទាតព្ភំ,
កាមេសុមិច្ឆាចារោ ន ចរិតព្ភោ, មុសា ន កណ៌តព្ភំ, មជ្ឈំ ន ចាតព្ភំ” ត្ថិ
សុវណ្ណបដ្ឋេ លិខាបេត្វា “ឯវំ សន្តេបិ មាតុ សន្តិកេ គណ្ណថា” តិ អាហា។

ទូតា រាជានំ វដ្ឋិត្វា តស្សា សន្តិកំ គន្ធា “ទេវី, តុម្ពេ កិរ គរុធម្មំ រក្ខថ, តំ នោ
ទេថា” តិ វដ្ឋិត្វា។ ពោធិសត្តស្ស មាតាបិ តថេវ អត្តនោ កុក្កុច្ចស្ស អត្ថិការំ
វត្វាវ តេហិ យាចិតា អទាសិ។ តថា មហេសីអាទយោបិ។ តេ សព្វេសម្បិ
សន្តិកេ សុវណ្ណបដ្ឋេ គរុធម្មេ លិខាបេត្វា ទន្តបុរំ គន្ធា កលិដ្ឋវព្ភោ ទត្វា តំ
បវត្ថី អាហោចេសុំ។ សោបិ រាជា តស្មី ធម្មេ វត្តមានោ បញ្ចា សីលានិ បូរេសិ។
តតោ សកលកលិដ្ឋវដ្ឋេ ទេវោ វស្សិ។ តីណិ ភយានិ វបសន្តានិ។ រដ្ឋំ ខេមំ
សុភិក្ខំ អហោសិ។ ពោធិសត្តោ យាវជីវំ ទានាធិនិ បុញ្ញានិ កត្វា សបរិសោ
សគ្គបុរំ បូរេសិ។

តទា គណិកាធយោ ឧប្បលវណ្ណាធយោ អហោសុំ។ វុត្តព្ភោតំ -

“គណិកា ឧប្បលវណ្ណា, បុណ្ណោ ទោវរិកោ តទា;
រដ្ឋគ្គាហោ ច កច្ឆានោ, ទោណាមាបកោ ច កោលិតោ។

“សារិបុត្តោ តទា សេដ្ឋិ, អនុរុទ្ធវោ ច សារថិ;

ព្រាហ្មណ៍ កស្សមោ យេវោ, ឧបរាជាធិបត្ថម្ភតោ។

“មហេសី រាហុលមាតា, មាយាទេវី ជនេត្តិកា;
កុរុរាជា ពោធិសត្តោ, វេទំ ជារេថ ជាតក”ន្តិ។ (ធម្ម. ប. អដ្ឋ. ២. ៣៦០
បំសយាតកកិក្ខុវត្ថុ);

ឥធាបិ នេក្ខម្មចារមិអាទយោ សេសធម្មា ច វុត្តនយេនេវ និទ្ធាវេតត្តាតិ។

កុរុរាជចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. មហាសុទ្ធស្សនចរិយាវណ្ណានា

២៨. ចតុត្ថេ កុសាវតិម្ហំ នគរេតិ កុសាវតីនាមកេ នគរេ, យស្មី ឋានេ
ឯតរហិ កុសិនារា និវិជ្ជា។ មហីបតីតិ ខត្តិយោ, នាមេន មហាសុទ្ធស្សនោ
នាម។ ចក្កវត្ថីតិ ចក្កវតនំ វត្ថុតិ ចតូហិ វា សម្បត្តិចក្កហិ វត្ថុតិ, តេហិ ច បរំ
បរវត្ថុតិ, បរហិតាយ ច ភិយាបថចក្កានំ វត្ថោ ឯតស្មី អត្ថីតិបិ ចក្កវត្ថី។ អថ
វា ចតូហិ អច្ឆរិយធម្មហិ សង្កហវត្ថូហិ ច សមន្នាគតេន, បរេហិ
អនភិក្ខវនីយស្ស អនតិក្កមនីយស្ស អាណាសង្ខាតស្ស ចក្កស្ស វត្ថោ ឯតស្មី
អត្ថីតិបិ ចក្កវត្ថី។ បរិណាយករតនបុព្វង្គមេន ហត្ថិវតនាធិបមុខេន
មហាពលកាយេន បុញ្ញានុភាវនិព្វត្តេន កាយពលេន ច សមន្នាគតត្តា
មហាព្ពលោ។ យទា អាសិន្តិ សម្ពុទ្ធា។ តត្រាយំ អនុបុព្វិកថា -

អតីតេ កិវ មហាបុរិសោ សុទ្ធស្សនត្ថការតោ តតិយេ អត្ថការេ
គហបតិកុលេ និព្វត្តោ ធរមានកស្ស ពុទ្ធស្ស សាសនេ ឯកំ យេវំ អរញ្ញាវាសំ
វសន្តំ អត្ថនោ កម្មេន អរញ្ញំ បរិវិជ្ជា រុក្ខមូលេ និសិន្នំ ទិស្វា “ឥធម មយា
អយ្យស្ស បណ្ណាសាលំ កាតុំ វដ្ឋតី”តិ ចិន្តេត្វា អត្ថនោ កម្មំ បហាយ ទព្ពសម្ភារំ

ដំនួត្វា និងសយោគ្គំ បណ្ណាសាលំ កត្វា ទ្វារំ យោជេត្វា កជ្ជត្តរណំ កត្វា
“ករិស្សតិ នុខោ បរិភោគំ, ន នុខោ ករិស្សតិ” តិ ឯកមន្តេ និសីទិ។ ថេរោ
អន្តោកាមតោ អាគន្ធា បណ្ណាសាលំ បរិសិទ្ធា កជ្ជត្តរណេ និសីទិ។
មហាសត្តោបិ នំ ឧបសង្កមិត្វា “ជាសុកា, ភន្តេ, បណ្ណាសាលា” តិ បុច្ឆិ។ ជាសុកា,
ភន្តមុខ, បព្ពជិតសារុប្បាតិ។ វសិស្សថ, ភន្តេ, ឥធាតិ? អាម, ឧចាសកាតិ។ សោ
អធិវាសនាការេនេវ “វសិស្សតិ” តិ ព្រាត្វា “និពទ្ធី មយ្ហំ យរទ្វារំ អាគន្ធព្ព” តិ
បដិជាធាបេត្វា និច្ចំ អត្តនោ យរេយេវ ភត្តវិស្សត្តំ កាពាបេសិ។ សោ
បណ្ណាសាលាយំ កជសារកំ បត្តិទ្វា មញ្ញបីបំ បញ្ញាបេសិ, អបស្សេនំ និក្ខិបិ,
ចាទកថលីកំ បេសិ, ចោក្ខរណី ខណិ, ចង្គមំ កត្វា វាលុកំ ឌីកិរិ,
បរិស្សយរិនោទនត្តំ បណ្ណាសាលំ កណ្តាករតិយា បរិក្ខិបិ, តថា ចោក្ខរណី
ចង្គមញ្ញ។ តេសំ អន្តោវតិបរិយន្តេ តាលបន្តិយោ រោបេសិ។ ឯវមាទិនា អាវាសំ
និដ្ឋាបេត្វា ថេរស្ស តិចីវរំ អាទិ កត្វា សព្ពំ សមណបរិក្ខារំ អធាសិ។ ថេរស្ស ហិ
តទា ពោធិសត្តេន

តិចីវរបិណ្ឌាចាតបត្តថាលកបរិស្សវនធមករណាបរិភោគភាជនធម្មតាបាទ
ឧទកតុម្ពស្វចិកត្តរ-យដ្ឋិអារកណ្តាកបិប្បលិនខច្ឆេននបដិបេយ្យាទិ បព្ពជិតានំ
បរិភោគជាតំ អធិន្នំ នាម នាហោសិ។ សោ បញ្ចាសីលានិ រក្ខត្តោ ឧចាសបំ
ករោត្តោ យាវជីវំ ថេរំ ឧបជ្ជហិ។ ថេរោ តត្ថេវ វសន្តោ អរហត្តំ បត្វា បរិនិព្វាយិ។

២៩. ពោធិសត្តោបិ យាវតាយុកំ បុញ្ញំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា តតោ
ចុតោ មនុស្សលោកំ អាគច្ឆន្តោ កុសារតិយា រាជធានិយា និព្ពត្តិត្វា
មហាសុទ្ធស្សនោ នាម រាជា អហោសិ ចក្កវត្ថី។ តស្សិស្សរិយានុកាវោ
“ភូតបុព្ពំ, អានន្ទ, រាជា មហាសុទ្ធស្សនោ នាម អហោសិ ខត្តិយោ
មុទ្ធវាវសិត្តោ” តិ អាទិនា (ធី. និ. ២.២៤២) នយេន សុត្តេ អាគតោ ឯវ។ តស្ស កិរ
ចតុរាសីតិ នគរសហស្សានិ កុសារតីរាជធានិប្បមុខានិ, ចតុរាសីតិ

ចាសាធិសហស្សនិ ធម្មចាសាធិប្បមុខានិ, ចតុរាសីតិ ក្ខណៈការសហស្សនិ
មហាព្យាបាគុណៈការប្បមុខានិ, តានិ សញ្ញានិ តស្ស យេស្ស កតាយ ឯកិស្ស
បណ្ណាសាលាយ និស្សន្ទេន និព្ពត្តានិ, ចតុរាសីតិ បល្ល័ង្កសហស្សនិ
នាគសហស្សនិ អស្សសហស្សនិ រថសហស្សនិ តស្ស ទិន្នស្ស មញ្ចប័បស្ស,
ចតុរាសីតិ មណីសហស្សនិ តស្ស ទិន្នស្ស បដិបស្ស, ចតុរាសីតិ
ចោក្ខរណីសហស្សនិ ឯកចោក្ខរណីយា, ចតុរាសីតិ ឥត្ថិសហស្សនិ
បុត្តសហស្សនិ គហបតិសហស្សនិ ច បត្តដាលកាធិបរិភោគារហស្ស
បព្ពជិតបរិក្ខារទានស្ស, ចតុរាសីតិ ធម្មសហស្សនិ បញ្ចកោសទានស្ស,
ចតុរាសីតិ វត្តកោដ្ឋសហស្សនិ និវាសនចារុបនទានស្ស, ចតុរាសីតិ
ថាលិចាកសហស្សនិ កោជនទានស្ស និស្សន្ទេន និព្ពត្តានិ។ សោ សត្តហិ
រតនេហិ ចត្វហិ ឥន្ទ្រិហិ ច សមន្មាគតោ រាជាធិរាជា ហុត្វា សកលំ
សាគរេវិយន្តំ បថិមណ្ឌលំ ធម្មេន អភិវិជ្ជិយ អជ្ឈាវសន្តោ អនេកសតេសុ
ហ្មានេសុ ទានសាលាយោ កាវេត្វា មហាទានំ បដ្ឋបេសិ។ ទិវសស្ស តិក្ខត្តំ នគរេ
ភេរី ចរាបេសិ “យោ យំ ឥច្ឆតិ, សោ ទានសាលាសុ អាគន្ធា តំ គណ្ណាត្វ” តិ។
តេន វុត្តំ “តត្ថាហំ ទិវសេ តិក្ខត្តំ, យោសាបេមិ តហិ តហិ” ត្ថិអាទិ។

តត្ថ តត្ថាតិ តស្មី នគរេ។ “តទាហ” ត្ថិបិ ចាហោ, តស្ស តទា អហំ,
មហាសុទស្សនកាលេតិ អត្ថោ។ តហិ តហិ ត្ថិ តស្មី តស្មី ហ្មានេ, តស្ស តស្ស
ចាការស្ស អន្តោ ច ពហិ ចាតិ អត្ថោ។ កោ កី ឥច្ឆតិ ព្រាហ្មណាទីសុ យោ
កោចិ សត្ថោ អន្តាទីសុ ទេយ្យធម្មេសុ យំ កិញ្ចិ ឥច្ឆតិ។ បត្ថេតិ តស្សេវ
វេរេចនំ។ កស្ស កី ទីយតុ ធនន្តិ អនេកវារំ បរិយាយន្តរេហិ ច ទានយោសនាយ
បវត្តិតការទស្សនត្ថំ វុត្តំ, ឯតេន ទានចារមិយា សរូបំ ទស្សេតិ។
ទេយ្យធម្មបដិក្កាហកវិកប្បរហិតា ហិ ពោធិសត្ថានំ ទានចារមីតិ។

៣០. ឥន្ទានិ ធានយោសនាយ តស្ស តស្ស ទេយ្យធម្មស្ស
អនុច្ឆរិកបុគ្គលបរិកិត្តនំ ទស្សេតុំ “កោ ធាតកោ” តិ អាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ធាតកោតិ ជីយន្តិតោ។ តសិរោតិ បិចាសិតោ។ កោ មាលំ កោ
វិលេបនន្តិបិ “ឥន្ទតី” តិ បទំ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ នគ្គាតិ វត្តវិកលោ, វត្តេន
អត្ថិកោតិ អធិប្បាយោ។ បរិទហិស្សតីតិ និវាសិស្សតិ។

៣១. កោ បថេ នត្តមាទេតីតិ កោ បថិកោ បថេ មគ្គេ អត្តនោ
វស្សវាតាតបរក្ខណាត្ថំ នត្ថំ គណ្ណាតិ, ធម្មេន អត្ថិកោតិ អត្តោ។ កោចាហនា
មុទ្ធសុភាតិ ទស្សនីយតាយ សុភា សុខសម្មស្សតាយ មុទ្ធឱចាហនា អត្តនោ
ចាធានំ ចក្ខុនញ្ច វក្ខណាត្ថំ។ កោ អាទេតីតិ កោ តាហិ អត្ថិកោតិ
អធិប្បាយោ។ សាយញ្ច ចាតោ ចាតិ ឯត្ថ ច-សទ្ធទេន មជ្ឈន្តិកេ ចាតិ អាហរិត្វា
វត្តព្ពំ។ “ធិវសេ តិក្ខត្ថំ យោសាបេមី” តិ ហិ វុត្តំ។

៣២. ន តំ ទសសុ ហ្មនេស្វតិ តំ ធានំ ន ទសសុ ហ្មនេសុ បជីយត្តន្តិ
យោជនា។ នបិ ហ្មនេសតេសុ វា បជីយត្តំ, អបិ ច ខោ អនេកេសតេសុ ហ្មនេសុ
បជីយត្តំ។ យាចកេ ធនន្តិ យាចកេ ឧទ្ទិស្ស ធនំ បជីយត្តំ ឧបក្ខជំ។
ធាទសយោជនាយាមេ ហិ នគរេ សត្តយោជនវីត្ថតេ សត្តសុ ចាការន្តរេសុ
សត្ត តាលបន្តិបរិក្ខេចា, តាសុ តាលបន្តិសុ ចតុរាសីតិ ចោក្ខរណិសហស្សានិ
ចាជិយេក្កំ ចោក្ខរណីតិរេ មហាធានំ បជ្ជបិតំ។ វុត្តញ្ចេតំ ភគវតា -

“បជ្ជេបេសិ ខោ, អានន្ទ, រាជា មហាសុទ្ធស្សនោ តាសំ ចោក្ខរណីនំ
តិរេ ឯវុបំ ធានំ អន្ទំ អន្ទតិកស្ស, ចានំ ចានតិកស្ស, វត្តំ វត្តតិកស្ស,
យានំ យានតិកស្ស, សយនំ សយនតិកស្ស, ឥត្ថី ឥត្ថិតិកស្ស, ហិរញ្ញំ
ហិរញ្ញតិកស្ស, សុវណ្ណំ សុវណ្ណតិកស្ស” តិ (ធិ. និ. ២.២៥២)។

៣៣. តត្ថាយំ ធានស្ស បវត្តិតាការោ - មហាបុរិសោ ហិ ឥត្តិនញ្ច
បុរិសានញ្ច អនុច្ឆរិកេ អលង្ការេ ការេត្វា ឥត្តិមត្តមេវ តត្ថ បរិចារវសេន
សេសញ្ច សព្ពំ បរិច្ចាគវសេន ឋេបេត្វា “រាជា មហាសុទស្សនោ ធានំ ទេតិ, តំ
យថាសុខំ បរិគុញ្ញថា”តិ ភេរី ចរាបេសិ។ មហាជនា ចោក្ខរណីតិវំ គន្ធា ទ្គត្វា
វត្តាជិនិ និវាសេត្វា មហាសម្បត្តិ អនុភវិត្វា យេសំ តាទិសានិ អត្ថិ, តេ
បហាយ គច្ឆន្តិ។ យេសំ នត្ថិ, តេ គហេត្វា គច្ឆន្តិ។ យេ ហត្ថិយាធានិសុបិ
និសីទិត្វា យថាសុខំ វិចរិត្វា វរសយនេសុបិ សយិត្វា សម្បត្តិ អនុភវិត្វា
ឥត្តិហិបិ សទ្ធិ សម្បត្តិ អនុភវិត្វា សត្តវិធរតនបសាធានិ បសាធបត្វា សម្បត្តិ
អនុភវិត្វា យំ យំ អត្ថិកា, តំ តំ គហេត្វា គច្ឆន្តិ, អនត្ថិកា ឱហាយ គច្ឆន្តិ។
តម្បិ ធានំ ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ ទេវសិកំ ធីយតេវ។ តទា ជម្ពុធិបវាសិនំ អញ្ញំ
កម្មំ នត្ថិ, ធានំ បរិគុញ្ញន្តា សម្បត្តិ អនុភវិត្វា វិចរិត្វា។ ន តស្ស ធានស្ស
កាលបរិច្ឆេទោ អហោសិ។ វត្តិញ្ចាបិ ធិវាបិ យទា យទា អត្ថិកា អាគច្ឆន្តិ, តទា
តទា ធីយតេវ។ ឯវំ មហាបុរិសោ យាវជីវំ សកលជម្ពុធិបំ ឧន្ទ្រ្តលំ កត្វា
មហាធានំ បវត្តេសិ។ តេន វុត្តំ “ធិវា វា យធិ វា វត្ថិ, យធិ ឯតិ វនិព្ពកោ”តិអាទិ។

តត្ថ ធិវា វា យធិ វា វត្ថិ, យធិ ឯតិ ឯតេនស្ស យថាកាលំ ធានំ ទស្សេតិ។
យាចកានញ្ចិ លាភាសាយ ឧបសម្ព័ន្ធមនកាលោ ឯវំ ពោធិសត្តានំ ធានស្ស
កាលោ នាម។ វនិព្ពកោតិ យាចកោ។ លទ្ធា យធិច្ឆកំ ភោគន្តិ ឯតេន
យថាភិរុចិតំ ធានំ។ យោ យោ ហិ យាចកោ យំ យំ ទេយ្យធម្មំ ឥច្ឆតិ, តស្ស
តស្ស តំតទេវ ពោធិសត្តោ ទេតិ។ ន តស្ស មហាគ្សទុល្លភាទិការំ អត្តនោ
ឧបរោធំ ចិន្តេសិ។ បូរហត្ថោវ គច្ឆតិ ឯតេន យាវធិច្ឆកំ ធានំ ទស្សេតិ,
យត្តកញ្ចិ យាចកា ឥច្ឆន្តិ, តត្ថកំ អបរិហាបេត្វាវ មហាសត្តោ ទេតិ
ឧឡារដ្ឋាសយតាយ ច មហិទ្ធិកតាយ ច។

៣៤. “យាវជីវិក”ន្តិ ឯតេន ធានស្ស កាលបរិយន្តាភាវំ ទស្សេតិ។
សមាធានតោ បដ្ឋាយ ហិ មហាសត្តា យាវចារិប្បិ វេមជ្ឈេ ន កាលបរិច្ឆេទំ
ករោន្តិ, ពោធិសម្ពាសម្ពរណោ សង្កាតាភាវេន អន្តរន្តរា អវោសាធាបត្តិតោ
មរណានបិ អនុបច្ឆេទោ ឯវ, តតោ បរម្មិ តថេវ បដិបជ្ឈនតោ, “យាវជីវិក”ន្តិ
បន មហាសុទ្ធស្សនចរិតស្ស វសេន វុត្តំ។ នចាហំ ទេស្សំ ធនំ ទម្មីតិ ឥទំ ធនំ
នាម មយ្ហំ ន ទេស្សំ អមនាបន្តិ ឯវរូបំ មហាធានំ ទេន្តោ គេហតោ ច ធនំ
នីហារាបេមិ។ នបិ នត្តិ និចយោ មយីតិ មម សមីបេ ធននិចយោ ធនសង្កហោ
នាបិ នត្តិ, សល្លេខវុត្តិសមណោ វិយ អសង្កហោបិ ន ហោមីតិ អត្ថោ។ ឥទំ
យេន អដ្ឋាសយេន តស្សិទំ មហាធានំ បវត្តិតំ, តំ ទស្សេតុ វុត្តំ។

៣៥. ឥធានិ តំ ឧបមាយ វិភាវេតុំ “យថាបិ អាតុរោ នាមា”តិអាទិមាហ។
តត្ថិទំ ឧបមាសំសន្តនេន សទ្ធិ អត្តទស្សនំ - យថា នាម អាតុរោ រោគាភិក្ខុតោ
បុរិសោ រោគតោ អត្តានំ បរិមោចតុកាមោ ធនេន ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិនា វេជ្ជំ
តិកិច្ចកំ តប្បត្វា អាវាធជត្វា យថាវិធិ បដិបជ្ឈន្តោ តតោ រោគតោវិមុច្ចតិ។

៣៦. តថេវ ឯវមេវ អហម្មិ អដ្ឋក្ខតំ សកលលោកំ កិលេសរោគតោ
សកលសំសារទុក្ខរោគតោ ច បរិមោចតុកាមោ តស្ស តតោ បរិមោចនស្ស
អយំ សព្វសាបតេយ្យបរិច្ឆាតោ ធានចារមិឧទាយោតិ ជានមាណោ ពុជ្ឈមាណោ
អសេសតោ ទេយ្យធម្មស្ស បដិក្កាហកានញ្ច វសេន អនវសេសតោ
មហាធានស្ស វសេន សត្តានំ អដ្ឋាសយំ បរិបូរេតុំ អត្តនោ ច ន មយ្ហំ
ធានចារមី បរិបុណ្ណា, តស្មា ឧនមនន្តិ បវត្តំ ឧនំ មនំ បូរយីតុំ បវត្តយីតុំ
វនិព្ពកេ យាចកេ អធាសី តំ ធានំ ឯវរូបំ មហាធានំ ទទាមិ, តញ្ច ខោ តស្មី
ធានធម្មេ តស្ស ច ជលេ និរាលយោ អនបេក្ខោ អបច្ឆាសោ កិញ្ចិបិ

អបច្ចាសីសមាធា កេវលំ សម្ពោធិមនុបត្តិយា សព្វញ្ញតញ្ញាណមេវ អធិគន្ធនំ
ទេមីតិ។

ឯវំ មហាសត្តោ មហាធានំ បវត្តន្តោ អត្តនោ បុញ្ញានុភាវនិព្ពត្តំ
ធម្មចាសាទំ អភិរុយ្ហ មហាព្យហកូដាការទ្វារេ ឯវំ កាមវិតក្កាធម្មោ
និវត្តត្វា តត្ថ សោវណ្ណមយេ រាជបល្លង្កេ និសិន្នោ ឈានាភិញ្ញាយោ និព្ពត្តត្វា
តតោ និក្ខមិត្វា សោវណ្ណមយំ កូដាការំ បវិត្តត្វា តត្ថ រាជតមយេ បល្លង្កេ
និសិន្នោ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ចតុរាសីតិ វស្សសហស្សានិ
ឈានសមាបត្តិហិ វីតិនាមេត្វា មរណាសមយេ ទស្សនាយ ឧបគតានំ
សុភទ្គាធម្មីបមុខានំ ចតុរាសីតិយា ឥត្តាការសហស្សានំ អមច្ចចារិសង្ខាធិនព្វា

-

“អធិច្ឆាវត សម្ពាវា, ឧប្បាទវយធម្មិនោ;
ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈន្តិ, តេសំ វ្យាបសមោ សុខោ” តិ។ (ធិ. និ. ២.២២១, ២៧២;
សំ. និ. ១.១៨៦; ២.១៤៣) -

ឥមាយ កាថាយ ឡិវធិត្វា អាយុបរិយោសានេ ព្រហ្មលោកបរាយនោ
អហោសិ។

តទា សុភទ្គាធម្មី រាហុលមាតា អហោសិ, បរិណាយ ករតនំ រាហុលោ,
សេសបរិសា ពុទ្ធបរិសា, មហាសុទ្ធស្សនោ បន លោកនាថោ។

ឥតាបិ ធន ចារមិយោ ស្សបតោ លព្ពត្តិ ឯវំ, ធានជ្ឈាសយស្ស បន
ឧឡារតាយ ធានចារមី ឯវំ ចាឡិយំ អាគតា។ សេសធម្មា ហេដ្ឋា វុត្តនយា ឯវំ។
តថា ឧឡារេ សត្តរតនសមុជ្ឈលេ ចតុធិបិស្សរិយេបិ បិតស្ស តាធិសំ ភោគសុខំ
អនលម្ពិត្វា កាមវិតក្កាធម្មោ ទូរតោវិត្តមេត្វា តថាវុបេ មហាធានេ

បវត្តន្តស្សេវ ចតុរាសីតិ វស្សសហស្សនិ សមាបត្តិហិ វីតិនាមេត្វា
អនិច្ចតាធិបដិសំយុត្តំ ធម្មកថំ កត្វាបិ វិបស្សនាយ អនុស្សក្កនំ សព្ពត្ត
អនិស្សន្តតាតិ ឯវមាទយោ គុណានុភាវា និទ្ធាវេតព្ពាតិ។

មហាសុទ្ធស្សនចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. មហាកោវិទូចរិយាវណ្ណានា

បញ្ចមេ សត្តរាជបុរោហិតោតិ សត្តក្ខអាធិនំ សត្តន្នំ រាជ្ជនំ
សព្ពកិច្ចានុសាសកបុរោហិតោ។ បូជិតោ នរទេវហិតិ តេហិ ឯវ អញ្ញេហិ ច
ជម្ពុធិបេ សព្ពេហាវ ខត្តិយេហិ ចតុបច្ចយបូជាយ សក្ការសម្មានេន ច បូជិតោ។
មហាកោវិទូព្រាហ្មណោតិ មហានុភាវតាយ កោវិទូស្សភិសេកេន
អភិសិទ្ធិតាយ ច “មហាកោវិទ្ធោ”តិ សម្ពំ គតោ ព្រាហ្មណោ,
អភិសិទ្ធិកាលតោ បជ្ជាយ ហិ ពោធិសត្តស្ស អយំ សមញ្ញា ជាតា, នាមេន បន
ដោតិចាលោ នាម។ តស្ស កិវ ជាតធិវសេ សញ្ញាវុធានិ ដោតីសុ។ រាជាបិ
បច្ចុសសមយេ អត្ថនោ មជ្ឈលាវុធំ បជ្ជលីតំ ធិស្វាភីតោ អត្ថនោ បុរោហិតំ
ពោធិសត្តស្ស បិតរំ ឧបជ្ជានំ អាគតំ បុច្ឆិត្វា “មា ភាយិ, មហារាជ, មយ្ហំ បុត្តោ
ជាតោ, តស្សនុភាវេន ន កេវលំ រាជគេហោយេវ, សកលនគរេបិ អាវុធានិ
បជ្ជលីសុ, ន តំ និស្សាយ តុយ្ហំ អន្តរាយោ អត្ថិ, សកលជម្ពុធិបេ បន បញ្ញាយ
តេន សមោ ន ភវិស្សតិ, តស្សេតំ បុព្វនិមិត្ត”ន្តិ បុរោហិតេន សមស្សាសិតោ
តុជ្ជចិត្តោ “កុមារស្ស វិរម្មលំ ហោតូ”តិ សហស្សំ ធិត្វា “វយប្បត្តកាលេ មយ្ហំ
ធស្សេថា”តិ អាហា។ សោ វុធិប្បត្តោ អបរភាគេ អលមត្ថធស្សោ សត្តន្នំ រាជ្ជនំ
សព្ពកិច្ចានុសាសកោ ហុត្វា បព្ពជិត្វា ច សត្តេ ធិជ្ជធម្មិកសម្បរាយិកេហិ
អនត្ថេហិ ចាលេត្វា អត្ថេហិ និយោជេសិ។ ឥតិ ដោតិតត្តា ចាលនសមត្ថតាយ

ច “ដោតិចាលោ”តិស្ស នាមំ អកំសុ។ តេន វុត្ថំ “នាមេន ដោតិចាលោ នាមា”តិ
(ធិ. និ. ២.៣០៤)។

តត្ថ ពោធិសត្តោ ធិសម្មតិស្ស នាម រញ្ជោ បុរោហិតស្ស
គោវិនុព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា អត្ថនោ បិតុ តស្ស ច រញ្ជោ អធូយេន តស្ស
បុត្តោ វេណុ, សហាយា ចស្ស សត្តភ្ន, ព្រហ្មធន្តោ, វេស្សភ្ន, ភវតោ, ទេ ច
ធនវជ្ជាតិ ឥមេ សត្ត រាជានោ យថា អញ្ញមញ្ញំ នវិវធន្តិ។ ឯវំ រដ្ឋេ បតិជ្ជាបេត្វា
តេសំ អត្ថធម្មេ អនុសាសន្តោ ជម្ពុជីបតលេ សព្ពេសំ រាជ្ជនំ អញ្ញោសញ្ញា
ព្រាហ្មណានំ ទេវនាគគហបតិកានំ សក្កតោ គរុកតោ មាធិតោ បូជិតោ
អបចិតោ ឧត្តមំ ការវជ្ជានំ បត្តោ អហោសិ។ តស្ស អត្ថធម្មេសុ កុសលតាយ
“មហាគោវិន្តោ”ត្វេវ សមញ្ញា ឧទទាទិ។ យថាហ “គោវិន្តោ វត, ភោ
ព្រាហ្មណោ, មហាគោវិន្តោ វត, ភោ ព្រាហ្មណោ”តិ (ធិ. និ. ២.៣០៥)។ តេន វុត្ថំ

-

៣៧.

“បុនាបរំ យទា ហោមិ, សត្តរាជបុរោហិតោ;
បូជិតោ នរេវេហិ, មហាគោវិនុព្រាហ្មណោ”តិ។

អថ ពោធិសត្តស្ស បុញ្ញានុភាវសមុស្សាហិតេហិ រាជ្ជហិ តេសំ
អនុយុត្តេហិ ខត្តិយេហិ ព្រាហ្មណគហបតិកេហិ នេគមជានបទេហិ ច
ឧបរូបរិ ឧបនីតោ សមន្តតោ មហោយោរិយ អន្លោត្តរមាណោ អបរិមេយ្យោ
ឧឡារោ លាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជិ, យថា តំ អបរិមាណាសុ ជាតីសុ
ឧបចិតរិបុលបុញ្ញោសញ្ញាយស្ស ឧឡារាគិជាតស្ស បរិសុទ្ធសីលាចារស្ស
បេសលស្ស បរិយោទាតសព្ពសិប្បស្ស សព្ពសត្តេសុ
បុត្តសធិសមហាករុណាវិជ្ជារសិនិទ្ធមុទុបាទយស្ស។ សោ ចិន្តេសិ - “ឯតរហិ

ខោ មឃ្លំ មហាលាភសក្ការោ, យំនូនាហំ ឥមិនា សព្វសត្តេ សន្តប្បត្វា
ធានចារមី បរិបូរេយ្យ"ន្តិ។ សោ នគរស្ស មន្មេ ចត្វសុ ធូរេសុ អត្តនោ
និវេសនធូរេតិ ធនា នសាលាយោ កាវេត្វា ទេវសិកំ អបរិមិតធនបរិច្ឆាគេន
មហាធានំ បរេត្តសិ។ យំ យំ ឧចាយនំ អាជ្ជយតិ, យេហ្គ អត្តនោ អត្តាយ
អភិសន្ធិវយតិ, សព្វំ តំ ធានសាលាសុ ឯវេ បេសេសិ។ ឯវំ ទិវេសេ ទិវេសេ
មហាបរិច្ឆាគំ ករោន្តស្ស ចស្ស ចិត្តស្ស តិច្ឆំ វា សន្តោសោ វា នាហោសិ, គុតោ
បន សន្តោចោ។ ធានគ្គព្វាស្ស លាភាសាយ អាគច្ឆន្តេហិ ទេយ្យធម្មំ គហេត្វា
គច្ឆន្តេហិ ច មហាសត្តស្ស ច គុណវិសេសេ កិត្តយន្តេហិ មហាជនកាយេហិ
អន្តោនគរំ ពហិនគរេហ្គ សមន្តតោ ឯកោយភូតំ
កប្បវុដ្ឋានមហាវាយុសជ្ឈន្តបរិព្វមិតំ វិយ មហាសមុទ្ធី ឯកកោលាហលំ
ឯកនិជ្ជាទំ អហោសិ។ តេន វុត្តំ -

៣៨.

“តទាហំ សត្តរវ្មេសុ, យំ មេ អាសិ ឧចាយនំ;
តេន ទេមិ មហាធានំ, អក្ខោភំ សាគរូបម"ន្តិ។

តត្ថ តទាហន្តិ យទា សត្តរាជបុរោហិតោ មហាកោវិន្ទព្រាហ្មណោ ហោមិ,
តទា អហំ។ សត្តរវ្មេសុតិ រេណុអាជ្ជនំ សត្តន្តំ រាជ្ជនំ វ្មេសុ។ អក្ខោភន្តិ
អព្ពន្ធរេហិ ច ពាហិរេហិ ច បច្ឆតិកេហិ អប្បដិសេធនីយតាយ កេនចិ
អក្ខោភនីយំ។ “អច្ចុត្ត”ន្តិបិ ចាហោ។ អតិបុណ្ណាធានជ្ឈាសយស្ស ទេយ្យធម្មស្ស
ច ឧឡារកាវេន វិបុលកាវេន ច អតិវិយ បរិបុណ្ណាន្តិ អត្តោ។ សាគរូបមន្តិ
សាគរសទិសំ, យថា សាគរេ ឧទកំ សកលេនបិ លោកេន ហរេន្តេន ខេបេតុំ ន
សក្កា, ឯវំ តស្ស ធានគ្គ ទេយ្យធម្មន្តិ។

៣៩. ឱសានកាថាយ វំ ធនន្តិ ឧត្តមំ ឥច្ឆិតំ វា ធនំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឯវំ មហាសត្តោ បឋមកប្បិកមហាមេឃោវិយ មហាវស្សំ អវិភាគេន
មហាន្តំ ធានវស្សំ វស្សាបេន្តោ ធានព្យាវដោ ហុត្វាបិ សេសំ សត្តន្តំ រាជ្ជនំ
អត្ថធម្មេ អប្បមត្តោ អនុសាសតិ។ សត្ត ច ព្រាហ្មណមហាសាលេ វិជ្ជាសិប្បំ
សិក្ខាបេតិ, សត្ត ច ម្នាតកសតានិ មន្តេ វាចេតិ។ តស្ស អបរេន សមយេន ឯវំ
កល្យាណោ កិត្តិសន្នោ អពុគ្គតោ “សត្វិ មហាគោវិន្នោ ព្រាហ្មណោ ព្រហ្មានំ
បស្សតិ, សត្វិ មហាគោវិន្នោ ព្រាហ្មណោ ព្រហ្មនា សាកន្នេតិ សល្លបតិ
មន្តេតី”តិ (ធី. និ. ២.៣១២)។ សោ ចិន្តេសិ - “ឯតវហិ ខោ មយ្ហំ អយំ អភូតោ
កិត្តិសន្នោ អពុគ្គតោ ‘ព្រហ្មានំ បស្សតិ, សត្វិ មហាគោវិន្នោ ព្រាហ្មណោ
ព្រហ្មនា សាកន្នេតិ សល្លបតិ មន្តេតី’តិ, យំនូនាហំ ឥមំ ភូតំ ឯវំ ករេយ្យ”ន្តិ។
សោ “តេ សត្ត រាជានោ សត្ត ច ព្រាហ្មណមហាសាលេ សត្ត ច ម្នាតកសតានិ
អត្ថនោ បុត្តទារញ្ចា អាបុច្ឆិត្វា ព្រហ្មានំ បស្សេយ្យ”ន្តិ ចិត្តំ បណិជាយ វស្សិកេ
ចត្តារោ មាសេ ព្រហ្មវិហារភាវនមនុយុញ្ជិ។ តស្ស ចេតសា
ចេតោបរិវិតក្កមញ្ញាយ ព្រហ្មា សនង្គំមារោ បុរតោ ចាតុរហោសិ។ តំ ទិស្វា
មហាបុរិសោ បុច្ឆិ -

“វណ្ណាវា យសវា សិរិមា, កោ នុ ត្វមសិ មារិស;
អជាធន្តា តំ បុច្ឆាម, កថំ ជានេមុ តំ មយ”ន្តិ។ (ធី. និ. ២.៣១៨);

តស្ស ព្រហ្មា អត្តានំ ជានាបេន្តោ -

“មំ វេ កុមារំ ជានន្តិ, ព្រហ្មលោកេ សនន្តនំ;
សព្ពេ ជានន្តិ មំ ទេវា, ឯវំ គោវិន្ន ជានាហិ”តិ។ (ធី. និ. ២.៣១៨) -

វត្វា តេន -

“អាសនំ ឧទកំ បជ្ឈំ, មធុសាកញ្ចា ព្រហ្មនោ;

អគ្បេ ភវន្តំ បុច្ឆាម, អគ្បំ កុរុតុ នោ ភវ"ន្តិ។ (ធី. និ. ២.៣០៨) -

ឧបនីតំ អតិថិសក្ការំ អនត្ថិកោបិ ព្រាហ្មា តស្ស ចិត្តសម្បហំសនត្ថំ
វិស្សាសករណត្ថព្វា សម្បជិច្ឆន្តោ "បដិគ្គណ្ណាម តេ អគ្បំ, យំ, តំ គោវិន្ទ,
ភាសសី"តិ។ វត្ថា ឱកាសទានត្ថំ -

“ធិដ្ឋធម្មហិតត្ថាយ, សម្បរាយសុខាយ ច;
កតាវកាសោ បុច្ឆស្ស, យំ កិញ្ចិ អភិបត្តិត”ន្តិ។ (ធី. និ. ២.៣០៨) -

ឱកាសមកាសិ។

អថ នំ មហាបុរិសោ សម្បរាយិកំ ឯវ អត្ថំ -

“បុច្ឆាមិ ព្រាហ្មានំ សនត្ថមារំ, កង្ខី អកង្ខី បរវេទិយេសុ;
កត្ថជ្ជិតោ កិម្ហិ ច សិក្ខមាណោ, បប្បោតិ មធ្វោ អមតំ ព្រាហ្មលោក”ន្តិ។
(ធី. និ. ២.៣០៩) -

បុច្ឆិ។

តស្ស ព្រាហ្មា ព្យាករោន្តោ -

“ហិត្វា មមត្ថំ មនុស្ស ព្រាហ្ម, ឯកោទិក្ខតោ ករុណោធិមុត្តោ;
និរាមគន្ធាវិរតោ មេដុនស្មា, ឯត្ថជ្ជិតោ ឯត្ថ ច សិក្ខមាណោ;
បប្បោតិ មធ្វោ អមតំ ព្រាហ្មលោក”ន្តិ។ (ធី. និ. ២.៣០៩) -

ព្រាហ្មលោកគាមិមគ្គំ កថេសិ។

តត្ថ មំ វេ កុមារំ ជានន្តិតិ វេ ឯកំសេន មំ “កុមារោ”តិ ជានន្តិ។
ព្រហ្មលោកេតិ សេដ្ឋលោកេ។ សនន្តនន្តិ ចិរតនំ ចោរាណំ។ ឯវំ, គោវិន្ទ,
ជាតាហិតិ, គោវិន្ទ, ឯវំ មំ ធារេហិ។

អាសនន្តិ ឥទំ ភោតោ ព្រហ្មនោ និសីទនត្ថាយ អាសនំ បញ្ញត្តំ។ ឥទំ ឧទកំ
បរិភោជនីយំ ចាទានំ ធាវនត្តំ ចានីយំ បិចាសហរណត្ថាយ។ ឥទំ បដ្ឋំ
បរិស្សមរិណោទនត្តំ ចាទព្ពញ្ញនេតលំ។ ឥទំ មជ្ជសាកំ អតក្កំ អលោណិកំ
អធូបនំ ឧទកេន សេទិតំ សាកំ សន្ធាយ វេទិតិ។ តទា ហិ ពោធិសត្តស្ស តំ
ចតុមាសំ ព្រហ្មចរិយំ អភិសល្លេខវុត្តិបរមុក្កដ្ឋំ អហោសិ។ តស្សមេ សព្វេ
អគ្សេ កត្វា បុប្ផាម, តយិទំ អគ្សំ កុរុតុ បដិគ្គណ្ណាតុ នោ ភវំ ឥទំ អគ្សន្តិ វុត្តំ
ហោតិ។ ឥតិ មហាបុរិសោ ព្រហ្មនោ នេសំ អបរិកុញ្ញនំ ជានន្តោបិ វត្តសីសេ
ឋត្វា អត្តនោ អាចិណ្ណំ អតិចិប្បជនំ ទស្សន្តោ ឯវមាហា។ ព្រហ្មាបិស្ស
អធិប្បាយំ ជានន្តោ “បដិគ្គណ្ណាម តេ អគ្សំ, យំ តុំ, គោវិន្ទ, ភាសសី”តិ អាហា។

តត្ថ តស្ស តេ អាសនេ មយំ និសិដ្ឋា នាម ហោម, ចាទោទកេន ចាទា
ធាតា នាម ហោន្ត, ចានីយំ បីតា នាម ហោម, ចាទព្ពញ្ញនេន ចាទា មក្ខិតា
នាម ហោន្ត, ឧទកសាកម្មិ បរិកុត្តំ នាម ហោតូតិ អត្ថោ។

កត្តិ អកត្តិ បរវេទិយេស្វតិ អហំ សរិចិកិច្ឆោ បវេន សយំ អភិសដ្ឋតត្តា
បរស្ស ចាកេសុ បរវេទិយេសុ បញ្ចេសុ និព្វិចិកិច្ចំ។

ហិត្វា មមត្តន្តិ “ឥទំ មម, ឥទំ មមា”តិ បវត្តនកំ ឧបករណាតណ្ណំ ចដិត្វា។
មនុជេស្វតិ សត្តេសុ។ ព្រហ្មតិ ពោធិសត្តំ អាលបតិ។ ឯកោទិក្ខតោតិ ឯកោ
ឧទេតិ បវត្តតិ ឯកោទិក្ខតោ ឯកិក្ខតោ, ឯកេន កាយវិវេកំ ទស្សតិ។ អថ
វា ឯកោ ឧទេតិ ឯកោទិ, សមាធិ។ តំ ក្ខតោ បត្តោតិ ឯកោទិក្ខតោ,

ឧបចារប្បនាសមាធិហិ សមាហិតោតិ អត្ថោ។ ឯតំ ឯកោទិការំ
ករុណាប្រហ្មវិហារវសេន ធស្សន្តោ “ករុណាធិមុត្តោ”តិ អាហ។
ករុណាជ្ឈានេ អធិមុត្តោ, តំ ឈានំ និព្វត្តត្វាតិ អត្ថោ។ និរាមគន្ធាតិ
កិលេសសម្ព័ន្ធវិស្សគន្ធវហិតោ។ ឯតុដ្ឋិតោតិ ឯតេសុ ធម្មេសុ បិតោ, ឯតេ
ធម្មេ សម្មាទេត្វា។ ឯតុ ច សិក្ខមាទោតិ ឯតេសុ ធម្មេសុ សិក្ខមាទោ, ឯតំ
ប្រហ្មវិហារការំនំ ភាវេន្តោតិ អត្ថោ។ អយមេត្ត សង្ខេបោ, វិត្តារោ បន ចាឡិយំ
(ធិ. និ. ២.២៨៣ អាទយោ) អាគតោយេវាតិ។

អថ មហាបុរិសោ តស្ស ប្រហ្មនោ វចនំ សុត្វា អាមគន្ធវេ ជិគ្ខុជ្ជន្តោ
“ឥនានេវាហំ បព្ពជិស្សមី”តិ អាហ។ ប្រហ្មាបិ “សាធ្វ, មហាបុរិស, បព្ពជស្ស។
ឯវំ សតិ មយ្ហម្បិ តវ សន្តិកេ អាគមនំ ស្វាគមនមេវ ភវិស្សតិ, ត្វំ, តាត,
សកលជម្ពុជីបេ អគ្គបុរិសោ បឋមវយេ បិតោ, ឯវំ មហាន្តំ នាម សម្បត្តិ
ឥស្សរិយញ្ចា បហាយ បព្ពជនំ នាម គន្ធិបាតិនោ អយោពន្ធនំ ជិដ្ឋិត្វា វនគមនំ
វិយ អតិធុឡារំ, ពុទ្ធតន្តិ នាមេសា”តិ មហាពោធិសត្តស្ស ធុឡីកម្មំ កត្វា
ប្រហ្មលោកមេវ គតោ។ មហាសត្តោបិ “មម ឥតោ និក្ខមិត្វា បព្ពជនំ នាម ន
យុត្តំ, អហំ រាជកុលានំ អត្ថំ អនុសាសាមិ, តស្មា តេសំ អាហោចត្វា សចេ តេបិ
បព្ពជន្តិ សុន្ទរមេវ, នោ ច បុរោហិតជ្ជានំ និយ្យតេត្វា បព្ពជិស្សមី”តិ ចិន្តេត្វា
វេណុស្ស តាវ រញ្ជោ អាហោចត្វា តេន ភិយ្យោសោមត្តាយ កាមេហិ
និមន្តិយមាទោ អត្តនោ សំវេគហេតុំ ឯកន្តេន បព្ពជិតុកាមតញ្ចស្ស និវេទេត្វា
តេន “យទិ ឯវំ អហម្បិ បព្ពជិស្សមី”តិ វុត្តេ “សាធ្វ”តិ សម្បជិដ្ឋិត្វា ឯតេនេវ
នយេន សត្តភូអាទយោ ធ ខត្តិយេ, សត្ត ច ព្រាហ្មណមហាសាលេ, សត្ត ច
ជ្ជាតកសតានិ, អត្តនោ ភរិយាយោ ច អាបុដ្ឋិត្វា សត្តាហមត្តមេវ តេសំ
ចិត្តានុវក្ខណាត្ថំ វត្វា មហាភិនិក្ខមនសទិសំ និក្ខមិត្វា បព្ពជិ។

តស៊ូ តេ សត្វរាជាដោយ អាជី កត្វា សញ្ញា អនុបញ្ញាស៊ីសុ។ សា អហោសិ
មហាតិ បរិសា។ អនេកយោជនវិត្តារាយ បរិសាយ បរិវត្តោ មហាបុរិសោ ធម្មំ
នេសេន្តោ កាមនិគមជនបទរាជធានីសុ ចារិកំ ចរតិ, មហាជនំ បុញ្ញោ
បតិជ្ជាបេតិ។ គតគតជ្ជានេ ពុទ្ធកោលាហាលំ វិយ ហោតិ។ មនុស្សា
“កោវិន្ទបណ្ឌិតោ កិរ អាគច្ឆតិ” តិ សុត្វា បុរេតរមេវ មណ្ឌាបំ កាវេត្វា តំ
អលង្ការាបេត្វា បច្ចុគ្គន្ធា មណ្ឌាបំ បវេសេត្វា នានគ្គរសភោជនេន បតិមាទេន្តិ។
មហាលាភសក្ការោ មហោយោវិយ អដ្ឋោត្តរន្តោ ឧប្បជ្ជិ។ មហាបុរិសោ
មហាជនំ បុញ្ញោ បតិជ្ជាបេសិ សីលសម្បទាយ ឥន្ទ្រិយសំវរេ ភោជនេ
មត្តញ្ញតាយ ជាគរិយានុយោគេ កសិណាបរិកម្មេ លាទេសុ អភិញ្ញាសុ
អជ្ជសមាបត្តិសុ ព្រាហ្មវិហារេស្វតិ។ ពុទ្ធប្បាទកាលោវិយ អហោសិ។

ពោធិសត្តោ យាវតាយុកំ ចារិមិយោ បុរេន្តោ សមាបត្តិសុខេន វីតិនាមេត្វា
អាយុបរិយោសានេ ព្រាហ្មលោកេ និព្វត្តិ។ តស៊ូ តំ ព្រាហ្មចរិយំ ឥន្ទ្រេវ ជីតញ្ញា
វិត្តារិកំ ពាហុជញ្ញំ បុថុក្ខតំ យាវ ទេវមនុស្សេហិ សុប្បកាសិតំ ចិរំ ធិយមន្ទានំ
បរិត្តិត្ត។ តស៊ូ យេ សាសនំ សព្វេន សព្វំ អាជានីសុ, តេ កាយស្ស ភេទា បរំ
មរណា សុគតី ព្រាហ្មលោកំ ឧបបជ្ជិសុ។ យេ ន អាជានីសុ, តេ អប្បេកក្ខេ
បរិនិម្មិតវសវត្តិនំ ទេវានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជិសុ។ អប្បេកក្ខេ និម្មានតិនំ... បេ...
តុសិតានំ យាមានំ តាវតីសានំ ចាតុមហារាជិកានំ ទេវានំ សហព្យតំ
ឧបបជ្ជិសុ។ យេ សព្វនិហីនា, តេ គន្ធាត្ថកាយំ បរិបូរេសុំ។ ឥតិ មហាជនោ
យេតុយៀន ព្រាហ្មលោកូបគោ សគ្គុបគោ ច អហោសិ។ តស្មា
ទេវព្រាហ្មលោកា បរិបូរេសុំ។ ចត្តារោ អចាយា សុញ្ញាវិយ អហោសុំ។

ឥធាបិ អភិក្ខត្តិជាតកេ (ជា. ១.១៣.៨៣ អាទយោ) វិយ
ពោធិសម្ពាវនិទ្ធារណា វេទិតញ្ញា - តទា សត្វ រាជាដោ មហាថេរា អហោសុំ,

សេសបរិសា ពុទ្ធបរិសា, មហាកោវិទ្យា លោកនាថា។ តថា វេណុអាជីនំ
សត្តន្តំ រាជ្ជនំ អញ្ញមញ្ញាវិរោធន យថា សករដ្ឋេ បតិជ្ជាបនំ, តថា មហាតិ
សត្តវិរោ រដ្ឋេ តេសំ អត្ថធម្មានុសាសនេ អប្បមាណោ, “ព្រហ្មនាបិ សាកន្តំ
សមាបជ្ជតី” តិ បវត្ថុសម្ភារនំ យថាភូតំ កាតុំ ចត្តារោ មាសេ បរមុក្កំសគតោ
ព្រហ្មចរិយវាសោ។ តេន ព្រហ្មនោ អត្ថនិ សមាបជ្ជនំ, ព្រហ្មនោ ឱវាទេ ឋត្វា
សត្តហិ រាជ្ជហិ សកលេន ច លោកេន ឧបនីតំ លាភសក្ការំ ខេឡបិណ្ឌំ វិយ
ធម្មត្វា អបរិមាណាយ ខត្តិយព្រាហ្មណាទិបរិសាយ អនុបព្ពជ្ជានិមិត្តាយ
បព្ពជ្ជាយ អនុជ្ជានំ, ពុទ្ធានំ សាសនស្ស វិយ អត្ថនោ សាសនស្ស
ចិរកាលានុប្បតន្នោតិ ឯវមាធយោ គុណានុភាវាវិភាវេតព្ពាតិ។

មហាកោវិទូចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៦. និមិរាជចរិយាវណ្ណានា

៤០. ធរដ្ឋេ មិច្ឆិលាយំ បុរុត្ថមេតិ មិច្ឆិលាធមកេ វិទេហានំ ឧត្តមនគរេ។ និមិ
នាម មហារាជាតិ នេមី យជេន្តោ វិយ ឧប្បន្នោ “និមី” តិ លទ្ធនាមោ, មហាន្តេហិ
ធានសីលាទិគុណាវិសេសេហិ មហតា ច រាជានុភាវេន សមន្នាគតត្តា មហាន្តោ
រាជាតិ មហារាជា។ បណ្ឌិតោ កុសលត្ថិតោតិ អត្ថនោ ច បរេសព្វា
បុញ្ញត្ថិតោ។

អតីតេ កិរវិទេហារដ្ឋេ មិច្ឆិលានគរេ អម្ពាកំ ពោធិសត្តោ មយទេវោ នាម
រាជា អហោសិ។ សោ ចតុរាសីតិ វស្សសហស្សនិ កុមារកីឡំ កីឡិត្វា
ចតុរាសីតិ វស្សសហស្សនិ ឧបរដ្ឋំ ការេត្វា ចតុរាសីតិ វស្សសហស្សនិ រដ្ឋំ
ការេន្តោ “យទា មេ សិរស្មី បលិតានិ បស្សេយ្យាសិ, តទា មេ
អាហេចយ្យាសី” តិ កប្បកស្ស វត្វា អបរភាគេ តេន បលិតានិ ទិស្វា

អាហារចិត្ត សុវណ្ណសណ្ឋាសេន ឧទ្ធករ បេត្យា ហេតុ បតិជ្ជា បេត្យា បលិត
ឡើយ កេត្យា “ចាតុក្ខតោ ខោ មយ្ហំ ទេវទ្វតោ” តិ សំវេគជាតោ “ឥនានិ មយា
បព្ពជិតុំ វដ្ឋតី” តិ ចិន្តត្យា សតសហស្សដ្ឋានកំ តាមវំ កប្បកស្ស ទត្យា
ជេដ្ឋកុមារំ បក្កោសា បេត្យា តស្ស -

“ឧត្តមជ្ឈីមហា មយ្ហំ, សមេ ជាតា វិយោហារ;

ចាតុភ័តា ទេវទ្គតា, បញ្ញដ្ឋាសមយោ មមា"តិ។ (ជ. ១.១.៩) -

វត្តា សាធុកំ រដ្ឋ សមនុសាសិត្តា យទិបិ អត្តនោ អញ្ញានិបិ ចតុរាសីតិ
វស្សសហស្សានិ អាយុ អត្ថិ, ឯវំ សន្តេបិ មច្ចុនោ សន្តិកេ បិតំ វិយ អត្តានំ
មញ្ញាមាណោ សិរីភ័ក្ត្របាធយោ បព្វជ្ជំ រោចតិ។ តេជ វត្ថំ -

“ស៊ីវស្តី បរិភោគ ទិស្វា, មយទេវោ ទិសម្បតិ្ត;

សំរេត្តិ អលក្ខី ជីរោ, បញ្ញត្តិ សមរោចយី”តិ។ (ម. ឆ. អជ. ២.៣០៨);

សោ បុត្ត “ឥមិនារី និហារេន វត្តយ្យាសិ យថា មយា បជិបន្នំ, មា ខោ ត្វំ
អន្តិមបុរិសោ អហោសី” តិ ឱវទិត្វា នគរា និក្ខម្ម ភិក្ខុបព្ពន្ធិំ បព្ពជិត្វា ចតុរាសីតិ
វស្សសហស្សានិ ឈានសមាបត្តិហិ វីតិនាមេត្វា អាយុបរិយោសានេ
ព្រហ្មលោកបរាយនោ អហោសិ។ បុត្តោបិស្ស ពហ្វនិ វស្សសហស្សានិ ធម្មេន
វន្តំ កាវេត្វា តេនេវ ឧចាយេន បព្ពជិត្វា ព្រហ្មលោកបរាយនោ អហោសិ។
តថា តស្ស បុត្តោ, តថា តស្ស បុត្តោតិ ឯវំ ធ្វីហិ ឧនានិ ចតុរាសីតិ
ខត្តិយសហស្សានិ សីសេ បលិតំ ទិស្វាវ បព្ពជិតានិ។ អថ ពោធិសត្តោ
ព្រហ្មលោកេ វិគោវ “បវត្តតិ នុ ខោ មយា មនុស្សលោកេ កតំ កល្យាណំ ន
បវត្តតិ” តិ អារាជ្ឈន្តោ អទ្ទស “ឯត្តកំ អទ្វានំ បវត្តំ, ឥនានិ នប្បវត្តិស្សតី” តិ។
សោ “ន ខោ បនាហំ មម្ហំ បវេណិយា ឧច្ឆិដ្ឋិតុំ ទស្សនមី” តិ អត្តនោ វិសេ

ជាតរញ្ជោ ឯវ អគ្គមហេសីយា កុដ្ឋិម្ហិ បដិសន្ធិ គណ្ហិត្យា អត្តនោ វំសស្ស ឆេមី
យដេន្តោរិយ និព្វត្តោ។ តេន វុត្ថំ “ឆេមី យដេន្តោរិយ ឧប្បន្នោតិ និមិត្ត
លទ្ធាមា”តិ។

តស្ស ហិ នាមគ្គហណ្ឌិនីសេ បិតរា អាជីតាលក្ខណាចាបកា។
លក្ខណានិ ឱលោកេត្យា “មហារាជ, អយំ កុមារោ តុម្ហាកំ វំសំ បគ្គណ្ហាតិ,
បិតុបិតាមហេហិបិ មហានុភារោ មហាបុត្រោ”តិ ព្យាករីសុ។ តំ សុត្វា រាជា
យថាវុត្តនត្តន “និមិត្ត”តិស្ស នាមំ អកាសិ, សោ ធម្មារកាលតោ បដ្ឋាយ
សីលេ ឧបោសថកម្មេ ច យុត្តប្បយុត្តោ អហោសិ។ អថស្ស បិតា
បុរិមនយេនេវ បលិតំ ធិស្វា កប្បកស្ស គាមវំ ធិត្វា បុត្តំ រដ្ឋេ សមនុសាសិត្វា
នគរា និក្ខម្ព បព្ពជិត្វា ឈានានិ និព្វត្តត្វា ព្រហ្មលោកបរាយនោ អហោសិ។

និមិត្តរាជា បន ធានជ្ឈាសយតាយ ចតុសុ នគរទ្វារេសុ នគរមជ្ឈេ ចាតិ បញ្ចា
ធានសាលាយោ ការេត្វា មហាធានំ បវត្តេសី។ ឯកេកាយ ធានសាលាយ
សតសហស្សំ សតសហស្សំ កត្វា ទេវសិកំ បញ្ចាសតសហស្សានិ បរិច្ឆជិ,
បញ្ចា សីលានិ វត្តិ, បក្ខទិវសេសុ ឧបោសថកម្មំ សមាធិយិ, មហាជនម្មិ
ធានាធិសុ បុញ្ញេសុ សមាធិបេសិ, សគ្គមគ្គំ អាចិត្តិ, និរយកយេន តន្ត្រេសិ,
ចាបតោ និវារេសិ។ តស្ស ឱវាទេ ឋិត្វា មហាជនោ ធានាធិនិ បុញ្ញានិ កត្វា
តតោ ចុតោ ទេវលោកេ និព្វត្តិ, ទេវលោកោ បរិបូរិ, និរយោ តុន្តោរិយ
អហោសិ។ តទា បន អត្តនោ ធានជ្ឈាសយស្ស ឧឡារកាវំ សរិសេសំ
ធានចារមិយា បូរិតការព្វា បវេទេន្តោ សត្តា -

៤០.

“តទាហំ មាបយិត្វាន, ចតុស្សាលំ ចតុម្ពុជំ;
តត្ថ ធានំ បវត្តេសី, មិគបក្ខិនរាធិន”ត្ថិ។ - អាធិមាហ;

តត្ថ តនាតិ តស្មី និមិរាជកាលេ។ មាបយិទ្ធានាតិ កាវាបេត្វា។
 ចតុស្សលន្តិ ចតុសុ ទិសាសុ សម្ពន្ធសាលំ។ ចតុម្ពុខន្តិ ចតុសុ ទិសាសុ ចតុបិ
 ទ្វារេហិ យុត្តំ។ ធានសាលាយ ហិ មហន្តការតោ ធម្មេយ្យធម្មស្ស យាចកជនស្ស
 ច ពហុការតោ ន សក្កា ឯកេនេវ ទ្វារេន ធានធម្មំ បរិយន្តំ កាតុំ ធម្មេយ្យធម្មញ្ញ
 បរិយោសាបេតុន្តិ សាលាយ ចតុសុ ទិសាសុ ចត្តារិ មហាទ្វារានិ កាវាបេសិ។
 តត្ថ ទ្វារតោ បដ្ឋាយ យាវ កោណា ធម្មេយ្យធម្មេ រាសិកតោ តិដ្ឋតិ។ អរុណុត្តំ
 អាទី កត្វា យាវ បកតិយា សំវេសនកាលោ, តាវ ធានំ បវត្តតិ។ ឥតរស្មិម្បិ
 កាលេ អនេកសតា បទីចា ឈាយន្តិ។ យថា យថា អត្ថិកា អាគច្ឆន្តិ, តនា
 តនា ធីយតេវ។ តញ្ច ធានំ ន កបលាទ្ធិកវនិព្ពកយាចកានញ្ជេវ, អថ ខោ
 អឡានំ មហាកោតានម្បិ ឧបកប្បនវសេន មហាសុទស្សនធានសទិសំ
 ឧឡារតរបលីតតរាជំ ធម្មេយ្យធម្មានំ បរិច្ឆជនតោ សព្វេបិ
 សកលជម្ពុធិបវាសិនោ មនុស្សា បដិគ្គហេសុញ្ជេវ បរិគុញ្ញិសុ ច។
 សកលជម្ពុធិបញ្ញិ ឧន្ទុត្ថលំ កត្វា មហាបុរិសោ តនា មហាធានំ បវត្តសិ។
 យថា ច មនុស្សានំ, ឯវំ មិគបក្ខិកេ អាទី កត្វា តិរច្ឆានគតានម្បិ
 ធានសាលាយ ពហិ ឯកមន្តេ តេសំ ឧបកប្បនវសេន ធានំ បវត្តសិ។ តេន វុត្តំ
 - “តត្ថ ធានំ បវត្តសី, មិគបក្ខិនរាទិន”ន្តិ។ ន កេវលញ្ច តិរច្ឆានានមេវ,
 បេតានម្បិ ធិវសេ ធិវសេ បត្តី ធាបេសិ។ យថា ច ឯកិស្សា ធានសាលាយ, ឯវំ
 បញ្ចសុបិ ធានសាលាសុ ធានំ បវត្តិត្ត។ ចាឡិយំ បន “តនាហំ មាបយិទ្ធាន,
 ចតុស្សលំ ចតុម្ពុខ”ន្តិ ឯកំវិយ វុត្តំ, តំ នគរមជ្ឈេ ធានសាលំ សន្ធាយ វុត្តំ។

៤២. ឥនាទិ តត្ថ ធម្មេយ្យធម្មំ ឯកេនេសេន ធម្មេយ្យធម្មេ “អច្ឆានពញា សយនំ,
 អន្តិចានញ្ច កោជន”ន្តិ អាហ។

តត្ថ អដ្ឋានន្តិ ខោមសុខុមាធិនាធាវី ធនិវាសនចារុបនំ។ សយនន្តិ
មញ្ចបល្លង្គាធិញ្ចេវ គោនកចិត្តកាធិញ្ច អនេកវិធំ សយិតត្ថកំ, អាសនម្បិ
ចេត្ត សយនគ្គហណោនេវ គហិតន្តិ ធន្នតំ។ អន្ធមានញ្ច កោជនន្តិ តេសំ តេសំ
សត្តានំ យថាភិរុចិតំ នានគ្គរសំ អន្ធចញ្ចេវ ចានញ្ច អវសិដ្ឋំ
នាធាវីធកោជនវិកតិញ្ច។ អញ្ចោច្ឆិន្នំ កវិត្វាធាតិ អារម្ភតោ បដ្ឋាយ យាវ
អាយុបរិយោសានា អហោរត្ថំ អវិច្ឆិន្នំ កត្វា។

៤៣-៤. ឥនាធិ តស្ស ធានស្ស សម្មាសម្ពោធិ អារត្ត ធានចារមិការេន
បវត្តិតការំ ធស្សេន្តោ យថា តនា អត្តនោ អដ្ឋាសយោ បវត្តោ, តំ ឧបមាយ
ធស្សេតុំ “យថាបិ សេវកោ” តិអាធិមាហា។ តស្សត្ថោ - យថា នាម
សេវកបុរិសោ អត្តនោ សាមិកំ កាលានុកាលំ សេវនវសេន ឧបគតោ
លទ្ធព្វធនហេតុ កាយេន វាចាយ មនសា សព្វថាបិ កាយវចីមនោកម្មេហិ
យថា សោ អារាធិតោ ហោតិ, ឯវំ អារាធនីយំ អារាធនមេវ ឯសតិ គវេសតិ,
តថា អហម្បិ ពោធិសត្តភូតោ សនេវកស្ស លោកស្ស សាមិភូតំ អនុត្តរំ
ពុទ្ធការំ សេវេតុកាមោ តស្ស អារាធនត្ថំ សព្វភវេ សព្វស្មី និព្វត្តនិព្វត្តភវេ
ធានចារមិបរិបូរណាវសេន ធានេន សព្វសត្តេ សន្តប្បត្វា ពោធិសម្ពោតតោ
អរិយមគ្គញ្ញាណតោ ជាតត្ថា “ពោធិជ” ន្តិ លទ្ធនាមំ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ បរតោ
សព្វថា នានុចាយេហិ ឯសិស្សាមិ គវេសិស្សាមិ, តំ ឧត្តមំ ពោធិ សម្មាសម្ពោធិ
ជីវិតបរិច្ចាគាធិ យំកិញ្ចិ កត្វា ឥច្ឆាមិ អភិបត្តេមីតិ។

ឯវមិធន ធានជ្ឈាសយស្ស ឧឡារការំ ធស្សេតុំ ធានចារមិវសេនេវ ទេសនា
កតា។ ជាតកទេសនាយំ បនស្ស សីលចារមិអាធិនម្បិ បរិបូរណំ វិភាវិតមេវ,
តថា ហិស្ស ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សីលាធិគុណេហិ អត្តានំ អលង្ករិត្វា មហាជនំ
តត្ថ បតិជ្ឈបន្តស្ស ឱវាទេ ឋត្វា និព្វត្តនេវតា សុធម្មាយំ នេវសកាយំ

សង្ខេបតិកា “អហោ អម្ពាភំ និមិរាជានំ និស្សាយ មយំ ឥមំ សម្មត្តី បត្តា,
ឯវុចាបិ នាម អនុប្បន្នេ ពុទ្ធិ មហាជនស្ស ពុទ្ធិកិច្ចំ សាធយមាណា
អច្ឆរិយមនុស្សា លោកេ ឧប្បជ្ឈន្តី” តិ មហាបុរិសស្ស គុណោ វណ្ណោន្តា
អភិវុទ្ធិសុ។ តេន វុត្ថំ -

“អច្ឆរំ វត លោកស្មី, ឧប្បជ្ឈន្តីវិចក្ខណា;
យនា អហុ និមិរាជា, បណ្ឌិតោ កុសលត្ថិកោ” តិ។ (ជា. ២.២២.៤២១) -

អាទិ។

តំ សុត្វា សក្កំ ទេវានមិន្ទំ អាទិ កត្វា សព្ពេ ទេវា ពោធិសត្តំ ទដ្ឋកាមា
អហោសុំ។ អថេកទិវសំ មហាបុរិសស្ស ឧបាសថិកស្ស
ឧបរិចាសាទវរគតស្ស បច្ឆិមយាមេ បល្លង្គំ អាភុជិត្វា និសិន្នស្ស ឯវំ ចេតសោ
បរិវិតក្កោ ឧទទាទិ “នានំ នុ ខោ វរំ, ឧទាហុ ព្រហ្មចរិយ” តិ។ សោ តំ អត្ថនោ
កត្តំ ជិន្និតុំ នាសត្តិ។ តស្មី ខណោ សក្កស្ស ភវនំ ឧណ្ណាការំ ទស្សេសិ។ សក្កោ
តំ ការណំ អារវ្លេន្តោ ពោធិសត្តំ តថាវិតក្កេន្តំ ទិស្វា “ហន្តស្ស វិតក្កំ
ជិន្និស្សមី” តិ អាគត្វា បុរតោ បិតោ តេន “កោសិ ត្វ” តិ បុរោ អត្ថនោ
ទេវរាជភារំ អាហេចត្វា “កី, មហារាជ, ចិន្តេសី” តិ វុត្ថេ តមត្ថំ អាហេចេសិ។
សក្កោ ព្រហ្មចរិយមេវ ឧត្តមំ កត្វា ទស្សេន្តោ -

“ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ឈតិ;
មជ្ឈិមេន ច ទេវត្ថំ, ឧត្តមេន វិសុជ្ឈតិ។

“ន ហោតេ សុលភា កាយា, យាចយោគេន កេនចិ;
យេ កាយេ ឧបបជ្ឈន្តិ, អនកាវា តបស្សិនោ” តិ។ (ជា. ២.២២.៤២៩-
៤៣០) -

អាហា។

តត្ថ បុព្វតិក្កាយតនេសុ មេដុនវិរតិមត្តំ ហ៊ានំ ព្រហ្មចរិយំ នាម, តេន
ខត្តិយកុលេ ឧបបជ្ជតិ។ ឈានស្ស ឧបចារមត្តំ មជ្ឈិមំ នាម, តេន ទេវត្តំ
ឧបបជ្ជតិ។ អជ្ឈសមាបត្តិនិព្ពត្តនំ បន ឧត្តមំ នាម, តេន ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ។
តញ្ញា ពាហិរកា “និព្ពាន”ន្តិ កថេន្តិ។ តេនាហា “វិសុជ្ឈតិ”តិ។ សាសនេ បន
បរិសុទ្ធសីលស្ស ភិក្ខុនោ អញ្ញាតំ ទេវនិកាយំ បត្តន្តស្ស ព្រហ្មចរិយេតនា
ហ៊ានតាយ ហ៊ានំ នាម, តេន យថាបត្តិតេ ទេវលោកេ និព្ពត្តតិ។
បរិសុទ្ធសីលស្ស អជ្ឈសមាបត្តិនិព្ពត្តនំ មជ្ឈិមំ នាម, តេន ព្រហ្មលោកេ
និព្ពត្តតិ។ បរិសុទ្ធសីលស្ស បន វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តប្បត្តិ ឧត្តមំ នាម,
តេន វិសុជ្ឈតិតិ។ ឥតិ សក្កោ “មហារាជ, ទានតោ ព្រហ្មចរិយវាសោវ
សតគុណោន សហស្សគុណោន សតសហស្សគុណោន មហាប្បលោ”តិ
វណ្ណាសិ។ កាយាតិ ព្រហ្មគណា។ យាចយោគេនាតិ យាចនយុត្តេន។
“យាជយោគេនា”តិបិ ចាឡិ, យជនយុត្តេន, ទានយុត្តេនាតិ អត្ថោ។
តបស្សិនោតិ តបនិស្សិតកា។ ឥមាយបិ គាថាយ ព្រហ្មចរិយវាសស្សេវ
មហានុភាវតំ ធិបេតិ។ ឯវញ្ច បន វត្វា “កិញ្ចាបិ, មហារាជ, ទានតោ
ព្រហ្មចរិយមេវ មហាប្បលំ, ទ្វេបិ បនេតេ មហាបុរិសកត្តញ្ញាវ។ ទ្វីសុបិ
អប្បមត្តោ ហុត្វា ទានញ្ច ទេហិ សីលញ្ច រក្ខាហិ”តិ វត្វា តំ ឡីវទិត្វា
សកជ្ជានមេវ គតោ។

អថ នំ ទេវគណោ “មហារាជ, កុហិ គតត្ថា”តិ អាហា។ សក្កោ “មិដិលាយំ
និមិរញ្ញោ កម្ពំ ធិន្តិតុ”ន្តិ តមត្តំ បកាសេត្វា ពោធិសត្តស្ស គុណាវិត្តារតោ
វណ្ណាសិ។ តំ សុត្វា ទេវា “មហារាជ, មយ្ហំ និមិរាជានំ ទដ្ឋកាមម្ហា, សាធុ នំ
បក្កោសាបេហិ”តិ វទីសុ។ សក្កោ “សាធុ”តិ សម្មជិច្ឆិត្វា មាតលី អាមន្តេសិ -

“គង្គុនិមិរាជានំ វេជយន្តំ អាហេបេត្វា អានេហី” តិ។ សោ “សាធ្វ” តិ សម្បជិដ្ឋិត្វា
រថេន គន្ធា តត្ថ មហាសត្តំ អាហេបេត្វា តេន យាចិតោ យថាកម្មំ ចាបកម្មំនំ
បុញ្ញកម្មំនញ្ច វាជានិ អាចិត្តន្តោ អនុក្កមេន ទេវលោកំ នេសិ។ ទេវាបិ ខោ
“និមិរាជា អាគតោ” តិ សុត្វា ទិព្ភគន្ធាវាសបុប្ផហត្ថា យាវ ចិត្តកូដធារកោដ្ឋកា
បច្ចុគ្គន្ធា មហាសត្តំ ទិព្ភគន្ធាធិហិ បូជេន្តា សុធម្មំ ទេវសកំ អានយីសុ។ រាជា រជា
ឌីតវិត្វា ទេវសកំ បរិសិត្វា សក្កេន សធឿ ឯកាសនេ និសីទិត្វា តេន ទិព្ភហិ
កាមេហិ និមន្តិយមាទោ “អលំ, មហារាជ, មយ្ហំ ឥមេហិ យាចិតកូបមេហិ
កាមេហី” តិ បដិក្ខិបិត្វា អនេកបរិយាយេន ធម្មំ ទេសេត្វា មនុស្សកណ្តាយ
សត្តាហមេវ វេត្វា “គន្ធាមហំ មនុស្សលោកំ, តត្ថ ទានាធិនិ បុញ្ញានិ
ករិស្សាមី” តិ អាហា។ សក្កោ “និមិរាជានំ មិចីលំ នេហី” តិ មាតលី
អាណាបេសិ។ សោ តំ វេជយន្តរំ អាហេបេត្វា ចាចីនទិសាកាគេន មិចីលំ
ចាបុណី។ មហាជនោ ទិព្ភរំ ទិស្វា រញ្ជោ បច្ចុគ្គមនំ អកាសិ។ មាតលី
សីហបញ្ញវេ មហាសត្តំ ឌីតាវេត្វា អាបុដ្ឋិត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។
មហាជនាបិ រាជានំ បរិវាវេត្វា “កិទិសោ, ទេវ, ទេវលោកោ” តិ បុដ្ឋិ។ រាជា
ទេវលោកសម្បត្តិ វណ្ណាត្វា “តុម្ភេបិ ទានាធិនិ បុញ្ញានិ ករោថ, ឯវំ តស្មី
ទេវលោកេ ឧប្បជ្ជិស្សថា” តិ ធម្មំ ទេសេសិ។ សោ អបរភាគេ បុព្វេ វុត្តនយេន
បលីតំ ទិស្វា បុត្តស្ស រជ្ជំ បដិច្ឆាបេត្វា កាមេ បហាយ បព្ពជិត្វា ចត្តារោ
ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោកូបតោ អហោសិ។

តទា សក្កោ អនុរុទ្ធោ អហោសិ។ មាតលី អានន្តោ។ ចតុរាសីតិ
រាជសហស្សានិ ពុទ្ធបរិសា។ និមិរាជា លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ ពោធិសម្ភារា និទ្ធាវេតញ្ច។ តថា
ព្រហ្មលោកសម្បត្តិ បហាយ បុព្វេ អត្តនា បរិត្តិតំ កល្យាណាវត្តំ

អនុប្បពន្ធស្យាមីតិ មហាករុណាយ មនុស្សលោកេ និព្វត្តនំ, ឧឡារោ
ធានជ្ឈាសយោ, តទន្យថា ធានាធីសុ បដិបត្តិ, មហាជនស្ស ច តត្ថ បតិជ្ជាបនំ,
យាវ នេវមនុស្សានំ បត្តជយសតា, សក្កស្ស នេវរាជស្ស ឧបសង្កមនេ
អតិវិម្ពយតា, តេន ធិព្ពសម្បត្តិយា និមន្តិយមាណាបិ តំ អនលង្គិកា
បុញ្ញសម្ភារបរិព្រហនត្ថំ បុន មនុស្សវាសូបកមនំ, លាភសម្បត្តិសុ សព្ពត្ថ
អលគ្គភារោតិ វេរមាធយោ គុណានុភាវា និទ្ធារេតព្ពាតិ។

និមរាជចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. ចន្ទកុមារចរិយាវណ្ណានា

៤៥. សត្តមេ ឯករាជស្ស អត្រជោតិ ឯករាជស្ស នាម កាសិវញ្ញោ
ឡិសបុត្តោ។ នគរេ បុប្ផវតិយាតិ បុប្ផវតិនាមកេ នគរេ។ ចន្ទស្ស្គយោតិ
ចន្ទសន្ទេន អង្គាតញ្ញោ, ចន្ទនាមោតិ អត្តោ។

អតីតេ កិរ អយំ ពារាណសី បុប្ផវតី នាម អហោសិ។ តត្ថ វសវត្តិវញ្ញោ
បុត្តោ ឯករាជានាម រជ្ជំ កាវេសិ។ ពោធិសត្តោ តស្ស គោតមិយា នាម
អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហំ បដិសន្ធិ អគ្គហេសិ។ “ចន្ទកុមារោ”តិស្ស នាមមកំសុ។
តស្ស បទសា គមនកាលេ អបរោបិ បុត្តោ ឧប្បន្នោ, តស្ស “សូរិយកុមារោ”តិ
នាមមកំសុ។ តស្ស បទសា គមនកាលេ ឯកា ធីតា ឧប្បន្នោ, “សេលា”តិស្ស
នាមមកំសុ។ វេរមាតិកា ច នេសំ ភទ្ទសេនោ សូរោ ចាតិ ទ្វេភាតរោ អហោសុំ។
ពោធិសត្តោ អនុបុព្វេន វុទ្ធិប្បត្តោ សិប្បេសុ ច វិជ្ជាជ្ជានេសុ ច ចារំ អគមាសិ។
តស្ស រាជា អនុច្ឆិកំ ចន្ទំ នាម រាជធិតរំ អានេត្វា ឧបរជ្ជំ អធាសិ។
ពោធិសត្តស្ស ឯកោ បុត្តោ ឧប្បន្នោ, តស្ស “វាសុលោ”តិ នាមមកំសុ។ តស្ស
បន វញ្ញោ ខណ្ឌាហាលោ នាម បុរោហិតោ, តំ រាជាវិនិច្ឆយេ វេរេសិ។ សោ

លញ្ឆ័ត្តកោ ហុត្វាលញ្ឆ័ត្ត គហេត្វា អស្សមិកេ សាមិកេ ករោតិ, សាមិកេ ច
អស្សមិកេ ករោតិ។ អថេកទិវសំ អដ្ឋបរាជិតោ ឯកោ បុរិសោ វិនិច្ឆយជ្ជានេ
ឧបក្កោសេន្តោ និក្ខមិត្វា រាជ្ជបដ្ឋានំ គច្ឆន្តំ ពោធិសត្តំ ទិស្វា តស្ស ចានេសុ
និបតិត្វា “សាមិ ខណ្ឌហាលោ វិនិច្ឆយេ វិលោបំ ខាទតិ, អហំ តេន លញ្ឆ័
គហេត្វា បរាជយំ ចាបិតោ” តិ អដ្ឋស្សរមកាសិ។ ពោធិសត្តោ “មា ភាយី” តិ តំ
អស្សសេត្វា វិនិច្ឆយំ នេត្វា សាមិកមេវ សាមិកំ អកាសិ។ មហាជនោ
មហាសន្នេន សាធុការមទាសិ។

រាជា “ពោធិសត្តេន កិវ អដ្ឋោ សុវិនិច្ឆិតោ” តិ សុត្វា តំ អាមន្តេត្វា “តាត,
ឥតោ បដ្ឋាយ តូមេវ អដ្ឋករណោ វិនិច្ឆយំ វិនិច្ឆិទាហី” តិ វិនិច្ឆយំ ពោធិសត្តស្ស
អទាសិ។ ខណ្ឌហាលស្ស អាយោ បច្ឆិដ្ឋិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ ពោធិសត្ត
អាហាតំ ពន្ធិត្វា ឌីតារាបេក្ខោ វិចរិ។ សោ បន រាជា មុធម្មសន្នោ។ សោ
ឯកទិវសំ សុបិនន្តេន ទេវលោកំ បស្សិត្វា តត្ថ គន្ធកាមោ ហុត្វា “បុរោហិតំ
ព្រហ្មលោកគាមិមគ្គំ អាចិត្វា” តិ អាហា។ សោ “អតិទានំ ទទន្តោ សព្វបតុក្កេន
យញ្ញំ យជស្ស” តិ វត្វា រញ្ញា “កី អតិទាន” តិ បុដ្ឋោ “អត្ថនោ បិយបុត្តា
បិយភរិយា បិយដីតរោ មហាវិកវសេដ្ឋិនោ មជ្ឈលហត្ថិ អស្សនយោតិ ឯតេ
ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា ទ្វិបទបតុប្បទេ យញ្ញត្ថាយ បរិច្ឆជិត្វា តេសំ
គលលោហិតេន យជនំ អតិទានំ នាមា” តិ សញ្ញាបេសិ។ ឥតិ សោ “សគ្គមគ្គំ
អាចិត្តិស្សមី” តិ និរយមគ្គំ អាចិត្តិ។

រាជាបិ តស្មី បណ្ឌិតសញ្ញី ហុត្វា “តេន វុត្តវិធិ សគ្គមគ្គោ” តិ សញ្ញាយ តំ
បដិបដ្ឋិតុកាមោ មហន្តំ យញ្ញារាជំ កាវរាបេត្វា តត្ថ ពោធិសត្តាទិកេ ចត្តារោ
រាជកុមារេ អាទី កត្វា ខណ្ឌហាលេន វុត្តំ សព្វំ ទ្វិបទបតុប្បទំ
យញ្ញបសុតជ្ជានេ នេថាតិ អាណាបេសិ។ សព្វញ្ញ យញ្ញសម្ភារំ ឧបក្ខដំ

អហោសិ។ តំ សុត្វា មហាជនោ មហន្តំ កោលាហលំ អកាសិ។ រាជាវិប្បជិសារី
ហុត្វា ខណ្ឌាហាលេន ឧបត្ថម្ភិតោ បុនបិ តថា តំ អាណាបេសិ។ ពោធិសត្តោ
“ខណ្ឌាហាលេនវិនិច្ឆយជ្ជានំ អលកន្តេន មយិ អាយាតំ ពន្ធិត្វា មមេវ មរណំ
ឥច្ឆន្តេន មហាជនស្ស អនយព្យសនំ ឧប្បាទិត”ន្តិ ជានិត្វា នាធាវិធមហិ
ឧទាយេហិ រាជានំ តតោ ទុគ្គហិតក្តាហតោវិវេចេតុំ វាយមិត្វាបិ នាសក្ខិ។
មហាជនោ បរិទេវិ, មហន្តំ ការុញ្ញមកាសិ។ មហាជនស្ស បរិទេវន្តស្សេវ
យញ្ញាវាជេ សព្ពកម្មានិ និដ្ឋាបេសិ។ រាជបុត្តំ នេត្វា គីវាយ នាមេត្វា
និសីទាបេសុំ។ ខណ្ឌាហាលោ សុវណ្ណាចាតី ឧបនាមេត្វា ខត្តំ អាទាយ “តស្ស គីរំ
ជិន្និស្សមី”តិ អជ្ជាសិ។ តំ ទិស្វា ចន្ទា នាម រាជបុត្តស្ស ទេវី “អញ្ញំ មេ
បជិសរណំ នត្ថិ, អត្តនោ សច្ចេវាលេន សាមិកស្ស សោត្ថិ ករិស្សមី”តិ អញ្ញេលី
បគ្គយ្ហ បរិសាយ អន្តរេ វិចរន្តិ “ឥទំ ឯកន្តេនេវ ចាបកម្មំ, យំ ខណ្ឌាហាលោ
សគ្គមក្កោតិ ករោតិ។ ឥមិនា មយ្ហំ សច្ចវចនេន មម សាមិកស្ស សោត្ថិ
ហោតុ។

“យា ទេវតា ឥធ លោកេ, សព្ពា តា សរណំ គតា;
អនាថំ តាយថ មមំ, យថាហំ បតិមា សិយ”ន្តិ។ -

សច្ចកិរិយមកាសិ។ សក្កោ ទេវរាជា តស្ស បរិទេវនសទ្ធិំ សុត្វា តំ បរត្ថិ
ញត្វា ជលិតំ អយោក្ខជំ អាទាយ អាគន្ធា រាជានំ តាសេត្វា សព្ពេ
វិស្សជ្ជាបេសិ។ សក្កោបិ តទា អត្តនោ ទិព្វរូបំ ទស្សេត្វា សម្មជ្ឈលិតំ
សដោតិភូតំ វជិរំ បរិព្ពមន្តោ “អវេ, ចាបរាជ កាឡិកណ្ឌិ, កទា តយា
ចាណាតិចាតេន សុគតិគមនំ ទិដ្ឋបុព្វំ, ចន្ទកុមារំ សព្ពញ្ចា ឥមំ ជនំ ពន្ធនតោ
មោចេហិ, នោចេ មោចេស្សសិ, ឯត្ថេវ តេ ឥមស្ស ច ទុដ្ឋព្រាហ្មណស្ស សីសំ

ជាលេស្យមី” តិ អាគាសេ អដ្ឋាសិ។ តំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា រាជា ព្រាហ្មណោ ច សីយំ
សព្ពេ ពន្ធនា មោចេសុំ។

អថ មហាជនោ ឯកកោលាហលំ កត្វា សហសាយញ្ញាវាជំ អន្លោត្តរិត្វា
ខណ្ឌហាលស្ស ឯកេកំ លេខុប្បហារំ ទេន្តោ តត្ថេវ នំ ជីវិតក្ខយំ ចាបេត្វា
រាជានម្បិ មារេតុំ អារភិ។ ពោធិសត្តោ បុរេតរមេវ បិតរំ បលិស្សជិត្វា បិតោ
មារេតុំ ន អនាសិ។ មហាជនោ “ជីវិតំ តាវស្ស ចាបរញ្ញោ ទេម, ធន្តំ បនស្ស ន
ធស្សម, នគរេ វាសំ វា ន ធស្សម, តំ ចណ្ណាលំ កត្វា ពហិនគរេ
វាសាបេស្សមា” តិ រាជវេសំ ហារេត្វា កាសាវំ និវាសាបេត្វា
ហលិទ្ធិបិលោតិកាយ សីសំ វេបេត្វា ចណ្ណាលំ កត្វា ចណ្ណាលគាមំ
បហិណ្ឌិសុ។ យេ បន តំ បសុឃាតយញ្ញំ យជីសុ ចេវ យជាបេសុញ្ញា
អនុមោធិសុ ច, សព្ពេ តេ និរយបរាយនា អហោសុំ។ តេនាហ ភគវា -

“សព្ពេ បតិជ្ជា និរយំ, យថា តំ ចាបកំ កិរិត្វាន;
ន ហិ ចាបកម្មំ កត្វា, លញ្ញា សុគតី ឥតោ គន្ថុ” ត្ថិ។ (ជា. ២.២២.១១៤៣);

អថ សញ្ញាបិ រាជបរិសា នាគរា ចេវ ជានបទា ច សមាគន្ធា ពោធិសត្តំ រដ្ឋេ
អភិសិញ្ញិសុ។ សោ ធម្មេន រដ្ឋំ អនុសាសន្តោ តំ អត្ថនោ មហាជនស្ស ច
អការណេនេវ ឧប្បន្នំ អនយព្យសនំ អនុស្សរិត្វា សំវេគជាតោ បុញ្ញកិរិយាសុ
ភិយ្យោសោមត្តាយ ឧស្សហជាតោ មហាទានំ បវត្ថេសិ, សីលានិ វត្ថិ,
ឧចាសថកម្មំ សមាធិយិ។ តេន វុត្ថំ -

២៦.

“តទាហំ យជនា មុត្តោ, និក្ខន្តោ យញ្ញាវាជតោ;
សំវេគំ ជនយិត្វាន, មហាទានំ បវត្ថយិ” ត្ថិ។ - អាធិ;

តត្ថ យជនា មុត្តាតិ ខណ្ឌាហាលេនវិហិតយញ្ញវិធិតោ វុត្តនយេន
យាតេតត្ថតោ មុត្តា។ និក្ខន្តោ យញ្ញវាជតោតិ អភិសេកករណត្ថាយ
ឧស្សហជាតេន មហាជនេន សន្និ តតោ យញ្ញភូមិតោ និគ្គតោ។ សំវេកំ
ជនយិត្វានាតិ ឯវំ “ពហុអន្តរាយោ លោកសន្និវាសោ”តិ អតិវិយ សំវេកំ
ឧប្បាទេត្វា។ មហាទានំ បវត្ថយិន្តិ ធនានសាលាយោ កាវាបេត្វា មហតា
ធនបរិច្ឆាគេន វេស្សន្តរទានសទិសំ មហាទានមទាសី។ ឯតេន
អភិសេកករណតោ បដ្ឋាយ តស្ស មហាទានស្ស បវត្ថិតការំ ទស្សេតិ។

៤៧. ទក្ខិណោយ្យេ អទត្វានាតិ ទក្ខិណារហេ បុគ្គលេ ទេយ្យធម្មំ
អបរិច្ឆេត្វា។ អបិ ធម្មញ្ញោ វត្ថិយោតិ អប្បេកទា ធមិ បញ្ចបិ វត្ថិយោ អត្តនោ
បិវនខាទនកុញ្ញនានិ ន ករោមីតិ ទស្សេតិ។

តទា កិរ ពោធិសត្តោ សកលជម្ពុទីបំ ឧន្ទុទ្គលំ កត្វា មហាមេយោវិយ
អភិវស្សន្តោ មហាទានំ បវត្ថេសី។ តត្ថ កិញ្ចាបិ ទានសាលាសុ
អន្ធមានាទិឧឡារុឡារបណីតបណីតមេវ យាចកានំ យថារុចិតំ ទិវសេ ទិវសេ
ទីយតិ, តថាបិ អត្តនោ សន្និទំ អាហារំ រាជារហាកោជនម្បិ យាចកានំ អទត្វា
នកុញ្ញតិ, តំ សន្ធាយ វុត្ថំ “នាហំ បិវាមី”តិអាទិ។

៤៨. ឥទានិ តថា យាចកានំ ទានេ ការណំ ទស្សេន្តោ ឧបមំ តាវ អាហារតិ
“យថាបិ វាណិដោ នាមា”តិអាទិនា។ តស្សត្ថោ - យថា នាម វាណិដោ
ភណ្ឌាដ្ឋានំ កត្វា អប្បេន ចាភតេន ពហុំ ភណ្ឌំ វិក្កិណិត្វា វិបុលំ ភណ្ឌាសន្និបយំ
កត្វា ទេសកាលំ ជានន្តោ យត្ថស្ស លាភោ ឧទេយោ មហា ហោតិ, តត្ថ ទេសេ
កាលេ វា តំ ភណ្ឌំ ហោតិ ឧបនេតិ វិក្កិណាតិ។

២៩. សកកុត្តាប័តិ សកកុត្តតោបិ អត្ថនា បរិកុត្តតោបិ។

“សកបរិកុត្តាប័តិ”តិបិ ចាហោ។ បរេតិ បរស្មី បដិក្កាហកបុគ្គលេ។
សតភាគោតិ អនេកសតភាគោ អាយតី ភវិស្សតិ។ ៩ទំ វុត្ថំ ហោតិ - យថា
វាលិដេន កីតភណ្ណំ តត្ថេវ អវិក្កិណិទ្វា តថារូបេ ទេសេ កាលេ ច
វិក្កិណិយមាទំ ពហុំ ឧទយំ វិបុលំ ផលំ ហោតិ, តថេវ អត្ថនា សន្តកំ អត្ថនា
អនុបកុញ្ញិទ្វា បរស្មី បដិក្កាហកបុគ្គលេ ទិន្នំ មហាប្បលំ អនេកសតភាគោ
ភវិស្សតិ, តស្មា អត្ថនា អកុញ្ញិទ្វាបិ បរស្ស ធាតព្ភមេវាតិ។ វុត្ថញ្ញោតំ ភគវតា
- “តិរច្ឆានគតេ ធានំ ទទ្វា សតគុណា ទក្ខិណា ចាជិកដ្ឋិតញ្ញា។
បុប្ផន្ធទុស្សីលេ ធានំ ទទ្វា សហស្សគុណា”តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩) វិត្ថារោ។
អបរម្មី វុត្ថំ “ឯវំ ច, ភិក្ខុវេ, សត្តា ជានេយ្យំ ធានសំវិភាគស្ស វិចាកំ, យថាហំ
ជាធាមិ, ន អទទ្វា ភុញ្ញេយ្យំ, ន ច នេសំ មន្រ្តេមលំ ចិត្តំ បរិយាធាយ តិដ្ឋេយ្យ។
យោបិ នេសំ អស្ស ចរិមោ អាលោចោ ចរិមំ កពឡំ, តតោបិ ន អសំវិភជិត្វា
ភុញ្ញេយ្យ”ន្តិអាទិ (ឥតិវុ. ២៦)។

៣០. ឯតមត្តវសំ ញាតិ ឯតំ ធានស្ស មហាប្បលភាវសម្ពាសញ្ញោ

សម្មាសម្ពោធិយា បច្ចយភាវសម្ពាសញ្ញា អត្តវសំ ការណំ ជានិទ្វា។ ន
បដិក្កមាមិ ធានតោតិ ធានចារមិតោ ឦសកម្មិ ន ជិវត្តាមិ អភិក្កមាមិ ឯវ។
កិមត្ថំ? សម្ពោធិមនុបត្តិយាតិ សម្ពោធិ សព្វញ្ញតញ្ញាណំ អនុប្បត្តិយា
អនុប្បត្តិយត្ថំ, អធិគន្ធន្តិ អត្ថោ។

តទា ពោធិសត្តោ មហាជនេន បិតវិ ចណ្ណាលគាមំ បវេសិតេ
ធាតព្ភយុត្តកំ បរិព្ពយំ ធាបេសិ និវាសនាទិ ចារុបនាទិ ច។ សោបិ នគរំ បរិសិតុំ
អលកន្តោ ពោធិសត្តោ ឧយ្យានកីឡាទិអត្ថំ ពហិគតេ ឧបសម្ព័មតិ,
បុត្តសញ្ញាយ បន ន វន្តតិ, ន អញ្ញាលិកម្មំ ករោតិ, “ចិវំ ជីវ, សាមី”តិ វទតិ។

ពោធិសត្តោបិ ទិដ្ឋទិវសេ អតិរេកសម្មាណំ ករោតិ។ សោ ឯវំ ធម្មន រដ្ឋំ ការត្វា
អាប្បបរិយោសានេ សបរិសោ ទេវលោកំ បូរេសិ។

តទា ខណ្ឌាហាលោ ទេវធនត្តា អហោសិ, គោតមី ទេវី មហាមាយា, ចន្ទា
រាជធីតា រាហុលមាតា, វាសុលោ រាហុលោ, សេលា ឧប្បលវណ្ណា, សូរោ
មហាកស្សតោ, ភទ្ទសេនោ មហាមោគ្គល្លានោ, សូរិយកុមារោ សារិបុត្តោ,
ចន្ទរាជា លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ បុព្វេវុត្តនយេនេវ យថាវហំ សេសទាវមិយោ និទ្ធាវេតញ្ញា។
តទា ខណ្ឌាហាលស្ស កក្កឡ ជរុសភារំ ជានន្តោបិ អដ្ឋបេក្ខិត្វា ធម្មន សមេន
អដ្ឋស្សវិនិច្ឆយោ, អត្តានំ មារេតុកាមស្សេវ ខណ្ឌាហាលស្ស តថា យញ្ញវិធានំ
ជានិត្វាបិ តស្ស ឧបរិ ចិត្តប្បកោចាការោ, អត្តនោ បរិសំ គហេត្វា បិតុ សត្ត
ភវិតុំ សមត្តោបិ “មាទិសស្ស នាម គរូហិវិរោធា ន យុត្តោ” តិ អត្តានំ
បុរិសបសុំ កត្វា ឃាតាបេតុកាមស្ស បិតុ អាណាយំ អវជ្ជានំ, កោសិយា អសី
គហេត្វា សីសំ និទ្ទិតុំ ឧបក្កមន្តេ បុរោហិតេ អត្តនោ បិតរិ បុត្តេ សព្វសត្តេសុ ច
មេត្តាជរណេន សមចិត្តតា, មហាជនេ បិតរំ មារេតុំ ឧបក្កមន្តេ សយំ
បលិស្សជិត្វា តស្ស ជីវិតទានញ្ច, ទិវសេ ទិវសេ វេស្សន្តរទានសទិសំ
មហាទានំ ទទតោបិ ទានេន អតិត្តភារោ, មហាជនេន ចណ្ឌាលេសុ
វាសាបិតស្ស បិតុ ទាតព្វយុត្តកំ ទត្វា ចោសនំ, មហាជនំ បុញ្ញកិរិយាសុ
បតិជ្ជាបនន្តិ វេរមាទយោ គុណានុភារា និទ្ធាវេតញ្ញាតិ។

ចន្ទកុមារចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. សិរិរាជចរិយាវណ្ណានា

៥០. អង្គមេ អវិជ្ជសង្ខារេយ នគរេតិ អវិជ្ជបុរោមកេ នគរេ។ សិរី នាមាសិ
ខត្តិយោតិ សិរីតិ គោត្តតោ ឯវនាមកោ រាជា អហោសិ។

អតីតេ កិរ សិរិវដ្ឋេ អវិជ្ជបុរនគរេ សិរិរាជេ រដ្ឋំ ការេន្តេ មហាសត្តោ តស្ស
បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ “សិរីកុមារោ”តិស្ស នាមមកំសុ។ សោ វយប្បត្តោ
តក្កសិលំ គន្ធា ឧត្តហិតសិប្បោ អាគន្ធា បិតុ សិប្បំ ឧស្សេត្វា ឧបរដ្ឋំ លភិត្វា
អបរភាគេ បិតុ អច្ចយេន រាជា ហុត្វា អគតិគមនំ បហាយ ធន រាជធម្មេ
អកោបេត្វា រដ្ឋំ ការេន្តោ នគរស្ស ចតុសុ ធារេសុ នគរមជ្ឈេ និវេសនធារេតិ ធន
ធានសាលាយោ ការេត្វា ទេវសិកំ ធនតសហស្សបរិច្ឆាកេន មហាធានំ
បរត្ថេសិ។ អង្គមីចាតុទ្ទស័បន្នរសីសុ សយំ ធានសាលំ គន្ធា ធានគ្គំ
ឱលោកេតិ។

សោ ឯកទា បុណ្ណាមទិវសេ ចាតោវ សមុស្សិតសេតច្ឆត្តោ រាជបល្លង្កេ
និសិន្នោ អត្តនា ទិន្នធានំ អារវដ្ឋេន្តោ ពាហិរវត្ថុំ អត្តនា អទិន្នំ នាម អទិស្វា “ន
មេ ពាហិរកធានំ តថា ចិត្តំ តោសេតិ, យថា អជ្ឈត្តិកធានំ, អហោ វត មម
ធានសាលំ គតកាលេ កោចិ យាចកោ ពាហិរវត្ថុំ អយាចិត្វា អជ្ឈត្តិកមេវ
យាចេយ្យ, សចេ ហិ មេ កោចិ សិរីវេ មំសំ វា លោហិតំ វា សីសំ វា ហធយមំសំ
វា អក្ខិនំ វា ឧបឡសរីរំ វា សកលមេវ វា អត្តការំ ធានភាវេន យាចេយ្យ,
តំតទេវស្ស អធិប្បាយំ បូរេន្តោ ធាតុំ សក្កោមី”តិ ចិន្តេសិ។ ចាឡិយំ បន អក្ខិនំ
ឯវវេសេន អាគតា។ តេន វុត្ថំ -

“និសង្ខ ចាសាទវរេ, ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា”។

៥២.

“យំ កិត្យា មាណុសំ ធានំ, អទិន្នំ មេ នវិជ្ជតិ;

យោបិ យាចយ្យ មំ ចក្កំ, ឧទេយ្យំ អវិកម្មតោ"តិ។

តត្ថ មាណសំ ធានន្តិ បកតិមនុស្សេហិ ធាតព្វធានំ អន្ធចាធានិ។ ឯវំ បន
មហាសត្តស្ស ឧឡារេ ធានជ្ឈាសយេ ឧប្បន្នេ សក្កស្ស បណ្ឌាកម្ពលសិលាសនំ
ឧណ្ហាការំ ឧស្សេសិ។ សោ តស្ស ការណំ អារដ្ឋន្តោ ពោធិសត្តស្ស អជ្ឈាសយំ
ទិស្វា "សិរិរាជា អន្ធិ សម្បត្តយាចកា ចក្កនិ ចេ យាចន្តិ, ចក្កនិ ឧប្បាដេត្វា នេសំ
និស្សាមីតិ ចិន្តេសី"តិ សក្កោ នេវបរិសាយ វត្វា "សោ សក្កស្សតិ នុ ខោ តំ
ធាតុំ, ឧទាហុ នោតិ វិមសិស្សាមិ តាវ ន"ន្តិ ពោធិសត្តេ សោឡសហិ
គន្ធានកយដេហិ ទ្គត្វា សព្វាលដ្ឋារេហិ បដិមណ្ឌិតេ
អលដ្ឋតហត្ថិក្ខន្ធវរគតេ ធានក្កំ គច្ឆន្តេ ជរាជិណ្ឌោ អន្ធាព្រាហ្មណោវិយ
ហុត្វា តស្ស ចក្កបថេ ឯកស្មី ឧន្ទតប្បនេសេ ឧកោ ហត្ថេ បសារេត្វា រាជានំ
ជយាបេត្វា បិតោ ពោធិសត្តេន តទភិមុខំ វារណំ បេសេត្វា "ព្រាហ្មណ, កី
ឥច្ឆសី"តិ បុច្ឆិតោ "តវ ធានជ្ឈាសយំ និស្សាយ សមុគ្គតេន កិត្តិយោសេន
សកលលោកសន្តិវាសោ និរន្តរំ ដុដោ, អហព្វា អន្ធា, តស្មា តំ យាចាមី"តិ
ឧបចារវសេន ឯកំ ចក្កំ យាចិ។ តេន វុត្ថំ -

៥៣.

"មម សង្កប្បមញ្ញាយ, សក្កោ នេវានមិស្សរេ;
និសិន្នោ នេវបរិសាយ, ឥទំ វចនមព្រាវិ។

៥៤.

"និសង្ក ចាសាទវរេ, សិរិរាជា មហិទ្ធិកោ;
ចិន្តេន្តោ វិរិដំ ធានំ, អទេយ្យំ សោ ន បស្សតិ។

៥៥.

“តបំ នុវិតបំ នេតំ, ហន្តវីមំសយាមិ តំ;
មុហុត្តំ អាគមេយ្យេ, យាវ ជាតាមិ តំ មនំ។

៥៦.

“បវេជមាធនោ បលិតសិរោ, វលិតត្តោ ជរាតុរោ;
អន្ធរុណ្ណោ ហុត្វាន, រាជានំ ឧបសង្កមិ។

៥៧.

“សោ តទា បគ្គហេត្វាន, វាមំ ទក្ខិណាពាហុ ច;
សិរស្មី អញ្ចលី កត្វា, ឥទំ វចនមព្រាវិ។

៥៨.

“យាចាមិ តំ មហារាជ, ធម្មិក វជ្ជវឌ្ឍន;
តវ ទានវតា កិត្តិ, ឧគ្គតា ទេវមាណុសេ។

៥៩.

“ឧកោបិ នេត្តា នយនា, អន្ធា ឧបហតា មម;
ឯកំ មេ នយនំ ទេហិ, តូម្បិ ឯកេន យាបយា”តិ។

តត្ថ ចិន្តេន្តោវិវិដំ ទានន្តិ អត្តនា ទិន្នំវិវិដំ ទានំ ចិន្តេន្តោ, អាវុដ្ឋេន្តោ ទានំ វា
អត្តនា ទិន្នំវិវិដំ ពាហិរំ ទេយ្យធម្មំ ចិន្តេន្តោ។ អទេយ្យំ សោ ន បស្សតីតិ ពាហិរំ
វិយ អជ្ឈតិកវត្ថុម្បិ អទេយ្យំ ទាតុំ អសក្កុណោយ្យំ ន បស្សតិ, “ចក្ខុនិបិ
ឧប្បាដេត្វា ទស្សមិ”តិ ចិន្តេសីតិ អធិប្បាយោ។ តបំ នុវិតបំ នេតន្តិ ឯតំ
អជ្ឈតិកវត្ថុនោបិ អទេយ្យស្ស អទស្សនំ ទេយ្យកាវេនេវ ទស្សនំ ចិន្តនំ សច្ចំ នុ
ខោ, ឧទាហុ, អសច្ចន្តិ អត្តោ។ សោ តទា បគ្គហេត្វាន, វាមំ ទក្ខិណាពាហុ ចាតិ
វាមពាហុ ទក្ខិណាពាហុញ តទា បគ្គហេត្វា, ឧកោ ពាហុ ឧក្ខិបិត្វាតិ អត្តោ។

រដ្ឋវង្សនាតិ រដ្ឋវង្សីករ។ តូម្បី ឯកេន យាបយាតិ ឯកេន ចក្កនា សមរិសមំ
បស្សន្តោ សកំ អត្តការំ តុំ យាបេហិ, អហម្មី ភវតោ លទ្ធន ឯកេន
យាបេមីតិ ទស្សនីតិ។

តំ សុត្វា មហាសន្តោ តុដ្ឋមានសោ “ឥនាណេវាហំ ចាសាទេ និសិន្នោ ឯវំ
ចិន្តេត្វា អាកតោ, អយញ្ច មេ ចិត្តំ ញត្វាវិយ ចក្កំ យាចតិ, អហោ វត មេ
លាភា, អដ្ឋ មេ មនោវេថា មត្តកំ ចាបុណ្យស្សតិ, អទិន្នបុព្វំ វត ទានំ
ទស្សមី”តិ ឧស្សហជាតោ អហោសី។ តមត្ថំ បកាសេន្តោ សត្តា អាហា -

៦០.

“តស្សហំ វចនំ សុត្វា, ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ;
កតញ្ចលី វេទជាតោ, ឥទំ វចនមព្រាវី។

៦១.

“ឥនាណេវា ចិន្តយិត្វាន, ចាសាទតោ ឥនាកតោ;
តុំ មម ចិត្តមញ្ញាយ, នេត្តំ យាចិតុមាកតោ។

៦២.

“អហោ មេ មានសំ សិទ្ធិ, សង្កេប្បា បរិបូរិតោ;
អទិន្នបុព្វំ ទានវំ, អដ្ឋ ទស្សមិ យាចកេ”តិ។

តត្ថ តស្សតិ តស្ស ព្រាហ្មណ្យបធរស្ស សក្កស្ស។ ហដ្ឋោតិ តុដ្ឋោ។
សំវិគ្គមានសោតិ មម ចិត្តំ ជានិត្វាវិយ ឥមិនា ព្រាហ្មណេន ចក្កំ យាចិតំ,
ឯត្តកំ កាលំ ឯវំ អចិន្តេត្វា បមជ្ជិតោ វតម្ពីតិ សំវិគ្គចិត្តោ។ វេទជាតោតិ
ជាតបីតិចាមោជ្ជោ។ អព្រាវិន្តិ អភាសី។ មានសន្តិ មនសិ ភវំ មានសំ,

ធានដ្ឋាសយោ, “ចក្ខុំ ធស្សមី” តិ ឧប្បន្នធានដ្ឋាសយោតិ អត្ថោ។ សង្គេហ្មតិ
មនោរោ។ បរិបូរិតោតិ បរិបុណ្ណោ។

អថ ពោធិសត្តោ ចិន្តេសិ - “អយំ ព្រាហ្មណោ មម ចិត្តាចារំ ញត្វារិយ
ទុច្ចជម្បំ ចក្ខុំ មំ យាចតិ, សិយា នុ ខោ កាយចិ ទេវតាយ អនុសិដ្ឋោ ភវិស្សតិ,
បុច្ឆិស្សមិ តាវ ន” តិ ចិន្តេត្វា តំ ព្រាហ្មណំ បុច្ឆិ។ តេនាហា ភគវា
ជាតកកេសនាយំ -

“កេនានុសិដ្ឋោ ឥធមាគតោសិ, វនិព្ពក ចក្ខុបថានិ យាចិតុំ;
សុទុច្ចជំ យាចសិ ឧត្តមង្គំ, យមាហុ នេត្តំ បុរិសេន ទុច្ចជ” តិ។ (ជា.
១.១៥.៥៣);

តំ សុត្វា ព្រាហ្មណរូបធមោ សក្កោ អាហា -

“យមាហុ ទេវេសុ សុជម្បតីតិ, មយវាតិ នំ អាហុ មនុស្សលោកេ;
តេនានុសិដ្ឋោ ឥធមាគតោសិ, វនិព្ពកោ ចក្ខុបថានិ យាចិតុំ។

“វនិព្ពតោ មយំ វនី អនុត្តរំ, ទទាហិ តេ ចក្ខុបថានិ យាចិតោ;
ទទាហិ មេ ចក្ខុបថំ អនុត្តរំ, យមាហុ នេត្តំ បុរិសេន ទុច្ចជ” តិ។ (ជា.
១.១៥.៥៤-៥៥);

មហាសត្តោ អាហា -

“យេន អត្ថេន អាគច្ឆិ, យមត្ថមភិបត្តយំ;
តេ តេ ឥដ្ឋន្តុ សង្គេហ្ម, លភ ចក្ខុនិ ព្រាហ្មណ។

“ឯកំ តេ យាចមានស្ស, ឧភយានិ ទទាមហំ;

ស ចក្ខុមា គង្គ ជនស្ស បេក្ខតោ,
យធិច្ឆសេ តុំ តទ តេ សមិជ្ឈត្ថ”តិ។ (ជា. ១.១៥.៥៦-៥៧);

តត្ថ វិនិព្វកាតិ តំ អាលបតិ។ ចក្ខុបថានីតិ ធន្សនស្ស បថការតោ
ចក្ខុនមេវេតំ នាមំ។ យមាហូតិ យំ លោកេ “ធុច្ឆជ”ន្តិ កថេន្តិ។ វិនិព្វតោតិ
យាចន្តស្ស។ វិនិច្ឆិ យាចនំ។ តេ តេតិ តេ តវ តស្ស អន្តស្ស សង្កប្បា។ ស
ចក្ខុមាតិ សោ តុំ មម ចក្ខុហិ ចក្ខុមា ហុត្វា។ តទ តេ សមិជ្ឈត្ថតិ យំ តុំ មម
សន្តិកា ឥច្ឆសិ, តំ តេ សមិជ្ឈត្ថតិ។

រាជា ឯត្ថកំ កថេត្វា “អយំ ព្រាហ្មណោ សក្កេន អនុសិដ្ឋោ ឥធាគតោស្មីតិ
ភណាតិ, នូន ឥមស្ស ឥមិនា ឧទាយេន ចក្ខុ សម្មជ្ជិស្សតី”តិ ព្យាត្វា “ឥដេវ
មយា ចក្ខុនិ ឧប្បាដេត្វា នាតុំ អសារុប្ប”ន្តិ ចិន្តេត្វា ព្រាហ្មណំ អាទាយ អន្តេបុរំ
គន្ធា រាជាសនេ និសីទិត្វា សិវកំ នាម វេជ្ជំ បក្កោសាបេសិ។ អថ “អម្ពាតំ កិរ
រាជា អក្ខិនិ ឧប្បាដេត្វា ព្រាហ្មណស្ស នាតុកាមោ”តិ សកលនគរេ
ឯកកោលាហលំ អហោសិ។ អថ នំ រញ្ជោ ញាតិសេនាបតិអាទយោ
រាជវល្លភា អមច្ឆា ចារិសដ្ឋា នាគរា ឱរោនា ច សព្វេ សន្និបតិត្វា
នាធាឧទាយេហិ និវាសេសុំ។ រាជាបិ នេ អនុវាសេសិ តេនាហា -

“មា នោ ទេវ អនា ចក្ខុំ, មា នោ សព្វេ បរាគរិ;
ធនំ ទេហិ មហារាជ, មុត្តា វេជ្ជរិយា ពហូ។

“យុត្តេ ទេវ រថេ ទេហិ, អាជានីយេ ចលន្តតេ;
នាគេ ទេហិ មហារាជ, ហេមកប្បនវាសសេ។

“យថា តំ សិវយោ សព្វេ, សយោគ្គា សវថា សនា;
សមន្តា បរិកិរេយ្យំ, ឯវំ ទេហិ រថេសភា”តិ។ (ជា. ១.១៥.៥៨-៦០);

អថ រាជា តិស្សោ កាថា អភាសិ -

“យោ វេ ទស្សន្តិ វត្វាន, អទានេ កុរុតេ មនោ;
ភូម្បំ សោ បតិភំ ចាសំ, ភីវាយំ បដិមុញ្ចតិ។

“យោ វេ ទស្សន្តិ វត្វាន, អទានេ កុរុតេ មនោ;
ចាចា ចាបតរោ ហោតិ, សម្បត្តោ យមសាធនំ។

“យញ្ញិ យាចេ តញ្ញិ ទទេ, យំ ន យាចេ ន ភំ ទទេ;
ស្វាហំ តមេវ ទស្សមិ, យំ មំ យាចតិ ព្រាហ្មណោ” តិ។ (ជា. ១.១៥.៦១-
៦៣);

តត្ថ មា នោ, ទេវាតិ នោតិ និចាតមត្តំ។ ទេវ, មា ចក្កំ អទាសិ។ មា នោ សព្វេ
បរាករីតិ អម្ពេ សព្វេ មា បរិច្ឆជិ។ អក្ខិសុ ហិ ទិន្នេសុ ត្វំ វជ្ជំ ន ករិស្សសិ, ឯវំ
តយា មយំ បរិច្ឆត្តា នាម ភវិស្សមាតិ អធិប្បាយេន ឯវមាហំសុ។ បរិភិរេយ្យន្តិ
បរិវារេយ្យំ។ ឯវំ ទេហីតិ យថា ភំ អវិកលចក្កំ សិវយោ ចិវំ បរិវារេយ្យំ, ឯវំ
ទេហិ ធនមេវស្ស ទេហិ, មា អក្ខិនិ, អក្ខិសុ ហិ ទិន្នេសុ ន ភំ សិវយោ
បរិវារេស្សន្តិ ទស្សតិ។

បដិមុញ្ចតិ បដិបវេសេតិ។ ចាចា ចាបតរោ ហោតិ លាមកា
លាមកតរោ នាម ហោតិ។ សម្បត្តោ យមសាធនន្តិ យមស្ស អាណាបវត្តិដ្ឋានំ
ឧស្សននិវយំ ឯស បត្តោ នាម ហោតិ។ យញ្ញិ យាចេតិ យំ វត្ថុំ យាចកោ
យាចតិ, ទាយកោបិ តទេវ ទទេយ្យ, ន អយាចិភំ, អយញ្ច ព្រាហ្មណោ ចក្កំ មំ
យាចតិ, ន មុត្តាទិកំ ធនំ, ភំ ទស្សមីតិ វទតិ។

អថ នំ “អាយុអាទីសុ កី បត្តត្វា ចក្ខុនិ ទេសិ ទេវា” តិ បុច្ឆីសុ។
មហាបុរិសោ “នាហំ ទិដ្ឋធម្មិកំ សម្បរាយិកំ វា សម្បត្តិ បត្តត្វា ទេមិ, អបិ ច
ពោធិសត្តានំ អាចិណ្ណាសមាចិណ្ណា ចោរាណាកមត្តោ ឯស, យទិទំ
ធានចារមិប្បរណំ នាមា” តិ អាហា។ តេន វុត្តំ -

“អាយុំ នុ វណ្ណំ នុ សុខំ ពលំ នុ, កី បត្តយានោ នុ ជនិន្ទ ទេសិ;
កថញ្ញា រាជា សិរិនំ អនុត្តរោ, ចក្ខុនិ ទិដ្ឋា បរលោកហេតុ។

“ន វាហមេតំ យសសា ទទាមិ, ន បុត្តមិច្ឆេ ន ជនំ ន វដ្ឋិ;
សតញ្ច ធម្មោ ចរិតោ បុរាណោ, ឥច្ឆេវ ធានេ រមតេ មនោ មមា” តិ។ (ជា.
១.១៥.៦៤-៦៥);

តត្ថ បរលោកហេតុតិ, មហារាជ, កថំ នាម តុម្ហាទិសោ បណ្ឌិតបុរិសោ
សក្កសម្បត្តិសទិសំ សន្និដ្ឋិកំ ឥស្សរិយំ បហាយ បរលោកហេតុ ចក្ខុនិ
ទទេយ្យតិ។

ន វាហន្តិ ន វេ អហំ។ យសសាតិ ទិព្ភស្ស វា មាណសស្ស វា ឥស្សរិយស្ស
ការណា, អបិច សតំ ពោធិសត្តានំ ធម្មោ ពុទ្ធការកោ ចរិតោ អាចរិតោ
អាចិណ្ណោ បុរាតនោ ឥច្ឆេវ ឥមិនា ការណោន ធានេយេវ វ្យាទិសោ មម មនោ
និរតោតិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា រាជា អមច្ឆេ សញ្ញាបេត្វា សិវកំ វេដ្ឋំ អាណាបេសិ - “ឯហិ,
សិវក, មម ឧភោមិ អក្ខិទិ ឥមស្ស ព្រាហ្មណស្ស ធាតុំ សីយំ ឧប្បាដេត្វា ហត្ថ
បតិដ្ឋបេហី” តិ។ តេន វុត្តំ -

“ឯហ៍ ស៊ីវក ឧដ្ឋហ៍, មា ទន្ធយី មា បវេជយ៍;
ឧភោមី នយនំ ទេហ៍, ឧប្បាដេត្វា វនិព្ពកេ។

៦៤.

“តតោ សោ ចោទិតោ មយ្ហំ, ស៊ីវកោ វចនំករោ;
ឧទ្ទិវត្វាន ចាទាសិ, តាលមិញ្ញំវ យាចកេ”តិ។

តត ឧដ្ឋហ៍តិ ឧដ្ឋានវីរយំ ករោហ៍។ ឥមស្មី មម ចក្កុទានេ សហាយកិច្ចំ
ករោហ៍តិ ទស្សតិ។ មា ទន្ធយីតិ មា ចិរាយិ។ អយញ្ញំ អតិទុល្លភោ ចិរកាលំ
បត្តិតោ មយា ឧត្តមោ ទានក្ខណោ បដិលទ្ធោ, សោ មា វិវជ្ឈីតិ អធិប្បាយោ។
មា បវេជយ៍តិ “អម្ពាគំ រញ្ជោ ចក្ខុនិ ឧប្បាដេមី”តិ ចិត្តត្រាសវសេន មា វេជយ៍
ស៊ីវកម្មំ មា អាបជ្ជិ។ ឧភោមី នយនន្តិ ឧភោមី នយនេ។ វនិព្ពកេតិ យាចកស្ស
មយ្ហន្តិ មយា។ ឧទ្ទិវត្វាន ចាទាសីតិ សោ វេជ្ជោ រញ្ជោ អក្ខិក្ខបតោ ឧភោមី
អក្ខិនិ ឧប្បាដេត្វា រញ្ជោ ហត្ថ អទាសិ។

ទេន្តោ ច ន សត្តកេន ឧទ្ទិវត្វា អទាសិ។ សោ ហិ ចិន្តេសិ - “អយុត្តំ
មាទិសស្ស សុសិក្ខិតវេជ្ជស្ស រញ្ជោ អក្ខិសុ សត្តចាតន”ន្តិ ភេសជ្ជានិ យំសេត្វា
ភេសជ្ជបុណ្ណេន នីលុប្បលំ បរិភាវេត្វា ទក្ខិណក្ខិ ឧបសិជ្ឈាបេសិ, អក្ខិ បរិវត្តិ,
ទុក្ខា វេទនា ឧប្បជ្ជិ។ សោ បរិភាវេត្វា បុនបិ ឧបសិជ្ឈាបេសិ, អក្ខិ អក្ខិក្ខបតោ
មុច្ចិ, ពាលវតរា វេទនា ឧទទាទិ, តតិយវារេ ខរតរំ បរិភាវេត្វា ឧបនាមេសិ, អក្ខិ
ឌីសធចលេន បរិព្ពមិត្វា អក្ខិក្ខបតោ និក្ខមិត្វា ញារុសុត្តកេន ឌីលម្ពមាជំ
អដ្ឋាសិ, អធិមត្តា វេទនា ឧទទាទិ, លោហិតំ បគ្សិ, និវត្តសាជកាមិ
លោហិតេន តេមីសុ។ ឌីរោធា ច អមច្ឆា ច រញ្ជោ ចាទម្ពលេ បតិត្វា “ទេវ,
អក្ខិនិ មា ទេហ៍, ទេវ, អក្ខិនិ មា ទេហ៍”តិ មហាបរិទេវំ បរិទេវីសុ។

រាជា វេទនំ អធិវាសេត្វា “តាត, មា បបញ្ចំ ករី” តិ អាហា។ សោ “សាធុ,
ទេវា” តិ វាមហាត្ថន អក្ខិ ធាវេត្វា ទក្ខិណាហាត្ថន សត្តកំ អាធាយ អក្ខិសុត្តកំ
ធិន្ទិត្វា អក្ខិ គហេត្វា មហាសត្តស្ស ហាត្ថ ឋបេសិ។ សោ វាមក្ខិណា ទក្ខិណាភិ
ឌីលោកេត្វា បរិច្ឆាគបីតិយា អភិកុយ្យមាទំ ទុក្ខវេទនំ វេទេន្តា “ឯហិ,
ព្រាហ្មណា” តិ ព្រាហ្មណំ បក្កោសាបេត្វា “មម ឥតោ ចក្ខុតោ សតតុល្លោន
សហស្សតុល្លោន សតសហស្សតុល្លោន សមន្តចក្ខុមេវ បិយតរំ, តស្ស មេ
ឥទំ អក្ខិទានំ បច្ចយោ ហោត្វ” តិ ព្រាហ្មណស្ស អក្ខិ អទាសិ។ សោ តំ
ឌីត្វិបិត្វា អត្ថនោ អក្ខិម្ហិ ឋបេសិ, តំ តស្សនុភាវេន វិកសិតនិលុប្បលំ វិយ
ហុត្វា ឧបជ្ជាសិ។ មហាសត្ថោ វាមក្ខិណា តស្ស តំ អក្ខិ ទិស្វា “អហោ សុទិទ្ធំ
មយា អក្ខិ” តិ អន្តោសមុគ្គតាយ បីតិយា និវន្តំ ដុជសវីរោ ហុត្វា អបរម្មិ
អទាសិ។ សក្កោបិ តំ តថេវ កត្វា រាជនិវេសនា និក្ខមិត្វា មហាជនស្ស
ឌីលោកេន្តស្សេវ នគរា និក្ខមិត្វា ទេវលោកមេវ គតោ។

រញ្ជោ នបិរស្សេវ អក្ខិនិ អាវាជការំ អប្បត្តានិ កម្ពុលគេណ្ឌកំ វិយ
ឌីត្វតេន មំសបិណ្ឌោន បូរេត្វា ចិត្តកម្មរូបស្ស វិយ រុហ័សុ, វេទនា បច្ឆិទ្ធិ។ អថ
មហាសត្ថោ កតិចាហំ ចាសាទេ វសិត្វា “កី អន្ទស្ស រដ្ឋេនាតិ អមច្ឆានំ រដ្ឋំ
និយ្យាតេត្វា ឧយ្យានំ គន្ធា បព្ពជិត្វា សមណធម្មំ ករិស្សមី” តិ ចិន្តេត្វា អមច្ឆានំ
តមត្ថំ អាហោចេត្វា “មុខធាវនាទិធាយកោ ឯកោ បុរិសោ មយ្ហំ សន្តិកេ
ហោតុ, សវីរកិច្ចដ្ឋានេសុបិ មេ រដ្ឋកំ ពន្ធដា” តិ វត្វា សិវិកាយ គន្ធា
ចោក្ខរណីតីវេ រាជបល្លង្កេ និសីទិ។ អមច្ឆាបិ វន្តិត្វា បដិក្កមីសុ។ ពោធិសត្ថោបិ
អត្ថនោ ទានំ អាវដ្ឋេសិ។ តស្មី ខណោ សក្កស្ស អាសនំ ឧណ្ហាការំ ទស្សេសិ។
សក្កោ តំ ទិស្វា “មហារាជស្ស វរំ ទត្វា ចក្ខុំ បដិចាកតិកំ ករិស្សមី” តិ
ពោធិសត្តស្ស សមីបំ គន្ធា បទសទ្ធមកាសិ។ មហាសត្ថេន ច “កោ ឯសោ” តិ
វុត្ថេ -

“សក្កោហមស្មិ ទេវិន្ទោ, អាគតោស្មិ តវន្តិកេ;
វរំ វរស្ស រាជីសិ, យំ កិញ្ចិ មនសិច្ឆសិ” តិ។ (ជា. ១.១៥.៧១) -

វត្ថា តេន -

“បហូតំ មេ ធនំ សក្ក, ពលំ កោសោ ចនប្បកោ;
អន្ធស្ស មេ សតោ ទានិ, មរណាញ្ញាវ វុច្ឆតី” តិ។ (ជា. ១.១៥.៧២) -

វុត្ត អថ នំ សក្កោ អាហា - “សិរិរាជ, កី បន ត្វំ មរិតុកាមោ ហុត្វា មរណំ
រោចសិ, ឧទាហុ អន្ធកាវេនា” តិ។ អន្ធកាវេន, ទេវតិ។ “មហារាជ, ទានំ នាម ន
កេវលំ សម្បរាយត្ថមេវ ឱយ្យតិ, ធិដ្ឋធម្មត្ថាយបិ បច្ឆយោ ហោតិ, តស្មា តវ
ទានបុញ្ញមេវ និស្សាយ សច្ចកិរិយំ ករោមិ, តស្ស ពលេនេវ តេ ចក្ខុ
ឧប្បជ្ឈិស្សតី” តិ វុត្ត “តេន ហិ មយា មហាទានំ សុធិន្ទ” តិ វត្ថា សច្ចកិរិយំ
ករោន្តោ -

“យេ មំ យាចិតុមាយន្តិ, នាណកោត្តា វនិព្ពកា;
យោបិ មំ យាចតេ តត្ថ, សោបិ មេ មនសោ បិយោ;
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន, ចក្ខុ មេ ឧបបជ្ជថា” តិ។ (ជា. ១.១៥.៧៤) -

អាហា។

តត្ថ យេ មន្តិយេ មំ យាចិតុមាគច្ឆន្តិ, តេសុបិ អាគតេសុ យោ ភមំ នាម
ទេហិតិ វាចំ និច្ឆារេន្តោ មំ យាចតេ, សោបិ មេ មនសោ បិយោ។ ឯតេនាតិ សចេ
មយ្ហំ សព្វេបិ យាចកា បិយា, សច្ចមេវេតំ មយា វុត្តំ, ឯតេន មេ សច្ចវចនេន ឯកំ
ចក្ខុ ឧបបជ្ជថ ឧប្បជ្ឈតិ។

អបស្ស វចនសមនន្តរមេវ បឋមំ ចក្ខុ ឧទទាទិ។ តតោ ទុតិយស្ស
ឧប្បជ្ឈនត្ថាយ -

“យំ មំ សោ យាចិត្តំ អាគា, ទេហិ ចក្ខុន្តិ ព្រាហ្មណោ;
តស្ស ចក្ខុនិ ចាទាសី, ព្រាហ្មណស្ស វនិព្ពតោ។

“ភិយ្យោ មំ អារិសី បីតិ, សោមនស្សញ្ចនប្បកំ;
ឯតេន សច្ចវដ្ឋេន, ទុតិយំ មេ ឧបបជ្ឈថា”តិ។ (ជា. ១.១៥.៧៥-៧៦) -

អាហា។

តត្ថ យំ មន្តិ យោ មំ។ សោតិ សោ ចក្ខុយាចកោ ព្រាហ្មណោ។ អាគាតិ
អាគតោ។ វនិព្ពតោតិ យាចន្តស្ស។ មំ អារិសីតិ ព្រាហ្មណស្ស ចក្ខុនិ ទត្វា
អន្ធកាលេបិ តថារូបំ វេទនំ អគណោត្វា “អហោ សុទិន្នំ មេ ទាន”ន្តិ បច្ចវេក្ខន្តំ
មំ ភិយ្យោ អតិរេកតរា បីតិ អារិសី។ សោមនស្សញ្ចនប្បកន្តិ អបរិមាណំ
សោមនស្សំ ឧប្បជ្ឈិ។ ឯតេនាតិ សចេ តទា មម អនប្បកំ បីតិសោមនស្សំ
ឧប្បជ្ឈំ, សច្ចមេវេតំ មយា វុត្ថំ, ឯតេន មេ សច្ចវចនេន ទុតិយម្បិ ចក្ខុ
ឧបបជ្ឈត្ថតិ។

តំខណោញ្ញោវ ទុតិយម្បិ ចក្ខុ ឧទទាទិ។ តានិ បនស្ស ចក្ខុនិ នេវ
ចាកតិកានិ, ន ទិព្ពានិ។ សក្កព្រាហ្មណស្ស ហិ ទិន្នំ ចក្ខុំ បុន ចាកតិកំ កាតុំ
ន សក្កា, ឧបហតចក្ខុនោ ច ទិព្ពចក្ខុ នាម ទុប្បជ្ឈតិ, វុត្ថនយេន បនស្ស
អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ អរិបរីតំ អត្តនោ ទានបីតី ឧទាទាយ
បីតិជរណាវសេន ទិព្ពត្ថានិ “សច្ចចារមិតាចក្ខុនី”តិ វុត្ថានិ។ តេន វុត្ថំ -

“ធនមានស្ស ទេន្តស្ស, ទិណ្ឌានស្ស មេ សតោ;
ចិត្តស្ស អញ្ញថា នត្ថិ, ពោធិយាយេវ ការណា” តិ។

តត្ថ ធនមានស្ស ចក្ខុនិ ទាតុំ វេជ្ជេន ឧប្បាដេន្តស្ស។ ទេន្តស្ស តិ
ឧប្បាដិតានិ តានិ សក្កព្រាហ្មណស្ស ហត្ថេ ឋបេន្តស្ស។ ទិណ្ឌានស្ស តិ
ចក្ខុទានំ ទិណ្ឌវតោ។ ចិត្តស្ស អញ្ញថា តិ ទានជ្ឈាសយស្ស អញ្ញថា ភារោ។
ពោធិយាយេវ ការណា តិ តញ្ចា សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្សេវ ហេតុតិ អត្តោ។

៦៦. សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស សុទុល្លភតាយ ឯវំ សុទុក្កំ មយា កតន្តិ ន ចក្ខុនំ
ន អត្តភាវស្សបិ អប្បិយតាយាតិ ទស្សន្តោ “ន មេ ទេស្ស” តិ
ឱសានកាថមាហ។ តត្ថ អត្តា ន មេ ន ទេស្សិយោតិ បឋមោ ន-កាពោ
និចាតមត្តោ។ អត្តា ន មេ កុដ្ឋិតញ្ចោ, ន អប្បិយោតិ អត្តោ។ “អត្តានំ មេ ន
ទេស្សិយ” តិបិ ចាថោ។ តស្សត្ថោ - មេ អត្តានំ អហំ ន ទេស្សិយំ ន កុដ្ឋិយ្យំ ន
កុដ្ឋិតុំ អរហាមិ ន សោ មយា កុដ្ឋិតញ្ចោតិ។ “អត្តាបិ មេ ន ទេស្សិយោ” តិបិ
បឋន្តិ។ អទាសហន្តិ អទាសី អហំ។ “អទាសិហ” តិបិ ចាថោ។

តទា បន ពោធិសត្តស្ស សច្ចកិរិយាយ ចក្ខុសុ ឧប្បន្នេសុ សក្កានុភាវេន
សព្ពា រាជបរិសា សន្និបតិការ អហោសិ។ អថស្ស សក្កោ មហាជនមជ្ឈេ
អាគាសេ ឋត្វា -

“ធម្មេន ភាសិតា គាថា, សិរីនំ វជ្ជវឌ្ឍន;
ឯតានិ តវ នេត្តានិ, ទិញ្ចានិ បដិទិស្សវេ។

“តិរោកុដ្ឋំ តិរោសេលំ, សមតិគ្គយ្ហ បព្ពតំ;
សមន្តា យោជនសតំ, ទស្សនំ អនុភោន្តុតេ” តិ។ (ជា. ១.១៥.៧៧-៧៨) -

ឥមាហិ គាថាហិ ដុតី កត្វា ទេវលោកមេវ គតោ។ ពោធិសត្តោបិ
មហាជនបរិវុតោ មហាន្តេន សក្ការេន នគរំ បរិសិទ្ធា រាជគេហទ្វារេ សុសង្ឃិតេ
មហាមណ្ឌាបេ សមុស្សិតសេតច្ចុត្ត រាជបល្ល័ង្កេ និសិន្នោ ចក្ខុបដិលាភេន
តុដ្ឋហដ្ឋបមុទិតានំ ទដ្ឋំ អាគតានំ ឆាគរានំ ជានបទានំ រាជបរិសាយ ច ធម្មំ
ទេសេន្តោ -

“កោ នីធវិត្តំ ន ទទេយ្យ យាចិតោ, អបិ វិសិដ្ឋំ សុបិយម្បិ អត្តនោ;
តទិដ្ឋ្យ សព្វេ សិវយោ សមាគតា, ទិញ្ចានិ នេត្តានិ មមជ្ជេ បស្សថ។

“តិរោកុដ្ឋំ តិរោសេលំ, សមតិគ្គយ្ហ បព្ពតំ;
សមន្តា យោជនសតំ, ទស្សនំ អនុភោន្ត មេ។

“ន ចាគមត្តា បរមត្ថិ កិញ្ចិ, មច្ឆានំ ឥធវ ជីវិតេ;
ទត្វាន មាណុសំ ចក្កំ, លទ្ធិ មេ ចក្កុ អមាណុសំ។

“ឯតម្បិ ទិស្វា សិវយោ, ទេថ ធានានិ ភុញ្ញថ;
ទត្វា ច ភុត្វា ច យថាណុការំ, អនិទ្ទិតា សគ្គមុបេថ ហ៊ាន”ន្តិ។ (ជា.
១.១៥.៧៩-៨២) -

ឥមា គាថា អភាសិ។ តត្ថ ធម្មេន ភាសិតាតិ, មហារាជ, ឥមា តេ គាថា ធម្មេន
សភារេនេវ ភាសិតា។ ទិញ្ចានីតិ ទិញ្ចានុការយុត្តានិ។ បដិទិស្សរេតិ បដិទិស្សន្តិ។
តិរោកុដ្ឋន្តិ បរកុដ្ឋំ។ តិរោសេលន្តិ បរសេលំ។ សមតិគ្គយ្ហាតិ អតិក្កមិត្វា។
សមន្តា ទសទិសា យោជនសតំ រូបទស្សនំ អនុភោន្ត សាធន្ត។

កោ នីធាតិ កោ នុ ឥធវ។ អបិ វិសិដ្ឋន្តិ ឧត្តមម្បិ សមាណំ។ ន ចាគមត្តាតិ
ចាគប្បមាណតោ អញ្ចំ វរំ នាម នត្ថិ។ ឥធវ ជីវិតេតិ ឥមស្មី ជីវលោកេ។ “ឥធវ

ជីវិត"និង បឋមន្តិយ ឥសី លោក ជីវមាននិង អត្តោ។ អមនុស្សនិង ទិព្វចក្ខុ
មយាលទ្ធី, ឥសីនា ការណែន វេទិតព្វមេតំ "ចាតតោ ឧត្តមំ នាម នត្តិ"តិ។
ឯតម្បិ ទិស្វាតិ ឯតំ មយាលទ្ធី ទិព្វចក្ខុ ទិស្វាបិ។

ឥតិ ឥមាហិ ចតុហិ កាថាហិ ន កេវលំ តស្មីយេវ ខណោ, អថ ខោ
អនុទ្ធមាសម្បិ ឧចាសថេ មហាជនំ សន្និចាតេត្វា ធម្មំ ទេសេសិ។ តំ សុត្វា
មហាជនោ ធានាធិនិ បុញ្ញានិ កត្វា ទេវលោកបរាយនោ អហោសិ។

តទា វេជ្ជោ អាណន្តត្ថេវា អហោសិ, សក្កោ អនុវុទ្ធត្ថេវា, សេសបរិសា
ពុទ្ធបរិសា, សិរិរាជា លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ វុត្តនយេនេវ យថាវហំ ចារមិយោ និទ្ធាវេតព្វា។ តថា ទិវសេ
ទិវសេ យថា អទិន្នបុត្តំ ពាហិរទេយ្យធម្មវត្ថុ ន ហោតិ, ឯវំ អបរិមិតំ មហាធានំ
បវេត្តន្តស្ស តេន អបរិវត្តស្ស កថំ នុ ខោ អហំ អជ្ឈត្តិកវត្ថុកំ ធានំ ទេយ្យំ,
កទានុខោ មំ កោចិ អាគត្វា អជ្ឈត្តិកំ ទេយ្យធម្មំ យាចយ្យ, សថេ ហិ កោចិ
យាចកោ មេ ហធយមំសស្ស នាមំ គណ្ណោយ្យ, កណ្ណាយេន នំ នីហិវិត្វា
បសន្នឧទកតោ សនាឡំ បទុមំ ឧទ្ធរន្តោវិយ លោហិតពិជ្ជំ បក្កវន្តំ ហធយំ
នីហិវិត្វា ទស្សមិ។ សថេ សរីរមំសស្ស នាមំ គណ្ណោយ្យ, អវលេខនេន
តាលគុឡបដលំ ឧប្បាដេន្តោវិយ សរីរមំសំ ឧប្បាដេត្វា ទស្សមិ។ សថេ
លោហិតស្ស នាមំ គណ្ណោយ្យ, អសិនាវិជ្ជិត្វា យន្តមុខេ វា បតិត្វា ឧបនីតំ
ភាជនំ បូរេត្វា លោហិតំ ទស្សមិ។ សថេ បនកោចិ "គេហោ មេ កម្មំ នប្បវត្តតិ,
តត្ថ មេ ធាសកម្មំ ករោហិ"តិ វេទេយ្យ, រាជវេសំ អបនេត្វា តស្ស អត្តានំ
សាវេត្វា ធាសកម្មំ ករិស្សមិ។ សថេ វា បនកោចិ អក្ខិនំ នាមំ គណ្ណោយ្យ,
តាលមិញ្ចំ នីហិវិត្វាវិយ អក្ខិនំ ឧប្បាដេត្វា តស្ស ទស្សមិតិ ឯវំ
អនញ្ញសាធារណវសីភាវប្បត្តានំ មហាពោធិសត្តានំយេវ អាវេណិកា

ឧទ្ទារតរា បរិវិតក្កប្បត្តិ, ចក្ខុយាចកំលភិត្វា អមច្ចទាវិសដ្ឋាទីហិ
និវារិយមានស្សបិ តេសំវេចនំ អនាទិយិត្វា អត្តនោ បរិវិតក្កានុប្ប
បដិបត្តិយា ច បរមា បីតិបដិសំវេទនា, តស្ស បីតិមនតាយ អវិតថការំ
និស្សាយ សក្កស្ស បុរតោ សច្ចកិរិយាករណំ, តេន ច អត្តនោ ចក្ខុនំ
បដិចាកតិកកាវោ, តេសញ្ចា ទិញ្ចានុការតាតិ ឯវមានយោ មហាសត្តស្ស
គុណានុការា វេទិតញ្ចាតិ។

សិរិរាជចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. វេស្សន្តរចរិយាវណ្ណានា

២៧. នវមេ យា មេ អហោសិ ជនិកាតិ ឯត្ថ មេតិ វេស្សន្តរក្ខតំ អត្តានំ
សន្ធាយ សត្តា វេទតិ។ តេនេវាហា - “ដុស្សតី នាម ខត្តិយា” តិ។ តទា ហិស្ស
មាតា “ដុស្សតី” តិ ឯវនាមិកា ខត្តិយានិ អហោសិ។ សា អតីតាសុ ជាតិស្វតិ
សា តតោ អនន្តរាតីតជាតិយំ។ ឯកត្ថេ ហិ ឯតំ ពហុវេចនំ។ សក្កស្ស មហោសី
បិយា អហោសីតិ សម្ពន្ធា។ អថ វា យា មេ អហោសិ ជនិកា ឥមស្មី
ចរិមត្តកាវេ, សា អតីតាសុ ជាតិសុ ដុស្សតី នាម, តត្ថ អតីតាយ ជាតិយា
ខត្តិយា, យត្តាហំ តស្ស កុច្ឆិម្ហិ វេស្សន្តរេ ហុត្វា និព្ពត្តិ, តតោ អនន្តរាតីតាយ
សក្កស្ស មហោសី បិយា អហោសីតិ។ តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា -

ឥតោ ហិ ឯកនុតេ កឃ្មេរិបស្សី នាម សត្តា លោកេ ឧទទាទិ។ តស្មី
ពន្ធមតីនករំ ឧបនិស្សាយ ខេមេ មិគទាយេ វិហារន្តេ ពន្ធមា រាជា កេនចិ រញ្ញា
បេសីតំ មហាគ្សំ ចន្ទនសារំ អត្តនោ ជេដ្ឋដីតាយ អនាសិ។ សា តេន សុខុមំ
ចន្ទនចុណ្ណំ កាវេត្វា សមុត្តំ បូរេត្វា វិហារំ គន្ធា សត្ត សុវណ្ណាវណ្ណំ សរិរំ
បូរេត្វា សេសចុណ្ណានិ គន្ធកុដិយំ វិកិរិត្វា “ភន្តេ, អនាគតេ តុម្ហាទិសស្ស

ពុទ្ធស្ស មាតា ភវេយ្យ"ន្តិ បត្តនំ អកាសិ។ សា តតោ ចុតា តស្សា
ចន្ទនចុណ្ហាបូជាយ ជលេន វត្តចន្ទនបរិច្ឆោសិតេន វិយ សរីរេន ទេវេសុ ច
មនុស្សេសុ ច សំសរន្តី តាវតីសភវេន សក្កស្ស ទេវវញ្ញោ អគ្គមហេសី ហុត្វា
និព្ពត្តិ។ អថស្សា អាយុបរិយោសានេ បុព្វនិមិត្តេសុ ឧប្បន្នេសុ សក្កោ ទេវរាជា
តស្សា បរិក្ខិណាយុកតំ ញាត្វា តស្សា អនុកម្មាយ “ភទ្កេ, ធុស្សតិ ទស តេ វេ
ទម្មិ, តេ គណ្ហាស្ស” តិ អាហា។ តេន វុត្តំ -

៦៨.

“តស្សា អាយុក្ខយំ ញាត្វា, ទេវិន្ទោ ឯតទព្រិះ;
‘ទទាមិ តេ ទស វេ, វេ ភទ្កេ យទិច្ឆសិ’” តិ។

តត្ថ វរាតិ វេស្ស វេ គណ្ហា។ ភទ្កេ, យទិច្ឆសីតិ, ភទ្កេ, ធុស្សតិ យំ ឥច្ឆសិ យំ
តវ បិយំ, តំ ទសហិ កោដ្ឋាសេហិ “វេ វេស្ស បដិគ្គណ្ហាហិ” តិ វេទតិ។

៦៩. បុនិទមព្រិះតិ បុន ឥទំ សា អត្ថនោ ចរេនធម្មតំ អជានន្តិ “កី ទុមេ
អបរាធន្តិ” តិ អាទិកំ អកាសិ។ សា ហិ បមត្តា ហុត្វា អត្ថនោ អាយុក្ខយំ
អជានន្តិ អយំ “វេ គណ្ហា” តិ វេទន្តោ “កត្តចិ មម ឧប្បជ្ជនំ ឥច្ឆតិ” តិ ញាត្វា
ឯវមាហា។ តត្ថ អបរាធន្តិ តិ អបរាធា អត្ថិ។ កី ទុទេស្សា អហំ តវាតិ កី
ការណំ អហំ តវ ទេស្សា កុដ្ឋិវត្តា អប្បិយា ជាតា។ រម្មា ចាវេសិ មំ ហំនាតិ
រមណីយា ឥមស្មា ហំនា ចាវេសិ។ វាតោវ ធរណីរុហន្តិ យេន ពលវា មាលុតោ
វិយ រុក្ខំ ឧម្មលេន្តោ ឥមម្ហា ទេវលោកា ចាវេតុកាមោសិ កី ទុ ការណាន្តិ តំ
បុច្ឆតិ។

៧០. តស៊ូទិដ្ឋិ តស្ស ឥទំ។ ន ចេវ តេ កតំ ចាបន្តិ ន ចេវ តយា កិញ្ចិ ចាបំ
កតំ យេន តេ អបរាជោ សិយា។ ន ច មេ ភ្នំសិ អប្បិយាតិ មម ភ្នំ ន ចាបិ
អប្បិយា, យេន ទេស្ស ឆាម មម អប្បិយាតិ អធិប្បាយោ។

៧១. ឥទានិ យេន អធិប្បាយេន វេរ ទាតុកាមោ, តំ ទស្សេន្តោ “ឯត្តកំយេវ
តេ អាយុ, ចរេនកាលោ ភវិស្សតី” តិ វត្វា វេរ គណ្ណាបេន្តោ “បដិគ្គណ្ណា មយា
ទិន្នេ, វេរ ទស វុត្តមេ” តិ អាហា។

តត្ថ វុត្តមេតិ វេរសុ ឧត្តមេ អគ្គវេរ។

៧២. ទិន្នវរាតិ “វេរ ទស្សមី” តិ បដិញ្ញាទានវសេន ទិន្នវរា។ តុដ្ឋហដ្ឋាតិ
ឥច្ឆិតលាភបរិតោសេន តុដ្ឋា ចេវ តស្ស ច សិខាប្បត្តិទស្សនេន ហាសវសេន
ហដ្ឋា ច។ បមោទិតាតិ ពលវចាមោជ្ជេន បមុទិតា។ មម អព្ពន្ធនំ កត្វាតិ តេសុ
វេរសុ ម អព្ពន្ធនំ ករិក្ខា។ ទស វេរ វរិតិ សា អត្ថនោ ឱណាយុកការំ ញត្វា
សក្កេន វេរទានត្ថំ កតោកាសា សកលជម្ពុទីបតលំ ឱលោកេន្តិ អត្ថនោ
អនុច្ឆរិកំ សិរិវេញ្ញា និវេសនំ ទិស្វា តត្ថ តស្ស អគ្គមហេសិកាវោ នីលនេត្តតា
នីលភមុកតា ដុស្សតីតិឆាមំ គុណវិសេសយុត្តបុត្តបដិលាភោ
អនុទ្ធតកុច្ឆិកាវោ អលម្ពត្តនតា អបលិតកាវោ សុខុមច្ឆរិតា វជ្ឈជនានំ
មោចនសមត្តតា ចាតិ ឥមេ ទស វេរ គណ្ណិ។

ឥតិ សា ទស វេរ គហេត្វា តតោ ចុតា មន្ទរញ្ញោ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហិ
និព្ពត្តិ។ ជាយមាធា ច សា ចន្ទនបុណ្ណាបរិច្ឆោសិតេន វិយ សរីរេន ជាតា។
តេនស្ស ឆាមគ្គហណាទិវសេ “ដុស្សតី” ត្វេវ ឆាមំ ករិសុ។ សា មហាន្តេន
បរិវារេន វឌ្ឍិត្វា សោឡសវស្សកាលេ ឧត្តមរូបធរា អហោសិ។ អថ នំ
ជេតុត្តរនគរេ សិរិមហារាជា បុត្តស្ស សញ្ញយកុមារស្សត្ថាយ អានេត្វា

សេតច្ឆតំ ឧស្សាបេត្វា តំ សោឡសន្នំ ឥត្ថិសហស្សានំ ដេដ្ឋកំ កត្វា
អគ្គមហេសីដ្ឋានេ វេបេសិ។ តេន វុត្ថំ -

៧៣.

“តតោ បុតា សា ដុស្សតី, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជេថ;
ដេតុត្តវម្ហំ នគរេ, សញ្ញាយេន សមាគមី” តិ។

សា សញ្ញាយរញ្ញោ បិយា អហោសិ មនាថា។ អថ សក្កោ អារ្យដ្ឋោ “មយា
ដុស្សតិយា ទិន្នវេសុ នវ វរា សមិទ្ធា” តិ ទិស្វា “បុត្តវរោ ន សមិទ្ធា, តម្បីស្សា
សមិជ្ឈាបេស្សមី” តិ ចិន្តេត្វា ពោធិសត្តំ តទា តាវតីសនេវលោកេ ខីណាយុកំ
ទិស្វា តស្ស សន្តិកំ កត្វា “មារិស, តយា មនុស្សលោកេ សិរិសញ្ញាយរញ្ញោ
អគ្គមហេសីយា កុច្ឆិម្ហំ បដិសន្ធិ កណ្ហិតុំ វដ្ដតី” តិ តស្ស ចេវ អញ្ញោសញ្ញា
ចេវនធម្មានំ សដ្ឋិសហស្សានំ នេវបុត្តានំ បដិញ្ញំ គហេត្វា សកដ្ឋានមេវ គតោ។
មហាសត្តោបិ តតោ ចរិត្វា តតុប្បដ្ឋោ។ សេសា នេវបុត្តាបិ សដ្ឋិសហស្សានំ
អមច្ឆានំ គេហេសុ និព្វត្តិសុ។ មហាសត្តេ កុច្ឆិគតេ ដុស្សតិទេវី ចតុសុ
នគរទ្វារេសុ នគរមជ្ឈេ និវេសនទ្វារេតិ ធន ធានសាលាយោ កាវេត្វា ទេវសិកំ
ធនសតសហស្សានិ វិស្សដ្ឋេត្វា ធានំ ធាតុំ ទោហឡីដី អហោសិ។ រាជា តស្សា
ទោហឡំ សុត្វា នេមិត្តកេ ព្រាហ្មណោ បក្កោសាបេត្វា បុច្ឆិត្វា “មហារាជ,
ទេវីយា កុច្ឆិម្ហំ ធានាភិរតោ ឧឡារោ សត្តោ ឧប្បដ្ឋោ, ធានេន តិត្ថី ន
ចាបុណិស្សតី” តិ សុត្វា តុដ្ឋមានសោ វុត្តប្បការំ ធានំ បដ្ឋបេសិ។
សមណាព្រាហ្មណាធិណ្ឌាតុរកបណាទិកវនិព្វកយាចកេ សន្តប្បេសិ។
ពោធិសត្តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ រញ្ញោ អាយស្ស បមាណំ
នាហោសិ។ តស្ស បុញ្ញានុភាវេន សកលជម្ពុទីបេ រាជានោ បណ្ណាការំ
បហិណានិ្ត។ តេន វុត្ថំ -

៧៤.

“យធាបាំ ដុស្សតិយា កុច្ឆិ, ឌីក្កន្តោ បិយមាតុយា;
មម តេជេន មេ មាតា, តទា ទានតា អហ។

៧៥.

“អធនេ អាតុរេ ជិណ្ហោ, យាចកេ អទ្ធិកេ ជនេ;
សមណោ ព្រាហ្មណោ ជីណោ, ទេតិ ទានំ អកិញ្ចនេ”តិ;

តត្ថ មម តេជេនាតិ មម ទានជ្ឈាសយានុភារេន។ ជីណោតិ កោតាធិហិ
បរិក្ខិណោ ចារិដុញ្ញប្បត្តេ។ អកិញ្ចនេតិ អបរិគ្គហេ។ សព្ពត្ថវិសយេ ភុម្មំ។
អធនាធម្មោ ហិ ទានធម្មស្ស បរិក្ខិយាវិសយោ។

ទេវី មហាន្តេន បរិហារេន គព្ពំ ជារេន្តិ ទសមាសេ បរិបុណ្ណោ នគរំ ទដ្ឋកាមា
ហុត្វា រញ្ជោ អាហោចេសិ។ រាជា ទេវនគរំ វិយ នគរំ អលង្ការាបេត្វា ទេវី រថវំ
អាហោបេត្វា នគរំ បទក្ខិណំ កាវេសិ។ តស្សា វេស្សវីរិយោ មជ្ឈប្បត្តកាលេ
កម្មជវាតា ចលីសុ។ អមច្ឆា រញ្ជោ អាហោចេសុំ។ សោ វេស្សវីរិយំយេវស្សា
សូតិយំ កាវេត្វា អារក្ខំ គណ្ណាបេសិ។ សា តត្ថ បុត្តំ វិជាយិ។ តេនាហ -

៧៦.

“ទសមាសេ ជារយិត្វាន, កហេន្តេ បុរំ បទក្ខិណំ;
វេស្សានំវិរិយោ មជ្ឈេ, ជនេសិ ដុស្សតិ មមំ។

៧៧. “ន មយ្ហំ មត្តិកំ នាមំ, នាបិ បេត្តិកសម្ពរំ។

ជាតេត្ថ វេស្សវីរិយំ, តស្មា វេស្សន្តរោ អហ។”តិ។

តត្ថ ករោន្តេ បុរំ បទភិណ្ឌន្តិ ទេវី គហេត្វា សញ្ញាយមហារាជេ នគរំ
បទភិណ្ឌំ កុរុមាណេ។ វេស្សនន្តិ វាលំជានំ។

ន មត្តិកំ នាមន្តិ ន មាតុអាគតំ មាតាមហាទីនំ នាមំ។ បេត្តិកសម្ពុវន្តិ បិតុ
សន្តិ បេត្តិកំ, សម្ពុវតិ ឯតស្មាតិ សម្ពុវោ, តំ បេត្តិកំ សម្ពុវោ ឯតស្សាតិ
បេត្តិកសម្ពុវំ, នាមំ។ មាតាបិតុសម្ពុវសេន ន កតន្តិ ទស្សេតិ។ ជាតេត្ថាតិ
ជាតោ ឯត្ថ។ “ជាតោម្ពី” តិបិ ចាហោ។ តស្មា វេស្សន្តរោ អហូតិ យស្មា តទា
វេស្សវីថិយំ ជាតោ, តស្មា វេស្សន្តរោ នាម អហោសិ, វេស្សន្តរោតិ នាមំ
អកំសូតិ អត្ថោ។

មហាសត្តោ មាតុ កុច្ឆិតោ និក្ខមន្តោវិសនោ ហុត្វា អភ្លិនិ ឧម្ពុលេត្វាវ
និក្ខមិ។ និក្ខន្តមត្តេ ឯវ មាតុ ហត្ថំ បសារេត្វា “អម្ព, ទានំ ទស្សមិ, អត្ថិ
កិត្យី” តិ អាហា។ អថស្ស មាតា “តាត, យថាជ្ឈាសយំ ទានំ ទេហី” តិ
ហត្ថសមីបេ សហស្សត្ថវិកំ វេបេសិ។ ពោធិសត្តោ ហិ ឧម្ពុផ្គជាតកេ (ជា.
២.២២.៥៩០ អាទយោ) ឥមស្មី ជាតកេ បច្ឆិមត្ថភាវេតិ តីសុ ហិទេសុ
ជាតមត្តោវ កថេសិ។ រាជា មហាសត្តស្ស អតិទីយាទិនោសវិវដ្ឋិតា មធ្យាឯក
ចតុសដ្ឋិធាតិយោ ឧបជ្ឈាបេសិ។ តេន សទ្ធិ ជាតានំ សដ្ឋិយា
ទារកសហស្សនម្បិ ធាតិយោ ទាបេសិ។ សោ សដ្ឋិទារកសហស្សេហិ សទ្ធិ
មហាន្តេន បរិវារេន វឌ្ឍតិ។ តស្ស រាជា សតសហស្សគ្បនកំ កុមារបិឡន្ធនំ
កាវាបេត្វា អទាសិ។ សោ ចតុបញ្ចវស្សិកកាលេ តំ ឧមុញ្ចិត្វា ធាតីនំ ទត្វា
បុន តាហិ ទីយមាទំ ន គណ្ណាតិ។ តំ សុត្វា រាជា “មម បុត្រន ទិន្នំ សុទិន្ន” ត្ថិវត្វា
អបរម្បិ កាវេសិ។ តម្បិ ទេតិ។ ទារកកាលេយេវ ធាតីនំ នវារេ បិឡន្ធនំ
អទាសិ។

អង្គវស្សកកាលេ បន សយនបីៗ ទិសិដ្ឋោ ចិន្តេសិ - “អហំ ពាហិរកណំ
ទេមិ, ន តំ មំ បរិភោសេតិ, អង្គត្ថិកណំ ធាតុកាមាម្ពិ។ សចេ ហិ មំ កោចិ
ហនយំ យាចយ្យ, ហនយំ និហរិទ្ធា ទទេយ្យំ។ សចេ អក្ខិនិ យាចយ្យ, អក្ខិនិ
ឧប្បាដេទ្ធា ទទេយ្យំ។ សចេ សកលសរីរេ មំសំ រុទិរម្បិ វា យាចយ្យ,
សកលសរីរេតោ មំសំ ទិទ្ធិទ្ធា រុទិរម្បិ អសិនាវិជ្ឈិទ្ធា ទទេយ្យំ។ អថាបិ កោចិ
‘ធាសោ មេ ហោហិ’តិ វទេយ្យ, អត្តានំ តស្ស សាវេទ្ធា ទទេយ្យ”ន្តិ។ តស្សេវំ
សភារំ សរសំ ចិន្តេន្តស្ស ចតុនហុតាធិកទ្ធិយោជនសតសហស្សពហុលា អយំ
មហាបថី ឧទកបរិយន្តំ កត្វា កម្មិ។ សិនេវុបត្តតរាជា ឱនមិទ្ធា
ដេតុត្តរនករាភិមុខោ អដ្ឋាសិ។ តេន វុត្ថំ -

៧៨.

“យធាហំ ធារកោ ហោមិ, ជាតិយា អង្គវស្សកោ;
តទា និសដ្ឋ ចាសាទេ, ទានំ ទាតុំ វិចិន្តយី។

៧៩.

“ហនយំ ទទេយ្យំ ចក្កំ, មំសម្បិ រុទិរម្បិ ច;
ទទេយ្យំ កាយំ សាវេទ្ធា, យទិ កោចិ យាចយេ មមំ។

៨០.

“សភារំ ចិន្តេន្តស្ស, អកម្មិតមសណ្ឌិតំ;
អកម្មិតត្ថ បថី, សិនេវុបត្តតរាជំសកា”តិ។

តត្ថ សាវេទ្ធាតិ “អង្គ បដ្ឋាយ អហំ ឥមស្ស ធាសោ”តិ ធាសភារំ សាវេទ្ធា។
យទិ កោចិ យាចយេ មមន្តិ កោចិ មំ យទិ យាចយ្យ។ សភារំ ចិន្តេន្តស្សាតិ
អរិបរីតំ អត្តនោ យថាភូតំ សភារំ អតិត្ថមំ យថាជ្ឈាសយំ ចិន្តេន្តស្ស មម,

មយី ចិន្តេន្តតិ អត្ថោ។ អកម្មិតន្តិ កម្មិតរហិតំ។ អសណ្ឌិតន្តិ
 សង្គោចរហិតំ។ យេន ហិ លោកាទិនា អពោធិសត្តានំ ចក្ខាទិនានេ
 ចិត្តត្រាសសម្ពាតំ កម្មិតំ សង្គោចសម្ពាតំ សណ្ឌិតញ្ច សិយា, តេន វិនាតិ
 អត្ថោ។ អកម្មិតិ អចលិ។ សិនេវុនវជំសកាតិ សិនេវុម្ហិ
 ឧដ្ឋិតនន្តនវនជារុសកវនមិស្សកវនចិត្តលតាវនាទិកប្បកតវុនំ សិនេវុនំ។
 អច វា សិនេវុ ច ជម្ពុទីចាទិសុ រមណីយវនញ្ច សិនេវុនំ, តំ វនំ វជំសកំ
 ឯតិស្សាតិ សិនេវុនវជំសកា។

ឯវញ្ច បថវិកម្សនេ វត្តមានេ មធុរគម្ពីរនេវោ គជ្ឈន្តោ ខណិកវស្សំ វស្សិ,
 វិជ្ជុលតា និច្ឆរីសុ, មហាសមុទ្ទោ ឧត្តិដ្ឋិ, សក្កោ ទេវរាជា អច្ឆោជេសិ,
 មហាព្រហ្មា សាធុការមនាសិ, យាវ ព្រហ្មលោកា ឯកកោលាហលំ
 អហោសិ។ មហាសត្តោ សោឡសវស្សកាលេយេវ សត្តសិប្បានំ និប្បត្តិ
 ចាបុណិ។ តស្ស បិតា វន្តំ ធាតុកាមោ មាតរា សទ្ធិ មន្តេត្វា មទ្ធរាជកុលតោ
 មាតុលដីតំ មទ្ធិ នាម រាជកញ្ញំ អានេត្វា សោឡសន្នំ ឥត្ថិសហស្សានំ ជេដ្ឋកំ
 អគ្គមហេសី កត្វា មហាសត្តំ រន្ទេ អភិសិញ្ចិ។ មហាសត្តោ រន្ទេ
 បតិដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ ទេវសិកំ ធនតសហស្សានិ វិស្សន្ទេត្វា មហាទានំ
 បវត្តន្តោ អន្ធទ្ធមាសំ ទានំ ឱលោកេតុំ ឧបសម្ព័ន្ធមតិ។ អបរភាគេ មទ្ធិទេវី បុត្តំ
 វិជាយិ។ តំ កញ្ចនជាលេន សម្បជិច្ឆិសុ, តេនស្ស “ជាលិកុមារោ” ត្រូវ នាមំ
 ករីសុ។ តស្ស បទសា គមនកាលេ សា ដីតំ វិជាយិ។ តំ កណ្ណាជិនេន
 សម្បជិច្ឆិសុ, តេនស្ស “កណ្ណាជិនា” ត្រូវ នាមំ ករីសុ។ តេន វុត្តំ -

៨៧.

“អន្ធទ្ធមាសេ បន្ទរសេ, បុណ្ណាមាសេ ឧចោសថេ;
 បច្ចយំ នាគមារុយ្ហ, ទានំ ធាតុំ ឧចាគមិ”ន្តិ។

តត្ថ អនុទូមាសេតិ អនុអនុទូមាសេ, អនុទូមាសេ អនុទូមាសេតិ អត្ថោ។
បុណ្ណាមាសេតិ បុណ្ណាមាសិយំ, មាសបរិបូរិយា ចន្ទបរិបូរិយា ច សមន្នាគតេ
បន្ទរសេ ទានំ ទាតុំ ឧទាគមិន្ទិ សម្ពុន្ទោ។ តត្រាយំ យោជនា - បច្ចយំ
នាគមារុយ្ហ អនុទូមាសេ អនុទូមាសេ ទានំ ទាតុំ ទានសាលំ ឧទាគមី, ឯវំ
ឧបគច្ឆន្តោ ច យទា ឯកស្មី បន្ទរសេ បុណ្ណាមាសិឧទាសថេ ទានំ ទាតុំ ឧទាគមី,
តទា កលិដ្ឋវជ្ជិសយា ព្រាហ្មណា ឧបគច្ឆា មន្ទិ តត្ថ បច្ចយំ នាគន្ទិ
បច្ចយនាមកំ មជ្ឈិលហត្ថិ។ ពោធិសត្តស្ស ហិ ជាតទិវសេ ឯកា អាកាសចារិនី
ករេណុកា អភិមជ្ឈិលសម្មតំ សព្វសេតហត្ថិចោតកំ អានេត្វា
មជ្ឈិលហត្ថិជ្ជានេ វេបេត្វា បក្កាមិ។ តស្ស មហាសត្តំ បច្ចយំ កត្វាលទុត្តា
“បច្ចយោ”ត្រូវ នាមំ ករីសុ។ តំ បច្ចយនាមកំ ឱបវ្យំ ហត្ថិនាគំ អារុយ្ហ ទានំ
ទាតុំ ឧទាគមិន្ទិ។ តេន វុត្ថំ -

៨២.

“កលិដ្ឋវជ្ជិសយា, ព្រាហ្មណា ឧបគច្ឆា ម;
អយាចុំ មំ ហត្ថិនាគំ, ធម្មំ មជ្ឈិលសម្មតំ។

៨៣.

“អវុដ្ឋិកោ ជនបទោ, ធុត្តិក្ខោ នាតកោ មហា;
ទទាហិ បវំ នាគំ, សព្វសេតំ គជុត្តម”ន្ទិ។

តត្ថ “កលិដ្ឋវជ្ជិសយា”តិអាទិកាថា ហេដ្ឋា កុរុរាជចរិតេបិ (ចរិយា. ១.២១-
២២) អាគតា ឯវំ, តស្មា តាសំ អត្ថោ កថាមត្ថោ ច តត្ថ វុត្ថនយេនេវ
វេទិតញោ។ ឥធម បន មជ្ឈិលហត្ថិនោ សេតត្តា “សព្វសេតំ គជុត្តម”ន្ទិ វុត្ថំ។
ពោធិសត្ថោ ហត្ថិកូន្ទវរគតោ -

៨៤.

“ធនាមិ នវិកម្យាមិ, យំ មំ យាចន្តិ ព្រាហ្មណា;
សន្តំ នប្បជិត្វហាមិ, ទានេ មេ រមតេ មនោ”តិ។ -

អត្ថនោ ធនាភិវតី បវេទេន្តោ -

៨៥.

“ន មេ យាចកមនុប្បត្តេ, បជិត្វេហោ អនុច្ឆរោ;
មា មេ ភិទ្ឋិ សមាទានំ, ធស្សាមិ វិបុលំ គជ”ន្តិ។ (ចរិយា. ១.២៣) -

បជិត្វានិត្វា ហត្ថិត្វន្តតោ ឱរុយ្ហ អនលង្គតជ្ជានំ ឱលោកនត្ថំ អនុបរិយាយិត្វា
អនលង្គតជ្ជានំ អទិស្វា កុសុមមិស្សគន្ធាធកភិវតំ សុវណ្ណភិដ្ឋារំ គហេត្វា
“គោន្តោ ឥតោ ឯថា”តិ អលង្គតរជតទាមសទិសំ ហត្ថិសោណ្ណំ តេសំ ហត្ថេ
វេបេត្វា ឧទកំ ចាតេត្វា អលង្គតវារណំ អទាសិ។ តេន វុត្ថំ -

៨៦.

“នាគំ គហេត្វា សោណ្ណាយ, ភិដ្ឋារេ រតនាមយេ;
ជលំ ហត្ថេ អាភិវិត្វា, ព្រាហ្មណានំ អទំ គជ”ន្តិ។ (ចរិយា. ១.២៤);

តត្ថ សន្តន្តិវិជ្ជមានំ ទេយ្យធម្មំ។ នប្បជិត្វហាមីតិ ន បជិត្វាទេមិ។ យោ ហិ
អត្ថនោ សន្តកំ “មយ្ហមេវ ហោត្វ”តិ ចិន្តេតិ, យាចិតោ វា បជិត្វបតិ, សោ
យាចកានំ អភិមុខេ វិតម្យិ អត្ថតោ បជិត្វាទេតិ នាម។ មហាសត្តោ បន
អត្ថនោ សីសំ អាទិ កត្វា អជ្ឈត្ថិកទានំ ទាតុកាមោវ, កមំ ពាហិរំ បជិត្វបតិ,
តស្មា អាហា “សន្តំ នប្បជិត្វហាមិ”តិ។ តេនេវាហា “ទានេ មេ រមតេ មនោ”តិ។
សេសំ ហេជ្ជា វុត្ថត្ថមេវ។

តស៊ូ បន ហត្ថិនោ ចត្វសុ ចាទេសុ អលង្ការា ចត្តារិ សតសហស្សានិ
អគ្គន្តិ, ឧកោសុ បស្សេសុ អលង្ការា ទ្វេ សតសហស្សានិ, ហេដ្ឋា ឧទរេ កម្ពលំ
សតសហស្សំ, បិដ្ឋិយំ មុត្តាជាលំ មណីជាលំ កញ្ចនជាលន្តិ តីណិ ជាលានិ
តីណិ សតសហស្សានិ, ឧកោ កណ្តាលង្ការា ទ្វេ សតសហស្សានិ, បិដ្ឋិយំ
អត្ថតកម្ពលំ សតសហស្សំ, កុម្ភាលង្ការេ សតសហស្សំ, តយោ វជំសកា
តីណិ សតសហស្សានិ, កណ្តាច្ឆឡាលង្ការេ សតសហស្សំ, ទ្វិន្នំ ឧត្តានំ
អលង្ការា ទ្វេ សតសហស្សានិ, សោណ្ឋាយ សោវត្ថិ កាលង្ការេ សតសហស្សំ,
នត្ថុដ្ឋាលង្ការេ សតសហស្សំ, អាហោណិស្សេណិ សតសហស្សំ,
កុញ្ញនកជាហំ សតសហស្សំ, វេបេត្វា អនគ្គភណ្ឌំ ឥទំ តាវ ឯត្ថកំ ចតុរិសតិ
សតសហស្សានិ អគ្គតិ។ ធម្មបិណ្ឌិយំ បន មណិ, ច្ចឡាមណិ, មុត្តាហារេ
មណិ, អង្គុសេ មណិ, ហត្ថិកណ្តាវេវនមុត្តាហារេ មណិ, ហត្ថិកុម្ភេ មណិ
ឥមានិ ធម្ម អនគ្គានិ, ហត្ថិបិ អនគ្គោ ឯវាតិ ហត្ថិនា សទ្ធិ សត្ត អនគ្គានិ, តានិ
សព្វានិ ព្រាហ្មណានំ អនាសិ។ តថា ហត្ថិនោ បរិចារកានិ បញ្ច កុលសតានិ
ហត្ថិមេណ្ឌាហត្ថិគោបកេហិ សទ្ធិ អនាសិ។ សហ ទានេន បនស្ស ហេដ្ឋា
វុត្តនយេនេវ ភូមិកម្មាធយោ អហោសុ។ តេន វុត្តំ -

៨៧.

“បុនាបរំ ធនន្តស្ស, សព្វសេតំ គដ្ឋត្ថម៌;
តទាបិ បថវី កម្មិ, សិនេវុនវជំសកា”តិ។

ជាតកេមិ (ជា. ២.២២.១៦៧៣) វុត្តំ -

“តទាសិ យំ ភីសនកំ, តទាសិ លោមហំសនំ;
ហត្ថិនាគេ បទិន្នម្ហិ, មេទនី សម្មកម្មថា”តិ។

៨៨. តស្ស ឆាគស្ស ឆានេនាតិ ធម៌ា អនគ្គេហិ សទ្ធិ

ចតុរិសតិសតសហស្សគ្បនិកអលង្ការកណ្ណាសហិតស្ស តស្ស
មង្គលហត្ថិស្ស បរិច្ចាគេន។ សិវយោតិ សិវិរាជកុមារា ចេវ សិវិរជ្ជវាសិនោ ច។
“សិវយោ”តិ ច ទេសនាសីសមេតំ។ តត្ថ ហិ អមច្ចា ចារិសង្ខា
ព្រាហ្មណាគហបតិកា នេគមជាធម៌ា ឆាគរា សកលរជ្ជវាសិនោ ច
សញ្ញយមហារាជំ ធុស្សតិទេវី មទ្ធិទេវីព្វា វេបេត្វា សព្វេ វេ។ កុទ្ធាតិ
ទេវតាវត្ថុនេន ពោធិសត្តស្ស កុទ្ធា។ សមាគតាតិ សន្និបតិកា។ តេ កិរ
ព្រាហ្មណា ហត្ថិ លភិត្វា តំ អភិរុហិត្វា មហាធូរេន បរិសិត្វា នគរមជ្ឈេន
ចាយីសុ។ មហាជនេន ច “អម្ពោ ព្រាហ្មណា, អម្ពាគំ ហត្ថិ កុតោ អភិរុទ្ធោ”តិ
វុត្ថេ “វេស្សន្តរមហារាជេន នោ ហត្ថិ ធិន្នោ, កេ តុម្ពេ”តិ ហត្ថិវិការាធិហិ
យដ្ឋេន្តា អគម៌សុ។ អថ អមច្ចេ អាទិ កត្វា មហាជនា រាជធូរេ សន្និបតិកា
“រញ្ញោ នាម ព្រាហ្មណានំ ធនំ វា ធម្មំ វា ខេត្តំ វា វត្ថុ វា ធាសិធាសបរិចារិកា វា
ធាតព្វា សិយា, កថញ្ញិ នាមាយំ វេស្សន្តរមហារាជា រាជារហំ មង្គលហត្ថិ
ធុស្សតិ, ន ឥនាទិ វេ រជ្ជិវិនាសេតុំ ធុស្សមា”តិ ឧជ្ឈាយិត្វា
សញ្ញយមហារាជស្ស តមត្ថំ អាហោចេត្វា តេន អនុនិយមាណា អនុយន្តា
អគម៌សុ។ កេវលំ បន -

“មា នំ ឧណ្ហាន សត្តេន, ន ហិ សោ ពន្ធនារហោ;
បញ្ញាជេហិ ច នំ រជ្ជា, វុត្ថេ វសតុ បព្ពតេ”តិ។ (ជា. ២.២២.១៦៨៧) -

វធិសុ។ តេន វុត្ថំ -

“បញ្ញាជេសុំ សកា រជ្ជា, វុត្ថំ គច្ឆតុ បព្ពតេ”តិ។

តត្ថ បញ្ញាជេសុត្ថិ រជ្ជតោ ពហិ វាសត្ថាយ ឧស្សុក្កមកំសុ; -

រាជាបិ “មហាទោអយំ បជិបត្តោ, ហន្ត មម បុត្តោ កតិចាហំ វជ្ជតោ ពហិ
វសត្វ” តិ ចិន្តត្វា -

“ឯសោ ចេ សិវីនំ ធន្នោ, ធន្នំ នប្បនុទាមសេ;
ឥមំ សោ វសត្វ វត្ថី, កាមេ ច បរិគុញ្ញតុ។

“តតោ វត្សាវិវសានេ, សូរិយុគ្គមនំ បតិ;
សមគ្គា សិវយោ ហុត្វា, វជ្ជា បញ្ញាជយន្ត ម” ត្ថិ។ (ជា. ២.២២.១៦៨៨-
១៦៨៩) -

វត្វា បុត្តស្ស សន្តិកេ កត្តារំ បេសេសិ “ឥមំ បវត្ថី មម បុត្តស្ស អាហោចេហិ” តិ។
សោ តថា អកាសិ។

មហាសត្តោបិ តំ សុត្វា -

“កិស្មី មេ សិវយោ កុទ្ធា, នាហំ បស្សមិ ទុក្ខជំ;
តំ មេ កត្តវិយាចិត្ត, កស្មា បញ្ញាជយន្ត ម” ត្ថិ។ (ជា. ២.២២.១៧០១) -

ការណំ បុច្ឆិ។ តេន “តុម្ហាកំ ហត្ថិទានេនា” តិ វុត្តេ សោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា -

“ហនយំ ចក្ខុម្បហំ ទន្ធី, កី មេ ពាហិរកំ ធនំ;
ហិរញ្ញំ វា សុវណ្ណំ វា, មុត្តា វេជ្ឈិរិយា មណី។

“ទត្ថិណំ វាបហំ ពាហុំ, ទិស្វា យាចកមាគតេ;
ទទេយ្យំ នវិកម្មេយ្យំ, ទានេ មេ រមតេ មនោ។

“កាមំ មំ សិវយោ សព្វេ, បញ្ញាជេន្ត ហនន្ត វា;

នៅ ឆានាវិរមិស្សំ, កាមំ ជិន្នន្ត សត្តនា”តិ។ (ជា. ២.២២.១៧០៣-១៧០៥)

-

វត្ថា “នាគរាមេ ឯកទិវសំ ទានំ ទាតុំ ឌីកាសំ ទេន្ត, សេ ទានំ ទត្ថា
តតិយទិវសេ គមិស្សមី”តិ វត្ថា កត្តារំ តេសំ សន្តិកេ បេសេត្ថា “អហំ សេ
សត្តសតកំ នាម មហាទានំ ទស្សមិ, សត្តហត្ថិសតានិ សត្តអស្សសតានិ
សត្តរថសតានិ សត្តសត្ថិសតានិ សត្តទាសសតានិ សត្តទាសិសតានិ
សត្តទេនុសតានិ បដិយាទេហិ, នាទប្បការញ្ច អន្ធចាណធិ សព្វំ ធាតព្វយុត្តកំ
ឧបជ្ឈបេហី”តិ សព្វកម្មិកំ អមច្ចំ អាណាបេត្ថា ឯកកោវ មទ្ធិទេវិយា
វសនជ្ជានំ គន្ធា “ភទ្កេ មទ្ធិ, អនុកាមិកនិធិ និទហមាណ, សីលវន្តេសុ
ទទេយ្យាសី”តិ តម្បិ ទានេ និយោដេត្ថា តស្ស អត្ថនោ គមនការណំ
អាចិត្តិក្ខា “អហំ វនំ វសនត្ថាយ គមិស្សមិ, ត្វំ ឥដេវ អនុក្កណ្ឌិតា វសាហី”តិ
អាហា។ សា “នាហំ, មហារាជ, តុម្ពេហិ វិនា ឯកទិវសម្បិ វសិស្សមី”តិ អាហា។

ទុតិយទិវសេ សត្តសតកំ មហាទានំ បវត្តេសិ។ តស្ស សត្តសតកំ ទានំ
ទេន្តស្សេវ សាយំ អហោសិ។ អលង្កតរថេន មាតាបិតុនំ វសនជ្ជានំ គន្ធា “អហំ
សេ គមិស្សមី”តិ តេ អាបុច្ឆិក្ខា អកាមកានំ តេសំ អស្សមុខានំ រោទន្តានំយេវ
វន្តិក្ខា បទក្ខិណំ កត្វា តតោ និក្ខមិក្ខា តំ ទិវសំ អត្ថនោ និវេសនេ វសិត្វា
បុនទិវសេ “គមិស្សមី”តិ ចាសាទតោ ឌីតិវិ។ មទ្ធិទេវី សស្សសសុវេហិ
នាឆានយេហិ យាចិត្វា និវត្តិយមាណាបិ តេសំ វេនំ អនាទិយិត្វា តេ វន្តិក្ខា
បទក្ខិណំ កត្វា សេសិត្តិយោ អបលោកេត្វា ទ្វេ បុត្តេ អាទាយ វេស្សន្តរស្ស
បឋមតវំ គន្ធា រថេ អជ្ជាសិ។

មហាបុរិសោ រថំ អភិរុហិត្វា រថេ ឋិតោ មហាជនំ អាបុច្ឆិក្ខា “អប្បមត្តា
ឆានាធិនិ បុញ្ញានិ ករោថា”តិ ឌីវាទមស្ស ទត្វា នគរតោ និក្ខមិ។ ពោធិសត្តស្ស

មាតា “បុត្រា មេ ទាន់វិត្តកោ ទាន់ ទេត្ថ” តិ អាករណេហិ សទ្ធិ សត្តរតនបូរានិ
សកដានិ ឧភោសុ បស្សេសុ បេសេសិ។ សោមិ អត្ថនោ កាយារុទ្ធិមេវ
អាករណកណ្ណំ សម្បត្តយាចកានំ អជ្ឈាស វារេ ទត្វា សេសំ សព្ពមទានិ។
នគរា និក្ខមិត្វាវ និវត្តិត្វា ឡិលោកេតុកាមោ អហោសិ។ អថស្ស
បុញ្ញានុភាវេន រថប្បមាលោ ហនេ មហាបជីវី ភិទ្ធិត្វា បរិវត្តិត្វា រថំ នគរាភិមុខំ
អកាសិ។ សោ មាតាបិតុនំ វសនជ្ឈានំ ឡិលោកេសិ។ តេន ការុញ្ញេន
បជីវិកម្មោ អហោសិ។ តេន វុត្ថំ “តេសំ និប្ពកមាធាន” ត្ថិអាទិ។

៨៩-៩០. តត្ថ និប្ពកមាធានត្ថិ តេសុ សិរីសុ និក្ខឡន្តេសុ, បញ្ញាដេន្តេសូ តិ
អត្ថោ។ តេសំ វា និក្ខមន្តានំ។ មហាទានំ បវត្តេតុត្ថិ សត្តសតកមហាទានំ
ទានុំ។ អាយាចិស្សន្តិ យាចិ។ សាវយិត្វា តិ ឃោសាបេត្វា។ កណ្ណាកេវិន្តិ
យុគលមហាកេរី។ ទទាមហាន្តិ ទទាមិ អហំ។

៩១. អថត្ថាតិ អថេវំ ទានេ ជ័យមាទេ ឯតស្មី ទានគ្គោ។ តុមូលោតិ
ឯកកោលាហលីភូតោ។ ភេរវោតិ ភយាវហោ។ មហាសត្តញ្ញំ ឋបេត្វា
អញ្ញេសំ សោ ភយំ ជនេតិ, តស្ស ភយជននាការំ ទស្សេតុំ។ “ទានេនិម” ត្ថិអាទិ
វុត្ថំ។ ឥមំ វេស្សន្តរមហារាជានំ ទានេន ហេតុនា សិវយោ រដ្ឋតោ និហរន្តិ
បញ្ញាដេន្តិ, តថាបិ បុន ច ឯវរូបំ ទានំ ទេតិ អយន្តិ។

៩២-៩៤. ឥទានិ តំ ទានំ ទស្សេតុំ “ហត្ថិ” ត្ថិ កាថមាហា។ តត្ថ ភវន្តិ ជេនុំ។
ចតុវាហី រថំ ទត្វាតិ វហន្តិ វាហិនោ, អស្ស, ចតុរោ អាជញ្ញាសិន្ធុវេ រថញ្ញា
ព្រាហ្មណានំ ទត្វាតិ អត្ថោ។ មហាសត្ថោ ហិ តថា នគរតោ និក្ខមន្តោ
សហជាតេ សង្ខិសហស្សេ អមច្ឆេ សេសជនញ្ញា អស្សបុណ្ណាមុខំ អនុពាទ្ធន្តិ
និវត្តិត្វា រថំ ចាដេន្តោ មទ្ធិ អាហា - “សចេ, ភទ្កេ, បច្ឆតោ យាចកា អាគប្បន្តិ,
ឧបធារេយ្យាសី” តិ។ សា ឡិលោកេន្តិ និសីទិ។ អថស្ស សត្តសតកមហាទានំ

គមនកាល កតទានព្វា សម្មាបុណ្ហតំ អសក្កោន្តា ចត្តារោ ព្រាហ្មណា
អាគន្ធា “វេស្សន្តរោ កុហំ” ត្ថិ បុច្ឆិត្វា “ទានំ ទត្វា រថេន គតោ” តិ វុត្ថុ “អស្សេ
យាចិស្សមា” តិ អនុពជ្ជីសុ។ មទ្ធិ តេ អាគច្ឆន្តេ ទិស្វា “យាចកា, ទេវា” តិ
អាហារេចសិ។ មហាសត្តោ រថំ វេបេសិ។ តេ អាគន្ធា អស្សេ យាចិសុ។
មហាសត្តោ អស្សេ អទាសិ។ តេ តេ គហេត្វា គតា។ អស្សេសុ បន ទិន្នេសុ
រថេជុំ អាគាសេយេ អជ្ជាសិ។ អថ ចត្តារោ ទេវបុត្តា រោហិតមិគវណ្ណោនាគន្ធា
រថេជុំ សម្មាជិច្ឆិត្វា អគម៌សុ។ មហាសត្តោ តេសំ ទេវបុត្តភារំ ញត្វា -

“ឥឡ្ប មទ្ធិ ទិសាមេហិ, ចិត្តរូបំ ទិស្សតិ;
មិគរោហិតវណ្ណេន, ទក្ខិណាស្ស វហន្តិ ម” ត្ថិ។ (ជា. ២.២២.១៨៦៤) -

មទ្ធិយា អាហា។

តត្ថ ចិត្តរូបំវា តិ អច្ឆរិយរូបំ រិយ។ ទក្ខិណាស្ស តិ សុសិក្ខិតអស្សរិយ មំ
វហន្តិ។

អថ នំ វេ គច្ឆន្តំ អបរោ ព្រាហ្មណោ អាគន្ធា រថំ យាចិ។ មហាសត្តោ
បុត្តទារំ ឌីតារេត្វា រថំ អទាសិ។ រថេ បន ទិន្នេ ទេវបុត្តា អន្តរាយិសុ។ តតោ
បជ្ជាយ បន សព្ពេហិ បត្តិការំ អហេសុំ។ អថ មហាសត្តោ “មទ្ធិ, តុំ កណ្ណាជិនំ
គណ្ណាហិ, អហំ ជាលិកុមារំ គណ្ណាមី” តិ ឧភោចិ ទ្វេ ទារកេ អង្គេនាទាយ
អញ្ញមញ្ញំ បិយសល្លាទា បដិបដំ អាគច្ឆន្តេ មនុស្សេ វុត្ថុបព្ពតស្ស មគ្គំ បុច្ឆន្តា
សយមេវ ឌីនតេសុ ជលរុក្ខេសុ ជលានិ ទារកានំ ទទន្តា អត្ថកាមាហិ
ទេវតាហិ មគ្គស្ស សង្ខិបិតត្តា តទហោវ ចេតវជ្ជំ សម្មាបុណ្ហីសុ។ តេន វុត្ថុ
“ចតុវហំ រថំ ទត្វា” តិ អាទិ។

តត្ថ ឋត្វា ចាតុម្ពហាបថេតិ អត្តនោ គមនមគ្គេន បស្សតោ អាគតេន
តេន ព្រាហ្មណេន អាគតមគ្គេន ចរិធិវិជ្ជិត្វា គតជ្ជានត្តា ចតុក្កសម្ព័ន្ធតេ
ចតុម្ពហាបថេ ឋត្វា តស្ស ព្រាហ្មណស្ស រជំ ទត្វា។ ឯកាកិយោតិ
អមច្ចសេវកាទិសហាយាការេន ឯកកោ។ តេនេវាហ “អនុតិយោ”តិ។
មទ្ធិទេវី ឥនមព្រីតិ មទ្ធិទេវី ឥទំ អភាសិ។

៩៦-៩៩. បទុមំ បុណ្ណារិកំវាតិ បទុមំ វិយ, បុណ្ណារិកំ វិយ ច។
កណ្ណាជិនគ្គហិតិ កណ្ណាជិនំ អគ្គហេសិ។ អភិជាតាតិ ជាតិសម្មន្នា។ វិសមំ
សមន្តិវិសមំ សមញ្ញា ភូមិប្បទេសំ។ ឯន្តិកា អាគច្ឆន្តិ។ អនុមគ្គេ បដិប្បថេតិ
អនុមគ្គេ វា បដិបថេ វាតិ វា-សទ្ធស្ស លោចោ ទដ្ឋព្ពោ។ ករុណាន្តិ
ការំនបុំសកនិទ្ទេសោ, ករុណាយិ តត្ថន្តិ អត្តោ។ ទុក្ខំ តេ បដិវេទន្តិកា ឥមេ ឯវំ
សុខុមាលា បទសា គច្ឆន្តិ, ទូរេវ ឥតោ វដ្តបព្ពតោតិ តេ តទា អម្ពេសុ
ការុញ្ញវសេន អត្តនា ទុក្ខំ បដិលភន្តិ, តថា អត្តនោ ឧប្បន្នទុក្ខំ បដិវេទន្តិ វាតិ
អត្តោ។

១០០-១. បវនេតិ មហាវនេ។ ជលីនេតិ ជលវន្តេ។ ឧត្តិទ្វាតិ ឧទ្ធី ឧគ្គតា ឧទ្វា។
ឧបគច្ឆន្តិ ធារកេតិ យថា ជលានិ ធារកានំ ហត្ថបគយ្ហកានិ ហោន្តិ, ឯវំ រុក្ខា
សយមេវ សាខាហិ ឱនមិត្វា ធារកេ ឧបេន្តិ។

១០២. អច្ឆរិយន្តិ អច្ឆរាយោគ្គំ, អច្ឆរំ បហារិទុំ យុត្តំ។ អភូតបុព្ពំ ភូតន្តិ
អព្ពតំ។ លោមាជំ បាំសនសមត្ថតាយ លោមបាំសនំ។ សាហុការន្តិ សាធុការំ,
អយមេវ វា ចាថោ។ ឥត្តិវតនភារេន សព្ពេហិ អង្កេហិ អវយវេហិ សោភតីតិ
សព្ពដ្ឋសោភនា។

១០៣-៤. អង្រែវត្តតាតិ អង្គរវិហារ វត្ត។ វេស្សន្តរស្ស តេជេនាតិ វេស្សន្តរស្ស
បុញ្ញានុភាវេន។ សង្ឃបិសុ បដិយក្ខាតិ ទេវតា មហាសត្តស្ស បុញ្ញតេជេន
ចោទិតា តំ មគ្គំ បរិក្ខយំ ចាបេសុំ, អប្បកំ អកំសុ, តំ បន ទារកេសុ
ករុណាយ កតំវិយ កត្វាវុត្តំ “អនុកម្មាយ ទារកេ”តិ។ ជេតុត្តរនគរតោ ហិ
សុវណ្ណាគិរីតាលោ នាម បព្ពតោ បញ្ច យោជនានិ, តតោ កោត្តិមារា នាម នទី
បញ្ច យោជនានិ, តតោ មារញ្ញនាគិរី នាម បព្ពតោ បញ្ច យោជនានិ, តតោ
ឧណ្ណាព្រាហ្មណគាមោ នាម បញ្ច យោជនានិ, តតោ មាតុលនគរំ ឧស
យោជនានិ, ឥតិ តំ រដ្ឋំ ជេតុត្តរនគរតោ ភីស យោជនានិ ហោតិ។ ទេវតា
ពោធិសត្តស្ស បុញ្ញតេជេន ចោទិតា មគ្គំ បរិក្ខយំ ចាបេសុំ។ តំ សព្វំ
ឯកាហាលេវ អតិក្កមីសុ។ តេន វុត្តំ “និក្ខន្ធនិវេសនេវ, ចេតវជ្ជមុចាគមុ”ន្តិ។

ឯវំ មហាសត្តោ សាយន្តសមយំ ចេតវជ្ជ មាតុលនគរំ បត្វា តស្ស
នគរស្ស ធូរសមីបេ សាលាយំ និសីទិ។ អថស្ស មទ្ទិទេវី ចាទេសុ រជំ បុញ្ញាត្វា
ចាទេ សម្ពាហិត្វា “វេស្សន្តរស្ស អាគតភារំ ជានាបេស្សមី”តិ សាលតោ
និក្ខមិត្វា តស្ស ចក្ខុបថេ សាលទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ នគរំ បរិសន្តិយោ ច
និក្ខមន្តិយោ ច ឥតិយោ តំ ទិស្វា បរិវាវេសុំ។ មហាជនោ តញ្ច វេស្សន្តរញ្ច បុត្ត
ចស្ស តថា អាគតេ ទិស្វា រាជ្ជនំ អាចិត្តិ។ សង្ឃិសហស្សា រាជានោ រោធន្តា
បរិទេវន្តា តស្ស សន្តិកំ អាគន្ធា មគ្គបរិស្សមំវិនោទេត្វា តថា
អាគមនការណំ បុច្ឆីសុ។

មហាសត្តោ ហត្ថិទានំ អាទី កត្វា សព្វំ កថេសិ។ តំ សុត្វា តេ អត្តនោ
រជ្ជេន និមន្តយីសុ។ មហាបុរិសោ “មយា តុម្ហាកំ រដ្ឋំ បដិគ្គហិតមេវ ហោតុ,
រាជា បន មំ រដ្ឋា បញ្ចាជេតិ, តស្មា វុត្តបព្ពតមេវ គមិស្សមី”តិ វត្វា តេហិ
នានប្បការំ តត្ថ វាសំ យាចិយមាណេបិ តំ អនលន្តិវត្វា តេហិ គហិតារក្ខោ តំ

វត្តិ សាលាយមេវ វសិត្វា បុនទិវសេ ចាតោវ នាគគ្គរសភោជនំ ភុញ្ញិត្វា តេហិ
បរិវតោ និក្ខមិត្វា បន្ទរសយោជនមគ្គំ គន្ធា វនទ្វារេ ឋត្វា តេ និវត្តត្វា បុរតោ
បន្ទរសយោជនមគ្គំ តេហិ អាចិត្តិតនិយាមេនេវ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ -

១០៥.

“សដ្ឋិរាជសហស្សានិ, តតា វសន្តិ មាតុលេ;
សព្វេ បញ្ចាលិកា ហុត្វា, រោធិមាណ ឧបាគមុ។

១០៦.

“តត្ថ វត្តត្វា សល្លាបំ, ចេតេហិ ចេតបុត្តេហិ;
តេ តតោ និក្ខមិត្វាន, វត្តំ អគមុ បព្ពត”ន្តិ។

តត្ថ តត្ថ វត្តត្វា សល្លាបន្តិ តត្ថ តេហិ រាជ្ជហិ សមាគមេហិ សទ្ធិ
បដិសម្មោធិមាណ កថំ បវត្តត្វា។ ចេតបុត្តេហិតិ ចេតរាជបុត្តេហិ។ តេ តតោ
និក្ខមិត្វានតិ តេ រាជាណោ តតោ វនទ្វារជ្ជានេ និវត្តត្វា។ វត្តំ អគមុ បព្ពតន្តិ
អម្ពេ ចត្តារោ ជនា វត្តបព្ពតំ ឧទ្ទិស្ស អគមម្ហា។

អថ មហាសត្តោ តេហិ អាចិត្តិតមគ្គេន គប្បន្តោ គន្ធិមាណបព្ពតំ ឋត្វា តំ
ទិវសំ តត្ថ វសិត្វា តតោ ឧត្តរទិសាភិមុខោ វេបុល្លបព្ពតចាទេន គន្ធា
កេតុមតីនទីតីវេ និសីទិត្វា វនចរកេន ទិន្នំ មធុមំសំ ខាទិត្វា តស្ស
សុវណ្ណាស្វដី ទត្វា ទ្គត្វា បិវិត្វា បដិប្បស្សន្ធទ្វេនេវោ នទី ឧត្តរិត្វា
សានុបព្ពតសិខវេ ឋិតស្ស និក្រោធស្ស មូលេ ថោកំ និសីទិត្វា ឧដ្ឋាយ គប្បន្តោ
នាលិកបព្ពតំ បរិហារន្តោ មុចលិន្ទសរំ គន្ធា សរតីវេន បុព្ពត្តរកណ្ណំ ឋត្វា
ឯកបទិកមគ្គេនេវ វនយជំ បរិសិត្វា តំ អតិក្កម្ម គិរិវិទុក្កានំ នទីបកវានំ
បុរតោ ចតុរស្សចោក្ខរណី ចាបុណី។

១០៧. តស៊ី ខណៈ សក្កោ អារ្យជ្ជេន្ទ្រា “មហាសត្តោ ហិមវន្តំ បរិវេជ្ជា,
វសនជ្ជានំលទ្ធិំ វដ្តតី” តិ ចិន្តេត្វារិស្សកម្មំ បេសេសិ - “គច្ឆ វដ្តបព្ពតកុច្ឆិម្ហិ
រមណីយេ ហ៊ានេ អស្សមបទំ មាបេហី” តិ។ សោ តត្ថ ទ្វេ បណ្ណាសាលាយោ ទ្វេ
ចង្គមេ ទ្វេ ច វត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានានិ មាបេត្វា តេសុ តេសុ ហ៊ានេសុ នាធាបុប្ផិវិចិត្ត
រុក្ខេ ជលិតេ រុក្ខេ បុប្ផកល្លេ កទលិវនាទីនិ ច ទស្សេត្វា សព្វេ បព្ពជិតបរិក្ខារេ
បជិយានេត្វា “យេកេចិ បព្ពជិតុកាមា, តេ គណ្ណាន្ទ” តិ អក្ខរានិ លិខិត្វា
អមនុស្សេ ច ភេរវសន្ទេ មិគបក្ខិនោ ច បជិក្កមាបេត្វា សកជ្ជានមេវ គតោ។

មហាសត្តោ ឯកបទិកមគ្គំ ទិស្វា “បព្ពជិតានំ វសនជ្ជានំ ភរិស្សតី” តិ
មទ្ធិញ្ច បុត្តេ ច តត្ថេវ ឋបេត្វា អស្សមបទំ បរិសិត្វា អក្ខរានិ ឱលោកេត្វា
“សក្កេន ទិវេន្ទ្រាស្មី” តិ បណ្ណាសាលទ្វារំ វិវិត្វា បរិវេជ្ជា ខគ្គញ្ច ធនុញ្ច អបនេត្វា
សាជកេ ឱមុញ្ចិត្វា ឥសិវេសំ គហេត្វា កត្តរទណ្ឌំ អាទាយ និក្ខមិត្វា
បច្ឆេកពុទ្ធសទិសេន ឧបសមេន ទារកានំ សន្និកំ អគមាសិ។ មទ្ធិទេវីបិ
មហាសត្តំ ទិស្វា ចានេសុ បតិត្វា រោទិត្វា តេនេវ សទ្ធិ អស្សមំ បរិសិត្វា
អត្ថនោ បណ្ណាសាលំ គន្ធា ឥសិវេសំ គណ្ណិ។ បច្ឆា បុត្តេបិ តាបសកុមារកេ
ករិសុ។ ពោធិសត្តោ មទ្ធិ វំ យាចិ “មយំ ឥតោ បជ្ជាយ បព្ពជិតា នាម, ឥតី ច
នាម ព្រាហ្មចរិយស្ស មលំ, មា នានិ អកាលេ មម សន្និកំ អាគច្ឆា” តិ។ សា
“សាធ្វ” តិ សម្បជិច្ឆិត្វា មហាសត្តម្បិ វំ យាចិ “ទេវ, តុម្ពេ បុត្តេ គហេត្វា ឥធរេ
ហោថ, អហំ ជលាជលំ អាហរិស្សាមី” តិ។ សា តតោ បជ្ជាយ អវញ្ញតោ
ជលាជលានិ អាហរិត្វា តយោ ជនេ បជិជគ្គិ។ ឥតិ ចត្តារោ ខត្តិយា
វដ្តបព្ពតកុច្ឆិយំ សត្តមាសមត្តំ វសីសុ។ តេន វុត្តំ “អាមន្តយិត្វា ទេវិវេន្ទ្រា,
វិស្សកម្មំ មហិទ្ធិក” តិ អាទិ។

តត្ថ អាមន្តយិត្វាតិ បក្កោសាបេត្វា។ មហិទ្ធិកន្តិ មហាតិយា ទេវិទ្ធិយា
សមន្នាគតំ។ អស្សមំ សុកតន្តិ អស្សមបទំ សុកតំ កត្វា។ វម្មំ វេស្សន្តរស្ស
វសនានុច្ឆរិកំ បណ្ណាសាលំ។ សុមាបយាតិ សុដ្ឋ មាបយ។ អាណាបេសីតិ
វចនសេសោ។ សុមាបយីតិ សម្មា មាបេសិ។

១១១. អសុញ្ញោតិ យថា សោ អស្សមោ អសុញ្ញោ ហោតិ, ឯវំ តស្ស
អសុញ្ញោភាវករណោ អសុញ្ញោ ហោមិ។ “អសុញ្ញោ”តិ វា ចាហេ, មម វសនេនេវ
អសុញ្ញោ អស្សមេ ធារកេ អនុវត្តន្តោ វសាមិ តត្ថ តិជ្ជាមិ។ ពោធិសត្តស្ស
មេត្តានុភាវេន សមន្តា តិយោជនេ សព្វេ តិវច្ឆានាបិ មេត្តំ បដិលភីសុ។

ឯវំ តេសុ តត្ថ វសន្តេសុ កលិដ្ឋវដ្ឋវាសី ជូជកោ នាម ព្រាហ្មណោ
អមិត្តតាបនាយ នាម ភរិយាយ “នាហំ តេ និច្ចំ
ធម្មកោដ្ឋនឌុនកាហារណាយាគុកត្ថបចនាធិនិ កាតុំ សក្កោមិ, បរិចារកំ មេ
នាសំ វា នាសី វា អាណេហី”តិ វុត្ថេ “កុតោហំ តេ ភោតិ ទុគ្គតោ នាសំ វា នាសី វា
លភិស្សមី”តិ វត្វា តាយ “ឯស វេស្សន្តរោ រាជា វត្ថុបព្ពតេ វសតិ។ តស្ស បុត្ត
មយ្ហំ បរិចារកេ យាចិត្វា អាណេហី”តិ វុត្ថេ កិលេសវសេន តស្ស
បដិពទ្ធិចិត្តតាយ តស្ស វចនំ អតិក្កមិតុំ អសក្កោន្តោ ចាបេយ្យំ
បដិយាធាបេត្វា អនុក្កមេន ជេតុត្តរនគរំ បត្វា “កុហី វេស្សន្តរមហារាជា”តិ
បុច្ឆិ។

មហាជនោ “ឥមេសំ យាចកានំ អតិទានេន អម្ពាភំ រាជា រដ្ឋា បព្ពាជិតោ,
ឯវំ អម្ពាភំ រាជានំ នាសេត្វា បុនបិ ឥធរេវ អាគច្ឆតី”តិ លេខុទណ្ឌាទិហិតោ
ឧបក្កោសន្តោ ព្រាហ្មណំ អនុពន្ធិ។ សោ ទេវតាវិគ្គហិតោ ហុត្វា តតោ
និក្ខមិត្វា វត្ថុបព្ពតតាមិមគ្គំ អភិវុទ្ធា អនុក្កមេន វនទ្វារំ បត្វា មហាវនំ
អន្លោកាហេត្វា មគ្គមុទ្ធា ហុត្វា វិចរន្តោ តេហិ រាជ្ជហិ ពោធិសត្តស្ស

អារក្ខណាត្តាយ ឋបិតេន ចេតបុត្តេន សមាគញ្ចី។ តេន “កហំ, ភោ ព្រាហ្មណា,
 គប្បសី” តិ បុដ្ឋោ “វេស្សន្តរមហារាជស្ស សន្តិក” តិ វុត្ត “អន្ធា អយំ
 ព្រាហ្មណោ តស្ស បុត្តោ វា ធើវី វា យាចិត្តំ គប្បតី” តិ ចិន្តេត្វា “មា ខោ, ត្វំ
 ព្រាហ្មណា, តត្ថ គញ្ចី, សចេ គប្បសី, ឯត្ថេវ តេ សីសំ ជិន្និត្វា មយ្ហំ សុនខានំ
 យាសំ ករិស្សមី” តិ តេន សន្តដ្ឋិតោ មរណភយភីតោ “អហាមស្ស បិតរា
 បេសិតោ ទូតោ, ‘តំ អានេស្សមី’ តិ អាគតោ” តិ មុសាវាធំ អភាសិ។ តំ សុត្វា
 ចេតបុត្តោ តុដ្ឋហដ្ឋោ ព្រាហ្មណស្ស សក្ការសម្មានំ កត្វា វុត្តបព្ពតតាមិមគ្គំ
 អាចិត្តិ។ សោ តតោ បរំ គប្បន្តោ អន្តរាមគ្គេ អប្បតេន នាម តាបសេន សន្និ
 សមាគន្ធា តម្បី មគ្គំ បុច្ឆិត្វា តេនាបិ មគ្គេ អាចិត្តិតេ តេន អាចិត្តិតសញ្ញាយ
 មគ្គំ គប្បន្តោ អនុក្កមេន ពោធិសត្តស្ស អស្សមបទដ្ឋានសមីបំ គន្ធា មទ្ធិធើវីយា
 ជលាជលត្ថំ គតកាលេ ពោធិសត្តំ ឧបសន្តមិត្វា ឧភោ ធារកេ យាចិ។ តេន វុត្តំ

-

១១២.

“បវនេ វសមាទស្ស, អទ្ធិកោ មំ ឧបាគមិ;

អយាចិ បុត្តកេ មយ្ហំ, ជាលី កណ្ណាជិនំ ចុភោ” តិ។

ឯវំ ព្រាហ្មណោន ធារកេសុ យាចិតេសុ មហាសត្តោ “ចិរស្សំ វត មេ
 យាចកោ អធិគតោ, អជ្ជាហំ អនវសេសតោ ធានចារមី បូរេស្សមី” តិ
 អធិប្បាយេន សោមនស្សជាតោ បសាវិតហត្ថេ សហស្សត្វិកំ ឋបេន្តោវិយ
 ព្រាហ្មណស្ស ចិត្តំ បរិតោសេន្តោ សកលញ្ច តំ បព្ពតកុច្ឆិ ឧន្ទានេន្តោ “ធនាមិ
 តវ មយ្ហំ បុត្តកេ, អបិ ច មទ្ធិធើវី បន ចាតោវ ជលាជលត្តាយ វនំ គន្ធា សាយំ
 អាគមិស្សតិ, តាយ អាគតាយ តេ បុត្តកេ ទស្សេត្វា ត្វញ្ច មូលជលាជលំ
 ខាទិត្វា ឯករត្តិ វសិត្វា វិគតបរិស្សមោ ចាតោវ គមិស្សសី” តិ អាហា។
 ព្រាហ្មណោ “កាមព្ភោស ឧឡារជ្ឈាសយតាយ បុត្តកេ ធនាតិ, មាតា បន

វង្សគឺជា អាគន្ធា ទានស្ស អន្តរាយម្យី ករេយ្យ, យំនូនាហំ ឥមំ និប្បិទ្ធីត្វា
ទារកេ គហេត្វា អន្លេវ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា “បុត្តា ចេ តេ មយ្ហំ ទិន្នា, កី ទានិ
មាតរំ ទស្សេត្វា បេសិទេហិ, ទារកេ គហេត្វា អន្លេវ គមិស្សមី”តិ អាហា។
“សចេ, តុំ ព្រាហ្មណា, រាជបុត្តី មាតរំ ទដ្ឋំ ន ឥច្ឆសិ, ឥមេ ទារកេ គហេត្វា
ជេតុត្តរនករំ គច្ឆ, តត្ថ សញ្ញយមហារាជា ទារកេ គហេត្វា មហន្តំ តេ ជនំ
ទស្សតិ, តេន ទាសទាសិយោ គណ្ហិស្សសិ, សុខញ្ច ជីវិស្សសិ, អញ្ញថា ឥមេ
សុខមាលា រាជទារកា, កី តេ វេយ្យាវង្គំ ករិស្សន្តិ”តិ អាហា។

ព្រាហ្មណោ “ឯវម្យី មយា ន សក្កា កាតុំ, រាជទណ្ឌាតោ ភាយាមិ, មយ្ហមេវ
គាមំ នេស្សមី”តិ អាហា។ ឥមំ តេសំ កថាសល្លាបំ សុត្វា ទារកា “បិតា នោ ខោ
អម្ពេ ព្រាហ្មណស្ស ទាតុកាមោ”តិ បក្កមិត្វា ហោត្វរណី គន្ធា បទុមិនិគច្ឆ
និលីយីសុ។ ព្រាហ្មណោ តេ អទិស្វាវ “តុំ ‘ទារកេ ទទាមី’តិ វត្វា តេ
អបក្កមាបេសិ, ឯសោ តេ សាធុភារោ”តិ អាហា។ អថ មហាសត្តោ សហសាវ
ឧដ្ឋហិត្វា ទារកេ គវេសន្តោ បទុមិនិគច្ឆ និលីនេ ទិស្វា “ឯថ, តាតា, មា មយ្ហំ
ទានទារមិយា អន្តរាយំ អកត្ថ, មម ទានជ្ឈាសយំ មត្តកំ ចាបេថ, អយញ្ច
ព្រាហ្មណោ តុម្ពេ គហេត្វា តុម្ពា កំ អយ្យកស្ស សញ្ញយមហារាជស្ស សន្តិកំ
គមិស្សតិ, តាត ជាលិ, តុំ ភុជិស្សោ ហោតុកាមោ ព្រាហ្មណស្ស និក្ខសហស្សំ
ទត្វា ភុជិស្សោ ភវេយ្យសិ, កណ្ណាជិនេ តុំ ទាសសតំ ទាសិសតំ ហត្ថិសតំ
អស្សសតំ ឧសភសតំ និក្ខសតន្តិ សព្ពសតំ ទត្វា ភុជិស្សោ ភវេយ្យសិ”តិ
កុមារេ អគ្សាបេត្វា សមស្សាសេត្វា គហេត្វា អស្សមបទំ គន្ធា កមណ្ឌលុនា
ឧទកំ គហេត្វា សព្ពញ្ញតញ្ញាណស្ស បច្ចយំ កត្វា ព្រាហ្មណស្ស ហត្ថេ ឧទកំ
ចាតេត្វា អតិវិយ បីតិសោមនស្សជាតោ ហុត្វា បថី ឧន្ទាទេន្ទោ បិយបុត្តទានំ
អទាសិ។ ឥធាបិ បុព្វេ វុត្តនយេនេវ បថីកម្មាទយោ អហោសុំ។ តេន វុត្តំ -

១១៣.

“យាចកំ ឧបគតំ ធិស្វា, ហាសោ មេ ឧបបជ្ជថ;
ឧកោ បុត្ត គហេត្វាន, អនាសី ព្រាហ្មណោ តទា។

១១៤.

“សកេ បុត្ត ចជន្តស្ស, ជូជកេ ព្រាហ្មណោ យទា;
តទាបិ បថវី កម្ម្យ, សិនេវុវនវជំសកា”តិ។

អថ ព្រាហ្មណោ ទារកេ អគន្ធកាមេ លតាយ ហត្ថសុ ពន្ធិត្វា អាកឡិ។
តេសំ ពន្ធគ្នានេ ធិវី ធិន្ធិត្វា លោហិតំ បគ្បិ។ សោ លតាទណ្ឌោន បហរន្តោ
អាកឡិ។ តេ បិតរំ ឡិលោកេត្វា។

“អម្ពា ច តាត និក្ខត្តា, តូញ នោ តាត ទស្សសិ;
មា នោ តំ តាត អទទា, យាវ អម្ពាបិ ឯតុ នោ;
តទាយំ ព្រាហ្មណោ កាមំ, វិក្កិណាតុ ហនាតុ វា”តិ។ (ជា.
២.២២.២១២៦) -

វត្ថា បុនបិ អយំ ឯវុទោ យោរទស្សនោ កុរុរកម្មន្តោ -

“មនុស្សា ឧទាហុ យក្ខោ, មំសលោហិតកោជនោ;
តាមា អរញ្ញមាគម្ម, ជនំ តំ តាត យាចតិ;
នីយមានេ បិសាចេន, កី នុ តាត ឧទិក្ខសី”តិ។ (ជា. ២.២២.២១៣០-
២១៣១) -

អាធិនិ វទន្តា បរិទេវីសុ។ តត្ថ ជនន្តិ បុត្តជនំ។

ជូជកោ ទារកេ តថា បរិទេវន្តេយេវ ចោថេន្តោវ គហេត្វា បក្កាមិ។
មហាសត្តស្ស ទារកានំ ករុណំ បរិទេវីតេន តស្ស ច ព្រាហ្មណស្ស

អក្ការញ្ញតាវេន ពលវសោកោ ឧប្បជ្ឈិ, វិប្បជិសារោ ច ឧទទាទិ។ សោ
តម្ពុណោញ្ញេវ ពោធិសត្តានំ បវេណី អនុស្សវិ។ “សញ្ញេវ ហិ ពោធិសត្តា បញ្ច
មហាបរិច្ឆាគេ បរិច្ឆជិត្វា ពុទ្ធាភវិស្សន្តិ, អហម្មិ តេសំ អព្ពន្ធអោ, បុត្តទានញ្ច
មហាបរិច្ឆាគានំ អញ្ញាតរំ, តស្មា វេស្សន្តរ ទានំ ទត្វា បច្ឆានុតាថោ ន តេ
អនុច្ឆរិកោ” តិ អត្តានំ បរិភាសេត្វា “ទិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ មម តេ ន កិត្តិ
ហោន្តិ” តិ អត្តានំ ឧបត្ថម្ភត្វា ទទ្ទ្យសមាទានំ អធិដ្ឋាយ បណ្ណាសាលទ្វារ
ចាសាណាជលកេ កញ្ចនបដិមាវិយ និសីទិ។

អថ មទ្គិទេវី អរញ្ញតោ ជលាជលំ គហេត្វា និវត្តន្តិ “មា មហាសត្តស្ស
ទានន្តរាយោ ហោត្វ” តិ វាឡមិគ្គបដរាហិ ទេវតាហិ ឧបរុទ្ធមគ្គា តេសុ
អបគតេសុ ចិវេន អស្សមំ បត្វា “អដ្ឋ មេ ទុស្សបិទំ ទិដ្ឋំ, ទុទ្ទិមិត្តានិ ច ឧប្បន្នានិ,
កី ទុខោ ភវិស្សតី” តិ ចិន្តេន្តិ អស្សមំ បរិសិត្វា បុត្តកេ អបស្សន្តិ
ពោធិសត្តស្ស សន្តិកំ គន្ធា “ទេវ, ន ខោ អម្ពា កំ បុត្តកេ បស្សមិ, កុហី តេ
គតា” តិ អាហា។ សោ តុណ្ហី អហោសិ។ សា បុត្តកេ ឧបធាវេន្តិ តហី តហី
ឧបធាវិត្វា គវេសន្តិ អទិស្វា បុនបិ គន្ធា បុច្ឆិ។ ពោធិសត្តោ “កក្ខុឡ កថាយ នំ
បុត្តសោកំ ជហាបេស្សមី” តិ ចិន្តេត្វា -

“នួន មទ្គិ វរាហោ, រាជបុត្តិ យសស្សិន្ទ;
ចាតោ គតាសិ ឧញ្ញាយ, កិមិទំ សាយមាគតា” តិ។ (ជា. ២.២២.២២២៥)

-

វត្វា តាយ ចិរាយនការណោ កថិតេ បុនបិ ធារកេ សន្ធាយ ន កិត្តិ អាហា។ សា
បុត្តសោកេន តេ ឧបធាវេន្តិ បុនបិ វាតវេគេន វរាទិវិចរិ។ តាយ ឯករត្តិយំ
វិចរិតជ្ជានំ បរិគ្គណ្ណានំ បន្ទរសយោជនមត្តំ អហោសិ។ អថ វិភាតាយ វត្តិយា
មហាសត្តស្ស សន្តិកំ គន្ធា បីតា ធារកានំ អនុស្សនេន ពលវសោកាភិក្ខុតា

តស៊ូ បាទមូលេ ជិន្នកណ្តលី វិយ ភូមិយំ វិសញ្ញី ហុត្វា បតិ។ សោ “មតា” តិ
សញ្ញាយ កម្មមាណោ ឧប្បន្នពាលវ សោកោបិ សតី បច្ចុប្បដ្ឋបេត្វា “ជានិស្សាមិ
តាវ ជីវតិ, ន ជីវតី” តិ សត្តមាសេ កាយសំសគ្គំ អនាបន្នបុព្វោបិ អញ្ញាស្ស
អភាវេន តស្សា សីសំ ឧត្តិបិត្វា ឡុសុ វេបេត្វា ឧទកេន បរិច្ឆោសិត្វា ឡុព្វា
មុខញ្ច បាទយញ្ច បរិមជ្ជិ។ មជ្ជិបិ ខោ ថោកំ វីតិនាមេត្វា សតី បដិលភិត្វា
ហិរោត្តប្បំ បច្ចុប្បដ្ឋបេត្វា “នេវ, ធារកា តេ កុហី គតា” តិ បុច្ឆិ។ សោ អាហា -
“នេវិ, ឯកស្ស មេ ព្រាហ្មណស្ស មំ យាចិត្វា អាគតស្ស ទាសត្ថាយ ទិន្នា” តិ
វត្វា តាយ “កស្មា, នេវ, បុត្ត ព្រាហ្មណស្ស ទត្វា មម សព្ពវត្ថុ បរិនេវិត្វា
វិចរន្តិយា នាចិត្តិ” តិ វុត្ត “បឋមមេវ វុត្ត តវ ចិត្តទុក្ខំ ពហុ ភវិស្សតិ, ឥទានិ
បន សរីរទុក្ខេន តទុកំ ភវិស្សតី” តិ វត្វា -

“មំ បស្ស មជ្ជិ មា បុត្ត, មា ពាជ្ឈំ បរិនេវសិ;
លទ្ធាម បុត្ត ជីវន្តា, អរោគា ច ភវាមសេ” តិ។ (ជា. ២.២២.២២៦០) -

សោ សមស្សាសេត្វា បុន -

“បុត្ត បសុញ្ច ធម្មញ្ច, យញ្ច អញ្ចំ យវេ ធនំ;
ទន្ធា សប្បវិសោ ទានំ, ទិស្វា យាចកមាគតំ;
អនុមោទាហិ មេ មជ្ជិ, បុត្តកេ ទានមុត្តម” តិ។ (ជា. ២.២២.២២៦១) -

វត្វា អត្ថនោ បុត្តទានំ តំ អនុមោទាបេសិ។

សាបិ -

“អនុមោទាមិ តេ នេវ, បុត្តកេ ទានមុត្តមំ;
ទត្វា ចិត្តំ បសាទេហិ, ភិយ្យេ ទានំ ទទោ ភវា” តិ។ (ជា. ២.២២.២២៦២) -

វត្តា អនុមោទិ។

ឯវំ តេសុ អញ្ញមញ្ញំ សម្មាទនីយំ កងំ កថេន្តេសុ សក្កោ ចិន្តេសី -
“មហាបុរិសោ ហិយេ្យា ជូជកស្ស បថី ឧន្ទាទេត្វា ទារកេ អធាសី។ ឥធានំ នំ
កោចិ ហីនបុរិសោ ឧបសង្កមិត្វា មទ្ធិទេវី យាចិត្វា គហេត្វា គន្ធយេ្យ, តតោ
រាជា និប្បច្ឆយោ ភវេយេ្យ, ហន្តាហំ ព្រាហ្មណាវណ្ណេន នំ ឧបសង្កមិត្វា មទ្ធិ
យាចិត្វា ទារមិក្ខុដំ កាហាបេត្វា កស្សចិ អវិស្សន្ទិយំ កត្វា បុន នំ តស្សេវ
ទត្វា អាគមិស្សមី”តិ។ សោ សូរិយុគ្គមនវេលាយំ ព្រាហ្មណាវណ្ណេន តស្ស
សន្និកំ អគមាសី។ តំ ទិស្វា មហាបុរិសោ “អតិចិ នោ អាគតោ”តិ
បីតិសោមនស្សជាតោ តេន សទ្ធិ មធុរបដិសន្តារំ កត្វា “ព្រាហ្មណា, កេនត្ថេន
ឥធាគតោសី”តិ បុច្ឆិ។ អថ នំ សក្កោ មទ្ធិទេវី យាចិ។ តេន វុត្ថំ -

១១៥.

“បុនទេវ សក្កោ ឡិវុយ្ហ, ហុត្វា ព្រាហ្មណសន្និកោ;
អយាចិ មំ មទ្ធិទេវី, សីលវន្តិ បតិព្ពត”ន្តិ។

តត្ថ បុនទេវាតិ ទារកេ ទិន្នទិវសតោ បច្ឆា ឯវំ។ តទនន្តរមេវាតិ អត្តោ។
ឡិវុយ្ហាតិ ទេវលោកតោ ឡិតវិត្វា។ ព្រាហ្មណសន្និកោតិ
ព្រាហ្មណសមាទវណ្ណោ។

អថ មហាសត្តោ “ហិយេ្យា មេ ទ្វេបិ ទារកេ ព្រាហ្មណស្ស ទិន្ទា, អហម្មិ
អរញ្ញោ ឯកកោវ, កងំ តេ មទ្ធិ សីលវន្តិ បតិព្ពតំ ទស្សមី”តិ អវត្វាវ
បសាវិតហត្ថេ អនក្សរតនំ បេបេន្តោវិយ អសន្និក្វា អពជ្ឈិត្វា
អនោលីនមាទសោ “អន្ធិ មេ ទានទារមី មត្តកំ ចាបុណិស្សតី”តិ ហជ្ជតុដ្ឋោ
តិវី ឧន្ទាទេន្តោវិយ -

“ធនាមិ នវិកម្មាមិ, យំ មំ យាចសិ ព្រាហ្មណៈ;
សន្តំ នប្បជិត្តហាមិ, ធានេ មេ រមតី មនោ”តិ។ (ជា. ២.២២.២២៧៨) -

វត្ថា សីលមេវ កមណ្ឌលុនា ឧទកំ អាហរិត្វា ព្រាហ្មណស្ស ហត្ថេ ឧទកំ
ចាតេត្វា ភរិយមទាសិ។ តេន វុត្ថំ -

១១៦.

“មទ្គិ ហត្ថេ គហេត្វាន, ឧទកញ្ចលី ប្បរិយ;
បសន្នមនសង្គិប្បោ, តស្ស មទ្គិ អទាសហ”ន្តិ។

តត្ថ ឧទកញ្ចលីតិ ឧទកំ អញ្ចលី, “ឧទក”ន្តិ ច ករណាត្ថេ បច្ចត្តវចនំ,
ឧទកេន តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អញ្ចលី បសាវិតហត្ថតលំ បូរេត្វាតិ អត្តោ។
បសន្នមនសង្គិប្បោតិ “អទ្វា ឥមិនា បរិច្ចាគេន ធានចារមី មត្តកំ ចាបេត្វា
សម្មាសម្ពោធិ អធិគមិស្សមី”តិ ឧបន្នសទ្វាបសានេន បសន្នចិត្តសង្គិប្បោ។
តន្ត្រីណាញោវ ហេដ្ឋា វុត្ថប្បកាវាទិ សត្តចាជិហារិយានិ ចាតុរហេសុំ។
“ឥទានិស្ស ន ទូរេ សម្មាសម្ពោធិ”តិ ទេវគណា ព្រហ្មគណា អតិរិយ
បីតិសោមនស្សជាតា អហេសុំ។ តេន វុត្ថំ -

១១៧.

“មទ្គិយា ធិយមាឆាយ, គគនេ ទេវា បមោទិតា;
តទាបិ បថីវី កម្មិ, សិនេវុវនវជំសកា”តិ។

តតោ បន ធិយមាឆាយ មទ្គិយា ទេវិយា វុណ្ណំ វា ទុម្ពុំ វា ភាកុដិមត្តំ វា
នាហោសិ, ឯវំ ចស្ស អហោសិ “យំ ទេវោ ឥច្ឆតិ, តំ ករោត្ត”តិ។

“កោមារី យស្សហំ ភរិយា, សាមិកោ មម ឥស្សរោ;

យស្សីឆ្នេរ តស្ស មំ ទង្គា, វិក្កិណោយ្យ ហានេយ្យ វា"តិ។ (ជា.
២.២២.២២៨២) -

អាហា។

មហាបុរិសោបិ “អម្ពោ, ព្រាហ្មណ, មទ្ទិតោ មេ សតគុណាន
សហស្សគុណាន សតសហស្សគុណាន សត្តញ្ញតញ្ញាណាមេវ បិយតរំ, ឥទំ
មេ ធានំ សត្តញ្ញតញ្ញាណាប្បដិវេធស្ស បច្ចយោ ហោត្វ”តិ វត្វា អធាសិ។ តេន
វុត្តំ -

១១៨.

“ជាលី កណ្ណាជិនំ ជិតំ, មទ្ទិទេវី បតិព្ពតំ;
ចជមាធា ន ចិន្តេសី, ពោធិយាយេវ ការណា។

១១៩.

ន មេ ទេស្សា ឧកោ បុត្តា, មទ្ទិទេវី ន ទេស្សិយា;
សត្តញ្ញតំ បិយំ មយ្ហំ, តស្មា បិយេ អធាសហ”ន្តិ។

តត្ថ ចជមាធា ន ចិន្តេសិន្តិ បរិច្ឆជន្តោ សន្តាបវសេន ន ចិន្តេសី, វិស្សដ្ឋោ
ហុត្វា បរិច្ឆជិន្តិ អត្តោ។

ឯត្ថាហា - កស្មា បនាយំ មហាបុរិសោ អត្តនោ បុត្តទារេ ជាតិសម្បន្នេ
ខត្តិយេ បរស្ស ធាសភាវេន បរិច្ឆជិ, ន ហិ យេសំ កេសញ្ចិបិ ភុជិស្សនំ
អភុជិស្សភាវករណំ សាធុធម្មោតិ? វុច្ចតេ - អនុធម្មភាវតោ។ អយញ្ចិ
ពុទ្ធការកេ ធម្មេ អនុគតធម្មតា, យទិទំ សព្វស្ស អត្តនិយស្ស មមន្តិ
បរិគ្គហិតវត្ថុនោ អនវសេសបរិច្ឆាកោ, ន ហិ

ឆេយ្យធម្មបដិគ្គាហកវិកប្បវហិតំ ទានចារមី បរិបូរេតុំ ឧស្សុក្កមាបន្នានំ
ពោធិសត្តានំ មមន្តិ បរិគ្គហិតវត្ថុំ យាចន្តស្ស យាចកស្ស ន បរិច្ចដិតុំ យុត្តំ,
ចោរាណោបិ បាយមនុស្សោ។ សព្វេសញ្ញា ពោធិសត្តានំ អយំ
អាចិណ្ឌាសមាចិណ្ឌាធម្មោ កុលវំសោ កុលប្បវេណី, យេទំ ភិក្ខុស្ស បរិច្ចាគោ។
តត្ថ ច វិសេសតោ បិយតវវត្ថុបរិច្ចាគោ, ន ហិ កេចិ ពោធិសត្តា វំសានុគតំ
វជ្ជិស្សវិយាទិធនបរិច្ចាគំ, អត្តនោ សីសនយនាទិអង្គបរិច្ចាគំ,
បិយជីវិតបរិច្ចាគំ, កុលវំសបតិជ្ជាបកបិយបុត្តបរិច្ចាគំ,
មនាបចារីនីបិយភរិយាបរិច្ចាគន្តិ ឥមេ បញ្ចា មហាបរិច្ចាគេ អបរិច្ចដិត្វា ពុទ្ធា
នាម ភូតបុញ្ញា អត្ថិ។ តថា ហិ មង្គលេ ភគវតិ ពោធិសត្តភូតេ ពោធិបរិយេសនំ
ចរមាទេ ច ចរិមត្តការតោ តតិយេ អត្តការេ សបុត្តទារេ ឯកស្មី បត្តតេ
វសន្តេ ខវនាបិកោ នាម យក្ខោ មហាបុរិសស្ស ទានជ្ឈាសយតំ សុត្វា
ព្រាហ្មណវណ្ណាន ឧបសង្កមិត្វា មហាសត្តំ ទ្វេ ទារកេ យាចិ។

មហាសត្តោ “ធនាមិ ព្រាហ្មណស្ស បុត្តកេ” តិ ហជ្ជបហដ្ឋោ ឧទកបរិយន្តំ
បថី កម្សេន្តោ ទ្វេបិ ទារកេ អនាសិ។ យក្ខោ ចង្គមនកោជិយំ អាលម្ពនជលកំ
និស្សាយ បិតោ មហាសត្តស្ស បស្សន្តស្សេវ មុឡាលកលាបំ វិយ ទ្វេ ទារកេ
ខាទិ។ អគ្គិជាលំ វិយ លោហិតទារំ ឧត្តិរមាណំ យក្ខស្ស មុខំ ឡិលោកេន្តស្ស
មហាបុរិសស្ស “វញ្ឆេសិ វត មំ យក្ខោ” តិ ឧប្បជ្ជនកចិត្តប្បាទស្ស ឡិកាសំ
អនេន្តស្ស ឧបាយកោសល្លស្ស សុភាវិតត្តា អតីតធម្មានំ
អប្បជិសន្តិសភាវតោ អនិច្ចាទិវសេន សង្ខារាណំ សុបរិមទ្គិតការតោ ច ឯវំ
ឥត្តវជ្ជិតិកេន បភង្គនា អសារេន សង្ខារកលាបេន “បូរិតា វត មេ ទានចារមី,
មហាបុរិសស្ស អត្ថំ សាធម្មា ឥទំ អធិគត” តិ សោមនស្សមេវ ឧប្បជ្ជិ។ សោ ឥទំ
អនញ្ញាសាធារណំ តស្មី ខណោ អត្តនោ ចិត្តាចារំ ព្យាត្វា “ឥមស្ស និស្សន្ទេន
អនាគតេ ឥមិនាវ នីហារេន សរីរតោ វស្មិយោ និក្ខមន្ត” តិ បត្តនមកាសិ។

តស៊ូ តំ បត្តនំ និស្សាយ ពុទ្ធភូតស្ស សរីរឫកា និច្ចមេវ
ធនសហស្សិលោកធាតុំ ជីវិត្វា អដ្ឋាសិ (ធរ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា)។ ឯវំ អញ្ជេបិ
ពោធិសត្តា អត្តនោ បិយតំ បុត្តទារំ បរិច្ឆេទិត្វា សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ បដិវិជ្ជីសុ។

អបិ ច យថា នាម កោចិ បុរិសោ កស្សចិ សន្តិកេ កាមំ វា ជនបទំ វា
កេណិយា គហេត្វា កម្ពំ ករោន្តោ អត្តនោ អន្តេវាសិកានំ វា បមាទេន
បូតិភូតំ ធនំ ធារេយ្យ, តមេនំ សោ គាហាបេត្វា ពន្ធនាគារំ បវេសេយ្យ។ តស្ស
ឯវមស្ស “អហំ ខោ ឥមស្ស រញ្ជោ កម្ពំ ករោន្តោ ឯត្ថកំ នាម ធនំ ធារេមិ,
តេនាហំ រញ្ជោ ពន្ធនាគារេ បវេសិតោ, សចាហំ ឥដេវ ហោមិ, អត្តានព្វា
ជីយេយ្យ, បុត្តទារកម្មករចោរិសា ច មេ ជីវិតាបគតា មហន្តំ អនយព្យសនំ
អាបន្នេយ្យ។ យំនូនាហំ រញ្ជោ អារោចេត្វា អត្តនោ បុត្តំ វា កនិជ្ជភាតំ វា ឥធ
វេបេត្វា និក្ខមេយ្យ។ ឯវាហំ ឥតោ ពន្ធនតោ មុត្តោ នចិរស្សេវ យថាមិត្តំ
យថាសន្តិជ្ជំ ធនំ សំហរិត្វា រញ្ជោ ទត្វា តម្បិ ពន្ធនតោ មោចេមិ, អប្បមត្តោវ
ហុត្វា ឧដ្ឋានពលេន អត្តនោ សម្បត្តិ បដិចាកតិកំ ករិស្សមី”តិ។ សោ តថា
ករេយ្យ។ ឯវំ សម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។

តត្រិទំ ឱបម្មសំសន្ននំ - រាជារិយ កម្ពំ, ពន្ធនាគារោរិយ សំសារោ, រញ្ជោ
ពន្ធនាគារេ វេបិតបុរិសោរិយ កម្មវសេន សំសារចារកេ វិតោ មហាបុរិសោ,
តស្ស ពន្ធនាគារេ វិតបុរិសស្ស តត្ថ បុត្តស្ស វា ភាតុនោ វា
បរាជីនភាវករណោន តេសំ អត្តនោ ច ទុក្ខប្បមោចនំរិយ មហាបុរិសស្ស
អត្តនោ បុត្តាទិកេ បវេសំ ទត្វា សព្ពញ្ញតញ្ញាណាប្បជីលាភេន សព្ពសត្តានំ
វដ្ឋទុក្ខប្បមោចនំ, តស្ស វិគតទុក្ខស្ស តេហិ សទ្ធិ យថាធិប្បេតសម្បត្តិយំ
បតិជ្ជានំរិយ មហាបុរិសស្ស អរហត្តមគ្គេន អបគតវដ្ឋទុក្ខស្ស ពុទ្ធភារេន
ធនពលាទិសព្ពញ្ញតញ្ញាណាសម្បត្តិសមន្នាគមោ អត្តនោ វចនការកានំ

វិជ្ជត្តយាទិសម្បត្តិសមន្មាគមោ ចាតិ ឯវំ អនវជ្ជសភារោ ឯវ មហាបុរិសានំ
បុត្តទារបរិច្ចាគោ។ ឯតេនេវ នយេន នេសំ អង្គជីវិតបរិច្ចាគេ យា ចោទនា,
សាមិ វិសោធិតាតិ វេទិតញ្ញាតិ។

ឯវំ បន មហាសត្តេន មទ្ធិនេវិយា ទិន្នាយ សក្កោ អច្ឆរិយពុតចិត្តជាតោ
ហុត្វា -

“សព្វេ ជិតា តេ បច្ចហា, យេ ទិញ្ញា យេ ច មាណុសា;
ទិន្នាទិតា តេ បជីវី, សន្នោ តេ តិទិវំ គតោ។ (ជា. ២.២២.២២៨ក-
២២៨ឃ);

“ទុទ្ធានំ ទទមាណំ, ទុក្កំ កម្ម កុព្ពតំ;
អសន្នោ នាទុកុព្ពន្ធិ, សតំ ធម្មា ទុរន្ទយោ។

“តស្មា សតញ្ច អសតំ, នាណ ហោតិ ឥតោ គតិ;
អសន្នោ និរយំ យន្តិ, សន្នោ សគ្គបរាយនា”តិ។ (ជា. ២.២២.២២៨ង-
២២៨ច) -

អាទិនា នយេន មហាបុរិសស្ស ទាណនុមោទនវសេន ដុតី អកាសិ។

តត្ថ បច្ចហាតិ បច្ចត្តិកា។ ទិញ្ញាតិ ទិញ្ញយសបដិពាហកា។ មាណុសាតិ
មនុស្សយសបដិពាហកា។ កេ បន តេតិ? មច្ឆរិយធម្មា, តេ សព្វេ បុត្តទារំ
នេន្តេន មហាសត្តេន ជិតាតិ ទស្សេតិ។ ទុទ្ធានុ បុត្តទារាទិទុទ្ធានំ ទទមាណំ
តមេវ ទុក្កំ កុព្ពតំ តុម្ហាទិសានំ កម្មំ អញ្ញោ សាវកបច្ឆេកពោធិសត្តា
នាទុកុព្ពន្ធិ, បគេវ អសន្នោ មច្ឆរិនោ។ តស្មា សតំ ធម្មា ទុរន្ទយោ សាធ្ងនំ
មហាពោធិសត្តានំ បដិបត្តិធម្មា អញ្ញេហិ ទុរនុគមោ។

ឯវំ សក្កោ មហាបុរិសស្ស អនុមោទនវសេន ធុតី កត្វា មទ្ធិទេវី
និយ្យាតេន្តោ -

“ធនាមិ កោតោ ភរិយំ, មទ្ធិ សព្ពុត្តសោភនំ;
តូញោវ មទ្ធិយា ធន្នោ, មទ្ធិ ច បតិនោ តវា”តិ។ (ជា. ២.២២.២២៨៩) -

វត្វា តំ មទ្ធិ បដិទត្វា ទិព្ពត្តភាវេន ជលន្តោ តរុណាស្សវិយោវិយ អាគាសេ វត្វា
អត្តានំ អាចិក្ខន្តោ -

“សក្កោហមស្មិ ទេវីន្តោ, អាគតោស្មិ តវន្តិកេ;
វំវំ វស្ស រាជិសិ, វេរេ អជ្ជ ធនាមិ តេ”តិ។ (ជា. ២.២២.២២៩២) -

វត្វា វេហិ និមន្តេសិ។ មហាសត្តោបិ “បិតា មំ បុនទេវ រជ្ជេ បតិជ្ជាបេតុ,
វជ្ឈប្បត្តំ វេតោ មោចេយ្យំ, សព្ពុសត្តានំ អវស្សយោ ភវេយ្យំ, បរទារំ ន
គច្ឆេយ្យំ, ឥត្ថិនំ វសំ ន គច្ឆេយ្យំ, បុត្តោ មេ ធីយាយុកោ សិយា,
អន្ធពាធាទិទេយ្យធម្មា ពហុកោ សិយា, តញ្ចា អបរិក្ខយំ បសន្នចិត្តោ ទទេយ្យំ,
ឯវំ មហាធាធានិ បវត្តេត្វា ទេវលោកំ គន្ធា តតោ ឥធាគតោ សព្ពញ្ញតំ
ចាបុណេយ្យ”ន្តិ ឥមេ អជ្ជ វេរេ យាចិ។ សក្កោ “នចិរស្សេវ បិតា
សញ្ញាយមហារាជា ឥធរេវ អាគន្ធា តំ គហេត្វា រជ្ជេ បតិជ្ជាបេស្សតិ, ឥតរោ ច
សព្ពោ តេ មនោរថោ មត្តកំ ចាបុណ្យស្សតិ, មា ចិន្តយិ, អប្បមត្តោ ហោហី”តិ
ឡីវទិត្វា សកជ្ជានមេវ គតោ។ ពោធិសត្តោ ច មទ្ធិទេវី ច សម្មោទមាធា
សក្កទត្តិយេ អស្សមេ វសីសុ។

ជូជកេបិ កុមារេ គហេត្វា គន្ធន្តេ ទេវតា អារក្ខមកំសុ។ ទិវសេ ទិវសេ
ឯកា ទេវធីតា វត្តិភាគេ អាគន្ធា មទ្ធិវណ្ណាន កុមារេ បដិជត្តិ។ សោ
ទេវតាវិគ្គហិតោ ហុត្វា “កលិផ្កវជ្ជំ គមិស្សមី”តិ អឡមាសេន

ដេតុត្តរនគរមេវ សម្មាបុណ្ហ។ រាជាវិនិច្ឆ័យេ និសិន្នោ ព្រាហ្មណេន សទ្ធិ
ធារកេ រាជង្គ័ណេន គប្បន្តេ ទិស្វា សញ្ញានិត្វា ព្រាហ្មណេន សទ្ធិតេ
បក្កោសាបេត្វា តំ បវត្តី សុត្វា ពោធិសត្តេន កថិតនិយាមេនេវ ធនំ ទត្វា
កុមារេ កិណិត្វា ម្ហាបេត្វា ភោជេត្វា សញ្ញាលង្គារបដិមណ្ឌិតេ កត្វា រាជា
ធារកំ ដុស្សតិទេវី ធារិកំ ឧប្បន្នេ កត្វា ពោធិសត្តស្ស រាជបុត្តិយា ច បវត្តី
សុណីសុ។

តំ សុត្វា រាជា “ក្នុងហឫ័ វត មយា កត” ង្គិ សិវិគ្គមាណសោ តាវនេវ
ទ្វាទសអក្ខោភដិបរិមាណំ សេនំ សន្នយិត្វា វង្គបព្ពតាភិមុខោ ចាយាសិ សទ្ធិ
ដុស្សតិទេវីយា ចេវ ធារកេហិ ច។ អនុក្កមេន គន្ធា បុត្តេន ច សុណីសាយ ច
សមាគញ្ញិ។ វេស្សន្តរោ បិយបុត្តេ ទិស្វា សោកំ សន្ធាវេតុំ អសក្កោន្នោ វិសញ្ញិ
ហុត្វា តត្ថេវ បតិ, តថា មទ្ធិ មាតាបិតរោ សហជាតា សដ្ឋិសហស្សា ច
អមច្ឆា។ តំ ការុញ្ញំ បស្សន្តេសុ ឯកោបិ សកភាវេន សន្ធាវេតុំ ឆាសក្ខិ,
សកលំ អស្សមបទំ យុគនូវវាតបមទ្ធិតំ វិយ សាលវនំ អហោសិ។ សក្កោ
នេវរាជា តេសំ វិសញ្ញិការិវិនោទនត្ថំ ចោក្ខវវស្សំ វស្សាបេសិ, តេមេតុកាមា
តេមេន្តិ, ចោក្ខវេ បតិវតវស្សំ វិយ វិនិត្វា ឧទកំ គប្បតិ។ សព្វេ សញ្ញំ
បដិលភីសុ។ តទាបិ បថិកម្សាទយោ ហោជ្ជា វុត្តប្បការា អច្ឆរិយា
ចាតុរហោសុំ។ តេន វុត្តំ -

១២០.

“បុនាបរំ ព្រាហ្មរញ្ញោ, មាតាបិតុសមាគមេ;
ករុណំ បរិនេវន្តេ, សល្លបន្តេ សុខំ ទុខំ។

១២១.

“ហិរោត្តប្បេន គរុនា, ឧភិន្នំ ឧបសង្កមិ;

តទាបិ បថីវី កម្មី, សិរេវរុនវជំសកា"តិ។

តត្ថ ករុណំ បរិទេវន្តេតិ មាតាបិតារា អាទី កត្វា សព្វស្មី អាគតជនេ
ករុណំ បរិទេវមាណេ។ សល្លបន្តេ សុខំ ទុខន្តិ សុខទុក្ខំ បុច្ឆិត្វា បដិសន្ធាវសេន
អាហាបសល្លាបំ ករោន្តេ។ ហិរោត្ថប្បេន គរុនា ឧភិន្នន្តិ ឥមេ សិរីនំ វចនំ
គហេត្វា អទូសកំ ធម្មេ វិភំ មំ បញ្ចជយីសូតិ ចិត្តប្បកោបំ អកត្វា ឧភោសុ
ឯតេសុ មាតាបិតុសុ ធម្មការវសមុស្សិតេន ហិរោត្ថប្បេនេវ យថាវុបេ
ឧបសង្កមិ។ តេន មេ ធម្មតេជនេ តទាបិ បថីវី កម្មី។

អថ សញ្ញាយមហារាជា ពោធិសត្តំ ខមាបេត្វា រដ្ឋំ បដិច្ឆាបេត្វា តន្ត្រណាញោវ
កេសមស្សុកម្មាទីនិ ការាបេត្វា ម្ចាបេត្វា សព្វាភរណាវិភូសិតំ ទេវរាជានមិវ
វិរោចមាណំ សហ មទ្ធិទេវិយា រដ្ឋេ អភិសិញ្ចិត្វា តាវទេវ ច តតោ បជ្ជាយ
ទ្វាទសអក្ខោភនីបរិមាណាយ ចតុវង្គិនិយា សេនាយ ច បុត្តំ បរិវារយិត្វា
វង្គបព្ពតតោ យាវ ជេតុត្តរនគរា សង្ឃិយោជនមគ្គំ អលង្ការាបេត្វា ទ្វិហិ
មាសេហិ សុខេនេវ នគរំ បវេសេសិ។ មហាជនោ ឧឡារំ បីតិសោមនស្សំ
បដិសំវេទេសិ។ ចេលុក្ខេចាទយោ បវត្តិសុ។ នគរេ ច នន្ទិភេរី ចរាបេសុ។
អន្តមសោ ពិឡារេ ឧបាទាយ សព្វេសំ ពន្ធនេ វិតានំ ពន្ធនមោក្ខោ អហោសិ។
សោ នគរំ បរិវ័ជ្ជទិវសេយេវ បច្ឆុសកាលេ ចិន្តេសិ - “ស្វេ វិភាតាយ វត្តិយា
មមាគតការំ សុត្វា យាចកា អាគមិស្សន្តិ, តេសាហំ កី ទស្សមី”តិ។ តស្មី
ខណេ សក្កស្ស អាសនំ ឧល្ហាការំ ទស្សេសិ។ សោ អារវន្តេន្តោ តំ ការណំ
ញាត្វា តាវទេវ រាជនិវេសនស្ស បុរិមវត្ថុំ បច្ឆិមវត្ថុញ កជិប្បមាណំ បូរេន្តោ
យនមេយោវិយ សត្តរតនវស្សំ វស្សាបេសិ។ សកលនគរេ ជណ្ឌាប្បមាណំ
វស្សាបេសីតិ។ តេន វុត្ថំ -

“បុនាបរំ ព្រហ្មវញ្ញា, និក្ខមិត្វា សញ្ញាតិភិ;
បរិសាមិ បុរំ រម្មំ, ជេតុត្ថំ បុរុត្ថមំ។

១២៣.

“រតនានិ សត្ត វស្សីសុ, មហាមេយោ បវស្សថ;
តទាបិ បថី កម្មី, សិនេវុវនវដំសកា។

១២៤.

“អចេតនាយំ បថី, អវិញ្ញាយ សុខំ ធុខំ;
សាមិ ធានពលា មយ្ហំ, សត្តក្ខត្តំ បកម្មថា”តិ។

ឯវំ សត្តរតនវស្ស វុដ្ឋ បុនធិវសេ មហាសត្តោ “យេសំ កុលានំ
បុរិមបច្ឆិមវត្ថុសុ វុដ្ឋជនំ, តេសញ្ញាវ ហោតូ”តិ ទាបេត្វា អវសេសំ
អាហារាបេត្វា អត្តនោ គេហវត្ថុស្មី ជនេន សន្និ កោដ្ឋាគារេសុ ឱកិរាបេត្វា
មហាធានំ បវត្តេសិ។ អចេតនាយំ បថីតិ ចេតនាវហិតា អយំ មហាភូតា
បថី, នេវតា បន ចេតនាសហិតា។ អវិញ្ញាយ សុខំ ធុខន្តិ អចេតនត្តា ឯវ សុខំ
ធុក្ខំ អជានិត្វា។ សតិបិ សុខធុក្ខបច្ចយសំយោគេ តំ នាទុកវន្តី។ សាមិ
ធានពលា មយ្ហន្តិ ឯវភូតាបិ សា មហាបថី មម ធានបុញ្ញានុភាវហេតុ។
សត្តក្ខត្តំ បកម្មថាតិ អជ្ឈវស្សិកកាលេ បាធយមំសាធិនិបិ យាចកានំ
ធនេយ្យន្តិ ធានជ្ឈាសយុប្បាទេ មជ្ឈលហត្ថិទានេ បញ្ចាជនកាលេ
បវត្តិតមហាធានេ បុត្តធានេ ភរិយាធានេ វន្តបព្ពតេ ញាតិសមាគមេ នគរំ
បរិជ្ជធិវសេ រតនវស្សកាលេតិ ឥមេសុ ហិនេសុ សត្តវារំ អកម្មីត្ថ។ ឯវំ
ឯកស្មីយេវ អត្តភាវេ សត្តក្ខត្តំ
មហាបថីកម្មនាធិអច្ឆរិយចាតុភាវហេតុភូតានិ យាវតាយុកំ មហាធានានិ
បវត្តេត្វា មហាសត្តោ អាយុបរិយោសានេ តុសិតបុរេ ឧប្បន្នី។ តេនាហ ភគវា -

“តតោ វេស្សន្តរោ រាជា, ទានំ ទត្វាន ខត្តិយោ;
កាយស្ស ភេទា សប្បញ្ញោ, សង្កំ សោ ឧបបដ្ឋថា” តិ។ (ជា.
២.២២.២៤៤០);

តទា ជូជកោ ទេវទត្តោ អហោសិ, អមិត្តតាបនា ចិញ្ចោមាណវិកា,
ចេតបុត្តោ ធន្នោ, អច្ចុតតាបសោ សារិបុត្តោ, សក្កោ អនុរុទ្ធោ, មជ្ជិ
រាហុលមាតា, ជាលិកុមារោ រាហុលោ, កណ្ណាជិនា ឧប្បលវណ្ណោ, មាតាបិតរោ
មហារាជកុលានិ, សេសបរិសា ពុទ្ធបរិសា, វេស្សន្តរោ រាជា លោកនាថោ។

ឥធាបិ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ យថាវហំ សេសទាវមិយោ និទ្ធាវេតញ្ញា។ តថា
មហាសត្តេ កុដ្ឋិតតេ មាតុ ទេវសិកំ ធនតសហស្សានិ វិស្សន្នេត្វា ទានំ
ទាតុកាមតាទោហន្នោ, តថា ជីយមាទេបិ ធនស្ស បរិក្ខយាការោ,
ជាតក្ខណោ ឯវ ហត្ថំ បសាវេត្វា “ទានំ ទស្សមិ, អត្ថំ កិត្យី” តិ វាចានិច្ចារណំ,
ចតុបញ្ចវស្សិកកាលេ អត្តនោ អលង្ការស្ស ធាតិនំ ហត្ថគតស្ស បុន
អគ្គហេតុកាមតា, អជ្ឈវស្សិកកាលេ ហធយមំសាទិកស្ស អត្តនោ
សរីរាវយវស្ស ទាតុកាមតាតិ ឯវមាទិកា សត្តក្ខត្តំ
មហាបថវិកម្មនាទិអនេកច្ឆរិយចាតុភាវហេតុក្ខតា ឥធម មហាបុរិសស្ស
គុណានុភាវិកាវេតញ្ញា។ តេនេតំ វុច្ឆតិ -

“ឯវំ អច្ឆរិយា ហោតេ, អព្ពតា ច មហោសិនោ... បេ....;
តេសុ ចិត្តប្បសាទោបិ, ទុក្ខតោ បរិមោចយេ;
បតេវានុកិរិយា តេសំ, ធម្មស្ស អនុធម្មតោ” តិ។

វេស្សន្តរចរិយាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សសបណ្ឌិតចរិយាវណ្ណនា

១២៥-៦. ធនមេ យធា ហោមិ, សសកោតិ អហំ, សារិបុត្ត,
ពោធិបរិយេសនំ ចរមា នោ យធា សសបណ្ឌិតោ ហោមិ។ ពោធិសត្តា ហិ
កម្មវសិប្បត្តាបិ តាទិសានំ តិវច្ឆានានំ អនុគ្គណ្ឌានត្ថំ តិវច្ឆានយោនិយំ
និព្ពត្តន្តិ។ បវនចារកោតិ មហាវនចារី។ ធម្មាទិទិណានិ រុក្ខគន្ធនុ បណ្ឌានិ
យំកិញ្ចិ សាកំ រុក្ខតោ បតិទលានិ ច ភក្ខោ ឯតស្សាតិ
តិណបណ្ឌាសាកដលភក្ខោ។ បរហោបនិវរដ្ឋិតោតិ បរិប្បវិរហិតោ។
សុត្តចោតោ ចាតិ ឧទ្ទចោតោ ច។ អហំ តទាតិ យធាហំ សសកោ ហោមិ,
តទា ឯតេ មក្កដាធមោ តយោ សហាយេ ឡិវធាមិ។

១២៧. កិរិយេ កល្យាណាចាបកេតិ កុសលេ ចេវ អកុសលេ ច កម្មេ។
ចាចានីតិ អនុសាសនាការទស្សនំ។ តត្ថ ចាចានិ បរិវេជ្ជថាតិ
ចាណាតិចាតោ... បេ... មិច្ឆាទិដ្ឋិតិ ឥមានិ ចាចានិ បរិវេជ្ជេច។ កល្យាណោ
អភិធិវិស្សថាតិ ធានំ សីលំ... បេ... ទិដ្ឋុដុកម្មន្តិ ឥទំ កល្យាណំ, ឥមស្មី
កល្យាណោ អត្ថនោ កាយវាចាចិត្តានិ អភិមុខភាវេន ធិវិស្សថ, ឥមំ
កល្យាណាបដិបត្តិ បដិបជ្ជថាតិ អត្តោ។

ឯវំ មហាសត្តោ តិវច្ឆានយោនិយំ និព្ពត្តោបិ ញ្ញាណសម្បទ្ធតាយ
កល្យាណមិត្តោ ហុត្វា តេសំ តិណ្ណំ ជនានំ កាលេន កាលំ ឧបគតានំ
ឡិវាទវសេន ធម្មំ ទេសេសិ។ តេ តស្ស ឡិវាទំ សម្បជិដ្ឋិត្វា អត្ថនោ វសនដ្ឋានំ
បរិសិទ្ធា វសន្តិ។ ឯវំ កាលេ គន្ធន្ត ពោធិសត្តោ អាកាសំ ឡិលោកេត្វា
ចន្ទចារិប្បវី ទិស្វា “ឧចោសថកម្មំ ករោថា”តិ ឡិវទិ។ តេនាហ -

១២៨.

“ឧចោសថម្ហិ ទិវសេ, ចន្ទំ ទិស្វាន ប្បវិតំ;
ឯតេសំ តត្ថ អាចិត្តិ, ទិវសោ អន្តរោចោសថោ។

១២៩.

“ធានានិ បដិយាទេថ, ទក្ខិណោយ្យស្ស ធាតវេ;
ទត្វា ធានំ ទក្ខិណោយ្យ, ឧបវស្សធុចោសថ”ន្តិ។

តត្ថ ចន្ទំ ទិស្វា ន បូរិតន្តិ ដុល្លាបក្ខបាតុទ្ធសិយំ ព្យាសកំ អបរិបុណ្ណាការេន
ចន្ទំ ន បរិបូរិតំ ទិស្វា តតោ វិភាតាយ វត្តិយា អរុណុក្កមនវេលាយមេវ
ឧចោសថម្ហំ ទិវសេ បន្ទវសេ ឯតេសំ មក្កជាទីនំ មយ្ហំ សហាយានំ ទិវសោ
អន្តរោសថោ។ តស្មា “ធានានិ បដិយាទេថា”តិអាទិនា តត្ថ ឧចោសថទិវសេ
បដិបត្តិវិធានំ អាចិត្តិន្តិ យោជេតព្ពំ។ តត្ថ ធានានីតិ ទេយ្យធម្មេ។
បដិយាទេថាតិ យថាសត្តិ យថាពលំ សន្នេថ។ ធាតវេតិ ធាតុំ។ ឧបវស្សថាតិ
ឧចោសថកម្ពំ ករោថ, ឧចោសថសីលានិ វក្ខថ, សីលេ បតិជ្ជាយ ទិន្នធានំ
មហាប្បលំ ហោតិ, តស្មា យាចកេ សម្បត្តេ តុម្ភេហិ ខាទិតញ្ញាហារតោ ទត្វា
ខាទេយ្យថាតិ ទស្សេតិ។

តេ “សាធ្វ”តិ ពោធិសត្តស្ស ឡំវាទំ សិរសា សម្បជិដ្ឋិត្វា ឧចោសថផ្កានិ
អធិដ្ឋហីសុ។ តេសុ ឧទ្ធុចោតោ ចាតោវ “គោចរំ បរិយេសិស្សមី”តិ នទីតីរំ
គតោ។ អថេកោ ពាឡិសិកោ សត្ត រោហិតមច្ឆេ ឧទ្ធុត្វា វល្លិយា អរុណិត្វា
នទីតីរេ វាលុកាយ បដិច្ឆាទេត្វា មច្ឆេ គណ្ណោ នទិយា អនោ សោតំ ភស្សិ។
ឧទ្ធា មច្ឆគន្ធី យាយិត្វា វាលុកំ វិយូហិត្វា មច្ឆេ ទិស្វា និហរិត្វា “អត្ថិ នុ ខោ
ឯតេសំ សាមិកោ”តិ តិក្ខត្តំ យោសេត្វា សាមិកំ អបស្សន្តោ វល្លិយំ ឡំសិត្វា
អត្តនោ វសនគុម្ភេ វេថេត្វា “វេលាយមេវ ខាទិស្សមី”តិ អត្តនោ សីលំ
អារវន្តោ និបដ្ឋិ។ សិផ្កាលោបិ គោចរំ បរិយេសន្តោ ឯកស្ស ខេត្តកោបកស្ស
កុដិយំ ទ្វេ មំសសូលានិ ឯកំ គោធំ ឯកញ្ច ទទិវារកំ ទិស្វា “អត្ថិ នុ ខោ ឯតេសំ
សាមិកោ”តិ តិក្ខត្តំ យោសេត្វា សាមិកំ អទិស្វា ទទិវារកស្ស ឧត្តហណារដ្ឋកំ

គឺវាយំ បវេសេត្វា មំសសូលេ ច កោធិញ្ច មុខេន ខំសិត្វា អត្តនោ វសនគុម្ពេ
បេត្វា “វេលាយមេវ ខាទិស្សមី”តិ អត្តនោ សីលំ អារវ្លេន្តោ និបជ្ជិ។
មក្កដោបិ វនសណ្ណំ បវិសិត្វា អម្ពបិណ្ណំ អាហរិត្វា អត្តនោ វសនគុម្ពេ បេត្វា
“វេលាយមេវ ខាទិស្សមី”តិ អត្តនោ សីលំ អារវ្លេន្តោ និបជ្ជិ។ តិណ្ហាម្បិ “អហោ
ឥធនូន យាចកោ អាគច្ឆេយ្យ”តិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិ។ តេន វុត្តំ -

១៣០.

“តេ មេ សាធុតិ វត្វាន, យថាសត្តិ យថាពលំ;
ធានានិ បដិយាទេត្វា, ទក្ខិណោយ្យំ គវេសិសុ”ន្តិ។

ពោធិសត្តោ បន “វេលាយមេវ និក្ខមិត្វា ទព្ពាទិតិណានិ ខាទិស្សមី”តិ
អត្តនោ វសនគុម្ពេយេវ និសិន្នោ ចិន្តេសី - “មម សន្តិកំ អាគតានំ យាចកានំ
តិណានិ ខាទិតុំ ន សក្កា, តិលតណ្ហាលាទយោបិ មយ្ហំ នត្ថិ, សេច មេ សន្តិកំ
យាចកោ អាគមិស្សតិ, អហំ តិណោន យាបេមិ, អត្តនោ សរីរមំសំ ទស្សមី”តិ។
តេនាហ ភកកា -

១៣១.

“អហំ និសជ្ជេ ចិន្តេសី, ធានំ ទក្ខិណានុច្ឆរំ;
យទិហំ លកេ ទក្ខិណោយ្យំ, កី មេ ធានំ ភវិស្សតិ។

១៣២.

“ន មេ អត្ថិ តិលា មុក្កា, មាសា វា តណ្ហាលា យតំ;
អហំ តិណោន យាបេមិ, ន សក្កា តិណា ធាតវេ។

១៣៣.

“យទិ កោចិ ឯតិ ទក្ខិណោយ្យោ, ភិក្ខាយ មម សន្តិកេ;

ទង្គាបាំ សកមត្តានំ, ន សោ តុន្នោ គមិស្សតី”តិ។

តត្ថ ទានំ ទក្ខិណានុច្ឆរន្តិ ទក្ខិណាការេន អនុច្ឆរិកំ ទានំ ទក្ខិណោយ្យស្ស
ទាតត្ថំ ទេយ្យធម្មំ ចិន្តេសី។ យទិហំ លភេតិ យទិ អហំ កិញ្ចិ ទក្ខិណោយ្យំ អន្ធនំ
លភេយ្យំ។ កី មេ ទានំ ភវិស្សតីតិ កី មម ទាតត្ថំ ភវិស្សតិ។ ន សក្កា តិណា
ទាតវេតិ យទិ ទក្ខិណោយ្យស្ស ទាតុំ តិលមុត្តាទិកំ មយ្ហំ នត្ថិ, យំ បន មម
អាហារភូតំ, តំ ន សក្កា តិណំ ទក្ខិណោយ្យស្ស ទាតុំ។ ទង្គាបាំ សកមត្តានន្តិ
កី វា មយ្ហំ ឯតាយ ទេយ្យធម្មចិន្តាយ, ននុ ឥទមេវ មយ្ហំ អនវន្តំ អបរាជិនតាយ
សុលភំ បរេសញ្ចា បរិភោគារហំ សរីរំ សចេ កោចិ ទក្ខិណោយ្យា មម សន្តិកំ
អាគច្ឆតិ, តយិទំ សកមត្តានំ តស្ស ទង្គាមហំ។ ឯវំ សន្តេ ន សោ តុន្នោ មម
សន្តិកំ អាគតោ អវិត្តហត្ថោ ហុត្វា គមិស្សតីតិ។

ឯវំ មហាបុរិសស្ស យថាភូតសភាវំ បរិវិតក្កេន្តស្ស បរិវិតក្កានុភារេន
សក្កស្ស បណ្ឌាកម្មលសិលាសនំ ឧណ្ហាការំ ទស្សេសី។ សោ អារវន្តេន្តោ ឥមំ
ការណំ ទិស្វា “សសរាជំវិមសិស្សមី”តិ បឋមំ ឧទ្ទស្ស វសនដ្ឋានំ គន្ធា
ព្រាហ្មណវេសេន អដ្ឋាសី។ តេន “កិមត្ថំ, ព្រាហ្មណ, បិតោសី”តិ ច វុត្ថេ សចេ
កិញ្ចិ អាហារំ លភេយ្យំ, ឧទោសចិកោ ហុត្វា សមណធម្មំ ករេយ្យន្តិ។ សោ
“សាធូតិ តេ អាហារំ ទស្សមី”តិ អាហា។ តេន វុត្ថំ -

“សត្ថ មេ រោហិតា មច្ឆា, ឧទកា ជលមុត្តតា;

ឥទំ ព្រាហ្មណ មេ អត្ថិ, ឯតំ ភុត្វា វនេ វសា”តិ។ (ជា. ១.៤.៦១);

ព្រាហ្មណោ “បគេវ តាវ ហោតុ, បច្ឆា ជានិស្សមី”តិ តថេវ សិដ្ឋាស្ស
មក្កជស្ស ច សន្តិកំ គន្ធា តេហិបិ អត្ថោវិជ្ជមានេហិ ទេយ្យធម្មេហិ និមន្តិតោ
“បគេវ តាវ ហោតុ, បច្ឆា ជានិស្សមី”តិ អាហា។ តេន វុត្ថំ -

“ធុស្ស មេ ខេត្តបាលស្ស, រត្តិភត្តំ អចារកត្ថំ;
មំសសូលា ច ទ្វេ គោធា, ឯកញ្ច ធនិវារកំ;
ឥទំ ព្រាហ្មណ មេ អត្ថិ, ឯតំ ភុត្វា វនេ វសា”តិ។

“អម្ពប ក្កំ ធនំ សីតំ, សីតន្ទាយា មនោរមា;
ឥទំ ព្រាហ្មណ មេ អត្ថិ, ឯតំ ភុត្វា វនេ វសា”តិ។ (ជា. ១.៤.៦២-៦៣);

តត្ថ ធុស្សតិ អមុស្ស។ រត្តិភត្តំ អចារកត្ថន្តិ រត្តិភោជនតោ អបនីតំ។
មំសសូលា ច ទ្វេ គោធាតិ អដ្ឋារបក្កានិ ទ្វេ មំសសូលានិ ឯកា ច គោធា។
ធនិវារកត្ថន្តិ ធនិវារកោ។

១៣៤. អថ ព្រាហ្មណោ សសបណ្ឌិតស្ស សន្តិកំ គតោ។ តេនាបិ
“កិមត្ថមាគតោសី”តិ វុត្ថេ តថេវាហ។ តេន វុត្ថំ “មម
សង្កប្បមញ្ញាយា”តិអាទិ។

តត្ថ មម សង្កប្បមញ្ញាយាតិ បុព្វេ វុត្ថប្បការំ បរិវិតក្កំ ជានិត្វា។
ព្រាហ្មណវណ្ណិនាតិ ព្រាហ្មណ្ឌបរតា អត្តភាវេន។ អាសយន្តិ វសនគុម្ពំ។

១៣៥-៧. សន្តុដ្ឋាតិ សមំ សព្ពភាគេនេវ តុដ្ឋា។ ឃាសហេតុតិ
អាហារហេតុ។ អទិន្នបុព្ពន្តិ យេហិ កេហិចិ អពោធិសត្តេហិ អទិន្នបុព្ពំ។
ធានវរន្តិ ឧត្តមធានំ។ “អន្ធិ ធុស្សមិ តេ អហា”ន្តិ វត្វា តុវំ សីលគុណាបេតោ,
អយុត្តំ តេ បរហេឋនន្តិ តំ ចាលាភិចាតតោ អបនេត្វា ឥទានិ តស្ស
បរិភោគយោក្កំ អត្តានំ កត្វា ធាតុំ “ឯហិ អគ្គី បទីបេហិ”តិអាទិមាហ។

តត្ថ អហំ បចិស្សមត្តានន្តិ តយា កតេ អដ្ឋារគព្វេ អហាមេវ បតិត្វា
អត្តានំ បចិស្សំ។ បក្កំ ត្វំ ភក្ខយិស្សសីតិ តថា បន បក្កំ ត្វំ ខាទិស្សសី។

១៣៨-៩. ឆានាកដ្ឋេសមានយីតិ សោ ព្រាហ្មណវេសធារី សក្កោ
ឆានាធារូនិ សមាធនោវិយ អហោសិ។ មហន្តំ អកាសិ ចិត្តកំ, កត្វា
អង្ការភព្ភកន្តិវីតច្ចិកំ វិភត្តធម៌ អង្ការភវិតព្ភន្តំ សមន្តតោ ជលមាធំ មម
សរីរស្ស និងុដ្ឋនប្បហោនកំ តថ្ន្នណញ្ញោវ មហន្តំ ចិត្តកំ អកាសិ, សហសា
ឥទ្ធិយា អភិនិម្មិនីតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “អគ្គី តត្ថ បទីបេសិ, យថា សោ
ទិប្បំ មហាកវេ” តិ។

តត្ថ សោតិ សោ អគ្គិក្ខន្ធា សីយំ មហាឆោ យថា ភវេយ្យ, តថា បទីបេសិ។
ដោដេត្វា រជគតេ គត្តតិ “សចេ លាមន្តវេសុ ចាលាកា អត្ថិ, តេ មា មរីស្វ” តិ
បំសុគតេ មម គត្ត តិក្ខត្តំ វិបុនិច្ឆា។ ឯកមន្តំ ឧចារិសិទ្ធិន តាវ កដ្ឋានិ
អាទិត្តានីតិ តេសំ អាទីបនំ ឧទិត្តន្តោ ថោកំ ឯកមន្តំ និសីទី។

១៤០. យទា មហាកដ្ឋបុញ្ញោ, អាទិត្តោ ធម្មធមាយតីតិ យទា បន សោ
ធារុរាសិ សមន្តតោ អាទិត្តោ វាយុវេកសមុទ្ធជានំ ជាលសិខានំ វេសេន
“ធម្មធមា” តិ ឯវំ ករោតិ។ តទុប្បតិច្ឆា បតតិ, មជ្ឈេ ជាលសិខន្តវេតិ តទា តស្មី
កាលេ “មម សរីរស្ស លាបនសមត្តោ អយំ អង្ការរាសិ” តិ ចិន្តេត្វា ឧប្បតិច្ឆា
ឧល្លង្គិច្ឆា ជាលសិខានំ អព្ភន្តភូតេ តស្ស អង្ការរាសិស្ស មជ្ឈេ បទុមបុញ្ញោ
រាជហំសោវិយ បមុទិតចិត្តោ សកលសរីរំ ធានមុខេ ធឪ្វា បតតិ។

១៤១-២. បរិជ្ជ័យស្ស កស្សចីតិ យថា យម្មកាលេ សីតលំ ឧទកំ យេន
កេនចិ បរិជ្ជំ តស្ស ធរថបរិឡាហំ រូបសមេតិ, អស្សាទំ បីតិញ្ច ឧប្បាទេតិ។
តថេវ ជលិតំ អគ្គិន្តំ ឯវំ តថា បដ្ឋលិតំ អង្ការរាសិ តទា មម បរិជ្ជស្ស
ឧសុមមត្តម្បិ នាហោសិ។ អញ្ញាទត្ថ ធានបីតិយា សព្ភធរថបរិឡាហំ រូបសមោ
ឯវំ អហោសិ។ ចិរស្សំ វេត មេ ធិរិចម្ពាទិកោ សញ្ញោ សរីរាវយវោ ធានមុខេ
ជុហិតព្ភតំ ឧបគតោ អភិបត្តិតោ មនោរថោ មត្តកំ បត្តោតិ។ តេន វុត្តំ -

១៤៣.

“ឆ្លី ចង្អុំ មំសំ ញ៉ាវ៉ំ, អង្គី ហឫន្ទន៍;

កេវលំ សកលំ កាយំ, ព្រាហ្មណ៍ស្ស អនាសហ”ន្តិ។

តត្ថ ហឫន្ទន៍ន្តិ ហឫន្ទមំសបេសិ។ តញ្ជី ហឫន្ទវត្ថុំ ពន្ធិត្វាវិយ
បិតត្តា “ហឫន្ទន៍”ន្តិ វត្ថុំ។ អថ វា ហឫន្ទន៍ន្តិ ហឫន្ទញ្ច ពន្ធទញ្ច,
ហឫន្ទមំសញ្ជាវ តំ ពន្ធិត្វាវិយ បិតយកនមំសញ្ជាវ អត្តោ។ កេវលំ សកលំ
កាយន្តិ អនវសេសំ សត្វំ សរិរំ។

ឯវំ តស្មី អគ្គិម្ហិ អត្តនោ សរិរេ លោមក្ខបមត្ថម្បិ ឧណ្ហំ កាតុំ អសក្កោន្តោ
ពោធិសត្តោបិ បិមគត្តំ បរិដ្ឋោវិយ ហុត្វា ព្រាហ្មណ៍រូបធរំ សក្កំ ឯវមាហា -
“ព្រាហ្មណ, តយា កតោ អគ្គិ អតិសីតលោ, កី ធាមេត”ន្តិ? បណ្ឌិត, ធាបំ
ព្រាហ្មណ, សក្កោហមស្មី, តវ វីមំសនត្ថំ អាគតោ ឯវមកាសិន្តិ។ “សក្ក, ត្វំ
តាវ តិដ្ឋតុ, សកលោបិ ចេ លោកោ មំ ធានេនវីមំសេយ្យ, នេវ មេ
អនាតុកាមតំ កថញ្ជិបិ ឧប្បាទេយ្យ បស្សេជ ន”ន្តិ ពោធិសត្តោ សីហនាធំ
នទិ។

អថ នំ សក្កោ “សសបណ្ឌិត, តវ គុណា សកលកប្បម្បិ ចាកជា
ហោន្ត”តិ បត្តតំ បិដ្ឋេត្វា បត្តតវសំ អាធាយ ចន្ទមណ្ឌលេ សសលក្ខណំ
អាលិទិត្វា ពោធិសត្តំ តស្មី វនសណ្ណោ តត្ថវ វនគុម្ពេ តវណាទត្តតិណាបិបេ
និបដ្ឋាបេត្វា អត្តនោ ទេវលោកមេវ គតោ។ តេបិ ចត្តារោ បណ្ឌិតា សមគ្គា
សម្មាទមាធា និច្ចសីលំ ឧចោសថសីលញ្ច បូរេត្វា យថាវហំ បុញ្ញានិ កត្វា
យថាកម្មំ គតា។

តទា ឧទ្ទោ អាយស្មា អានន្តោ អហោសី, សិដ្ឋាលោ មហាមោគ្គល្លានោ,
មគ្គដោ សារីបុត្តោ, សសបណ្ឌិតោ បន លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ សីលាទិចារមិយោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ យថាវហំ
និទ្ធាវេតព្ពា។ តថា សតិបិ តិវច្ឆានុបបត្តិយំ កុសលាទិធម្មេ កុសលាទិតោ
យថាភូតាវពោធា, តេសុ អណ្តាមត្តម្មំ វុដ្ឋំ ភយតោ ទិស្វា សុដ្ឋុ អកុសលតោ
ឡិមណំ, សម្មនេវ ច កុសលធម្មេសុ អត្តនោ បតិជ្ជាបនំ, បវេសព្វា “ឥមេ នាម
ចាបធម្មា តេ វេ ភហិតា វេ បរាមជ្ជា វេ ភតិកា ភវន្តិ វេ អភិសម្បរាយា” តិ
អាទិនំ ទស្សេត្វា តតោ វិរមណោ និយោជនំ, ឥទំ ទានំ នាម, ឥទំ សីលំ នាម,
ឥទំ ឧចោសថកម្មំ នាម, វេត្ត បតិជ្ជិតានំ នេវ មនុស្សសម្បត្តិយោ ហត្ថគតា
វេ ភិអាទិនា បុញ្ញកម្មេសុ អាទិសំសំ ទស្សេត្វា បតិជ្ជាបនំ, អត្តនោ
សរីរជីវិតនិវេក្ខំ, បវេសំ សត្តានំ អនុគ្គល្លានំ, ឧទ្យារោ ច ទានជ្ឈាសយោ តិ
វេ មាទយោ ឥធ ពោធិសត្តស្ស គុណានុភាវាវិភាវេតព្ពា។ តេនេតំ វុច្ចតិ - “វេ
អច្ឆរិយា ហេតេ... បេ... ធម្មស្ស អនុធម្មតោ” តិ។

សសបណ្ឌិតចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឥធានិ “អភិក្ខត្រាហ្មណោ” តិអាទិនា យថាវុត្តេ ទសបិ ចរិយាវិសេសេ
ឧទានេត្វា និគមេតិ។ តត្ថ អហាមេវ តទា អាសី, យោ តេ ទានវេ អទាតិ យោ
តានិ ឧត្តមទានានិ អទាសី, សោ អភិក្ខត្រាហ្មណាទិកោ អហាមេវ តទា តស្មី
កាលេ អហោសី, ន អញ្ញោតិ។ ឥតិ តេសុ អត្តភាវេសុ សតិបិ សីលាទិចារមីនំ
យថាវហំ បូរិតភាវេ អត្តនោ បន តទា ទានជ្ឈាសយស្ស អតិរិយ ឧទ្យារភាវំ
សន្ធាយ ទានចារមិវសេនេវ ទេសនំ អាហេបេសិ។ វេតេ ទានបរិក្ខារា, វេតេ
ទានស្ស ចារមីតិ យេ ឥមេ អភិក្ខត្តាតកាទីសុ (ជា. ១.១៣.៨៣ អាទយោ)
អនេកាការវោកាវា មយា បវត្តិតា ទេយ្យធម្មបរិច្ចាតា មម

សរីរាវយវបុត្តនាវបរិច្ឆាតា បរមកោដិកា, កិញ្ចាបិ តេ
ករុណ្ហាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតត្តា សព្វញ្ញតញ្ញាណមេវ ឧទ្ទិស្ស បវត្តិតត្តា
ធានស្ស បរមុក្កំសគមនេន ធានចារមី វេ, តថាបិ មម ធានស្ស
បរមត្ថចារមិត្ថស្ស បរិក្ខរណតោសន្តានស្ស បរិការវនាវសេន
អភិសង្ខរណតោ ឯតេ ធានបរិក្ខារា នាម។ យស្ស បនេតេ បរិក្ខារា, តំ
ធស្សេតុំ “ជីវិតំ យាចកេ ធនា, ឥមំ ចារមិ បូរយំ” ត្ថិ វុត្ថំ។ ឯតុ ហិ ឋបេត្វា
សសបណ្ឌិតចរិយំ សេសាសុ នវសុ ចរិយាសុ យថាវហំ
ធានចារមិធានឧបចារមិយោ វេទិតញ្ញា, សសបណ្ឌិតចរិយេ (ចរិយា. ១.១២៥
អាធមោ) បន ធានបរមត្ថចារមី។ តេន វុត្ថំ -

“ភិក្ខាយ ឧបគតំ ទិស្វា, សកត្តានំ បរិច្ចជិ;
ធានេន មេ សមោ នត្ថិ, វេសា មេ ធានចារមី” តិ។ (ចរិយា. ១.តស្ស្សធាន);

កិញ្ចាបិ ហិ មហាបុរិសស្ស យថាវុត្ថេ អកិត្តិព្រាហ្មណាទិកាលេ
អញ្ញាស្មិត្វា មហាជនកមហាសុតសោមាទិកាលេ ធានចារមិយា
បូរិតត្ថភារាវំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ, តថាបិ ឯកន្តេនេវ សសបណ្ឌិតកាលេ
ធានចារមិយា បរមត្ថចារមិភារោវិភាវេតញ្ញេតិ។

បរមត្ថធិបនិយា ចរិយាបិជកសំវណ្ណនាយ

ធសវិធជចរិយាសង្កហស្ស វិសេសតោ

ធានចារមិវិការវនស្ស

បឋមវគ្គស្ស អត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ហត្ថនាគរក្ខេត្តា

១. មាតុចោសកចរិយាវណ្ណនា

១. ទុតិយវគ្គសូត្រ បឋមេ កុញ្ញរោតិ ហត្ថិ។ មាតុចោសកោតិ អន្ធាយ
ជរាជិណ្ហាយ មាតុយា បដិជគ្គនកោ។ មហិយាតិ ភូមិយំ។ គុណោនាតិ
សីលគុណោន, តទា មម សទិសោ នត្ថិ។

ពោធិសត្តោ ហិ តទា ហិមវន្តប្បទេសេ ហត្ថិយោនិយំ និព្ពត្ថិ។ សោ
សព្ពសេតោ អភិវុទោ លក្ខណាសម្បន្នោ មហាហត្ថិ
អនេកហត្ថិសតសហស្សបរិវារោ អហោសិ។ មាតា បនស្ស អន្ធា។ សោ
មធុរជលាជលានិ ហត្ថិនំ ហត្ថេសុ ទត្វា មាតុ បេសេតិ។ ហត្ថិនោ តស្ស អទត្វា
សយំ ខាទន្តិ។ សោ បរិគ្គណ្ហោ តំ បរត្ថិ ព្យាត្វា “យូចំ បហាយ មាតរមេវ
ចោសេស្សមី” តិ វត្ថិភាគេ អញ្ញេសំ ហត្ថិនំ អជានន្តានំ មាតរំ គហេត្វា
ចណ្ហោរណាបព្ពតថាធំ គន្ធា ឯកំ នឡិជី ឧបនិស្សាយ វិភាយ បព្ពតគុហាយ
មាតរំ ឋបេត្វា ចោសេសិ។

២-៣. បវនេ ទិស្វា វនចរោតិ ឯកោ វនចរកោ បុរិសោ តស្មី មហាវនេ
វិចរន្តោ មំ ទិស្វា។ រញ្ជោ មំ បដិវេទយីតិ ពារាណាសិរញ្ជោ មំ អាហោចេសិ។

សោ ហិ មគ្គម្បន្នោ ទិសំ វវត្ថុបេតុំ អសក្កោន្តោ មហាន្តេន សន្តេន បរិទេវិ។
ពោធិសត្តោ បិ តស្ស សន្តំ សុត្វា “អយំ បុរិសោ អនាថា, ន ខោ បនេតំ បតិវុបំ,
យំ ឯស មយិ វិភេ ឥធវិទស្សេយ្យ” តិ តស្ស សន្តិកំ គន្ធា តំ ភយេន បលាយន្តំ
ទិស្វា “អម្ពោ បុរិស, នត្ថិ តេ មំ និស្សាយ ភយំ, មា បលាយិ, កស្មា ភំ បរិទេវន្តោ
វិចរសី” តិ បុច្ឆិត្វា “សាមិ, អហំ មគ្គម្បន្នោ អជ្ឈមេ សត្តមោ ទិវសោ” តិ វុត្ថេ

“កោ បុរិស, មា ភាយិ, អហំ តំ មនុស្សបថេ វេបេស្សមី” តិ តំ អត្ថនោ បិដ្ឋិយំ
និសីទាបេត្វា អរញ្ញតោ និហរិត្វា និវត្តិ។ សោ បិ ចាថោ “នគរំ គន្ធា រញ្ញោ
អាហេចស្សមី” តិ រុក្ខសញ្ញំ បព្ពតសញ្ញញ្ច កហេន្នោវ និក្ខមិត្វា ពារាណសី
អគមាសិ។ តស្មី កាលេ រញ្ញោ មជ្ឈលហត្ថិ មតោ។ សោ បុរិសោ រាជានំ
ឧបសង្កមិត្វា មហាបុរិសស្ស អត្ថនោ ទិដ្ឋការំ អាហេចសិ។ តេន វុត្ថំ
“តវានុច្ឆរោ, មហារាជ, គដោ វសតិ កាននេ” តិ អាទិ។

តត្ថ តវានុច្ឆរោតិ តវ ឌីបវយ្ហំ កាតុំ អនុច្ឆរិកោ យុត្តោ។ ន តស្ស
បរិក្ខាយត្ថោតិ តស្ស គហណោ គមនុបច្ឆេននត្ថំ សមន្តតោ
ខណ៌តព្ពបរិក្ខាយ វា ករេណុយា កណ្ណាបុដេន អត្តានំ បដិច្ឆាទេត្វា
ខិត្តចាសវជ្ជុយា ពន្ធិតព្ពអាឡ កសង្ខាតអាហានេន វា យត្ថ បរិដ្ឋោ កត្ថចិ គន្ធា
ន សក្កោតិ, តាទិសវញ្ញនកាសុយា វា អត្ថោ បយោជនំ នត្ថិ។ សហគហិតេតិ
គហណាសមកាលំ វេ។ ឯហិតិតិ អាគមិស្សតិ។

រាជា ឥមំ មគ្គទេសកំ កត្វា អរញ្ញំ គន្ធា “ឥមិនា វុត្ថំ ហត្ថិនាគំ អានេហី” តិ
ហត្ថាចរិយំ សហ បរិវារេន បេសេសិ។ សោ តេន សទ្ធិ គន្ធា ពោធិសត្ថំ នឡិនី
បរិសិត្វា កោចរំ គណ្ណាន្តំ បស្សិ។ តេន វុត្ថំ -

៤.

“តស្ស តំ វេនំ សុត្វា, រាជា បិ តុដ្ឋមានសោ;
បេសេសិ ហត្ថិទមកំ, ឆេកាចរិយំ សុសិត្តិតំ។

៥.

“គន្ធា សោ ហត្ថិទមកោ, អទ្ទុស បទុមស្សវេ;
ភិសមុឡាលំ ឧទ្ធវន្តំ, យាបនត្ថាយ មាតុយា” តិ។

តត្ថ ធរកាចរិយន្តិ ហត្ថិពន្ធនាធិវិធីម្ហិ កុសលំ ហត្ថាចរិយំ។ សុសិត្តិតន្តិ
ហត្ថិនំ សិក្ខាបដិវដ្ឋាយ និដ្ឋន្តមនេន សុដ្ឋសិត្តិតំ។

៦. វិញ្ញាយ មេ សីលគុណន្តិ “ភន្តោ អយំ ហត្ថាជានីយោ ន មន្តោ, ន
ចណ្ណោ, ន វេមិស្សសីលោ វា” តិ មម សីលគុណំ ជានិត្វា។ កថំ? លក្ខណំ
ឧបធារយីតិ សុសិត្តិតហត្ថិសិប្បត្តា មម លក្ខណំ សមន្តតោ ឧបធារេសិ។
តេន សោ ឯហិ បុត្តាតិ វត្វាន, មម សោណ្ណាយ អគ្គហិ។

៧. ពោធិសត្តោ ហត្ថាចរិយំ ទិស្វា - “ឥទំ ភយំ មយ្ហំ ឯតស្ស បុរិសស្ស
សន្តិកា ឧប្បន្នំ, អហំ ខោ បន មហាពលោ ហត្ថិសហស្សម្បិវិទ្ធិសេតុំ សមត្តោ,
បហោមិ កុដ្ឋិក្វា សរដ្ឋកំ សេនាវាហនំ នាសេតុំ, សច បន កុដ្ឋិស្សមិ, សីលំ
មេ ភិដ្ឋិស្សតិ, តស្មា សត្តិហិ កោដ្ឋិយមាណេបិ ន កុដ្ឋិស្សមិ” តិ ចិត្តំ អធិដ្ឋាយ
សីសំ ឌីនាមេត្វា និច្ចលោវ អដ្ឋាសិ។ តេនាហ ភគវា “យំ មេ តទា ចាកតិកំ,
សរីរានុគតំ ពល” ន្តិអាធិ។

តត្ថ ចាកតិកន្តិ សភាវសិទ្ធិ។ សរីរានុគតន្តិ សរីរមេវ អនុគតំ កាយពលំ,
ន ឧចាយកុសលតាសដ្ឋាតញ្ញាណានុគតន្តិ អធិប្បាយោ។ អដ្ឋ
នាគសហស្សនន្តិ អដ្ឋកាលេ អនេកេសំ ហត្ថិសហស្សនំ សមុទិតានំ។
ពលេន សមសាទិសន្តិ តេសំ សរីរពលេន សមសមមេវ ហុត្វា សទិសំ, ន
ឧបមាមត្តេន។ មន្តលហត្ថិកុលេ ហិ តទា ពោធិសត្តោ ឧប្បន្នោតិ។

៨. យទិហំ តេសំ បកុប្បយ្យន្តិ មំ គហណាយ ឧបគតានំ តេសំ អហំ យទិ
កុដ្ឋយ្យំ, តេសំ ជីវិតមន្តនេ បដិពលោ ភវេយ្យំ។ ន កេវលំ តេសញ្ញេវ, អច ខោ
យាវ រដ្ឋម្បិ មាទុសន្តិ យតោ រដ្ឋតោ តេសំ អាគតានំ មនុស្សនំ សព្ពម្បិ រដ្ឋំ
ចោដេត្វា ចុណ្ហិវិចុណ្ហំ កវេយ្យំ។

៩. អបិ ចាហំ សីលរក្ខាយាតិ ឯវំ សមត្ថោបិ ច អហំ អត្ថនិ បតិដ្ឋិតាយ
សីលរក្ខាយ សីលគុត្តិយា គុត្តា ពន្លាវិយ។ ន ករោមិ ចិត្តេ អញ្ញាបត្តន្តំ តស្ស
សីលស្ស អញ្ញាបត្តភូតំ តេសំ សត្តានំ ចោដនាទិវិធី មយ្ហំ ចិត្តេ ន ករោមិ, តត្ថ
ចិត្តម្បិ ន ឧប្បាទេមិ។ បក្ខិបន្តំ មមាឡកេតិ អាហានត្ថម្កេ បក្ខិបន្តំ, “ទិស្វាបី” តិ
វេទនសេសោ។ កស្មាតិ ច, សីលចារមិប្បិយា ព្យាទិសេសុ ហនេសុ សីលំ
អឧណ្ណាន្តស្ស មេ នចិរស្សេវ សីលចារមី បរិបូរេស្សតីតិ
សីលចារមិបរិបូរណាត្ថំ តស្ស អញ្ញាបត្តំ ចិត្តេ ន ករោមិតិ យោជនា។

១០. “យទិ តេ ម” ន្តិ កាថាយបិ សីលរក្ខាយ ទទ្ធុំ កត្វា សីលស្ស
អធិដ្ឋិតការមេវ ទស្សេតិ។ តត្ថ កោដ្ឋេយ្យន្តិ ភិន្ទេយ្យំ។ សីលឧណ្ណាកយា
មមាតិ មម សីលស្ស ឧណ្ណានកយេន។

ឯវំ បន ចិន្តត្វា ពោធិសត្តេ និច្ចលេ ឋិតេ ហត្ថាចរិយោ បទុមសំ ឌុតិវត្វា
តស្ស លក្ខណសម្បត្តិ ទិស្វា “ឯហិ បុត្តា” តិ វេទនធាមសទិសាយ សោណ្ណាយ
គហេត្វា សត្តមេ ទិវសេ ពារាណសី ចាបុណី។ សោ អន្តរាមគ្គេ វត្តមាជោវ
រញ្ជោ សាសនំ បេសេសិ។ រាជា នគរំ អលង្ការាបេសិ។ ហត្ថាចរិយោ ពោធិសត្តំ
កតកន្ធិបរិកណ្ណំ អលង្កតបដិយត្តំ ហត្ថិសាលំ នេត្វាវិចិត្រសាលិយា
បរិក្ខិចាបេត្វា រញ្ជោ អាហារេសិ។ រាជា នានគ្គរសភោជនំ អាធាយ គន្ធា
ពោធិសត្តស្ស ធាបេសិ។ សោ “មាតវំ វិនា គោចរំ ន គណ្ឌិស្សាមី” តិ បិណ្ឌំ ន
គណ្ឌិ។ យាចិតោបិ អគ្គហេត្វា -

“សា នូនសា កបណិកា, អន្ធា អបរិណាយិកា;
ខាលុំ ចាទេន យដ្ឋេតិ, គិរី ចណ្ណារណំ បតី” តិ។ -

អាហា។ តំ សុត្វា រាជា -

“កា នុតេ សា មហានាគ, អន្ទា អបរិណាយិកា;
ខាលុំ ចានេន យដ្ឋេតិ, គីរី ចណ្ណោរណំ បតី” តិ។ - បុទ្ធិត្វា -

“មាតា មេ សា មហារាជ, អន្ទា អបរិណាយិកា;
ខាលុំ ចានេន យដ្ឋេតិ, គីរី ចណ្ណោរណំ បតី” តិ។ -

វុត្តេ អន្ធិ សត្តមោ ធិវសោ “មាតា មេ គោចរំ នលភិត្តា” តិ វនតោ ឥមស្ស
គោចរំ អគណ្ណាន្តស្ស។ តស្មា -

“មុញ្ញោចេតំ មហានាគំ, យោយំ ភវតិ មាតរំ;
សមេតុ មាតរា នាគោ, សហ សព្វេហិ ញាតិភី” តិ។ - វត្វា មុញ្ញោបេសិ -

“មុត្តោ ច ពន្ធនា នាគោ, មុត្តទាមាយ កុញ្ញារោ;
មុហុត្ថំ អស្សាសយិត្វា, អគមា យេន បព្ពតោ” តិ។

តត្ថ កបណិកាតិ វរកា។ ខាលុំ ចានេន យដ្ឋេតិ អន្ធិតាយ
បុត្តវិយោគទុក្ខេន ច បរិទេវមាណា តត្ថ តត្ថ វុក្ខកធឿដ្ឋវេ ចានេន យដ្ឋេតិ។
ចណ្ណោរណំ បតីតិ ចណ្ណោរណាបព្ពតាភិមុខី, តស្មី បព្ពតចានេ បរិព្ពមមាណាតិ
អត្ថោ។ អគមា យេន បព្ពតោតិ សោ ហត្ថិនាគោ ពន្ធនា មុត្តោ ថោកំ វិស្សមិត្វា
រញ្ជោ ទសរាជធម្មតាថាហិ ធម្មំ ទេសេត្វា “អប្បមត្តោ ហោហិ, មហារាជា” តិ
ឱវាទំ ទត្វា មហារាជេន គន្ធមាលាទីហិ បូជិយមាណោ នគរា និក្ខមិត្វា តទហោវ
មាតរា សមាគន្ធា សព្ពំ បវត្តី អាចិត្តិ។ សា តុដ្ឋមាណសា -

“ចិរំ ជីវតុ សោ រាជា, កាសីនំ វជ្ជវឌ្ឍនោ;
យោ មេ បុត្តំ បមោចេសិ, សទា វុទ្ធាបចាយិក” ត្ថិ។ (ជា. ១.១១.១២) -

រញ្ជ្រា អនុមោទនំ អកាសិ។ រាជា ពោធិសត្តស្ស គុណោ បសីទិត្វា នធឿនិយា
អវិទូរេ កាមំ មាបេត្វា ពោធិសត្តស្ស មាតុ ចស្ស និពទ្ធីំ វត្ថំ បដ្ឋបេសិ។
អបរកាគេ ពោធិសត្តោ មាតវិ មតាយ តស្សា សរីរបរិហារំ កត្វា
កុរណ្ហាកអស្សមបទំ នាម គតោ។ តស្មី បន ហ្មេ ហិមវន្តតោ ឌីតវិត្វា
បញ្ចសតា ឥសយោ វសីសុ។ តំ វត្ថំ តេសំ ទត្វា រាជា ពោធិសត្តស្ស សមាជ្ឈបំ
សីលាបជិមំ ការេត្វា មហាសក្ការំ បវត្តេសិ។ ជម្ពុទីបវាសិនោ អនុសំវច្ឆំ
សន្និបតិក្វា ហត្ថិមហំ នាម ករីសុ។

តទា រាជា អានន្តោ អហោសិ, ហត្ថិនី មហាមាយា, វេនចរកោ ទេវទត្តោ,
មាតុចោសកហត្ថិនាកោ លោកនាថោ។

ឥធាបិ ធានចារិអានយោ យថាវហំ និទ្ធារេតញ្ញា។ សីលចារិមី បន
អតិសយវតីតិ សា ឯវ ទេសនំ អាស្មឡហា។ តថា តិវច្ឆានយោនិយំ ឧប្បន្នោបិ
ព្រហ្មបុត្តទេវបុត្តាចរិយអាហុនេយ្យាទិការេន សព្ពញ្ញេតុទ្ធនបិ បសត្តកាវានុវបំ
មាតុយា គរុចិត្តំ ឧបដ្ឋបេត្វា “មាតា នាមេសា បុត្តស្ស ពហូបកាវា, តស្មា
មាតុបដ្ឋានំ នាម បណ្ឌិតេន បញ្ញត្ត”ន្តិ មនសិ កត្វា អនេកេសំ
ហត្ថិសហស្សានំ ឥស្សរាធិបតិ មហានុកាវោ យូថបតិ ហុត្វា តេហិ
អនុវត្តិយមា នោ ឯកករិហារេ អន្តរាយំ អគណោត្វា យូថំ បហាយ ឯកកោ
ហុត្វា ឧបការិខេត្តំ បូជេស្សមីតិ មាតុចោសនំ, មគ្គម្ពុទ្ធិបុរិសំ ទិស្វា
អនុកម្មាយ តំ គហេត្វា មនុស្សគោចរសម្បាបនំ, តេន ច កតាបរាជសហនំ,
ហត្តាចរិយប្បមុខានំ អត្តានំ ពន្ធតុំ អាគតបុរិសានំ សមត្តោបិ សមា នោ
សន្តាសនមត្តនបិ តេសំ បីឡនា ភវិស្សតិ, មយ្ហញ្ច សីលស្ស ខណ្ឌាទិការោតិ
តថា អកត្វា សុទន្តេន ឌីបវយ្ហោរិយ សុខេនេវ គហណ្ឌាបគមនំ, មាតវិវិនា ន
កត្វា អជ្ឈេហរិស្សមីតិ សត្តាហម្មិ អនាហារតា, ឥមិនាចាហំ ពន្ធាបិតោតិ

ចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា រាជានំ មេត្តាយ ជេរណំ, តស្ស ច នាធានយេហិ
ធម្មទេសនាតិ ឯវមាទយោ ឥធម មហាបុរិសស្ស គុណានុភាវាវិភាវេតញ្ញា។
តេន វុត្តំ - “ឯវំ អច្ឆរិយា ឯតេ, អព្ពតា ច មហេសិនោ... បេ... ធម្មស្ស
អនុធម្មតោ” តិ។

មាតុចោសកចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. ភូរិទត្តចរិយាវណ្ណានា

១១. ទុតិយេ ភូរិទត្តោតិ ភូរិសមទត្តោ។ ទត្តោតិ ហិ តទា ពោធិសត្តស្ស
មាតាបិតុហិ កតំ នាមំ។ យស្មា បនេសោ នាគភវនេ វិរូបក្ខមហារាជភវនេ
តាវតីសភវនេ ច ឧប្បន្នេ បញ្ញោ សម្មនេវ វិនិច្ឆ័យនាតិ, ឯកទិវសញ្ញា
វិរូបក្ខមហារាជេ នាគបរិសាយ សន្និ តិទសបុរំ គន្ធា សក្កំ បរិវារេត្វា និសិន្នេ
នេវានមន្តេវ បញ្ញោ សម្មជ្ឈាសិ។ តំ កោចិ កថេតុំ នាសក្ខិ។ សក្កេន បន
អនុញ្ញាតោ បល្លង្គវរគតោ ហុត្វា មហាសត្តោវ កថេសិ។ អថ នំ ទេវរាជា
ទិព្ភកន្ធបុប្ផេហិ បូជេត្វា “ទត្ត, តុំ បថវិសមាយ វិបុលាយ បញ្ញាយ
សមន្មាគតោ ឥតោ បជ្ឈាយ ភូរិទត្តោ នាមា” តិ អាហា។ ភូរិ តិ ហិ បថវិយា នាមំ,
តស្មា ភូរិសមតាយ ភូតេ អត្ថេ រមតីតិ ច ភូរិសម្ពាតាយ មហាតិយា បញ្ញាយ
សមន្មាគតត្តា មហាសត្តោ “ភូរិទត្តោ” តិ បញ្ញាយិត្ត។ មហាតិយា បន
នាគិទ្ធិយា សមន្មាគតត្តា មហិទ្ធិកោ បាតិ។

អតីតេ ហិ ឥមស្មីយេវ កប្បេ ពារាណសិវញ្ញោ បុត្តោ បិតរា រដ្ឋតោ
បញ្ញាជិតោ វនេ វសន្តោ អញ្ញាតរាយ នាគមាណវិកាយ សំវាសំ កប្បេសិ។
តេសំ សំវាសមន្ទាយ ទ្វេ ទារកា ជាយីសុ - បុត្តោ ច ជីតា ច។ បុត្តស្ស
“សាគរព្រហ្មទត្តោ” តិ នាមំ ករីសុ ជីតាយ “សមុទ្ធជា” តិ។ សោ អបរភាគេ

បិតុ អច្ចុយេន ពារាណសី គន្ធា រដ្ឋំ ការេសិ។ អថ ធនរដ្ឋោ នាម នាគរាជា
បញ្ចាយោជនសតិកេ នាគភវនេ នាគរដ្ឋំ ការេន្តោ តំ អភូតវាទិកេន
ចិត្តចូឡេន នាម កង្ខបេន “ពារាណសីរាជា អត្ថនោ ធីតវំ តុយ្ហំ នាតុកាមោ,
សាខោ បន រាជធីតា សមុទ្ធជា នាម អភិរូចា ធស្សនីយា ចាសាទិកា ចា” តិ
កថិតំ សុត្វា ធនរដ្ឋោ ចត្តារោ នាគមាណវកេ បេសេត្វា តំ នាតុំ អនិច្ចន្តំ
នាគវិភីសិកាយ ភីសាបេត្វា “ធម្មី” តិ វុត្តេ មហន្តំ បណ្ណាការំ បេសេត្វា
មហាតិយា នាគិទ្ធិយា មហាន្តេន បរិវារេន តស្ស ធីតវំ នាគភវនំ នេត្វា
អគ្គមហេសីជ្ជានេ ឋបេសិ។

សា អបរភាគេ ធនរដ្ឋំ បដិច្ច សុធស្សនោ, ធនេត្តោ, សុភោគោ, អវិជ្ជាតិ
ចត្តារោ បុត្តេ បដិលភិ។ តេសុ ធនេត្តោ ពោធិសត្តោ, សោ បុត្តេ វុត្តនយេនេវ
សក្កេន តុដ្ឋចិត្តេន “ភ្វិធនេត្តោ” តិ គហិតនាមត្តា “ភ្វិធនេត្តោ” ត្រូវ បញ្ញាយិត្ត។
អថ នេសំ បិតា យោជនសតិកំ យោជនសតិកំ រដ្ឋំ ភាជេត្វា អនាសិ។ មហាន្តោ
យសោ អហោសិ។ សោឡសសោឡសនាគកញ្ញាសហស្សនិ បរិវារយីសុ។
បិតុបិ ឯកយោជនសតមេវ រដ្ឋំ អហោសិ។ តយោ បុត្តា មាសេ មាសេ
មាតាបិតារោ បស្សិតុំ អាគច្ឆន្តិ, ពោធិសត្តោ បន អន្ធនុមាសំ អាគច្ឆតិ។

សោ ឯកធិវសំ វិរូបក្ខមហារាជេន សទ្ធិ សក្កស្ស ឧបជ្ជានំ គតោ
វេជយន្តចាសាទំ សុធម្មនេវសកំ ចារិច្ចត្តកកោវិឡារំ បណ្ណាកម្ពលសីលាសនំ
នេវច្ឆរាបរិវារំ អតិមនោហារំ សក្កសម្បត្តិ ទិស្វា “ឯត្តកមត្តម្បិ នាគត្តភាវេ
បិតស្ស ទុល្លភំ, កុតោ សម្មាសម្ពោធិ” តិ នាគត្តភារំ ជិតុច្ឆិត្វា “នាគភវនំ គន្ធា
ឧចោសថវាសំ វសិត្វា សីលមេវ បគ្គណ្ឌិស្សាមិ, តំ ពោធិបរិចាចនំ ហោតិ,
តមស្មី នេវលោកេ ឧប្បត្តិការណំ ភវិស្សតី” តិ ចិន្តេត្វា នាគភវនំ គន្ធា
មាតាបិតារោ អាហា - “អម្ពតាតា, អហំ ឧចោសថកម្មំ ករិស្សាមី” តិ។ តេហិ

“ឥឡូវ ឧបាសថំ ឧបវសាហិ, ពហិគតានំ នាគានំ មហន្តំ ភយ” ត្តិ វុត្តេ ឯកវារំ
តថា កត្វា នាគកញ្ញាហិ ឧបទ្កតោ បុនវារេ មាតាបិតុនំ អនាហេថត្វា អត្តនោ
ភរិយំ អាមន្តេត្វា “ភទ្កេ, អហំ មនុស្សលោកំ គន្ធា យមុនាតិវេ
មហានិក្រោធរុក្ខោ អត្ថិ តស្ស អវិទូវេ វម្មិកមត្តកេ ភោគេ អភុជិត្វា
ចតុរង្គ្គសមន្នាគតំ ឧបាសថំ អធិជ្ឈាយ និបដ្ឋិត្វា “ឧបាសថកម្មំ ករិស្សមី” តិ
នាគភវនតោ និក្ខមិត្វា តថា ករោតិ។ តេន វុត្តំ “វិរូបក្ខេន មហារញ្ញា,
នេវលោកមគញ្ញាហ” ត្តិអាទិ។

តត្ថ វិរូបក្ខេន មហារញ្ញាតិ វិរូបក្ខេន នាម នាគាធិបតិមហារាជេន។
នេវលោកត្តិ តាវតីសនេវលោកំ។ អគញ្ញាហត្តិ អគញ្ញី, ឧបសង្កមី អហំ។

១២. តត្ថាតិ តស្មី នេវលោកេ។ បស្សី ត្វាហត្តិ អទ្កក្ខី អហំ តុ-សន្នោ
និចាតមត្តោ។ ឯកន្តំ សុខសមប្បិទេតិ ឯកន្តំ អច្ឆន្តមេវ សុខេន សមដ្ឋិត្វតេ។
វុត្តញ្ញោតំ ភគវតា - “សន្តិ, ភិក្ខុវេ, ធន ជស្សយតនិកា នាម សគ្គា។ យាវព្វាធំ,
ភិក្ខុវេ, ន សុករំ អក្ខានេន ចាបុណ្ឌិតុំ យាវ សុខា សគ្គា” តិ (ម. និ. ៣.២៥៥) ច។
តំសគ្គកមនត្ថាយាតិ តស្មី សគ្គស្មី ឧប្បត្តិវសេន គមនត្ថាយ។ សីលព្ពតន្តិ
សីលសង្ខាតំ វតំ។ អថ វា សីលព្ពតន្តិ ឧបាសថសីលញ្ញោវ “មម ចម្មំ ចម្មតិកា
ហារន្ត” តិអាទិនា អត្តនោ សរីរាវយវបរិច្ចាគសមាទិយនសង្ខាតំ វតញ្ញា។

១៣. សរីរកិច្ចន្តិ មុខនោវនាទិសរីរបដិជគ្គនំ។ ភុត្វា យាបនមត្តកន្តិ
ឥន្ទ្រិយានិ និព្វិសេវនាទិ កាតុំ សរីរដ្ឋិតិមត្តកំ អាហារំ អាហារិត្វា។ ចតុរោ
អង្កេតិ ចត្តារិ អង្កានិ។ អធិជ្ឈាយាតិ អធិជ្ឈហិត្វា។ សេមីតិ សយាមិ។

១៤. ធវិយាតិអាទិ តេសំ ចតុន្តំ អង្កានំ ធន្សនំ។ តត្ថ ច ធវិចម្ពានំ វិស្សជ្ជនំ
ឯកំ អង្គំ, សេសានិ ឯកេកមេវ, មំសគ្គហណោនេវ ចេត្ត វុធិរម្បិ សង្កហិតន្តិ

ធម្មត្ថំ។ ឯតេនាតិ ឯតេហិ។ ហរាតុ សោតិ យស្ស ឯតេហិ ធូរិអាធិហិ ករណីយំ
អត្ថិ, តស្ស មយា ធិន្ទមេវេតំ។ សត្តំ សោ ហរតូតិ អត្ថនោ អត្ថការេ
អនបេក្ខបវារណំ បវារេតិ។

ឯវំ មហាសត្តស្ស ឥមិនា និយាមេនេវ អនុទូមាសំ ឧចោសថកម្មំ
ករោន្តស្ស ធិយោ អធ្វារីតិវត្តោ។ ឯវំ គច្ឆន្តេ កាលេ ឯកធិវសំ អញ្ញតរោ
នេសាទព្រាហ្មណោ សោមទត្តន នាម អត្ថនោ បុត្តន សហ តំ ហំនំ បត្វា
អរុណុគ្គមនសមយេ នាគកញ្ញាហិ បរិវារិយមាណំ មហាសត្តំ ធិស្វា តស្ស
សន្តិកំ អគមាសិ។ តាវនេវ នាគកញ្ញាយោ បថវិយំ និមុដ្ឋិត្វា នាគកវនមេវ
គតា។ ព្រាហ្មណោ មហាសត្តំ បុច្ឆិ - “កោ នុ ខោ ភូ, មារិស, ទេវោ វា យត្តោ វា
នាកោ វា”តិ? ពោធិសត្តោ យថាភូតំ អត្តានំ អាវិ កត្វា សហាយំ ឥតោ
គច្ឆេយ្យ, ឥធមេ វាសំ មហាជនស្ស ចាកជំ ករេយ្យ, តេន មេ
ឧចោសថវាសស្ស អន្តរាយោបិ សិយា។ យំនូនាហំ ឥតោ ឥមំ នាគកវនំ នេត្វា
មហាតិយា សម្បត្តិយា យោជេយ្យំ។ ឯវាយំ តត្ថេវ អភិរមិស្សតិ, តេន មេ
ឧចោសថកម្មំ អនុនិយំ សិយាតិ។ អថ នំ អាហា - “ព្រាហ្មណ, មហាត្ថំ តេ យសំ
ធស្សមិ, រមណីយំ នាគកវនំ, ឯហិ តត្ថ គច្ឆាមា”តិ។ សាមិ, បុត្តោ មេ អត្ថិ,
តស្មី អាគច្ឆន្តេ អាគមិស្សមីតិ។ គច្ឆ, ព្រាហ្មណ, បុត្តំ អានេហីតិ។ ព្រាហ្មណោ
គន្ធា បុត្តស្ស តមត្តំ អាហោចេត្វា តំ អានេសិ។ មហាសត្តោ តេ ឧភោបិ អាធាយ
អត្ថនោ អានុការេន នាគកវនំ អានេសិ។ តេសំ តត្ថ ធិព្ពោ អត្ថការោ ចាតុភវិ។
អថ តេសំ មហាសត្តោ ធិព្ពសម្បត្តិ ធិត្វា ចត្តារិ ចត្តារិ នាគកញ្ញាសតានិ
អធាសិ។ តេ មហាតី សម្បត្តិ អនុភវីសុ។

ពោធិសត្តោបិ អប្បមត្តោ ឧចោសថកម្មំ ករោតិ។ អនុទូមាសំ មាតាបិតុនំ
ឧបជ្ជានំ គន្ធា ធម្មកថំ កថេត្វា តតោ ច ព្រាហ្មណស្ស សន្តិកំ គន្ធា អាហោគ្យំ

បុត្រីត្វា “យេន តេ អត្តោ, តំ វេទយ្យាសី” តិ អាបុត្រីត្វា “អនុក្កណ្ឌាមាណោ
អភិរមា” តិ វត្វា សោមនត្ថេនបិ សទ្ធិំ បដិសន្ធាំ កត្វា អត្តនោ និវេសនំ គប្បតិ។
ព្រាហ្មណោ សំវេន្ធំ តត្ថ វសិត្វា មន្ទបុញ្ញតាយ ឧក្កណ្ឌិត្វា អនិច្ចមានម្យី បុត្តំ
គហេត្វា ពោធិសត្តំ អាបុត្រីត្វា តេន ធីយមាណំ ពហុំ ធនំ សព្ពកាមទទំ
មណីរតនម្យី អលក្ខិកតាយ អគ្គហេត្វា “មនុស្សលោកំ គន្ធា បព្ពជិស្សមី” តិ
អាហា។ មហាសត្តោ នាគមាណាវកេ អាណាបេត្វា តំ សបុត្តកំ មនុស្សលោកំ
ចាបេសិ។ តេ ឧភោបិ ធិព្ភាភរណានិ ធិព្ភវត្តានិ ច ឌីមុញ្ចិត្វា ម្លាយីតុំ ឯកំ
ចោក្ខរណី ឌីតវីសុ, តស្មី ខណោ តានិ អន្តរាយិត្វា នាគភវនមេវ អគម៌សុ។
អថ បឋមនិវត្តកាសាវបិលោតិការ សរិវេ បដិមុញ្ចិ, ធនុសវសត្តិយោ
គហេត្វា អរញ្ញំ គន្ធា មិគេ វេទិត្វា បុរិមនិយាមេនេវ ជីវិតំ កប្បេសុ។

តេន ច សមយេន អញ្ញតរោ តាបសោ សុបណ្ណារាជតោលទ្ធិំ
អលម្បាយនមន្តំ តស្ស អនុច្ឆរិកានិ ឌីសធានិ មន្ទបចារញ្ច អត្តានំ
ឧបជ្ជហន្តស្ស អញ្ញតរស្ស ព្រាហ្មណស្ស អធាសិ។ សោ “លទ្ធាមេ
ជីវិត្វាយោ” តិ កតិចាហំ វសិត្វា តាបសំ អាបុត្រីត្វា បក្កមន្តោ អនុបុព្វេន
យមុនាតីរំ បត្វា តំ មន្តំ សជ្ឈាយន្តោ មហាមគ្គេន គប្បតិ។ តទា ពោធិសត្តស្ស
ភវនតោ តស្ស បរិចារិកា នាគមាណាវិកា តំ សព្ពកាមទទំ មណីរតនំ
អាធាយ យមុនាតីវេ វាលុកាភាសិមត្តកេ ឋបេត្វា តស្សោភាសេន វត្តិយំ
កិឡិត្វា អរុណុគ្គមនេ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស មន្តសទ្ធិំ សុត្វា “សុបណ្ណោ” តិ
សញ្ញាយ ភយតទ្ធិតា មណីរតនំ អគ្គហេត្វា បថវិយំ និមុត្តិត្វា នាគភវនំ
អគម៌សុ។

ព្រាហ្មណោ តំ មណីរតនំ អាធាយ ចាយាសិ។ តស្មី ខណោ សោ
នេសាទព្រាហ្មណោ បុត្តេន សទ្ធិំ មិគវធាយ អរញ្ញំ គប្បន្តោ តស្ស ហត្ថេ តំ

មណីវតនំ ទិស្វា “ឥទំ ភូរិទត្តស្ស សព្ពកាមទទំ មណីវតន”ន្តិ សញ្ញានិទ្ទា តំ
គណ្ហាតុកាមោ តេន សទ្ធិ អល្លាបសល្លាបំ កត្វា មន្តវាទិការំ ជានិទ្ទា វាមាហា
- “សចេ មេ ត្វំ ឥមំ មណីវតនំ ទស្សសិ, វាហំ តេ មហានុការំ នាគំ
ទស្សេស្សមិ, យំ ត្វំ គហេត្វា គាមនិគមរាជជានិយោ ចរន្តោ ពហុជនំ
លច្ឆសី”តិ។ “តេន ហិ ទស្សេត្វា គណ្ហាហិ”តិ វុត្តេ តំ អាទាយ ពោធិសត្តំ
ឧចាសថករណាជ្ជានេ វម្មិកមត្តកេ ភោគេ អាភុទិទ្វា និបន្នំ អវិទូរេ បិតោ
ហត្ថំ បសារេត្វា ទស្សេសិ។

មហាសត្តោ តំ នេសាទំ ទិស្វា “អយំ ឧចាសថស្ស មេ អន្តរាយំ ករេយ្យាតិ
នាគភវនំ នេត្វា មហាសម្បត្តិយំ បតិជ្ជាបិតោបិ ន ឥច្ឆិ។ តតោ អបក្កមិត្វា
សយំ គណ្ហកាមោ មយា ធីយមាទម្បិ មណីវតនំ គណ្ហាតុំ ន ឥច្ឆិ។ ឥទានិ បន
អហិគុណ្ហិកំ គហេត្វា អាគច្ឆតិ។ សចាហំ ឥមស្ស មិត្តទុព្ពិនោ កុដ្ឋេយ្យំ,
សីលំ មេ ខណ្ឌំ ភវិស្សតិ។ មយា ខោ បន បឋមំយេវ ចតុរដ្ឋសមន្នាគតោ
ឧចាសថោ អធិដ្ឋិតោ, សោ យថាធិដ្ឋិតោវ ហោតុ។ អលម្បាយនោ មំ និន្ទតុ វា
មា វា, នេវស្ស កុដ្ឋិស្សមិ”តិ ចិន្តេត្វា អក្ខិនិ និម្មិលេត្វា អធិជ្ជានចារមី
បុរេចារិកំ កត្វា ភោគន្តរេ សីសំ បក្ខិបិត្វា និច្ចលោវ ហុត្វា និបន្និ។
នេសាទព្រាហ្មណោបិ “ភោ អលម្បាយន, ឥមំ នាគំ គណ្ហា, មណី មេ ទេហី”តិ
អាហា។ អលម្បាយនោ នាគំ ទិស្វា តុដ្ឋោ មណី កិស្មិញ្ចិ អគណេត្វា “គណ្ហា,
ព្រាហ្មណា”តិ ហត្ថេ ទិបិ។ សោ តស្ស ហត្ថតោ ភស្សិត្វា បថវិយំ
បតិគមត្តោវ បថវី បរិសិត្វា នាគភវនមេវ គតោ។ នេសាទព្រាហ្មណោ
មណីវតនតោ ភូរិទត្តន សទ្ធិ មិត្តការតោ ច បរិហាយិត្វា និប្បច្ចយោវ
បក្កន្តោ។

១៥. អលម្បាយនោបិ មហានុភាវេហិ ឌីសធម៌ា អត្ថនោ សរីរំ មក្ខត្វា
ថោកំ ខាទិត្វា ខេឡំ អត្ថនោ កាយស្មី បរិភាវេត្វា ទិព្ទមន្តំ ជប្បន្តោ ពោធិសត្តំ
ឧបសង្កមិត្វា នន្តរេវ គហេត្វា អាកខ្ចិត្វា សីសេ ទឡំ គណ្ណាន្តោ មុខមស្ស
វិវិត្វា ឌីសធំ ខាទិត្វា មុខេ សហខេឡំ ឌីសិញ្ចា។ សុចិជាតិកោ មហាសត្តោ
សីលភេទកយេន អកុដ្ឋិត្វា អក្ខិនំ ន ឧម្មិលេសិ។ អថ នំ ឌីសធម្មតាលេន
នន្តរេវ គហេត្វា ហេដ្ឋា សីសំ កត្វា សញ្ញាលេត្វា គហិតគោចរំ ធខ្ជាបេត្វា
ភូមិយំ ធីយសោ និបជ្ជាបេត្វា មស្សរកំ មន្តន្តោវិយ ហត្ថហិ បរិមទ្ធិ។ អដ្ឋិនិ
ចុណ្ហិយមាណនិវិយ អហោសុំ។

បុន នន្តរេវ គហេត្វា ធុស្សំ ចោថេន្តោវិយ ចោថេសិ។ មហាសត្តោ ឯវុបំ
ទុក្ខំ អនុភោន្តោបិ នេវ កុដ្ឋិត្វា អញ្ញទត្ថ អត្ថនោ សីលមេវ អារវន្តេសិ។ ឥតិ
សោ មហាសត្តំ ទុព្ពលំ កត្វា វល្លិហិ បេឡំ សន្នេត្វា មហាសត្តំ តត្ថ បក្ខិបិ។
សរីរំ បនស្ស មហន្តំ តត្ថ ន បរិសតិ។ អថ នំ បណ្ឌិយា កោដ្ឋេន្តោ បវេសេត្វា
បេឡំ អាធាយ ឯកំ កាមំ គន្ធា កាមមជ្ឈេ ឌីតាវេត្វា “នាគស្ស នច្ចំ ទដ្ឋកាមា
អាគច្ឆន្ទ” តិ សទ្ធមកាសិ។ សកលកាមវាសិនោ សន្និបតីសុ។ តស្មី ខណោ
អលម្បាយនោ “និក្ខម មហានាគា” តិ អាហា។ មហាសត្តោ ចិន្តេសិ - “អន្ធទ្ធ
មយា បរិសំ តោសេន្តេន កីឡិតុំ វដ្តតិ, ឯវំ អលម្បាយនោ ពហុធនំ លភិត្វា
តុដ្ឋោ មំ វិស្សន្តេស្សតិ, យំ យំ ឯស មំ កាវេតិ, តំ តំ ករិស្សមី” តិ។

អថ នំ សោ បេឡតោ និក្ខមន្តំ “មហា ហោហិ” តិ អាហា, សោ មហា
អហោសិ។ “ខុទ្ទកោ វុដ្ឋោវិជណោ ឯកជណោ ទ្វិជណោ យាវ
សហស្សជណោ ឧទ្វា នីចោ ទិស្សមានកាយោ អទិស្សមានកាយោ
ទិស្សមានឧបឡកាយោ នីលោ បីតោ លោហិតោ ឌីនាតោ មញ្ញិដ្ឋោ ហោហិ,
ធូមំ វិស្សន្តេហិ, ជាលសិទំ ឧទកញ្ចាវិស្សន្តេហិ” តិ វុត្ថេ តេន វុត្ថំ តំ តំ អាការំ

និម្មិតត្វា នង្គំ ទស្សេសិ។ តំ ទិស្វា មនុស្សា អច្ឆរិយពុតចិត្តជាតា ពហំ
ហិរញ្ញសុវណ្ណាវត្ថាលង្គារាជី អទំសុ។ ឥតិ តស្មី គាមេ សតសហស្សមត្តំ លភិ។
សោ កិញ្ចាបិ មហាសត្តំ គណ្ណោ “សហស្សំ លភិត្វា តំ វិស្សន្ទ្រស្សមី” តិ
អាហ។ តំ បន ជនំ លភិត្វា “គាមកេបិ តាវ មយា ឯត្ថកំ ជនំ លទ្ធិ, នគរេ កិរ
ពហុជនំ លភិស្សមី” តិ ជនលោកេន ន មុញ្ច។

សោ តស្មី គាមេ កុដ្ឋម្ពំ សណ្ណាបេត្វា រតនមយំ បេជ្ឈំ ការេត្វា តត្ថ
មហាសត្តំ បក្ខិបិត្វា សុខយានកំ អារុយ្ហ មហាន្តេន បរិវារេន
គាមនិគមរាជធានីសុ តំ កិឡាបេត្វា ពារាណសី ចាបុណិ, នាគរាជស្ស
មធុលាជំ ទេតិ, អពទ្ធសត្តញ្ច ទេតិ។ សោ គោចរំ ន គណ្ណិ អវិស្សន្ទ្រនកយេន។
គោចរំ អគណ្ណន្តម្បិ ច នំ ចត្តារោ នគរទ្វារេ អាទី កត្វា តត្ថ តត្ថ មាសមត្តំ
កិឡាបេសិ។ តេន វុត្តំ “សំសិតោ អកតញ្ញនា” តិអាទិ។

តត្ថ សំសិតោតិ ឯសោ នាគោ អមុកស្ស និក្រោធរុក្ខស្ស សមីបេ
វម្ពិកមត្តកេ សយិតោតិ ឯវំ ហំនំ ទស្សេត្វា កថិតោ។ អកតញ្ញនាតិ អត្តនា
កតំ ឧបការំ អជានន្តេន មិត្តទុត្តិណ នេសាទព្រាហ្មណេនាតិ អធិប្បាយោ។
អលម្បាយនោតិ អលម្បាយនិវិជ្ជាបរិជប្បនេន “អលម្បាយនោ” តិ ឯវំ
លទ្ធិនាមោ អហិតុណ្ណិកព្រាហ្មណោ។ មមគ្គហិតិ មំ អគ្គហេសិ។ កិឡេតិ មំ
តហិ តហិន្ទិ តត្ថ តត្ថ គាមនិគមរាជធានីសុ អត្តនោ ជីវិតតំ មំ កិឡាបេតិ។

១៧. តិណតោបិ លហុកោ មមាតិ អត្តនោ ជីវិតបរិច្ចាគោ
តិណសលាកបរិច្ចាគតោបិ លហុកោ ហុត្វា មម ឧបជ្ជាតីតិ អត្ថោ។
បថវិឧប្បតនំ វិយាតិ សីលវីតិក្កមោ បន
ចតុនហុតាធិកទ្ធិយោជនសតសហស្សពហុលាយ មហាបថវិយា បរិវត្តនំ
វិយ តតោបិ តំ ភារិយតំ ហុត្វា មយ្ហំ ឧបជ្ជាតីតិ ទស្សេតិ។

១៨. និរន្តរំ ជាតិសត្តន្តិ មម ជាតីនំ អនេកសតម្បិ អនេកសតាសុបិ
ជាតិសុ និរន្តរមេវ សីលស្ស អវីតិក្កមនហេតុ។ មម ជីវិតំ ចជេយ្យំ ចជិតុំ
សក្កាមិ។ នេវ សីលំ បភិទ្កេយ្យន្តិ សីលំ បន សមាទិន្នំ ឯកម្បិ នេវ ភិទ្កេយ្យំ ន
វិនាសេយ្យំ។ ចតុទ្ធិចាន ហេតុតិ ចក្កវត្ថុវដ្ឋសិរិយាបិ ការណាតិ ទស្សេតិ។

១៩. ឥនានិ យទត្ថំ អត្តនោ ជីវិតម្បិ បរិច្ឆជិត្វា តនា សីលមេវ រក្ខិតំ, តាយ
ច សីលរក្ខាយ តថា អនត្តការកេសុ នេសាទអលម្បាយនព្រាហ្មណេសុ
ចិត្តស្ស អញ្ញាចត្ថំ ន កតំ, តំ ទស្សេតុំ “អបិ ចា”តិ ឱសានភាថមាហា។ តំ ហេដ្ឋា
វុត្តតមេវ។

ឯវំ បន មហាសត្តេ អហិតុណ្ហិកហត្ថគតេ តស្ស មាតា ទុស្សបិមំ ទិស្វា
បុត្តញ្ច តត្ថ អបស្សន្តិ សោកាភិក្ខុតា អហោសិ។ អបស្ស ជេដ្ឋបុត្តោ
សុទស្សនោ តំ បវត្តិ សុត្វា សុភោគំ “ហិមវន្តំ គន្ធា បញ្ចសុ មហានទីសុ
សត្តសុ មហាសវេសុ ភ្វិទត្ថំ ឧបធាវេត្វា ឯហិ”តិ បហិណិ។ កាលារិដ្ឋំ
“នេវលោកំ គន្ធា សចេ នេវតាហិ ធម្មំ សោតុកាមាហិ ភ្វិទត្តោ តត្ថ នីតោ,
តតោ នំ អានេហិ”តិ បហិណិ។ សយំ បន “មទុស្សលោកេ គវេសិស្សមី”តិ
តាបសវេសេន នាគភវនតោ និក្ខមិ។ អច្ចុម្ពិ នាមស្ស វេមាតិកា ភគិនី
ពោធិសត្តេ អធិមត្តសិនេហា តំ អនុពិន្ទិ។ តំ មណ្ឌកញ្ញាបី កត្វា ជជន្តវេ
បក្ខិបិត្វា មហាសត្តស្ស ឧចាសថករណដ្ឋានំ អាទី កត្វា សព្ពត្ថ គវេសន្តោ
អនុក្កមេន ពារាណាសី បត្វា រាជទ្វារំ អគមាសិ។ តនា អលម្បាយនោ
រាជវង្គលោ មហាជនស្ស មជ្ឈេ រញ្ឆោ ភ្វិទត្តស្ស កីឡំ ទស្សេតុំ បេឡំ វិវិត្វា
“ឯហិ មហានាគា”តិ សញ្ញាមទាសិ។

មហាសត្តោ សីសំ និហិត្វា ឱលោកេន្តោ ជេដ្ឋភាតិកំ ទិស្វា បេឡតោ
និក្ខម្ម តទភិមុខោ ចាយាសិ។ មហាជនោ ភីតោ បដិក្កមិ។ សោ គន្ធា តំ

អភិវាទេត្វា និវត្តិត្វា បេឡមេវ ចារិសិ។ អលម្បាយនោ “ឥមិនា អយំ តាបសោ
ធន្នោ” តិ សញ្ញាយ “មា ភាយិ, មា ភាយិ” តិ អាហា។ សុទស្សនោ “អយំ នាគោ
មយ្ហំ កី ករិស្សតិ, មយា សទិសោ អហិ តុណ្ហិកោ នាម នត្ថិ” តិ តេន
វាទប្បដិវាទំ សមុជ្ជាបេត្វា “ត្វំ ឥមំ នាគំ គហេត្វា គន្ធសិ, អហំ តំ ឥមាយ
មណ្ឌកក្ខាបិយា ឥច្ឆន្តោ នាសយិស្សមី” តិ ភគិនី បក្កោសិត្វា ហត្ថំ
បសារេសិ។ សា តស្ស សទ្ធិំ សុត្វា ជជន្តរេ និបន្នា តិក្ខត្ថំ មណ្ឌកវស្សិតំ
វស្សិត្វា និក្ខមិត្វា អំសក្កេជេ និសីទិត្វា ឧប្បតិត្វា តស្ស ហត្ថតលេ តីណិ
វិសតិន្ទនិ ចាតេត្វា បុន តស្ស ជជន្តរមេវ ចារិសិ។

សុទស្សនោវិសតិន្ទំ ទស្សេត្វា “ឥទំ ពិន្ទំ សចេ បថវិយំ ចាតេស្សតិ,
ឱសធិតិណាវនប្បតយោ សព្វេ នស្សិស្សន្តិ។ សចេ អាគាសេ ឱបិស្សតិ,
សត្តវស្សនិ ទេវោ ន វស្សិស្សតិ។ សចេ ឧទកេ ចាតេស្សតិ, យាវតា តត្ថ
ឧទកជាតា ចាលា សព្វេ មរេយ្យ” ត្ថិវត្វា រាជានំ សទ្ធិហាបេតុំ តយោ អាវាជេ
ខណាបេត្វា ឯកំ នាគោភេសជ្ជានំ បូរេសិ, ទុតិយំ គោមយស្ស, តតិយំ
ទិព្វោសធានព្វោវ បូរេត្វា មជ្ឈេ អាវាជេវិសតិន្ទំ បក្ខិបិ។ តទ្ធិណព្វោវ
ធូមាយិត្វា ជាលា ឧដ្ឋហិ។ សា គន្ធា គោមយាវាជំ គណ្ហិ។ តតោបិ ជាលា ឧដ្ឋាយ
ទិព្វោសធម្មណ្ណំ គហេត្វា ទិព្វោសធានិលាបេត្វា និព្វាយិ។ អលម្បាយនំ តត្ថ
អាវាជស្ស អវិទូរេ បិតំ ឧសុមា ជីវិត្វា សរីរញ្ញី ឧប្បាដេត្វា គតា។ សេតកុដ្ឋី
អហោសិ។ សោ ភយតជ្ជិតោ “នាគរាជានំ វិស្សន្នេមី” តិ តិក្ខត្ថំ វាចំ និច្ឆារេសិ។
តំ សុត្វា ពោធិសត្តោ រតនបេឡាយ និក្ខមិត្វា សព្វាលដ្ឋាវបដិមណ្ឌិតំ
អត្តការំ មាបេត្វា ទេវលីឡាយ បិតោ។ សុទស្សនោ ច អច្ចុមុធិ ច តថេវ អដ្ឋសុ។

តតោ សុទស្សនោ អត្តនោ ភាគិនេយ្យការំ រញ្ជោ អាហេចសិ។ តំ សុត្វា
រាជាតេ អាណិដ្ឋិត្វា សីសេ ចុម្ពិត្វា អន្តេបុរំ នេត្វា មហន្តំ សក្ការសម្មានំ កត្វា

ភ្នំវិទ្យុន សង្ឃី បដិសន្ធាវំ ករោនោ “តាត, ឯវំ មហានុភារំ តំ អលម្បាយនោ
កថំ គណ្ហី” តិ បុច្ឆិ។ សោ សព្ពំ វិត្តារេន កថេត្វា “មហារាជ, រញ្ញា នាម ឥមិនា
និយាមេន រដ្ឋំ កាវេតុំ វដ្តតី” តិ មាតុលស្ស ធម្មំ ទេសេសិ។ អថ សុទស្សនោ
“មាតុល, មម មាតា ភ្នំវិទ្យុនំ អបស្សន្តិ កិលមតិ, ន សក្កា អម្ពេហិ ឥធ បបព្វំ
កាតុ” តិ មាតុលំ អាបុច្ឆិត្វា ភ្នំវិទ្យុនអច្ឆិមុខិហិ សង្ឃី នាគកវនមេវ គតោ។

អថ តត្ថ មហាបុរិសោ គិលានសេយ្យាយ និបន្នោ គិលានបុច្ឆនត្ថំ
អាគតាយ មហាតិយា នាគបរិសាយ វេទេ ច យញ្ញេ ច ព្រាហ្មណេ ច សម្ពាវេត្វា
កាលារិដ្ឋេ កថេន្តេ តំ វាទំ ភិទ្ធិត្វា នាគានយេហិ ធម្មំ ទេសេត្វា
សីលសម្បទាយ ធិដ្ឋិសម្បទាយ ច បតិដ្ឋាបេត្វា យាវជីវំ សីលានិ វត្តិត្វា
ឧបាសថកម្មំ កត្វា អាយុបរិយោសានេ សគ្គបុរំ បូរេសិ។

តទា មាតាបិតារោ មហារាជកុលានិ អហេសុំ។ នេសាទព្រាហ្មណោ
ទេវទត្តោ, សោមទត្តោ អានន្ទោ, អច្ឆិមុខិ ឧប្បលវណ្ណោ, សុទស្សនោ សារិបុត្តោ,
សុភោគោ មហាមោគ្គល្លានោ, កាលារិដ្ឋោ សុទក្ខត្តោ, ភ្នំវិទ្យុនោ
លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ សេសចារមិយោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ និទ្វារេតញ្ញា។ ឥធាបិ
យោជនសតិកេ អត្តនោ នាគកវនដ្ឋានេ សោឡសហិ នាគកញ្ញាសហស្សេហិ
ចិត្តរូបំ វិយ បរិចារិយមាណោ ទេវលោកសម្បត្តិសទិសេ នាគលោកិស្សរិយេ
បិតោបិ ឥស្សរិយមទំ អកត្វា អន្ធទ្វមាសំ មាតាបិតុឧបដ្ឋានំ, កុលេ
ជេដ្ឋាបចាយនំ, សកលាយ នាគបរិសាយ ចាតុមហារាជិកបរិសាយ
តាវតីសបរិសាយ ច សមុដ្ឋិតបញ្ញានំ តំ តំ បរិសមជ្ឈេ កុមុទនាលកលាបំ វិយ
សុនិសិតសត្តេន អត្តនោ បញ្ញាសត្តេន តាវទេវ បដ្ឋិត្វា តេសំ
ចិត្តានុកូលធម្មទេសនា, វុត្តប្បការំ ភោគសម្បត្តិ បហាយ អត្តនោ

សរីរជីវិតនិរេបក្ខំ ចតុរុត្តសមន្តាគតំ ឧទោសថាធិដ្ឋានំ, តត្ថ ច បដិញ្ញាយ
វិសំវាទនកយេន អហិតុណ្ហិកហត្ថគមនំ, តស្មីញ្ច មុខេវិសមិស្សទេធឿចាតនំ
នន្តុដ្ឋេ គហេត្វា អារិញ្ញនំ កឡនំ ភូមិយំ យំសនំ មទ្គនំ ចោជនន្តិ វេរមាធិ
នានប្បការវិប្បការំ ករោន្តេបិ វេរុបំ មហាទុក្ខំ អនុកវតោបិ កុដ្ឋិត្វា
ឡិលោកនមត្តេន តំ ធារិកំ កាតុំ សមត្ថស្សបិ សីលចារមី អារិដ្ឋិត្វា
សីលខណ្ឌានកយេន ឡិសកម្មិ ចិត្តស្ស វិការាភារោ, ធនំ លភាបេមីតិ វា
តស្ស ចិត្តានុវត្តនំ, សុភោគេន បុណីតស្ស អកតញ្ញានោ មិត្តទុត្តិស្ស
នេសាទព្រាហ្មណស្ស សីលំ អនធិដ្ឋហិត្វាបិ អកុដ្ឋិនំ, កាលារិដ្ឋេន កថិតំ
មិច្ឆាវាទំ ភិក្ខុត្វា អនេកបរិយាយេន ធម្មំ ភាសិត្វា នាគបរិសាយ សីលេសុ
សម្មាធិដ្ឋិយញ្ច បតិដ្ឋាបនន្តិ វេរមាទយោ ពោធិសត្តស្ស គុណានុភារា
វិការេតញ្ច។ តេនេតំ វុច្ចតិ - “វេរំ អច្ឆរិយា ហេតេ...បេ... ធម្មស្ស
អនុធម្មតោ” តិ។

ភូរិទត្តចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. ចម្បយ្យនាគចរិយាវណ្ណានា

២០. តតិយេ ចម្បយ្យកោតិ អង្គមគធជដ្ឋានំ អន្តរេ ចម្បា នាម នធិ, តស្សា
ហេដ្ឋា នាគកវនម្បិ អវិទូរកវត្តា ចម្បា នាម, តត្ថ ជាតោ នាគរាជា
ចម្បយ្យកោ។ តទាបិ ធម្មិកោ អាសិន្តំ តស្មី ចម្បយ្យនាគរាជកាលេបិ អហំ
ធម្មចារី អហោសី។

ពោធិសត្តោ ហិ តទា ចម្បនាគកវនេ និព្ពត្តិត្វា ចម្បយ្យេន នាម នាគរាជា
អហោសី, មហិទ្ធិកោ មហាទុក្ខារោ។ សោ តត្ថ នាគរដ្ឋំ កាវេន្តោ
នេវរាជភោគសម្បត្តិសធិសត្ថស្សរិយសម្បត្តិ អនុកវត្តោ ចារមិប្បរណស្ស

អនោកាសការតោ “កី មេ ឥមាយ តិវច្ឆានយោនិយា, ឧចោសថវាសំ វសិត្វា
ឥតោ មុច្ឆិត្វា សម្មនេវ ចារមិយោ បូរេស្សមី” តិ តតោ បជ្ជាយ អត្ថនោ
ចាសាធម្មេវ ឧចោសថកម្មំ ករោតិ។ អលង្ក្តនាគមាណវិកា តស្ស សន្តិកំ
អាគច្ឆន្តិ។ សោ “ឥធមេ សីលស្ស អន្តរាយោ ភវិស្សតី” តិ ចាសាធម្មេវ និក្ខមិត្វា
ឧយ្យានេ និសីទតិ។ តត្រាបិ តា អាគច្ឆន្តិ។ សោ ចិន្តេសិ - “ឥធមេ សីលស្ស
សំកិលេសោ ភវិស្សតិ, ឥតោ នាគភវនតោ និក្ខមិត្វា មនុស្សលោកំ គន្ធា
ឧចោសថវាសំ វសិត្វាមី” តិ។ សោ តតោ បជ្ជាយ ឧចោសថទិវសេសុ
នាគភវនា និក្ខមិត្វា ឯកស្ស បច្ឆន្តតាមស្ស អវិទូរេ មគ្គសមីបេ វម្មិកមត្តកេ
“មម ចម្មាធិហិ អត្ថិកា ចម្មាធិនិ គណ្ណានុ, កីឡាសប្បំ វា កាតុកាមា
កីឡាសប្បំ ករោន្ត” តិ សរីរំ ធានមុខេវិស្សន្នេត្វា ភោគេ អាភុជិត្វា និបន្នោ
ឧចោសថវាសំ វសតិ ចាតុទ្ទសីយំ បញ្ចទសីយញ្ច, ចាជិបទេ នាគភវនំ គច្ឆតិ។
តស្សេវ ឧចោសថំ ករោន្តស្ស ធិយោ អន្ទាវីតិវត្តោ។

អថ ពោធិសត្តោ សុមនាយ នាម អត្ថនោ អគ្គមហេសិយា “នេវ, តុំ
មនុស្សលោកំ គន្ធា ឧចោសថំ ឧបវសសិ, សោ ច សាសន្តោ សប្បជិតយោ” តិ
វុត្តោ មជ្ឈិមចោក្ខរណីតិវេ វត្វា “សចេ មំ, ភទ្កេ, កោចិ បហវិត្វា
កិលមេស្សតិ, ឥមិស្សា ចោក្ខរណីយា ឧទកំ អាវិលំ ភវិស្សតិ។ សចេ
សុបណ្ណោ គណ្ហិស្សតិ, ឧទកំ បក្កចិស្សតិ។ សចេ អហិតុណ្ហិកោ គណ្ហិស្សតិ,
ឧទកំ លោហិតវណ្ណំ ភវិស្សតី” តិ តីណិ និមិត្តានិ តស្ស អាចិត្តិត្វា
ចាតុទ្ទសីឧចោសថំ អធិជ្ជាយ នាគភវនា និក្ខមិត្វា តត្ថ គន្ធា វម្មិកមត្តកេ
និបន្និ សរីរេសោភាយ វម្មិកំ សោភយមាណោ។ សរីរញ្ចិស្ស រជតនាមំ វិយ សេតំ
អហោសិ, មត្តកោ វត្តកម្ពលគេណ្ឌកោវិយ, សរីរំ នម្ពិសីសប្បមាណំ
ភូរិទត្តកាលេ (ជា. ២.២២.៧៨៤ អាទយោ) បន ឧប្បមាណំ, សម្ពុចាលកាលេ
(ជា. ២.១៧.១៤៣ អាទយោ) ឯកទោណិកនាវប្បមាណំ។

តនា ឯកោ ពារាណសិមាលាវោ តក្កសិលំ គន្ធា អលម្បាយនមន្តំ
ឧត្តរាត្វា តេន មគ្គេន អត្តនោ កាមំ គច្ឆន្តោ មហាសត្តំ ទិស្វា “កី មេ
តុច្ឆហត្ថេន កាមំ គន្តំ, ឥមំ នាគំ គហេត្វា កាមនិគមរាជធានីសុ កីឡាបេន្តោ
ធនំ ឧប្បាទេត្វាវ គមិស្សមី” តិ ចិន្តេត្វា ទិញោសធានិ គហេត្វា ទិព្ពមន្តំ
បរិវត្តេត្វា តស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ ទិព្ពមន្តំ សុតកាលតោ បដ្ឋាយ
មហាសត្តស្ស កណ្តោសុ តត្ថសលាកាបវេសនកាលោវិយ អហោសិ, មត្តកេ
សិខវេន អភិមន្តិយមាណោវិយ។ សោ “កោ នុ ខោ ឯសោ” តិ ភោគន្តរតោ សីសំ
ឧត្តិបិត្វា ឡិលោកេន្តោ អហិតុណ្ហិកំ ទិស្វា ចិន្តេសិ - “មម វិសំ ឧត្តតេជំ,
សចាហំ កុដ្ឋិត្វា នាសាវាតំ វិស្សន្នេស្សមិ, ឯតស្ស សរីរំ គុសមុដ្ឋិវិយ
វិប្បកិរិស្សតិ, អថ មេ សីលំ ខណ្ឌំ ភវិស្សតិ, ន នំ ឡិលោកេស្សមី” តិ។ សោ
អក្ខិនិ និម្ម័លេត្វា សីសំ ភោគន្តរេ វេបេសិ។ អហិតុណ្ហិកព្រាហ្មណោ ឡិសធនំ
ខាទិត្វា មន្តំ បរិវត្តេត្វា ខេឡំ មហាសត្តស្ស សរីរេ ឡិសិញ្ចិ។ ឡិសធានព្វា
មន្តស្ស ច អាណុកាវេន ខេឡេន ធុដ្ឋធុដ្ឋដ្ឋានេ ដោជានំ ឧដ្ឋានកាលោវិយ
អហោសិ។

អថ សោ នន្តុដ្ឋេ គហេត្វា អាកឡិត្វា ទិយសោ និបដ្ឋាបេត្វា អជបទេន
នណ្ឌេន ឧប្បិឡេត្វា ទុព្ពលំ កត្វា សីសំ នន្តុំ គហេត្វា និប្បិឡេសិ។
មហាសត្តោ មុខំ វិរិ។ អថស្ស មុខេ ខេឡំ ឡិសិញ្ចិត្វា ឡិសធនុពលេន នន្តេ
ភិន្និ។ មុខំ លោហិតស្ស បូរិ។ មហាសត្តោ អត្តនោ សីលភេទកយេន ឯវរូបំ ទុក្ខំ
អធិវាសេន្តោ អក្ខិនិ ឧម្ម័លេត្វា ឡិលោកេនមត្តម្យំ នាកាសិ។ សោបិ “នាគរាជានំ
ទុព្ពលំ ករិស្សមី” តិ នន្តុដ្ឋតោ បដ្ឋាយ អដ្ឋិនិ សំបុណ្ណាយមាណោវិយ
សកលសរីរំ មទ្គិត្វា បដ្ឋកវេបនំ នាម វេបេសិ, តន្តមដ្ឋិតំ នាម មដ្ឋិ, នន្តុដ្ឋេ
គហេត្វា ទុស្សចោជនំ នាម ចោជេសិ។ មហាសត្តស្ស សកលសរីរំ
លោហិតមក្ខិតំ អហោសិ, សោ មហាវេទនំ អធិវាសេសិ។

អថស្ស ធុត្តលភាវំ ញត្វាវល្លិហិ បេឡំ កវិត្វា តត្ថំ នំ បក្ខិបិត្វា បច្ចន្តកាមំ
នេត្វា មហាជនស្ស មជ្ឈេ កិឡាបេសិ។ និលាធិសុ វណ្ណាសុ វដ្ឋចតុរស្សាធិសុ
សណ្ឋានេសុ អណុច្ចលាធិសុ បមាលោសុ យំ យំ ព្រាហ្មណោ ឥច្ឆតិ,
មហាសត្តោ តំ តទេវ កត្វា នច្ឆតិ, ជណាសតម្បិ ជណាសហស្សម្បិ
ករោតិយេវ។ មហាជនោ បសីទិត្វា ពហុជនមនាសិ។ ឯកទិវសមេវ
កហាបណាសហស្សញ្ជោវ សហស្សគ្សនិកេ ច បរិត្វារេ លភិ។ ព្រាហ្មណោ
អាទិតោវ “សហស្សំ លភិត្វា វិស្សន្ន្ទស្សមី” តិ ចិន្តេសិ។ តំ បន ជនំ លភិត្វា
“បច្ចន្តកាមេយេវ តាវ មេ ឯត្ថកំ ជនំ លទ្ធិំ, រាជរាជមហាមត្តានំ ធន្សិតេ កិវ
ពហុំ ជនំ លភិស្សមី” តិ សកជញ្ជា សុខយានកញ្ជា គហេត្វា សកជេ បរិត្វារេ
វេបេត្វា សុខយានកេ និសិន្នោ “មហាន្តេន បរិវារេន មហាសត្តំ
តាមនិគមរាជធានីសុ កិឡាបេន្តោ ពារាណសិយំ ឧត្តសេនេញ្ជោ សន្តិកេ
កិឡាបេត្វា វិស្សន្ន្ទស្សមី” តិ អគមាសិ។ សោ មណ្ឌកេ មារេត្វា នាគរញ្ជោ
ទេតិ។ នាគរាជា “បុនប្បុនំ មំ និស្សាយ មារេស្សតី” តិ ន ខាទតិ។ អថស្ស
មធុលាជេ អនាសិ។ តេបិ “សចាហំ គោចរំ គណ្ហិស្សមិ, អន្តោបេឡាយមេវ
មរណំ ភវិស្សតី” តិ ន ខាទតិ។

២០. ព្រាហ្មណោ មាសមត្តេន ពារាណសី បត្វា ធារតាមកេ តំ
កិឡាបេន្តោ ពហុជនំ លភិ។ រាជាបិ នំ បក្ខោសាបេត្វា “អម្ពាភម្បិ
កិឡាបេហី” តិ អាហា។ “សាធុ, ទេវ, សេ បន្ទរសេ តុម្ពាភំ កិឡាបេស្សមី” តិ
អាហា។ រាជា “សេ នាគរាជា រាជង្គុលោ នច្ឆិស្សតិ, មហាជនោ សន្និបតិត្វា
បស្សតូ” តិ ភេរី ចរាបេត្វា បុនទិវសេ រាជង្គុលំ អលង្ការាបេត្វា ព្រាហ្មណំ
បក្ខោសាបេសិ។ សោ រតនបេឡាយ មហាសត្តំ នេត្វា វិចិត្តត្ថវេ បេឡំ វេបេត្វា
និសីទិ។ រាជាបិ ចាសាទា ឡិវុយ្ហ មហាជនបរិវុតោ រាជាសនេ និសីទិ។
ព្រាហ្មណោ មហាសត្តំ និហរិត្វា នច្ឆាបេសិ។ មហាសត្តោ តេន

ចិន្តិតចិន្តិតាការំ ទស្សេសិ។ មហាជនោ សកកាវេន សន្ធាវេតុំ ន សក្កោតិ។
ចេលុក្ខេបសហស្សនិ បវត្តន្តិ។ ពោធិសត្តស្ស ឧបរិ រតនវស្សំ វស្សិ។ តេន វុត្តំ
“តទាបិ មំ ធម្មចារិ”ន្តិអាទិ។

តត្ថ តទាបីតិ យទាហំ ចម្បយ្យកោ នាគរាជា ហោមិ, តទាបិ។ ធម្មចារិន្តិ
ទសកុសលកម្មបថធម្មំ វេ ចរតិ, ន អណុមត្តម្បិ អធម្មន្តិ ធម្មចារិ។
ឧបវុដ្ឋឧចាសថន្តិ អជ្ជន្តិសមន្នាគតស្ស អរិយុចាសថសីលស្ស រក្ខណាវសេន
ឧបវសិតឧចាសថំ។ រាជទ្វារម្ហិ កើឡតិ ពារាណសិយំ ឧគ្គសេនរញ្ជោ
គេហទ្វារេ កើឡាបេតិ។

២២. យំ យំ សោ វណ្ណំ ចិន្តយីតិ សោ អហិតុណ្ហិកព្រាហ្មណោ “យំ យំ
នីលាទិវណ្ណំ ហោតូ”តិ ចិន្តេសិ។ តេន វុត្តំ “នីលំ វ បីតលោហិត”ន្តិ។ តត្ថ នីលំ
វាតិ វា-សន្នោ អនិយមត្តោ, កាថាសុខត្ថំ វស្សំ កត្វា វុត្តោ, តេន វាសន្នេន
វុត្តាវសិដ្ឋំ ឱនាតាទិវណ្ណាវិសេសញោវ វជ្ជាទិសណ្ណានិវេសេសញា
អណុម្ពលាទិបមាណាវិសេសញា សន្តណ្ហាតិ។ តស្ស ចិត្តានុវត្តន្តោតិ តស្ស
អហិតុណ្ហិកស្ស ចិត្តំ អនុវត្តន្តោ។ ចិន្តិតសន្និភោតិ តេន ចិន្តិតចិន្តិតាការេន
បេក្ខជនស្ស ឧបជ្ឈហមីតិ ទស្សេតិ។

២៣. ន កេវលញ្ច តេន ចិន្តិតាការទស្សនំ វេ មយ្ហំ អានុភាវោ។ អបិ ច
ថលំ ករេយ្យមុទកំ, ឧទកម្មិ ថលំ ករេតិ ថលំ មហាបថី គហេត្វា ឧទកំ,
ឧទកម្មិ គហេត្វា បថី កាតុំ សក្កុណោយ្យំ វេ មហានុភាវោ ច។ យទិហំ
តស្ស កុប្បយ្យន្តិ តស្ស អហិតុណ្ហិកស្ស អហំ យទិ កុដ្ឋេយ្យំ។ ខណោន
នារិកំ ករេតិ កោធុប្បាទក្ខណោ វេ ភស្មំ ករេយ្យំ។

២៤. ឯវំ ភគវា តទា អត្ថនោ ឧប្បជ្ឈនកានត្ថបដិពាហនេ សមត្ថតំ
ទស្សេត្វា ឥនានិ យេន អធិប្បាយេន តំ បដិពាហនំ ន កតំ, តំ ទស្សេត្តំ “យទិ
ចិត្តវសី ហេស្ស”ន្តិអាទិមាហ។

តស្សត្ថោ - “អយំ អហិតុណ្ហិកោ មំ អតិវិយ ពាធិតិ, ន មេ អានុការំ
ជាធាតិ, ហន្តស្ស មេ អានុការំ ទស្សេស្សមី”តិ កុដ្ឋិត្វា ឡិលោកនមត្ថនាបិ
យទិ ចិត្តវសី អភវិស្សំ, អថ សោ ភុសមុដ្ឋិវិយ វិប្បកិរិស្សតិ។ អហំ
យថាសមាទិន្នតោ បរិហាយិស្សមិ សីលតោ។ តថា ច សតិ សីលេន
បរិហានស្ស ខណ្ឌិតសីលស្ស ឃ្លាយំ មយា ធិបត្តិរទសពលស្ស ចាទមូលតោ
បដ្ឋាយ អភិបត្តិតោ, ឧត្តមត្ថោ ពុទ្ធភារោ សោ ន សិដ្ឋតិ។

២៥. កាមំ ភិដ្ឋតុយំ កាយោតិ អយំ ចាតុមហាភូតិកោ
ឡិទនកុម្មាសូបចយោ អនិច្ចត្តាននបរិមទ្ធនភេទនវិទ្ធិសនធម្មោ កាយោ
កិញ្ចាបិ ភិដ្ឋតុ វិនស្សតុ, ឥនេវ ឥមស្មី ឯវំ ថានេ មហាវាតេ ឧត្តភុសមុដ្ឋិវិយ
វិប្បកិរិយតុ, នេវ សីលំ បភិទ្កេយ្យំ, វិកិរន្តេ ភុសំវិយាតិ សីលំ បទ
ឧត្តមត្ថសិទ្ធិយា ហេតុភូតំ ឥមស្មី កឡេវរេ ភុសមុដ្ឋិវិយ វិប្បកិរន្តេបិ នេវ
ភិទ្កេយ្យំ, កាយជីវិតេសុ និរេបេក្ខោ ហុត្វា សីលចារមីយេវ បូរេមីតិ ចិន្តេត្វា តំ
តាទិសំ ទុក្ខំ តទា អធិវាសេសិន្តិ ទស្សេតិ។

អថ មហាសត្តស្ស បទ អហិតុណ្ហិកហត្ថគតស្ស មាសោ បរិបូរិ, ឯត្ថកំ
កាលំ និរាហារោវ អហោសិ។ សុមនា “អតិចិរាយតិ មេ សាមិកោ, កោ នុខោ
បរត្ថី”តិ ចោក្ខវណី ឡិលោកេន្តិ លោហិតវណ្ណំ ឧទកំ ទិស្វា “អហិតុណ្ហិកេន
គហិតោ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា នាគភវនា និក្ខមិត្វា វម្មិកសន្តិកំ គន្ធា
មហាសត្តស្ស គហិតជ្ជានំ កិលមិត្តជ្ជានញ្ច ទិស្វា រោទិត្វា កន្ធិត្វា បច្ចន្តកាមំ
គន្ធា បុច្ឆិត្វា តំ បរត្ថី សុត្វា ពារាណសី គន្ធា រាជទ្វារេ អាកាសេ រោទមាណ

អដ្ឋាសិ។ មហាសត្តោ នច្ចន្តោវ អាគាសំ ឧល្លោកេន្តោ តំ ទិស្វាលង្គិតោ បេឡំ
បរិសិទ្ធា និបង្គិ។

រាជា តស្ស បេឡំ បរិជ្ជកាលេ “កី ទុខោ ការណា”ន្តិ ឥតោ ចិតោ ច
ឧល្លោកេន្តោ តំ អាគាសេ បិតំ ទិស្វា “កា ទុត្វ”ន្តិ បុច្ឆិត្វា តស្ស
នាគកញ្ញាការំ សុត្វា “និស្សំសយំ ខោ នាគរាជា ឥមំ ទិស្វាលង្គិតោ បេឡំ
បរិជ្ជោ, អយញ្ច យថាទស្សិតោ ឥទ្ធានុភារោ នាគរាជស្សេវ, ន
អហិតុណ្ហិកស្ស”តិ និដ្ឋំ គន្ធា “ឯវំ មហានុភារោ អយំ នាគរាជា, កថំ នាម
ឥមស្ស ហត្ថំ គតោ”តិ បុច្ឆិត្វា “អយំ ធម្មចារី សីលវា នាគរាជា,
ចាតុទ្ទសីបន្ទរសីសុ ឧចោសថំ ឧបវសន្តោ អត្តនោ សរីរំ ទានមុខេ និយ្យតេត្វា
មហាមគ្គសមីបេ វម្មិកមត្តកេ និបង្គតិ, តត្ថាយមេតេន គហិតោ, ឥមស្ស
នេវច្ឆរាបជិតាគា អនេកសហស្ស ឥតិយោ, នេវលោកសម្បត្តិសទិសា
នាគភវនសម្បត្តិ, អយំ មហិត្វិកោ មហានុភារោ សកលបថវី បរិវត្តតុំ
សមត្ថោ, កេវលំ ‘សីលំ មេ ភិទ្ធិស្សតិ’តិ ឯវុបំ វិប្បការំ ទុក្ខញ្ច អនុភោតិ”តិ
ច សុត្វា សំវេគប្បត្តោ តាវនេវ តស្ស អហិតុណ្ហិកស្ស ព្រាហ្មណស្ស ពហុំ
ធនំ មហាន្តញ្ច យសំ ឥស្សរិយញ្ច ទត្វា - “ហន្ត, ភោ, ឥមំ នាគរាជានំ
វិស្សន្ទេហី”តិ វិស្សន្ទេហីបេសិ។

មហាសត្តោ នាគវណ្ណំ អន្តរជាបេត្វា មាណវកវណ្ណាន នេវកុមារោវិយ
អដ្ឋាសិ។ សុមនាបិ អាគាសតោ ឌីតវិត្វា តស្ស សន្តិកេ អដ្ឋាសិ។ នាគរាជា
រញ្ជោ អញ្ជាលី កត្វា “ឯហិ, មហារាជ, មយ្ហំ និវេសនំ បស្សិតុំ អាគន្ធាហី”តិ
យាចិ។ តេនាហ ភគវា -

“មុត្តោ ចម្បយ្យកោ នាគោ, រាជានំ ឯតទព្រិ;
‘នមោ តេ កាសិរាជតុ, នមោ តេ កាសិវឌ្ឍន;

អញ្ជូលី តេ បគ្គណ្ឌាមិ, បស្សេយ្យំ មេ និវេសន"ន្តិ។

អថ រាជា តស្ស នាគកវនកមនំ អនុជានិ។ មហាសត្តោ តំ សបរិសំ
គហេត្វា នាគកវនំ នេត្វា អត្តនោ ឥស្សរិយសម្បត្តិ ទស្សេត្វា កតិចាបំ តត្ថ
វសាបេត្វា ភេរី ចរាបេសិ - “សត្តា រាជបរិសា យាវទិច្ឆកំ ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិកំ
ធនំ គណ្ណាត្វ”តិ។ រញ្ជោ ច អនេកេហិ សកជសតេហិ ធនំ បេសេសិ។
“មហារាជ, រញ្ជោ នាម ធានំ ធាតព្វំ, សីលំ រក្ខិតព្វំ, ធម្មិកា រក្ខាវរណគុត្តិ
សព្ពត្ថ សិរិទហិតព្វា”តិ ទសហិ រាជធម្មកថាហិ ឱវទិត្វាវិស្សន្នេសិ។ រាជា
មហាន្តេន យសេន នាគកវនា និក្ខមិត្វា ពារាណសិមេវ គតោ។ តតោ បដ្ឋាយ
កិវ ជម្ពុធិបតលេ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ ជាតំ។ មហាសត្តោ សីលានិ រក្ខិត្វា
អនុទូមាសំ ឧបោសថកម្មំ កត្វា សបរិសោ សគ្គបុរំ បូរេសិ។

តទា អហិតុណ្ហិកោ ទេវទត្តោ អហោសិ, សុមនា រាហុលមាតា,
ឧត្តសេនោ សារិបុត្តត្ថេរោ, ចម្បេយ្យកោ នាគរាជា លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ យថាវហំ សេសចារមិយោ និទ្ធាវេតព្វា។ ឥធ ពោធិសត្តស្ស
អច្ឆរិយានុភាវំ ហេដ្ឋា វុត្តនយា ឯវាតិ។

ចម្បេយ្យនាគចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៤. ចូឡពោធិចរិយាវណ្ណានា

២២. ចតុត្ថេ ចូឡពោធិតិ មហាពោធិចរិញ្ញាជកត្តភាវំ ឧបាទាយ ឥធ
“ចូឡពោធិ”តិ សមញ្ញា អាហេបិតា, ន បន ឥមស្មី ឯវ ជាតកេ (ជា. ១.១០.៤៩
អាទយោ) អត្តនោ ជេដ្ឋភាតិកាទិនោ មហាពោធិស្ស សម្ភវតោតិ ទដ្ឋព្វំ។
សុសីលវាតិ សុដ្ឋសីលវា, សម្បន្នសីលោតិ អត្តោ។ កវំ ទិស្វាន ភយតោតិ

កាមាធិករំ ភាយិតត្ថកាវេន បស្សិត្វា។ នេក្ខម្មន្តិ ឯត្ថ ច-សទ្ធីស្ស លោចោ
ធន្តោ, តេន “ធិស្វាណ” តិ បទំ អាកឡិយតិ។ ឥទំ វុត្ថំ ហោតិ -
ជាតិជរាព្យាធិមរណំ អចាយទុក្ខំ អតីតេ វដ្ឋមូលកំ ទុក្ខំ, អនាគតេ វដ្ឋមូលកំ
ទុក្ខំ, បច្ចុប្បន្នេ អាហារបរិយេដ្ឋិមូលកំ ទុក្ខន្តិ ឥមេសំ អដ្ឋន្នំ សំវេគវត្ថុនំ
បច្ចវេក្ខណេន សត្តម្យំ កាមាធិកេន ករំ សំសារកយតោ ឧបជ្ឈហមាណំ ធិស្វា
និព្ពានំ តស្ស ឧចាយភូតា សមថវិបស្សនា តទុចាយភូតា ច បព្ពដ្ឋាតិ ឥទំ
តិវិធម្មំ នេក្ខម្មំ អនុស្សវាធិសិទ្ធនេ ញាណចក្កនា តប្បដិបក្ខតោ ធិស្វា
តាបសបព្ពដ្ឋបគមនេន អនេកាធិនវាកុលា គហជ្ឈកាវា អភិនិក្ខមិត្វា
គតោតិ។

២៧. ទុតិយិកាតិ ចោរាណទុតិយិកា, គិហិកាលេ បជាបតិភូតា។
កនកសន្និភាតិ កញ្ចនសន្និភត្តចា។ វដ្តេ អនបេក្ខាតិ សំសារេ និរាលយា។
នេក្ខម្មំ អភិនិក្ខមិតិ នេក្ខម្មត្ថាយ គេហតោ និក្ខមិ, បព្ពដីតិ អត្ថោ។

២៨. អាលយន្តិ សត្តា ឯតេនាតិ អាលយោ, តណ្ហា, តទកាវេន និរាលយា។
តតោ ឯវ ញាតិសុ តណ្ហាពន្ធនស្ស ធិន្តត្តា ធិន្តពន្ធ។ ឯវំ គិហិពន្ធនាការំ
ធស្សេត្វា ឥនាធិ បព្ពដីតានម្មំ កេសញ្ចិ យំ ហោតិ ពន្ធនំ, តស្សាបិ អភារំ
ធស្សេតុំ “អនបេក្ខា កុលេ គណោ” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ កុលេតិ ឧបជ្ឈាកកុលេ។
គណោតិ តាបសគណោ, សេសា ព្រហ្មចារិនោតិ វុច្ឆន្តិ។ ឧចាគម្មន្តិ ឧភោបិ មយំ
ឧចាគមិម្ហា។

២៩. តត្ថាតិ ពារាណសិសាមន្តោ និបកាតិ បញ្ញាវន្តោ។ និរាកុលេតិ
ជនសញ្ញារវហិតត្តា ជនេហិ អនាកុលេ, អប្បសន្នេតិ មិគបក្ខីនំ ឧដ្ឋាបនតោ
តេសំ វស្សិតសន្នេនាបិ វិវហិតត្តា អប្បសន្នេ។ រាជុយ្យានេ វសាមុកោតិ
ពារាណសិវញ្ញោ ឧយ្យានេ មយំ ឧភោ ជនា តនា វសាម។

តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា - អតីតេ ឥមស្មី ឯវ ភទ្ទកប្បេ ពោធិសត្តោ
ព្រហ្មលោកតោ ចរិត្វា អញ្ញាតវស្មី កាសិកាមេ ឯកស្ស មហាវិភវស្ស
ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស នាមគ្គហរណសមយេ
“ពោធិកុមារោ”តិ នាមំ ករីសុ។ វយប្បត្តកាលេ បនស្ស តក្កសិលំ គន្ធា
សព្ពសិប្បានិ ឧត្តន្ត្រាត្វា បច្ឆាតតស្ស អនិច្ចមានកស្សេវ មាតាបិតរោ
សមជាតិកំ កុលកុមារិកំ អានេសុំ។ សាបិ ព្រហ្មលោកបុត្រាវ ឧត្តមរូបធរា
នេវច្ឆរាបជិកាតា។ តេសំ អនិច្ចមានានំ ឯវ អញ្ញាមញ្ញំ អាវាហរិវាហំ ករីសុ។
ឧទិន្នម្បិ បន នេសំ កិលេសមុទាចារោ ន ភូតបុព្វោ, សារាគវសេន អញ្ញាមញ្ញំ
ឡិលោកនម្បិ នាហោសិ, កា បន កថា ឥតវសំសគ្គេ។ ឯវំ បរិសុទ្ធសីលា
អហោសុំ។

អបរភាគេ មហាសត្តោ មាតាបិតុសុ កាលំកតេសុ តេសំ សរីរកិច្ចំ កត្វា
តំ បក្កោសាបេត្វា “ភទ្ទេ, តុំ ឥមំ អសីតិកោជិជនំ គហេត្វា សុខេន ជីវាហី”តិ
អាហា។ “តុំ បន អយ្យបុត្តា”តិ? “មយ្ហំ ជនេន កិច្ចំ នត្ថិ, បព្ពជិស្សមី”តិ។ “កី បន
បព្ពជ្ជា ឥត្ថិនម្បិ ន វដ្ឋតិ”តិ? “វដ្ឋតិ, ភទ្ទេ”តិ។ “តេន ហិ មយ្ហម្បិ ជនេន កិច្ចំ
នត្ថិ, អហម្បិ បព្ពជិស្សមី”តិ។ តេ ឧភោបិ សព្ពវិភវំ បរិច្ឆជិត្វា មហាធានំ ធឪ
និក្ខមិត្វា អរញ្ញំ បរិសិត្វា បព្ពជិត្វា ឧញ្ញាចរិយាយ ជលាជលេហិ យាបេន្តា
បព្ពជ្ជាសុខេនេវ ធន សំវច្ឆរានិ វសិត្វា លោណាម្ពិលសេវនត្ថាយ ជនបទចារិកំ
ចរន្តា អនុបុព្វេន ពារាណសី បត្វា រាជ្យ្យានេ វសីសុ។ តេន វុត្តំ “រាជ្យ្យានេ
វសាមុភោ”តិ។

៣០. អថេកធិវសំ រាជា ឧយ្យានកីឡំ គតោ។ ឧយ្យានស្ស ឯកបស្សេ
បព្ពជ្ជាសុខេន វីតិនាមេន្តានំ តេសំ សមីបដ្ឋានំ គន្ធា បរមចាសាធិកំ
ឧត្តមរូបធរំ បរិញ្ញាជិកំ ឡិលោកេន្តោ កិលេសវសេន បដិពទ្ធិចិត្តោ ហុត្វា

ពោធិសត្តំ “អយំ តេ បរិព្ពាជិកា កី ហោតី” តិ បុច្ឆិ។ តេន “ន ច កិញ្ចិ ហោតិ,
កេវលំ ឯកបព្ពដ្ឋាយ បព្ពជិតា, អបិ ច ខោ បន គិហិកាលេ ចាធិបរិចារិកា
អហោសី” តិ វុត្តេ រាជា “អយំ កិវេតស្ស ន កិញ្ចិ ហោតិ, អបិ ច ខោ បនស្ស
គិហិកាលេ ចាធិបរិចារិកា អហោសី, យំនូនាហំ ឥមំ អន្តេបុរំ បវេសេយ្យំ,
តេនេវស្ស ឥមិស្ស បដិបត្តី ជានិស្សមី” តិ អន្ធពាលោ តត្ថ អត្តនោ បដិពទ្ធិចិត្តំ
និវារេតុំ អសក្កោន្តោ អញ្ញាតំ បុរិសំ អាណាបេសិ “ឥមំ បរិព្ពាជិកំ រាជនិវេសនំ
នេហី” តិ។

សោ តស្ស បដិស្សណ៍ត្វា “អធម្មោ លោកេ វត្តតី” តិ អាទិនិ វត្វា
បរិទេវមាណំ ឯវ តំ អាធាយ ចាយាសិ។ ពោធិសត្តោ តស្ស បរិទេវនសទ្ធិំ សុត្វា
ឯកវារំ ឱលោកេត្វា បុន ន ឱលោកេសិ។ “សចេ បនាហំ វារេស្សមិ, តេសុ ចិត្តំ
បទោសេត្វា មយ្ហំ សីលស្ស អន្តរាយោ ភវិស្សតី” តិ សីលចារមីយេវ អារវ្មេន្តោ
និសីទិ។ តេន វុត្តំ “ឧយ្យានទស្សនំ គន្ធា, រាជា អទ្ទស ព្រាហ្មណី” តិ អាទិ។

តត្ថ តុយ្ហេសា កា កស្ស ភវិយាតិ តុយ្ហំ តវ ឯសា កា, កី ភវិយា, ឧទាហុ
ភគិនី វា សមាធា កស្ស អញ្ញាស្ស ភវិយា។

៣១. ន មយ្ហំ ភវិយា ឯសាតិ កាមព្វេសា មយ្ហំ គិហិកាលេ ភវិយា
អហោសី, បព្ពជិតកាលតោ បដ្ឋាយ ន មយ្ហំ ភវិយា ឯសា, នាបិ អហំ ឯតិស្សា
សាមិកោ, កេវលំ បន សហធម្មា ឯកសាសនី, អហម្មិ បរិព្ពាជិកោ អយម្មិ
បរិព្ពាជិកាតិ សមាធម្មា បរិព្ពាជកសាសនេន ឯកសាសនី, សព្វាហ្មចារិនីតិ
អត្តោ។

៣២. តិស្សា សាវត្ថុគធិតោតិ កាមរាគេន សារត្តោ ហុត្វា បដិពទ្ធា។
តាហាបេត្វាន ចេជកេតិ ចេជកេហិ គណ្ហាបេត្វា ចេជកេ វា អត្តនោ

រាជបុរិសេ អាណាបេត្វា តំ បរិព្ពាជិកំ គណ្ណាបេត្វា។ និប្បិឡយន្តោ ពលសាតិ
តំ អនិច្ចមាធំ ឯវ អាកឡនបរិកឡនាទិនា និប្បិឡយន្តោ ពាធន្តោ, តថាបិ
អគច្ឆន្តី ពលសា ពលក្ការេន រាជបុរិសេហិ គណ្ណាបេត្វា អត្តនោ អន្តេបុរំ
បវេសេសិ។

៣៣. ឌីធបត្តកិយាតិ ឌុធកបត្តំ អាមសិទ្ធា គហិតភិរិយា ឌីធបត្តិកា នាម,
ឥទំ វេចធំ បុរាណុតិយិកាការេន ឌុបលក្ខណាមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ, សា បនស្ស
ព្រាហ្មណ៍វិវាហវេសេន មាតាបិតុហិ សម្មជិថាទិនា, “ឌីធបត្តកិយា”តិ ច
ការេនការវេលក្ខណេ ភុម្មំ។ សហជាតិ បព្ពដ្ឋាជាតិវេសេន សហជាតា,
តេនេវាហ “ឯកសាសនី”តិ។ “ឯកសាសនី”តិ ច ឥទំ ភុម្មតេ បច្ចត្តំ,
ឯកសាសនីយាតិ អត្តោ។ នយន្តិយាតិ នីយន្តិយា។ កោចោ មេ ឌុបបដ្ឋថាតិ
អយំ តេ គិហិកាលេ ភិរិយា ព្រាហ្មណ៍ សីលវតី, បព្ពជិតកាលេ ច
សព្វប្បចារិទ្ធិការវតោ សហជាតា ភគិនី, សា តុយ្ហំ បុរតោ ពលក្ការេន
អាកឡិត្វា នីយតិ។ “ពោធិព្រាហ្មណ, កី តេ បុរិសភាវ”ន្តិ បុរិសមាទេន
ឌុស្សហិតោ ចិរកាលសយិតោ វម្មិកតិលតោ កេនចិ បុរិសេន យដ្ឋិតោ
“សុស្វ”តិ ផណំ ករោន្តោ អាសិវិសោវិយ មេ ចិត្តតោ កោចោ សហសា
វុដ្ឋាសិ។

៣៤-៥. សហកោបេ សមុប្បន្នេតិ កោបុប្បត្តិយា សហ, តស្ស
ឌុប្បត្តិសមនន្តរមេវាតិ អត្តោ។ សីលព្ពតមនុស្សវិន្តិ អត្តនោ សីលចារមី
អារវ្រ្មេសី។ តត្ថេវ កោបំ និគ្គណ្ហិន្តិ តស្មី ឯវ អាសនេ យថាទិសិន្នោវ តំ កោបំ
និវារេសី។ នាទាសី វឡិត្វបរិតិ តតោ ឯកវារុប្បត្តិតោ ឌុបរិ ឌុទ្ធុ វឡិតុំ ន
អនាសី។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - កោបេ ឌុប្បន្នមត្តេ ឯវ “ននុ ត្វំ, ពោធិបរិព្ពាជក,
សព្វចារមិយោ បូរេត្វា សព្វញ្ញតញ្ញាណំ បដិវដ្ឋិតុកាមោ, តស្ស តេ កិមិទំ

សីលមត្តេយ្យ ឧបក្ខលនំ, តយិទំ គុន្ទំ ឧរមត្តោទកេ ឡិសីទន្ទស្ស មហាសមុទ្ទស្ស
បរតិរំ គណ្ហិតុកាមតារិយ ហោតិ" តិ អត្តានំ បរិភាសិត្វា បដិសម្ព័នពលេន
តស្មី ឯវ ខណោ កោបំ និគ្គហេត្វា បុន ឧប្បជ្ឈនវសេនស្ស វឡិតុំ ន អនាសិទ្ធិ។
តេនេវាហ "យទិនំ ព្រាហ្មណី" ន្តិអាទិ។

តស្សត្ថោ - តំ បរិញ្ញាជិកំ ព្រាហ្មណី សោ រាជា វា អញ្ញោ វា កោចិ
តិណ្ហាយបិ និសិតាយ សត្តិយា កោដ្ឋេយ្យ, ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ យទិនំ និទ្ទេយ្យ, ឯវ
សន្តេបិ សីលំ អត្តនោ សីលចារមី នេវ ភិទ្ទេយ្យំ។ កស្មា? ពោធិយា ឯវ
ការណា, សព្ពត្ត អខណ្ឌិតសីលេនេវ សក្កា សម្មាសម្ពោធិ ចាបុណីតុំ, ន
ឥតវេនាតិ។

៣៦. ន មេ សា ព្រាហ្មណី ទេស្សតិ សា ព្រាហ្មណី ជាតិយា គោត្តន
កុលប្បទេសេន អាចារសម្បត្តិយា ចិវបរិចយេន បព្ពជ្ជាទិគុណសម្បត្តិយា
ចាតិ សព្ពប្បការេន ន មេ ទេស្ស ន អប្បិយា, ឯតិស្ស មម អប្បិយភារោ
កោចិ នត្ថិ។ នបិ មេ ពលំ នវិជ្ជតិ មយ្ហម្ប ពលំ ន នវិជ្ជតិ, អត្ថិ ឯវ។ អហំ
នាគពលោ ថាមសម្បន្នោ, ឥច្ឆមា នោ សហសា វុដ្ឋហិត្វា តំ អាកឡន្តេ បុរិសេ
និប្បាថេត្វា តំ គហេត្វា យទិច្ឆិតជ្ជានំ គន្ធី សមត្ថោតិ ទស្សេតិ។ សព្ពញ្ញតំ
បិយំ មយ្ហន្តិ តតោ បរិញ្ញាជិកតោ សតគុណោន សហស្សគុណោន
សតសហស្សគុណោន សព្ពញ្ញតញ្ញាណាមេវ មយ្ហំ បិយំ។ តស្មា
សីលានុវត្តិស្សន្តិ តេន ការណោន សីលមេវ អនុវត្តិស្សំ។

អថ សោ រាជា ឧយ្យានេ បបញ្ចំ អកត្វាវ សីយតរំ គន្ធា តំ បរិញ្ញាជិកំ
បក្កោសាបេត្វា មហាន្តេន យសេន និមន្តេសិ។ សា យសស្ស អគុណំ បព្ពជ្ជាយ
គុណំ អត្តនោ ពោធិសត្តស្ស ច មហាន្តំ កោគក្ខន្ធី បហាយ សំវេគេន
បព្ពជិតការញ្ច កថេសិ។ រាជា កេនចិ បរិយាយេន តស្ស មនំ អលកត្តោ

ចិន្តេសិ - “អយំ បរិព្ពាជិកា សីលវតី កល្យាណធម្មា, សោមិ បរិព្ពាជកោ
ឥមាយ អាកឡិក្ខា និយមនាយ ន កិត្តិវិប្បការំ ទស្សេសិ, សព្ពត្ថ
និរេបេក្ខចិត្តោ, ន ខោ បន មេតំ បតិរូបំ, យំ ឯវរូបេសុ គុណវន្តេសុ វិប្បការោ,
យំនូនាបំ ឥមំ បរិព្ពាជិកំ គហេត្វា ឧយ្យានំ គន្ធា ឥមំ, តញ្ច បរិព្ពាជកំ
ឧមាបេយ្យ”ន្តិ? ឯវំ បន ចិន្តេត្វា “បរិព្ពាជិកំ ឧយ្យានំ អានេថា”តិ បុរិសេ
អាលោកេត្វា សយំ បឋមតំ គន្ធា ពោធិសត្តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិ - “កោ
បព្ពជិត, កី មយា តាយ បរិព្ពាជិកាយ និយមនាយ កោចោ តេ ឧប្បជ្ជិត្តា”តិ។
មហាសត្តោ អាហា -

“ឧប្បជ្ជិ មេ ន មុច្ឆិត្ថ, ន មេ មុច្ឆិត្ថ ជីវតោ;
រជំវ វិបុលា វុដ្ឋិ, ឱប្បមេវ និវារយី”ន្តិ។ (ជា. ១.១០.៥២);

តំ សុត្វា រាជា “កី នុ ខោ ឯស កោបមេវ សន្ធាយ វនតិ, ឧទាហុ អញ្ចំ កិត្តិ
សិប្បាទិក”ន្តិ ចិន្តេត្វា បុន បុច្ឆិ -

“កី តេ ឧប្បជ្ជិ នោ មុច្ឆិ, កី តេ នោ មុច្ឆិ ជីវតោ;
រជំវ វិបុលា វុដ្ឋិ, កតមំ តំ និវារយី”តិ។ (ជា. ១.១០.៥៣);

តត្ថ ឧប្បជ្ជិតិ ឯកវារំ ឧប្បជ្ជិ, ន បុន ឧប្បជ្ជិ។ ន មុច្ឆិត្តាតិ
កាយវចីវិការុប្បាទនវសេន បន ន មុច្ឆិត្ថ, ន នំ ពហិ បរត្ថិតុំ វិស្សន្នេសិន្តិ
អត្តោ។ រជំវ វិបុលា វុដ្ឋិតិ យថា នាម គិម្ពានំ បច្ឆិមេ មាសេ ឧប្បជ្ជំ រជំវ វិបុលា
អកាលវុដ្ឋិធារា ហានសោ និវារេតិ, ឯវំ តំ រូបសមេន្តោ និវារយី, និវារេសិន្តិ
អត្តោ។

អថស្ស មហាបុរិសោ នាឧប្បការេន កោធន អាទិនំ បកាសេន្តោ -

“យម្ព៌ ជាតេ ន បស្សតិ, អជាតេ សាធុ បស្សតិ;
សោ មេ ឧប្បជ្ឈំ នោ មុច្ចិ, កោធា ធុម្មេធកោចរោ។

“យេន ជាតេន នន្តន្តិ, អមិត្តា ធុក្ខមេសិនោ;
សោ មេ ឧប្បជ្ឈំ នោ មុច្ចិ, កោធា ធុម្មេធកោចរោ។

“យស្មីញ្ច ជាយមាណម្ព៌, សទត្ថំ នាវតុជ្ឈតិ;
សោ មេ ឧប្បជ្ឈំ នោ មុច្ចិ, កោធា ធុម្មេធកោចរោ។

“យេនាភិក្ខុតោ កុសលំ ជហាតិ, បរក្កេវេ វិបុលញ្ចាបិ អត្ថំ;
ស ភីមសេនោ ពលវា បមទ្ធិ, កោធា មហារាជា ន មេ អមុច្ចថ។

“កជ្ជស្មី មន្តមាណស្មី, ចាវកោ នាម ជាយតិ;
តមេវ កជ្ជំ ឧហតិ, យស្មា សោ ជាយតេ គិនិ។

“ឃំ មន្តស្ស ចោសស្ស, ពាលស្ស អវិជានតោ;
សារម្ភា ជាយតេ កោធា, សបិ តេនេវ ឧប្បតិ។

“អគ្គីវ តិណាកជ្ជស្មី, កោធា យស្ស បវឡតិ;
និហ័យតិ តស្ស យសោ, កាឡបក្ខេវ ចន្ទិមា។

“អនិទ្ទោ ជូមកេត្វវ, កោធា យស្ស បសម្មតិ;
អាប្បរតិ តស្ស យសោ, សុក្កបក្ខេវ ចន្ទិមា”តិ។ (ជា. ១.១០.៥៤-៦១) -

ឥមាហិ គាថាហិ ធម្មំ នេសេសិ។

តត្ថ ន បស្សតីតិ អត្ថត្ថម្បិ ន បស្សតិ, បកេវ បរត្ថំ។ សាធុ បស្សតីតិ
អត្ថត្ថំ បរត្ថំ ឧភយត្ថញ្ច សម្មនេវ បស្សតិ។ ធុម្មេធកោចរោតិ និប្បញ្ញានំ

វិសយភូតោ, និប្បញ្ញោ វា គោចរោ អាហារោ ឥន្ទ្រំ ឯតស្សាតិ ទុម្មេគគោចរោ។
ទុក្ខមេសិនោតិ ទុក្ខំ ឥច្ឆន្តា។ សទត្ថន្តិ អត្ថនោ អត្ថំ វុឌ្ឍិ។ បរក្ករេតិ អបនេយ្យ
វិនាសេយ្យ។ សភីមសេនោតិ សោភីមាយ ភយជននិយា មហាតិយា
កិលេសសេនាយ សមន្នាគតោ។ បមជ្ជិតិ ពលវគាវេន សត្តេ បមទ្គនសីលោ។
នមេ អមុច្ឆថាតិ មម សន្តិកា មោក្ខំ នលភិ, អព្ពន្ធរេ ឯវ ធមិតោ, និព្វិសេវនោ
កតោតិ អត្ថោ។ ឌីវវិយ វា មុហុត្ថំ ធនិកាវេន ចិត្តេន បតិជ្ជហិតាតិបិ អត្ថោ។

មន្តមានស្ម័ន្តិ អរណីសហិតេ មជ្ជិយមាណេ។ “មជ្ជមានស្ម័ន្តិ”ន្តិបិ ចាហោ។
យស្មាតិ យតោ កដ្ឋា។ គិន្តិតិ អគ្គិ។ ពាលស្ស អវិជានតោតិ ពាលស្ស
អជានន្តស្ស។ សារម្ហា ជាយតេតិ ករណុត្តរិយករណាលក្ខណា សារម្ហា
អរណីមន្តនតោវិយ ចាវកោ កោដោ ជាយតេ។ សបិ តេនេវាតិ សោបិ ពាលោ
តេនេវ កោដេន កដ្ឋវិយ អគ្គិនា ឧប្បតិ។ អនិវ្វោ ធូមកេត្វវាតិ អនិវ្វោនោ អគ្គិ
វិយ។ តស្សាតិ តស្ស អធិវាសនឧត្តិយា សមន្នាគតស្ស បុគ្គលស្ស សុក្កបក្ខេ
ចន្នោវិយ លទ្ធា, យសោ អបរាបរំ អាប្បរតីតិ។

រាជា មហាសត្តស្ស ធម្មកថំ សុត្វា មហាបុរិសំ បរិព្ពាជិកម្មិ រាជគេហតោ
អាគតំ ខមាបេត្វា “តុម្ពេ បព្ពដ្ឋាសុខំ អនុភវន្តា ឥដេវ ឧយ្យានេ វសេ, អហំ វោ
ធម្មកំ រក្ខាវរណគុត្តិ ករិស្សាមី”តិ វត្វា វន្តិត្វា បក្កាមិ។ តេ ឧភោបិ តត្ថេវ
វសីសុ។ អបរភាគេ បរិព្ពាជិកា កាលមកាសិ។ ពោធិសត្តោ ហិមវន្តំ បរិសិត្វា
ឈានាភិញ្ញាយោ និព្វត្តេត្វា អាយុបរិយោសានេ ព្រហ្មលោកបរាយនោ
អហោសិ។

តទា បរិព្ពាជិកា រាហុលមាតា អហោសិ, រាជា អានន្តត្ថេរោ,
ពោធិបរិព្ពាជិកោ លោកនាថោ។

តស៊ូរ ឥតធាបិ យថាវហំ សេសចារមិយោ និទ្ធាវេតព្ពា។ តថា មហន្តំ
កោគក្ខន្ធនំ មហន្តព្ពា ញាតិបរិវដ្តំ បហាយ មហាភិនិក្ខមនសទិសំ គេហតោ
និក្ខមនំ, តថា និក្ខមិត្វា បព្ពជិតស្ស ពហុជនសម្មតស្ស សតោ បរមប្បិច្ឆតាយ
កុលេសុ ច គណេសុ ច អលគ្គតា, អច្ឆន្តមេវ លាភសក្ការជិគុដ្ឋាយ
បរិវេកាភិវតិ, អតិសយវតី ច អភិសល្លេខវុត្តិ, តថាវុចាយ សីលវតិយា
កល្យាណធម្មាយ បរិព្ពាជិកាយ អនុញ្ញាតា អត្ថនោ បុរតោ ពលក្ការេន
បរាមសិយមាធាយ សីលចារមី អាវុដ្ឋត្វាវិការាធាបត្តិ, កតាបរាជេ ច តស្មី
រាជិនិ ឧបគតេ ហិតចិត្តតំ មេត្តចិត្តតំ ឧបដ្ឋបេត្វា ធិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកេហិ
សមនុសាសនន្តិ ឯវមាធយោ ឥធម មហាបុរិសស្ស គុណានុភាវាវិការេតព្ពា។
តេនេតំ វុច្ឆតិ “ឯវំ អច្ឆរិយា ហេតេ... បេ.... ធម្មស្ស អនុធម្មតោ” តិ។

ចូឡពោធិចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. មហីសរាជចរិយាវណ្ណានា

៣៧. បញ្ចមេ មហីសោ បវនចារកោតិ មហាវនចារី វនមហីសោ យទា
ហោមីតិ យោជនា។ បវឡកាយោតិ វយសម្បត្តិយា អង្គបច្ឆន្តានព្ពា
ដូលភាវេន អភិវឡកាយោ។ ពលវាតិ មហាពលោ ថាមសម្បន្នោ។ មហាន្តោតិ
វិបុលសរីរោ។ ហត្ថិកលភប្បមាលោ កិវ តទា ពោធិសត្តស្ស កាយោ
ហោតិ។ ភីមទស្សនោតិ មហាសរីរតាយ វនមហីសជាតិតាយ ច សីលំ
អជានន្តានំ កយំ ជននតោ កយានកទស្សនោ។

៣៨. បញ្ចវេតិ ឱលម្ហកសិលាកុដ្ឋិយំ។ ធកាសយេតិ ជលាសយសមីបេ។
ហោតេត្ថ ហ្វានន្តិ ឯត្ថ មហាវនេ យោ កោចិ បទេសោ វនមហីសានំ តិដ្ឋនដ្ឋានំ
ហោតិ។ តហី តហីន្តិ តត្ថ តត្ថ។

៣៨. វិចារន្តោតិ វិហារជាសុកំ វិមំសិតុំ វិចារន្តោ។ ហំនំ អន្តរា ភទ្ទកន្តិ ឯវំ
វិចារន្តោ តស្មី មហារញ្ចេ ភទ្ទកំ មយ្ហំ ជាសុកំ រុក្ខមូលជ្ជានំ អន្តរា ធិស្វា ច តំ
ហំនំ ឧបគន្ធាន, តិជ្ជាមិ ច សយាមិ ច គោចរំ គហេត្វា ធិវា តំ រុក្ខមូលជ្ជានំ គន្ធា
ហំនសយនេហិ វិទិនាមេមីតិ ធស្សេតិ។

៤០. តទា កិរ ពោធិសត្តោ ហិមវន្តប្បនេសេ មហិសយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា
វយប្បត្តោ ថាមសម្បន្នោ មហាសរីរោ ហត្ថិកលភប្បមាលោ
បព្ពតថាធិបញ្ចារគិរិទុក្ខវនយជាធិសុ វិចារន្តោ ឯកំ ជាសុកំ មហារុក្ខមូលំ ធិស្វា
គោចរំ គហេត្វា ធិវា តត្ថ វសតិ។ អថេកោ លោលមក្កដោ រុក្ខា ឌីតវិត្វា
មហាសត្តស្ស បិដ្ឋិ អភិរុហិត្វា ឧច្ចារបស្សរំ កត្វា សិដ្ឋេសុ គណ្ហិត្វា ឌីលម្ពន្តោ
នដ្ឋិដ្ឋេ គហេត្វា ធាលាយន្តោ កិឡិ។ ពោធិសត្តោ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយសម្បទាយ
តំ តស្ស អនាចារំ ន មនសាកាសិ។ មក្កដោ បុនប្បនំ តថេវ ករោតិ។ តេន វុត្ថំ
“អថេត្ថ កបិ មាគន្ធា”តិអាធិ។

តត្ថ កបិ មាគន្ធាតិ កបិ អាគន្ធា, ម-កាវោ បទសន្និករោ។ ចាចោតិ
លាមកោ។ អនិរយោតិ អនយេ ភិយនេន អយេ ច ន ភិយនេន អនិរយោ,
និហិរាចារោតិ អត្តោ។ លហូតិ លោលោ។ ខន្តិ ខន្តប្បនេសេ។ មុត្តេតិ តិ
បស្សរំ ករោតិ។ ឌីហនេតិ តិ ករិសំ ឌីស្សន្តិ។ តន្តិ តំ មំ, តទា មហិសភូតំ មំ។

៤១. សកិម្មិ ធិវសន្តិ ឯកធិវសម្មិ ទ្វេសេតិ មំ សព្ពកាលម្មិ។ តេនាហ
“ទ្វេសេតិ មំ សព្ពកាល”ន្តិ។ ន កេវលញ្ចេ ទុតិយតតិយចតុត្ថធិវសមត្ថំ, អថ ខោ
សព្ពកាលម្មិ មំ បស្សរំវាធិហិ ទ្វេសេតិ។ យទា យទា មុត្តាធិនិ កាតុកាមោ,
តទា តទា មយ្ហមេវ ឧបរិ ករោតិ ធស្សេតិ។ ឧបទ្កតោតិ ពោធិតោ, តេន
សិដ្ឋេសុ ឌីលម្ពនាធិនា មុត្តាធិអសុចិមក្ខណេន តស្ស ច អបហរណត្ថំ

អនេកវារំ សិទ្ត្តកោដិហិ វាលគ្គេន ច អនេកវារំ កទ្ទមបំសុមិស្សកំ ឧទកំ
សិញ្ញាត្វា ឆោរនេន ច និប្បិទ្ធិតោ ហោមីតិ អត្ថោ។

៤២. យក្ខោតិ តស្មី វុត្តេ អធិវត្តា ទេវតា។ មំ ឥទមព្រីតិ វុត្តក្ខន្ធភត្វា
“មហីសរាជ, កស្មា ឥមស្ស ឧដ្ឋមក្កជស្ស អវមាជំ សហសី” តិ ឥមមត្តំ
បកាសេន្តោ នាសេហោតំ ធរំ ចាបំ , សិទ្ត្តហិ ច ខុរេហិ ចាតិ ឥទំ វចនំ មំ
អភាសិ។

៤៣. ឯវំ វុត្តេ តនា យក្ខោតិ តនា តស្មី កាលេ តស្មី យក្ខេ ឯវំ វុត្តេ សតិ។
អហំ តំ ឥទមព្រីតិ អហំ តំ យក្ខំ ឥទំ ឥទានិ វត្តមាជំ អព្រី អភាសី។
កុណាបេនាតិ កិលេសាសុចិបក្សរណោ នុចិជាតិកាជំ សាធ្វជំ
បរមជិកុច្ឆនីយតាយ អតិទុក្ខន្ធវាយនេន ច កុណាបសទិសតាយ កុណាបេន។
ចាបេនាតិ ចាលាតិចាតចាបេន។ អនិរិយេនាតិ អនិរិយាជំ អសាធ្វជំ
មាគវីកនេសាទាជិជំ ហីនបុរិសាជំ ធម្មត្តា អនិរិយេន, កី កេន ការណេន, ត្វំ
ទេវតេ មំ មក្ខេសិ, អយុត្តំ តយា វុត្តំ មំ ចាបេ និយោដេន្តិយាតិ ទស្សេតិ។

៤៤. ឥទានិ តស្មី ចាបធម្ម អាទិនំ បកាសេន្តោ “យទិហ” ត្ថិអាទិមាហ។
តស្សត្ថោ - ភទ្កេ ទេវតេ, អហំ តស្ស យទិ កុដ្ឋេយ្យំ, តតោបិ លាមកតរោ
ភវេយ្យំ។ យេន ហិ អធម្មចរណោ សោ ពាលមក្កដា និហីនោ នាម ជាតោ,
សេច បនាហំ តតោបិ ពលវតំ ចាបធម្មំ ចរេយ្យំ, ននុ តេន តតោ ចាបតរោ
ភវេយ្យំ, អដ្ឋានព្យោតំ យទិហំ ឥធលោកបរលោកំ តទុត្តរិ ច ជានិត្វា បិតោ
ឯកន្តេនេវ បរហិតាយ បជិបន្នោ ឯវុបំ ចាបធម្មំ ចរេយ្យត្ថិ។ កិញ្ច ភិយ្យោ -
សីលញ្ច មេ បភិដ្ឋេយ្យាតិ អហាព្យោវ ខោ បន ឯវុបំ ចាបំ ករេយ្យំ, មយ្ហំ
សីលចារមី ខណ្ឌិតា សិយា។ វិញ្ញូ ច ករហេយ្យ មន្តិ បណ្ឌិតា ច ទេវមនុស្សា មំ

គរហេយ្យ “បស្សេ, ភោ, អយំ ពោធិសត្តោ ពោធិបរិយេសនំ ចរមាធនោ ឯវរូបំ
ចាបំ អកាសី” តិ។

៤៥. ហិឡិកា ជីវិតា វាបីតិ វាសន្តោ អវធារណោ។ ឯវំវិញ្ញាហិ ហិឡិកា
គរហិតា ជីវិតាបិ បរិសុទ្ធន បរិសុទ្ធសីលេន ហុត្វា មតំ វា មរណមេវ វំ ឧត្តមំ
សេយ្យោ។ ក្សាហំ ជីវិតហេតុបិ, កាហាមិ បរហេបនន្តិ ឯវំ ជានន្តោ ច អហំ
មយ្ហំ ជីវិតនិមិត្តម្បិ បរសត្តវិហឹសនំ កី កាហាមិ កី ករិស្សាមិ, ឯតស្ស
ករណោ ការណំ នត្ថិតិ អត្តោ។

អយំ បន អញ្ជេបិ មំរិយ មញ្ញមាធនោ ឯវំ អនាចារំ ករិស្សតិ, តតោ យេសំ
ចណ្ឌាមហឹសានំ ឯវំ ករិស្សតិ, តេ ឯវ ឯតំ វជិស្សន្តិ, សា ឯតស្ស អញ្ជេហិ
មារណា មយ្ហំ ធុត្ថតោ ច ចាណាតិចាតតោ ច មុត្តិ ភរិស្សតិ អាហា។ តេន
វុត្ថំ -

៤៦.

“មមេវាយំ មញ្ញមាធនោ, អញ្ជេបេវំ ករិស្សតិ;
តេវ តស្ស វជិស្សន្តិ, សា មេ មុត្តិ ភរិស្សតិ” តិ។

តត្ថ មមេវាយន្តិ មំរិយ អយំ។ អញ្ជេបីតិ អញ្ជេសម្បិ។ សេសំ វុត្ថត្ថមេវ។

៤៧. ហីនមជ្ឈិមឧក្កដេតិ ហីនេ ច មជ្ឈិមេ ច ឧក្កដេ ច និមិត្តភូតេ។
សហន្តោ អវមាធិតន្តិ វិភាគំ អកត្វា តេហិ បរត្ថិតំ អវមាធិ បរិភវំ សហន្តោ
ឧមន្តោ។ ឯវំ លភតិ សប្បញ្ញាតិ ឯវំ ហីនាធិសុ វិភាគំ អកត្វា ឧត្តមេត្តានុទ្ទយំ
ឧបជ្ឈបេត្វា តទបរាជំ សហន្តោ សីលាធិចារមិយោ ព្រូហេត្វា មនសា
យថាបត្ថិតំ យថិច្ឆិតំ សព្ពញ្ញតញ្ញាណំ លភតិ បដិវិជ្ឈតិ, តស្ស តំ ន ទូរេតិ។

ឯវំ មហាសត្តោ អត្ថនោ អដ្ឋាសយំ បកាសេន្តោ ទេវតាយ ធម្មំ ទេសេសិ។
សោ កតិចាបាច្ឆយេន អញ្ញត្ថ គតោ។ អញ្ញោ ចណ្ណាមហីសោ
និវាសជាសុតាយ តំ ហំនំ គន្ធា អដ្ឋាសិ។ ទុដ្ឋមក្កដា “សោ ឯវំ អយ” ខ្លឹ
សញ្ញាយ តស្ស បិដ្ឋិ អភិរុហិត្វា តថេវ អនាចារំ អកាសិ។ អថ នំ សោវិជុនន្តោ
ភូមិយំ ចាតេត្វា សិទ្តេន បាធយេ វិជ្ជិត្វា ចាទេហិ មទ្ធិត្វា សញ្ញាណ្ហេសិ។

តទា សីលវា មហីសរាជា លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ យថាវហំ សេសទាវមិយោ និទ្ធាវេតញ្ញា។
តថា ហត្ថិនាគ- (ចរិយា. ២.១ អាធយោ) ភូរិទត្ថ- (ចរិយា. ២.១១ អាធយោ)
ចម្បេយ្យនាគរាជ- (ចរិយា. ២.២០ អាធយោ) ចរិយាសុ វិយ ឥធម មហាសត្តស្ស
គុណានុភាវា វេទិតញ្ញា។

មហីសរាជចរិយាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. វុរុមិគរាជចរិយាវណ្ណនា

៤៨. ធរដ្ឋេ សុតត្ថកនកសន្និកោតិ យថា សុដ្ឋ អបគតសត្តកាឡិកោ
ហោតិ, ឯវំ អគ្គិម្ហិ បក្ខិបិត្វា សុតត្ថកនកសន្និកោ។ មិគរាជា វុរុ នាមាតិ
ជាតិសិទ្ធន នាមេន វុរុ នាម មិគរាជា, ជាតិតោ វុរុ, មិគានញ្ច រាជាតិ អត្តោ។
បរមសីលសមាហិតោតិ ឧត្តមសីលសមាហិតោ, វិសុទ្ធសីលោ ចេវ
សមាហិតចិត្តោ ច, វិសុទ្ធសីលេ វា សម្មា អាហិតចិត្តោតិ ឯវំមេត្ថ អត្តោ
វេទិតញ្ញា។

តទា ពោធិសត្តោ វុរុមិគយោនិយំ និព្ពត្តិ។ តស្ស សរីរញ្ញវិ សុដ្ឋ តាបេត្វា
មជ្ឈិតកញ្ចនបដ្ឋវណ្ណោ អហោសិ, ហត្ថចាទាលាទាវសបរិកម្មកតាវិយ,

នង្គ័ដ្ឋំ ចមរីនង្គ័ដ្ឋំវិយ, សិដ្ឋានិ រជតនាមវណ្ណានិ អក្ខិនិ សុមដ្ឋិតមណីគុដ្ឋិកា
វិយ, មុខំ ឌីនហិក្ខា បបិតរត្តកម្ពលគេណ្ឌាការិយ។ សោ ជនសំសគ្គំ បហាយ
វិវេកវាសំ វសិតុកាមោ បរិវារំ ធម្មត្វា ឯកកោវ គដ្ឋានិវត្តនេ រមណីយេ
សាលមិស្សកេ សុបុប្ផិតបវនេ វសតិ។ តេន វុត្តំ -

៤៩.

“រម្មេ បទេសេ រមណីយេ, វិវិត្តេ អមនុស្សកេ;
តត្ថ វាសំ ឧបគញ្ជី, គដ្ឋាក្ខលេ មនោរមេ” តិ។

តត្ថ រម្មេ បទេសេតិ មុត្តាតលសទិសវាលុកាចុណ្ណាបណ្ណាវេហិ
ភូមិភាគេហិ សិនិទ្ធិហរិតតិណាសញ្ជរិតេហិ វនត្ថលេហិ ចិត្តត្ថរណេហិវិយ
នាណាវណ្ណាវិចិត្តេហិ សិលាតលេហិ មណិក្ខន្ធនិម្មលសលិលេហិ ជលាសយេហិ
ច សមន្នាគតត្តា យេភុយ្យេន ច ឥន្ទគោបកវណ្ណាយ រត្តាយ សុខសម្មស្សាយ
តិណាជាតិយា សញ្ញន្ទត្តា រម្មេ អរញ្ញប្បទេសេ។ រម្មណីយេតិ
បុប្ផជលបល្លវាលង្គតិវិបុលសាខាវិនទ្ធវេហិ នាណាវិធនិជគណ្ឌាបក្ខិកេហិ
វិវិធករុលតាវនិវរិកេហិ យេភុយ្យេន អម្ពសាលវនសណ្ឋាមណ្ឌិតេហិ
វនគហនេហិ ឧបសោភិតត្តា តត្ថ បរិជ្ជស្ស ជនស្ស រតិជននដ្ឋន រមណីយេ។
វុត្តម្បិ ចេតំ វុត្តមិគរាជជាតកេ -

“ឯតស្មី វនសណ្ឋាស្មី, អម្ពា សាលា ច បុប្ផិតា;
ឥន្ទគោបកសញ្ញន្ទោ, ឯត្ថេសោ តិដ្ឋតេ មិកោ” តិ។ (ជា. ១.១៣.១១៩);

វិវិត្តតិ ជនវាសវិរហេន សុញ្ញេ។ អមនុស្សកេតិ សញ្ញរណាមនុស្សនម្បិ
តត្ថ អភាវេន មនុស្សរហិតេ។ មនោរមេតិ យថាវុត្តគុណាសម្បត្តិយា
វិសេសតោ បរិវេកកាមានំ មនោ រមេតីតិ មនោរមេ។

៥០. អថ ឧបរិកដ្ឋាយាតិ ឯត្ថ អថាតិ អធិការេ និចាតោ, តេន មយំ តត្ថ
តថា វសន្តេ ឥទំ អធិការេន្តំ ឧប្បន្នន្តិ ធិបេតិ។ ឧបរិកដ្ឋាយាតិ កដ្ឋាយ នទិយា
ឧបរិសោតេ។ ធនិកេហិ បរិប័ន្និតោតិ ឥណំ គហេត្វា តំ ធាតុំ អសក្កោន្តោ
ឥណាយិកេហិ ចោទិយមាណោ។

ឯកោ កិរ ពារាណាសិសេដ្ឋិ អត្ថនោ បុត្តំ “អយំ សិប្បំ ឧត្តណ្ហោន្តោ
កិលមិស្សតី”តិ កិញ្ចំ សិប្បំ ន ឧត្តណ្ហាបេសិ។ គីតវាទិតនច្ចុខាននកោជនតោ
ឧទ្ធំ ន កិញ្ចំ អញ្ញាសិ។ តំ វយប្បត្តំ បតិវុបេន ធាវេន សំយោជេត្វា ធនំ
និយ្យាតេត្វា មាតាបិតរោ កាលមកំសុ។ សោ តេសំ អច្ចយេន
ឥត្ថិធុត្ថសុរាធុត្ថាធិបរិវុតោ នាណាព្យសនមុខេហិ សព្វំ ធនំវិទ្ធិសេត្វា តត្ថ តត្ថ
ឥណំ អាធាយ តម្បិ ធាតុំ អសក្កោន្តោ ធនិកេហិ ចោទិយមាណោ “កី មយ្ហំ
ជីវិតេន, តេនេវម្ហិ អត្ថភារេន អញ្ញាវិយ ជាតោ, មរណំ មេ សេយ្យេ”តិ
ចិន្តេត្វា ឥណាយិកេ អាហា - “តុម្ហាកំ ឥណាបណ្ណានិ គហេត្វា អាគច្ឆេ,
កដ្ឋាតីវេ មេ និហិតំ កុលសន្តកំ ធនំ អត្ថិ, តំ វោ ទស្សមី”តិ។ តេ តេន សទ្ធិ
អគមំសុ។ សោ “ឥធនំ, ឯត្ថ ធន”ន្តិ និធិដ្ឋានំ អាចិត្តោវិយ “ឯវំ មេ
ឥណាមោក្ខោ ភវិស្សតី”តិ បលាយិត្វា កដ្ឋាយំ បតិ។ សោ ចណ្ហាសោតេន
វុយ្ហោន្តោ ការុញ្ញារំ វិ។ តេន វុត្តំ “អថ ឧបរិកដ្ឋាយា”តិអាទិ។

តត្ថ ជីវាមិ វា មរាមិ វាតិ ឥមស្មី កដ្ឋាសោតេ បតិតោ ជីវាមិ វា មរាមិ វា,
ជីវិតំ វា មេ ឯត្ថ ហោតុ មរណំ វា, ឧភយថាបិ ឥណាយិកបីឡា ន ហោតីតិ
អធិប្បាយោ។

៥១. មជ្ឈេ កដ្ឋាយ កច្ឆតីតិ សោ បុរិសោ វត្តិន្ទំ កដ្ឋាយ វុយ្ហមាណោ
ជីវិតេមស្សវិជ្ជមានត្តា មរណំ អប្បត្តោ មរណភយតដ្ឋិតោ ហុត្វា ករុណំ
វំ វុត្តោ កដ្ឋាយ មជ្ឈេ មហោទកេន កច្ឆតិ។

៥២. អថ មហាបុរិសោ អឌ្ឍវត្ថុសមយេ តស្ស តំ ករុណំ បរិទេវន្តស្ស
បរិទេវិតសទ្ធិំ សុត្វា “មនុស្សសន្តោ ស្វយតិ, មា មយំ ឥធ ជរន្តេ មរតុ,
ជីវិតមស្ស ទស្សមី” តិ ចិន្តត្វា សយនគុម្ពា វុជ្ជាយ នទីតិវំ គន្ធា “អម្ពោ បុរិស,
មា ភាយិ, ជីវិតំ តេ ទស្សមី” តិ វត្វា អស្សាសេត្វា សោតំ ធិន្តន្តោ គន្ធា តំ
បិដ្ឋិយំ អាហេបេត្វា តិវំ ចាបេត្វា អត្តនោ វសនដ្ឋានំ នេត្វា បរិស្សមំ វិនោទេត្វា
ជលាជលានិ ទត្វា ធូហតីហធូយេន តំ អាហា - “អម្ពោ បុរិស, អហំ តំ
ពារាណសិកាមិមគ្គំ ចាបេស្សមិ, ត្វំ ‘អសុកដ្ឋានេ នាម កញ្ចានមិកោ វសតី’ តិ
មា កស្សចិ អាហេចហី” តិ។ សោ “សាធុ, សាមី” តិ សម្មជិច្ឆិ។ មហាសត្តោ តំ
អត្តនោ បិដ្ឋិ អាហេបេត្វា ពារាណសិមគ្គេ ឡីតារេត្វា និវត្តិ។ តេន វុត្ថំ -
“តស្ស ហំ សទ្ធិំ សុត្វាន, ករុណំ បរិទេវតោ” តិ អាទិ។

តត្ថ កោសិ ត្វំ នរោតិ ត្វំ កោ មនុស្សា អសិ, កុតោ ឥធ វុយ្ហមា នោ
អាគតោសីតិ អត្តោ។

៥៣. អត្តនោ ករុណន្តិ អត្តនោ កិរិយំ។ ធនិកេហិ ភីតោតិ ឥណាយិកេហិ
ឧត្តិក្កោ។ តសិកោតិ ឧត្រស្តោ។

៥៤. តស្ស កត្វាន ការុញ្ញំ, ចជិត្វា មម ជីវិតន្តិ ការុញ្ញំ កត្វា
មហាករុណាយ សមុស្សហិតោ មម ជីវិតំ តស្ស បុរិសស្ស បរិច្ចជិត្វា។
បរិសិត្វា និហរី តស្សាតិ នទី បរិសិត្វា សោតំ ធិន្តន្តោ ឧដុកមេវ គន្ធា មម បិដ្ឋិ
អាហេបេត្វា តតោ តំ និហរី។ តស្សាតិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ “តត្ថា” តិ បិ
ចាឡិ, តត្ថ នទិយន្តិ អត្តោ។ អនុការម្ហិ វត្តិយាតិ វត្តិយា អនុការសមយេ,
កាឡបក្ខវត្តិយន្តិ អត្តោ។

៥៥. អស្សត្ថកាលមញ្ញាយាតិ បរិស្សមំ អបនេត្វា ជលាជលានិ ទត្វា
ធ្វិហតីហត្ថយេន កិលមថស្ស វិគតកាលំ ជានិត្វា។ ឯកំ តំ វំ យាចាមីតិ អហំ
តំ ឯកំ វំ យាចាមិ, មយ្ហំ ឯកំ វំ ទេហីតិ អត្ថោ។ កី តំ វំ រន្តិ ចេ? អាហា - មា មំ
កស្សចិ ចាវនាតិ “អសុកដ្ឋានេ សុវណ្ណាមិគោ វសតី”តិ កស្សចិ រញ្ជោ វា
រាជមហាមត្តស្ស វា មំ មា ចាវនា។

អថ តស្មី បុរិសេ ពារាណសី បរិដ្ឋទិវសេយេវ សោ រាជា “អហំ, ទេវ,
សុវណ្ណាវណ្ណំ មិគំ មយ្ហំ ធម្មំ ទេសេន្តំ សុបិនេន អន្តសំ, អហញ្ញា សច្ចសុបិនា,
អន្ធា សោវិជ្ជតិ, តស្មា កញ្ចនមិគស្ស ធម្មំ សោតុកាមា លភិស្សមិ ចេ
ជីវិស្សមិ, នោ ច មេ ជីវិតំ នត្ថី”តិ អគ្គមហេសីយា វុត្ថោ តំ អស្សនេត្វា
“សចេ មនុស្សលោកេ អត្ថិ, លភិស្សសី”តិ វត្វា ព្រាហ្មណោ បក្កោសាបេត្វា
“សុវណ្ណាមិគា នាម ហោរន្តិ”តិ បុច្ឆិត្វា “អាម, ទេវ, ហោរន្តិ”តិ សុត្វា
សហស្សត្ថវិកំ សុវណ្ណាចង្គោជកេ វេបេត្វា តំ ហត្ថិក្ខន្ធ�ំ អាហេបេត្វា នគរេ ភេរី
ចរាបេសិ - “យោ សុវណ្ណាមិគំ អាចិត្តិស្សតិ, តស្ស ហត្ថិនា សធ្វិ ឥមំ
ទស្សមី”តិ។ តតោ ឧត្តរិម្បិ ទាតុកាមោ ហុត្វា -

“តស្ស កាមវំ ទម្មិ, នារិយោ ច អលដ្ឋតា;
យោ មេតំ មិគមក្ខាតិ, មិគានំ មិគមុត្តម”ន្តិ។ (ជា. ១.១៣.១១៧) -

កាថំ សុវណ្ណាបដ្ឋេ លិខាបេត្វា សកលនគរេ វាចាបេសិ។ អថ សោ សេដ្ឋិបុត្តោ
តំ កាថំ សុត្វា រាជបុរិសានំ សន្តិកំ គន្ធា “រញ្ជោ ឯវុបំ មិគំ អាចិត្តិស្សមិ, មំ
រាជានំ ទស្សេថា”តិ អាហា។ រាជបុរិសា តំ រញ្ជោ សន្តិកំ នេត្វា តមត្ថំ
អាហេបេសុំ។ រាជា “សច្ចំ, ភោ, អន្តសា”តិ បុច្ឆិ។ សោ “សច្ចំ, ទេវ, មយា សធ្វិ
អាគច្ឆតុ, អហំ តំ ទស្សេស្សមី”តិ អាហា។ រាជា តមេវ បុរិសំ មគ្គទេសកំ កត្វា
មហាន្តេន បរិវារេន តំ វានំ គន្ធា តេន មិត្តទុត្តិនា បុរិសេន ទស្សិតំ បទេសំ

អាវុធបាត្រ បុរិសេ សមន្តតោវ បរិវារេត្វា “ឧក្កុដ្ឋិ ករោថា” តិ វត្វា សយំ
កតិបយេហិ ជនេហិ សទ្ធិំ ឯកមន្តេ អដ្ឋាសិ។ សោចិ បុរិសោ អវិទូរេ អដ្ឋាសិ។
មហាសត្តោ សទ្ធិំ សុត្វា “មហាតោ ពលកាយស្ស សន្នោ, អន្ធា តម្កា មេ បុរិសា
ភយេន ឧប្បន្នេន ភវិតព្ព” ត្ថិ ព្រាត្វា ឧដ្ឋាយ សកលបរិសំ ឌីលោកេត្វា “រញ្ជោ
បិតជ្ជានេយេវ មេ សោត្តិ ភវិស្សតី” តិ រាជាភិមុខោ ចាយាសិ។ រាជា តំ អាគច្ឆន្តំ
ធិស្វា “នាគពលោ អវត្តរន្តោ អាគច្ឆយ្យ” តិ សរំ សន្និច្ឆិកា “ឥមំ មិគំ
សន្នាសេត្វា សចេ បលាយតិ, វិជ្ជិត្វា ធុព្ពលំ កត្វា កណ្ហិស្សរមី” តិ
ពោធិសត្តាភិមុខោ អហោសិ។ មហាសត្តោ -

“អាគមេហិ មហារាជ, មា មំ វិជ្ជិ រថេសក;

កោ នុតេ ឥទមក្ខាសិ, ឯត្ថេសោ តិជ្ជតេ មិគោ” តិ។ (ជា. ១.១៣.១២១) -

គាថំ អភាសិ។ រាជា តស្ស មជ្ជរកថាយ ពជ្ជិត្វា សរំ បដិសំហរិត្វា ការវេន
អដ្ឋាសិ។ មហាសត្តោចិ រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា មជ្ជបដិសន្ធារំ អភាសិ។
មហាជនោចិ សព្ពារុជានិ អបនេត្វា អាគន្ធា រាជានំ បរិវារេសិ។ តេន វុត្ថំ -

៥៦.

“នគរំ គន្ធាន អាចិត្តិ, បុច្ឆិតោ ជនហេតុកោ;

រាជានំ សោ គហេត្វាន, ឧបកញ្ចិ មមន្តិក” ត្ថិ។

តស្សត្ថោ - យោ មិត្តុទុត្ថិ ចាបបុរិសោ ជីវិតំ បរិច្ឆេទិត្វា តថា មយា
ចាលាសំសយតោ មោចិតោ ពារាណសិនគរំ គន្ធា អត្តនា លទ្ធព្ពជននិមិត្តំ
រញ្ជោ មំ អាចិត្តិ, អាចិត្តិត្វា សោ រញ្ជោ គាហាបេតុំ មគ្គទេសកោ ហុត្វា រាជានំ
គហេត្វា មម សន្តិកមុចាគមីតិ។

មហាសត្តោ សុវណ្ណកិត្តិណិកំ ចាលេន្តោវិយ មធុរស្សវេន រាជានំ បុន បុច្ឆិ
- “កោ នុតេ ឥទមក្ខាសិ, ឯត្ថសោ តិដ្ឋតេ មិគោ” តិ។ តស្មី ខណោ សោ
ចាបបុរិសោ ថោកំ បដិក្កមិត្វា សោតបថេ អដ្ឋាសិ។ រាជា “ឥមិនា មេ ត្វំ
ធស្សិតោ” តិ តំ បុរិសំ និទ្ទិសិ។ តតោ ពោធិសត្តោ -

“សច្ចំ កិរេវ មាហំសុ, នវា ឯកច្ឆិយា ឥធ;
កដ្ឋំ និប្បវិតំ សេយ្យោ, ន ត្វេវេកច្ឆិយោ នវោ” តិ។ (ជា. ១.១៣.១២៣) -

គាថមាហា។ តំ សុត្វា រាជា សំវេគជាតោ -

“កី នុ រុរុ គរហាសិ មិគានំ, កី បក្ខីនំ កី បន មាណសានំ;
ភយញ្ញំ មំ វិទ្ធីតិនប្បវបំ, សុត្វាន តំ មាណសី ភាសមាន” តិ។ (ជា.
១.១៣.១២៤) -

គាថមាហា។ តតោ មហាបុរិសោ “មហារាជ, ន មិគំ ន បក្ខី គរហាមិ, មនុស្សំ
បន គរហាមិ” តិ ធស្សេន្តោ -

“យមុទ្ធវី វាហានេ វុយ្ហមាណំ, មហោធរកេ សលិលេ សីយសោតេ;
តតោនិទានំ ភយមាគតំ មម, ធុក្ខោ ហវេ រាជ អសត្ថិ សង្គមោ” តិ។ (ជា.
១.១៣.១២៥) -

អាហា។

តត្ថ និប្បវិតន្តិ ឧទ្ធវិតំ, ឯកច្ឆិយោតិ ឯកច្ឆោ មិត្តធុត្តិ ចាបបុរិសោ ឧទកេ
បតន្តោបិ ឧត្តារិតោ នត្វេវ សេយ្យោ។ កដ្ឋញ្ញំ នានប្បការេន ឧបការាយ
សំវត្ថតិ, មិត្តធុត្តិ បនវិទាសាយ, តស្មា តតោ កដ្ឋមេវ វរតរត្តិ។ មិគានន្តិ
រុរុមិគរាជ, មិគានំ កី អញ្ញាតរំ គរហាសិ, ឧទាហុ បក្ខីនំ មនុស្សានន្តិ បុច្ឆតិ។

កយញ្ចី មំវិទ្យតិទប្បវបន្តិ មហន្តំកយំ មំ បដិលភតិ, អត្ថនោ សន្តកំវិយ
ករោតីតិ អត្ថោ។

វាហនេតិ បតិបតិ តេ វហិតុំ សមត្ថេ គង្គាវហោ។ មហោនកេ សលិលេតិ
មហោនកីក្ខតេ សលិលេ។ ឧកយេនាបិ គង្គាវហស្ស ពហូនកតំ ទស្សេតិ។
តតោ និទានន្តិ, មហារាជ, យោ មហ្គំ តយា ទស្សេតោ បុរិសោ, ឯសោ មយា
គង្គាយ វុយ្ហមាណោ អឡាវត្ថសមយេ ករុណំ បរិទេវន្តោ តតោ ឧត្តារតោ,
តតោនិទានំ ឥទំ មហ្គំ កយមាគតំ, អសប្បវិសេហិ សមាគមោ នាម ទុក្ខោតិ។

តំ សុត្វា រាជា តស្ស កុដ្ឋិក្វា “ឯវំ ពហូបការស្ស នាម គុណំ ន ជាតាតិ,
ទុក្ខំ ឧប្បាទេតិ, វិដ្ឋិក្វា នំ ជីវិតក្ខយំ ចាបេស្សមី” តិ សំ សន្នយិ។ តេន វុត្ថំ -

៥៧.

“យាវតា ករុណំ សត្វំ, រញ្ជោ អាហេតិ មយា;
រាជា សុត្វាន វេចនំ, ឧសុំ តស្ស បកប្បយិ;
ឥនេវ យាតយិស្សមិ, មិត្តទុត្តិ អនិយ” តិ។

តត្ថ យាវតា ករុណន្តិ យំ តស្ស មយា កតំ ឧបការករុណំ, តំ សត្វំ។
បកប្បយិ តិ សន្នយិ។ មិត្តទុត្តិន្តិ អត្ថនោ មិត្តេសុ ឧបការីសុ ទុព្ពនសីលំ។

តតោ មហាសត្តោ “ឯស ពាលោ មំ និស្សយ មា នស្សី” តិ ចិន្តេត្វា
“មហារាជ, វេនោ នាមេស ពាលស្ស វា បណ្ឌិតស្ស វា ន សាធិហិ បសំសិតោ,
អញ្ញទត្ថ គរហិតោ ឯវ, តស្មា មា ឥមំ យាតេហិ, អយំ យថាវុចិ គច្ឆតុ, យព្វោវ
តស្ស ‘ទស្សមី’ តិ តយា បដិញ្ញាតំ, តម្បិ អហាបេត្វាវ ទេហី” តិ អាហា។
“អហាញ តេ យំ ឥច្ឆិតំ, តំ ករិស្សមិ, អត្តានំ តុយ្ហំ ទម្មី” តិ អាហា។ តេន វុត្ថំ -

៥៨.

“តមហំ អនុវត្តន្តោ, និម្មិនំ មម អត្តនា;
តិដ្ឋតេសោ មហារាជ, កាមការោ ភវាមិ តេ”តិ។

តត្ថ និម្មិនំន្តំ តំ មិត្តទុក្ខំ ចាបបុគ្គលំ អនុវត្តន្តោ មម អត្តនោ អត្តភារេន តំ
បរិវត្តសី, អត្តានំ រញ្ជោ និយ្យតេត្វា រាជហត្ថតោ បត្តំ តស្ស មរណំ
និវាសេន្តិ អត្តោ។ តិដ្ឋតេសោតិអាទិវិនិមយាការទស្សនំ។

៥៩. ឥនានិ យទត្ថំ សោ អត្តវិនិមយោ កតោ, តំ ទស្សេតុំ

ឱសានកាថមាហា។ តស្សត្ថោ - តនា មំ និស្សរយ តំ មិត្តទុក្ខំ បុរិសំ តស្សី រញ្ជោ
ជីវិតា វោរោបេតុកាមេ អហំ អត្តានំ រញ្ជោ បរិច្ឆជន្តោ មម សីលមេវ អនុវត្តិ,
ជីវិតំ បន នារក្ខិ។ យំ បនាហមេវ អត្តនោ ជីវិតនិបេក្ខំ សីលវា អាសី, តំ
សម្មាសម្ពោធិយា ឯវ ការណាតិ។

អថ រាជា ពោធិសត្តន អត្តនោ ជីវិតំ បរិច្ឆជិត្វា តស្ស បុរិសស្ស មរណោ
និវាសេន្ត តុដ្ឋមានសោ “គច្ឆ, ភោ, មិគរាជស្ស អនុគ្គហាន មម ហត្ថតោ មរណា
មុត្តោ”តិ វត្វា យថាបដិញ្ញាយ តញ្ចស្ស ធនំ ទាបេសិ។ មហាសត្តស្ស
យថាវុចិយាវ អនុជានិត្វា តំ នគរំ នេត្វា នគរញ្ច ពោធិសត្តញ្ច អលង្ការាបេត្វា
ទេវីយា ធម្មំ ទេសាបេសិ។ មហាសត្តោ ទេវី អាទិ កត្វា រញ្ជោ ច រាជបរិសាយ ច
មគ្គរាយ មនុស្សភាសាយ ធម្មំ ទេសេត្វា រាជានំ ទសហិ រាជធម្មហិ ឱវទិត្វា
មហាជនំ អនុសាសិត្វា អរញ្ជំ បរិសិត្វា មិគគណាបរិវត្តោ វាសំ កប្បសិ។
រាជាបិ មហាសត្តស្ស ឱវាទេ បត្វា សព្ពសត្តានំ អភយំ ទត្វា ទានាទីនិ បុញ្ញានិ
កត្វា សុគតិបរាយនោ អហោសិ។

តនាសេដ្ឋីបុត្តានេវនេត្តាអហោសិ, រាជាអានន្តោ, រុរុមិគរាជា
លោកនាថា។

តស្ស ឥធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ យថាវហំ សេសចារមិយោ និទ្ធាវេតញ្ចា។
តថា ឥធាបិ បរិវេកាវាមតាយ ជនសំសគ្គំ អនិច្ឆតោ យូចំ បហាយ
ឯកករិហារោ, អឡ្ហវត្តសមយេ នទិយា វុយ្ហមាណស្ស ករុណំ បរិនេវន្តស្ស
បុរិសស្ស អដ្ឋស្សំ សុត្វា សយិតជ្ជានតោ វុដ្ឋាយ នទីតិរំ គន្ធា មហាគង្គាយ
មហាតិ ឧទកោយេ វត្តមាណេ អត្តនោ ជីវិតំ បរិច្ឆជិត្វា ឌីតិវត្វា សោតំ បច្ឆិនិត្វា
តំ បុរិសំ អត្តនោ បិដ្ឋិយំ អាហេបេត្វា តិរំ ចាបេត្វា សមស្សាសេត្វា
ជលាជលាទិនិ ទត្វា បរិស្សមរិនោទនំ, បុន តំ អត្តនោ បិដ្ឋិ អាហេបេត្វា
អរញ្ញតោ និហរិត្វា មហាមគ្គ ឌីតារណំ, សរំ សន្នយិត្វា វិជ្ជិស្សមិតិ អភិមុខេ
បិតស្ស រញ្ជោ និព្វយេន ហុត្វា បដិមុខមេវ គន្ធា បឋមតរំ មនុស្សភាសាយ
អាសិក្ខា មធុរបដិសន្តារករណំ, មិត្តទុត្តិ ចាបបុរិសំ ហន្តកាមំ រាជានំ
ធម្មកថំ កត្វា បុនបិ អត្តនោ ជីវិតំ បរិច្ឆជិត្វា មរណតោ បមោចនំ, តស្ស ច
រញ្ជោ យថាបដិព្វំ ជនទាបនំ, រញ្ជោ អត្តនោ វេរ ទីយមាណេ តេន សព្វសត្តានំ
អភយទាបនំ, រាជានព្វា ទេវីព្វា បមុខំ កត្វា មហាជនស្ស ធម្មំ នេសេត្វា
ទានាទិសុ បុញ្ញេសុ តេសំ បតិជ្ជាបនំ, លទ្ធាភយានំ មិគានំ ឌីវាទំ ទត្វា មនុស្សានំ
សស្សទាននតោ និវារណំ, បណ្ណាសញ្ញាយ ច តស្ស យាវជ្ជកាលា
ថាវរករណន្តិ ឯវមាទយោ មហាសត្តស្ស គុណានុភាវាវិភាវេតញ្ចាតិ។

រុរុមិគរាជចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៧. មាតង្គចរិយាវណ្ណានា

៦០. សត្វមេ ជដិលោតិ ជដាវន្តោ, ជដាពន្ធកេសោតិ អត្តោ។ ឧគ្គតាបនោតិ
មនច្ឆដ្ឋានំ ឥន្ទ្រិយានំ តាបនតោ និគ្គណ្ហានតោ តបសម្ពាតំ ឧគ្គតាបនំ
ឯតស្សាតិ ឧគ្គតាបនោ, ឃោរតថោ បរមធិតិព្រិយោតិ អត្តោ។ អថ វា
នានប្បការេ ទិដ្ឋជម្ពុកាធិកេទេ អនត្ថ ឧគ្គិរណតោ ពហំ ធម្មាបនតោ
ឃោរភិមភយានកដ្ឋេន វា “ឧគ្គា”តិ លទ្ធនាមេ កិលេសេ វិរិយាតបេន
សន្តាបនតោ ឧគ្គ តាបេតីតិ ឧគ្គតាបនោ។ មាតង្គោ នាម នាមេនាតិ នាមេន
មាតង្គោ នាម។ មាតង្គកុលេ និព្វត្តិយា ជាតិយា អាគតំ ហិស្ស ឯតំ នាមំ។
សីលវាតិ សីលសម្បន្នោ សុបរិសុទ្ធសីលោ។ សុសមាហិតោតិ
ឧបចារប្បនាសមាធិហិ សុដ្ឋ សមាហិតោ, លានសមាបត្តិលាភីតិ អត្តោ។

តទា ហិ ពោធិសត្តោ ចណ្ណាលយោនិយំ និព្វត្តិកា រូបេន ទុទ្ធសិកោ
ពហំនគរេ ចណ្ណាលគាមេ វសេតិ។ “មាតង្គបណ្ឌិតោ”តិ បកាសនាមោ។
អថេកធិវសំ តស្មី នគរេ នក្ខត្ត ឃោសិតេ យេកុយ្យេន នាគរា នក្ខត្តំ កីឡិន្ទិ។
អញ្ញាតរាបិ ព្រាហ្មណមហាសាលកញ្ញា សោឡសបន្ទវសវស្សុទ្ធសិកា
នេវកញ្ញា វិយ រូបេន ទស្សនីយា ចាសាទិកា “អត្តនោ វិភវានុរូបំ នក្ខត្តំ
កីឡិស្សមី”តិ បហូតខន្ធកោដ្ឋាធិនិ សកដេសុ អាហេបេត្វា សព្វសេតំ
វឡវាវេមារុយ្ហ មហតា បរិវារេន ឧយ្យានភូមី គប្បតិ។ ទិដ្ឋមង្គលិកា នាមេសា,
សា កិវ ទុស្សណ្ឌិតំ រូបំ “អវមង្គល”ន្តំ តំ ទដ្ឋំ ន ឥច្ឆតិ, តេនស្សា
“ទិដ្ឋមង្គលិកា”ត្រូវ សមញ្ញា ឧទចាទិ។

តទា ពោធិសត្តោ កាលស្សេវ ឧដ្ឋាយ បដបិលោតិកំ និវាសេត្វា
ជន្មិវតមុខភាគំ វេណុទណ្ឌំ គហេត្វា ភាជនហត្ថោ នគរំ បរិសេតិ មនុស្ស
ទិស្វា ទូរតោវ តេសំ ទូរិករណត្ថំ តេន វេណុទណ្ឌេន សញ្ញំ ករោត្តោ។ អថ
ទិដ្ឋមង្គលិកា “ឧស្សវេ ឧស្សវេ”តិ ឧស្សវណំ ករោត្តេហិ អត្តនោ បុរិសេហិ

ន័យមានា នគរទ្វារមជ្ឈ មាតង្គំ ទិស្វា “កោ ឯសោ” តិ អាហា។ “អយ្យ,
មាតង្គំ ចណ្ណាលោ” តិ ច វុត្ត “ឡើទិសំ ទិស្វា គតានំ កុតោ វុឡី” តិ យានំ
និវត្តាបេសិ។ មនុស្ស “យំ មយំ ឧយ្យានំ គន្ធា ពហំ ខន្ធកោដ្ឋាទីលកេយ្យាម,
តស្ស នោ មាតង្គំ អន្តរាយោ កតោ” តិ កុបិតា “គណ្ណេ, ចណ្ណាល” តិ
លេខ្ខហិ បហវិត្វា វិសញ្ញិត្វតំ ចាតេត្វា អគមំសុ។

សោ ន ចិវេនេវ សតី បដិលភិត្វា វុដ្ឋាយ មនុស្ស បុច្ឆិ - “កី, អយ្យ, ទ្វារំ
នាម សត្តសាធារណំ, ឧទាហុ ព្រាហ្មណានំ ឯវ កត” តិ “សព្ពេសំ
សាធារណ” តិ “ឯវំ សត្តសាធារណទ្វារេ ឯកមន្តំ អបក្កមន្តំ មំ
ទិដ្ឋមផ្តលីកាយ មនុស្ស ឥមំ អនយព្យសនំ ចាបេសុ” តិ រចិកាយ មនុស្សានំ
អាហេចេត្វា “ហន្តាហំ ឥមិស្ស មាណំ ភិទ្ទិស្សមី” តិ តស្ស និវេសនទ្វារំ គន្ធា
“អហំ ទិដ្ឋមផ្តលីកំ អលទ្វា ន វុដ្ឋហិស្សមី” តិ និបច្ឆិ។ ទិដ្ឋមផ្តលីកាយ បិតា
“យរទ្វារេ មាតង្គំ និបន្នោ” តិ សុត្វា “តស្ស កាកណិកំ ទេថ, តេលេន សរីរំ
មក្ខេត្វា គច្ឆត្វ” តិ អាហា។ សោ “ទិដ្ឋមផ្តលីកំ អលទ្វា ន ឧដ្ឋហិស្សមី” ច្នេវ
អាហា។ តតោ ព្រាហ្មណេន - “ទ្វេ កាកណិកេ ទេថ, មាសកំ ចាទំ កហាបណំ
ទ្វេ តីណិ យាវ កហាបណាសតំ កហាបណាសហស្សំ ទេថា” តិ វុត្តេបិ ន
សម្មជិច្ឆតិ ឯវ។ ឯវំ តេសំ មន្តេន្តានំ ឯវ សូរិយោ អត្ថង្គតោ។

អថ ទិដ្ឋមផ្តលីកាយ មាតា ចាសាទា ឡុយ្ហ សាណិចាការំ បរិក្ខិចាបេត្វា
តស្ស សន្តិកំ គន្ធា “តាត, មាតង្គំ, ទិដ្ឋមផ្តលីកាយ អបរាធំ ខម, ទ្វេ
សហស្សនិ គណ្ណាហិ យាវ សតសហស្សំ គណ្ណាហី” តិ វុត្តេបិ ន សម្មជិច្ឆិ,
និបច្ឆិ ឯវ។ តស្សេវំ ធនិវេសេ និបច្ឆិត្វា សត្តមេ ធនិវេសេ សម្មត្ថេ សមន្តា
សាមន្តយរា បដិវិសកយរា ច មនុស្ស ឧដ្ឋហិត្វា “តុម្ភេ មាតង្គំ វា ឧដ្ឋាបេថ,
ទារិកំ វា ទេថ, មា អម្ពេ នាសយិត្តា” តិ អាហំសុ។ តទា កិវ អយំ តស្មី ទេសេ

ទេសធម្មោ “យស្ស យរទ្ធាវេ ឯវំ និបទ្ទិក្ខា ចណ្ណាលោ មរតិ, តេន យវេន សទ្ធិ
សត្តសត្តយវាសិនោ ចណ្ណាលោ ហោន្តិ” តិ។

តតោ ទិដ្ឋមផ្តលិកាយ មាតាបិតារោ ទិដ្ឋមផ្តលិកំ បជបិលោតិកំ
និវាសាបេត្វា ចណ្ណាលានុច្ឆរិកំ បរិក្ការំ ទត្វា បរិទេវមាណំ ឯវំ តស្ស សន្តិកំ
នេត្វា “ហន្ត, ធានិ ធារិកំ ឧដ្ឋាយ គណ្ណាហី” តិ អនំសុ។ សា បស្សេ ឋត្វា
“ឧដ្ឋាហី” តិ អាហា។ សោ “អហំ អតិវិយ កិលន្តោ, ហត្ថេ គហេត្វា មំ
ឧដ្ឋាបេហី” តិ អាហា។ សា តថា អកាសិ។ មាតធម្មោ “មយំ អន្តោនគរេ វសិតុំ ន
លភាម, ឯហិ, ពហិនគរេ ចណ្ណាលកាមំ គមិស្សមា” តិ តំ អបស្សយ អត្តនោ
គេហំ អគមាសិ។ “តស្ស បិដ្ឋិ អភិរុហិត្វា” តិ ជាតកកាលាកា វទន្តិ។

ឯវំ បន គេហំ គន្ធា ជាតិសម្តេធជីតិក្កមំ អកត្វាវ កតិចាហំ គេហេ វសិត្វា
ពលំ គហេត្វា ចិន្តេសិ - “អហំ ឥមំ ព្រាហ្មណមហាសាលកញ្ចំ មយំ
ចណ្ណាលគេហេ វាសាបេសី, ហន្ត, ធានិ តំ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តំ ករិស្សមិ” តិ។
សោ អរញ្ចំ បរិសិត្វា បព្ពជិត្វា សត្តាហព្ពន្ធរយេវ អជ្ឈសមាបត្តិយោ
បញ្ចាភិញ្ញយោ និព្ពត្តេត្វា ឥទ្ធិយា ចណ្ណាលកាមទ្ធាវេ ឱតិវត្វា គេហទ្ធាវេ
បិតោ ទិដ្ឋមផ្តលិកំ បក្កោសាបេត្វា “សាមិ, កិស្ស មំ អនាជំ កត្វា
បព្ពជិតោសី” តិ បរិទេវមាណំ “ត្វំ, ភន្តេ, មា ចិន្តយិ, តវ ចោរាណកយសតោ
ឥធានិ មហន្តតវំ យសំ ករិស្សមិ, ត្វំ បន ‘មហាព្រហ្មា មេ សាមិកោ, ន
មាតធម្មោ, សោ ព្រហ្មលោកំ គតោ, ឥតោ សត្តមេ ធិវសេ បុណ្ណាមាយ
ចន្ទមណ្ឌលំ ភិទ្ធិត្វា អាគមិស្សតី” តិ បរិសាសុ វទេយ្យាសី” តិ វត្វា ហិមវន្តមេវ
គតោ។

ទិដ្ឋមផ្តលិកាបិ ពារាណសិយំ មហាជនមជ្ឈេ តេសុ តេសុ ហីនេសុ តថា
កថេសិ។ អថ បុណ្ណាមធិវសេ ពោធិសត្តោ ចន្ទមណ្ឌលស្ស គគនមជ្ឈេ

បិតកាលេ ព្រហ្មត្ថការំ មាបេត្វា ចន្ទមណ្ឌលំ ភិទ្ធិត្វា ធានសយោជនិកំ
ពារាណសី សកលំ កាសិវដ្ឋញ្ច ឯកោភាសំ កត្វា អាកាសតោ ឌីតវិត្វា
ពារាណសីយា ឧបរិ តិក្ខត្តំ បរិព្ពមិត្វា មហាជនេន គន្ធមាលាធិបាំ
បូជិយមាធា ចណ្ណាលតាមាភិមុខោ អហោសិ។ ព្រហ្មតត្តា សន្និបតិក្វា តំ
ចណ្ណាលតាមកំ គន្ធា ទិដ្ឋមផ្តលីកាយ គេហំ សុទ្ធវត្ថគន្ធមាលាធិបាំ ទេវវិមាណំ
វិយ អលង្ករីសុ។ ទិដ្ឋមផ្តលីកា ច តទា ឧតុនី ហោតិ។ មហាសត្តោ តត្ថ គន្ធា
ទិដ្ឋមផ្តលីកំ អង្គុជ្ជន ឆាភិយំ បរាមសិត្វា “ភទ្កេ, គព្ពោ តេ បតិដ្ឋិតោ, តុំ បុត្តំ
វិជាយិស្សសិ, តូម្បិ បុត្តោបិ តេ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តា ភវិស្សថ, តវ
សីសធាវនឧទកំ សកលជម្ពុដីបេ រាជ្ជនំ អភិសេកោទកំ ភវិស្សតិ, ឆ្មាឆោទកំ
បន តេ អមតោទកំ ភវិស្សតិ, យេ នំ សីសេ អាសិញ្ចិស្សន្តិ, តេ សព្ពរោគេហិ
មុច្ឆិស្សន្តិ, កាឡកណ្តិយា ច បរិមុច្ឆិស្សន្តិ, តវ ចាទបិដ្ឋេ សីសំ វេបេត្វា វន្តន្តា
សហស្សំ ទស្សន្តិ, កថាសវនដ្ឋានេ វេត្វា វន្តន្តា សតំ ទស្សន្តិ, ចក្ខុបថេ វេត្វា
វន្តន្តា ឯកេកំ កហាបណំ ទត្វា វន្តិស្សន្តិ, អប្បមត្តា ហោហិ” តិ តំ ឌីវទិត្វា
គេហា និក្ខម្ម មហាជនស្ស បស្សន្តស្សេវ ចន្ទមណ្ឌលំ ចារិសិ។

ព្រហ្មតត្តា សន្និបតិក្វា ទិដ្ឋមផ្តលីកំ មហាន្តេន សក្ការេន នគរំ បវេសេត្វា
មហាន្តេន សិរិសោភគ្គេន តត្ថ វសាបេសុំ។ ទេវវិមាណសទិសញ្ចាស្ស និវេសនំ
កាវេសុំ។ តត្ថ នេត្វា ឧឡារំ លាភសក្ការំ ឧបនាមេសុំ។ បុត្តលាភាទិ សព្ពោ
ពោធិសត្តេន វុត្ថសទិសោវ អហោសិ។ សោឡសសហស្សា ព្រាហ្មណា
ទិដ្ឋមផ្តលីកាយ បុត្តេន សហ និពទ្ធិ ភុញ្ញន្តិ, សហស្សមត្តា នំ បរិវារេន្តិ,
អនេកសហស្សានំ ធានំ ជីយតិ។ អថ មហាសត្តោ “អយំ អដ្ឋានេ អភិប្បសន្នោ,
ហន្តស្ស ទក្ខិណោយ្យេ ជាធាបេស្សមី” តិ ភិក្ខាយ ចរន្តោ តស្ស គេហំ គន្ធា
តេន សទ្ធិ សល្លបិត្វា អគមាសិ។ អថ កុមារោ កាថមាហា -

“កុតោ នុ អាគច្ឆសិ ធុម្ពវាសី, ឱតល្លកោ បំសុបិសាចកោវ;
សង្ការចោឡំ បដិមុញ្ច កល្លោ, កោ វេ តុវំ ហោសិ អនក្ខិណោយ្យា” តិ។
(ជា. ១.១៥.១);

តេន វុត្ថំ អនាចារំ អសហាមាណា ទេវតា តស្ស តេសញ្ច
សោឡសសហស្សានំ ព្រាហ្មណានំ មុខំ វិបរិវត្តសុំ។ តំ ទិស្វា ទិដ្ឋមផ្តលិកា
មហាសត្ថំ ឧបសង្កមិត្វា តមត្ថំ អាហោចេសិ។ ពោធិសត្តោ “តស្ស អនាចារំ
អសហន្តេហិ យក្ខេហិ សោវិប្បកាហោ កតោ, អបិ ច ខោ បន ឥមំ
ឧទ្ធិដ្ឋបិណ្ឌកំ តេសំ មុខេ អាសិញ្ចាត្វា តំ វិប្បការំ វ្យុបសមេហី” តិ អាហា។ សាបិ
តថា កត្វា តំ វ្យុបសមេសិ។ អថ ទិដ្ឋមផ្តលិកា បុត្តំ អាហា - “តាត, ឥមស្មី
លោកេ ទក្ខិណោយ្យា នាម មាតផ្តបណ្ឌិតសទិសា ភវន្តិ, ន ឥមេ ព្រាហ្មណា
វិយ ជាតិមត្តេន, មន្តសជ្ឈាយនមត្តេន វា មានត្ថទ្វា” តិ វត្វាយេ តទា
សីលាទិគុណាវិសេសយុត្តា ឈានសមាបត្តិលាភិនោ ចេវ បច្ចេកពុទ្ធា ច,
តត្ថេវស្ស បសាទំ ឧប្បាទេសី តិ។

តទា វេត្ថវតីនគរេ ជាតិមន្តោ នាម ឯកោ ព្រាហ្មណោ បព្ពជិត្វាបិ ជាតី
ទិស្សាយ មហន្តំ មានមកាសិ។ មហាសត្តោ “តស្ស មាណំ ភិទ្ធិស្សមី” តិ តំ ហំ
គន្ធា តស្សសន្នេ ឧបរិសោតេ វាសំ កល្យាណិ។ តេន វុត្ថំ -

៦១.

“អហញ្ច ព្រាហ្មណោ ឯកោ, គង្គាក្ខលេ វសាមុកោ;
អហំ វសាមិ ឧបរិ, ហេដ្ឋា វសតិ ព្រាហ្មណោ” តិ។

អថ មហាសត្តោ ឯកទិវសំ ទន្តកដ្ឋំ ខាទិត្វា “ឥទំ ជាតិមន្តស្ស ជជាសុ
លគ្គត្វ” តិ អធិដ្ឋាយ នទិយំ ចាតេសិ។ តំ តស្ស ឧទកំ អាចមេន្តស្ស ជជាសុ

លក្ខិ, សោ តំ ទិស្វា “នស្ស វសលា” តិ វត្វា “កុតោយំ កាឡកណ្ហិ អាគតោ,
ឧបទានេស្សាមិ ន” តិ ឧទ្ទំសោតំ គច្ឆន្តោ មហាសត្តំ ទិស្វា “កីជាតិកោសិ” តិ
បុច្ឆិ។ “ចណ្ណាលោស្មី” តិ។ “តយា នទិយំ ទន្តកជ្ជំ ចាតិត” តិ? “អាម, មយា” តិ។
“នស្ស, វសល, ចណ្ណាល, កាឡកណ្ហិ, មា ឥធ វសិ, ហេដ្ឋាសោតេ វសា” តិ វត្វា
ហេដ្ឋាសោតេ វសន្តេនបិ ចាតិតេ ទន្តកជ្ជេ បដិសោតំ អាគន្ធា ជជាសុ លក្ខន្ត
“នស្ស, វសល, សចេ ឥធ វសិស្សសិ, សត្តមេ ទិវសេ សត្តជា តេ មុទ្ធា
ជលិស្សតិ” តិ អាហា។ តេន វុត្តំ -

៦២.

“វិចរន្តោ អនុកូលម្ហិ, ឧទ្ទំ មេ អស្សមទ្ទុស;
តត្ថ មំ បរិភាសេត្វា, អភិសបិ មុទ្ធជាលន” តិ។

តត្ថ វិចរន្តោ អនុកូលម្ហិ តិ ឧទ្ទិដ្ឋទន្តកជ្ជេ អត្តនោ ជជាសុ លក្ខ តស្ស
អាគមនគវេសនវសេន គង្គាយ តិវេ អនុវិចរន្តោ។ ឧទ្ទំ មេ អស្សមទ្ទុសាតិ
អត្តនោ វសនដ្ឋានតោ ឧបរិសោតេ មម អស្សមំ បណ្ណាសាលំ អទ្ធកិ។ តត្ថ មំ
បរិភាសេត្វា តិ មម អស្សមំ អាគន្ធា ជាតិ សុត្វា តតោវ បដិក្កមិត្វា
សវន្ធបចារេ វត្វា “នស្ស, វសល ចណ្ណាល, កាឡកណ្ហិ មា ឥធ វសិ” តិ អាទីនិ
វត្វា ភយេន សន្តន្តេត្វា។ អភិសបិ មុទ្ធជាលន តិ “សចេ ជីវិតុកាមាសិ, ឯត្តោវ
សិយំ បលាយស្ស” តិ វត្វា “សចេ ន បក្កមិស្សតិ, ឥតោ តេ សត្តមេ ទិវសេ
សត្តជា មុទ្ធា ជលត្វ” តិ មេ អភិសបំ អទាសិ។

កី បន តស្ស អភិសបេន មុទ្ធា ជលតិ តិ? ន ជលតិ, កុហាកោ បន សោ,
ឯវមយំ មរណភយតជ្ជិតោ សុទ្ធវំ បក្កមិស្សតិ តិ សញ្ញាយ សន្តាសនត្ថំ តថា
អាហា។

៦៣. យទិហំ តស្ស បកុប្បយ្យន្តិ តស្ស មានត្ថទ្ធិស្ស ក្នុងជីវិតស្ស អហំ
យទិ កុដ្ឋេយ្យំ។ យទិ សីលំ ន គោបយេតិ សីលំ យទិ ន រក្ខេយ្យំ, ឥទំ សីលំ
នាម ជីវិតនិរេបក្ខំ សម្មនេវ រក្ខិតព្ពន្ធិ យទិ ន ចិន្តេយ្យន្តិ អត្ថោ។

ឱលោកេត្វានហំ តស្ស, ករេយ្យំ ធារិកំ វិយាតិ សចាហំ តទា តស្ស
អប្បតីតោ អភវិស្សំ។ មម ចិត្តាចារំ ញត្វា មយិ អភិប្បសន្នា នេវតា
ខណោនេវ តំ ភស្តុមុដ្ឋិវិយ វិទ្ធិសេយ្យន្តិ អធិប្បាយោ។ សត្តា បន តទា អត្ថនោ
អប្បតីតភាវេ សតិ នេវតាហិ សាធនតព្ពំ តស្ស អនត្ថំ អត្ថនា កត្តព្ពំវិយ
កត្វា ទេសេសិ “ករេយ្យំ ធារិកំ វិយា”តិ។

វិតណ្ណាវាទិ បនាហ - “ពោធិសត្តោវ តំ ជីវិតំ ឥន្ទ្រមាណោ ឥទ្ធិយា ធារិកំ
ករេយ្យ, ឯវញ្ញំ សតិ ឥមិស្សា ចាឡិយា អត្ថោ ឧដុកមេវ នីតោ ហោតី”តិ។ សោ
ឯវមស្ស វេទនីយោ - “ត្វំ ឥទ្ធិយា បរូបឃាតំ វេទនី, ឥទ្ធិ នាមេសា អធិដ្ឋានា ឥទ្ធិ,
វិកុព្ពនា ឥទ្ធិ, មនោមយា ឥទ្ធិ, ញាណវិជ្ជាវា ឥទ្ធិ, សមាធិវិជ្ជាវា ឥទ្ធិ, អរិយា ឥទ្ធិ,
កម្មវិចាកជា ឥទ្ធិ, បុញ្ញវតោ ឥទ្ធិ, វិជ្ជាមយា ឥទ្ធិ, តត្ថ តត្ថ
សម្មាបយោកប្បច្ចយា ឥន្ទ្រនិជ្ជន ឥទ្ធិតិ ទសវិជា។ តត្ថ “កតវំ ឥទ្ធិ វេទនី”តិ?
“ភាវនាមយ”ន្តិ។ “កី បន ភាវនាមយាយ បរូបឃាតកម្មំ ហោតី”តិ? អាម,
ឯកច្ឆេ អាចរិយា “ឯកវាវំ ហោតី”តិ វេទន្តិ, យថា ហិ បរំ បហវិតុកាមេន
ឧទកភវិតេ យដេ ឱត្តេ បរោមិ បហវិយតិ, យដោមិ ភិដ្ឋតិ, ឯវមេវ
ភាវនាមយាយ ឥទ្ធិយា ឯកវាវំ បរូបឃាតកម្មំ ហោតិ, តតោ បដ្ឋាយ បន សា
នស្សតិ។

អថ សោ “ភាវនាមយាយ ឥទ្ធិយា នេវ ឯកវាវំ ន ទ្វេវាវំ បរូបឃាតកម្មំ
ហោតី”តិ វត្វា បុច្ឆិតញោ “កី ភាវនាមយា ឥទ្ធិ កុសលា អកុសលា
អព្យាកតា, សុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា ទុក្ខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា

អនុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្មយុត្តា, សវិតក្កសវិចារា អវិតក្កវិចារមត្តា
អវិតក្កអវិចារា, កាមាវចរា រូចាវចរា អរូចាវចរា”តិ? ជានន្តោ “ភាវនាមយា
ឥទ្ធិ កុសលា អព្យាកតា វា អនុក្ខមសុខវេទនិយា អវិតក្កអវិចារា រូចាវចរា
ចា”តិ វក្ខតិ។ សោ វត្ថុញោ “ចាលាភិចាតចេតនា កុសលាធិសុ កតវំ
កោដ្ឋាសំ ភជតី”តិ? ជានន្តោ វក្ខតិ “ចាលាភិចាតចេតនា អកុសលាវ
នុក្ខវេទនាវ សវិតក្កសវិចារាវ កាមាវចរាវ”តិ។ ឯវំ សន្តោ “តវ បញ្ញោ នេវ
កុសលត្ថិកេន សមេតិ, ន វេទនាត្ថិកេន នវិតក្កត្ថិកេន នភូមន្តវេនា”តិ
ចាឡិយាវិរោធំ ធស្សេត្វា សញ្ញាបេតញ្ញោ។ យទិ បន សោ “បុន ចបវំ, ភិក្ខុវេ,
ឥនេកេច្ឆា សមណា វា ព្រាហ្មណា វា ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោ អញ្ញិស្សា
កុច្ឆិគតំ គព្ពំ ចាបកេន មនសានុបេក្ខិតា ហោតិ ‘អហោ វត យំ តំ កុច្ឆិគតំ
គព្ពំ ន សោត្តិនា អភិធិក្ខមេយ្យា’តិ។ ឯវំ ឡិ, ភិក្ខុវេ, កុលុម្មស្ស ឧបយាតោ
ហោតី”តិ សង្កឹតី អនារុទ្ធា កុលុម្មសុត្ថំ ឧទាហរេយ្យ។ តស្សបិ “ត្វំ អត្ថំ ន
ជាតាសិ។ ឥទ្ធិមា ចេតោវសិប្បត្តោតិ ហិ ឯត្ថ ន ភាវនាមយា ឥទ្ធិ អធិប្បតា,
អាចព្ពនិកា ឥទ្ធិ អធិប្បតា។ សា ហិ ឯត្ថ លព្ពមាណ លព្ពតីតិ ភាវនាមយាយ
ឥទ្ធិយា បរុបយាតោ ន សម្ភវតិយេវ”តិ សញ្ញាបេតញ្ញោ។ នោ ច សញ្ញត្ថិ
ឧបេតិ, កម្មំ កត្វា ឧយ្យោជេតញ្ញោ។ តស្មា យថាវុត្តនយេនេវេត្ថ គាថាយ
អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។

តថា បន តេន អភិសប័តោ មហាសត្ថោ “សចាហំ ឯតស្ស កុដ្ឋិស្សមិ,
សីលំ មេ អវក្ខតំ ភវិស្សតិ, ឧចាយេនេវស្ស មាណំ ភិទ្ធិស្សមិ, សា ចស្ស វក្ខា
ភវិស្សតី”តិ សត្តមេ ធិវសេ សូរិយុគ្គមនំ វាវេសិ។ មនុស្សា សូរិយស្ស
អនុក្ខមនេន ឧញ្ញាឡា ជាតិមន្តតាបសំ ឧបសង្កមិត្វា “ភន្តេ, តុម្ពេ សូរិយស្ស
ឧត្តន្តំ ន ទេថា”តិ បុច្ឆិសុ។ សោ “ន មេតំ កម្មំ, គង្គាតីវេ បន ឯកោ
ចណ្ណាលតាបសោ វសតិ, តស្សេតំ កម្មំ សិយា”តិ អាហា។ មនុស្សា មហាសត្ថំ

ឧបសគ្គមិត្តា “ភន្តេ, តុម្ពេ សូរិយស្ស ឧគ្គន្តំ ន ទេថា” តិ បុច្ឆីសុ។ “អាមារុសោ” តិ។
 “កីការណា” តិ? “តុម្ពា កំ កុលូបកតាបសោ មំ និរបរាធំ អភិសបិ, តស្មី
 អាកន្ធា ឧមាបនត្ថំ មម ចាទេសុ បតិទេ សូរិយំ វិស្សន្នេស្សមិ” តិ។ តេ កន្ធា តំ
 អាកឡន្តា អានេត្វា មហាសត្តស្ស ចាទមូលេ និបជ្ជាបេត្វា ឧមាបេត្វា “សូរិយំ
 វិស្សន្នេយ, ភន្តេ” តិ អាហំសុ។ “ន សក្កា វិស្សន្នេតុំ, សចាហំ វិស្សន្នេស្សមិ,
 ឥមស្ស សត្តជា មុទ្ធា ជលិស្សតិ” តិ។ “អថ, ភន្តេ, កី ករោមា” តិ។ មហាសត្តោ
 “មត្តិកាបិណ្ឌំ អាហារថា” តិ អាហារាបេត្វា “ឥមំ តាបសស្ស សីសេ វេបេត្វា
 តាបសំ ឌីតារេត្វា ឧទកេ វេបេយ, យទា សូរិយោ ទិស្សតិ, តទា តាបសោ ឧទកេ
 និមុដ្ឋតូ” តិ វត្វា សូរិយំ វិស្សន្នេសិ។ សូរិយរស្មីហិ ដុដ្ឋមត្តេវ មត្តិកាបិណ្ឌោ
 សត្តជា ភិដ្ឋិ។ តាបសោ ឧទកេ និមុដ្ឋិ។ តេន វុត្ថំ -

៦៤.

“យំ សោ តទា មំ អភិសបិ, កុបិតោ ទុដ្ឋមានសោ;
 តស្សេវ មត្តកេ និបតិ, យោគេន តំ បមោចយិ” តិ។

តត្ថ យំ សោ តទា មំ អភិសបិ តិ សោ ជាតិមន្តជដិលោ យំ មុទ្ធជាលនំ
 សន្ធាយ តទា មំ អភិសបិ, មយ្ហំ សបំ អទាសិ។ តស្សេវ មត្តកេ និបតិ តំ
 មយ្ហំ ឧបរិ តេន ឥច្ឆិតំ តស្សេវ បន ឧបរិ និបតិ និបតនភារេន អដ្ឋាសិ។
 ឯវញ្ញោតំ ហោតិ យថា តំ អប្បទុដ្ឋស្ស បទុស្សតោ។ វុត្ថញ្ញោតំ ភកវតា - “យោ
 អប្បទុដ្ឋស្ស នរស្ស ទុស្សតិ... បេ... បដិវាតំវ ឱត្តោ” តិ (ធម. ប. ១២៥; សុ. និ. ៦៦៧;
 ជា. ១.៥.៩៤)។ យោគេន តំ បមោចយិ តំ តស្ស ភាសិតំ មត្តកជាលនំ
 ឧបាយេន តតោ បមោចេសី, តំ វា ជដិលំ តតោ បមោចេសី, យេន ឧបាយេន តំ
 ន ហោតិ, តថា អកាសិន្ទិអត្ថោ។

យញ្ញី តេន ចារមិតាបរិការវនសមិទ្ធាហិ នាធាសមាបត្តិវិហារបរិបូរិតាហិ
សីលទិដ្ឋិសម្បទាហិ សុសង្ខតសន្តានេ មហាករុណាធិវាសេ មហាសត្តេ
អរិយូបវាទកម្មំ អភិសបសង្ខាតំ ជរុសវចនំ បយុត្តំ, តំ មហាសត្តស្ស
ខេត្តវិសេសភាវតោ តស្ស ច អដ្ឋសយជរុសតាយ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ហុត្វា
សច សោ មហាសត្តំ ន ខមាបេសិ, សត្តមេ ទិវសេ វិបច្ឆនសភាវំ ជាតំ,
ខមាបិតេ បន មហាសត្តេ បយោកសម្បត្តិបដិពាហិតត្តា អវិចាកធម្មតំ
អាបដ្ឋិ អហោសិកម្មភាវតោ។ អយញ្ញី អរិយូបវាទចាបស្ស
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយស្ស ច ធម្មតា។ តត្ថ យំ សត្តមេ ទិវសេ ពោធិសត្តេន
សូរិយុគ្គមននិវារណំ កតំ, អយមេត្ថ យោគោតិ អធិប្បតោ ឧចាយោ។ តេន
ហិ ឧត្តាឡា មនុស្សា ពោធិសត្តស្ស សន្តិកេ តាបសំ អានត្វា ខមាបេសុំ។ សោបិ
ច មហាសត្តស្ស គុណោ ជានិត្វា តស្មី ចិត្តំ បសាទេសីតិ វេទិតព្វំ។ យំ បនស្ស
មត្តកេ មត្តិកាបិណ្ឌាស្ស ឋបនំ, តស្ស ច សត្តជា ជាលនំ កតំ, តំ មនុស្សានំ
ចិត្តានុវក្ខណាត្ថំ, អញ្ញាថា ហិ ឥមេ បព្ពជិតាបិ សមាធា ចិត្តស្ស វសេ វត្តន្តិ, ន
បន ចិត្តំ អត្តនោ វសេ វត្តាបេន្តិតិ មហាសត្តម្បី តេន សទិសំ កត្វា
គណ្ហាយ្យំ។ តទស្ស នេសំ ទីយវត្ថុំ អហិតាយ ទុក្ខាយាតិ។

៦៥. ឥធានិ យទត្ថំ តទា តស្មី តាបសេ ចិត្តំ អទ្ធិសេត្វា សុបរិសុទ្ធិំ សីលមេវ
រក្ខិតំ, តំ ទស្សេតុំ “អនុវត្តិ មម សីល”ន្តិ ឱសានគាថមាហា។ តំ ហេដ្ឋា
វុត្តត្ថមេវ។

តទា មណ្ឌាព្យោ ឧទេនោ, មាតត្ថោ លោកនាថោ។

ឥធាបិ សេសចារមិយោ និទ្ធាវេតត្តា។ តថា និហ័នជាតិកស្ស សតោ
យថាធិប្បាយំ ទិដ្ឋមផ្តលិកាយ មាននិគ្គហោ, បព្ពជិត្វា “ទិដ្ឋមផ្តលិកាយ
អវស្សយោ ភវិស្សមី”តិ ឧប្បន្នចិត្តោ អរញ្ញំ កត្វា បព្ពជិត្វា

សត្វទីវសព្ទន្តរេយេវ យថាធិប្បាយំ ឈានាភិញ្ញាទិព្ពត្តនំ, តតោ អាគន្ធា
ទិដ្ឋមម្ពលី កាយ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តិយា ឧចាយសម្មាទនំ, មណ្ឌាព្យកុមារស្ស
មានទិគ្គហោ, ជាតិមន្តតាបសស្ស មានទិគ្គហោ, តស្ស ច អជាទន្តស្សេវ
ភាវិនោ ជីវិតន្តរាយស្ស អបនយនំ, មហាបរាជស្សបិ តស្ស អកុដ្ឋិត្វា
អត្ថនោ សីលានុវត្តណំ, អច្ឆរិយព្ពតទាធិហារិយ ករណាន្តិ ឯវមានយោ
មហាសត្វស្ស គុណានុភាវាវិភាវេតព្ពា។

មាតង្គចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. ធម្មទេវបុត្តចរិយាវណ្ណានា

២៦. អជ្ឈមេ មហាបក្ខោតិ មហាបរិវារោ។ មហិទ្ធិកោតិ មហាតិយា
ទេវិទ្ធិយា សមន្នាគតោ។ ធម្មោ នាម មហាយក្ខោតិ នាមេន ធម្មោ នាម
មហានុភាវោ ទេវបុត្តោ។ សព្វលោកានុកម្មកោតិ វិភាគំ អកត្វា
មហាករុណាយ សព្វលោកំ អនុគ្គណ្ណនកោ។

មហាសត្តោ ហិ តទា កាមាវចរទេវលោកេ ធម្មោ នាម ទេវបុត្តោ ហុត្វា
និព្ពត្តិ។ សោ ទិព្ពាលង្ការបដិមណ្ឌិតោ ទិព្ពរថមភិរុយ្ហ អច្ឆរាគណបរិវតោ
មនុស្សេសុ សាយមាសំ ភុស្ណិត្វា អត្ថនោ អត្ថនោ យវទ្ធាវេសុ សុខកថាយ
និសិន្នេសុ បុណ្ណាមុចោសថទិវសេ តាមនិគមរាជធានីសុ អាកាសេ វេត្វា
“ចាលោភិចាតាធិហិ ទសហិ អកុសលកម្មបថហិវិរមិត្វា តិវិធសុចរិតធម៌
បូរេថ, មត្តេយ្យា បេត្តេយ្យា សាមញ្ញា ព្រហ្មញ្ញា កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិនោ ភវេថ,
សគ្គបរាយនា ហុត្វា មហន្តំ យសំ អនុភវិស្សថា”តិ មនុស្សេ
ទសកុសលកម្មបថេ សមាទបេន្តោ ជម្ពុទីបំ បទក្ខិណំ ករោតិ។ តេន វុត្តំ -

“ធនកុសលកម្មបថេ, សមាធិបេន្តោ មហាជនំ;
ចរាមិ គាមនិគមំ, សមិទ្គោ សបរិជ្ជនោ” តិ។

តត្ថ សមិទ្គោតិ ធម្មិកេហិ ធម្មវាទីហិ សហាយេហិ សសហាយោ។

តេន ច សមយេន អធម្មោ នាមេកោ ទេវបុត្តោ កាមាវចរទេវលោកេ
និព្ពត្តិ។ “សោ ចាលំ ហនថ, អទិន្នំ អាទិយថា” តិអាទិនា នយេន សត្ត
អកុសលកម្មបថេ សមាធិបេន្តោ មហាតិយា បរិសាយ បរិវុតោ ជម្ពុទ្ធិបំ វាមំ
ករោតិ។ តេន វុត្ថំ -

៦៨.

“ចាចោ កធនិយោយក្ខោ, ទីបេន្តោ ធន ចាបកេ;
សោបេត្ត មហិយា ចរតិ, សមិទ្គោ សបរិជ្ជនោ” តិ។

តត្ថ ចាចោតិ ចាបធម្មហិ សមន្នាគតោ។ កធនិយោតិ ជន្មមច្ឆរី។ យក្ខោតិ
ទេវបុត្តោ។ ទីបេន្តោ ធន ចាបកេតិ សព្ពលោកេ គោចរំ នាម សត្តានំ
ឧបភោគបរិភោគាយ ជាតំ។ តស្មា សត្តេ វុទ្ធិត្វាយំ កិញ្ចិ កត្វា ច អត្តា
បីលោតត្តោ, ឥន្ទ្រិយានិ សន្តប្បតញ្ញានីតិអាទិនា នយេន ចាលាតិចាតាទិកេ
ធន លាមកធម្មេ កត្តត្ថេ កត្វា បកាសេន្តោ។ សោបេត្តោតិ សោបិ អធម្មោ
ទេវបុត្តោ ឥមស្មី ជម្ពុទ្ធិបេ។ មហិយាតិ ភូមិយា អាសន្នេ, មនុស្សានំ
ធន្យនសវន្យូបចារេតិ អត្តោ។

៦៩. តត្ថ យេ សត្តា សាធុកម្មិកា ធម្មគរុនោ, តេ ធម្មំ ទេវបុត្តំ តថា
អាគច្ឆន្តមេវ ទិស្វា អាសនា វុជ្ជាយ គន្ធមាលាទីហិ បូជេន្តា យាវ
ចក្កបថសមតិក្កមនា តាវ អភិវុទ្ធិ, បញ្ចលិកា នមស្យមាណ តិជ្ជន្តិ, តស្ស
វចនំ សុត្វា អប្បមត្តា សក្កច្ចំ បុញ្ញានិ ករោន្តិ។ យេ បន សត្តា ចាបសមាចារា

កុរុរកម្មន្តា, តេ អធម្មស្ស វចនំ សុត្វា អព្ពនុមោទន្តិ, ភិយ្យោសោមត្ថាយ
ចាចានិ សមាចរន្តិ។ ឯវំ តេ តទា អញ្ញមញ្ញស្ស ឧដ្ឋវិបច្ឆនីកវាទា ចេវ
ឧដ្ឋវិបច្ឆនីកកិរិយា ច ហុត្វា លោកេវិចរន្តិ។ តេនាហ ភគវា “ធម្មវាទី អធម្មោ
ច, ឧកោ បច្ឆនិកា មយ”ន្តិ។

ឯវំ បន កច្ឆន្តេ កាលេ អថេកទិវសំ តេសំ វថា អាកាសេ សម្ពុខា អហោសុំ។
អថ នេសំ បរិសា “តុម្ពេ កស្ស, តុម្ពេ កស្ស”តិ បុច្ឆិត្វា “មយំ ធម្មស្ស, មយំ
អធម្មស្ស”តិ វត្វា មគ្គា ឌីក្កមិត្វា ទិដ្ឋា ជាតា។ ធម្មស្ស បន អធម្មស្ស ច វថា
អភិមុខា ហុត្វា ព្យាសាយ ព្យាសំ អាហាច្ឆ អជ្ជសុ។ “តវ វចំ ឌីក្កមាបេត្វា មយ្ហំ មគ្គំ
ទេហិ, តវ វចំ ឌីក្កមាបេត្វា មយ្ហំ មគ្គំ ទេហិ”តិ អញ្ញមញ្ញំ មគ្គនាបនត្ថំ វិវាទំ
អកំសុ។ បរិសា ច នេសំ អាវុជានិ អភិហរិត្វា យុទ្ធសង្គា អហោសុំ។ យំ សន្ទាយ
វុត្ថំ -

“ធុរេ ធុរំ យជ្ឈយន្តា, សមិម្ហា បដិបថេ ឧកោ”។

៧០.

“កលហោ វត្ថតី ភេស្មា, កល្យាណាចាបកស្ស ច;
មគ្គា ឌីក្កមនត្ថាយ, មហាយុទ្ធោ ឧបជ្ឈិតោ”តិ។

តត្ថ ធុរេ ធុរន្តិ ឯកស្ស វជីសាយ ឥតរស្ស វជីសំ យជ្ឈយន្តា។ សមិម្ហាតិ
សមាគតា សម្ពុទ្ធិភូតា។ បុន ឧកោតិ វចនំ ឧកោបិ មយំ អញ្ញមញ្ញស្ស បច្ឆនីកា
ហុត្វា លោកេវិចរន្តា ឯកទិវសំ បដិមុខំ អាគច្ឆន្តា ទិសុ បរិសាសុ ឧកោសុ
បស្សេសុ មគ្គតោ ឌីក្កន្តាសុ សហ វថេន មយំ ឧកោ ឯវំ សមាគតាតិ ទស្សនត្ថំ
វុត្ថំ។ ភេស្មាតិ ភយជនកោ។ កល្យាណាចាបកស្ស ចាតិ កល្យាណស្ស ច
ចាបកស្ស ច។ មហាយុទ្ធោ ឧបជ្ឈិតោតិ មហាសង្គាមោ បច្ចុបជ្ឈិតោ អាសិ។

អញ្ញមញ្ញស្ស ហិ បរិសាយ ច យុជ្ឈិតុកាមតា ជាតា។ តត្ថ ហិ ធម្មា អធម្មំ
អាហា - “សម្ម, តំ អធម្មា, អហំ ធម្មា, មគ្គោ មយ្ហំ អនុច្ឆរិកោ, តវ រជំ
ឡិក្កមាបេត្វា មយ្ហំ មគ្គំ ទេហិ” តិ។ ឥតរោ “អហំ ទទ្ធយយានោ ពលវា អសន្តាសី,
តស្មា មគ្គំ ន ទេមិ, យុទ្ធិំ បន ករិស្សាមិ, យោ យុទ្ធន្ទិ ជិនិស្សតិ, តស្ស មគ្គោ
ហោតូ” តិ អាហា។ តេនេវាហា -

“យសោករោ បុញ្ញករោហមស្មិ, សនាតុតោ សមណាព្រាហ្មណានំ;
មគ្គារហោ ទេវមនុស្សបូជិតោ, ធម្មា អហំ ទេហិ អធម្ម មគ្គំ។

“អធម្មយានំ ទទ្ធយមារុហិត្វា, អសន្តសន្តោ ពលវាហមស្មិ;
ស កិស្ស ហេតុម្ហី តវជ្ជ ទដ្ឋំ, មគ្គំ អហំ ធម្ម អទិន្នបុព្វំ។

“ធម្មា ហវេ ចាតុរហោសិ បុព្វេ, បច្ឆា អធម្មា ឧទចាទិ លោកេ;
ជេជ្ជោ ច សេជ្ជោ ច សនន្តនោ ច, ឧយ្យាហិ ជេជ្ជស្ស កនិជ្ជ មគ្គា។

“ន យាចនាយ នបិ ចាតិរូចា, ន អរហតា តេហំ ទទេយ្យ មគ្គំ;
យុទ្ធានោ ហោតុ ឧភិន្នមជ្ជ, យុទ្ធម្ហី យោ ជេស្សតិ តស្ស មគ្គោ។

“សញ្ញា ទិសា អនុវិសដោហមស្មិ, មហាព្ពលោ អមិតយសោ អតុល្យោ;
គុណោហិ សព្វេហិ ឧបេត្វាចោ, ធម្មា អធម្ម តំ កេចំវិជេស្សសិ។

“លោហោន វេ ហញ្ញតិ ជាត្វបំ, ន ជាត្វបេន ហនន្តិ លោហំ;
សចេ អធម្មា ហញ្ញតិ ធម្មមជ្ជ, អយោ សុវណ្ណំ វិយ ទស្សនេយ្យំ។

“សចេ តុវំ យុទ្ធពលោ អធម្ម, ន តុយ្ហំ វុឡា ច គ្វ ច អត្ថិ;
មគ្គញោ តេ ទម្មិ បិយាប្បិយេន, វាចា ធុរុត្តានិបិ តេ ឧមាមី” តិ។ (ជា.
១.១១.២៦-៣២);

ឥមា ហិ តេសំ វចនបដិវចនកថា។

តត្ថ យសោករោតិ ធម្មនិយោជនវសេន ទេវមនុស្សានំ យសនាយកោ។
ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ សទាត្ថតោតិ សទា ធុតោ និច្ចប្បសត្តោ។ ស
កិស្ស ហេតុម្ហី តវដ្ឋ ទដ្ឋន្តិ សោម្ហី អហំ អធម្មា អធម្មយានវចំ អភិរុទ្ធោ
អភិតោ ពលវា, កីការណា អដ្ឋ, ភោ ធម្ម, កស្សចិ អទិន្នបុព្វំ មគ្គំ តុយ្ហំ ទម្ហី។
ចាតុរហោសីតិ បឋមកប្បិកកាលេ ឥមស្មី លោកេ
ធនកុសលកម្មបថធម្មា បុព្វេ ចាតុរហោសិ, បច្ឆា អធម្មា។ ជេដ្ឋោ ចាតិ បុរេ
និព្ពត្តការេន អហំ ជេដ្ឋោ ច សេដ្ឋោ ច ចោរាណាកោ ច, តុំ បន កនិដ្ឋោ, តស្មា
“មគ្គា ឧយ្យាហិ”តិ វទតិ។

នបិ ចាតិរូចាតិ អហញ្ញំ ភោតោ នេវ យាចនាយ ន បដិវចនេន ន
មគ្គារហតាយ មគ្គំ ទទេយ្យំ។ អនុវិសដោតិ អហំ ចតស្សោ ទិសា ចតស្សោ
អនុទិសាតិ សញ្ញា ទិសា អត្ថនោ គុណាន បត្ថដោ បញ្ញាតោ។ លោហោនាតិ
អយោមុដ្ឋិកេន។ ហញ្ញាតីតិ ហនិស្សតិ។ យុទ្ធពលោ អធម្មាតិ សចេ តុវំ
យុទ្ធពលោ អសិ អធម្ម។ វុឡា ច ករូ ចាតិ យទិ តុយ្ហំ ឥមេ វុឡា ឥមេ ករូ
បណ្ឌិតាតិ ឯតំ នត្ថិ។ បិយាប្បិយេនាតិ បិយេនវិយ អប្បិយេន, អប្បិយេនបិ
ទទន្តោ (ជា. អដ្ឋ. ៤.១១.៣២) បិយេនវិយ តេ មគ្គំ ទទាមីតិ អត្ថោ។

៧១. មហាសត្តោ ហិ តទា ចិន្តេសិ - “សចាហំ ឥមំ ចាបបុគ្គលំ
សព្វលោកស្ស អហិតាយ បដិបទ្ធិ ឯវំ មយាវិលោមគ្គាហំ គហោត្វា បិតំ អច្ឆរំ
បហារិត្វា ‘អនាចារ មា ឥធិតិជ្ជ, សីយំ បដិក្កមវិនស្ស’តិ វទេយ្យំ, សោ
តន្ត្រណាញោវ មម ធម្មតេជេន ភុសមុដ្ឋិវិយ វិកិរេយ្យ, ន ខោ បន មេតំ បតិវុបំ,
ស្វាហំ សព្វលោកំ អនុកម្មន្តោ ‘លោកត្ថចរិយំ មត្តកំ ចាបេស្សមី’តិ
បដិបទ្ធិមិ, អយំ ខោ បន ចាចោ អាយតី មហាទុក្ខភាគី, ស្វាយំ មយា

វិសេសតោ អនុកម្មិតតោ, តស្មាស្ស មគ្គំ ទស្សមិ, ឯវំ មេ សីលំ សុវិសុទ្ធំ
អខណ្ឌិតំ ភវិស្សតី”តិ។ ឯវំ បន ចិន្តត្វា ពោធិសត្ត “សចេ តុវំ យុទ្ធពាលោ”តិ
គាជំ វត្វា ថោកំ មគ្គតោ ឌីក្កន្តមត្ត ឯវំ អធម្មោ រថេ ថាតុំ អសក្កោន្តោ
អវំសិរោ បថវិយំ បតិក្វា បថវិយាវិវេ ទិន្នេ គន្ធា អវិចិម្ហំ ឯវំ និព្ពត្តិ។ តេន វុត្តំ
“យទិហំ តស្ស កុប្បយ្យ”ន្តិអាទិ។

តត្ថ យទិហំ តស្ស កុប្បយ្យន្តិ តស្ស អធម្មស្ស យទិ អហំ កុដ្ឋយ្យំ។
យទិ ភិន្នេ តចោគុណាន្តិ តេនេវ ស្ស កុដ្ឋនេន មយ្ហំ តចោគុណំ សីលសំវំ យទិ
វិធាសេយ្យំ។ សហបរិជនំ តស្សាតិ សបរិជនំ តំ អធម្មំ។ រជក្ខតន្តិ រជមិវ ភូតំ,
រជការំ បត្តំ អហំ ករេយ្យំ។

៧២. អបិចាហន្តិ ឯត្ថ អហន្តិ និចាតមត្តំ។ សីលរក្ខាយាតិ សីលរក្ខណាត្តំ។
និព្ពាបេត្វាណាតិ បដិកច្ឆេវ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយស្ស ឧបដ្ឋាបិតត្វា តស្មី អធម្ម
ឧប្បជ្ឈនកកោធស្ស អនុប្បាទនេនេវ ឆោសបរិឡាហវ្យបសមនេន មានសំ
វ្យបសមេត្វា។ សហ ជនេនោក្ខមិត្វាតិ មយ្ហំ បរិជនេន សទ្ធិ មគ្គា ឌីក្កមិត្វា
តស្ស ចាបស្ស អធម្មស្ស អហំ មគ្គំ អទាសី។

៧៣. សហ បថតោ ឌីក្កន្តតិ វុត្តនយេន ចិត្តស្ស វ្យបសមំ កត្វា “មគ្គំ តេ
ទម្មី”តិ ច វត្វា ថោកំ មគ្គតោ សហ ឌីក្កមនេន។ ចាបយក្ខស្សាតិ
អធម្មនេវ បុត្តស្ស។ តាវទេតិ តដ្ឋណំ ឯវំ មហាបថីវិវេ មទាសី។
ជាតកដ្ឋកថាយំ បន “មគ្គញោ តេ ទម្មី”តិ គាថាយ កថិតក្ខណោយេវាតិ វុត្តំ។

ឯវំ តស្មី ភូមិយំ បតិតេ ចតុនហុតាធិកទ្ធិយោជនសតសហស្សពហុលា
សកលំ វារវំ ជារន្តិបិ មហាបថី “នាហមិមំ ចាបបុរិសំ ជារមី”តិ កថេន្តិ
វិយ តេន បិតដ្ឋានេ ទ្ធិជា ភិទ្ធិ។ មហាសត្តោ បន តស្មី និបតិក្វា អវិចិម្ហំ និព្ពត្តេ

រដ្ឋបាល យថាបិតោវ សបរិជនោ មហតា ទេវានុភាវេន គមនមគ្គេនេវ គន្ធា
អត្ថនោ ភវនំ ចារិសិ។ តេជាហ ភគវា -

“ខន្តីពលោ យុទ្ធពលំ វិជេត្វា, ហន្តា អធម្មំ និហនិត្វ ភូម្យា;
ចាយាសិ វិត្តោ អភិរុយ្ហ សន្ននំ, មគ្គេនេវ អតិពលោ សច្ចនិក្កមោ”តិ។
(ជា. ១.១១.៣៤);

តទា អធម្មា ទេវទត្តោ អហោសិ, តស្ស បរិសា ទេវទត្តបរិសា, ធម្មា
លោកនាថោ, តស្ស បរិសា ពុទ្ធបរិសា។

ឥតាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សេសទាវមិយោ យថាវហំ និទ្ធាវេតញ្ចា។ តថា
ឥតាបិ ទិព្វេហិ អាយុវណ្ណាយសសុខអាធិបតេយ្យេហិ ទិព្វេហាវ ឧទ្យាវេហិ
កាមគុណេហិ សមប្បិតស្ស សមដ្ឋិត្វតស្ស អនេកសហស្សសង្ខាហិ អច្ចរាហិ
សព្វកាលំ បរិចារិយមានស្ស មហតិ បមាទដ្ឋានេ បិតស្ស សតោ ព្យាសកម្មិ
បមាទំ អនាបដ្ឋិត្វា “លោកត្ថចរិយំ មត្តកំ ចាបេស្សមី”តិ មាសេ មាសេ
បុណ្ណាមិយំ ធម្មំ ទីបេន្តោ សបរិជនោ មនុស្សបថេវិចរិត្វា មហាករុណាយ
សព្វសត្តេ អធម្មតោវិវេចិត្វា ធម្មេ និយោជនំ, អធម្មេន សមាគតោបិ តេន
កតំ អនាចារំ អគណេត្វា តត្ថ ចិត្តំ អកោបេត្វា ខន្តិមេត្តានុទ្ទយមេវ
បច្ចុបដ្ឋបេត្វា អខណ្ឌំ សុវិសុទ្ធព្វា កត្វា អត្ថនោ សីលស្ស រក្ខណាន្តិ
វាវមាទយោ មហាសត្តស្ស គុណានុភាវាវិភាវេតញ្ចាតិ។

ធម្មទេវបុត្តចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. អលីនសត្តចរិយាវណ្ណានា

៧៤. នវមេ បញ្ចាលរដ្ឋតិ វេនាមកេ ជនបទេ។ នគរវេរ, កបិលាយន្តិ
“កបិលា”តិ វេនាមកេ ឧត្តមនគរេ។ “នគរវេរ”តិ វេនាមកេ “បុរុត្តមេ”តិ
វេនាមកេ តស្មី កាលេ ជម្ពុជីបេ សព្វនគរានំ តស្ស នគរស្ស
អគ្គនគរភាវនស្សនត្ថំ។ ជយទ្ធិសោ នាមាតិ រញ្ញា អត្តនោ បច្ចត្តិកេ ជិតេ
ជាតោ, អត្តនោ វា បច្ចាមិត្តភូតំ យ ក្ខិនិសម្ពាតំ ជយទ្ធិសំ ជិតោតិ
វេនាមកេ។ សីលគុណាមុចាគតោតិ អាចារសីលញ្ជេវ
ឧស្សហសម្មត្តិយាទិរាជគុណញ្ច ឧចាគតោ, តេន សមន្នាគតោតិ អត្តោ។

៧៥. តស្ស រញ្ញាតិ ជយទ្ធិសរាជស្ស, អហំ បុត្តោ អហោសិន្តិ វេនាមកេ។
សុតធម្មោតិ យាវតា រាជបុត្តេន សោតព្ពធម្មោ នាម, តស្ស សព្វស្ស សុតត្តា
សុតធម្មោ, ពហុស្សតោតិ អត្តោ។ អថ វា សុតធម្មោតិ វិស្សតធម្មោ,
ធម្មចរិយាយ សមចរិយាយ បកាសោ បញ្ញាតោ, លោកេ បត្តជកិត្តិធម្មោតិ
អត្តោ។ អលីនសត្តោតិ វេនាមកេ។ គុណាវាតិ ឧទ្យាវេហិ មហាបុរិសគុណាហិ
សមន្នាគតោ។ អនុវត្តបរិជនោ សទាតិ សទ្ធាទិគុណាវិសេសយោគតោ ចត្វាហិ
សង្កហវត្ថុហិ សម្មនេវ សង្កហណតោ ច សព្វកាលំ សម្មត្តបរិវារជនោ។

៧៦. បិតាមេ មិគ្គំ គន្ធា, ចោរិសាទំ ឧចាគមីតិ មយ្ហំ បិតា ជយទ្ធិសរាជា
មិគ្គំ ចរន្តោ អរញ្ញមជ្ឈំ គន្ធា ចោរិសាទំ មនុស្សទាទកំ យ ក្ខិនិបុត្តំ ឧបគញ្ញិ,
តេន សមាគមិ។

ជយទ្ធិសរាជា កិរ ឯកទិវសំ “មិគ្គំ គមិស្សមី”តិ តទន្ទុបេន មហាតា
បរិវារេន កបិលនគរតោ និក្ខមិ។ តំ និក្ខន្តមត្តមេវ តក្កសិលាវាសី នន្ទោ នាម
ព្រាហ្មណោ ចតស្សោ សតារហា គាថា នាម កថេតុំ អាទាយ ឧបសង្កមិត្វា
អត្តនោ អាគមនការណំ រញ្ញោ អាហោចេសិ។ រាជា “និវត្តិត្វា សុណិស្សមី”តិ
តស្ស វេនាមកេ បរិព្ពយញ្ច ទាបេត្វា អរញ្ញំ បរិវេជ្ជា “យស្ស បស្សេន មិកោ

បលាយតិ, តស្សេវ សោ គីវា"តិ វត្ថា មិគ បរិយេសន្តោវិចារតិ។ អថេកោ
បសទមិគោ មហាជនស្ស បទសន្តោ អាសយតោ និក្ខមិត្តា រញ្ជោ អភិមុខោ
គន្ធា បលាយិ។ អមច្ឆា បរិហាសំ ករីសុ។ រាជា តំ អនុពន្ធិត្ថា តិយោជនមត្តកេ
តំ បរិក្ខណាជំ បិតំវិជ្ជិត្ថា ចាតេសិ។ បតិ តំ ខគ្គន ទិដ្ឋា កត្វា អនត្តិកោបិ
“មំសេន មិគំ គហេតុំ ឆាសក្ខី”តិ វចនមោចនត្ថំ កាដេ កត្វា អាគច្ឆន្តោ
ឯកស្ស និក្រោធស្ស មូលេ ទត្តតិណេសុ និសីទិត្ថា ថោកំវិស្សមិត្តា គន្ធី
អារតិ។

តេន ច សមយេន តស្សេវ រញ្ជោ ជេដ្ឋភាតា ជាតទិវសេ ឯវ ឯកាយ
យក្ខិនិយា ខាទិតុំ គហិតោ អារក្ខមនុស្សហិ អនុពន្ធាយ តាយ និទ្ទមនមគ្គន
គច្ឆន្តិយា ឧវេ បបិតោ មាតុសញ្ញាយ មុខេន ជនគ្គហណេន បុត្តសិនេហំ
ឧប្បាទេត្វា សំវឡិយមាឆោ តទាហារោបយោគិតាយ មនុស្សមំសំ ខាទន្តោ
អនុក្កមេន វុទ្ធិប្បត្តោ អត្តានំ អន្តរឆាបនត្ថំ យក្ខិនិយា ទិន្នឌីសធម្មលានុភាវេន
អន្តរហិតោ ហុត្វា មនុស្សមំសំ ខាទិត្វា ជីវន្តោ តាយ យក្ខិនិយា មតាយ តំ
ឌីសធម្មលំ អត្តនោ បមាទេន ឆាសេត្វា ទិស្សមាជ្ឈចោវ មនុស្សមំសំ ខាទន្តោ
នគ្គោ ឧត្តិគ្គវិវបទស្សនោ រាជបុរិសេហិ បស្សិត្វា អនុពន្ធា បលាយិត្វា អរញ្ញំ
បរិសិត្វា តស្ស និក្រោធស្ស មូលេ វាសំ កហ្សេន្តោ រាជានំ ទិស្វា “កក្ខោសិ
មេ”តិ ហត្ថេ អគ្គហេសិ។ តេន វុត្ថំ “សោ មេ បិតុមគ្គហេសិ, កក្ខោសិ មម មា
ចលី”តិ អាទិ។

តត្ថ សោ មេ បិតុមគ្គហេសីតិ សោ ចោរិសាឆោ មម បិតុំ ជយទ្គិសរាជានំ
អត្តនោ និសិន្នវុក្ខសមីបមាគតំ “មម កក្ខោ តុំ អាគតោសិ,
ហត្ថបរិប្បន្ននាទិវសេន មា ចលី, ចលន្តម្បិ អហំ តំ ខាទិស្សមី”តិ ហត្ថេ
អគ្គហេសិ។

៧៧. តស្សន្តិ តស្ស យ ក្ខិនិបុត្តស្ស។ តសិកវេជិតោតិ ចិត្តត្រាសេន
តសិតោ សរិរិបរិកម្មេន វេជិតោ។ ឡុក្ខម្ពោតិ ឡុក្ខន្ធំ ឡុក្ខន្ធំ ចន្ទកាវោ, យេន សោ
តតោ បលាយិតុំ នាសក្ខិ។

មិគវំ គហេត្វា មុញ្ចស្សតិ ឯត្ថ មិគវន្តិ មិគវសេន លទ្ធាត្ថា តំ មិគមំសំ
“មិគវ”ន្តិ អាហា, ឥមំ មិគមំសំ គហេត្វា មំ មុញ្ចស្សតិ អត្ថោ។ សោ ហិ រាជា នំ
យ ក្ខិនិបុត្តំ ទិស្វា ភីតោ ឡុក្ខម្ពំ បត្វា ខាលុកាភិយ អដ្ឋាសិ។ សោ វេគេន
គន្ធា តំ ហត្ថ គហេត្វា “គក្កោសិ មេ អាគតោសិ”តិ អាហា។ អថ នំ រាជា សតី
បច្ចុប្បដ្ឋបេត្វា “សចេ អាហារត្ថិកោ, ឥមំ តេ មំសំ ទទាមិ, តំ គហេត្វា ខាទ, មំ
មុញ្ចាហិ”តិ អាហា។ តំ សុត្វា ចោរិសាទោ “កិមិទំ មយ្ហមេវ សន្តកំ ទត្វា មយា
វោហារំ ករោសិ, ននុ ឥមំ មំសញ្ច ត្វញ្ច មម ហត្ថគតកាលតោ បដ្ឋាយ
មយ្ហមេវ សន្តកំ, តស្មា តំ បឋមំ ខាទិត្វា បច្ឆា មំសំ ខាទិស្សមី”តិ អាហា។

អថ រាជា “មំសនិក្កយេនាយំ ន មំ មុញ្ចតិ, មយា ច មិគវំ អាគច្ឆន្តេន តស្ស
ព្រាហ្មណស្ស ‘អាគន្ធា តេ ធនំ ទស្សមី’តិ បដិញ្ញា កតា។ សចាយំ យក្ខោ
អនុជានិស្សតិ, សច្ចំ អនុវត្តន្តោ គេហំ គន្ធា តំ បដិញ្ញំ មោចេត្វា បុន ឥមស្ស
យក្ខស្ស ភត្តត្ថំ អាគច្ឆេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេត្វា តស្ស តមត្ថំ អាហេចេសិ។ តំ សុត្វា
ចោរិសាទោ “សចេ ត្វំ សច្ចំ អនុវត្តន្តោ គន្តកាមោសិ, គន្ធា តស្ស
ព្រាហ្មណស្ស ធាតព្ធី ធនំ ទត្វា សច្ចំ អនុវត្តន្តោ សីយំ បុន អាគច្ឆេយ្យាសី”តិ
វត្វា រាជានំ វិស្សន្នេសិ។ សោ តេន វិស្សន្នោ “ត្វំ មា ចិន្តយិ, អហំ ចាតោវ
អាគមិស្សមី”តិ វត្វា មគ្គិមិក្កានិ សល្លក្ខន្តោ អត្ថនោ ពលកាយំ ឧបគន្ធា
តេន បរិវតោ នគរំ បរិសិត្វា នន្ទព្រាហ្មណំ បក្កោសាបេត្វា មហារហេ
អាសនេ និសីទាបេត្វា តា កាថា សុត្វា ចត្តារិ សហស្សនិ ទត្វា យានំ
អាហេចេត្វា “ឥមំ តក្កសិលមេវ នេថា”តិ មនុស្សេ ទត្វា ព្រាហ្មណំ ឧយ្យោដេត្វា

ធុតិយធីវសេ ចោរិសាទស្ស សន្តិកំ គន្ធកាមោ បុត្តំ រដ្ឋេ បតិជ្ឈបេតុំ
អនុសាសនិញ ទេន្តោ តមត្ថំ អាហោចេសិ។ តេន វុត្ថំ -

៧៨.

“មិគវំ គហេត្វា មុញ្ចស្ស, កត្វា អាគមនំ បុន;
ព្រាហ្មណស្ស ធនំ ទត្វា, បិតា អាមន្តយី មមំ។

៧៩.

“រដ្ឋំ បុត្ត បជិបដ្ឋ, មា បមដ្ឋិ បុរំ ឥទំ;
កតំ មេ ចោរិសាទេន, មម អាគមនំ បុនា”តិ។

តត្ថ អាគមនំ បុនាតិ បុន អាគមនំ បជិញ្ញាតស្ស ចោរិសាទស្ស សង្កំ
កត្វា។ ព្រាហ្មណស្ស ធនំ ទត្វាតិ តក្កសីលតោ អាគតស្ស នន្ទនាមស្ស
ព្រាហ្មណស្ស តា គាថា សុត្វា ចតុសហស្សបរិមាណំ ធនំ ទត្វា។ បិតា
អាមន្តយី មមន្តិ មម បិតា ជយទ្ធិសរាជា មំ អាមន្តេសិ។

កតំ អាមន្តេសីតិ ចេ? អាហា “រដ្ឋ”ន្តិអាធិ។ តស្សត្ថោ - បុត្ត, ត្វំ ឥមំ
កុលសន្តកំ រដ្ឋំ បជិបដ្ឋ, យថាហំ ធម្មេន សមេន រដ្ឋំ កាវេមិ, ឯវំ ត្វម្បិ ធនំ
ឧស្សាបេត្វា រដ្ឋំ កាវេហិ។ ត្វំ ឥទំ បុរំ រក្ខត្តោ រដ្ឋញ្ច កាវេន្តោ មា បមាទមាបដ្ឋិ,
អសុកស្មី ហ្មនេ និក្រោធរុក្ខមូលេ ចោរិសាទេន យក្ខេន កតមេតំ មយា សង្កំ
មម បុន តស្ស សន្តិកំ អាគមនំ ឧទ្ទិស្ស, កេវលំ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ធននានត្ថំ
ឥធាគតោ សច្ចំ អនុរក្ខត្តោ, តស្មា តត្ថាហំ គមិស្សមីតិ។

តំ សុត្វា មហាសត្ថោ “មា ខោ ត្វំ, មហារាជ, តត្ថ អគមាសិ, អហំ តត្ថ
គមិស្សមិ។ សចេ បន ត្វំ, តាត, គមិស្សសិយេវ, អហម្បិ តយា សទ្ធិ
គមិស្សមិយេវ”តិ។ “ឯវំ សន្តេ មយំ ឧកោបិ ន ភវិស្សម, តស្មា អហាមេវ តត្ថ

គមិស្សមី”តិ នាធម្មការេន វារេន្តំ រាជានំ សញ្ញាបេត្វា មាតាបិតារា វន្តិត្វា
បិតុ អត្តាយ អត្តានំ បរិច្ឆេទិត្វា សោតិភារាយ បិតរិ សាសិតវាទំ បយុញ្ញមាទេ
មាតុភតិទិភរិយាសុ ច សច្ចកិរិយំ ករោន្តីសុ អាវុធំ គហេត្វា នគរតោ
និក្ខមិត្វា អស្សុបុណ្ណមុខំ មហាជនំ អនុពន្ធន្តំ អាបុច្ឆិត្វា បិតរា អក្ខាតនយេន
យក្ខវាសមគ្គំ បដិបដ្ឋិ។ យក្ខនិបុត្តោបិ “ខត្តិយា នាម ពហុមាយា, កោ ជាតាតិ
កី ភរិស្សតី”តិ រុក្ខំ អភិរុហិត្វា រញ្ជោ អាគមនំ ឡិលោកេន្តោ និសិដ្ឋោ កុមារំ
អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា “បិតរំ និវត្តេត្វា បុត្តោ អាគតោ ភរិស្សតិ, នត្តិ មេ ភយ”ន្តិ
ឡិត្វា តស្ស បិដ្ឋិ ទស្សេត្វាវ និសីទិ។ មហាសត្តោ អាគន្ធា តស្ស បុរតោ
អជ្ឈាសិ។ តេន វុត្ថំ -

៨០.

“មាតាបិតុ ច វន្តិត្វា, និម្មិត្វាន អត្តនា;
និក្ខមិត្វា ធនុំ ខត្តំ, ចោរិសាទំ ឧបាគមិ”ន្តិ។

៨១. សសត្ថហត្ថបគតន្តិ សសត្ថហត្ថំ ឧបគតំ អាវុធជាណី មំ អត្តនោ
សន្តិកំ ឧបគតំ ទិស្វា។ កធាចិ សោ តសិស្សតីតិ សោ យក្ខោ អបិ តសេយ្យ។
តេន ភិដ្ឋិស្សតិ សីលន្តិ តេន តស្ស តាសុប្បាទនេន មយ្ហំ សីលំ វិនស្សតិ
សំកិលិស្សតិ។ បរិភាសំ កតេ មយីតិ មយី តស្ស បរិភាសំ កតេ សតិ។

៨២. សីលខណ្ឌាកយា មយ្ហំ, តស្ស ទេស្សំ ន ព្យាហរិទ្ធិ យថា ច
សីលភេទភយេន និហិតសត្តោ តស្ស សន្តិកំ អគមាសិ, ឯវំ មយ្ហំ
សីលខណ្ឌាកយា ឯវំ តស្ស ចោរិសាទស្ស ទេស្សំ អនិដ្ឋម្បិ ន ព្យាហរិ, កេវលំ
បន មេត្តចិត្តេន ហិតវាទី ឥទំ ឥទានិ វក្ខមាទំ វចនំ អភាសី។

មហាសត្តោ ច គន្ធា បុរោ ឋិតោ យ ក្ខិនិបុត្តោ តំ វិមំសិតុកាមោ
“កោសិ តុំ, កុតោ អាគតោ, កី មំ ន ជាតាសិ ‘លុទ្ធា មនុស្សមំសខាធកោ’តិ,
កស្មា ច ឥធាគតោសី”តិ បុច្ឆិ។ កុមារោ “អហំ ជយទ្គិសរញ្ញោ បុត្តោ, តុំ
ចោរិសាធកោតិ ជាតាមិ, បិតុ ជីវិតំ រក្ខិតុំ ឥធាគតោ, តស្មា តំ មុញ្ច, មំ
ខាធា”តិ អាហា។ បុន យ ក្ខិនិបុត្តោ មុខាការេនេ “តំ តស្ស បុត្តោតិ អហំ
ជាតាមិ, ទុក្ខំ បន តយា កតំ វរំ អាគច្ឆន្តោ”តិ អាហា។ កុមារោ “ន ឥទំ ទុក្ខំ,
យំ បិតុ អត្ថេ ជីវិតបរិច្ឆជនំ, មាតាបិតុហេតុ ហិ វរុបំ បុញ្ញំ កត្វា ឯកន្តេនេ
សគ្គេ បមោធិតិ, អហញ្ច ‘អមរណាធម្មោ នាម កោចិ សត្តោ នត្ថិ’តិ ជាតាមិ,
អត្តនា ច កិញ្ចិ កតំ ចាបំ នាម ន សរាមិ, តស្មា មរណតោបិ មេ ភយំ នត្ថិ, ឥទំ
សរីរំ មយា តេ និស្សជ្ឈំ, អគ្គី ជាលេត្វា ខាធា”តិ អាហា។ តេន វុត្ថំ -

៨៣.

“ឧជ្ឈាលេហិ មហាអគ្គី, បបតិស្សមិ វុក្ខតោ;
តុំ បក្កកាលមញ្ញាយ, ភក្ខយ មំ បិតាមហា”តិ។

តំ សុត្វា យ ក្ខិនិបុត្តោ “ន សក្កា ឥមស្ស មំសំ ខាធិតុំ, ឧចាយេន ឥមំ
បលាបេស្សមី”តិ ចិន្តេត្វា “តេន ហិ អរញ្ញំ បរិសិត្វា សារធារុនិ អាហរិត្វា
និទ្ទមេ អដ្ឋារេ ករោហិ, តត្ថ តេ មំសំ បចិត្វា ខាធិស្សមី”តិ អាហា។ មហាសត្តោ
តថា កត្វា តស្ស អាហារេសិ។ សោ តំ ឡិលោកេន្តោ “អយំ បុរិសសីហោ
មរណតោបិ ភយំ នត្ថិ, វរំ និព្ពយោ នាម ន មយា ទិដ្ឋបុញ្ញោ”តិ
លោមហំសជាតោ កុមារំ ឡិលោកេសិ។ កុមារោ កិស្ស មំ ឡិលោកេសិ, ន
យថាវុត្ថំ ករោសីតិ។ យ ក្ខិនិបុត្តោ មហាសត្តំ “សត្តនា តស្ស មុទ្ធា ជលេយ្យ,
យោ តំ ខាធយ្យ”តិ អាហា។ “សចេ មំ ន ខាធិតុកាមាសិ, អថ កស្មា អគ្គី
កាវេសី”តិ? “តវ បរិគ្គណ្ឌានត្ថ”ន្តិ។ “តុំ ឥធានិ មំ កថំ បរិគ្គណ្ឌិស្សសិ, ស្វាហំ

តិរច្ឆានយោជិយំ និព្វត្តោបិ សក្កស្ស ទេវវញ្ញោ អត្តានំ បរិគ្គណ្ឌិតំ ន អភាសិ”ន្តិ
ឥមមត្តំ ទស្សន្តោ -

“ឥទញ្ញំ សោ ព្រាហ្មណំ មញ្ញមាណោ, សសោ អវាសេសិ សកេ សរីរេ;
តេនេវ សោ ចន្ទិមា ទេវបុត្តោ, សសត្ថតោ កាមទុហជ្ជ យក្ខា”តិ។(ជា.
១.១៦.៩៣) -

កាថមាហ។

តត្ថ សសោ អវាសេសិ សកេ សរីរេតិ អត្តនោ សរីរបោតុ ឥមំ សរីរំ
ខាទិត្យា ឥធរសាតិ ឯវំ សកេ សរីរេ អត្តនោ សរីរំ ទេន្តោ តំ ព្រាហ្មណ្យបំ សក្កំ
តត្ថ វាសេសិ។ សសត្ថតោតិ “សសី”តិ ឯវំ សសសន្នេន បុត្តោ។ កាមទុហោតិ
កាមវង្សនោ។ យក្ខាតិ ទេវ។

ឯវំ មហាសត្តោ ចន្ទេ សសលក្ខណំ កប្បជ្ឈិយំ ចាជិហារិយំ សក្ខី កត្វា
អត្តនោ សក្កេនបិ បរិគ្គណ្ឌិតំ អសក្កណោយ្យតំ អភាសិ។ តំ សុត្វា
ចោរិសាទោ អច្ឆរិយព្ពតចិត្តជាតោ -

“ចន្តោ យថា រាហុមុខា បមុត្តោ, វិរោចតេ បន្ទរសេវ ភាណុមា;
ឯវំ តុវំ ចោរិសាទា បមុត្តោ, វិរោច កបិលេ មហានុភាវ;
អាមោទយំ បិតរំ មាតរញ្ច, សញ្ញោ ច តេ នន្ទតុ ញាតិបក្ខោ”តិ។(ជា.
១.១៦.៩៤) -

កាថំ វត្វា “គច្ឆ មហារីរា”តិ កុមារំ វិស្សន្នេសិ។ សោបិ តំ និព្វិសេវនំ កត្វា បញ្ចា
សីលានិ ទត្វា “យក្ខោ នុខោ ឯស, នោ”តិ វីមំសន្តោ “យក្ខានំ អក្ខិនិ វត្តានិ
ហោន្តិ អនិមិសានិ ច, នាយា ច ន បញ្ញាយតិ, អសម្ពីតោ ហោតិ, ន ឥមស្ស

តថា។ តស្មា នាយំ យក្ខោ មនុស្សោ ឯសោ, មយ្ហំ កិរ បិតុ តយោ ភាតរោ
 យក្ខិនិយា គហិតា, តេសុ តាយ ទ្វេ ខាទិតា ភវិស្សន្តិ, ឯកោ បុត្តសិនេហោន
 បដិជគ្គិតោ ភវិស្សតិ។ ឥមិនា តេន ភវិតព្ភ"ន្តិ នយគ្គាហោន អនុមាទេន
 សព្ពញ្ញតញ្ញាណោនវិយ អវិបរិតតោ និដ្ឋំ គន្ធា "មយ្ហំ បិតុ អាចិក្ខិត្វា រដ្ឋេ
 បតិជ្ជាបេស្សមី"តិ ចិន្តេត្វា "ន ត្វំ យក្ខោ, បិតុ មេ ជេដ្ឋភាតិកោសិ, ឯហិ មយា
 សទ្ធិ គន្ធា កុលសន្តកំ រដ្ឋំ បដិបជ្ជាហិ"តិ អាហា។ តេន វុត្ថំ "ត្វំ បិតាមហា"តិ,
 ត្វំ មម មហាបិតាតិ អត្ថោ។ ឥតរេន "នាហំ មនុស្សោ"តិ វុត្ថេ តេន
 សទ្ធាតព្ពស្ស ទិព្ពចក្ខុកតាបសស្ស សន្តិកំ នេសិ។ តាបសេន "កី ករោត្តា
 បិតា បុត្តា អរញ្ញោវិចរថា"តិ បិតុភាវេ កថិតេ ចោរិសាទោ សទ្ធិហិត្វា "គច្ឆ,
 តាត, ត្វំ, ន មេ រដ្ឋេន អត្ថោ, បព្ពជិស្សមហា"ន្តិ តាបសស្ស សន្តិកេ ឥសិបព្ពជ្ជំ
 បព្ពជិ។ តេន វុត្ថំ -

៨៤.

"ឥតិ សីលវតំ ហេតុ, នារក្ខិ មម ជីវិតំ;
 បញ្ចាជេសី ចហំ តស្ស, សទា ចាលាភិចាតិក"ន្តិ។

តត្ថ សីលវតំ ហេតុតិ សីលវន្តានំ មម បិតុនំ ហេតុ។ អថ វា សីលវតំ
 ហេតុតិ សីលវតហេតុ, មយ្ហំ សីលវតសមាទាននិមិត្តំ តស្ស អភិជ្ឈនត្ថំ។
 តស្សាតិ តំ ចោរិសាទំ។

អថ មហាសត្ថោ អត្ថនោ មហាបិតរំ បព្ពជិតំ វន្តិត្វា នករស្ស សមីបំ គន្ធា
 "កុមារោ កិរ អាគតោ"តិ សុត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋេន រញ្ញោ នាគរេហិ នេគមជាទបទេហិ
 ច បច្ចុគ្គតោ រាជានំ វន្តិត្វា សព្ពំ បវត្ថី អាហោចេសិ។ តំ សុត្វា រាជា តទ្ធិណញ្ញោវ
 ភេរី ចរាបេត្វា មហាន្តេន បរិវារេន តស្ស សន្តិកំ គន្ធា "ឯហិ, ភាតិក, រដ្ឋំ
 បដិបជ្ជាហិ"តិ អាហា។ "អលំ, មហារាជា"តិ។ "តេន ហិ មយ្ហំ ឧយ្យានេ វសា"តិ។

“ន អាគន្ធាមី” តិ។ រាជា តស្ស អស្សមស្ស អវិទូរេ កាមំ និវេសេត្វា ភិក្ខុំ
បដ្ឋបេសិ។ សោ ចូឡ្យ កម្មាសទម្មនិគមោ នាម ជាតោ។

តទា មាតាបិតារោ មហារាជកុលានិ អហោសុំ, តាបសោ សារិបុត្តោ,
ចោរិសាទោ អង្គុលិមាលោ, កនិជ្ជា ឧប្បលវណ្ណោ, អគ្គមហេសី រាហុលមាតា,
អលីនសត្តកុមារោ លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ យថាវហំ សេសចារមិយោ និទ្ធាវេតព្ពា។
តថា បិតារា និវរិយមាទោ អត្តនោ ជីវិតំ បរិច្ឆេទិត្វា បិតុ ជីវិតវក្ខណាត្ថំ
“ចោរិសាទស្ស សន្តិកំ គមិស្សមី” តិ និច្ចយោ, តស្ស ច សន្តាសបរិហារណាត្ថំ
និហិតសត្តស្ស គមនំ, “អត្តនោ សីលខណ្ឌានំ មា ហោត្វ” តិ តេន បិយវាចាយ
សមុទាចារោ, តេន ច នាធានយេហិ បរិគ្គណ្ឌិយមាទស្ស មរណាសន្តាសាការោ,
បិតុ អត្តេ មយ្ហំ សរីរំ សជលំ ករិស្សមីតិ ហដ្ឋតុជ្ជកាវោ, សក្កេនាបិ
បរិគ្គណ្ឌិតុំ អសក្កុណោយ្យស្ស សសជាតិយម្មិ បរិច្ឆាគត្ថំ អត្តនោ
ជីវិតនិវេក្ខការស្ស ជាននំ, តេន សមាគមេបិ ឱស្សជ្ជេបិ ចិត្តស្ស
វិការាភារោ, តស្ស ច មនុស្សការមហាបិតុភារានំ អវិបរីតតោ ជាននំ,
ញាតមត្តេ ច តំ កុលសន្តកេ រជ្ជេ បតិជ្ជាបេតុកាមតា, ធម្មទេសនាយ
សំវេជេត្វា សីលេសុ បតិជ្ជាបនន្តិ។ វេរមាទយោ ឥធម ពោធិសត្តស្ស
គុណានុភារាវិការវេតព្ពាតិ។

អលីនសត្តចរិយាវណ្ណោ និដ្ឋិតា។

១០. សង្ខចាលចរិយាវណ្ណោ

៨៥. ទសមេ សង្ខចាលោតិអាទីសុ អយំ សង្ខេបត្ថោ -

ទេវភោគសម្បត្តិសទិសាយ មហាតិយា នាគិទ្ធិយា សមន្នាគតត្តា មហិទ្ធិកោ។

ហេដ្ឋា ទ្វេ, ឧបរិ ទ្វេតិ ចតស្សោ ឆាហ៍ អាវុតា ឯតស្សតិ ឆាហ៍រុតោ។
ឧត្តតេជវិសតាយ យោរវិសោ។ នាគយោនិសិទ្ធាហិ ទ្វិហិ ជ្ជិហិ
សមន្នាគតោតិ ទ្វិជ្ជិហ្ម។ មហានុភាវានម្បិ ឧវេន គមនតោ “ឧរតា”តិ
លទ្ធនាមាណំ នាគានំ អធិបតិភាវតោ ឧរតាធិក្ខ។

៨៦. ទ្វិន្នំ មគ្គានំ វិនិវិជ្ជិត្វា សន្និភាវេន គតជ្ជានសម្ព័ន្ធតេ ចតុប្បថេ។
អបរាបរំ មហាជនសញ្ញាវណជ្ជានភូតេ មហាមគ្គេ។ តតោ ឯវ
មហាជនសមាភិណ្ឌាភាវេន នាគាជនសមាគុលេ។ ឥនានិ វក្ខមាណំ ចតុន្នំ
អម្ពានំ វសេន ចតុរោ អម្ពេ។ អធិជ្ជាយ អធិជ្ជហិត្វា, ចិត្តេ ឋបេត្វា។ យឆាហំ
សម្ព័ន្ធជាលោ នាម យថាវុត្តរុចោ នាគរាជា ហោមិ, តនា ហេដ្ឋា វុត្តប្បការេ
ហ្មេន វាសំ ឧចោសថវាសវសេន និវាសំ អកប្បយី កប្បេសី។

មហាសត្តោ ហិ ធានសីលាទិបុញ្ញបសុតោ ហុត្វា ពោធិបរិយេសនវសេន
អបរាបរំ ទេវមនុស្សគតិសុ សំសរន្តោ កធាចិ ទេវភោគសទិសសម្បត្តិកេ
នាគភវេន និព្ពត្តិត្វា សម្ព័ន្ធជាលោ នាម នាគរាជា អហោសិ មហិទ្ធិកោ
មហានុភាវោ។ សោ គច្ឆន្តេ កាលេ តាយ សម្បត្តិយា វិប្បដិសារី ហុត្វា
មនុស្សយោនី បត្តេន្តោ ឧចោសថវាសំ វសី។ អថស្ស នាគភវេន វសន្តស្ស
ឧចោសថវាសោ ន សម្បជ្ជតិ, សីលំ សំកិលិស្សតិ, តេន សោ នាគភវេន
និក្ខមិត្វា កណ្តាវណ្ណាយ នទិយា អវិទូរេ មហាមគ្គស្ស ច ឯកបទិកមគ្គស្ស ច
អន្តរេ ឯកំ វម្មិកំ បរិក្ខិបិត្វា ឧចោសថំ អធិជ្ជាយ ចាតុទ្ធសបន្នរសេសុ
សមាទិន្នសីលោ “មម ចម្មាទីនិ អត្ថិកា កណ្តាទ្ធ”តិ អត្តានំ ធានមុខេ វិស្សន្នេត្វា
និបជ្ជតិ, ចាដិបទេ នាគភវេនំ គច្ឆតិ។ តេន វុត្តំ “បុនាបរំ យឆា ហោមិ,
សម្ព័ន្ធជាលោ”តិអាទិ។ តស្សត្តោ វុត្តោ ឯវ។

៨៧. យំ បនេត្ត ឆរិយា ចម្មេនាតិអាទិកំ “ចតុរោ អង្កេ អធិជ្ជាយា” តិ វុត្ថំ
ចតុរុត្តាធិជ្ជានទស្សនំ។ ឆរិចម្មានិ ហិ ឥធ ឯកមន្តំ។ ឯវំ ឧចោសថវាសំ វសន្តស្ស
មហាសត្តស្ស ធិយោ អន្ធាវីតិវត្តោ។

អថេកធិវសំ តស្មី តថា សីលំ សមាទិយិត្វា និបន្នេ សោឡស កោដបុត្តា
“មំសំ អាហរិស្សមា” តិ អាវុធហត្ថា អវញ្ញោ ចរន្តា កិញ្ចិ អលភិត្វា និក្ខមន្តា តំ
វម្មិកមត្តកេ និបន្នំ ទិស្វា “មយំ អន្ធា កោធាចោតកម្មិ នលភិម្ហា, ឥមំ
នាគរាជានំ វធិត្វា ខាទិស្សមា” តិ ចិន្តេត្វា “មហា ខោ បនេស គយ្ហមា នោ
បលាយេយ្យាតិ យថានិបន្នកំយេវ នំ កោគេសុ សូលេហិ វិជ្ឈិត្វា ធុត្តលំ កត្វា
គណ្ហិស្សមា” តិ សូលានិ អាទាយ ឧបសន្តមីសុ។ ពោធិសត្តស្សបិ សវីរំ មហាន្តំ
ឯកោណិកនាវប្បមាណំ វដ្តេត្វា ឋបិតសុមនបុប្ផនាមំ វិយ
ជិត្តាកដលសទិសេហិ អក្ខិហិ ជយសុមនបុប្ផសទិសេន ច សីសេន សមន្នាគតំ
អតិវិយ សោភតិ។ សោ តេសំ សោឡសន្តំ ជនានំ បទសន្នេន កោគន្តរតោ
សីសំ និហរិត្វា វត្តក្ខិទិ ឧម្ពិលេត្វា តេ សូលហត្ថ អាគច្ឆន្តេ ទិស្វា “អន្ធា មយំ
មនោរថោ មត្តកំ ចាបុណិស្សតី” តិ អត្តានំ ទានមុខេ និយ្យាតេត្វា “ឥមេ មម
សវីរំ សត្តិហិ កោដេត្វា និទ្ធាវនិទ្ធិ ករោន្តេ ន ឱលោកេស្សមី” តិ អត្តនោ
សីលខណ្ឌកយេន ទន្ធិំ អធិជ្ជានំ អធិជ្ជហិត្វា សីសំ កោគន្តរេ ឯវំ បវេសេត្វា
និបន្និ។

អថ នំ តេ ឧបកន្ធា នន្តរេជ្ជ គហេត្វា អាកឡន្តា ភូមិយំ ចាតេត្វា
តិទិណសូលេហិ អជ្ជសុ ហនេសុ វិជ្ឈិត្វា សកណ្តាកា កាឡវេត្តយដ្ឋិយោ
បហារមុខេហិ បវេសេត្វា អជ្ជសុ ហនេសុ កាដេហិ អាទាយ មហាមគ្គំ
បដិបទ្ធិសុ។ មហាសត្តោ សូលេហិ វិជ្ឈនតោ បដ្ឋាយ ឯកដ្ឋានេហិ អក្ខិទិ
ឧម្ពិលេត្វា តេ ន ឱលោកេសិ។ តស្ស អជ្ជហិ កាដេហិ អាទាយ និយមាទស្ស

សីសំ ឡើងម្តង ភូមិ បហារតិ។ អថ នំ “សីសមស្ស ឡើងម្តង” តិ មហាមគ្គ
និបដ្ឋាបេត្វា សុខុមេន សូលេន នាសាបុដេវិជ្ឈិត្វា រដ្ឋកំ បវេសេត្វា សីសំ
ឧត្តិបិត្វា កាដកោជិយំ លគ្គត្វា បុនបិ ឧត្តិបិត្វា មគ្គំ បដិបដ្ឋិសុ។ តេន វុត្តំ -

៨៨.

“អន្តសំសុ ភោជបុត្តា, ខរា លុទ្ធា អការុណា;
ឧបកញ្ចំ មមំ តត្ថ, ទណ្ឌាមុគ្គរចាណំ នោ។

៨៩.

“នាសាយ វិនិវិជ្ជិត្វា, នដ្ឋុជ្ជេ បិដ្ឋិកណ្ណាកេ;
កាដេ អាហេបយិត្វាន, ភោជបុត្តា ហរិសុ ម” ឆ្លិ។

តត្ថ ភោជបុត្តា តិ លុទ្ធបុត្តា។ ខរា តិ កក្កដ្យា, ជរុសកាយវចីកម្មន្តា។
លុទ្ធា តិ ធារុណា, យោរមានសា។ អការុណា តិ និក្ករុណា។
ទណ្ឌាមុគ្គរចាណំ នោ តិ ចតុរស្សទណ្ឌាហត្ថា។ នាសាយ វិនិវិជ្ជិត្វា តិ រដ្ឋកំ
បវេសេតុំ សុខុមេន សូលេន នាសាបុដេវិជ្ឈិត្វា។ នដ្ឋុជ្ជេ បិដ្ឋិកណ្ណាកេ តិ
នដ្ឋុជ្ជប្បទេសេ តត្ថ តត្ថ បិដ្ឋិកណ្ណាកសមីបេ ច វិនិវិជ្ជិត្វា តិ សម្ពុត្តោ។ កាដេ
អាហេបយិត្វាន តិ អជ្ជសុ ហានេសុ វិនិវិជ្ជិត្វា ពទ្ធសុ អជ្ជសុ
វេត្តលតាមណ្ឌលេសុ ឯកេកស្មី ឡើងតំ ឯកេកំ កាដំ ទ្វេ ទ្វេ ភោជបុត្តា
អត្ថនោ អត្ថនោ ខន្ធំ អាហេបេត្វា។

៩០. សសាគរន្តំ បដិវិទ្ធិ សមុទ្ធបរិយន្តំ មហាបដិវិ។ សកាននំ សបព្ពតន្តិ
សន្ធិ កាននេហិ បព្ពតេហិ ចាតិ សកាននំ សបព្ពតញ្ច។ នាសាវា តេន
ឈាបយេតិ សចាហំ ឥច្ឆមា នោ ឥច្ឆន្តោ កុដ្ឋិត្វា នាសាវា តំ វិស្សន្តេយ្យំ,

សមុទ្របរិយន្តំ សកាននំ សបត្តតំ ឥមំ មហាបថី ឈាបេយ្យំ, សហ
នាសាវាតវិស្សន្តនេន នាវិកំ ករេយ្យំ, ឯតាទិសោ តទា មយ្ហំ អានុភារោ។

៩០. ឯវំ សន្តេហិ សូលេហិ វិនិវ្យាណេ, កោដ្ឋយន្តេហិ សត្តិភិ។ កោដបុត្តេ ន
កុប្បាមីតិ ទុព្ពលភាវករណាត្ថំ វេត្តលតាបវេសនត្ថញ្ច សាវនារូហិ តន្ត្រោ
កតេហិ តិច្ឆិណាសូលេហិ អជ្ជសុ ហនេសុ វិវ្យាណេហិ ទុព្ពលភាវករណាត្ថំ
តិច្ឆិណាហិ សត្តិហិ តហិ តហិ កោដ្ឋយន្តេហិ កោដបុត្តានំ លុទ្ធានំ ន កុប្បាមិ។
ឯសា មេ សីលចារមីតិ ឯវំ មហានុភាវស្ស តថា អធិដ្ឋហន្តស្ស យា មេ មយ្ហំ
សីលខណ្ឌាកយេន តេសំ អកុដ្ឋនា, ឯសា ឯកន្តេនេវ ជីវិតនិរេបេក្ខភារេន
បរត្តា មយ្ហំ សីលចារមី, សីលវសេន បរមត្ថចារមីតិ អត្ថោ។

តថា បន ពោធិសត្តេ តេហិ និយមានេ មិច្ឆិលនករវាសី អាឡារោ នាម
កុដ្ឋមីកោ បញ្ចសកជសតានិ អាទាយ សុខយានកេ និសីទិត្វា គន្ធន្តោ តេ
កោដបុត្តេ មហាសត្តំ ហរន្តេ ទិស្វា ការុញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា តេ លុទ្ធបុច្ឆិ -
“កិស្សរយំ នាកោ និយតិ, នេត្វា ចិមំ កី កវិស្សថា”តិ? តេ “ឥមស្ស នាគស្ស
មំសំ សាទុញ្ច មុទុញ្ច ជូលញ្ច បចិត្វា ខាទិស្សមា”តិ អាហំសុ។ អថ សោ តេសំ
សោឡសវាហាកោណោ បសតំ បសតំ សុវណ្ណាមាសកេ សព្វេសំ
និវាសនចារុបនានិ ភរិយានម្បិ តេសំ វត្តាភរណានិ ទត្វា “សម្មា, អយំ
មហានុភារោ នាគរាជា, អត្តនោ សីលគុណេន តុម្កាកំ ន ទុត្តិ, ឥមំ
កិលមន្តេហិ ពហុំ តុម្កេហិ អបុញ្ញំ បសុតំ, វិស្សន្តេថា”តិ អាហា។ តេ “អយំ
អម្កាកំ មនាចោ ភក្ខោ, ពហូ ច នោ ឧរតា ភុត្តបុញ្ញ, តថាបិ តវ វេចនំ អម្កេហិ
បូជេតត្ថំ, តស្មា ឥមំ នាគំ វិស្សន្តេស្សមា”តិ វិស្សន្តេត្វា មហាសត្តំ ភូមិយំ
និបជ្ជាបេត្វា អត្តនោ កក្ខុឡតាយ តា កណ្តាកាចិតា អារុតា កាឡវេត្តលតា
កោជិយំ គហេត្វា អាកឡិវុំ អារភីសុ។

អថ សោ នាគរាជានំ កិលមន្តំ ទិស្វា អ កិលមេន្តោវ អសិលា លតា ជិដ្ឋិត្វា
ធារកានំ កណ្តាវេធតោ បដិហរណានិយាមេន អនុក្ខាបេន្តោ សណិកំ និហិរិ។
តស្មី កាលេ តេ ភោជបុត្តា យំ ពន្ធនំ តស្ស ទត្តតោ បវេសេត្វា បដិមុក្កំ, តំ
ពន្ធនំ សណិកំ មោចយីសុ។ មហាសត្តោ មុហុត្ថំ ចាចីនាភិមុខោ គន្ធា
អស្សុបុណ្ណាហិ នេត្តហិ អាឡារំ ឱលោកេសិ។ លុទ្ធា ថោកំ គន្ធា “ឧរោ
ទុព្ពលោ, មតកាលេ គហេត្វារំ នំ គមិស្សមា” តិ និលីយីសុ។ អាឡារោ
មហាសត្តស្ស អញ្ចលី បគ្គយ្ហ “គច្ឆេវ ខោ ត្វំ, មហានាគ, មា តំ លុទ្ធា បុន
គហេសុ” ត្ថិ វេនេន្តោ ថោកំ តំ នាគំ អនុគន្ធា និវត្តិ។

ពោធិសត្តោ នាគភវនំ គន្ធា តត្ថ បបញ្ចំ អកត្វា មហាន្តេន បរិវារេន
និក្ខមិត្វា អាឡារំ ឧបសម្ព័មិត្វា នាគភវនស្ស វណ្ណំ កថេត្វា តំ តត្ថ នេត្វា តីហិ
កញ្ញាសតេហិ សទ្ធិ មហាន្តមស្ស យសំ ទត្វា ទិព្ពហិ កាមេហិ សន្តប្បសិ។
អាឡារោ នាគភវនេ ឯកវស្សំ វសិត្វា ទិព្ពេ កាមេ បរិគុញ្ញិត្វា “ឥច្ឆាមហំ, សម្ម,
បព្ពជិតុ” ត្ថិ នាគរាជស្ស កថេត្វា បព្ពជិតបរិក្ខារេ គហេត្វា តតោ និក្ខមិត្វា
ហិមវន្តប្បទេសំ គន្ធា បព្ពជិត្វា តត្ថ ចិរំ វសិត្វា អបរភាគេ ចារិកំ ចរន្តោ
ពារាណសី បត្វា ពារាណសីវញ្ញា សមាគតោ តេន អាចារសម្បត្តិ និស្សយ
បសន្នេន “ត្វំ ឧឡារោកាតា មញ្ជោ កុលា បព្ពជិតោ, កេន នុ ខោ ការណេន
បព្ពជិតោសី” តិ បុដ្ឋោ អត្តនោ បព្ពជ្ជាការណំ កថេន្តោ លុទ្ធានំ ហត្ថតោ
ពោធិសត្តស្ស វិស្សជ្ជាបនំ អាទី កត្វា សព្ពំ បវត្តី វញ្ជោ អាចិត្តិត្វា -

“ទិដ្ឋា មយា មាណុសកាបិ កាមា, អសស្សតា វិបរិណាមធម្មា;
អាទីនំ កាមគុណេសុ ទិស្វា, សទ្ធាយហំ បព្ពជិតោម្ហិ, រាជ។

“ធុមប្បលាជីវ បតន្តិ មាណាវា, ទហារា ច វុទ្ធា ច សរីរកេធា;

ឯតម្បី ទិស្វា បញ្ចដិភោម្មី រាជ, អបណ្ណកំ សាមញ្ញមេវ សេយ្យា” តិ។
(ជា. ២.១៧.១៩១-១៩២) -

ឥមាហិ គាថាហិ ធម្មំ ទេសេសិ។

តំ សុត្វា រាជា -

“អន្ធា ហវេ សេវិតត្តា សបញ្ញា, ពហុស្សុតា យេ ពហុហំនចិន្តិនោ;
នាគញ្ច សុត្វាន តវញ្ចឡាវ, កាហាមិ បុញ្ញានិ អនប្បកានី” តិ។ (ជា.
២.១៧.១៩៣) -

អាហា។

អថស្ស តាបសោ -

“អន្ធា ហវេ សេវិតត្តា សបញ្ញា, ពហុស្សុតា យេ ពហុហំនចិន្តិនោ;
នាគញ្ច សុត្វាន មមញ្ច រាជ, ករោហិ បុញ្ញានិ អនប្បកានី” តិ។ (ជា.
២.១៧.១៩៤) -

ឯវំ ធម្មំ ទេសេត្វា តត្ថេវ ចត្តារោ វស្សានមាសេ វសិត្វា បុន ហិមវន្តំ គត្វា
យាវជីវំ ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោក្ខបតោ អហោសិ។
ពោធិសត្តោមិ យាវជីវំ ឧចោសថវាសំ វសិត្វា សគ្គបុរំ បូរេសិ។ សោមិ រាជា
ធានាធិនិ បុញ្ញានិ កត្វា យថាកម្មំ គតោ។

តទា អាឡារោ សាវិបុត្តត្ថេវ អហោសិ, ពារាណសិរាជា អានន្ទត្ថេវ,
សន្និចាលនាគរាជា លោកនាថោ។

តស៊ូ ស៊ីវិលបរិច្ចាគោ ធានាថាមី, តថាវប្បធម៌វិសេសនៃសមណ្ឌកតស៊ូ
តថាវចាយបិ បីឡាយ សតិ សីលស្ស អភិទ្ធតា សីលចារមី,
នេវកោកសម្មត្តិសទិសំ កោគំ បហាយ នាគកវនតោ និក្ខមិត្តា
សមណធម្មករណំ នេក្ខម្មចារមី, “ធានាធិអត្ថំ ឥន្ទ្រិយោ កាតុំ វដ្តតិ” តិ
សំវិទហនំ បញ្ញាចារមី, កាមវិតក្កវិនោទនំ អធិវាសនវិរិយញ្ច វិរិយចារមី,
អធិវាសនខន្តិ ខន្តិចារមី, សច្ចសមាធានំ សច្ចចារមី, អចលសមាធានាធិដ្ឋានំ
អធិដ្ឋានចារមី, កោដបុត្តេ ឧបាទាយ សព្វសត្តេសុ មេត្តានុទ្ទយភាវោ
មេត្តាចារមី, វេទនាយ សត្តសម្ពាទកតវិប្បការេសុ ច មជ្ឈត្តភាវោ
ឧបេក្ខាចារមីតិ វេ ធន ចារមិយោ លព្ពន្ធា។ សីលចារមី បន អតិសយវតីតិ
កត្វា សា វេ ធននំ អារុណ្ណា។ តថា ឥន្ទ ពោធិសត្តស្ស គុណានុភាវោ
“យោជនសតិកេ នាគកវនដ្ឋានេ” តិអាធិនា ភូរិទត្តចរិយាយំ (ចរិយា. ២.១១
អាធយោ) វុត្តនយេនេវ យថាវហំ វិភាវេតញ្ចាតិ។

សម្ពាទលចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឯតេតិ យេ ហត្ថិនាគចរិយាធយោ ឥមស្មី វគ្គេ និដ្ឋិតា អនន្តរកាថាយ ច
“ហត្ថិនាគោ ភូរិទត្តោ” តិអាធិនា ឧទ្ធានវសេន សង្កហេត្វា ធស្សិតា នវ ចរិយា,
តេ សញ្ជីវសេសតោ សីលចារមីប្បរណាវសេន បវត្តិយា សីលំ ពលំ ឯតេសន្តិ
សីលពលា។ សីលស្ស បរមត្ថចារមីភូតស្ស បរិក្ខរណតោ សន្តានស្ស ច
បរិការវនាវសេន អភិសម្ពាទលតោ បរិក្ខារា។ ឧក្កសគតាយ
សីលបរមត្ថចារមិយា អសម្បណ្ណត្តា បទេសោ ឯតេសំ អត្ថិ, ន និប្បទេសោតិ
បទេសិកា សប្បទេសា។ កស្មាតិ ចេ? អាហា “ជីវិតំ បរិវត្តិត្វា, សីលានិ
អនុវត្តិស” ត្ថិ, យស្មា ឯតេសុ ហត្ថិនាគចរិយាធិសុ (ចរិយា. ២.១ អាធយោ) អហំ
អត្តនោ ជីវិតំ ឯកទេសេន បរិវត្តិត្វា សីលានិ អនុវត្តិ, ជីវិតំ ន សព្វថា បរិច្ចដិ,

ឯកន្តេនេវ បន សង្ខទាលស្ស មេ សតោ សព្វកាលម្បិ ជីវិតំ យស្ស កស្សចិ
និយ្យត្តំ, សង្ខទាលនាគរាជស្ស បន មេ មហានុភាវស្ស ឧត្តវិសតេជស្ស សតោ
សមាធស្ស សព្វកាលម្បិ តេហិ លុទ្ធម្មា សមាគមេ តតោ បុព្វេបិ បច្ឆាបិ
សតោ ឯវំ បុគ្គលវិភាគំ អកត្វាយស្ស កស្សចិ សីលានុក្ខណាត្ថមេវ ជីវិតំ
ឯកំសេនេវ និយ្យត្តំ និយាតិតំ ទានមុខេ និស្សជ្ជំ, តស្មា សា សីលចារមីតិ យស្មា
ចេតទេវំ, តស្មា តេន ការណេន សា បរមត្ថចារមីការំ បត្តា មប្បំ
សីលចារមីតិ ទស្សេតីតិ។

បរមត្ថធិបតិយា ចរិយាបិដកសំវណ្ណនាយ

ទសវិធជរិយាសង្កហស្ស វិសេសតោ

សីលចារមីវិការនស្ស

ទុតិយវគ្គស្ស អត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. យុធជញ្ញយវត្តោ

១. យុធជញ្ញយចរិយាវណ្ណនា

១. តតិយវគ្គស្ស បឋមេ អមិតយសោតិ អបរិមិតបរិវារិកវោ។ រាជបុត្តោ
យុធជញ្ញយោតិ រម្មនកវេ សព្វទត្ថស្ស នាម រញ្ជោ បុត្តោ នាមេន យុធជញ្ញយោ
នាម។

អយញ្ញំ ពារាណសី ឧទយជាតកេ (ជា. ១.១១.៣៧ អាទយោ) សុវុទ្ធននករំ
នាម ជាតា។ ធូឡសុតសោមជាតកេ (ជា. ២.១៧.១៩៥ អាទយោ) សុទស្សនំ
នាម, សោណនន្ទជាតកេ (ជា. ២.២០.៩២ អាទយោ) ព្រហ្មវឌ្ឍនំ នាម,

ខណ្ឌហាលជាតកេ(ជា. ២.២២.៩៨២ អាធមយោ) បុប្ផវតី នាម, ឥមស្មី បន
យុធហ្ញយជាតកេ (ជា. ១.១១.៧៣ អាធមយោ) រម្មនគរំ នាម អហោសិ, ឯវមស្ស
កនាចិ នាមំ បវិវត្តតិ។ តេន វុត្ថំ - “រាជបុត្តោតិ រម្មនគរេ សព្ពទត្តស្ស នាម
រញ្ញោ បុត្តោ”តិ។ តស្ស បន រញ្ញោ បុត្តសហស្សំ អហោសិ។ ពោធិសត្តោ
ជេដ្ឋបុត្តោ, តស្ស រាជា ឧបរដ្ឋំ អនាសិ។ សោ ហោជ្ជា វុត្តនយេនេវ ទិវសេ ទិវសេ
មហានាមំ បវត្តសិ។ ឯវំ គច្ឆន្តោ កាលេ ពោធិសត្តោ ឯកទិវសំ ចាតោវ រថវំ
អភិរុហិត្វា មហាន្តេន សិរិភវេន ឧយ្យានកិឡំ គច្ឆន្តោ
វុត្តគ្គតិណគ្គសាខគ្គមក្កជកសុត្តជាលាធិសុ មុត្តាជាលាការេន លគ្គ
ឧស្សវពិន្ទុ ទិស្វា “សម្ម សារថិ, កី នាមេត”ន្តិ បុច្ឆិត្វា “ឯតេ, ទេវ, ហិមសមយេ
បតនកឧស្សវពិន្ទុ នាមា”តិ សុត្វា ទិវសភាគំ ឧយ្យានេ កិឡិត្វា
សាយន្តកាលេ បច្ឆាគច្ឆន្តោ តេ អទិស្វា “សម្ម សារថិ, កហំ តេ ឧស្សវពិន្ទុ, ន
តេ ឥនាធិ បស្សមី”តិ បុច្ឆិត្វា “ទេវ, សូរិយេ ឧគ្គច្ឆន្តោ សព្ពេ ភិច្ឆិត្វា វិលយំ
គច្ឆន្តី”តិ សុត្វា “យថា ឥមេ ឧប្បច្ឆិត្វា ភិច្ឆន្តិ, ឯវំ ឥមេសំ សត្តានំ ជីវិតសង្ខារាបិ
តិណាគ្គ ឧស្សវពិន្ទុសទិសាវ, តស្មា មយា ព្យាធិជរាមរណេហិ អបិឡិតេនេវ
មាតាបិតរោ អាបុច្ឆិត្វា បព្ពជិតុំ វដ្ឋតី”តិ ឧស្សវពិន្ទុមេវ អារម្មណំ កត្វា
អាធិត្តេ វិយ តយោ ភវេ បស្សន្តោ អត្តនោ គេហំ អាគន្ធា អលង្កតបជិយត្តាយ
វិនិច្ឆយសាលាយ និសិន្ទស្ស បិតុ សន្តិកមេវ គន្ធា បិតវំ វន្តិត្វា ឯកមន្តំ ឋិតោ
បព្ពជ្ជំ យាចិ។ តេន វុត្ថំ -

“ឧស្សវពិន្ទុ សូរិយាតថេ, បតិតំ ទិស្វាន សិរិជី។

២.

“តញ្ញោវាធិបតី កត្វា, សំវេគមនុព្រហយី;
មាតាបិតុ ច វន្តិត្វា, បព្ពជ្ជមនុយាចហ”ន្តិ។

តត្ថ ស្វ័រិយាតបេតិ ស្វ័រិយាតបហេតុ, ស្វ័រិយរស្មីសម្បស្សនិមិត្តំ។
“ស្វ័រិយាតបេតា”តិបិ ចាថោ។ បតិកំ ទិស្វានាតិ វិនដ្ឋំ បស្សិត្វា, បុព្វេ
រុក្ខុក្កាទីសុ មុត្តាជាលាទិអាការេន លក្ខំ ហុត្វា ទិស្សមានំ
ស្វ័រិយរស្មីសម្បស្សនវិនដ្ឋំ បញ្ញាចក្កនា ឱលោកេត្វា។ ស្វ័រិជិន្និយថា ឯតានិ,
ឯវំ សត្តានំ ជីវិតានិបិ លហំ លហំ ភិដ្ឋមានសភាវានីតិ
អនិច្ចតាមនសិការវសេន សំវេគមាបជ្ជី។

តញ្ញោវាធិបតី កត្វា, សំវេគមនុព្រហយិន្និ តញ្ញោវ ឧស្សាវតីន្នំ អនិច្ចតំ
អធិបតី មុខំ បុព្វុដ្ឋមំ បុរេចារិកំ កត្វា តថេវ សព្វសម្ព័រានំ ឥត្តរជ្ជិតិកតំ
បរិត្តកាលតំ មនសិករោន្តោ ឯកវាវំ ឧប្បន្នំ សំវេកំ បុនប្បនំ ឧប្បាទនេន
អនុវឌ្ឍេសី។ បព្វជ្ជមនុយាចហន្តិ “តិណគ្គេ ឧស្សាវតីន្និវិយ ន ចិវជ្ជិតិកេ
សត្តានំ ជីវិតេ មយា ព្យាធិជរាមរលោហិ អនភិក្ខុតេនេវ បព្វជិត្វាយត្ថ ឯតានិ
ន សន្និ, តំ អមតំ មហានិព្វានំ គវេសិតព្ព”ន្តិ ចិន្តេត្វា មាតាបិតរោ ឧបសម្ព័រិត្វា
វន្តិត្វា “បព្វជ្ជំ មេ អនុជាតាថា”តិ តេ អហំ បព្វជ្ជំ យាចី។ ឯវំ មហាសត្តេន
បព្វជ្ជាយ យាចិតាយ សកលនគរេ មហន្តំ កោលាហលមហោសិ - “ឧបរាជា
កិរ យុធិញ្ញយោ បព្វជិតុកាមោ”តិ។

តេន ច សមយេន កាសិវជ្ជវាសិនោ រាជានំ ទដ្ឋំ អាគន្ធា រម្មកេ បជីវសន្និ។
តេ សព្វេបិ សន្និបតីសុ។ ឥតិ សបរិសោ រាជា នេគមា ថេវ ជាធម្មា ច
ពោធិសត្តស្ស មាតា នេវ ច សព្វេ ច ឱរោធា មហាសត្តំ “មា ខោ ត្វំ, តាត
កុមារ, បព្វជី”តិ និវារេសុំ។ តត្ថ រាជា “សចេ តេ កាមេហិ ឡនំ, អហំ តេ
បរិបូរយាមិ, អន្លេវ វជ្ជំ បជិបជ្ជាហិ”តិ អាហា។ តស្ស មហាសត្តោ -

“មា មំ នេវ និវារេហិ, បព្វជន្តំ រថេសក;

មាហំ កាមេហិ សម្មត្តោ, ជរាយ វសមន្ទក្ខ”តិ។ (ជា. ១.១១.៧៧) -

អត្ថនោ បព្ពដ្ឋាធន្តមេវ វត្វា តំ សុត្វា សទ្ធិំ ឌីរោធបិ មាតុយា ករុណំ
បរិទេវន្តិយា -

“ឧស្សារោវ តិណគ្គម្ហិ, ស្វិយុគ្គមនំ បតិ;
ឯវមាយុ មនុស្សនំ, មា មំ អម្ព និវារយា”តិ។ (ជា. ១.១១.៧៩) -

អត្ថនោ បព្ពដ្ឋាការណំ កថេត្វា នាធម្មការំ តេហិ យាចិយមា នោបិ
អភិសំវឿមាធនសំវេគត្តា អនោសក្កិតមាធនសោ បិយតេវ មហាតិ ញាតិបរិវន្តេ
ឧឡារេ រាជិស្សរិយេ ច និវេក្ខចិត្តោ បព្ពជិ។ តេន វុត្ថំ -

៣.

“យាចន្តិ មំ បញ្ចលិកា, សនេគមា សវដ្ឋកា;
អន្លេវ បុត្ត បជិបដ្ឋ, ឥទ្ធិំ ដីតំ មហាមហី។

៤.

“សរាជកេ សហោរោធន, សនេគមេ សវដ្ឋកេ;
ករុណំ បរិទេវន្តេ, អនបេក្ខោ បរិច្ឆជិ”ន្តិ។

តត្ថ បញ្ចលិកាតិ បគ្គហិតអញ្ចលិកា។ សនេគមា សវដ្ឋកាតិ នេគមេហិ
ចេវ វដ្ឋវាសីហិ ច សទ្ធិំ សព្វេ រាជបុរិសា “មា ខោ, ត្វំ ទេវ, បព្ពជិ”តិ មំ យាចន្តិ។
មាតាបិតារោ បន អន្លេវ បុត្ត បជិបដ្ឋ, កាមនិគមរាជធានិអភិវុទ្ធិយា
វេបុល្លប្បត្តិយា ច, ឥទ្ធិំ វិកវសារសម្បត្តិយា សស្សាទិនិប្បត្តិយា ច, ដីតំ ឥមំ
មហាមហី អនុសាស, ធន្តំ ឧស្សាបេត្វា វដ្ឋំ កាវេហិតិ យាចន្តិ។ ឯវំ បន សហ
ញាតិ សរាជកេ, តថា សហោរោធន សនេគមេ សវដ្ឋកេ មហាជនេ យថា
សុណាន្តានម្បិ បគេវ បស្សន្តានំ មហន្តំ ការុញ្ញំ ហោតិ, ឯវំ ករុណំ បរិទេវន្តេ
តត្ថ តត្ថ អនបេក្ខោ អលគ្គចិត្តោ “អហំ តទា បព្ពជិ”ន្តិ ទស្សេតិ។

៥.៦. ឥនាទិយទត្ថំ ចក្កវត្ថិសិរិសទិសំ រដ្ឋសិរី បិយតរេ ញាតិពន្ធរេ
បហាយ សិនិទ្ធីំ បរិគ្គហបរិជនំ លោកាភិមតំ មហន្តំ យសញ្ចា និរេបេក្ខោ
បរិច្ឆជិន្និ ធស្សេតុំ ទ្វេ គាថា អភាសិ។

តត្ថ កេវលន្តិ អនវសេសំ ឥត្តាការំ សមុទ្ធបរិយន្តញ្ចា បថី
បព្ពដ្ឋាធិប្បាយេន ចជមាធា ឯវំ មេ សម្មាសម្ពោធិ សក្កា អធិកន្តុន្តិ
ពោធិយាយេវ ការណា ន កិញ្ចា ចិន្តេសី, ន តត្ថ ឡៀសកំលក្កំ ជនេសិន្និ អត្ថោ។
តស្មាតិ យស្មា មាតាបិតរោ តញ្ចា មហាយសំ រដ្ឋញ្ចា មេ ន ធស្សេតុំ, បិយមេវ,
តតោ បន សតតុលោន សហស្សតុលោន សតសហស្សតុលោន
សព្ពញ្ញាតញ្ញាណមេវ មយ្ហំ បិយតរំ, តស្មា មាតាធីហិ សទ្ធិ រដ្ឋំ អហំ តនា
បរិច្ឆជិន្និ។

តទេតំ សព្ពំ បរិច្ឆជិត្វា បព្ពដ្ឋាយ មហាសត្តេ និក្ខមន្តេ តស្ស កនិជ្ជភាតា
យុធិជ្ជិលកុមារោ នាម បិតរំ វន្តិត្វា បព្ពដ្ឋំ អនុជានាបេត្វា ពោធិសត្តំ អនុពន្ធិ។
តេ ឧភោបិ នគរា និក្ខម្ព មហាជនំ និវត្តេត្វា ហិមវន្តំ បរិសិត្វា មនោរមេ ហ្មនេ
អស្សមបទំ កត្វា ឥសិបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិត្វា ឈានាភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា
វនមូលដលាធីហិ យាវជីវំ យាបេត្វា ព្រហ្មលោកបរាយនា អហោសុំ។ តេនាហ
ភគវា -

“ឧភោ កុមារា បព្ពជិតា, យុធិញ្ញាយោ យុធិជ្ជិលោ;
បហាយ មាតាបិតរោ, សន្តិ ធម្មាន មច្ចុនោ”តិ។ (ជា. ១.១១.៨៣);

តត្ថ សន្តិ ធម្មាន មច្ចុនោតិ មច្ចុមារស្ស សហការីការណាភូតត្តា សន្តកំ
រាគនោសមោហសន្តិវិក្ខម្ពនវសេន ជិន្និត្វា ឧភោបិ បព្ពជិតាតិ។

តនា មាតាបិតារោ មហារាជកុលានិ អហោសុំ, យុធិដ្ឋិលកុមារោ
អានន្តត្ថោ, យុធិញ្ញយោ លោកនាថោ។

តស្ស បព្ពដ្ឋតោ បុព្វេ បវត្តិកមហាធានានិ ចេវ វជ្ជាទិបរិច្ឆាកោ ច
ធានចារមី, កាយវជ្ជសំវារោ សីលចារមី, បព្ពដ្ឋា ច ឈានាធិគមោ ច
នេក្ខម្មចារមី, អនិច្ចតោ មនសិការំ អាទិ កត្វា អភិញ្ញាធិគមបរិយោសានា
បញ្ញា ធានាធិនំ ឧបការាទុបការធម្មបរិគ្គណ្ឌនបញ្ញា ច បញ្ញាចារមី, សព្ពត្ថ
តទត្ថសាធនំ វិរយំ វិរយចារមី, ញ្ញាណខន្តិ អធិវាសនខន្តិ ច ខន្តិចារមី,
បដិញ្ញាយ អវិសំវាធនំ សច្ចចារមី, សព្ពត្ថ អចលសមាធានាធិដ្ឋានំ
អធិដ្ឋានចារមី, សព្ពសត្តេសុ ហិតចិត្តតាយ មេត្តាព្រហ្មវិហារវសេន ច
មេត្តាចារមី, សត្តសង្ខារកតវិប្បការឧបេក្ខនវសេន
ឧបេក្ខាព្រហ្មវិហារវសេន ច ឧបេក្ខាចារមីតិ ធន ចារមិយោ លព្ពន្ធិ។
វិសេសតោ បន នេក្ខម្មចារមីតិ វេទិតញ្ញា។ តថា អភិក្ខិចរិយាយំ វិយ ឥធាបិ
មហាបុរិសស្ស អច្ឆរិយគុណា យថាវហំ និទ្ធារេតញ្ញា។ តេន វុច្ចតិ “ឯវំ អច្ឆរិយា
ហេតេ, អព្ពតា ច មហោសិនោ...បេ... ធម្មស្ស អនុធម្មតោ” តិ។

យុធិញ្ញយចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២. សោមនស្សចរិយាវណ្ណានា

៧. ទុតិយេ ឥន្ទបត្ថេ បុរុត្ថមេតិ ឯវំនាមកេ នគរវរេ។ កាមិតោតិ
មាតាបិតុអាទិហិ “អហោ វត ឯកោ បុត្តោ ឧប្បជ្ឈេយ្យ” តិ ឯវំ ចិរកាលេ
បត្តិតោ។ ធម៌តោតិ បិយាយិតោ។ សោមនស្សោតិ វិស្សតោតិ
“សោមនស្សោ” តិ ឯវំ បកាសនាមោ។

៨. សីលវាតិ ធនកុសលកម្មបដសីលេន ចេវ អាចារសីលេន ច
សមន្នាគតោ។ គុណសម្បជ្ជោតិ សទ្ធាពហុសទ្ធាធិគុណេហិ ឧបេតោ,
បរិបុណ្ណោ វា។ កល្យាណបដិភានវាតិ តំតំសីតិកត្តព្ភសាធនេន
ឧបាយកោសល្យសម្ព័ន្ធតេន ច សុន្ទរេន បដិភានេន សមន្នាគតោ។
វុឡាបចាយីតិ មាតាបិតរោ កុលេ ជេដ្ឋាតិ វេរំ យេ ជាតិវុឡា, យេ ច
សីលាធិគុណេហិ វុឡា, តេសំ អបចាយនសីលោ។ ហិរីមាតិ
ចាបជិតុច្ឆនលក្ខណាយ ហិរិយា សមន្នាគតោ។ សង្កហេសុ ច កោវិទោតិ
ធានបិយវេចនអត្ថចរិយាសមាទត្តតាសម្ព័ន្ធតេហិ ចត្វហិ សង្កហវត្ថុហិ
យថាវហំ សត្តានំ សង្កណ្ណានេសុ កុសលោ។ វេរុចោ វេណុស្ស នាម កុរុរាជស្ស
បុត្តោ សោមនស្សរាតិ វិស្សតោ យទា ហោមីតិ សម្ពុទ្ធា។

៩. តស្ស រញ្ជោ បតិករោតិ តេន កុរុរាជេន បតិ អភិក្ខណំ
ឧបកត្តព្ភភាវេន បតិករោ វល្លកោ។ កុហកតាបសោតិ
អសន្តគុណសម្ពាវនលក្ខណេន កោហញ្ជេន ជីវិតកប្បនកោ ឯកោ
តាបសោ, តស្ស រញ្ជោ សក្កាតញ្ជោ អហោសិ។ អារាមន្តិ ជលារាមំ, យត្ថ
ឯឡាលុកលាពុកុម្ពណ្ណាតិបុសាធិវល្លិជលានិ ចេវ តណ្ហាលេយ្យកាធិសាកញ្ច
រោបិយតិ។ មាលាវច្ឆន្តិ ជាតិអតិមុត្តកាធិបុប្ផគង្គំ, តេន បុច្ឆារាមំ ធនេស្សតិ។
ឯត្ថ ច អារាមំ កត្វា តត្ថ មាលាវច្ឆញ្ច យថាវុត្តជលវច្ឆញ្ច រោបេត្វា តតោ
លទ្ធផនំ សំហរិត្វា វេបេន្តោ ជីវិតីតិ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។

តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា - តទា មហាវគ្គិតោ នាម តាបសោ
បញ្ចសតតាបសបរិវារោ ហិមវន្តេ វសិត្វា លោណម្ពិលសេវនត្ថាយ
ជនបទចារិកំ ចរន្តោ ឥន្ទបត្តនគរំ បត្វា រាជយ្យានេ វសិត្វា សបរិសោ
បិណ្ណាយ ចរន្តោ រាជទ្វារំ ចាបុណិ។ រាជា ឥសិគណំ ធិស្វា ឥរិយាបថេ បសន្នោ

អលង្កតមហាតលេ និសីទាបេត្វា បណ្ឌិតេនាហារេន បរិវិសិត្វា “ភន្តេ, ឥមំ
វស្សាវត្ថំ មម ឧយ្យានេយេវ វសថា” តិ វត្វា តេហិ សទ្ធិ ឧយ្យានំ គន្ធា
វសនដ្ឋានានិ កាវេត្វា បព្ពជិតបរិក្ខារេ ធន្វា និក្ខមិ។ តតោ បដ្ឋាយ សព្ពេហិ តេ
រាជនិវេសនេ ភុញ្ញន្តិ។

រាជា បន អបុត្តកោ បុត្តេ បត្តតិ, បុត្តា នុប្បជ្ឈន្តិ។ វស្សាវត្ថុយេន
មហារក្ខិតោ “ហិមវន្តំ គមិស្សមា” តិ រាជានំ អាបុច្ឆិត្វា រញ្ញា
កតសក្ការសម្មានោ និក្ខមិត្វា អន្តរាមគ្គេ មជ្ឈន្តិកសមយេ មគ្គា ឌីក្ខម្ម
ឯកស្ស សន្និច្ឆាយស្ស វុត្តស្ស ហេដ្ឋា សបរិសោ និសីទិ។ តាបសា កថំ
សមុដ្ឋាបេសុំ - “រាជា អបុត្តកោ, សាធុ វតស្ស សចេ រាជបុត្តំ លភេយ្យា” តិ។
មហារក្ខិតោ តំ កថំ សុត្វា “ភវិស្សតិ នុ ខោ រញ្ញោ បុត្តោ, ឧទាហុ នោ” តិ
ឧបទារេន្តោ “ភវិស្សតី” តិ ញាត្វា “មា តុម្ពេ ចិន្តយិត្ត, អន្ធិ បច្ចុសកាលេ ឯកោ
នេវ បុត្តោ ចរិត្វា រញ្ញោ អគ្គមហេសិយា កុច្ឆិម្ហំ និព្ពត្តិស្សតី” តិ អាហា។

តំ សុត្វា ឯកោ កូដជជិលោ “ឥទានិ រាជកុលុបកោ ភវិស្សមី” តិ ចិន្តេត្វា
តាបសានំ គមនកាលេ គិលានាលយំ កត្វា និបច្ឆិត្វា “ឯហិ គន្ធាមា” តិ វុត្តេ
“ន សក្កោមី” តិ អាហា។ មហារក្ខិតោ តស្ស និបន្នការណំ ញាត្វា “យទា
សក្កោសិ, តទា អាគន្ធម្មយ្យាសី” តិ ឥសិគណំ អាទាយ ហិមវន្តមេវ គតោ។
កុហាកោ និវត្តិត្វា វេគេន គន្ធា រាជទ្វារេ វត្វា “មហារក្ខិតស្ស
ឧបដ្ឋាកតាបសោ អាគតោ” តិ រញ្ញោ អាហោចាបេត្វា រញ្ញោ វេគេន
បក្កោសាហិតោ ចាសាទំ អភិរុយ្ហ បញ្ញាត្តេ អាសនេ និសីទិ។ រាជា តំ វត្ថិត្វា
ឯកមន្តំ និសិទ្ធា ឥសីនំ អាហោគ្យំ បុច្ឆិត្វា “ភន្តេ, អតិឌិប្បំ និវត្តិត្ត, កេនត្ថេន
អាគតត្តា” តិ អាហា។

មហាវាជ, ឥសិគណោ សុខនិសិន្នោ “សាធុ វតស្ស សចេ រញ្ជោ
វំសានុវត្តកោ បុត្តោ ឧប្បជ្ឈេយ្យ” តិ កថំ សមុជ្ជាបេសិ។ អហំ តំ កថំ សុត្វា
“ភវិស្សតិ នុ ខោ រញ្ជោ បុត្តោ, ឧទាហុ នោ” តិ ទិព្ពចក្ខុនា ឱលោកេន្តោ
“មហិទ្ធិកោ ទេវបុត្តោ ចរិត្វា អគ្គមហេសិយា សុធម្មាយ កុដ្ឋិម្ហំ និព្ពត្តិស្សតី” តិ
ទិស្វា “អជានន្តា គព្ពំ នាសេយ្យំ, អាចិត្តិស្សាមិ តាវ ន” តិ តុម្ហាកំ កថនត្ថាយ
អាគតោ, កថិតំ វោ មយា, គច្ឆាមហ” តិ។ រាជា “ភន្តេ, ន សក្កា គន្ត” តិ
ហដ្ឋតុដ្ឋោ បសន្នចិត្តោ កុហកតាបសំ ឧយ្យានំ នេត្វា វសនជ្ជានំ សិរិទហិត្វា
អនាសិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ រាជកុលេ ភុញ្ញន្តោ វសតិ, “ទិព្ពចក្ខុកោ” ត្រូវស្ស
នាមំ អហោសិ។

តទា ពោធិសត្តោ តាវតីសភវនតោ ចរិត្វា តត្ថ បដិសន្ធិ គណ្ហិ, ជាតស្ស ច
នាមគ្គហណាទិវសេ “សោមនស្សោ” តិ នាមំ ករិសុ។ សោ កុមារបរិហារេន
វឡតិ។ កុហកតាបសោចិ ឧយ្យានស្ស ឯកបស្សេ នាធម្មការំ
សូបេយ្យសាកញ្ច ជលវល្លិអាធយោ ច រោបេត្វា បណ្ឌិតានំ ហត្ថេ វិក្កិណាន្តោ
ធនំ សំហរតិ។ អថ ពោធិសត្តស្ស សត្តវស្សិកកាលេ រញ្ជោ បច្ឆន្តោ កុបិតោ។
សោ “តាត, ទិព្ពចក្ខុតាបសេ មា បមជ្ជា” តិ កុមារំ បដិច្ឆាបេត្វា បច្ឆន្តំ
វ្របសមេតុំ គតោ។

១០-១៣. អថេកទិវសំ កុមារោ “ជជិលំ បស្សិស្សាមី” តិ ឧយ្យានំ គន្ធា
ក្ខេដជជិលំ ឯកំ គន្ធិកកាសាវំ និវាសេត្វា ឯកំ ចារុបិត្វា ឧភោហិ ហត្ថេហិ ទ្វេ
យដេ គហេត្វា សាកវត្ថុស្មី ឧទកំ សិញ្ញាតំ ទិស្វា “អយំ ក្ខេដជជិលោ អត្តនោ
សមណធម្មំ អកត្វា បណ្ឌិតកម្មំ ករោតី” តិ ញត្វា “កី ករោសិ
បណ្ឌិតគហបតិកា” តិ តំ លជ្ជាបេត្វា អវនិទិត្វា ឯវ និក្ខមិ។

ក្នុងជីវិត “អយំ ឥន្ទានេវ ឯវេទោ, បច្ឆា ‘កោ ជាតាតិ កី កវិស្សតី’ តិ
ឥន្ទានេវ នំ នាសេតុំ វេទតី” តិ ចិន្តត្វា រញ្ជ្រា អាគមនកាលេ ចាសាណាជលកំ
ឯកមន្តំ ឱបិត្វា ចាឈយយជំ ភិទ្ធិត្វា បណ្ណាសាលាយ តិណានិវិតិត្វា សរីរំ
តេលេន មកេត្វា បណ្ណាសាលំ បរិសិត្វា សសីសំ ចារុបិត្វា មហាធុក្ខប្បត្តោ
វិយ មញ្ចេ និបច្ឆិ។ រាជា អាគន្ធា នគរំ បទក្ខិណំ កត្វា និវេសនំ អបរិសិត្វា
“មម សាមិកំ ធិត្ថចក្កកំ បស្សិស្សមី” តិ បណ្ណាសាលាធារំ គន្ធា តំវិប្បការំ
ធិស្វា “កី នុ ខោ ឯត” តិ អន្តោ បរិសិត្វា តំ និបច្ឆកំ ធិស្វា ចាទេ បរិមជ្ឈន្តោ បុច្ឆិ
- “កេន, តុំ ភន្តេ, ឯវំវិហេបិតោ, កមជ្ឈ យមលោកំ នេមិ, តំ មេ សីយំ
អាចិត្វា” តិ។

តំ សុត្វា ក្នុងជីវិត និត្តនន្តោ ឧដ្ឋាយ ធិដ្ឋោ, មហារាជ, តុំ មេ, បស្សិត្វា
តយិ វិស្សសេន អហំ ឥមំ វិប្បការំ បត្តោ, តវ បុត្តនម្ហិ ឯវំវិហេបិតោតិ។ តំ
សុត្វា រាជា ចោរយាតកេ អាណាបេសិ - “គច្ឆេ កុមារស្ស សីសំ ធិទ្ធិត្វា
សរីរញ្ចស្ស ខណ្ឌាខណ្ឌិកំ ធិទ្ធិត្វា រជិយា រជិយំ វិតិរថា” តិ។ តេ មាតរា
អលង្កិត្វា អត្ថនោ អង្គេ និសីទាបិតំ កុមារំ អាគឡីសុ - “រញ្ជ្រា តេ វេនា
អាណាត្តោ” តិ។ កុមារោ មរណាភយតជ្ជិតោ មាតុ អង្គតោ វុដ្ឋាយ - “រញ្ជ្រា មំ
ធស្សេជ, សន្តិ រាជកិច្ចាធិ” តិ អាហា។ តេ កុមារស្ស វេចនំ សុត្វា មារេតុំ
អវិសហន្តា គោណំវិយ វន្តយា បរិកឡ្យន្តា នេត្វា រញ្ជ្រា ធស្សេសុំ។ តេន វុត្តំ
“តមហំ ធិស្វាន កុហក” តិអាធិ។

តត្ថ បុសរាសីវ អតណ្ហាលន្តិ តណ្ហាលកណោហិ វិរហិតំ បុសរាសីវិយ,
ធុមំវ វុត្តំវិយ, អន្តោ មហាសុសីរំ។ កធលីវ អសារកំ សីលាធិសារវហិតំ
តាបសំ អហំ ធិស្វា នត្តិ ឥមស្ស សតំ សាធូនំ ឈានាធិធម្មោ។ កស្មា? សាមញ្ញា
សមណភាវ៉ា សីលមត្តតោបិ អបគតោ បរិហិនោ អយំ, តថា ហិ អយំ

ហ៊ីរៈសុក្កធម្មដហិតោ បដហិតហ៊ីរៈសុក្កធម្មោ។ ជីវិតុត្ថិការណាតិ
“កេវលំ ជីវិតស្សេវ” ហេតុ អយំ តាបសលីដ្ឋេន ចរតី” តិ ចិន្តេសិន្ធិ ធស្សេតិ។
បរន្តិហិតិ បរន្តោ បច្ឆន្តោ និវាសកូតោ ឯតេសំ អត្ថិតិ បរន្តិនោ,
សីមន្តិកវាសិនោ។ តេហិ បរន្តិហិ អជីវិតេហិ បច្ឆន្តធនោ ខោតិតោ
អហោសិ។ តំ បច្ឆន្តកោបំ និសេធនុំ វ្យាបសមេតុំ គច្ឆន្តោ មម បិតា កុរុរាជា
“តាត សោមនស្សកុមារ, មយ្ហំ សាមិកំ ឧគ្គតាបនំ ឃោរតបំ បរមសន្តិទ្រិយំ
ជជិលំ មា បមន្តិ។ សោ ហិ អម្ពាភំ សព្វកាមទទោ, តស្មា យទិច្ឆកំ ចិត្តុច្ឆិយំ
តស្ស ចិត្តានុកូលំ បរត្ថេហិ អនុរត្ថេហិ” តិ តទា មំ អនុសាសិតិ ធស្សេតិ។

១៤. តមហំ គន្ធានុបដ្ឋានន្តិ បិតុ វចនំ អនតិក្កន្តោ តំ កូជតាបសំ
ឧបដ្ឋានតំ គន្ធា តំ សាករត្ថុស្មី ឧទកំ អាសិញ្ចន្តំ ទិស្វា “បណ្ឌិតោ អយ” ន្តិ ច
ញាត្វា កច្ឆិ តេ, គហបតិ, កុសលន្តិ, គហបតិ, តេ សរីរស្ស កច្ឆិ កុសលំ
កុសលមេវ, តថា ហិ សាករត្ថុស្មី ឧទកំ អាសិញ្ចាសិ។ កី វា តវ ហិរញ្ញំ វា
សុវណ្ណំ វា អាហារីយតុ, តថា ហិ បណ្ឌិតុត្ថិ អនុតិដ្ឋសិតិ ឥទំ វចនំ អភាសិ។

១៥. តេន សោ កុបិតោ អាសិតិ តេន មយា វុត្តគហបតិវាទេន សោ
មាណិស្សិតោ មាណំ អល្លិនោ កុហាកោ មយ្ហំ កុបិតោ កុទ្ធោ អហោសិ។ កុទ្ធោ
ច សមាទោ “យាតាបេមិ តុវំ អន្ត, រដ្ឋា បញ្ចជយាមិ វា” តិ អាហ។

តត្ថ តុវំ អន្តាតិ, តុំ អន្ត, ឥទានិយេវ រញ្ជោ អាគតកាលេតិ អត្ថោ។

១៦. និសេធយិត្វា បច្ឆន្តន្តិ បច្ឆន្តំ វ្យាបសមេត្វា នករំ អបរិដ្ឋោ តទ្ធិណញ្ញេវ
ឧយ្យានំ គន្ធា កុហកំ កុហកតាបសំ កច្ឆិ តេ, កន្តេ, ឧមនិយំ, សម្មាទោ តេ
បរត្ថិតោតិ កុមារេន តេ សម្មាទោ បរត្ថិតោ អហោសិ។

១៧. កុមារោយថា នាសិយោតិ យថា កុមារោ នាសិយោ នាសេតព្រោ
ឃាតាបេតព្រោ, តថា សោ ចាចោ តស្ស រញ្ជោ អាចិត្តិ។ អាណាបេសីតិ មឃ្ហំ
សាមិកេ ឥមស្មី ទិព្ពចក្ខុតាបសេ សតិ កី មម ន និប្បជ្ជតិ, តស្មា បុត្តន មេ
អត្តោ នត្ថិ, តតោបិ អយមេវ សេយ្យេតិ ចិន្តេត្វា អាណាបេសិ។

១៨. កិណ្ឌុ? សីសំ តត្ថេវ ជិន្និត្វាតិ យស្មី ហនេ តំ កុមារំ បស្សេយ, តត្ថេវ
តស្ស សីសំ ជិន្និត្វា សរីរញ្ចស្ស កត្វាន ចតុខណ្ឌិកំ ចតុរោ ខណ្ឌោ កត្វា រជិយា
រជិយំ និយន្តាវីចិតោវីចីវិត្តិបន្តា ទស្សេយ។ កស្មា? សា គតិ ជជិលហិឡិកាតិ
យេហិ អយំ ជជិលោ ហិឡិកោ, តេសំ ជជិលហិឡិកានំ សា គតិ សា និប្បត្តិ សោ
វិចាកោតិ។ ជជិលហិឡិកាតិ វា ជជិលហិឡិកនហេតុ សា តស្ស និប្បត្តិតិ
ឯវព្វេត្ថ អត្តោ ទដ្ឋព្វោ។

១៩. តត្ថាតិ តស្ស រញ្ជោ អាណាយំ, តស្មី វា តាបសស្ស បរិកវេ។
ការណិកាតិ ឃាតកា, ចោរឃាតកាតិ អត្តោ។ ចណ្ណាតិ កុរុរា។ លុទ្ធាតិ
សុទារុណា។ អការុណាតិ តស្សេវ វេវចនំ កតំ។ “អករុណា”តិបិ ចាឡិ,
និក្ករុណាតិ អត្តោ។ មាតុ អង្កេ និសិទ្ធស្សាតិ មម មាតុ សុធម្មាយ ទេវីយា
ឧច្ឆន្តេ និសិទ្ធស្ស។ “និសិទ្ធស្ស”តិ អនាទេវ សាមិវចនំ។ អាកឡិកា នយន្តិ មន្តិ
មាតរា អលង្កិកា អត្តនោ អង្កេ និសីទាបិតំ មំ រាជាណាយ តេ ចោរឃាតកា
គោណំវិយ រដ្ឋយា អាកឡិកា អាយាតនំ នយន្តិ។ កុមារេ បន និយមានេ
នាសិគណបរិវត្ថា សទ្ធិ ឡិរោធបិ សុធម្មា ទេវី នាគរាបិ “មយំ និបរាជំ កុមារំ
មារេតុំ ន ទស្សមា”តិ តេន សទ្ធិយេវ អគម៌សុ។

២០. ពន្ធតំ កាឡិពន្ធនន្តិ កាឡិពន្ធនំ ពន្ធនានំ តេសំ ការណិកបុរិសានំ។
រាជកិរិយានិ អត្ថិ មេតិ មយា រញ្ជោ វត្តព្វានិ រាជកិច្ចានិ អត្ថិ។ តស្មា រញ្ជោ
ទស្សេយ មំ ឱប្បន្តិ តេសំ អហំ ឯវំ វចនំ អវចំ។

២០. រឿង ធន្យយីសុ, ចាបស្ស ចាបសេរីនោតិ អត្តនា ចាបសីលស្ស
លាមកាចារស្ស ក្នុងតាបសស្ស សេវនតោ ចាបសេរីនោ រឿង មំ
ធន្យយីសុ។ ធិស្វាន តំ សញ្ញាបេសិន្តិ តំ មម បិតរំ កុរុរាជានំ បស្សិត្វា “កស្មា
មំ, ទេវ, មារាបេសី” តិ វត្វា តេន “កស្មា ច បន ត្វំ មយ្ហំ សាមិកំ ធិត្តចក្កតាបសំ
គហបតិវាទេន សមុទាចរិ។ ឥធិត្ថាធិត្ថា វិប្បការំ ករី” តិ វុត្តេ “ទេវ,
គហបតិញ្ញេវ ‘គហបតិ’ តិ វទន្តស្ស កោ មយ្ហំ ទោសោ” តិ វត្វា តស្ស
នាធាវិជានិ មាលាវច្ឆានិ រោបេត្វា បុប្ផបណ្ណាជលាជលាធិនំ វិក្កិណានំ ហត្ថតោ
ចស្ស តានិ ទេវសិកំ វិក្កិណាន្តេហិ មាលាការបណ្ណិកេហិ សទ្ធិហារេត្វា
“មាលាវត្ថុបណ្ណាវត្ថុនិ ឧបធារេថា” តិ វត្វា បណ្ណាសាលញ្ញស្ស បរិសិត្វា
បុច្ឆាធិវិក្កិយលទ្ធិ កហាបណាកកណ្ណិកំ អត្តនោ បុរិសេហិ និហារេត្វា
រាជានំ សញ្ញាបេសី តស្ស ក្នុងតាបសភាវំ ជាតាបេសី។ មមញ្ញា វសមាធិន្តិ
តេន សញ្ញាបនេន “សច្ចំ ខោ បន កុមារោ វទតិ, អយំ ក្នុងតាបសោ បុព្វេ
អប្បិច្ឆាវិយ ហុត្វា ឥទានិ មហាបរិគ្គហោ ជាតោ” តិ យថា តស្មី និព្វិន្នោ មម
វសេ វត្ថុតិ, វរំ រាជានំ មម វសមាធិសី។

តតោ មហាសត្តោ “ឯវុបស្ស ពាលស្ស រឿង សន្តិកេ វសនតោ ហិមវន្តំ
បរិសិត្វា បព្ពជិតុំ យុត្ត” តិ ចិន្តេត្វា រាជានំ អាបុច្ឆិ - “ន មេ, មហារាជ, ឥធិ វាសេន
អត្តោ, អនុជានាថ មំ បព្ពជិស្សមី” តិ។ រាជា “តាត, មយា អនុបធារេត្វាវ តេ
វនោ អាណាត្តោ, ឧម មយ្ហំ អបរាជ” តិ មហាសត្តំ ឧមារេត្វា “អន្លេវ ឥមំ វន្តំ
បជិបជ្ជាហី” តិ អាហា។ កុមារោ “ទេវ, កិមត្ថិ មាណសកេសុ ភោគេសុ, អហំ បុព្វេ
ធិយវត្ថុ ធិត្តកោគសម្បត្តិយោ អនុភរី, ន តត្ថាបិ មេ សន្តោ, បព្ពជិស្សមេវាហំ,
ន តាធិសស្ស ពាលស្ស បរេនេយ្យពុទ្ធិនោ សន្តិកេ វសាមី” តិ វត្វា តំ ឱវទន្តោ -

“អនិសម្ម កតំ កម្មំ, អនវត្តាយ ចិន្តិតំ;

កេសជ្ជៈស្បូវ វេកង្គោ, វិចារកោ ហោតិ ចាបកោ។

“និសម្ម ច កតំ កម្មំ, សម្មាវត្ថាយ ចិន្តិតំ;

កេសជ្ជៈស្បូវ សម្មត្ថិ, វិចារកោ ហោតិ ភទ្រកោ។

“អលសោ គិហិ កាមភោគី ន សាធុ, អសញ្ញតោ បព្ពជិតោ ន សាធុ;

រាជា ន សាធុ អនិសម្មការី, យោ បណ្ឌិតោ កោដនោ តំ ន សាធុ។

“និសម្ម ខត្តិយោ កយិរា, នានិសម្ម ទិសម្មតិ;

និសម្មការិនោ រាជ, យសោ កិត្តិ ច វឌ្ឍតិ។

“និសម្ម ទណ្ឌំ បណាយេយ្យ ឥស្សរោ, វេកា កតំ តប្បតិ ភូមិចាល;

សម្មាបណីដី ច នវស្ស អត្តា, អនាទុតប្បា តេ ភវន្តិ បច្ឆា។

“អនាទុតប្បានិ ហិ យេ ករោន្តិ, វិភជ្ជ កម្មាយតនានិ លោកេ;

វិញ្ញប្បសត្តានិ សុខុទ្រយានិ, ភវន្តិ ពុទ្ធានុមតានិ តានិ។

“អាគន្ធិំ ទោវិកា ខគ្គពន្ធា, កាសាវិយា ហន្តុ មមំ ជនិទ្ធ;

មាតុញ្ច អង្គស្មិមហំ និសិន្នោ, អាកង្ខិតោ សហសា តេហិ ទេវ។

“កដុកញ្ជិ សម្ពាធំ សុកិច្ចំ បត្តោ, មជ្ជម្បិយំ ជីវិតំ លទ្ធិ រាជ;

កិច្ចនបំ អជ្ជ វជា បមុត្តោ, បព្ពជ្ជមេវភិមនោហមស្មី”តិ។ (ជា.

១.១៥.២២៧-២៣២) -

ឥមាហិ គាថាហិ ធម្មំ ទេសេសិ។

តត្ថ អនិសម្មាតិ អនុបដាវេត្វា។ អនវត្ថាយាតិ អវវត្ថបេត្វា។ វេកង្គោតិ
វិបត្តិ។ វិចារកោតិ និប្ពត្តិ។ អសញ្ញតោតិ អសំរុតោ ទុស្សីលោ។ បណាយេយ្យាតិ

បដ្ឋបេយ្យ។ វេតាតិ វេគេន សហសា។ សម្មាបណ្ឌិដ្ឋំ ចាតិ សម្មាបណ្ឌិដ្ឋិនា,
យោនិសោ ឋប័តេន ចិត្តេន កតា នរស្ស អត្តា បច្ឆា អនុតប្បា ភវន្តិ
អត្តោវិភជ្ជាតិ ឥមាណិ កាតុំ យុត្តានិ, ឥមាណិ អយុត្តានិ ឯវំ បញ្ញាយ
វិភជិត្វា។ កម្មាយតនានិ កម្មានិ។ ពុទ្ធានុមតានិ បណ្ឌិតេហិ អនុមតានិ
អនវជ្ជានិ ហោន្តិ។ កដុកន្តិ ទុក្ខំ អសាតំ, សម្ពាធំ សុកិច្ចំ មរណភយំ បត្តោម្ហិ។
លទ្ធាតិ អត្តនោ ញ្ញាណពលេន ជីវិតំ លភិត្វា។ បព្ពដ្ឋមេវាភិមនោតិ
បព្ពដ្ឋាភិមុខចិត្តោ ឯវាហមស្មិ។

ឯវំ មហាសត្តេន ធម្មេ ទេសិតេ រាជា ទេវី អាមន្តេសិ - “ទេវី, តុំ បុត្តំ
និវត្តេហី” តិ។ ទេវីបិ កុមារស្ស បព្ពដ្ឋមេវ រោចេសិ។ មហាសត្តោ មាតាបិតរោ
វន្តិត្វា “សចេ មយ្ហំ ទោសោ អត្ថិ, តំ ខមថា” តិ ខមាបេត្វា មហាជនំ អាបុច្ឆិត្វា
ហិមវន្តាភិមុខោ អគមាសិ។ គតេ ច បន មហាសត្តេ មហាជនោ ក្ខេដជជិលំ
ចោបេត្វា ជីវិតក្ខយំ ចាបេសិ។ ពោធិសត្តោបិ សនាគរេហិ
អមច្ចចារិសន្នាធិហិ រាជបុរិសេហិ អស្សមុខេហិ អនុពន្ធិយមាណោ តេ និវត្តេសិ។
មនុស្សេសុ និវត្តេសុ មនុស្សវណ្ណោនាគន្ធា ទេវតាហិ នីតោ សត្ត បព្ពតរាជិយោ
អតិក្កមិត្វា ហិមវន្តេវិស្សកម្មនា និម្មិតាយ បណ្ណាសាលាយ ឥសិបព្ពដ្ឋំ បព្ពជិ។
តេន វុត្ថំ -

២២.

“សោ មំ តត្ថ ខមាបេសិ, មហាវន្តំ អនាសិ មេ;
សោហំ តមំ ទាលយិត្វា, បព្ពជី អនការិយ” តិ។

តត្ថ តមំ ទាលយិត្វាតិ កាមាធិនវទស្សនស្ស បដិបក្ខក្ខតំ សម្មោហតមំ
វិធមិត្វា។ បព្ពជិន្តិ ឧបាគច្ឆិ។ អនការិយន្តិ បព្ពដ្ឋំ។

២៣. ឥឡូវនេះ តា តំ រាជស្រីយំ បរិច្ចតំ, តំ ទស្សន៍ “ន មេ
ទស្សន៍” ឆ្លុះ ឱសានកាចមាហា។ តស្សន៍ រុត្តនយោវ។

ឯវំ បន មហាសត្ត បព្ពជិតេ យាវ សោឡសវស្សកាលា រាជកុលេ
បរិចារិកវេសេន ទេវតាយេវ នំ ឧបជ្ឈហីសុ។ សោ តត្ថ ឈានាភិញ្ញាយោ
និព្ពត្តត្វា ព្រហ្មលោក្ខបគោ អហោសិ។

តា កុហកោ ទេវទត្តា អហោសិ, មាតា មហាមាយា,
មហាវគ្គិតតាបសោ សារិបុត្តត្ថេរោ, សោមនស្សកុមារោ លោកនាថោ។

តស្ស យុធព្វាយចរិយាយំ (ចរិយា. ៣.១ អាទយោ) រុត្តនយោវេន ទស
ចារមិយោ និទ្ធាវេតព្វា។ ឥឡាបិ នេក្ខម្ភចារមី អតិសយវតីតិ សា ឯវំ ទេសនំ
អាវុធា។ តថា សត្តវស្សិកកាលេ ឯវំ រាជកិច្ចេសុ សមត្ថតា, តស្ស តាបសស្ស
ក្នុងជីវិតការបរិគ្គណ្ឌំ, តេន បយុត្តេន រញ្ញោ វេទ អាណាត្ថេ សន្តាសាភារោ,
រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ធា នាធានយេហិ តស្ស សទោសតំ អត្តនោ ច និរបរាជតំ
មហាជនស្ស មជ្ឈេ បកាសេត្វា រញ្ញោ ច បរេនេយ្យពុទ្ធិតំ ពាលភាវព្វា
បដ្ឋបេត្វា តេន ឧមាបិតេបិ តស្ស សន្តិកេ វាសតោ រដ្ឋិស្សរិយតោ ច
សំវេគមាបដ្ឋិត្វា នាធម្មការំ យាចិយមាទេនបិ ហត្ថគតំ រដ្ឋសិរី ខេឡបិណ្ឌំ
រិយ ធម្មត្វា កត្តចិ អលគ្គចិត្តេន ហុត្វា បព្ពជនំ, បព្ពជិត្វា បរិវេកាវាមេន
ហុត្វា នចិរស្សេវ អប្បកសិរេន ឈានាភិញ្ញានិព្ពត្តនន្តិ ឯវំ មាទយោ
មហាសត្តស្ស គុណានុភាវាវិភាវេតព្វាតិ។

សោមនស្សចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៣. អយោយរចរិយាវណ្ណានា

២៤. តតិយេ អយោយរម្មិ សំវឡោតិ អមនុស្សឧបទ្ធពរិវដ្តនត្ថំ
ចតុរស្សសាលវសេន កតេ មហាតិ សព្ពអយោមយេ គេហេ សំវឡោ។
នាមេនាសិ អយោយរោតិ អយោយរេ ជាតសំវឡកាវេនេ
“អយោយរកុមារោ”តិ នាមេន ចាកដោ អហោសិ។

២៥-៦. តទា ហិ កាសិវញ្ញោ អគ្គមហេសិយា បុរិមត្ថកាវេ សបត្តិ “តវ
ជាតំ ជាតំ បដំ ខាធម្មេ”ន្តិ បត្តនំ បដ្ឋបេត្វា យ ភ្និនិយោនិយំ និព្ពត្តា ឱកាសំ
លភិក្ខា តស្សវិជាតកាលេ ទ្វេ វាវេ បុត្តេ ខាធិ។ តតិយវាវេ បន ពោធិសត្តោ
តស្ស កុដ្ឋិយំ បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ រាជា “ទេវិយា ជាតំ ជាតំ បដំ ឯកាយ ភ្និនិ
ខាធិតិ, កី នុ ខោ កាតត្ថ”ន្តិ មនុស្សេហិ សម្មន្តេត្វា “អមនុស្ស នាម
អយោយរស្ស កាយន្តិ, អយោយំ កាតុំ វដ្តតី”តិ វុត្តេ កម្មារេ អាណាបេត្វា
ថម្ពេ អាធិ កត្វា អយោមយេហេវ សព្ពគេហាសម្ភារេហិ ចតុរស្សសាលំ មហាន្តំ
អយោយំ និដ្ឋាបេត្វា បរិបក្កតត្ថំ ទេវី តត្ថ វាសេសិ។ សា តត្ថ
ធម្មបុញ្ញលក្ខណំ បុត្តំ វិជាយិ។ “អយោយរកុមារោ”ត្វេវស្ស នាមំ ករីសុ។ តំ
នាតីនំ ទត្វា មហាន្តំ អារក្ខំ សំវិទហិត្វា រាជា ទេវី អន្តេបុរំ អានេសិ។ យ ភ្និនិបិ
ឧទកវារំ គន្ធា វេស្សវណាស្ស ឧទកំ វហន្តិ ជីវិតក្ខយំ បត្តា។

មហាសត្តោ អយោយរេយេវ វឡិក្ខាវិញ្ញតំ បត្តោ, តត្ថេវ សព្ពសិប្បានិ
ឧគ្គណ្ហិ។ រាជា បុត្តំ សោឡសវស្សន្តេសិកំ វិទិត្វា “វដ្ឋមស្ស ទស្សមី”តិ អមច្ចេ
អាណាបេសិ - “បុត្តំ មេ អានេថា”តិ។ តេ “សាធុ, ទេវា”តិ នគរំ អលង្ការាបេត្វា
សព្ពាលង្ការិភូសិតំ មជ្ឈលវារណំ អាទាយ តត្ថ គន្ធា កុមារំ អលង្ករិត្វា
ហត្ថិក្ខន្ធនិសីទាបេត្វា នគរំ បទក្ខណំ កាវេត្វា វញ្ញោ ទស្សេសុំ។
មហាសត្តោ រាជានំ វដ្តិត្វា អដ្ឋាសិ។ រាជា តស្ស សរីរសោភំ ឱលោកេត្វា
ពលវសិនេហាន តំ អាលិង្គិត្វា “អដ្ឋេវ មេ បុត្តំ អភិសិញ្ញថា”តិ អមច្ចេ

អាណាបេសិ។ មហាសត្តោ បិតរំ វន្តិត្វា “ន មយ្ហំ រជ្ជេន អត្តោ, អហំ
បព្ពជិស្សមិ, បព្ពជ្ជំ មេ អនុជានាថា” តិ អាហា។ តេន វុត្ថំ “ទុក្ខេន ជីវិតោ
លទ្ធោ” តិ អាទិ។

តត្ថ ទុក្ខេនាតិ, តាត, តវ ភាតិកា ទ្វេ ឯកាយ យ ក្ខិនិយា ខាទិតា, តុយ្ហំ
បន តតោ អមនុស្សភយតោ និវរណាត្ថំ កតេន ទុក្ខេន មហតា អាយាសេន
ជីវិតោលទ្ធោ។ សំបីឡេ បតិចោសិតោតិ នាណវិជាយ អមនុស្សក្ខាយ
សម្ពាធអយោយវេ វិជាយនកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ សោឡសវស្សប្បត្តិយា
សម្ពាធអសំវឡិតោតិ អត្តោ។ អន្លេវ, បុត្ត, បដិបដ្ឋ, កេវលំ វសុដំ ឥមន្តិ
កញ្ចនមាលាលង្គតស្ស សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា រតនរាសិម្ហិ ឋបេត្វា តីហិ
សន្នេហិ អភិសិញ្ញាយមាណោ ឥមំ កុលសន្តកំ កេវលំ សកលំ សមុទ្ធបរិយន្តំ
តតោយេវ សហ រជ្ជេហិតិ សវដ្ឋកំ សហ និគមេហិ មហាកាមេហិតិ សនិគមំ
អបរិមិតេន បរិវារជនេន សទ្ធិ សជនំ ឥមំ វសុដំ មហាបថវី អន្លេវ, បុត្ត,
បដិបដ្ឋ, រជ្ជំ កាវេហិតិ អត្តោ។ វន្តិត្វា ខត្តិយំ។ អញ្ចលី បគ្គហេត្វាន, ឥទំ
វចនមព្រាវិន្តិ ខត្តិយំ កាសិរាជានំ មម បិតរំ វន្តិត្វា តស្ស អញ្ចលី បណាមេត្វា
ឥទំ វចនំ អភាសី។

២៧. យេ កេចិ មហិយា សត្តាតិ ឥមិស្សា មហាបថវិយា យេ កេចិ សត្តា
នាម។ ហីនមុក្ខជ្ជមជ្ឈិមាតិ លាមកា ចេវ ឧត្តមា ច, ឧភិន្នំ វេមជ្ឈេ ភវត្តា
មជ្ឈិមា ច។ សកេ គេហេតិ សព្ពេ តេ សកេ គេហេ។ សកញ្ញាតិភិតិ សកេហិ
ញាតីហិ សម្មោទមាណវិស្សជ្ជា អនុក្កណ្ឌិតា យថាវិភវំ វឡន្តិ។

២៨. ឥទំ លោកេ ឧត្តរិយន្តិ ឥទំ បន ឥមស្មី លោកេ អសទិសំ, មយ្ហំ ឯវ
អាវេណិកំ។ កី បន តំ សំបីឡេ មម ចោសនន្តិ សម្ពាធអ មម សំវឡនំ។ តថា ហិ

អយោយរម្មី សំរង្កោ, អប្បភេ ចន្ទស្វរិយេតិ ចន្ទស្វរិយានំ បភាវហិត
អយោយរេ សំរង្កោម្ពីតិ សំរង្កោ អម្ពី។

២៩. បូតិកុណាបសម្បណ្ណាតិ បូតិគន្ធនានប្បការកុណាបសម្បណ្ណា
គូជនិរយសទិសា។ មាតុ កុដ្ឋិតោ ជីវិតសំសយេ វត្តមានេ កេមំ មុច្ឆិតា
និក្ខមិត្វា។ តតោ យោរតរេតិ តតោបិ គព្ភាសតោ ធារុណាតរេ,
អវិស្សជ្ឈវាសេន ទុក្ខេ។ បក្ខិត្តយោយរេតិ បក្ខិត្តោ អយោយរេ, ពន្ធនាការេ
ឋបិតោវិយ អហោសិន្និ ទស្សេតិ។

៣០. យទិហន្តិ វត្ត យទិតិ និចាតមត្តំ។ តាទិសន្តិ យាទិសំ បុព្វេ វុត្តំ, តាទិសំ
បរមធារុណំ ទុក្ខំ បត្វា អហំ រដ្ឋេសុ យទិ រដ្ឋាមិ យទិ រមិស្សមិ, វរំ សន្តេ
ចាចានំ លាមកានំ និហ័នបុរិសានំ ឧត្តមោ និហ័នតមោ សិយំ។

៣១. ឧក្កល្លាតោម្ពី កាយេនាតិ អបរិមុត្តគព្ភាសាទិនា បូតិកាយេន
ឧក្កល្លាតោ និព្វិន្នោ អម្ពី។ រដ្ឋេនម្ពី អនត្តិកោតិ រដ្ឋេនបិ អនត្តិកោ អម្ពី។
យក្ខិនិយា ហត្ថតោ មុត្តោបិ ហិ នាហំ អជរាមរោ, កី មេ រដ្ឋេន, រដ្ឋញ្ចិ នាម
សព្វេសំ អនត្តានំ សន្និចាតជ្ជានំ, តត្ថ បិតកាលតោ បដ្ឋាយ ទុក្ខិក្ខមំ ហោតិ,
តស្មា តំ អនុបកន្ធា និព្វតិ បរិយេសិស្សំ, យត្ថ មំ មច្ចុ ន មទ្ធិយេតិ យត្ថ បិតំ មំ
មហាសេនោ មច្ចុរាជំ ន មទ្ធិយេ ន ឌីត្តរេយ្យ ន អភិករេយ្យ, តំ និព្វតិ
អមតមហានិព្វានំ បរិយេសិស្សមិតិ។

៣២. វរាហំ ចិន្តយិត្វានាតិ វរំ ឥមិនា វុត្តប្បការេន នានប្បការំ សំសារេ
អាទិនំ បច្ឆវេក្ខណេន និព្វានេ អាទិសំសទស្សនេន ច យោទិសោ ចិន្តេត្វា។
វិវរន្តេ មហាជនេតិ មយាវិប្បយោគទុក្ខាសហានេន វិវរន្តេ បរិទេវន្តេ
មាតាបិតុប្បមុខេ មហាន្តេ ជនេ។ នាកោវ ពន្ធនំ ធម្មតិ យថា នាម មហាពាលោ

ហត្ថិនាគោ ធុត្ថលតរំ រដ្ឋពន្ធនំ សុខេនេវ ជិន្នតិ, ឯវមេវ ញាតិសង្គាទិកេទស្ស
តស្មី ជនេ តណ្ហាពន្ធនស្ស ជិន្ននេន ពន្ធនំ ធម្មតា កាននសង្គាតំ មហារំ
បព្ពដ្ឋបកមនវសេន ចារិសី។ ឱសានកាថា វុត្តត្ថា ឯវ។

តត្ថ ច មហាសត្តោ អត្ថនោ បព្ពដ្ឋាធិប្បាយំ ជាជិត្វា “តាត, កីការណា
បព្ពជសី” តិ រញ្ញា វុត្តោ “នេវ, អហំ មាតុកុច្ឆិម្ហំ ទស មាសេ គូជនិរយេ វិយ
វសិត្វា មាតុ កុច្ឆិតោ និក្ខន្តោ យ ក្ខិនិយា ភយេន សោឡសវស្សានិ ពន្ធនាគារេ
វសន្តោ ពហិ ឱលោកេតុម្បិ ន លភី, ឧស្សននិរយេ បក្ខិត្តោ វិយ អហោសី,
យ ក្ខិនិតោ មុត្តាបិ អជរាមរោ ន ហោមិ, មច្ចុ នាមេស ន សក្កា កេនចិ ជិនិតុំ,
ភវេ ឧក្កណ្ឌិតោម្ហិ, យាវ មេ ព្យាធិជរាមរណានិ នាគច្ឆន្តិ, តាវនេវ បព្ពជិត្វា ធម្មំ
ចរិស្សាមិ, អលំ មេ រដ្ឋេន, អនុជាតាហិ មំ, នេវ, បព្ពជិតុ” ត្ថិ វត្វា -

“យមេករត្ថី បឋមំ, កព្វេ វសតិ មាណវោ;

អព្ពដ្ឋិតាវ សោ យាតិ, ស គច្ឆំ ន និវត្តតី” តិ។ (ជា. ១.១៥.៣៦៣) -

អាទិនា ចតុវិសតិយា កាថាហិ បិតុ ធម្មំ ទេសេត្វា “មហារាជ, តុម្ហាកំ រដ្ឋំ
តុម្ហាកមេវ ហោតុ, ន មយ្ហំ ឥមិនា អត្តោ, តុម្ហេហិ សទ្ធិ កថេន្តេយេវ
ព្យាធិជរាមរណានិ អាគន្ធយ្យំ, តិជ្ជជ តុម្ហេ” តិ វត្វា អយនាមំ ជិន្និត្វា មត្តហត្ថិ
វិយ, កព្វានបញ្ញាវំ ភិន្និត្វា សីហាចាតកោវិយ, កាមេ បហាយ មាតាបិតរោ
វិន្និត្វា និក្ខមិ។ អថស្ស បិតា “អយំ នាម កុមារោ បព្ពជិតុកាមោ, កិមជ្ឈំ
បនាហំ, មមាបិ រដ្ឋេន អត្តោ នត្ថី” តិ រដ្ឋំ បហាយ តេន សទ្ធិ ឯវ និក្ខមិ។ តស្មី
និក្ខមន្តេ ទេវីបិ អមច្ឆាបិ ព្រាហ្មណគហបតិកាធយោបីតិ
សកលនគរវាសិនោ ភោគេ ធម្មតា និក្ខមីសុ។ សមាគមោ មហា អហោសី,
បរិសា ធានសយោជនិកា ជាតា, តេ អាធាយ មហាសត្តោ ហិមវន្តំ ចារិសី។

ကဏ္ဍ.

ពោធិសត្តោ ហិ តទា ពារាណសិយំ អសីតិកោដិវិកវស្ស
ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ តស្ស “កញ្ចនកុមារោ”តិ នាមំ
កវីសុ។ អថស្ស បទសាវិចរណកាលេ អបរោ បុត្តោ វិជាយិ។
“ឧបកញ្ចនកុមារោ”តិស្ស នាមំ កវីសុ។ តតោ បដ្ឋាយ មហាសត្តំ
“មហាកញ្ចនកុមារោ”តិ សមុទាចរន្តិ។ ឯវំ បដិចាជិយា សត្ត បុត្តា អហោសុំ។
សត្តកនិដ្ឋា បន ឯកា ជីតា។ តស្ស “កញ្ចនទេវី”តិ នាមំ កវីសុ។ មហាសត្តោ
វយប្បត្តោ តក្កសិលំ គន្ធា សត្តសិប្បានិ ឧត្តហេត្វា បច្ឆាគញ្ញិ។

អថ នំ មាតាបិតរោ យរាវាសេន ពន្ធិតុកាមា “អត្តនោ
សមាទជាតិកុលតោ តេ ទារិកំ អានេស្សរាមា”តិ វជីសុ។ សោ “អម្ព, តាត, ន
មយ្ហំ យរាវាសេន អត្តោ។ មយ្ហញ្ញិ សញ្ញោ លោកសន្និវាសោ អាទិត្តោ វិយ
សប្បជិកយោ, ពន្ធនាគារំ វិយ បលិតុទ្ធនំ, ឧក្ការភូមិ វិយ ជិតុន្នោ ហុត្វា
ឧបដ្ឋាតិ, ន មេ ចិត្តំ កាមេសុ រជ្ជតិ, អញ្ញោ វោ បុត្តា អត្ថិ, តេ យរាវាសេន
និមន្តេថា”តិ វត្វា បុនប្បនំ យាចិតោបិ សហាយេហិ យាចាបិតោបិ ន ឥច្ឆិ, អថ
នំ សហាយា “សម្ព, កី បន ត្វំ បត្តយន្តោ កាមេ បរិភូញ្ញតុំ ន ឥច្ឆសី”តិ បុច្ឆីសុ។
សោ តេសំ អត្តនោ នេក្ខម្មជ្ឈាសយំ អាហោចេសិ។ តេន វុត្តំ “ឯតេសំ បុព្ពដោ
អាសិ”ត្ថិអាទិ។

តត្ថ ឯតេសំ បុព្ពដោ អាសិត្តិ ឯតេសំ ឧបកញ្ចនកាធិនំ សត្តន្តំ
ជេដ្ឋភាតិកោ អហំ តទា អហោសី។ ហិវីសុក្កមុចាគតោតិ សុក្កវិចាកត្តា
សន្តានស្ស វិសោធនតោ ច សុក្កំ ចាបជិតុច្ឆនលក្ខណំ ហិវី ភុសំ អាគតោ,
អតិវិយ ចាបំ ជិតុច្ឆន្តោ អាសិត្តិ អត្តោ។ ភវំ ទិស្វាន ភយតោ, នេក្ខម្មាភិរតោ
អហិត្តិ កាមភវាធិនំ វសេន សព្វំ ភវំ បក្ខន្តិតុំ អាគច្ឆន្តំ ចណ្ឌាហត្ថិ វិយ, ហីសិតុំ
អាគច្ឆន្តំ ឧត្តិត្តាសិកំ វេជកំ វិយ, សីហំ វិយ, យក្ខំ វិយ, រក្ខសំ វិយ, យោវិសំ

វិយ, អាសិវិសំ វិយ, អាទិត្តំ អង្គារំ វិយ, សប្បជិតយំ ភយានកការតោ បស្សិត្វា
តតោ មុច្ឆនត្តញ្ចា បព្ពដ្ឋាភិរតោ បព្ពជិត្វា “កងំ នុ ខោ ធម្មចរិយំ សម្មាបដិបត្តិ
បូរេយ្យំ, ឈានសមាបត្តិយោ ច និព្វត្តេយ្យ” ន្តិ
បព្ពដ្ឋាកុសលធម្មបឋមជ្ឈានាទិអភិរតោ តទា អហំ អាសិន្តិ អត្ថោ។

៣៦. បហិតាតិ មាតាបិតុហិ បេសិតា។ ឯកមាណសាតិ សមាណជ្ឈាសយា
បុព្វេ មយា ឯកជ្ជន្តា មនាបចារិនោ មាតាបិតុហិ បហិតត្តា បន មម បដិក្កលំ
អមនាបំ វេទន្តា។ កាមេហិ មំ និមន្តេន្តិ មហាបិតុហិ វា ឯកមាណសា កាមេហិ
មំ និមន្តេន្តិ។ កុលវំសំ ជារេហិតិ យរាវាសំ សណ្ឋាបេន្តោ អត្តនោ កុលវំសំ
ជារេហិ បតិជ្ឈបេហិតិ កាមេហិ មំ និមន្តេសុន្តិ អត្ថោ។

៣៧. យំ តេសំ វេចនំ វុត្តន្តិ តេសំ មម បិយសហាយានំ យំ វេចនំ វុត្តំ។
គិហិធម្មេ សុខារាហន្តិ គិហិភារេ សតិ គហជ្ជភារេ បិតស្ស បុរិសស្ស
ញាយានុគតត្តា ធិដ្ឋធម្មិកស្ស សម្បរាយិកស្ស ច សុខស្ស អារាហនតោ
សុខារាហំ។ តំ មេ អហោសិ កបិណ្ឌំ តំ តេសំ មយ្ហំ សហាយានំ មាតាបិតុនញ្ចា
វេចនំ ឯកន្តេនេវ នេក្ខម្មាភិរតត្តា អមនាបភារេន មេ កបិណ្ឌំ ជរុសំ ធិវុសំ
សន្តត្តដាលសទិសំ ឧភោបិ កណ្តោ ឈាបេន្តំ វិយ អហោសិ។

៣៨. តេ មំ តទា ឧត្តិបន្តន្តិ តេ មយ្ហំ សហាយា មាតាបិតុហិ អត្តនោ ច
ឧបនិមន្តនវសេន អនេកវារំ ឧបនិយមានេ កាមេ ឧទ្ធម្មទ្ធិ ឱបន្តំ ធម្មេន្តំ
បដិក្ខិបន្តំ មំ បុច្ឆិសុ។ បត្តិតំ មមាតិ ឥតោវិសុទ្ធតរំ កី នុ ខោ ឥមិនា បត្តិតន្តិ
មយា អភិបត្តិតំ មម តំ បត្តនំ បុច្ឆិសុ - “កី ភំ បត្តយសេ, សម្ម, យទិ កាមេ ន
ភុញ្ញាសី” តិ។

៣៨. អត្តកាមោតិ អត្តនោ អត្តកាមោ, ចាបភិរុតិ អត្តោ។

“អត្តកាមោ”តិបិ ចាឡិ។ ហិរេសិនន្តិ មហ្មំ ហិរេសិនំ បិយសហាយានំ។ កេចិ
“អត្តកាមហិរេសិន”ន្តិ បឋន្តិ, តំ ន សុន្ទរំ។

៤០. បិតុ មាតុ ច សាវយុន្តិ តេ មហ្មំ សហាយា អនិវត្តនីយំ មម បព្ពជ្ជាធន្តំ
វិទិត្វា បព្ពជិតុកាមតាធិបកំ មហ្មំ វចនំ បិតុ មាតុ ច សាវេសុំ។ “យក្ស,
អម្ពតាតា, ជាឆាប, ឯកន្តេនេវ មហាកញ្ចនកុមារោ បព្ពជិស្សតិ, ន សោ សក្កា
កេនចិ ឧចាយេន កាមេសុ ឧបនេតុ”ន្តិ អវេដ្ឋំ។ មាតាបិតា ឯវមាហូតិ តទា
មហ្មំ មាតាបិតោ មម សហាយេហិ វុត្តំ មម វចនំ សុត្វា ឯវមាហំសុ - “សព្ពេវ
បព្ពជាម, ភោ”តិ, យទិ មហាកញ្ចនកុមារស្ស នេក្ខម្ពំ អភិរុចិតំ, យំ តស្ស
អភិរុចិតំ, តទម្ពាកម្មិ អភិរុចិតមេវ, តស្មា សព្ពេវ បព្ពជាម, ភោតិ។ “ភោ”តិ
តេសំ ព្រាហ្មណានំ អាលបនំ។ “បព្ពជាម ទោ”តិបិ ចាថោ, បព្ពជាម ឯវាតិ
អត្តោ។ មហាសត្តស្ស ហិ បព្ពជ្ជាធន្តំវិទិត្វា ឧបកញ្ចនាទយោ ធនាតោ ភគិនី
ច កញ្ចនេវី បព្ពជិតុកាមាវ អហេសុំ, តេន តេបិ មាតាបិតុហិ យរាវាសេន
និមន្តិយមាធា ន ឥធូសុយេវ។ តស្មា ឯវមាហំសុ “សព្ពេវ បព្ពជាម, ភោ”តិ។

ឯវេត្វា បនវត្វា មហាសត្តំ មាតាបិតោ បក្កោសិត្វា អត្តនោបិ អធិប្បាយំ
តស្ស អាចិត្តិត្វា “តាត, យទិ បព្ពជិតុកាមាសិ, អសីតិកោជិធនំ តវ សន្តកំ
យថាសុខំវិស្សន្តេហិ”តិ អាហំសុ។ អថ នំ មហាបុរិសោ កបណាទ្ធិកាធនំ
វិស្សន្តេត្វា មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា ហិមវន្តំ ចាវិសិ។ តេន សទ្ធិ មាតាបិតោ
ធនាតោ ច ភគិនី ច ឯកោ ធាសោ ឯកោ ធាសី ឯកោ ច សហាយោ យរាវាសំ
បហាយ អគម៌សុ។ តេន វុត្តំ -

៤១.

“ឧកោ មាតា បិតា មហ្មំ, ភគិនី ច សត្ត ភាតោ;

អមិតធនំ ធម្មយិត្វា, បរិសិទ្ធា មហាវេន"ន្តិ។

ជាតកដ្ឋកថាយំ (ជា. អដ្ឋ. ៤.១៤.៧៧ ភិសជាតកវណ្ណានា) បទ
“មាតាបិតុសុ កាលំកតេសុ តេសំ កត្តព្ពកិច្ចំ កត្វា មហាសត្តោ
មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមី”តិ វុត្តំ។

ឯវំ ហិមវន្តំ បរិសិទ្ធា ច តេ ពោធិសត្តប្បមុខា ឯកំ បទុមសំ និស្សាយ
រមណីយេ ភូមិភាគេ អស្សមំ កត្វា បព្ពជិត្វា វេនមូលជលាហារា យាបយីសុ។
តេសុ ឧបកញ្ចនាធម្មោ អដ្ឋជនា វាវេន ជលាជលំ អាហរិត្វា ឯកស្មី
ចាសាណាជលកេ អត្ថនោ ឥតវេសញ្ច កោដ្ឋាសេ កត្វា យណ្ឌិសញ្ញំ ធិត្វា
អត្ថនោ កោដ្ឋាសំ អាធាយ វេសនដ្ឋានំ បរិសន្តិ។ សេសាបិ យណ្ឌិសញ្ញាយ
បណ្ណាសាលតោ និក្ខមិត្វា អត្ថនោ អត្ថនោ ចាបុណនកោដ្ឋាសំ អាធាយ
វេសនដ្ឋានំ កត្វា បរិភុញ្ញិត្វា សមណាធម្មំ ករោន្តិ។

អបរភាគេ ភិសានិ អាហរិត្វា តថេវ ខាធិន្តិ។ តត្ថ តេ យោវតថា
បរមធិតិទ្រិយា កសិណាបរិកម្មំ ករោន្តា វិហរីសុ។ អថ នេសំ សីលតេជេន
សក្កស្ស ភវនំ កម្មិ។ សក្កោ តំ ការណំ ញត្វា “ឥមេ ឥសយោ វិមសិស្សមី”តិ
អត្ថនោ អាទុកាវេន មហាសត្តស្ស កោដ្ឋាសេ តយោ ធិវេសេ អន្តរជាបេសិ។
មហាសត្តោ បឋមធិវេសេ កោដ្ឋាសំ អធិស្វា “មម កោដ្ឋាសោ បមុដ្ឋោ
ភវិស្សតី”តិ ចិន្តេសិ។ ទុតិយធិវេសេ “មម នោសេន ភវិតព្ពំ, បណាមនវេសេន
មម កោដ្ឋាសំ ន ឋបិតំ មញ្ញោ”តិ ចិន្តេសិ។ តតិយធិវេសេ “តំ ការណំ សុត្វា
ឧមាបេស្សមី”តិ សាយន្តសមយេ យណ្ឌិសញ្ញំ ធិត្វា តាយ សញ្ញាយ សព្ពេសុ
សន្និបតិភេសុ តមត្ថំ អាហោចត្វា ភីសុបិ ធិវេសេសុ តេហិ ជេដ្ឋកោដ្ឋាសស្ស
ឋបិតភារំ សុត្វា “តុម្ពេហិ មយ្ហំ កោដ្ឋាសោ ឋបិតោ, មយា បន នលទ្ធោ, កី ទុ
ខោ ការណា”ន្តិ អាហា។ តំ សុត្វា សព្ពេវ សំវេកប្បត្តា អហោសុំ។

តស៊ូ អស្សមេ រុក្ខនេវតាបិ អត្តនោ ភវនតោ ធុតិវត្វា តេសំ សន្តិកេ
និសីទិ។ មនុស្សានំ ហត្ថតោ បលាយិត្វា អរញ្ញំ បរិដ្ឋោ ឯកោ វារណោ
អហិតុណ្ហិកហត្ថតោ បលាយិត្វា មុត្តោ សប្បកីឡាបនកោ ឯកោ វានរោ ច
តេហិ ឥសីហិ កតបរិចយា តទា តេសំ សន្តិកំ គន្ធា ឯកមន្តំ អជ្ជសុ។ សក្កោបិ
“ឥសិគណំ បរិគ្គណ្ហិស្សមី”តិ អធិស្សមានកាយោ តត្ថេវ អដ្ឋាសិ។ តស៊ូព្វា
ខណោ ពោធិសត្តស្ស កនិដ្ឋោ ឧបកព្វានតាបសោ ឧដ្ឋាយ ពោធិសត្តំ វន្តិត្វា
សេសានំ អបចិតី ឧស្សេត្វា “អហំ សញ្ញំ បដ្ឋបេត្វា អត្តានញ្ញេវ សោធនតុ
លភាមី”តិ បុច្ឆិត្វា “អាម, លភសី”តិ រុត្តេ ឥសិគណាមជ្ឈេ បត្វា សបថំ
ករោត្តោ -

“អស្សំ ករំ វជនំ ជាតរូបំ, ភរិយព្វា សោ ឥធលភតំ មនាបំ;
បុត្តេហិ ធារេហិ សមន្តិហោតុ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណាយោ
អហាសី”តិ។ (ជា. ១.១៤.៧៨) -

ឥមំ កាថំ អភាសិ។ ឥមញ្ញំ សោ “យត្ថកានិ បិយវត្ថុនិ ហោន្តិ, តេហិ
វិប្បយោគេ តត្ថកានិ ធុត្ថានិ ឧប្បជ្ឈន្តី”តិ វត្ថុកាមេ គរហត្តោ អាហា។

តំ សុត្វា ឥសិគណោ “មារិស, មា កថយ, អតិភារិយោ តេ សបថោ”តិ
កណ្ណោ បិទហិ។ ពោធិសត្តោបិ “អតិភារិយោ តេ សបថោ, ន, ត្វំ តាត, គណ្ហាសិ,
តវ បត្តាសនេ និសីទា”តិ អាហា។ សេសាបិ សបថំ ករោត្តោ យថាក្កមំ -

“មាលព្វា សោ កាសិកថន្តនព្វា, ធារេតុ បុត្តស្ស ពហូ ភវន្តុ;
កាមេសុ តិព្វំ កុរុតំ អបេក្ខំ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណាយោ អហាសិ។

“បហូតធម្មញ្ញោ កសិមា យសស្សី, បុត្តេ គិហី ធនិមា សព្ពកាមេ;
វយំ អបស្សំ យរមាវសាតុ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណាយោ អហាសិ។

“សោ ខត្តិយោ ហោតុ បសយ្ហកាវី, រាជាភិរាជា ពលវា យសស្សី;
សចាតុរន្តំ មហិមាវសាតុ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“សោ ព្រាហ្មណោ ហោតុ អវីតរាគោ, មុហុត្តនក្ខត្តបថេសុ យុត្តោ;
បូជេតុ នំ រជ្ជបតី យសស្សី, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“អន្ល្ហាយកំ សត្វសមន្តវេទំ, តបស្សីនំ មញ្ញតុ សត្វលោកោ;
បូជេន្តុ នំ ជានបទា សមេច្ច, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“ចតុស្ស័ទំ គាមវំ សមិទ្ធិ, ទិន្នញ្ញិ សោ ភុញ្ញតុ វាសវេន;
អវីតរាគោ មរណំ ឧបេតុ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“សោ គាមណី ហោតុ សហាយមជ្ឈេ, នច្ចេហិ គីតេហិ បមោធិមាឆោ;
សោ រាជតោ ព្យសនមាលត្ថ កិញ្ចិ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ
អហាសិ។

“តំ ឯករាជា បថីវិវិដេត្វា, ឥត្ថិសហស្សស្ស ឋបេតុ អគ្គេ;
សីមន្តិនំ បវរា ភវាតុ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“ឥសីនញ្ញិ សា សត្វសមាគតានំ, ភុញ្ញេយ្យ សាទុំ អវិកម្មមាឆា;
ចរាតុ លាភេនវិកត្តមាឆា, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“អាវាសិកោ ហោតុ មហាវិហារេ, នវកម្មិកោ ហោតុ គជ្ជុលាយំ;
អាលោកសន្ធិ ទិវសំ ករោតុ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“សោ ពជ្ឈតំ ចាសសតេហិ ធម្មិ, រម្មា វនា និយតុ រាជធានី;
តុត្តេហិ សោ ហញ្ញតុ ចាចនេហិ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសិ។

“អលក្កមាលី តិបុកណ្ណាបិដ្ឋោ, លដ្ឋីហតោ សប្បមុខំ ឧបេតុ;
សកច្ចពន្លោវិសិខំ ចរាតុ, ភិសានិ តេ ព្រាហ្មណ យោ អហាសី” តិ។ (ជា.
១.១៤.៧៩-៨០) -

ឥមា គាថាយោ អវេទ្គំ។

តត្ថ តិព្ពន្ធិ វុត្ថកាមកិលេសកាមេសុ ពហលំ អបេក្ខំ ករោតុ។ កសិមាតិ
សម្បទ្ធកសិកម្មោ។ បុត្តេ គិហី ធនិមា សព្ពកាមេតិ បុត្តេ លភតុ, គិហី ហោតុ,
សត្តវិជេន ធនេន ធនិមា ហោតុ, រូចាធិភេទេ សព្ពកាមេ លភតុ។ វយំ អបស្សន្តិ
មហាល្លកកាលេបិ អបព្ពជិត្វា អត្ថនោ វយំ អបស្សន្តោ បញ្ចកាមគុណាសមិទ្ធំ
យរមេវ អាវសតុ។ រាជានិរាជានិ រាជ្ជនំ អន្តរេ អតិរាជា។ អវីតរាគោតិ
បុរោហិតជ្ជានតណ្ហាយ សតណ្ហោ។ តបស្សន្តិ តបសីលំ, សីលសម្បន្នោតិ នំ
មញ្ញតុ។ ចតុស្សន្តិ អាកិណ្ណមនុស្សតាយ មនុស្សហិ បហូតធម្មតាយ
ធម្មេន សុលភទារុតាយ ទារុហិ សម្បន្នោទកតាយ ឧទកេនាតិ ចតុហិ
ឧស្សន្នំ។ វាសវេនាតិ វាសវេន ទិន្នវិយ អចលំ, វាសវេតោ លទ្ធុវរាណុកាវេនេវ
រាជានំ អារាធជាតេន ទិន្នន្តិបិ អត្ថោ។ អវីតរាគោតិ អវិតតរាគោ កទ្កមេ
សូករោវិយ កាមបង្កើ ធម្មត្ថោវ ហោតុ។

តាមណីតិ តាមជេដ្ឋកោ។ តន្តិ តំ ឥត្ថី។ ឯករាជានិ អគ្គរាជា។
ឥត្ថីសហស្សស្សាតិ វចនមជ្ឈតាយ វុត្ថំ។ សោឡសន្នំ ឥត្ថីសហស្សនំ អគ្គជ្ជានេ
វេបេតូតិ អត្ថោ។ សីមន្តិន្តិ សីមន្តិជរាជំ, ឥត្ថិន្តិ អត្ថោ។ សព្ពសមាគតានន្តិ
សព្ពេសំ សន្និបតិកានំ មជ្ឈេ និសីទិត្វា។ អវិកម្មមាណាតិ អនោសក្កមាណា
សាធុរសំ ភុញ្ញតូតិ អត្ថោ។ ចរាតុ លាភេន វិកត្តមាណាតិ លាភហេតុ
សិដ្ឋារវេសំ គហេត្វាលាភំ ឧប្បាទេតុំ ចរតុ។ អាវាសិកោតិ អាវាសជគ្គនកោ។
គជផ្កលាយន្តិ ឯវនាមកេ នគរេ។ តត្ថ កិវ ទព្ពសម្ភារា សុលភា។ អាលោកសន្ធិ

ទិវសន្តិ ឯកទិវសេន ឯកមេវ វាតចានំ ករោតុ។សោ កិវ ទេវបុត្តោ
កស្សបពុទ្ធកាលេ គជង្គុលនគរំ និស្សាយ យោជនិកេ មហាវិហារេ
អាវាសិកោ សង្ឃត្ថេរោ ហុត្វា ជិណ្ឌោ វិហារេ នវកម្មានិ ករោន្តោវ មហាទុក្ខំ
អនុភវិ, តំ សន្ធាយាហ។

ចាសសតេហិតិ ពហូហិ ចាសេហិ។ ធម្មិតិ ចតុសុ ចាទេសុ គីវាយ
កជិកាកេ ចាតិ ធនុ ហនេសុ។ តុត្ថេហិតិ ទិកណ្ណាកាហិ ធីយលដ្ឋិហិ។
ចាចនេហិតិ វស្សចាចនេហិ, អង្គុសកេហិ វា។ អលក្កមាលីតិ អហិតុណ្ណិកេន
កណ្ណោ បរិក្ខិបិត្វា វេបិតាយ អលក្កមាលាយ សមន្នាគតោ។
តិបុកណ្ណិបិដ្ឋោតិ តិបុបិឡន្ទនេន បិឡន្ទិតបិដ្ឋិកណ្ណោ កណ្ណិបិដ្ឋោ។
លដ្ឋិហតោតិ សប្បកិឡាបនំ សិក្ខាបយមាណោ លដ្ឋិយា ហតោ ហុត្វា។ សព្វំ
តេ កាមភោគំ យរាវាសំ អត្តនា អត្តនា អនុភូតទុក្ខញ្ច ជិគុច្ឆន្តា តថា តថា
សបថំ ករោន្តា ឯវមាហំសុ។

អថ ពោធិសត្តោ “សព្វេហិ ឥមេហិ សបថោ កតោ, មយាបិ កាតុំ វដ្ឋតិ” តិ
សបថំ ករោន្តោ -

“យោ វេ អនដ្ឋំ ទដ្ឋន្តិ ចាហ, កាមេវ សោ លភតំ ភុញ្ញតញ្ច;
អការមន្ស្សេ មរណំ ឧបេតុ, យោ វា ភោន្តោ សង្កតិ កញ្ចិ ទេវា” តិ។ (ជា.
១.១៤.៩១) -

ឥមំ កាថមាហ។

តត្ថ ភោន្តោតិ ភវន្តោ។ សង្កតិ អាសង្កតិ។ កញ្ចិ អញ្ញាតរំ។

អថ សក្កោ “សព្វេបិមេ កាមេសុ និរេបក្ខា” តិ ជានិត្វា សំវិគ្គមានសោ ន
ឥមេសុ កេនបិបិ ភិសានិ នីតានិ, នាបិ តយា អនជ្ឈំ នជ្ឈន្តិ វុត្ថំ, អបិច អហំ តុម្ហេ
វីមំសិតុកាមា អន្តរជាបេសិន្តិ ទស្សន្តោ -

“វីមំសមាធា ឥសិនោ ភិសានិ, តីវេ គហេត្វាន ជលេ និធម៌;
សុទ្ធា អចាចា ឥសយោ វសន្តិ, ឯតានិ តេ ព្រហ្មចារី ភិសានី” តិ។ (ជា.
១.១៤.៩៥) -

ឱសានកាថមាហ។

តំ សុត្វា ពោធិសត្តោ -

“នតេ នជា នោ បន កីឡនេយ្យ, ន ពន្ធវា នោ បន តេ សហាយា;
កិស្មី វុបត្ថម្ហ សហស្សនេត្ថ, ឥសីហិ ត្វំ កីឡសិ ទេវរាជា” តិ។ (ជា.
១.១៤.៩៦) -

សក្កំ តជ្ជេសិ។

អថ នំ សក្កោ -

“អាចរិយោ មេសិ បិតា ច មយ្ហំ, ឯសា បតិជ្ជា ខលិតស្ស ព្រហ្ម;
ឯកាបរាជំ ខម ភ្ជួរិបញ្ញា, ន បណ្ឌិតា កោធពលា ភវន្តិ” តិ។ (ជា.
១.១៤.៩៧) -

ខមាបេសិ។

មហាសត្តោ សក្កស្ស ទេវវញ្ញោ ខមិត្វា សយំ ឥសិគណំ ខមាបេន្តោ -

“សុវាសិតំ ឥសិនំ ឯកវត្ថុំ, យំ វាសវំ ភូតបតិទ្ទសាម;
សព្វេវ ភោត្តោ សុមនា ភវន្តុ, យំ ព្រាហ្មណោ បច្ចុច្ចាទី ភិសានី” តិ។ (ជ។
១.១៤.៩៨) -

អាហា។

តត្ថ នតេ នដាតិ, ទេវរាជ, មយំ តវំ នដា វា កិឡិកត្តយុត្តកា វា ន ហោម។
នាបិ តវំ ញាតកា, សហាយា ហស្សំ កាតញ្ញា។ អថ តុំ កិស្មី វុបត្តម្ហាតិ កិ
ឧបត្តម្ហកំ កត្វា, កិ និស្សាយ ឥសីហិ សទ្ធិ កិឡិសីតិ អត្ថោ។ ឯសា បតិជ្ជាតិ
ឯសា តវំ ចាទន្ទាយា អជ្ឈ មម ខលិតស្ស អបរាជស្ស បតិជ្ជា ហោតុ។
សុវាសិតន្តិ អាយស្មន្តានំ ឥសិនំ ឯកវត្ថុម្បិ ឥមស្មី អវញ្ញោ វាសិតំ សុវាសិតមេវ។
កិការណា? យំ វាសវំ ភូតបតិ អទ្ទសាម។ សចេ ហិ មយំ នគរេ អវសិម្ហា, ន
ឥមំ អទ្ទសាម។ ភោត្តោតិ ភវន្តោ។ សព្វេបិ សុមនា ភវន្តុ តុស្សន្តុ, សក្កស្ស
ទេវវញ្ញោ ខមន្តុ, កិការណា? យំ ព្រាហ្មណោ បច្ចុច្ចាទី ភិសានី យស្មា តុម្ហាកំ
អាចរិយោ ភិសានី អលភីតិ។ សក្កោ ឥសីគណំ វុទ្ធិត្វា ទេវលោកំ គតោ។
ឥសីគណោបិ ឈានាភិញ្ញាយោ និព្វត្តត្វា ព្រាហ្មលោក្ខបតោ អហោសិ។

តទា ឧបកញ្ញានាទយោ ធិ ភាតរោ
សារិបុត្តមោគ្គល្លានមហាកស្សបអនុវុទ្ធិបុណ្ណាអានន្ទត្ថរា, ភគិនី ឧប្បលវណ្ណា,
នាសី ឧដ្ឋត្ថរា, នាសោ ចិត្តោ គហបតិ, វុត្តទេវតា សាតាគិរោ, វារណោ
ចាលិលេយ្យនាតោ, វានរោ មធុវាសិដ្ឋោ, សក្កោ កាឡុនាយី,
មហាកញ្ញានតាបសោ លោកនាថោ។

តស្ស ឥនាបិ ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ ទស ចារមិយោ និទ្វារេតញ្ញា។ តថា
អច្ចន្តមេវ កាមេសុ អនបេក្ខតាទយោ គុណានុភាវា វិភាវេតញ្ញាតិ។

ភិស្សបិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៥. សោណបណ្ឌិតបិយាវណ្ណានា

៤២. បញ្ចមេ នគរេ ព្រហ្មវុឌ្ឍនេតិ ព្រហ្មវុឌ្ឍននាមកេ នគរេ។ កុលវេរេតិ
អគ្គកុលេ។ សេដ្ឋេតិ ចាសំសតមេ។ មហាសាលេតិ មហាសារេ។ អជាយហន្តិ
អជាយី អហំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ - តស្មី កាលេ “ព្រហ្មវុឌ្ឍន”ន្តិ លទ្ធាមេ
ពារាណសិនគរេ យទា ហោមិ ភវាមិ បដិវេសាមិ, តទា អភិជាតសម្បត្តិយា
ឧទិតោទិតភារេន អគ្គេវិជ្ជាវតសម្បត្តិយា សេដ្ឋេ អសីតិកោដិវិភវតាយ
មហាសាលេ ព្រាហ្មណកុលេ អហំ ឧប្បជ្ឈិន្តិ។

តទា ហិ មហាសត្តោ ព្រហ្មលោកតោ ចរិត្វា ព្រហ្មវុឌ្ឍននគរេ
អសីតិកោដិវិភវស្ស អញ្ញាតវស្ស ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ហុត្វា
និព្ពត្តិ។ តស្ស នាមគ្គហណាទិវេសេ “សោណកុមារោ”តិ នាមំ ករីសុ។ តស្ស
បទសា គមនកាលេ អញ្ញោបិ សត្តោ ព្រហ្មលោកា ចរិត្វា ពោធិសត្តស្ស
មាតុយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ តស្ស ជាតស្ស “នន្ទកុមារោ”តិ នាមំ ករីសុ។
តេសំ ឧគ្គហិតវេទានំ សព្ពសិប្បនិប្បត្តិប្បត្តានំ វេយ្យប្បត្តានំ រូបសម្បទំ ទិស្វា
តុជ្ជហជ្ជា មាតាបិតោ “យវេននេន ពន្ធិស្សមា”តិ បឋមំ សោណកុមារំ
អាហំសុ - “តាត, តេ បតិវុបកុលតោ ទារិកំ អានេស្សម, ភ្នំ កុដុម្ពំ
បដិបជ្ជាហី”តិ។

មហាសត្តោ “អលំ មយ្ហំ យរាវាសេន, អហំ យាវជីវំ តុម្ហេ បដិជគ្គិត្វា
តុម្ហាកំ អច្ចយេន បព្ពជិស្សមី”តិ អាហា។ មហាសត្តស្ស ហិ តទា តយោបិ ភវា
អាទិត្តំ អការំ វិយ អត្ថារកាសុ វិយ ច ឧបជ្ជហីសុ។ វិសេសតោ បនេស
នេក្ខម្មជ្ឈាសយោ នេក្ខម្មាធិមុត្តោ អហោសិ។ តស្ស អធិប្បាយំ អជានន្តោ តេ

បុណ្យប្រដាប់ ក្រៃលែងបី តស៊ូ ចិត្ត អលកិត្យា នន្ទកុមារ អាមន្តត្វា “តាត, តេន ហ៊ា
ត្វំ កុដុម្ពំ បដិបដ្ឋាហ៊ី” តិ វត្វា តេនាបិ “នាហំ មម ភាតរា ធម្មតទេឡំ សីសេន
ឧត្តិចាមិ, អហម្មិ តុម្ហាកំ អច្ចយេន ភាតរា សទ្ធិ បព្ពជិស្សាមិ” តិ វត្ត “ឥមេ ឯវំ
តរុណា កាមេ ជហន្តិ, កិមជ្ជំ បន មយន្តិ សព្វេវ បព្ពជិស្សាមា” តិ ចិន្តត្វា
“តាត, កី វោ អម្ហាកំ អច្ចយេន បព្ពជ្ជាយ, សព្វេ សហេវ បព្ពជាមា” តិ វត្វា
ញាតីនំ ធាតព្ពយុត្តកំ ធាតា ធាសជនំ ភុជិស្សំ កត្វា រញ្ជោ អាហារេចត្វា សព្ពំ ជនំ
វិស្សន្តត្វា មហាធានំ បវត្តត្វា ចត្តារោបិ ជនា ព្រហ្មវឡននគរា និក្ខមិត្វា
ហិមវន្តប្បទេសេ បទុមបុណ្ណារី កមណ្ឌិតំ មហាសវំ និស្សាយ រមណីយេ
វនសណ្ឋោ អស្សមំ មាបេត្វា បព្ពជិត្វា តត្ថ វសីសុ។ តេន វត្ត -

៤៣.

“តធាបិ លោកំ ធិស្វាន, អន្ធិភូតំ តមោត្ថជំ;
ចិត្តំ ភវតោ បតិកុដតិ, តុត្តវេគហតំ វិយ។

៤៤.

“ធិស្វាន វិវិធំ ចាបំ, ឯវំ ចិន្តេសហំ តធា;
កធាហំ គេហា និក្ខម្ម, បវិសិស្សាមិ កាណនំ។

៤៥.

“តធាបិ មំ និមន្តិសុ, កាមភោគេហិ ញាតយោ;
តេសម្មិ ធន្ទមាចិត្តិ, មា និមន្តេជ តេហិ មំ។

៤៦.

“យោ មេ កនិជ្ជកោ ភាតា, នន្តោ នាមាសិ បណ្ឌិតោ;
សោបិ មំ អនុសិក្ខន្តោ, បព្ពជ្ជំ សមរោចយិ។

៤៧.

“អបំ សោណោ ច នន្ទោ ច, ឧភោ មាតាបិតា មម;
តទាបិ ភោគេ ធម្មត្វា, ចារិសិម្ហា មហាវន”ន្តិ។

តត្ថ តទាបីតិ យទា អបំ ព្រហ្មវង្សនគរេ សោណោ នាម
ព្រាហ្មណកុមារោ អហោសី, តទាបិ។ លោកំ ទិស្វានាតិ សកលម្បិ
សត្តលោកំ បញ្ញាចក្កនា បស្សិត្វា។ អន្ធិភូតន្តិ បញ្ញាចក្កវិវហោន អន្ធាតំ
អន្ធាវំ បត្តំ។ តមោត្ថជន្តិ អវិជ្ជន្ធការេន អភិភូតំ។ ចិត្តំ ភវតោ បតិកុដតីតិ
ជាតិអាទិសំវេគវត្ថុបច្ឆវេក្ខណោ កាមាធិភវតោ មម ចិត្តំ សង្កជតិ
សន្និលីយតិ នវិសរតិ។ តត្ថវេគហតំ វិយាតិ តត្ថំ វុច្ឆតិ អយោកណ្ណាកសីសោ
ធិយនណ្ណោ, យោ បតោនោតិ វុច្ឆតិ។ តេន វេគសា អភិហតោ យថា
ហត្ថាជានីយោ សំវេគប្បត្តោ ហោតិ, ឯវំ មម ចិត្តំ តទា
កាមាធិនវបច្ឆវេក្ខណោ សំវេគប្បត្តន្តិ ទស្សេតិ។

ទិស្វាន វិវិធំ ចាបន្តិ គេហំ អាវសន្តេហិ យរាវាសនិមិត្តំ ធន្ធានាសាធិវសេន
ករិយមាណំ នាធាវិធំ ចាណាតិចាតាទិចាបកម្មញ្ញោវ តន្តិមិត្តញ្ញោ នេសំ
លាមកការំ បស្សិត្វា។ ឯវំ ចិន្តេសហំ តទាតិ “កទា នុខោ អបំ មហាហត្ថិ
វិយ អយពន្ធនំ យរពន្ធនំ ធិន្តិត្វា គេហតោ និក្ខមនវសេន វនំ បរិសិស្សមី”តិ
ឯវំ តទា សោណាកុមារកាលេ ចិន្តេសី អបំ។ តទាបិ មំ និមន្តិស្វតិ នកេវលំ
អយោយរបណ្ឌិតាទិកាលេយេវ, អថ ខោ តទាបិ តស្មី
សោណាកុមារកាលេបិ មំ មាតាបិតុអាទយោ ញាតយោ កាមភោគិនោ
កាមជ្ឈាសយា “ឯហិ, តាត, ឥមំ អសីតិកោដិធនំ វិករំ បជិបជ្ជ, កុលរំសំ
បតិជ្ជាបេហី”តិ ឧឡារេហិ ភោគេហិ និមន្តយីសុ។ តេសម្បិ ធន្ធានាចិត្តន្តិ
តេសម្បិ មម ញាតិនំ តេហិ កាមភោគេហិ មា មំ និមន្តយីត្ថាតិ អត្ថនោ

ធនុម្បី អាចិត្តិ, បព្ពដ្ឋាយ និទ្ទដ្ឋាសយម្បី កថេសី, យថាដ្ឋាសយំ បដិបដ្ឋថាតិ
អធិប្បាយោ។

សោមិ មំ អនុសិក្ខន្តោតិ “ឥមេ កាមា នាម អប្បស្សនា ពហុទុក្ខា
ពហុចាយាសា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣៤; ២.៤៣-៤៥; ចា.និ.៤១៧) នយេន
នានប្បការំ កាមេសុ អាទិនំ បច្ឆវេក្ខិត្វា យថាបំ សីលាទីនិ សិក្ខន្តោ បព្ពដ្ឋំ
រោចេសី។ សោមិ នន្ទបណ្ឌិតោ តថេវ តស្ស នេក្ខម្មេន មំ អនុសិក្ខន្តោ បព្ពដ្ឋំ
សមរោចយីតិ។ អហំ សោណោ ច នន្តោ ចាតិ តស្មី កាលេ សោណានាមកោ
អហំ មយ្ហំ កនិជ្ជភាតា នន្តោ ចាតិ។ ឧភោ មាតាបិតា មមាតិ “ឥមេ នាម
បុត្តកា វំ តុរុណាកាលេបិ កាមេ ជហន្តិ, កិមង្គំ បន មយ”ន្តិ ឧប្បន្ទសំវេតា
មាតាបិតរោ ច។ ភោគេ ធម្មត្វាតិ អសីតិកោជីវិតវសមិទ្ធេ មហា ភោគេ
អនបេក្ខចិត្តា ខេឡបិណ្ឌំវិយ បរិច្ឆជិត្វា មយំ ចត្តារោបិ ជនា
ហិមវន្តប្បទេសេ មហាវនំ នេក្ខម្មដ្ឋាសយេន បរិសិម្ហាតិ អត្តោ។

បរិសិត្វា ច តេ តត្ថ រមណីយេ ភូមិភាគេ អស្សមំ មាបេត្វា
តាបសបព្ពដ្ឋាយ បព្ពជិត្វា តត្ថ វសីសុ។ តេ ឧភោបិ ភាតរោ មាតាបិតរោ
បដិជក្កីសុ។ តេសុ នន្ទបណ្ឌិតោ “មយា អាកតដលាដលានេវ មាតាបិតរោ
ខាទាបេស្សមី”តិ ហិយេ្យា ច បុរិមគោចរគហិតជ្ជានតោ ច យានិ តានិ
អវសេសានិ ដលាដលានិ ចាតោវ អានេត្វា មាតាបិតរោ ខាទាបេតិ។ តេ តានិ
ខាទិត្វា មុខំវិក្ខាលេត្វា ឧចោសថិកា ហោន្តិ។ សោណាបណ្ឌិតោ បន ទូរំ គន្ធា
មធុរមធុរានិ សុបក្កានិ អាហារិត្វា ឧបនាមេតិ។ អថ នំ តេ “តាត, កនិជ្ជេន
អាកតានិ មយំ ខាទិត្វា ឧចោសថិកា ជាតា, ឥទានិ នោ អត្តោ នត្ថិ”តិ វនន្តិ។
ឥតិ តស្ស ដលាដលានិ បរិភោគំ នលកន្តិវិនស្សន្តិ, បុនទិវសាទីសុបិ តថេវាតិ,
វំ សោ បញ្ចាភិញ្ញតាយ ទូរម្បី គន្ធា អាហារិតិ, តេ បន ន ខាទន្តិ។

អថ មហាសត្តោ ចិន្តេសិ - “មាតាបិតារា សុខុមាលា, នន្ទោ ច យានិ តានិ
អបក្កានិ ធុប្បក្កានិ ជលាជលានិ អាហរិត្វា ខាធាបេតិ, វេរំ សន្តេ ឥមេ ន ចិរំ
បវត្តិស្សន្តិ, វាវេស្សមិ ន”ន្តិ។ អថ នំ អាមន្តេត្វា “នន្ទ, ឥតោ បដ្ឋាយ ជលាជលំ
អាហរិត្វា មមាគមនំ បតិមាធម៌, ឧតោ ឯកតោវ ខាធាបេស្សមា”តិ អាហា។
វេរំ វុត្តេបិ អត្តនោ បុញ្ញំ បច្ឆាសីសន្តោ ន តស្ស វេចនមកាសិ។ មហាសត្តោ តំ
ឧបដ្ឋានំ អាគតំ “ន តុំ បណ្ឌិតានំ វេចនំ ករោសិ, អហំ ជេដ្ឋោ, មាតាបិតារា ច
មមេវ ភារា, អហមេវ នេ បដិជគ្គិស្សមិ, តុំ ឥតោ អញ្ញត្ថ យាហី”តិ តស្ស
អច្ឆរំ បហរិ។

សោ តេន បណាមិតោ តត្ថ ហំតុំ អសក្កោន្តោ តំ វន្តិត្វា មាតាបិតុនំ
តមត្ថំ អាហាបេត្វា អត្តនោ បណ្ឌាសាលំ បរិសិត្វា កសិណំ ឡិលោកេត្វា
តំធិវេសមេវ អជ្ជ ច សមាបត្តិយោ បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា ចិន្តេសិ - “កី
នុ ខោ អហំ សិនេវុចាធិតោ វតនវាលុកំ អាហរិត្វា មម ភាតុ
បណ្ឌាសាលាបរិវេណំ អាកិរិត្វា ខមាបេស្សមិ, ឧទាហុ អនោតត្ថតោ ឧទកំ
អាហរិត្វា ខមាបេស្សមិ? អថ វា មេ ភាតា ទេវតាវសេន ខមេយ្យ, ចត្តារា
មហារាជាធិនោ សក្កញ្ច ទេវរាជានំ អានេត្វា ខមាបេស្សមិ, វេរំ បន ន
សោភិស្សតិ, អយំ ខោ មនោជា ព្រហ្មវឌ្ឍនរាជា សកលជម្ពុទីបេ អគ្គរាជា, តំ
អាទី កត្វា សព្វេ រាជាធិនោ អានេត្វា ខមាបេស្សមិ, វេរំ សន្តេ មម ភាតុ គុណោ
សកលជម្ពុទីបំ អវត្តិត្វា គមិស្សតិ, ចន្ទោវិយ សូរិយោវិយ ច
បញ្ញាយិស្សតិ”តិ។

សោ តាវទេវ ឥទ្ធិយា គន្ធា ព្រហ្មវឌ្ឍននគរេ តស្ស រញ្ជោ និវេសនធ្វារេ
ឡិត្វិត្វា “ឯកោ តាបសោ តុម្ពេ ទដ្ឋកាមោ”តិ រញ្ជោ អាហាបេត្វា តេន
កតោកាសោ តស្ស សន្តិកំ គន្ធា “អហំ អត្តនោ ពលេន សកលជម្ពុទីបេ វន្តិ

គហេត្វា តវ ទស្សមី"តិ។ "កេចំ បន តុម្ពេ, កន្តេ, សកលជម្ពុជីបេ រដ្ឋំ គហេត្វា
ទស្សថា"តិ? "មហារាជ, កស្សចិ វជន្ធនំ អកត្វា អត្តនោ ឥទ្ធិយាវ គហេត្វា
ទស្សមី"តិ មហាតិយា សេនាយ សទ្ធិំ តំ អាទាយ កោសលរដ្ឋំ គន្ធា នករស្ស
អវិទូរេ ខន្ធាវាវំ និវេសេត្វា "យុទ្ធី វា នោ ទេតុ, វសេ វា វត្តត្វ"តិ កោសលរញ្ជ្រា
ទូតំ ចាហេសិ។ តេន កុដ្ឋិត្វា យុទ្ធសង្គេន ហុត្វា និក្ខន្តេន សទ្ធិំ យុទ្ធអារទ្ធ
អត្តនោ ឥទ្ធានុការេន យថា ទ្ធិន្នំ សេនានំ បីឡនំ នហោតិ, ឯវំ កត្វា យថា ច
កោសលរាជា តស្ស វសេ វត្តតិ, ឯវំ វចនបជីវចនហរណេហិ សំវិទហិ។
ឯតេនុចាយេន សកលជម្ពុជីបេ រាជានោ តស្ស វសេ វត្តាបេសិ។

សោ តេន បរិតុដ្ឋោ នន្ទបណ្ឌិតំ អាហា - "កន្តេ, តុម្ពេហិ យថា មយ្ហំ
បជិត្តាតំ, តថា កតំ, ពហូបការាមេ តុម្ពេ, កិមហំ តុម្ពា កំ ករិស្សមិ, អហព្វា
តេ សកលជម្ពុជីបេ ឧបឡវជ្ជម្បិ ទាតុំ ឥច្ឆាមិ, កិមជ្ជំ បន
ហត្ថិអស្សរេមណិមុត្តាបវាឡវជតសុវណ្ណាទាសិទាសបរិជនបរិច្ឆេទ"ន្តិ? តំ
សុត្វា នន្ទបណ្ឌិតោ "នមេ តេ, មហារាជ, រដ្ឋេន អត្តោ, នាបិ ហត្ថិយានាទិហិ,
អបិ ច ខោ តេ រដ្ឋេ អសុកស្មី នាម អស្សមេ មម មាតាបិតរោ បព្ពជិត្វា វសន្តិ។
ត្យាហំ ឧបជ្ឈហន្តោ ឯកស្មី អបរាជេ មម ជេដ្ឋភាតិកេន សោណាបណ្ឌិតេន
នាម មហេសិនា បណាមិតោ, ស្វាហំ តំ អាទាយ តស្ស សន្តិកំ គន្ធា
ខមាបេស្សមិ, តស្ស មេ ត្វំ ខមាបនេ សហាយោ ហោហី"តិ។ រាជា "សាធុ"តិ
សម្បជិត្តិត្វា ចតុវិសតិអក្ខោភនី បរិមាណាយ សេនាយ បរិវតោ
ឯកសតរាជ្ជហិ សទ្ធិំ នន្ទបណ្ឌិតំ បុរក្ខត្វា តំ អស្សមបទំ បត្វា
ចតុវជ្ជុលប្បទេសំ មុញ្ញិត្វា អាកាសេ បិតេន កាជេន អនោតត្តតោ ឧទកំ
អាហរិត្វា ចានិយំ បជិសាមេត្វា បរិវេណំ សម្មជិត្វា មាតាបិតុនំ
អាសន្នប្បទេសេ និសិន្នំ ឈានតិសមប្បិតំ មហាសត្តំ ឧបសង្កមិត្វា

នន្ទបណ្ឌិតោ នំ ឧមាបេសិ។ មហាសត្តោ នន្ទបណ្ឌិតំ មាតរំ បដិច្ឆាបេត្វា
អត្តនា យាវជីវំ បិតរំ បដិជគ្គិ។ តេសំ បន វាជូនំ -

“អានន្តោ ច បមោទោ ច, សទា ហសិតកីឡិតំ;
មាតរំ បរិច្ឆិត្វាន, លព្ពមេតំ វិជានតា។

“អានន្តោ ច បមោទោ ច, សទា ហសិតកីឡិតំ;
បិតរំ បរិច្ឆិត្វាន, លព្ពមេតំ វិជានតោ។

“ធានញ្ច បេយ្យវដ្ឋញ្ច, អត្តចរិយា ច យា ឥធ;
សមានត្តតា ច ធម្មេសុ, តត្ថ តត្ថ យថាវហំ;
ឯតេ ខោ សង្កហា លោកេ, វេស្សណីវ យាយតោ។

“ឯតេ ច សង្កហា នាស្ស, ន មាតា បុត្តការណា;
លភេជ មានំ បូជំ វា, បិតា វា បុត្តការណា។

“យស្មា ច សង្កហា ឯតេ, សម្មបេក្ខន្តិ បណ្ឌិតា;
តស្មា មហត្ថំ បប្បន្តិ, ចាសំសា ច ភវន្តិ តេ។

“ព្រហ្មាតិ មាតាបិតរោ, បុញ្ញចរិយាតិ វុច្ឆរេ;
អាហុនេយ្យា ច បុត្តានំ, បជាយ អនុកម្មកា។

“តស្មា ហិ នេ នមស្សេយ្យ, សក្កវេយ្យ ច បណ្ឌិតោ;
អន្នេន អថ ចានេន, វត្ថេន សយនេន ច;
ឧទ្ធានេន ម្ហាបនេន, ចាទានំ ជោវនេន ច។

“តាយ នំ ចារិចរិយាយ, មាតាបិតុសុ បណ្ឌិតា;

ឥឡូវ ធំ បស់សន្តិ, បេច្ឆ សង្គេស បមោទនី"តិ។ (ជា. ២.២០.១៧៦-១៨៣) -

ពុទ្ធលីឡាយ ធម្មំ នេសេសិ, តំ សុត្វា សព្វេបិ តេ រាជាណោ សពលកាយា
បសីទីសុ។ អថ នេ បញ្ចសុ សីលេសុ បតិដ្ឋាបេត្វា “ធានាទីសុ អប្បមត្តា
ហោថា”តិ ឱវទិត្វាវិស្សន្ទេសិ។ តេ សព្វេបិ ធម្មេន វជ្ជំ ការេត្វា
អាយុបរិយោសានេ ទេវនគរំ បូរយីសុ។ ពោធិសត្តោ “ឥតោ បដ្ឋាយ មាតរំ
បដិជគ្គាហី”តិ មាតរំ នន្ទបណ្ឌិតំ បដិច្ឆាបេត្វា អត្តនា យាវជីវំ បិតរំ បដិជគ្គិ។
តេ ឧកោបិ អាយុបរិយោសានេ ព្រហ្មលោកបរាយនា អហោសុំ។

តទា មាតាបិតរោ មហារាជកុលានិ, នន្ទបណ្ឌិតោ អានន្ទត្ថរោ, មនោជា
រាជា សាវិបុត្តត្ថរោ, ឯកសតរាជាណោ អសីតិមហាថេរាថេរ អញ្ញាតរថេរា ថ,
ចតុវិសតិអក្ខោតនិបរិសា ពុទ្ធបរិសា, សោណបណ្ឌិតោ លោកនាថោ។

តស្ស កិញ្ចាបិ សាតិសយា នេក្ខម្មចារមី, តថាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ
សេសចារមិយោ ថ និទ្ធាវេតញ្ច។ តថា អច្ឆន្ទមេវ កាមេសុ អនបេក្ខតា,
មាតាបិតុសុ តិញ្ចោ សការវសប្បតិស្សភាវោ, មាតាបិតុឧបដ្ឋានេន អតិត្តិ,
សតិបិ នេសំ ឧបដ្ឋានេ សព្វកាលំ សមាបត្តិវិហារេហិ វីតិនាមនន្តិ ឯវមាទយោ
មហាសត្តស្ស គុណានុភាវាវិភាវេតញ្ចតិ។

សោណបណ្ឌិតចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

នេក្ខម្មចារមី និដ្ឋិតា។

៦. តេមិយចរិយាវណ្ណានា

៤៨. ធម្មេ កាសិរាជស្ស អត្រជោតិ កាសិរញ្ញោ អត្រជោ បុត្តោ យនា
ហោមិ, តទា មូតបក្ខោតិ នាមេន, តេមិយោតិ វទន្តិ មន្តិ តេមិយោតិ នាមេន

មូកបក្កវតាធីដ្ឋានេន “មូកបក្កវតា” តិ មាតាបិតារា អាទី កត្វា សព្វេវ មំ វេទន្តិតិ
សម្ពុត្តោ។ មហាសត្វស្ស ហិ ជាតទិវសេ សកលកាសិវដ្ឋេនេវេ វស្សិ, យស្មា
ច សោ រញ្ជោ ចេវ អមច្ឆាទីនញ្ចា ហធយំ ឧឡារេន បីតិសិនេហាន តេមយមាណោ
ឧប្បន្នោ, តស្មា “តេមិយកុមារា” តិ នាមំ អហោសិ។

៤៩. សោឡសិត្តិសហស្សនន្តិ សោឡសន្នំ កាសិវញ្ជោ
ឥត្តាការសហស្សនំ។ នវិជ្ជតិ បុមោតិ បុត្តោ ន លព្ពតិ។ ន កេវលញ្ចា បុត្តោ
ឯវ, ធីតាបិស្ស នត្ថិ ឯវ។ អហោរត្តានំ អច្ចយេន, និព្ពត្តោ អហាមេកកោតិ
អបុត្តកស្សេវ តស្ស រញ្ជោ ពហុនំ សំវច្ឆរានំ អតីតត្តា អនេកេសំ
អហោរត្តានំ អបគមនេន សក្កនត្តិយោ អហាមេកកោវ ពោធិបរិយេសនំ
ចរមាណោ, តទា តស្ស បុត្តោ ហុត្វា ឧប្បន្នោតិ សត្តា វេទតិ។

តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា - អតីតេ ពារាណសិយំ កាសិវរាជំ វជ្ជំ ការេសិ។
តស្ស សោឡសសហស្ស ឥត្តិយោ អហោសុំ។ តាសុ ឯកាបិ បុត្តំ វា ធីតវំ វា ន
លកតិ។ នាគរា “អម្ពាភំ រញ្ជោ វំសានុវត្តកោ ឯកាបិ បុត្តោ នត្ថិ” តិ
វិប្បជិសារី ជាតា សន្និបតិក្វា រាជានំ “បុត្តំ បត្តេហី” តិ អាហំសុ។ រាជា
សោឡសសហស្ស ឥត្តិយោ “បុត្តំ បត្តេហី” តិ អាណាបេសិ។ តា ចន្ទាទីនំ
ឧបជ្ឈានាទីនំ កត្វា បត្តេន្តិយោបិ ន លភីសុ។ អគ្គមហេសី បនស្ស មទ្ធករាជធីតា
ចន្ទាទេវី នាម សីលសម្បជ្ជា អហោសិ។ រាជា “តូម្បិ បុត្តំ បត្តេហី” តិ អាហា។ សា
បុណ្ណាមទិវសេ ឧចោសថិកា ហុត្វា អត្តនោ សីលំ អាវុដ្ឋេត្វា “សចាហំ
អឧណ្ហាសីលា, ឥមិនា មេ សច្ឆេន បុត្តោ ឧប្បជ្ជតូ” តិ សច្ឆកិរិយមកាសិ។ តស្ស
សីលតេជេន សក្កស្ស អាសនំ ឧណ្ហាការំ ទស្សេសិ។ សក្កោ អាវុដ្ឋេន្តោ តំ
ការណំ ញាត្វា “ចន្ទាទេវីយា បុត្តបដិលាភស្ស ឧចាយំ កិរិស្សមី” តិ តស្ស
អនុច្ឆរិកំ បុត្តំ ឧបជារេន្តោ ពោធិសត្តំ តាវតីសភវនេ និព្ពត្តិត្វា តត្ថ

យាវតាយុកំ ឋត្វា តតោ ចរិត្វា ឧបរិទេវលោកេ ឧប្បជ្ឈិតុកាមំ ទិស្វា តស្ស
សន្តិកំ គន្ធា “សម្ម, តយិ មនុស្សលោកេ ឧប្បន្នេ ចារមិយោ ច តេ បូរេស្សន្តិ,
មហាជនស្ស ច វុឡិ ភវិស្សតិ, អយំ កាសិរញ្ញោ ចន្ទា នាម អគ្គមហេសី បុត្តំ
បត្តតិ, តស្ស កុដ្ឋិយំ ឧប្បជ្ឈាហី” តិ អាហា។

សោ “សាធូ” តិ បដិស្សណិត្វា តស្ស កុដ្ឋិយំ បដិសន្ធិ គណ្ហិ។ តស្ស
សហាយា បញ្ចាសតា ទេវបុត្តា វិណាយុកា ទេវលោកា ចរិត្វា តស្សេវ រញ្ញោ
អមច្ចភវិយានំ កុដ្ឋិសុ បដិសន្ធិ គណ្ហិសុ។ ទេវី គព្ពស្ស បតិដ្ឋិតការំ ញត្វា
រញ្ញោ អាហេចេសិ។ រាជា គព្ពបរិហារំ ទាហេសិ។ សា បរិបុណ្ណាគព្ពា
ធម្មបុញ្ញលក្ខណសម្បជ្ជំ បុត្តំ វិជាយិ។ តំទិវសមេវ អមច្ចគេហេសុ
បញ្ចកុមារសតានិ វិជាយីសុ។ ឧភយម្យិ សុត្វា រាជា “មម បុត្តស្ស បរិវារា
ឯតេ” តិ បញ្ចន្ទំ ទារកសតានំ បញ្ចធាតិសតានិ បេសេត្វា កុមារបសាធនានិ ច
បេសេសិ។ មហាសត្តស្ស បន អតិទីយាទិទោសវិវដ្ឋិតា អលម្ពត្តនា មធុរចញ្ញោ
ចតុសដ្ឋិធាតិយោ ទត្វា មហន្តំ សក្ការំ កត្វា ចន្ទាទេវិយាបិ វំ អទាសិ។ សា
គហិតកំ កត្វា ឋបេសិ។ ទារកោ មហតា បរិវារេន វុឡតិ។ អថ នំ ឯកមាសិកំ
អលម្ពិត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ អានយីសុ។ រាជា បិយបុត្តំ ឱលោកេត្វា អាលិដ្ឋិត្វា
អង្កេ និសីទាហេត្វា រមយមាទោ និសីទិ។

៥០. តស្មី ខណោ ចត្តារោ ចោរា អានិតា។ រាជា តេសុ ឯកស្ស
សកណ្តាកាហិ កសាហិ បហារសហស្សំ អាណាហេសិ, ឯកស្ស សម្ពុលីកាយ
ពន្ធិត្វា ពន្ធនាការប្បវេសនំ, ឯកស្ស សរីរេ សត្តិប្បហារទានំ, ឯកស្ស
សូលារោបនំ។ មហាសត្តោ បិតុ កថំ សុត្វា សំវេគប្បត្តោ ហុត្វា “អហោ មម
បិតា វជ្ជំ និស្សាយ ភារិយំ និរយតាមិកម្ពំ ករោតី” តិ ចិន្តេសិ។ បុនទិវសេ នំ
សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា អលម្ពត្តសិរិសយនេ និបដ្ឋាហេសុ។

សោ ដោកំ និទ្ទាយិត្វា បដិពុទ្ធា អក្ខិនិ ឧម្ព័លេត្វា សេតច្ឆត្តំ ឌីលោកេន្តោ
មហាន្តំ សិរិវិករំ បស្សិ។ អថស្ស បកតិយាបិ សំវេគប្បត្តស្ស អតិរេកតរំ ភយំ
ឧប្បជ្ជិ។ សោ “កុតោ នុ ខោ អហំ ឥមំ រាជគេហំ អាគតោ” តិ ឧបធារេន្តោ
ជាតិស្ស ព្យាណោន ទេវលោកតោ អាគតភារំ ព្រាត្វា តតោ បរំ ឌីលោកេន្តោ
ឧស្សននិរយេ បក្កភារំ បស្សិ។ តតោ បរំ ឌីលោកេន្តោ តស្មីយេវ នគរេ
រាជភារំ បស្សិ។ អថ សោ “អហំ វិសតិវស្សានិ រជ្ជំ កាវេត្វា
អសីតិវស្សសហស្សានិ ឧស្សននិរយេ បច្ឆិ, ឥទានិ បុនបិ ឥមស្មី ចោរគេហោ
និព្ពត្តោស្មិ, បិតាបិ មេ ហិយេហ ចត្វសុ ចោរេសុ អាជីតេសុ តថារូបំ ជរុសំ
និរយសំវត្ថនិកំ កថំ កថេសិ។ ន មេ ឥមិនា អវិទិតិវបុលានត្តារហោន រជ្ជេន
អត្តោ, កថំ នុ ខោ ឥមម្ហា ចោរគេហា មុច្ឆយ្យ” តិ ចិន្តេន្តោ និបជ្ជិ។ អថ នំ ឯកា
ទេវជីតា “តាត តេមិយកុមារ, មា ភាយិ, តីណិ អម្ព័និ អធិជ្ជហិត្វា តវ សោត្តិ
ភវិស្សតី” តិ សមស្សសេសិ។ តំ សុត្វា មហាសត្តោ រជ្ជសម្ពាតា អនត្តតោ
មុច្ឆតុកាមោ សោឡសសំវច្ឆរានិ តីណិ អម្ព័និ អចលាធិជ្ជានវសេន អធិជ្ជហិ។
តេន វុត្ថំ “កិច្ចាលទ្ធិ បិយំ បុត្ត” តិ អាទិ។

តត្ថ កិច្ចាលទ្ធិ កិច្ចេន កសិរេន ចិរកាលបត្តនាយ លទ្ធិ។ អភិជាតន្តិ
ជាតិសម្បជ្ជំ។ កាយដុតិយា ចេវ ព្យាណដុតិយា ច សមន្នាគតត្តា ដុតិទ្ធវំ។
សេតច្ឆត្តំ ធារយិត្វាន, សយនេ ចោសេតិ មំ បិតាតិ បិតា មេ កាសិរាជា “មា នំ
កុមារំ រដោ វា ឧស្សរោ វា” តិ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ សេតច្ឆត្តស្ស ហេដ្ឋា
សិរិសយនេ សយាបេត្វា មហាន្តេន បរិវារេន មំ ចោសេតិ។

៥០. និទ្ទាយមាធានោ សយនវរេ បពុជ្ឈិត្វា អហំ ឌីលោកេន្តោ បណ្ណារំ
សេតច្ឆត្តំ អទ្ធិសំ។ យេនាហំ និរយំ គតោតិ យេន សេតច្ឆត្តេន តតោ តតិយេ
អត្តភារេ អហំ និរយំ គតោ, សេតច្ឆត្តសីសេន រជ្ជំ វទតិ។

៥២. សហ ទិដ្ឋស្ស មេ ធន្តន្តិ តំ សេតច្ឆត្តំ ទិដ្ឋស្ស ទិដ្ឋវត្ថោ មេ សហ តេន
ទស្សនេន, ទស្សនសមកាលមេវាតិ អត្ថោ។ តាសោ ឧប្បន្និ ភេរវោតិ
សុបរិវិទិតាធិនវត្តា ភយានកោ ចិត្តត្រាសោ ឧទចាទិ។ វិនិច្ឆយំ សមាបន្នោ,
កថាបំ ឥមំ មុញ្ញស្សន្តិ កថំ នុ ខោ អហំ ឥមំ រដ្ឋំ កាឡ កណ្តី មុញោយ្យន្តិ វរំ
វិចារណំ អាបន្តិ។

៥៣. បុព្វសាលោហិតា មយ្ហន្តិ បុព្វេ ឯកស្មី អត្តភារេ មម មាតុភូតបុព្វា
តស្មី ធនត្ថ អធិវត្តា ទេវតា មយ្ហំ អត្តកាមិនី ហិតេសិនី។ សា មំ ទិស្វាន ទុក្ខំតំ,
តីសុ ហំនេសុ យោជយីតិ សា ទេវតា មំ តថា ចេតោទុក្ខេន ទុក្ខំតំ ទិស្វា
មូគបក្ខេពធិរការសម្ព័ន្ធតេសុ តីសុ រដ្ឋទុក្ខតោ និក្ខមនការណេសុ យោជេសិ។

៥៤. បណ្ឌិត្វយន្តិ បណ្ឌិត្វំ, អយមេវ វា ចាហោ។ មាវិការយាតិ មា
បកាសេហិ។ ពាលមតោតិ ពាលោតិ ញាតោ។ សញ្ញាតិ សកលោ អន្តោជនោ
ចេវ ពហិជនោ ច។ ឱចិឆាយតូតិ និហរថេតំ កាឡ កណ្តីន្តិ អវជានាតុ។ វរំ តវ
អត្ថោ ភវិស្សតីតិ វរំ យថាវុត្តនយេន អវជានិតព្ពភារេ សតិ តុយ្ហំ គេហតោ
និក្ខមនេន ហិតំ ចារមិបរិបូរណំ ភវិស្សតិ។

៥៥. តេតំ វចនន្តិ តេ ឯតំ តីណិ អផ្កានិ អធិដ្ឋាហិតិ វចនំ។ អត្តកាមាសិ មេ
អម្មាតិ អម្ម ទេវតេ, មម អត្តកាមា អសិ។ ហិតកាមាតិ តស្សេវ
បរិយាយវចនំ។ អត្ថោតិ វា ឯត្ថ សុខំ វេទិតព្ពំ។ ហិតន្តិ តស្ស ការណាភូតំ
បុញ្ញំ។

៥៦. សាគវេវ ថលំ លភិន្តិ ចោរគេហោ វតាបំ ជាតោ, អហុ មេ
មហាវតានត្ថោតិ សោកសាគវេ ឱសីទន្តោ តស្សា ទេវតាយ អហំ វចនំ សុត្វា
សាគវេ ឱសីទន្តោ វិយ ថលំ បតិដ្ឋំ អលភី, រដ្ឋកុលតោ និក្ខមនោចាយំ

អលកិន្តិ អត្តោ។ តយោ អង្គេ អធិជ្ជហិន្តិ យាវ គេហតោ និក្ខមី, តាវ តីណិ
អង្គានិ ការណានិ អធិជ្ជហិ។

៥៧. ឥនានិ តានិ ស្សបតោ ទស្សេតុំ “មូតោ អហោសិ”ន្តិ កាថមាហា។ តត្ថ
បក្ខោតិ បីឋសប្បិ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឯវំ បន មហាសត្តោ ទេវតាយ ទិន្ននយេ ឋត្វា ជាតវស្សតោ បដ្ឋាយ
មូតាទិការេន អត្តានំ ទស្សេន្តេ មាតាបិតរោ ធាតិអាទយោ ថ “មូតានំ
ហនុបរិយោសានំ នាម ឯវ្យុបំ ន ហោតិ, ពជិរានំ កណ្ណាសោតំ នាម ឯវ្យុបំ ន
ហោតិ, បីឋសប្បិទំ ហត្ថចាទា នាម ឯវ្យុចា ន ហោតិ, ភវិតត្ថមេត្ថ ការណេន,
វីមសិស្សាម ន”ន្តិ ចិន្តេត្វា “ឪវេន តាវ វីមសិស្សាមា”តិ សកលទិវសំ ឪវំ ន
ទេន្តិ។ សោ សុស្សន្តោបិ ឪវត្ថាយ សទ្ធិំ ន ករោតិ។

អថស្ស មាតា “បុត្តោ មេ ធាតោ, ឪវមស្ស ទេថា”តិ ឪវំ ទាបេសិ។ ឯវំ
អន្តរន្តរា ឪវំ អទត្វា ឯកសំវច្ឆរំ វីមសន្តាបិ អន្តរំ ន បស្សីសុ។ តតោ “កុមារកា
នាម ប្អូរខន្ធកំ បិយាយន្តិ, ជលាជលំ បិយាយន្តិ, កើឡនភណ្ឌកំ បិយាយន្តិ,
ភោជនំ បិយាយន្តិ”តិ តានិ តានិ បលោភនីយានិ ឧបទេត្វា វីមសនវសេន
បលោភេន្តា យាវ បញ្ចវស្សកាលា អន្តរំ ន បស្សីសុ។ អថ នំ “ធារកា នាម
អគ្គិតោ ភាយន្តិ, មត្តហត្ថិតោ ភាយន្តិ, សប្បតោ ភាយន្តិ,
ឧត្តិត្តាសិកប្បិសតោ ភាយន្តិ, តេហិ វីមសិស្សាមា”តិ យថា តេហិស្ស អនត្តោ
ន ជាយតិ, តថា ប្បិមមេវ សំវិទហិត្វា អតិភយានកាការេន ឧបគច្ឆន្តេ
កាការេសុំ។

មហាសត្តោ និរយភយំ អារវេន្តេត្វា “ឥតោ សតគុណេន សហស្សគុណេន
សតសហស្សគុណេន និរយោ ភាយិតត្តោ”តិ និច្ចលោវ ហោតិ។ ឯវម្បិ

វីមសិត្វា អន្តរំ ន បស្សន្តា បុន “ធារកា នាម សមជ្ឈត្តិកា ហោន្តី” តិ សមជ្ឈំ
កាវេត្វាបិ មហាសត្តំ សាលីយា បរិក្ខិបិត្វា អជានន្តស្សេវ ចតុសុ បស្សេសុ
សម្ពុសធម្មា ភេរិសធម្មា ច សហសា ឯកនិដ្ឋានំ កាវេត្វាបិ អន្ធកាវេ យដេហិ
ធិបំ ឧបនេត្វា សហសា អាសោកំ ធស្សេត្វាបិ សកលសរីរំ ដាលីតេន
មក្ខត្វា ពហុមក្ខិកេ ហ្មនេ និបជ្ជាបេត្វាបិ ម្លាបនាធិនិ អកត្វា
ឧច្ចារបស្សេវមត្តកេ និបន្នំ អន្ស្សបេត្វាបិ តត្ថ ច បលិបន្នំ សយមាណំ
បរិហាសេហិ អក្កោសនេហិ ច យដ្ឋេត្វាបិ ហេដ្ឋាមញ្ចោ អគ្គិកបល្លំ កត្វា
ឧល្ហាសន្តាបេន បីឡេត្វាបិ តិ ឯវំ នាធាវិដេហិ ឧចាយេហិ វីមសន្តាបិស្ស អន្តរំ
ន បស្សីសុ។

មហាសត្តោ ហិ សត្តត្ថ និរយកយមេវ អារវ្ឈេត្វា អធិដ្ឋានំ អវិកោបេន្តោ
និច្ចលោវ អហោសិ។ ឯវំ បន្ទរសវស្សានិ វីមសិត្វា អថ សោឡសវស្សកាលេ
“បីឯសប្បិនោ វា ហោន្ត មូគពាធិរា វា រជនីយេសុ អរវ្ឈន្តា ធុស្សនីយេសុ
អធុស្សន្តា នាម នត្ថិតិ នាជកានិស្ស បច្ចុបដ្ឋបេត្វា វីមសិស្សមា” តិ កុមារំ
គន្លោធកេន ម្លាបេត្វា ទេវបុត្តំ វិយ អលន្តីត្វា ទេវវិមានកប្បំ
បុប្ផគន្ធាមាធិហិ ឯកាមោធបមោធំ ចាសាធំ អាហេបេត្វា ឧត្តមរូបធរា
ការវិលាសសម្បន្នា ទេវច្ឆរាបជិភាកា ឥត្តិយោ ឧបដ្ឋបេសុំ - “គច្ឆេន នច្ចាធិហិ
កុមារំ អភិរមាបេថា” តិ។ តា ឧបគន្ធា តថា កាតុំ វាយមីសុ។ សោ
ពុទ្ធិសម្បន្នតាយ “ឥមា មេ សរីរសម្ពុស្សំ មាវិន្ទិសូ” តិ អស្សាសបស្សាសេ និរុទ្ធិ។
តា តស្ស សរីរសម្ពុស្សំ អវិន្ទិសោ “ចទ្ធសរីរោ ឯស, នាយំ មនុស្សោ, យក្ខោ
ភរិស្សតី” តិ បក្កមីសុ។

ឯវំ សោឡស វស្សានិ សោឡសហិ មហាវីមសាហិ អនេកាហិ ច
ឧទ្ធករីមសាហិ បរិគ្គណ្ឌិតុំ អសក្កណិត្វា មាតាបិតរោ “តាត, តេមិយកុមារ,

មយំ តវ អម្បតាទិការំ ជាឆាម, ន ហិ តេសំ ឯវ្យាបាទិ មុខកណ្តាលសោតចាទានិ
ហោត្តិ, តុំ អម្ពេហិ បត្តេត្វាលទ្ធិបុត្តកោ, មា នោ នាសេហិ, សកលជម្ពុជីបេ
រាជ្ជនំ សន្តិកា គរហតោ មោទេហី" តិ សហវិសុំ វិសុញ្ញ អនេកវារំ យាទីសុ។
សោតេហិ ឯវ្យាបាទិយមាទាមិ អសុណាត្តោវិយ ហុត្វា និបទ្ធិ។

៥៨. អថ រាជា មហាសត្តស្ស ឧកោ ចាទេ កណ្តាលសោតេ ជីវំ ឧកោ ច ហត្ថ
កុសលេហិ បុរិសេហិ វីមសាបេត្វា "យទិមិ អប័ឋសប្បិអាទិនំ វិយស្ស
ចាទានយោ, តថាមិ អយំ ប័ឋសប្បិ មូគតធិរោ មញ្ញោ, ឦទិសេ
កាឡកណ្តាបុរិសេ ឥមស្មី គេហោ វសន្តេ តយោ អន្តរាយា បញ្ញាយន្តិ ជីវិតស្ស
វា ធន្តស្ស វា មហេសិយា វា" តិ លក្ខណាចាបកេហិ ឥទានិ កថិតំ។ ជាតទិវសេ
បន "តុម្កាកំ ទោមនស្សបរិហារណាត្ថំ 'ធម្មបុញ្ញលក្ខណោ' តិ វុត្ត" តិ អមច្ឆេហិ
អាហេទិតំ សុត្វា អន្តរាយភយេនភីតោ "គច្ឆេន នំ អវមជ្ឈលរេនេ និបជ្ជាបេត្វា
បច្ឆិមទ្វារេនេ និហារាបេត្វា អាមកសុសានេនិខណាថា" តិ អាណាបេសិ។ តំ
សុត្វា មហាសត្តោ ហាជ្ជោ ឧទត្តោ អហោសិ - "ចិរស្សំ វត មេ មនោរថោ មត្តកំ
ចាបុណិស្សតិ" តិ។ តេន វុត្តំ "តតោ មេ ហត្ថចាទេ ចា" តិអាទិ។

តត្ថ មទ្ធិយាតិ មទ្ធនវសេនវីមសិត្វា។ អន្ធនតន្តិ ហត្ថាទីហិ អវិកលតំ។
និទ្ធិសុន្តិ "ឯវ្យា អន្ធនាវយរោមិ សមាទោ មុតាទិវិយ ទិស្សមាទោ "រជ្ជំ កាវេតុំ
អភព្ពោ, កាឡកណ្តាបុរិសោ អយ" តិ គរហីសុ។ "និទ្ធិសុ" តិ ចាហោ, វទីស្សតិ
អត្តោ។

៥៩. ធម្មនំ អនុមោទិសុន្តិ រាជនស្សនត្ថំ អាគតា សព្ពេមិ ជនបទវាសិនោ
សេនាបតិបុរោហិតប្បមុខា រាជបុរិសាតេ សព្ពេមិ ឯកមនា សមាជិត្តា
ហុត្វា អន្តរាយបរិហារណាត្ថំ រញ្ញា អាណាត្តា ភូមិយំ និខណានវសេន មម ធម្មនំ
មុខសង្គោចំ អកត្វា អភិមុខភាវេន សាធុ សុដ្ឋ ឥទំ កត្តត្ថមេវាតិ អនុមោទីសុ។

៦០. សោមេ អត្តោសមិជ្ឈជាតិ យស្សត្ថាយ យទត្ថំ តតោ
មូតាទិកាវាធិដ្ឋានវសេន ទុក្ករចរណំ ចិល្លំ ចរិតំ, សោ អត្តោ មម សមិជ្ឈតិ។
តេសំ មម មាតាបិតុអាទីនំ មតី អធិប្បាយំ សុត្វាសោ អហំ មម
អធិប្បាយសមិជ្ឈនេន ហដ្ឋោ អនុបធារេត្វា ភូមិយំ និខណានានុជាននេន
សំវិគ្គមានសោវ អហោសិន្តិ វចនសេសេន សម្ពន្ធា វេទិតត្តោ។

៦១. ឯវំ កុមារស្ស ភូមិយំ និខណានេ រញ្ញា អាណាត្ត ចន្ទានេវី តំ បវត្ថិ
សុត្វា រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា, “នេវ, តុម្កេហិ មយ្ហំ វរោ ទិន្នោ, មយា ច គហិតកំ
កត្វា បបិតោ, តំ មេ ឥនាទិ ទេថា”តិ។ “គល្លា, ទេវី”តិ។ “បុត្តស្ស មេ វជ្ជំ
ទេថា”តិ។ “បុត្តោ តេ កាឡកល្លី, ន សក្កា ទាតុ”ន្តិ។ “តេន ហិ, នេវ, យាវជីវំ
អទេន្តោ សត្ត វស្សានិ ទេថា”តិ។ “តម្មិ ន សក្កា”តិ។ “ធរ វស្សានិ,
បញ្ចចត្តាវីតីណិទ្ទេឯកំ វស្សំ, សត្ត មាសេ, ធរបញ្ចចត្តាវេតយោទ្ទេឯកំ
មាសំអទ្ធមាសំសត្តាហំ ទេថា”តិ។ សាធុ គល្លាតិ។

សា បុត្តំ អលង្ការាបេត្វា “តេមិយ កុមារស្ស ឥទំ វជ្ជ”ន្តិ នគរេ ភេរី
ចរាបេត្វា នគរំ អលង្ការាបេត្វា បុត្តំ ហត្ថិក្ខន្ធ�ំ អាហេបេត្វា សេតច្ចត្តំ មត្តកេ
ការាបេត្វា នគរំ បទក្ខិណំ កត្វា អាគតំ អលង្កតសិរិសយនេ និបដ្ឋាបេត្វា
សព្វវត្ថុ យាចិ - “តាត តេមិយ, តំ និស្សាយ សោឡស វស្សានិ និទ្ទំ អលភិត្វា
រោទមាឆាយ មេ អក្ខិនិ ឧប្បក្កានិ, សោកេន ហទយំ ភិជ្ជតិវិយ, តវ
អបីវសប្បិអាទិការំ ជាឆាមិ, មា មំ អនាថំ ភេរី”តិ។ ឥមិនា និយាមេន ធនិវសេ
យាចិ។ ធរជ្ជេ ធនិវសេ រាជា សុនន្តំ ឆាម សាវជី បក្កោសាបេត្វា “ស្វេ ចាតោវ
អវមង្គលរថេន កុមារំ និហរិត្វា អាមកសុសានេ ភូមិយំ និខណិត្វា
បជីវិវឌ្ឍនកកម្មំ កត្វា ឯហី”តិ អាហា។ តំ សុត្វា ទេវី “តាត, កាសិរាជា តំ ស្វេ
អាមកសុសានេ និខណិត្តំ អាណាបេសិ។ ស្វេ មរណំ ចាបុណិស្សតី”តិ អាហា។

មហាសត្តោ តំ សុត្វា “តេមិយ, សោឡស វស្សនិ តយា កតោ វាយាមោ
មត្តកំ បត្តោ” តិ ហធម្មា ឧទត្តោ អហោសិ។ មាតុយា បនស្ស ហធម៌
ភិជ្ជនាការំ វិយ អហោសិ។ អថ តស្ស វត្តិយា អច្ចយេន ចាតោវ សារជិ រថំ
អាធាយ ធូរេ ឋបេត្វា សិរិគព្ពំ បរិសិទ្ធា “ទេវី, មា មយ្ហំ កុដ្ឋិ, រញ្ជោ អាណា” តិ
បុត្តំ អាសិទ្ធិត្វា និបន្នំ ទេវី បិដ្ឋិហត្ថេន អបនេត្វា កុមារំ ឧក្ខិបិត្វា ចាសាទា
ឌីតិ។ ទេវី ឧរំ បហិត្វា មហាសន្នេន បរិទេវិត្វា មហាតលេ ឌីហិយិ។

អថ នំ មហាសត្តោ ឌីលោកេត្វា “មយំ អកថេន្តេ មាតុ សោកោ ពលវា
ភវិស្សតី” តិ កថេតុកាមោ ហុត្វាបិ “សចេ កថេស្សមិ សោឡស វស្សនិ
កតោ វាយាមោ មោឃោ ភវិស្សតិ, អកថេន្តោ បនាហំ អត្ថនោ ច
មាតាបិតុនញោ បច្ចយោ ភវិស្សមី” តិ អធិវាសេសិ។ សារជិ “មហាសត្តំ រថំ
អាហេបេត្វា បច្ឆិមធូរាភិមុខំ រថំ បេសេស្សមី” តិ ចាបិនធូរាភិមុខំ បេសេសិ។
រថោ នគរា និក្ខមិត្វា ទេវតានុកាវេន តិយោជនជ្ជានំ គតោ។ មហាសត្តោ
សុដ្ឋតរំ តុដ្ឋបិត្តោ អហោសិ។ តត្ថ វេនយជំ សារជិស្ស អាមកសុសានំ វិយ
ឧបជ្ជាសិ។ សោ “ឥទំ ហំនំ សុន្ទរ” ត្ថិ រថំ ឌីក្កមាបេត្វា មគ្គបស្សេ ឋបេត្វា រថា
ឌីរុយ្ហ មហាសត្តស្ស អាភរណាភណ្ឌំ ឌីមុញ្ចិត្វា ភណ្ឌិកំ កត្វា ឋបេត្វា កុដាលំ
អាធាយ អវិទូរេ អាវាជំ ខណ៌តុំ អារភិ។ តេន វុត្តំ “ន្ហាបេត្វា
អនុលិម្បិត្វា” តិ អាធិ។

តត្ថ ន្ហាបេត្វា តិ សោឡសហិ គន្ធានកយដេហិ ន្ហាបេត្វា។ អនុលិម្បិត្វា តិ
សុរភិវិលេបនេន វិលិម្បិត្វា។ វេបេត្វា រាជវេបនន្តិ កាសិរាជ្ជនំ បវេណិយាគតំ
រាជមកុដំ សីសេ បដិមុញ្ចិត្វា។ អភិសិញ្ចិត្វា តិ តស្មី រាជកុលេ
រាជាភិសេកនិយាមេន អភិសិញ្ចិត្វា។ ធរត្ថេន កាវេសុំ បុរំ បទក្ខិណាន្តិ
សេតច្ឆត្ថេន ជារិយមាធនេន មំ នគរំ បទក្ខិណំ កាវេសុំ។

៦២. សត្តាហំ ធារយិត្វានាតិ មឃ្ហំ មាតុ ចន្ទានេវិយា វេលាកនវសេនលទ្ធិំ
សត្តាហំ មម សេតច្ឆត្តំ ធារយិត្វា។ ឧគ្គតេ វិមណ្ឌលេតិ តតោ បុនទិវសេ
ស្វរិយមណ្ឌលេ ឧគ្គតមត្តេ អវមជ្ឈលវេន មំ នគរតោ និហរិត្វា ភូមិយំ
និខណានត្ថំ សារថិ សុនន្ទោ វនមុបកច្ឆិ។

៦៣. សង្ឃស្សន្តិ សន្នេន្ទា អស្សំ, យុគេ យោជិតស្សំ មេ រថំ មគ្គតោ
ឧក្កមាបនវសេន ឯកោកាសេ កត្វា។ ហត្ថមុច្ឆិតោតិ មុច្ឆិតហត្ថោ,
រថថាបនតោ មុត្តហត្ថោតិ អត្ថោ។ អថ វា ហត្ថមុច្ឆិតោតិ ហត្ថមុត្ថោ មម
ហត្ថតោ មុច្ឆិតោតិ អត្ថោ។ កាសុន្តិ អាវាដំ។ និខាតុន្តិ និខណិតុំ។

៦៤-៥. ឥនានិ យទត្ថំ មយា សោឡស វស្សានិ មូកវតាទិអធិដ្ឋានេន
ទុក្ករចរិយា អធិដ្ឋិតា, តំ ទស្សេតុំ “អធិដ្ឋិតមធិដ្ឋាន”ន្តិ កាថាទ្វយមាហា។

តត្ថ តន្ត្រេន្ទា វិវិធការណាតិ ទ្វិមាសិកកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ
សោឡសសំវច្ឆរា ចញ្ញបជិសេធនាទិហិ វិវិធមិ ធានប្បការេហិ ការណេហិ
តន្ត្រយន្តោ ភយវិទ្ធិសនវសេនវិហេបិយមាណោ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

អថ មហាសត្តោ សុនន្ទោ កាសុំ ខណន្ទោ “អយំ មេ វាយាមកាលោ”តិ
ឧដ្ឋាយ អត្ថនោ ហត្ថចានេ សម្ពាហិត្វា រថា ឌីតិវតុំ មេ ពលំ អត្ថិតិ ញត្វា ចិត្តំ
ឧប្បាទេសិ។ តាវនេវស្ស ចាទបតិដ្ឋានដ្ឋានំ វាតបុណ្ណភស្តុចម្ពុរិយ ឧគ្គន្ទា
រថស្ស បច្ឆិមន្តំ អាហាច្ឆ អដ្ឋាសិ។ សោ ឌីតិវត្វា កតិបយេ វារេ អបរាបរំ
ចន្តិមិត្វា “យោជនសតម្បិ គន្តំ មេ ពលំ អត្ថិតិ”តិ ញត្វា រថំ បច្ឆិមន្តេ គហេត្វា
កុមារកានំ កិឡនយានកំរិយ ឧត្តិមិត្វា “សចេ សារថិ មយា សទ្ធិ
បដិវុដ្ឋយ្យ, អត្ថិ មេ បដិវុដ្ឋិតុំ ពល”ន្តិ សល្លក្ខេត្វា បសាធនត្ថាយ ចិត្តំ
ឧប្បាទេសិ។ តន្ត្រណាញោ សក្កស្ស ភវនំ ឧណ្ណាការំ ទស្សេសិ។ សក្កោ តំ

ការណ៍ ញាតិវិស្សកម្ម អាណាបេសិ - “គង្គ កាសិរាជបុត្ត អលង្ការេហិ” តិ។
សោ “សាធុ” តិ វត្ថា ធិត្តេហិ ច មាណុសេហិ ច អលង្ការេហិ សក្កំ វិយ តំ អលង្ករិ។
សោ ទេវរាជលីឡាយ សារជិស្ស ខណ្ឌោកាសំ គន្ធា អាវាជតីរេ វត្ថា -

“កិណ្ឌ សន្តរមាធាវ, កាសុំ ខណ្ឌាសិ សារជិ;
បុដ្ឋោ មេ សម្ម អក្ខាហិ, កី កាសុយា ករិស្សសិ” តិ។ (ជា. ២.២២.៣) -

អាហា។

តេន ឧទ្ទំ អនោលោកេត្វាវ -

“រញ្ជោ មូតោ ច បក្ខោ ច, បុត្តោ ជាតោ អចេតសោ;
សោម្ហិ រញ្ជោ សមជ្ឈិដ្ឋោ, បុត្តំ មេ និខណំ វនេ” តិ។ (ជា. ២.២២.៤) -

វុត្តោ មហាសត្តោ -

“ន ពធិរោ ន មូតោស្មិ, ន បក្ខោ ន ច វីកលោ;
អធម្មំ សារជិ កយិរា, មំ ចេ ត្វំ និខណំ វនេ។

“ឡូ ពាហុញ្ចា មេ បស្ស, កាសិតញ្ចា សុណោហិ មេ;
អធម្មំ សារជិ កយិរា, មំ ចេ ត្វំ និខណំ វនេ” តិ។ (ជា. ២.២២.៥-៦) -

វត្ថា បុន តេន អាវាជខណ្ឌំ បហាយ ឧទ្ទំ ឡិលោកេត្វា តស្ស រូបសម្បត្តិ ទិស្វា
“មនុស្សោ វា ទេវោ វា” តិ អជានន្តេន -

“ទេវតា នុសិ គន្ធាញ្ចា, អនុ សក្កោ បុរិន្ទទោ;
កោ វា ត្វំ កស្ស វា បុត្តោ, កដំ ជានេមុ តំ មយ” តិ។ (ជា. ២.២២.៧) -

វុត្ថុ -

“នម្ពី ទេវោ ន គន្ធាត្ថោ, នាថិ សក្កោ បុរិទ្ធានា;
កាសិរញ្ញោ អហំ បុត្តោ, យំ កាសុយា និខញ្ញសិ។

“តស្ស រញ្ញោ អហំ បុត្តោ, យំ ភំ សម្មបជីវសិ;
អធម្មំ សារថិ កយិរា, មំ ចេ ភំ និខណំ វនេ។

“យស្ស វុត្ថុស្ស នាយាយ, និសីទេយ្យ សយេយ្យ វា;
ន តស្ស សាខំ ភញ្ញេយ្យ, មិត្តទុត្តោ ហិ ចាបកោ។

“យថា វុត្តោ តថា រាជា, យថា សាខា តថា អហំ;
យថា នាយូបកោ ចោសោ, ឯវំ តូមសិ សារថិ;
អធម្មំ សារថិ កយិរា, មំ ចេ ភំ និខណំ វនេ”តិ។ (ជា. ២.២២.៨-១១) -

អាទិនា នយេន ធម្មំ ទេសេត្វា តេន និវត្តនត្ថំ យាចិតោ អនិវត្តនការណំ
បព្ពដ្ឋានន្តំ តស្ស ច ហេតុ និរយភយាទិកំ អតីតកវេ អត្តនោ បវត្តិ វិត្តារេន
កថេត្វា តាយ ធម្មកថាយ តាយ ច បដិបត្តិយា តស្មិម្បិ បព្ពជិតុកាមេ ជាតេ
រញ្ញោ ឥមំ -

“រថំ និយ្យាតយិត្វាន, អនណោ ឯហិ សារថិ;
អនណស្ស ហិ បព្ពដ្ឋា, ឯតំ ឥសីហិ វណ្ណិត”ន្តិ។ (ជា. ២.២២.៤៤) -

វត្វា តំ វិស្សន្នេសិ។

សោ រថំ អាករណានិ ច គហេត្វា រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ធា តមត្ថំ អាហេថេសិ។
រាជា តាវនេវ “មហាសត្តស្ស សន្តិកំ គមិស្សមី”តិ នគរតោ និគ្គច្ឆិ សទ្ធិ

ចតុរង្គិនិយា សេនាយ ឥត្តាការេហិ នាគរជាឧបទេហិ ច។ មហាសត្តោបិ ខោ
សារថិ ឧប្បេក្ខន្ធា បព្ពជិតុកាមោ ជាតោ។ តស្ស ចិត្តំ ញាត្វា សក្កោវិស្សកម្មំ
បេសេសិ - “តេមិយបណ្ឌិតោ បព្ពជិតុកាមោ, តស្ស អស្សមបទំ
បព្ពជិតបរិក្ខារេ ច មាបេហិ” តិ។ សោ គន្ធា តិយោជនិកេ វនសណ្ណោ អស្សមំ
មាបេត្វា វត្តិជ្ជានទិវាជ្ជានចម្ព័នមនោក្ខរណីជលរុក្ខសម្បជ្ជំ កត្វា សព្វេ ច
បព្ពជិតបរិក្ខារេ មាបេត្វា សកជ្ជានមេវ គតោ។ ពោជិសត្តោ តំ ទិស្វា
សក្កនត្តិយការំ ញាត្វា បណ្ណាសាលំ បរិសិត្វា វត្តានិ អបនេត្វា តាបសវេសំ
គហេត្វា កដ្ឋត្ថវេ និសិន្នោ អដ្ឋសមាបត្តិយោ, បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តេត្វា
បព្ពជ្ជាសុខេន អស្សមេ និសីទិ។

កាសិរាជាបិ សារថិនា ទស្សិតមគ្គេន គន្ធា អស្សមំ បរិសិត្វា មហាសត្តេន
សហ សមាគន្ធា កតបទិសន្តារោ រដ្ឋេន និមន្តេសិ។ តេមិយបណ្ឌិតោ តំ
បដិក្ខិបិត្វា អនេកាការវោការំ អនិច្ចតាទិបទិសំយុត្តាយ ច
កាមាទិនវបទិសំយុត្តាយ ច ធម្មិយា កថាយ រាជានំ សំវេជេសិ។ សោ
សំវិគ្គមានសោ យរាវាសេ ឧក្កល្មិតោ បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា អមច្ចេ ឥត្តាការេ
ច បុច្ឆិ។ តេបិ បព្ពជិតុកាមោ អហេសុំ។ អថ រាជា ចន្ទានេវី អាទិ កត្វា សោឡស
សហស្សេ ឱរោធរ ច អមច្ចាទិកេ ច បព្ពជិតុកាមេ ញាត្វា នគរេ ភេរី ចរាបេសិ -
“យេ មម បុត្តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិតុកាមោ, តេ បព្ពជន្ត” តិ។
សុវណ្ណាកោដ្ឋាការាទិនិ ច វិវរាបេត្វាវិស្សជ្ជាបេសិ។ នាគរា ច
យថាបសារិទេយេវ អាបណេវិវជន្ទារានេវ គេហានិ ច បហាយ រញ្ជោ សន្តិកំ
អគមំសុ។ រាជា មហាជនេន សទ្ធិ មហាសត្តស្ស សន្តិកេ បព្ពជិ។ សក្កនត្តិយំ
តិយោជនិកំ អស្សមបទំ បរិបូរិ។

សាមន្តរាជាធិរា “កាសិរាជា បព្ពជិតោ” តិ សុត្វា “ពារាណសិវន្តំ
គហេស្សមា” តិ នគរំ បរិសិទ្ធា ទេវនគរសធិសំ នគរំ សត្តរតនភិវតំ
ទេវវិមានកប្បំ រាជនិវេសនញ្ចា ទិស្វា “ឥមំ ធនំ និស្សាយ ភយេន ភវិតព្ព” ន្តិ
តាវទេវ និក្ខមិទ្ធា ចាយាសុំ។ តេសំ អាគមនំ សុត្វា មហាសត្តោ វនន្តំ គន្ធា
អាគាសេ និសីទិទ្ធា ធម្មំ ទេសេតិ។ តេ សព្ពេ សទ្ធិ បរិសាយ តស្ស សន្តិកេ
បព្ពជិតុ។ វរំ អបរេចិ អបរេចីតិ មហាសមាគមោ អហោសិ។ សព្ពេ
ជលាជលានិ បរិភុញ្ញិទ្ធា សមណធម្មំ ករោន្តិ។ យោ កាមាទិវិតក្កំ វិតក្កេតិ,
តស្ស ចិត្តំ ញាទ្ធា មហាសត្តោ តត្ថ គន្ធា អាគាសេ និសីទិទ្ធា ធម្មំ ទេសេតិ។

សោ ធម្មស្សវនសប្បាយំ លភិទ្ធា សមាបត្តិយោ អភិញ្ញាយោ ច និព្ពត្តតិ។
វរំ អបរេចិ អបរេចីតិ សព្ពេចិ ជីវិតបរិយោសានេ ព្រាហ្មលោកបរាយនា
អហោសុំ។ តិវច្ឆានគតាចិ មហាសត្តោ ឥសិគណេចិ ចិត្តំ បសាទេទ្ធា ធនុ
កាមសគ្គេសុ និព្ពត្តិសុ។ មហាសត្តស្ស ព្រាហ្មចរិយំ ចិរំ ធីយមទ្ធានំ បរិត្តិត្ថ។
តទា ធនត្ថ អធិវត្តា ទេវតា ឧប្បលវណ្ណា អហោសិ, សារចិ សារិបុត្តត្ថេរោ,
មាតាចិត្ថេរោ មហារាជកុលានិ, បរិសា ពុទ្ធបរិសា, តេមិយបណ្ឌិតោ
លោកនាថោ។

តស្ស អធិដ្ឋានចារមី ឥធម មត្តកំ បត្តា, សេសចារមិយោចិ យថារហំ
និទ្ធាវេតព្ពា។ តថា មាសជាតកាលតោ បដ្ឋាយ និរយភយំ ចាបភីរុតា
វជ្ជជិតុច្ឆា នេក្ខម្មនិមិត្តំ មូតាទិភាវាធិដ្ឋានំ តត្ថ ចវិរោធិប្បច្ចយសមោធានេចិ
និច្ចលភាវោតិ វរំមាទយោ គុណានុភាវាវិភាវេតព្ពាតិ។

តេមិយចរិយាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អធិដ្ឋានចារមី និដ្ឋិតា។

៧. កថាបិដកវិយាស្ត្រា

៦៧. សត្តមេយទាអហំ កថិ អាសិន្តិយស្មី កាលេ អហំ កថិយោនិយំ
និព្ពត្តិត្វា វុទ្ធិមន្វាយ នាគពលោ ថាមសម្បន្នោ អស្សុចោតកប្បមាលោ
មហាសវីរោ កថិ ហោមិ។ នធិក្ខលេ ធីរិសយេតិ ឯកិស្សន ធីយា តិរេ ឯកស្មី
ធីរិកាកេ យទា វាសំ កប្បមីតិ អត្ថោ។

តទា កិរ ពោធិសត្តោ យូថបរិហារណំ អកត្វា ឯកចរោ ហុត្វា វិហាសិ។
តស្ស បន ធីយា វេមជ្ឈេ ឯកោ ធីបកោ នាធប្បការេហិ អម្ពបនសាធិហិ
ជលរុក្ខេហិ សម្បន្នោ។ ពោធិសត្តោ ថាមជ្ឈសម្បន្នតាយ ធីយា ឡិមតិរតោ
ឧប្បតិក្វា ធីបកស្ស បន ធីយា ច មជ្ឈេ ឯកោ បិដ្ឋិចាសាលោ អត្ថិ, តស្មី
បតតិ។ តតោ ឧប្បតិក្វា តស្មី ធីបកេ បតតិ។ សោ តត្ថ នាធប្បការាធិ
ជលាជលាធិ ខាធិត្វា សាយំ តេនេវ ឧចាយេន បច្ឆាកត្វា អត្ថនោ វសនដ្ឋានេ
វសិត្វា បុនធីវសេបិ តថេវ ករោតិ។ ឥមិនា ធីយាមេន វាសំ កប្បសិ។

តស្មី បន កាលេ ឯកោ កុម្ពីលោ សបជាបតិកោ តស្សំ ធីយំ វសតិ។
តស្ស ភរិយា ពោធិសត្តំ អបរាបរំ គច្ឆន្តំ ធីស្វា តស្ស ហធយមំសេ ទោហាឡំ
ឧប្បាទេត្វា កុម្ពីលំ អាហា - “មយ្ហំ ខោ, អយ្យបុត្ត, ឥមស្ស វាធរស្ស ហធយមំសេ
ទោហាឡោ ឧប្បន្នោ”តិ។ សោ “សាធុ, ភទ្កេ, លច្ឆសី”តិ វត្វា “អដ្ឋ តំ សាយំ
ធីបកតោ អាគច្ឆន្តមេវ គណ្ហិស្សមី”តិ គត្វា បិដ្ឋិចាសាលោ និបដ្ឋិ។
ពោធិសត្តោ តំ ធីវសំ កោចរំ ចរិត្វា សាយន្តសមយេ ធីបកេ បិតោវ ចាសាលំ
ឡិលោកេត្វា “អយំ ចាសាលោ ឥនាធិ ឧច្ឆតរោ ខាយតិ, កី នុ ខោ ការណា”ន្តិ
ចិន្តេសិ។ មហាសត្តស្ស ហិ ឧទកប្បមាលោ ចាសាលាប្បមាលោ
សុវវត្តាបិតមេវ ហោតិ។ តេនស្ស ឯតទហោសិ - “អដ្ឋ ឥមិស្ស ធីយា ឧទកំ

នេវ ហាយតិ, អថ ច បនាយំ ចាសាលោ មហា ហុត្វា បញ្ញាយតិ, កង្ខិតំ នុ ខោ
ឯត្ថ មយ្ហំ គហណត្ថាយ កុម្ពីលោ និបន្នោ"តិ?

សោ "វីមសិស្សមិ តាវ ន"ន្តិ តត្ថេវ ឥត្វា ចាសាលោ ន សង្ខំ កថេន្តោ វិយ
"ភោ, ចាសាលា"តិ វត្វា បដិវចនំ អលកន្តោ យាវតតិយំ "ភោ, ចាសាលា"តិ
អាហា។ ចាសាលោ បដិវចនំ ន ទេតិ។ បុនបិ ពោធិសត្តោ "កី, ភោ ចាសាលា,
អន្ធមយ្ហំ បដិវចនំ ន ទេសី"តិ អាហា។ កុម្ពីលោ "អន្ធមយំ ចាសាលោ
អញ្ញេសុ ធិវសេសុ វាជិទ្ធស្ស បដិវចនំ ទេតិ មញ្ញេ, អន្ធមយា ឌីត្វតត្ថា ន
ទេតិ, ហន្តាហំ ទស្សមិស្ស បដិវចន"ន្តិ ចិន្តេត្វា "កី វាជិទ្ធា"តិ អាហា។ "កោសិ
ត្វ"ន្តិ? "អហំ កុម្ពីលោ"តិ។ "កិមត្ថំ ឯត្ថ និបន្នោសី"តិ? "តវ ហទយំ
បត្តយមាណោ"តិ។ ពោធិសត្តោ ចិន្តេសិ - "អញ្ញោ មេ គមនមគ្គោ នត្ថិ, បដិវត្ថំ
វត មេ គមន"ន្តិ។ តេន វុត្ថំ -

“បីឡិតោ សុសុមារេន, គមនំ នលភាមហំ”។

២៨.

“យម្ពោកាសេ អហំ ឥត្វា, ឌីរា ចារំ បតាមហំ;
តត្ថច្ឆិ សត្តវដកោ, កុម្ពីលោ លុទ្ធពស្សនោ”តិ។

តត្ថ “បីឡិតោ សុសុមារេន”តិ អន្ធកាថាយ វុត្ថមេវត្ថំ។ “យម្ពោកាសេ”តិ
កាថាយ ចាកដំ ករោតិ។ តត្ថ យម្ពោកាសេតិ យស្មី នធិមជ្ឈេ
បិតបិដ្ឋិចាសាលាសម្ពាទេ បទេសេ ឥត្វា។ ឌីរាតិ ធិបកសម្ពាទា ឌីរតីរា។ ចារន្តិ
តទា មម វសនជ្ជានភូតំ នទិយា បរតីរំ។ បតាមហន្តិ ឧប្បតិក្វា បតាមិ អហំ។
តត្ថច្ឆិតិ តស្មី បិដ្ឋិចាសាលាប្បទេសេ សត្តភូតោ វដកោ ឯកន្តេនេវ យាតកោ
បច្ឆតិកោ លុទ្ធពស្សនោ យោវុចោ ភយានកទស្សនោ និសីទិ។

អថ មហាសត្តោ ចិន្តេសិ - “អញ្ញោ មេ គមនមគ្គោ នត្ថិ, អន្ធមយា
កុម្មីលោ វព្វោតញ្ចោ, ឯវញ្ញំ អយញ្ច មហតា ចាបតោ មយា បរិមោចិតោ
សិយា, មយ្ហញ្ច ជីវិតំ លទ្ធ”ន្តិ។ សោ កុម្មីលំ អាហា - “សម្ម, កុម្មីល, អហំ តុយ្ហំ
ឧបរិ បតិស្សាមី”តិ។ កុម្មីលោ “វានិន្ទ, បបញ្ចំ អកត្វា ឥតោ អាគច្ឆាហិ”តិ
អាហា។ មហាសត្តោ “អហំ អាគច្ឆាមិ, តុំ បន អត្តនោ មុខំ វិវិត្វា មំ តវ សន្តិកំ
អាគតកាលេ គណ្ហាហិ”តិ អរោច។ កុម្មីលានញ្ច មុខេ វិវិដេ អក្ខិនិ ធិម្មីលន្តិ។
សោ តំ ការណំ អសល្លក្ខេន្តោ មុខំ វិវិ។ អថស្ស អក្ខិនិ ធិម្មីលីសុ។ សោ មុខំ
វិវិត្វា សត្តសោ ធិម្មីលីតក្ខិ ហុត្វា និបជ្ជិ។ មហាសត្តោ តស្ស តថាភារំ ញ្ញត្វា
ធិបកតោ ឧប្បតិតោ គន្ធា កុម្មីលស្ស មត្តកំ អក្កមិត្វា តតោ ឧប្បតត្តោ
វិជ្ជុលតាវិយ វិជ្ជោតមាណោ បរតិវេ អជ្ជាសិ។ តេន វុត្ថំ -

៦៩.

“សោ មំ អសំសិ ឯហិតិ, អហាម្មមីតិ តំ វជី;
តស្ស មត្តកមក្កម្ម, បរក្ខលេ បតិជ្ជហិ”ន្តិ។

តត្ថ អសំសិតិ អភាសិ។ អហាម្មមីតិ អហាម្មិ អាគច្ឆាមីតិ តំ កថេសី។

យស្មា បន តំ ធិបកំ អម្ពជម្ពបនសាទិជលរុក្ខសណ្ឋាមណ្ឌិតំ រមណីយំ
និវាសយោគ្កញ្ច, “អាគច្ឆាមី”តិ បន បជិញ្ញាយ ធិន្ទត្តា សច្ចំ អនុរក្ខត្តោ
មហាសត្តោចិ “អាគមិស្សាមេវា”តិ តថា អកាសិ។ តេន វុត្ថំ -

៧០.

“ន តស្ស អលិកំ ភណ្ឌិតំ, យថា វាចំ អកាសហ”ន្តិ។
យស្មា ចេតំ សច្ចានុរក្ខណំ អត្តនោ ជីវិតំ បរិច្ឆជិត្វា កតំ, តស្មា អាហា -
“សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ, ឯសា មេ សច្ចចារមី”តិ។

កុម្មីលោ បន តំ អង្គរិយំ ទិស្វា “ឥមិនា វាជិន្ទន អតិអន្ទេរកំ កត”ន្តិ
ចិន្តត្វា “ភោ វាជិន្ទ, ឥមស្មី លោកេ ចតុហិ ធម្មហិ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ
អមិត្តេ អភិកវតិ, តេ សព្វេបិ តុយ្ហំ អព្ពន្ធកេ អត្ថិ មញ្ញោ”តិ អាហា -

“យស្សេតេ ចតុរោ ធម្មា, វាជិន្ទ, យថា តវ;
សច្ចំ ធម្មា ធិតិ ចាកោ, ទិដ្ឋំ សោ អតិវត្ថតិ”តិ។ (ជា. ១.២.១៤៧);

តត្ថ យស្សាតិ យស្ស កស្សចិ បុគ្គលស្ស។ ឯតេតិ ឥនានិ វត្ថព្ពេ បច្ចក្ខតោ
នស្សេតិ។ ចតុរោ ធម្មាតិ ចត្តារោ គុណា។ សច្ចន្តិ វចីសច្ចំ, “មម សន្តិកំ
អាគមិស្សមិ”តិ វត្វា មុសាវាទំ អកត្វា អាគតោ ឯវាតិ ឯតំ តេ វចីសច្ចំ។
ធម្មាតិ វិចារណាបញ្ញា, “ឯវំ កតេ ឥទំ នាម ភវិស្សតិ”តិ បវត្តា តេ ឯសា
វិចារណាបញ្ញា។ ធិតិ តិ អញ្ជោច្ឆន្តំ វិរិយំ វុច្ចតិ, ឯតម្បិ តេ អត្ថិ។ ចាកោតិ
អត្ថបរិច្ឆាកោ, ត្វំ អត្តានំ បរិច្ឆេទិត្វា មម សន្តិកំ អាគតោ, យំ បនាហំ គណ្ហិត្តំ
នាសក្ខិ, មយ្ហមេវេស នោសោ។ ទិដ្ឋន្តិ បច្ឆាមិត្តំ។ សោ អតិវត្ថតិ តិ យស្ស
បុគ្គលស្ស យថា តវ ឯវំ ឯតេ ចត្តារោ ធម្មា អត្ថិ, សោ យថា មំ ត្វំ អដ្ឋ
អតិក្កន្តោ, តថេវ អត្តនោ បច្ឆាមិត្តំ អតិក្កមតិ អភិកវតិ តិ។

ឯវំ កុម្មីលោ ពោធិសត្តំ បសំសិត្វា អត្តនោ វសនជ្ជានំ គតោ។ តនា
កុម្មីលោ នេវនត្តោ អហោសិ, តស្ស ភវិយា ចិញ្ចមាណាវិកា, កបិរាជា បន
លោកនាថោ។

តស្ស ឥធាបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សេសចារមិយោ និទ្ធាវេតញ្ញា។ តថា
ឧទកស្ស ចាសាណាស្ស ច បមាណាវវត្តានេន ឥនានិ ចាសាលោក ឧច្ចតរោ
ខាយតីតិ បរិក្កណ្ឌនវសេន ចាសាណាស្ស ឧបរិ សុសុមារស្ស និបន្នការវជានំ,
ចាសាលោក កថនាបទេសេន តស្សត្ថស្ស និច្ចយគមនំ, សុសុមារស្ស ឧបរិ

អក្ខរមិត្តា សហសា បរតិវេ បតិជ្ជានវសេន សីយការិតាយ តស្ស មហតា
ចាបតោ បរិមោចនំ, អត្ថនោ ជីវិតរក្ខណំ, សច្ចវាចានុរក្ខណញ្ញាតិ
ឯវមាធម្មោ គុណានុភាវាវិការេតញ្ញាតិ។

កបិរាជចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៨. សច្ចតាបសចរិយាវណ្ណានា

អដ្ឋមេ តាបសោ សច្ចស្ស័យោតិ សច្ចសន្នេន អង្កាតញ្ញោ សច្ចនាមកោ
តាបសោ យទា យស្មី កាលេ ហោមិ, តទា។ សច្ចេន លោកំ ចាលេសិន្តិ អត្ថនោ
អវិសំវាទិការេន សត្តលោកំ ជម្ពុទីបេ តត្ថ តត្ថ សត្តនិកាយំ ចាបតោ
នាធាវិទា អនត្ថតោ ច រក្ខិ។ សមគ្គំ ជនមកាសហន្តិ តត្ថ តត្ថ
កលហវិគ្គហវិវាទាបន្នំ មហាជនំ កលហោ អាធិនំ ធស្សេត្វា សាមគ្គិយំ
អាធិសំសកថនេន សមគ្គំ អវិវេទមាជំ សម្មោទមាជំ អហមកាសី។

តទា ហិ ពោធិសត្តោ ពារាណសិយំ អញ្ញាតវស្មី
ព្រាហ្មណមហាសាលគុលេ និព្ពត្តិ។ តស្ស “សច្ចោ”តិ នាមំ ករីសុ។ សោ
វយប្បត្តោ តក្កសិលំ គន្ធា ធិសាទាមោក្ខស្ស អាចរិយស្ស សន្តិកេ សិប្បំ
ឧគ្គល្លាត្វា នចិវស្សេវ សព្ពសិប្បានំ និប្ពត្តិ បត្តោ។ អាចរិយេន អនុញ្ញាតោ
ពារាណសី បច្ឆាគន្ធា មាតាបិតរោ វន្តិត្វា តេហិ អភិនិធិយមាធា តេសំ
ចិត្តានុរក្ខណាត្ថំ កតិចាបំ តេសំ សន្តិកេ វសី។ អថ នំ មាតាបិតរោ បតិវេបេន
ទារេន សំយោជេតុកាមា សព្ពវិភវជាតំ អាចិត្តិត្វា យរាវាសេន និមន្តេសុំ។

មហាសត្តោ នេក្ខម្មជ្ឈាសយោ អត្ថនោ នេក្ខម្មចារមី បរិត្រូហេតុកាមោ
យរាវាសេ អាធិនំ បព្ពជ្ឈាយ អាធិសំសញ្ញា នានប្បការតោ កថេត្វា
មាតាបិតុនំ អស្សមុខានំ រោទមាធានំ អបរិមាណំ កោគក្ខន្ធនំ អនន្តំ យសំ

មហានុញ្ញ ញាតិបរិវេណំ បហាយ មហានាគោវ អយសង្កតិកំ យរពន្ធនំ ជិន្នន្តោ
និក្ខមិត្វា ហិមវន្តប្បនេសំ បរិសិត្វា ឥសិបត្ថន្តំ បត្តជិត្វា វនមូលជលាជលេហិ
យាបេន្តោ នចិរស្សេវ អជ្ជសមាបត្តិយោ បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ និព្ពត្តត្វា
ឈានកីឡំ កីឡយមាណោ សមាបត្តិវិហារេន វិហារតិ។

សោ ឯកទិវសំ ជិត្តចក្កនា លោកំ ឱលោកេន្តោ អន្តស សកលជម្ពុជីបេ
មនុស្សេ យេភុយ្យេន ចាលាភិចាតាទិទសអកុសលកម្មបថបសុតេ
កាមនិទានំ កាមាធិករណំ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទាបន្នេ។ ទិស្វា ឯវំ ចិន្តេសិ - “ន ខោ
បន មេតំ បតិរូបំ, យទិទំ ឥមេ សត្តេ ឯវំ ចាបបសុតេ វិវាទាបន្នេ ច ទិស្វា
អជ្ឈបេក្ខណំ។ អហញ្ញំ ‘សត្តេ សំសារបដ្ឋតោ ឧទ្ទិវិត្វា និព្ពានថលេ
បតិជ្ឈបេស្សមី’តិ មហាសម្មាសម្ពោធិយានំ បដិបន្នោ, តស្មា តំ បដិញ្ញំ អវិសំវាទេន្តោ
យំនូនាហំ មនុស្សបថំ គន្ធា តេ តេ សត្តេ ចាបតោ ឱរមាបេយ្យំ, វិវាទញ្ច នេសំ
វ្យុបសមេយ្យ”ន្តិ។

ឯវំ បន ចិន្តេត្វា មហាសត្តោ មហាករុណាយ សមុស្សហិតោ សន្តំ
សមាបត្តិសុខំ បហាយ ឥទ្ធិយា តត្ថ តត្ថ គន្ធា តេសំ ចិត្តានុកូលំ ធម្មំ
ទេសេន្តោ កលហាវិគ្គហាវិវាទាបន្នេ សត្តេ ទិជ្ជធម្មិកញ្ច សម្បរាយិកញ្ច វិរោធន
អាទីនំ ទស្សេត្វា អញ្ញមញ្ញំ សមគ្គេ សហិតេ អកាសិ។ អនេកាការវោការញ្ច
ចាបេ អាទីនំ វិភាវេន្តោ តតោ សត្តេ វិវេចេត្វា ឯកច្ឆេ ទសសុ
កុសលកម្មបថធម្មេសុ បតិជ្ឈាបេសិ។ ឯកច្ឆេ បញ្ញាជេត្វា សីលសំវេរេ
ឥន្ទ្រិយគុត្តិយំ សតិសម្មជញ្ញេ បរិវេកវាសេ ឈានាភិញ្ញាសុ ច យថាវហំ
បតិជ្ឈាបេសិ។ តេន វុត្ថំ -

៧១.

“បុនាបរំ យទា ហោមិ, តាបសោ សច្ចស្សីយោ;

សង្ខេប លោក ចាលេសី, សមគ្គំ ជនមកាសហ"ន្តិ។

ឥធាបិ មហាបុរិសស្ស ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សេសចារមិយោ និទ្ធាវេតញ្ញា។
តថា គុណានុភារា ច វិភាវេតញ្ញាតិ។

សច្ចតាបសចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

៩. វដ្តចោតកចរិយាវណ្ណានា

៧២. នវមេ មគធេ វដ្តចោតកោតិអាជីសុ អយំ សង្ខេបត្ថោ - មគធេវដ្ឋ
អញ្ញាតវស្មី អរញ្ញប្បទេសេ វដ្តកយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា អណ្ណាកោសំ បទាលេត្វា
អចិនិក្ខន្ធតាយ តរុណោ មំសបេសិក្ខតោ, តតោ ឯវ អជាតបក្ខោ
វដ្តកច្ឆាបកោ យទា អហំ កុលាវកេយេវ ហោមិ។

៧៣. មុខតុណ្ហាកេនាហិវាទាតិ មយ្ហំ មាតា អត្តនោ មុខតុណ្ហាកេន
កាលេន កាលំ គោចរំ អាហារិវា មំ ចោសេតិ។ តស្ស ជស្សេន ជីវាមីតិ
បរិសេននត្ថញ្ជេវ បរិភាវនត្ថញ្ជ សម្មនេវ កាលេន កាលំ មមំ
អធិសយនវសេន ជុសន្តិយា តស្ស មម មាតុយា សរីរសម្ពស្សេន ជីវាមិ
វិហារមិ អត្តភាវំ បរត្ថេមិ។ នត្ថិ មេ កាយិកំ ពលន្តិ មយ្ហំ បន អតិតរុណតាយ
កាយសន្និស្សិតំ ពលំ នត្ថិ។

៧៤. សំវច្ឆវេតិ សំវច្ឆវេ សំវច្ឆវេ។ គិម្ហសមយេតិ គិម្ហកាលេ។
សុក្កុរុក្ខសាខានំ អញ្ញមញ្ញំ សង្ឃជ្ជនសមុប្បន្នេន អគ្គិនា តស្មី បទេសេ
នវាហោ បទិប្បតិ បជ្ឈលតិ, សោ តថា បទីបិតោ។ ឧបកច្ឆតិ អម្ហាកន្តិ មយ្ហំ
មាតាបិតុនញ្ញាតិ អម្ហាកំ វសនជ្ជានប្បទេសំ អត្តនោ បតិជ្ជានស្ស
អសុទ្ធស្សបិ សុទ្ធកាវករណេន ចារនតោ ចារកោតិ ច គតមគ្គេ ឥន្ទនស្ស

កស្មកាវាវហនតោ កណ្ណាវត្ថុនីតិ ច លទ្ធានាមោ អគ្គិវនុក្ខតច្ឆេ ធម្មាឆោ
កាលេន កាលំ ឧបគច្ឆតិ។

៧៥. ឯវំ ឧបគមនតោ តទាបិ សទ្ទាយឆោតិ “ធម្មធម” ឥតិ ឯវំ សទ្ធិ
ករោឆោ, អនុវរទស្សនញ្ចេតំ ទាវគ្គិនោ។ មហាសិទ្ធិតិ បព្ពតក្ខេជសទិសានំ
ឥន្ទនានំ វសេន មហាតិយោ សិខា ឯតស្សតិ មហាសិទ្ធិ។ អនុបុព្វេន អនុក្កមេន
តំ អវញ្ញប្បទេសំ ឈាបេឆោ ធម្មាឆោ អគ្គិ មម សមីបជ្ជានំ ឧបាគមិ។

៧៦. អគ្គិវេកកយាតិ វេកេន អាគច្ឆតោ អគ្គិនោ ភយេន ភីតា។ តសិកាតិ
ចិត្តត្រាសសមុដ្ឋិតេន កាយស្ស ធម្មិតត្ថេន ច ឧត្រាសា។ មាតាបិតាតិ
មាតាបិតរោ។ អត្តានំ បរិមោចយុទ្ធិ អគ្គិនោ អនុបទ្ធពជ្ជានគមនេន អត្តនោ
សោត្តិភាវមកំសុ។ មហាសត្តោ ហិ តទា មហាកណ្ណកប្បមាលោ
មហាសរីរោ អហោសិ។ តំ មាតាបិតរោ កេនចិ ឧបាយេន គហេត្វា គន្ធី
អសក្កណាឆ្ឆា អត្តសិនេហេន ច អភិកុយ្យមាណា បុត្តសិនេហំ ធម្មត្វា
បលាយីសុ។

៧៧. ចាទេ បក្ខេ បជហាមីតិ អត្តនោ ឧភោ ចាទេ ឧភោ បក្ខេ ច ភូមិយំ
អាគាសេ ច គមនសន្នេ ករោឆោ បសារេមិ ឥរិយាមិ វាយមាមិ។
“បជហាមី” តិបិ ចាហោ, វេហាសគមនយោគ្គេ កាតុំ ព្យាហាមីតិ អត្តោ។
“បតីហាមី” តិបិ បឋន្តិ។ តស្សត្ថោ - ចាទេ បក្ខេ ច បតិវិសុំ ព្យាហាមិ, គមនត្ថំ
វាយមាមិ, តំ បន វាយាមករណាត្ថមេវ។ កស្មា? យស្មា នត្ថិ មេ កាយិកំ ពលំ។
សោហំ អគតិកោ តត្ថាតិ សោ អហំ ឯវំក្ខតោ ចាទបក្ខេវេកល្ខេន
គមនវិរហិតោ មាតាបិត្វនំ អបគមនេន វា អប្បជិសរណោ, តត្ថ
ទាវគ្គិឧបទ្ធពតេ វនេ, តស្មី វា កុលាវកេ បិតោវ ឯវំ ឥទានិ វត្តញ្ញាការេន តទា
ចិន្តេសី។ ធុតិយញ្ចេត្ត អហន្តិ និចាតមត្តំ ធម្មត្ថំ។

៧៨.

ឥនានិ តនា អត្តនោ ចិន្តិតាការំ ទស្សេតុំ “យេសាហ” ត្តិអាទិមាហ;
តត្ថ យេសាហំ ឧបទាវេយ្យំ, ភីតោ តសិតវេធិតោតិ មរណភយេន ភីតោ
តតោ ឯវ ចិត្តត្រាសេន តសិតោ សរីរកម្មនេន វេធិតោ យេសមហំ បក្ខន្តំ
ឯតវហិ ទាវត្តិឧបទុតោ ជលទុគ្គំរិយ មញ្ញមាណោ បរិសិតុំ ឧបទាវេយ្យំ តេ មម
មាតាបិតរោ មំ ឯកកំ ឯវ ឱហាយ ជហិត្វា បក្ខន្តា។ កថំ មេ អដ្ឋ កាតវេតិ
កថំ នុ ខោ មយា អដ្ឋ កាតព្វំ, បដិបទ្ឋិតព្វន្តិ អត្តោ។

ឯវំ មហាសត្តោ ឥតិកត្តព្វតាសម្មុទ្ទោ ហុត្វា បិតោ បុន ចិន្តេសិ - “ឥមស្មី
លោកេ សីលគុណោ នាម អត្ថិ, សច្ចគុណោ នាម អត្ថិ, អតីតេ ចារមិយោ
បូរេត្វា ពោធិតលេ និសីទិត្វា អភិសម្មទ្វា
សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញ្ញាណទស្សនសម្មន្នា
សទ្ធានុទយ ការុញ្ញាខន្តិសមន្នាគតា សព្វសត្តេសុ សមប្បវត្តមេត្តាកាវនា
សព្វញ្ញតុទ្វា នាម អត្ថិ, តេហិ ច បដិវិទ្ធោ ឯកន្តនិយ្យនគុណោ ធម្មោ អត្ថិ,
មយិ ចាបិ ឯកំ សច្ចំ អត្ថិ។ សំវិជ្ជមាណោ ឯកោ សភាវធម្មោ បញ្ញាយតិ, តស្មា
អតីតពុទ្ធចេវ តេហិ បដិវិទ្ធកុណោ ច អារម្មេត្វា មយិ វិជ្ជមាណំ សច្ចំ សភាវធម្មំ
គហេត្វា សច្ចកិរិយំ កត្វា អត្ថី បដិក្កមាបេត្វា អដ្ឋ មយា អត្តនោ ចេវ ឥធ
វាសីនំ សេសចាណីនញ្ច សោត្តិការំ កាតុំ វដ្ឋតី” តិ។ ឯវំ បន ចិន្តេត្វា
មហាសត្តោ អត្តនោ អាណុកាវេ វេត្វា យថាចិន្តិតំ បដិបទ្ឋិ។ តេន វុត្ថំ -

៧៩.

“អត្ថិ លោកេ សីលគុណោ, សច្ចំ សោចយ្យនុទ្ធយា;
តេន សច្ចេន កាហាមិ, សច្ចកិរិយមុត្តមំ។

៨០.

“អារ្យដ្ឋេត្វា ធម្មពលំ, សរិត្វា បុព្វកេ ជីនេ;
សច្ចពលមវស្សយ, សច្ចកិរិយមកាសហ”ន្តិ។

៨៧. តត្ថ មហាសត្តោ អតីតេ បរិនិព្វតានំ ពុទ្ធានំ គុណោ អារ្យដ្ឋេត្វា អត្តនិ
វិជ្ជមានំ សច្ចសភាវំ អារត្ត យំ កាដំ វត្វា តទា សច្ចកិរិយមកាសិ, តំ ទស្សេតុ
“សន្តិ បក្ខា”តិ អាទិ វុត្តំ។

តត្ថ សន្តិ បក្ខា អបតនាតិ មយ្ហំ បក្ខា នាម អត្ថិ ឧបលព្ពន្ធន្តិ, នោ ច ខោ
សក្កា ឯតេហិ ឧប្បតិ តុំ អាគាសេន គន្ធន្តិ អបតនា។ សន្តិ ចាទា អវញ្ញាតិ
ចាទាបិ មេ អត្ថិ, តេហិ បន វត្ថុតុំ បទវា គមនេន គន្ធនំ ន សក្កាតិ អវញ្ញា។
មាតាបិតា ច និក្ខន្តាតិ យេ មំ អញ្ញត្ថ នេយ្យំ, តេបិ មរណភយេន មម
មាតាបិតរោ និក្ខន្តា។ ជាតវេទាតិ អគ្គី អាឡបតិ។ សោ ហិ ជាតោវ វេទិយតិ,
ធូមជាលុដ្ឋានេន បញ្ញាយតិ, តស្មា “ជាតវេទោ”តិ វុច្ចតិ។ បដិក្កមាតិ បដិគច្ច
និវត្តាតិ ជាតវេទំ អាណាបេតិ។

ឥតិ មហាសត្តោ “សចេ មយ្ហំ បក្ខានំ អត្ថិ ភាវោ, តេ ច បសារេត្វា
អាគាសេ អបតនភាវោ, ចាទានំ អត្ថិ ភាវោ, តេ ច ឧត្តិបិត្វា អវញ្ញនភាវោ,
មាតាបិតុនំ មំ កុលាវកេយេវ ធម្មេត្វា បលាតភាវោ ច សច្ចសភាវត្វតោ ឯវ,
ជាតវេទ, ឯតេន សច្ចេន ត្វំ ឥតោ បដិក្កមា”តិ កុលាវកេ និបន្នោវ សច្ចកិរិយំ
អកាសិ។ តស្ស សហ សច្ចកិរិយាយ សោឡសក្ខីសមត្ថេ ហីនេ ជាតវេទោ
បដិក្កមិ។ បដិក្កមន្តោ ច នឈាយមាទោវ អវញ្ញំ គតោ, ឧទកេ បន
ឱបិលាបិតឧក្ការិយ តត្ថេវ និព្វាយិ។ តេន វុត្តំ -

៨២.

“សហ សច្ចេ កតេ មយ្ហំ, មហាបដ្ឋលិតោ សិទ្ធិ;

វង្សសិ សោឡសករិសានិ, ឧទកំ បត្យាយថា សិទ្ធិ"តិ។

សា បនេសា ពោធិសត្តស្ស វង្សកយោនិយំ តស្មី សមយេ ពុទ្ធកុណានំ
អារវ្ម័នបុត្តិកា សច្ចកិរិយា អនញ្ញសាធារណាតិ អាហា "សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ,
ឯសា មេ សច្ចចារមី"តិ។ តេនេវ ហិ តស្ស ឋានស្ស សកលេបិ ឥមស្មី កប្ប
អគ្គិនា អនភិកវនីយត្តា តំ កប្បជ្ឈិយថាជិហារិយំ នាម ជាតំ។

ឯវំ មហាសត្តោ សច្ចកិរិយវសេន អត្តនោ តត្ថ វាសីនំ សត្តានញ្ច សោត្តិ
កត្វា ជីវិតបរិយោសានេ យថាកម្មំ គតោ។

តទា មាតាបិតរោ ឯតវហិ មាតាបិតរោ អហោសុំ, វង្សករាជា បន
លោកនាថោ។

តស្ស ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ សេសចារមិយោបិ យថាវហំ និទ្ធាវេតញ្ច។ តថា
នាវគ្គិម្ហំ តថា ភេរវាការេន អវត្ថវិទ្វា អាគច្ឆន្តេ តស្មី វយេ ឯកកោ ហុត្វាបិ
សារទំ អនាបជ្ជិទ្វា សច្ចាទិធម្មគុណោ ពុទ្ធកុណោ ច អនុស្សវិទ្វា អត្តនោ ឯវ
អានុភាវំ និស្សយេ សច្ចកិរិយាយ តត្ថ វាសីនម្បិ សត្តានំ
សោត្តិភាវាទាននាធម្មោ អានុភាវាវិភាវេតញ្ច។

វង្សចោត កថរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១០. មជ្ឈរាជបរិយាវណ្ណានា

៨៣. ធនមេ យទា ហោមិ, មជ្ឈរាជា មហាសវេតិ អតីតេ មជ្ឈយោនិយំ
និព្ពត្តិទ្វា កោសលវង្ស សាវត្ថិយំ ជេតវនេ ចោក្ខវណិជ្ជានេ
វល្លិគហនបរិក្ខិត្តេ ឯកស្មី មហាសវេ មជ្ឈានំ ចត្វហិ សង្កហវត្ថុហិ រញ្ជនតោ
យទា អហំ រាជា ហោមិ, មជ្ឈគណបរិវុតោ តត្ថ បដិវសាមិ តទា។ ឧណ្ហោតិ

ឧណ្ហាកាលេ គឺម្តងមួយៗ សូរិយសន្តាបេតិ អាទិច្ចសន្តាបេន។ សរេ ឧទក
ជ័យថាតិ តស្មី សរេ ឧទកំ ជ័យត្ថ ជិដ្ឋិត្ថ។ តស្មីញ្ញា រដ្ឋ តទា ទេវោ ន វស្សិ,
សស្សានិ មិលាយីសុ, វាបិអាទីសុ ឧទកំ បរិក្ខយំ បរិយាទានំ អគមាសិ,
មច្ឆកច្ឆចា កលលគហនំ បរិសីសុ។ តស្មីម្យិ សរេ មច្ឆា កទ្ទមគហនំ បរិសីត្វា
តស្មី តស្មី ហ្មានេ និលីយីសុ។

៨៤. តតោតិ តតោ ឧទកបរិក្ខយតោ អបរភាគេ។ កុលលសេនកាតិ
កុលលាបេវ សេនា ច។ ភក្ខយន្តិ ធិវាវត្ថិ, មច្ឆ ឧបនិសីទិយាតិ តត្ថ តត្ថ
កលលបិដ្ឋេ ឧបនិសីទិត្វា កលលគហនំ បរិសីត្វា និបន្នេ មច្ឆ កាកាវា
ឥតេវ វា ធិវា បេវ វត្ថិញ្ញា កណាយគ្គសទិសេហិ តុណ្ហោហិ កោដ្ឋេត្វា កោដ្ឋេត្វា
នីហិវិត្វា វិប្បន្នមាទេ ភក្ខយន្តិ។

៨៥. អថ មហាសត្តោ មច្ឆានំ តំ ព្យសនំ ទិស្វា មហាករុណាយ
សមុស្សហិតហទយោ “បេត្វា មំ ឥមេ មម ញ្ញាតកេ ឥមស្មា ទុក្ខា មោចេតុំ
សមត្តោ នាម អញ្ញោ នត្ថិ, កេន នុ ខោ អហំ ឧទាយេន តេ ឥតោ ទុក្ខតោ
មោចេយ្យ” ត្ថិ ចិន្តេន្តោ “យំ នូ នាហំ បុព្វកេហិ មហេសីហិ អាចិន្តាសមាចិន្តំ
មយំ ច សំវិជ្ជមាទំ សច្ចធម្មំ និស្សាយ សច្ចកិរិយំ កត្វា ទេវំ វស្សាបេត្វា មម
ញ្ញាតិសង្ឃស្ស ជីវិតទានំ ទទេយ្យំ, តេន ច សកលស្សបិ អាហារូបជីវិនោ
សត្តលោកស្ស មហាឧបការោ សម្មាទិតោ មយា” តិ និច្ចយំ កត្វា ទេវំ
វស្សាបេតុំ សច្ចកិរិយំ អកាសិ។ តេន វុត្ថំ “ឯវំ ចិន្តេសហ” ត្ថិអាទិ។

តត្ថ សហ ញ្ញាតីហិ បីឡិតោតិ មយ្ហំ ញ្ញាតីហិ សទ្ធិ តេន ឧទកបរិក្ខយេន
បីឡិតោ។ សហាតិ វា និចាតមត្តំ។ មហាការុណិកតាយ តេន ព្យសនេន
ទុក្ខិតេហិ ញ្ញាតីហិ ការណាភូតេហិ បីឡិតោ, ញ្ញាតិសង្ឃទុក្ខទុក្ខិតោតិ
អត្តោ។

៨៦. ធម្មត្ថន្តិ ធម្មភូតំ អត្ថំ, ធម្មតោ វា អនុបេតំ អត្ថំ។ កី តំ? សច្ចំ។
អនុសបស្សយន្តិ មយ្ហំ ញាតិនញ្ចា អបស្សយំ អនុសំ។ អតិក្ខយន្តិ
មហាវិនាសំ។

៨៧. សទ្ធម្មន្តិ សតំ សាធូនំ ពុទ្ធាធិនំ ឯកស្សបិ ចាណំ នោ អហីសនសម្ពាតំ
ធម្មំ។ អនុស្សរិត្វា។ បរមត្ថំ វិចិត្តយន្តិ តំ ខោ បន បរមត្ថំ សច្ចំ អវិបរីតសភាវំ
កត្វា ចិន្តយន្តោ។ យំ លោកេ ធុវសស្សតន្តិ យទេតំ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ
ឯកស្សបិ ចាណំ នោ អហីសនំ, តំ សព្វកាលំ តថភារេន ធុវ សស្សតំ វិចិត្តយំ
សច្ចកិរិយំ អកាសិន្តិ សម្ពុទ្ធា។

៨៨. ឥនានិ តំ ធម្មំ មហាសត្តោ អត្ថនិ វិជ្ជមានំ គហេត្វា សច្ចវចនំ
បយោជេតុកាមោ កាលវណ្ណំ កន្ទមំ ទិដ្ឋាវិយូហិត្វា
អញ្ញនុក្ខសារយដិកវណ្ណមហាសរីរោ សុដោតលោហិតកមណីសធិសានិ
អក្ខិនិ ឱម្ពិលេត្វា អាកាសំ ឧល្លោកេន្តោ “យតោ សរាមិ អត្តាន”ន្តិ កាថមាហា។

តត្ថ យតោ សរាមិ អត្តានន្តិ យតោ បដ្ឋាយ អហំ អត្តភាវសម្ពាតំ អត្តានំ
សរាមិ អនុស្សរាមិ។ យតោ បត្តោស្មិ វិញ្ញតន្តិ យតោ បដ្ឋាយ តាសុ តាសុ
ឥតិកត្តព្ពតាសុ វិញ្ញតំ វិជាននភាវំ បត្តោស្មិ, ឧទ្ធុ អាហេហានវសេន ឥតោ យាវ
មយ្ហំ កាយវចិកម្មានំ អនុស្សរណសមត្ថតា វិញ្ញតប្បត្តិ ឯវ, ឯត្ថន្តរេ
សមានជាតិកានំ ខាននជ្ជានេ និព្ពត្តោបិ តណ្ហាលកណាប្បមាណាម្បិ មច្ចំ មយា
ន ខាធិតបុព្វំ, អញ្ញម្បិ កត្វា ចាណំ សព្វិច្ច ហីសិតំ ពាធិតំ នាភិជាតាមិ, បគេវ
ជីវិតា វោរោមិតំ។

៨៩. ឯតេន សច្ចវដ្ឋេនាតិ “យទេតំ មយា កស្សបិ ចាណាស្ស អហីសនំ វុត្ថំ,
សចេ ឯតំ សច្ចំ តថ អវិបរីតំ, ឯតេន សច្ចវចនេន បដ្ឋុន្នោ មេយោ អភិវស្សតុ,

ព្រាតិសង្ឃំ មេ ធុត្តា បមោចេត្ថ"តិ វត្ថា បុន អត្ថនោ បរិចារិកចេជកំ
អាណាបេន្តោវិយ បដ្ឋន្នំ ទេវរាជានំ អាលបន្តោ "អភិត្ថនយា"តិ តាថមាហ។

តត្ថ អភិត្ថនយ បដ្ឋន្នាតិ បដ្ឋន្នោ វុច្ចតិ មេយោ, អយំ បន មេយវសេន
លទ្ធាមំ វស្សវលាហកទេវរាជានំ អាលបតិ។ អយំ ហិស្ស អធិប្បាយោ -
ទេវោ នាម អនភិត្ថនយន្តោវិជ្ជុលតា អនិច្ឆារេន្តោ បវស្សន្តោបិ ន សោភតិ,
តស្មា ត្វំ អភិត្ថនយន្តោវិជ្ជុលតា និច្ឆារេន្តោ វស្សាបេហិតិ។ និធិ កាកស្ស
នាសយាតិ កាកា កលលំ បរិសិទ្ធា បិតេ មច្ឆេ តុណ្ហាន កោដ្ឋេត្វា និហិត្វា
ខាទន្តិ, តស្មា តេសំ អន្តោកលលេ មច្ឆា "និធិ"តិ វុច្ចន្តិ។ តំ កាកសង្ឃស្ស និធិ
ទេវំ វស្សាបេន្តោ ឧទកេន បដិច្ឆាទេត្វា នាសេហិ។ កាកំ សោកាយ រន្ទេហិតិ
កាកសង្ឃោ ឥមស្មី មហាសវេ ឧទកេន បុណ្ណោ មច្ឆេ អលភមាទោ
សោចិស្សតិ, តំ កាកគណំ ត្វំ ឥមំ កទ្ធមំ បូរេន្តោ សោកាយ រន្ទេហិ,
សោកស្សត្ថាយ បន វស្សបយថ, យថា អន្តោនិជ្ឈានលក្ខណំ សោកំ
ចាបុណាតិ, ឃំ ករេហិតិ អត្តោ។ មច្ឆេ សោកា បមោចយាតិ មម ព្រាតកេ
សព្វេវ មច្ឆេ ឥមម្ហា មរណសោកា បមោចេហិ។ "មញ្ច សោកា បមោចយា"តិ
(ជា. ១.១.៧៥) ជាតកេ បឋន្តិ។ តត្ថ ច-កាវេ សម្មិណ្ឌានត្ថោ, មញ្ច មម
ព្រាតកេ ចាតិ សព្វេវ មរណសោកា បមោចេហិ (ជា. អដ្ឋ. ១.១.៧៥)។ មច្ឆានញ្ចិ
អនុទកភាវេន បច្ចត្តិកានំ ឃាសភាវំ គច្ឆាមាតិ មហាមរណសោកោ,
មហាសត្តស្ស បន តេសំ អនយព្យសនំ បដិច្ច ករុណាយតោ
ករុណាបតិវុបមុខេន សោកសម្ពរោ វេទិតព្ពោ។

ឃំ ពោធិសត្តោ អត្ថនោ បរិចារិកចេជកំ អាណាបេន្តោវិយ បដ្ឋន្នំ
អាលបិត្វា សកលេ កោសលរដ្ឋេ មហាវស្សំ វស្សាបេសិ។ មហាសត្តស្ស ហិ
សីលតេជេន សច្ចកិរិយាយ សមកាលមេវ សក្កស្ស បណ្ណាកម្ពលសិលាសនំ

ឧណ្ហាការំ ទស្សេសិ។ សោ “កី នុ ខោ” តិ អារដ្ឋេន្តោ តំ ការណំ ញត្វា
វស្សវលាហកនេវរាជានំ បក្កោសាបេត្វា “តាត, មហាបុរិសោ មច្ឆរាជា
ញាតីនំ មរណសោកេន វស្សបនំ ឥច្ឆតិ, សកលំ កោសលរដ្ឋំ ឯកមេយំ
កត្វា វស្សបេហី” តិ អាហ។

សោ “សាធ្វ” តិ សម្មជិដ្ឋិត្វា ឯកំ វលាហកំ និវាសេត្វា ឯកំ ចារុបិត្វា
មេយគីតំ កាយន្តោ ចាចីនលោកធាតុអភិមុខោ បក្ខន្ទិ។ ចាចីនទិសាកាកេ
ខលមណ្ឌលមត្តំ ឯកំ មេយមណ្ឌលំ ឧដ្ឋាយ សតបដលំ សហស្សបដលំ ហុត្វា
អភិត្តនយន្តំ វិជ្ជុលតា និច្ឆារេន្តំ អនោមុខបបិតឧទកកុម្ភាការេន វិស្សន្ទមាណំ
សកលំ កោសលរដ្ឋំ មហោយេន អន្លោត្តរិ។ ទេវោ អច្ឆិន្ទធារំ វស្សន្តោ
មុហុត្តេនេវ តំ មហាសរំ បូរេសិ។ មច្ឆា មរណភយតោ មុច្ឆិសុ។ កាកាទយោ
អបតិជ្ជា អហោសុំ។ នកេវលំ មច្ឆា ឯវ, មនុស្សបិ វិវិធសស្សនិ សម្មាទេន្តា
ចតុប្បធានយោបីតិ សព្វេបិ វស្សបជីវិនោ កាយិកចេតសិកទុក្ខតោ មុច្ឆិសុ។
តេន វុត្ថំ -

៩០.

“សហ កតេ សច្ចវរេ, បដ្ឋេន្តោ អភិគន្ធិយ;
ថលំ និន្ទញា បូរេន្តោ, ខណោន អភិវស្សថា” តិ។

តត្ថ ខណោន អភិវស្សថាតិ អនន្ទាយិត្វា សច្ចកិរិយខណោនេវ អភិវស្សិ។

៩១. កត្វា វិរិយមុត្តមន្តិ ទេវេ អវស្សន្តោ កី កាតព្វន្តិ កោសដ្ឋំ អនាបដ្ឋិត្វា
ញាតត្ថចរិយាសម្មាទនមុខេន មហាតោ សត្តនិកាយស្ស ហិតសុខនិច្ឆាទនំ
ឧត្តមំ វិរិយំ កត្វា។ សច្ចតេជពលស្សិតោ មម សច្ចានុភាវពលសន្និស្សិតោ
ហុត្វា តទា មហាមេយំ វស្សបេសី។ យស្មា ចេតទេវំ, តស្មា “សច្ចេន មេ សមោ

នត្តិ, ឯសាមេសច្ចាវមី"តិ មហាមច្ឆរាជកាលេ អត្តនោ សច្ចាវមិយា
អនញ្ញសាធារណភារំ ទស្សេសិ ធម្មរាជា។

ឯវំ មហាសត្តោ មហាករុណាយ សមុស្សហិតហធយោ សកលរដ្ឋ
មហាវស្សំ វស្សបនវសេន មហាជនំ មរណទុក្ខតោ មោចត្វា
ជីវិតបរិយោសានេ យថាកម្ពំ គតោ។

តទា បដ្ឋុន្នោ អានន្តត្ថេរោ អហោសិ, មច្ឆកណា ពុទ្ធបរិសា, មច្ឆរាជា
លោកនាថោ។

តស្ស ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ សេសចាវមិយោបិ និទ្ធាវេតញ្ញា។ តថា អត្តនោ
សមាទាតិកានំ ខាននដ្ឋានេ មច្ឆយោនិយំ និព្ពត្តិត្វា តណ្ហាលកណាមត្តម្បិ
មច្ឆំ អាទិ កត្វា កស្សចិបិ ចាលីនោ អខានំ, តិដ្ឋតុ ខានំ ឯកសត្តស្សបិ
អវិហោថនំ, តថា សច្ចករណេន នេវស្ស វស្សបនំ, ឧទកេ បរិក្ខិណោ
កលលគហនេ និមុដ្ឋនវសេន អត្តនា អនុភវមានំ ទុក្ខំ វិភាវេន អគណោត្វា
ញាតិសង្ឃស្សេវ តំ ទុក្ខំ អត្តនោ ហធយេ កត្វា អសហន្តស្ស សព្ពភាវេន
ករុណាយនា, តថា ច បដិបត្តិតិ ឯវមាធយោ គុណានុភារំ វិភាវេតញ្ញាតិ។

មច្ឆរាជចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១១. កណ្ណាធិបាយនចរិយាវណ្ណានា

៩២. ឯកាទសមេ កណ្ណាធិបាយនោ ឥសីតិ ឯវំនាមកោ តាបសោ។
ពោធិសត្តោ ហិ តទា ធិបាយនោ នាម អត្តនោ សហាយំ មណ្ឌាញតាបសំ
សូលេ ឧត្តាសិតំ ឧបសង្កមិត្វា តស្ស សីលគុណេន តំ អវិជហន្តោ តិយាមវត្តិ
សូលំ និស្សាយ បិតោ តស្ស សរីរតោ បក្សវិត្វា បតិភបតិភេហិ

លោហិតពិដ្ឋហិ សុក្ខហិ កាឡវណ្ណាសរីរតាយ “កណ្តាធិចាយនោ”តិ
ចាកកេជោ អហោសិ។ បរោបញ្ញាសវស្សានិ តិ សាធិកានិ បញ្ញាសវស្សានិ,
អច្ចន្តសំយោគេ ឧបយោគវចនំ។ អនភិរតោ ចរី អហន្តិ បន្តសេនាសនេសុ ចេវ
អធិកុសលធម្មេសុ ច អនភិរតិវាសំ វសន្តោ អហំ ព្រាហ្មចរិយំ អចរី។ បព្ពជិត្វា
សត្តាហាមេវ ហិ តទា មហាសន្តោ អភិរតោ ព្រាហ្មចរិយំ ចរិ។ តតោ បរ
អនភិរតិវាសំ វសិ។

កស្មា បន មហាបុរិសោ អនេកសតសហស្សេសុ អត្តភារេសុ
នេក្ខម្មជ្ឈាសយោ ព្រាហ្មចរិយវាសំ អភិរមិត្វា ឥធនំ ធនភិរមិ? បុប្ផន្តការស្ស
ចញ្ចូលការតោ។ កស្មា ច បុន ន អការំ អជ្ឈាវសីតិ? បឋមំ នេក្ខម្មជ្ឈាសយេន
កាមេសុ ទោសំ ទិស្វា បព្ពជិ។ អថស្ស អយោនិសោមនសិការេន អនភិរតិ
ឧប្បជ្ឈិ។ សោ តំ វិនោទេតុមសក្កោន្តោបិ កម្មញ្ច ជលញ្ច សទ្ធិហិត្វា តាវ មហន្តំ
វិភវំ បហាយ អការស្មា និក្ខមន្តោ យំ បជហិ, បុន តទត្ថមេវ និវត្តោ,
“ឯឡម្ភគោ ចបលោ វតាយំ កណ្តាធិចាយនោ”តិ ឥមំ អបវាទំ ជិគុច្ឆន្តោ
អត្តនោ ហិរោត្តប្បកេនកយេន។ អបិ ច បព្ពជ្ជាបុញ្ញំ នាមេតំ វិញ្ញហិ ពុទ្ធាធិហិ
បសត្តំ, តេហិ ច អនុជ្ជិតំ, តស្មាបិ សហាបិ ទុក្ខេន សហាបិ ទោមនស្សេន
អស្សុមុខោ រោទមាណោបិ ព្រាហ្មចរិយវាសំ វសិ, ន តំ វិស្សន្នេសិ។ វុត្តព្ភោតំ -

“សទ្ធាយ និក្ខម្ម បុន និវត្តោ, សោ ឯឡម្ភគោ ចបលោ វតាយំ;
ឯតស្ស វាទស្ស ជិគុច្ឆមាណោ, អកាមកោ ចរាមិ ព្រាហ្មចរិយំ;
វិញ្ញាប្បសត្តញ្ច សតញ្ច ហំនំ, ឯវម្បហំ បុញ្ញករោ ភវាមី”តិ។ (ជា.
១.១០.៦៦);

៩៣. ន កោចិ ឯតំ ជាធាតីតិ ឯតំ មម អនភិរតិមនំ ព្រាហ្មចរិយវាសេ
អភិរតិវិហិតចិត្តំ កោចិ មនុស្សភូតោ ន ជាធាតិ។ កស្មា? អហញ្ញិ កស្សចិ

នាងក្ដី មម មានសេ ចិត្ត អរតិ ចរតិ បវត្តតិ កស្សបិបិ ន កថេសី, តស្មា ន
កោចិ មនុស្សក្លតោ ឯតំ ជានាតីតិ។

៩៤.

“សព្វហ្មចារី មណ្ឌាព្យោ, សហាយោ មេ មហាសីសិ;
បុព្វកម្មសមាប្បុត្តោ, សូលមារោបនំលភិ។

សព្វហ្មចារីតិ តាបសបព្ពដ្ឋាយ សមាទសិក្ខតាយ សព្វហ្មចារី។
មណ្ឌាព្យោតិ ឯវំនាមកោ។ សហាយោតិ គិហិកាលេ បព្ពជិតកាលេ ឬ
ធម្មមិត្តតាយ បិយសហាយោ។ មហាសីសីតិ មហានុភារោ សីសិ។
បុព្វកម្មសមាប្បុត្តោ, សូលមារោបនំលភីតិ កតោកាសេន អត្តនោ
បុព្វកម្មេន ប្បុត្តោ សូលារោបនំលភិ, សូលំ ឧត្តាសិតោតិ។

តត្រាយំ អនុបុព្វិកថា - អតីតេ វំសវដ្ឋេ កោសម្ពិយំ កោសម្ពិកោ នាម
រាជា រដ្ឋំ កាវេសិ។ តទា ពោធិសត្តោ អញ្ញាតវស្សី និគមេ អសីតិកោជីវិតវស្ស
ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ហុត្វា និព្ពត្តិ, នាមេន ធីចាយនោ នាម។
តាធិសស្សេវ ព្រាហ្មណមហាសាលស្ស បុត្តោ ព្រាហ្មណកុមារោ តស្ស
បិយសហាយោ អហោសិ, នាមេន មណ្ឌាព្យោ នាម។ តេ ឧភោបិ អបរកាគេ
មាតាបិតុនំ អច្ចយេន កាមេសុ ទោសំ ទិស្វា មហាទានំ បវត្តត្វា កាមេ
បហាយ ញាតិមិត្តបរិជនស្ស រោទន្តស្ស បរិទេវន្តស្ស និក្ខមិត្វា
ហិមវន្តប្បុរេសេ អស្សមំ កត្វា បព្ពជិត្វា ឧញ្ញាចរិយាយ វនមូលជលាហារេន
យាបេន្តោ បរោបល្លាសវស្សានិ វសីសុ, កាមច្ឆន្ទំវិក្ខម្ពេតុំ នាសក្ខីសុ, តេ
ឈានមត្តម្បី ន និព្ពត្តសុ។

តេ លោណម្ចីលសេវនត្ថាយ ជនបទចារិកំ ចរន្តា កាសិវដ្ឋំ
សម្មាបុណ្ណសុ។ តត្រេកស្មី និគមេ ធីចាយនស្ស គិហិសហាយោ មណ្ឌាព្យោ
នាម បដិវេសតិ។ តេ ឧកោបិ តស្ស សន្តិកំ ឧបសង្កម្មីសុ។ សោ តេ ទិស្វា
អត្តមនោ បណ្ណាសាលំ ការេត្វា ចត្វាហិ បច្ឆយេហិ ឧបជ្ឈហិ។ តេ តត្ថ តិណិ
ចត្តារិ វស្សានិ វសិត្វា តំ អាបុច្ឆិត្វា ចារិកំ ចរន្តា ពារាណសិសមីមេ
អតិមុត្តកសុសានេ វសីសុ។ តត្ថ ធីចាយនោ យថាភិវន្តំវិហរិត្វា បុន តស្មី
និគមេ មណ្ឌាព្យស្ស អត្តនោ សហាយស្ស សន្តិកំ គតោ។ មណ្ឌាព្យតាបសោ
តត្ថេវ វសិ។

អថេកធិវសំ ឯកោ ចោរោ អន្តោនគរេ ចោរិកំ កត្វា ធនសារំ អាធាយ
និក្ខន្តោ បដិពុទ្ធមហិ គេហសាមិកេហិ នគរាវក្ខកមនុស្សេហិ ច អនុពុទ្ធា
និទ្ទមនេន និក្ខមិត្វា វេគេន សុសានំ បរិសិត្វា តាបសស្ស បណ្ណាសាលន្ទារេ
ភណ្ឌិកំ ធម្មត្វា បលាយិ។ មនុស្សា ភណ្ឌិកំ ទិស្វា “អវេ ទុដ្ឋជជីល, វត្ថី, ចោរិកំ
កត្វា ធិវា តាបសវេសេន ចរសី”តិ តន្តេត្វា ចោថេត្វា តំ អាធាយ រញ្ជោ
ទស្សយីសុ។ រាជា អនុបបរិក្ខិត្វាវ “សូលេ ឧត្តាសេថា”តិ អាហា។ តំ សុសានំ
នេត្វា ខទិរសូលេ អាហេបយីសុ។ តាបសស្ស សរិវេ សូលំ ន បរិសេតិ។ តតោ
និម្ហសូលំ អាហារីសុ, តម្បិ ន បរិសេតិ។ តតោ អយសូលំ អាហារីសុ, តម្បិ ន
បរិសេតិ។ តាបសោ “កី ទុ ខោ មេ បុព្ពកម្ម”ន្តិ ចិន្តេសិ។ តស្ស ជាតិស្ស រញ្ជាណំ
ឧប្បជ្ឈិ។ តេន បុព្ពកម្មំ អទ្គុស - សោ កិវ បុរិមត្ថការេ វឌ្ឍកីបុត្តោ ហុត្វា បិតុ
រុក្ខតច្ឆនដ្ឋានំ គន្ធា ឯកំ មគ្គិកំ គហេត្វា កោវិឡារសកលិកាយ សូលេន
វិយ វិជ្ឈិ។ តស្ស តំ ចាបំ ឥមស្មី ហនេ ឱកាសំ លភិ។ សោ “ន សក្កា ឥតោ
ចាបតោ មុច្ឆិតុ”ន្តិ ព្រាត្វា រាជបុរិសេ អាហា - “សថេ មំ សូលេ ឧត្តាសេតុកាមត្ថ,
កោវិឡារសូលំ អាហារថា”តិ។ តេ តថា កត្វា តំ សូលេ ឧត្តាសេត្វា អារក្ខំ ទត្វា
បក្កមីសុ។

តទា កណ្តាធិបាយនោ “ចិវទិដ្ឋោ មេ សហាយោ” តិ មណ្ឌាព្យស្ស សន្តិកំ
អាគច្ឆន្តោ តំ បវត្ថី សុត្វា តំ ហំនំ គន្ធា ឯកមន្តំ បិតោ “កី, សម្ម, ការកោសី” តិ
បុច្ឆិត្វា “អការកោម្ហី” តិ វុត្ថេ “អត្ថនោ មនោបទោសំ រក្ខតុំ សក្ខិ ន សក្ខិ” តិ
បុច្ឆិ។ “សម្ម, យេហិ អហំ គហិតោ, នេវ តេសំ ន រញ្ញោ ឧបរិ មយ្ហំ
មនោបទោសោ អត្ថី” តិ។ “ឃំ សន្តេ តាទិសស្ស សីលវតោ ឆាយា មយ្ហំ
សុខា” តិ វត្វា កណ្តាធិបាយនោ សូលំ និស្សយ និសីទិ។ អារក្ខកបុរិសា តំ
បវត្ថី រញ្ញោ អាហោចេសុំ។ រាជា “អនិសាមេត្វា មេ កត” តិ វេគេន តត្ថ គន្ធា
“កស្មា, ភន្តេ, តុំ សូលំ និស្សយ និសីន្នោសី” តិ ធិបាយនំ បុច្ឆិ។ “មហារាជ, ឥមំ
តាបសំ រក្ខន្តោ និសីន្នោសី” តិ។ “កី បន តុំ ឥមស្ស ការកការំ ព្រាត្វា ឃំ
ករោសី” តិ។ សោ កម្មស្ស អរិសោធិតការំ អាចិត្តិ។ អថស្ស ធិបាយនោ “រញ្ញោ
នាម និសម្មការីនា ភវិតតំ” ។

“អលសោ គិហី កាមភោគី ន សាធុ, អសញ្ញតោ បព្ពជិតោ ន សាធុ;
រាជា ន សាធុ អនិសម្មការី, យោ បណ្ឌិតោ កោធនោ តំ ន សាធុ” តិ។
(ជា. ១.៤.១២៧; ១.៥.៤; ១.១០.១៥៣; ១.១៥.២២៩) -

អាធិនិ វត្វា ធម្មំ ទេសេសិ។

រាជា មណ្ឌាព្យតាបសស្ស និទ្ទោសការំ ព្រាត្វា “សូលំ ហរថា” តិ
អាណាបេសិ។ សូលំ ហរន្តា ហរិតុំ នាសក្ខីសុ។ មណ្ឌាព្យា អាហា - “មហារាជ,
អហំ បុព្វេ កតកម្មទោសេន ឯវរុបំ អយសំ បត្តោ, មម សរីរតោ សូលំ ហរិតុំ
ន សក្កា, សចេបិ មយ្ហំ ជីវិតំ ធាតុកាមោ, កកចេន ឥមំ សូលំ ចម្មសមំ កត្វា
ជិន្ហាបេហី” តិ។ រាជា តថា ការេសិ។ សូលំ អន្តោយេវ អហោសិ, ន កញ្ចិ បីឡំ
ជនេសិ។ តទា កិរ សុខុមំ សកលិកហិរំ គហេត្វា មក្ខិកាយ វច្ឆមគ្គំ
បវេសេសិ, តំ តស្ស អន្តោ ឯវ អហោសិ។ សោ តេន ការណេន អមរិត្វា,

អត្ថនោ អាយុក្ខយេនេវ មរិ, តស្មា អយម្បិ ន មតោតិ។ រាជា តាបសេ វន្តិត្វា
ខមាបេត្វា ឧកោបិ ឧយ្យនេយេវ វសាបេន្តោ បដិជគ្គិ។ តតោ បជ្ជាយ សោ
អាណិមណ្ឌាព្យោ នាម ជាតោ។ សោ រាជានំ ឧបនិស្សាយ តត្ថេវ វសិ។
ធិចាយនោ បន តស្ស វណំ ជាសុកំ ករិត្វា អត្ថនោ គិហិសហាយមណ្ឌាព្យេន
ការិតំ បណ្ណាសាលមេវ គតោ។ តេន វុត្ថំ -

៩៥.

“តមហំ ឧបជ្ជហិត្វាន, អាហេគ្យមនុចាបយី;
អាបុច្ឆិត្វាន អាគញី, យំ មយ្ហំ សកមស្សម”ន្តិ។

តត្ថ អាបុច្ឆិត្វានាតិ មយ្ហំ សហាយំ មណ្ឌាព្យតាបសំ អាបុច្ឆិត្វា។ យំ មយ្ហំ
សកមស្សមន្តិ យំ តំ មយ្ហំ គិហិសហាយេន មណ្ឌាព្យព្រាហ្មណេន ការិតំ សកំ
មម សន្តកំ អស្សមបទំ បណ្ណាសាលា, តំ ឧចាគញី។

៩៦. តំ បន បណ្ណាសាលំ បរិសន្តំ ធិស្វា សហាយស្ស អាហេចេសុំ។ សោ
សុត្វាវ តុដ្ឋចិត្តោ សបុត្តនាហេ ពហុគន្ធមាលជាណិតាធិនិ អាធាយ
បណ្ណាសាលំ គន្ធិ ធិចាយនំ វន្តិត្វា ចាទេ ជោវិត្វា ចានកំ ចាយេត្វា
អាណិមណ្ឌាព្យស្ស បវត្ថី សុណន្តោ និសីទិ។ អថស្ស បុត្តោ យញ្ញទត្តកុមារោ
នាម ចង្គ្គមនកោជិយំ គេណ្ឌកេន កីឡិ។ តត្ថ ចេកស្មី វម្មិកេ អាសិវិសោ
វសតិ។ កុមារេន ភូមិយំ បហតគេណ្ឌកោ គន្ធា វម្មិកតិលេ អាសិវិសស្ស
មត្តកេ បតិ។ កុមារោ អជានន្តោ តិលេ ហត្ថំ បវេសេសិ។

អថ នំ កុទ្ធា អាសិវិសោ ហត្ថេ ឧសិ។ សោ វិសវេគេន មុច្ឆិតោ តត្ថេវ បតិ។
អថស្ស មាតាបិតោ សប្បេន ទដ្ឋការំ ញត្វា កុមារំ ឧក្ខិបិត្វា តាបសស្ស
ចាទេមូលេ និបជ្ជាបេត្វា “ភន្តេ, ឌីសធនេវា មន្តេនវា បុត្តកំ នោ នីរោគំ

ករោថា”តិ អាហំសុ។ សោ “អហំ ឌីសងំ ន ជានាមិ, នាហំ វេជ្ជកម្មំ ករិស្សាមិ,
បព្ពជិតោម្ហី”តិ។ “តេន ហិ, ភន្តេ, ឥមស្មី កុមារកេ មេត្តំ កត្វា សច្ចកិរិយំ
ករោថា”តិ។ តាបសោ “សាធុ សច្ចកិរិយំ ករិស្សាមី”តិ វត្វា យញ្ញទត្តស្ស
សីសេ ហត្ថំ វេបេត្វា សច្ចកិរិយំ អកាសិ។ តេន វុត្ថំ “សហាយោ ព្រាហ្មណោ
មយ្ហ”ន្តិអាធិ។

តត្ថ អាគព្ភំ ចាហុនាគតន្តិ អតិថិអភិគមនំ អភិគមីសុ។

៩៧. វដ្តមនុក្ខិបន្តិ ឱបនវដ្តសណ្ឋានតាយ “វដ្ត”ន្តិ លទ្ធិនាមំ គេណ្ឌកំ
អនុក្ខិបន្តោ, គេណ្ឌកកីឡំ កីឡន្តោតិ អត្ថោ។ អាសិវិសមកោបយីតិ ភូមិយំ
បដិហតោ ហុត្វា វម្មិកពិលគតេន គេណ្ឌកេន តត្ថ បិតំ កណ្ឌាសប្បំ សីសេ
បហិវិត្វា រោសេសិ។

៩៨. វដ្តគតំ មគ្គំ, អន្ធូសន្តោតិ តេន វដ្តេន គតំ មគ្គំ គវេសន្តោ។
អាសិវិសស្ស ហត្ថេន, ឧត្តមង្គំ បរាមសីតិ វម្មិកពិលំ បវេសិតេន អត្តនោ
ហត្ថេន អាសិវិសស្ស សីសំ ជុសិ។

៩៩. វិសពលស្សិតោតិ វិសពលនិស្សិតោ អត្តនោវិសវេតំ និស្សាយ
ឧប្បជ្ឈនកសប្បោ។ អខំសិ ធារកំ ខណោតិ តស្មី បរាមសិតក្ខណោ ឯវ តំ
ព្រាហ្មណកុមារំ ខំសិ។

១០០. សហទដ្ឋោតិ ខំសេន សហោវ, ទដ្ឋសមកាលមេវ។ អាសិវិសេនាតិ
យោវិសេន។ តេនាតិ តេន ធារកស្ស វិសវេគេន មុច្ឆិតស្ស ភូមិយំ បតនេន
អហំ ទុក្ខិតោ អហោសី។ មម វាហសិ តំ ទុក្ខន្តិ តំ ធារកស្ស មាតាបិតុនញ្ច
ទុក្ខំ មម វាហសិ, មយ្ហំ សរីរេ វិយ មម ករុណាយ វាហសិ។

១០១. ត្បាញឆ្កែ តេ តស្ស ទារកស្ស មាតាបិតារា អហំ “មា សោចថ, មា បរិទេវថា” តិអាទិនា នយេន សមស្សសេត្វា។ សោកសល្លតេតិ សោកសល្លវន្តេ។ អគ្គន្តិ សេដ្ឋំ តតោ ឯវ វំ ឧត្តមំ សច្ចកិរិយំ អកាសី។

១០២. ឥទានិ តំ សច្ចកិរិយំ សរូបេន ទស្សេតុំ “សត្តាហមេវា” តិ កាថមាហា។

តត្ថ សត្តាហមេវាតិ បព្ពជិតទិវសតោ បដ្ឋាយ សត្ត អហានិ ឯវ។
បសន្នចិត្តោតិ កម្មជលសទ្ធាយ បសន្នមានសោ។ បុញ្ញត្ថិកោតិ បុញ្ញេន
អត្ថិកោ, ធម្មច្ន្នយុត្តោ។ អថាបរំ យំ ចរិតន្តិ អថ តស្មា សត្តាហា ឧត្តរិ យំ មម
ព្រហ្មចរិយចរណំ។

១០៣. អកាមកោវាហិតិ បព្ពជ្ជំ អនិច្ចន្តោ ឯវ។ ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ
ហោត្វតិ សចេ អតិរេកបញ្ញាសវស្សានិ អនភិរតិវាសំ វសន្តេន មយា កស្សចិ
អជាតាបិតកាវោ សច្ចោ, ឯតេន សច្ចេន យញ្ញទត្ថកុមារស្ស សោត្ថិ ហោតុ,
ជីវិតំ បដិលភត្វតិ។

ឯវំ បន មហាសត្តេន សច្ចកិរិយាយ កតាយ យញ្ញទត្ថស្ស សរិវតោវិសំ
ភស្សិត្វា បថវី ចាវិសិ។ កុមារោ អក្ខិនិ ឧម្ម្លេនត្វា មាតាបិតារា ឱលោកេត្វា
“អម្ព, តាតា” តិ វត្វា វុដ្ឋាសិ។ តេន វុត្ថំ -

១០៤.

“សហ សច្ចេ កតេ មយ្ហំ, វិសវេគេន វេធិតោ;
អពុជ្ឈិត្វាន វុដ្ឋាសិ, អរោគោ ចាសិ មាណវោ” តិ។

តស្សត្ថោ - មម សច្ចករណេន សហ សមានកាលមេវ តតោ បុព្ពេ
វិសវេគេន វេធិតោ កម្មតោវិសញ្ញិការេន អពុជ្ឈិត្វា ឋិតោវិគតវិសត្តា

បដិលទ្ធសញ្ញា សហសាវុជ្ជាសិ។ សោ មាណវោ កុមារោ វិសវេគាការេន
អរោគោ ច អហោសីតិ។

ឥនានិ សត្តា តស្សា អត្តនោ សច្ចកិរិយាយ បរមត្ថចារមិការំ ទស្សន្តោ
“សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ, ឯសា មេ សច្ចចារមី” តិ អាហា។ តំ ឧត្តានត្ថមេវ។
ជាតកដ្ឋកថាយំ (ជា. អដ្ឋ. ៤.១០.៦២) បន “មហាសត្តស្ស សច្ចកិរិយាយ
កុមារស្ស ជនប្បទេសតោ ឧទ្ធិវិសំ ភស្សិត្វាវិគតំ។ ធារកស្ស បិតុ
សច្ចកិរិយាយ កដិតោ ឧទ្ធិ, មាតុ សច្ចកិរិយាយ អវសិជ្ជសវីរតោវិសំ ភស្សិត្វា
វិគត” ត្ថិ អាគតំ។ តថា ហិ វុត្ថំ -

“យស្មា ធានំ នាភិនន្ទិ កនាចិ, ទិស្វានហំ អតិថី វាសកាលេ;
ន ចាបិ មេ អប្បិយតំ អវេទុំ, ពហុស្សុតា សមណាព្រាហ្មណា ច;
អកាមកោ វាបិ អហំ ទនាមិ, ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតុ;
ហតំ វិសំ ជីវតុ យញ្ញទត្ថោ។

“អាសីវិសោ តាត បហូតតេជោ, យោ តំ អទំសី បតរា ឧទិច្ច;
តស្មិញ្ញា មេ អប្បិយតាយ អន្ទ, បិតរិ ច តេ នត្ថិ កោចិ វិសេសោ;
ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតុ, ហតំ វិសំ ជីវតុ យញ្ញទត្ថោ” តិ។

តត្ថ វាសកាលេ តិ វសនត្ថាយ គេហំ អាគតកាលេ។ ន ចាបិ មេ អប្បិយតំ
អវេទុន្ទិ ពហុស្សុតាបិ សមណាព្រាហ្មណា អយំ នេវ ធានំ អភិនន្ទតិ, ន អម្ពេតិ
ឥមំ មម អប្បិយភារំ នេវ ជានីសុ។ អហញ្ញិ តេ បិយចក្ខុហិយេវ ឌីលោកេមីតិ
ធិបេតិ។ ឯតេន សច្ចេនាតិ សចេ អហំ ទនមា នោបិ វិចាកំ អសទ្ធិហិត្វា អត្តនោ
អនិច្ឆាយ ទេមិ, អនិច្ឆការញ្ញា មេ បរេ ន ជានន្ទិ, ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតុ
អត្តោ។ ឥតរគាថាយ, តាតាតិ បុត្តំ អាលបតិ។ បហូតតេជោតិ ពលវិសោ។

បតរាតិ បទរា, អយមេវ វា ចាថា។ ឧទិច្ចាតិ ឧទ្ធំ គន្ធា, វុឌ្ឍិកតិលតោ
ឧដ្ឋហិក្ខាតិ អត្តោ។ ឥទ្ធំ វុត្ថំ ហោតិ - តាត យញ្ញនត្ថ, តស្មីញ្ញ អាសិវិសេ តវ ច
បិតវិ អប្បិយភាវេន មយ្ហំ កោចិ វិសេសោ នត្ថិ, តញ្ញ បន អប្បិយការំ ឋបេត្វា
អជ្ជ មយា នកោចិ ជាតាបិតបុញ្ញោ, សចេ ឯតំ សច្ចំ, ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ
ហោតូតិ។

ឯវំ ពោធិសត្តោ កុមារេ អរោគេ ជាតេ តស្ស បិតវំ “ទានំ ទទន្តេន នាម
កម្មញ្ញ ជលញ្ញ សទ្ធិហិក្ខា ទាតញ្ញ”ន្តិ កម្មជលសទ្ធាយ និវេសេត្វា សយំ
អនភិវត្តិ វិនោទេត្វា ឈានាភិញ្ញាយោ ឧប្បាទេត្វា អាយុបរិយោសានេ
ព្រហ្មលោកបរាយនោ អហោសិ។

តទា មណ្ឌាព្យោ អានន្ទត្ថេរោ អហោសិ, តស្ស ភិរិយាវិសាខា, បុត្តោ
រាហុលត្ថេរោ, អាណិមណ្ឌាព្យោ សាវិបុត្តត្ថេរោ, កណ្ឌាធិបាយនោ
លោកនាថោ។

តស្ស ឥធ ចាឡិយា អារុដ្ឋា សច្ចចារមី, សេសា ច ចារមិយោ ហេដ្ឋា
វុត្តនយេនេវ និទ្ធាវេតញ្ញា។ តថា អនវសេសមហាកោគបរិច្ចាគាធយោ
គុណានុភាវាវិការេតញ្ញាតិ។

កណ្ឌាធិបាយនចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

១២. មហាសុតសោមចរិយាវណ្ណានា

១០៥. ទ្វាទសមេ សុតសោមោ មហិបតីតិ ឯវំនាមោ ខត្តិយោ។ មហាសត្តោ
ហិ តទា កុរុរដ្ឋេ ឥន្ទបត្តនគរេ កោរព្យស្ស រញ្ជោ អគ្គមហោសិយា កុច្ឆិម្ហិ
និព្ពត្តិ។ តំ សុតវិត្តតាយ ចន្ទសមាទសោម្បវវណ្ណតាយ ច “សុតសោមោ”តិ

សញ្ញាជីសុ។ តំ វ័យប្បត្តំ សព្វសិប្បនិប្បត្តិប្បត្តំ មាតាបិតារា រដ្ឋេ អភិសិញ្ជីសុ។
គហិតោ ចោរិសាធនាតិ បុរិសានំ មនុស្សានំ អននតោ ខាននតោ
“ចោរិសាធនា”តិ លទ្ធនាមេន ពារាណសិរញ្ញា ទេវតាពលិកម្មត្ថំ គហិតោ។

ពារាណសិរាជា ហិ តទា មំសំ វិជា អភុញ្ញន្តោ អញ្ញំ មំសំ អលកន្តេន
ភត្តការកេន មនុស្សមំសំ ខានាបិតោ រសតណ្ហាយ ពោធិ្វា ហុត្វា មនុស្ស
យាតេត្វា មនុស្សមំសំ ខានន្តោ “ចោរិសាធនា”តិ លទ្ធនាមោ
អមច្ចចារិសន្នប្បមុខេហិ នាគរេហិ នេកមជានបទេហិ ច ឧស្សហិតេន
កាឡហត្ថិនា នាម អត្តនោ សេនាបតិនា “ទេវ, យទិ រដ្ឋេន អត្ថិកោ
មនុស្សមំសខាននតោ វិរមាហិ”តិ វុត្តោ “រដ្ឋំ បជហន្តោបិ
មនុស្សមំសខាននតោ ន ឡិវមិស្សមី”តិ វត្វា តេហិ រដ្ឋា បញ្ចាជិតោ អរញ្ញំ
បរិសិត្វា ឯកស្មី និក្រោធរុក្ខមូលេ វសន្តោ ខាណុប្បហារេន ចានេ ជាតស្ស
វណ្ណស្ស ជាសុភារាយ “សកលជម្ពុជីបេ ឯកសតខត្តិយានំ គលលោហិតេន
ពលិកម្មំ ករិស្សមី”តិ ទេវតាយ អាយាចនំ កត្វា សត្តាហំ អនាហារតាយ
វណ្ណេ ជាសុកេ ជាតេ “ទេវតានុភារេន មេ សោត្តិ អហោសិ”តិ សញ្ញាយ
“ទេវតាយ ពលិកម្មត្ថំ រាជានោ អានេស្សមី”តិ គច្ឆន្តោ អតីតភវេ
សហាយភូតេន យក្ខេន សមាគន្ធា តេន ទិន្នមន្តពលេន
អធិកតរថាមជ្ឈវេរក្ខមសសម្បន្នោ ហុត្វា សត្តាហព្ពន្ធរេយេវ សតរាជានោ
អានេត្វា អត្តនោ វសននិក្រោធរុក្ខេ ឡិវម្ពេត្វា ពលិកម្មករណសន្តោ
អហោសិ។

អថ តស្មី វុក្ខេ អធិវត្តា ទេវតា តំ ពលិកម្មំ អនិច្ឆន្តិ “ឧចាយេន នំ
និសេធស្សមី”តិ បញ្ចាជិតរូបេន តស្ស អត្តានំ ទស្សេត្វា តេន អនុពោធិ្វា
តិយោជនំ គន្ធា បុន អត្តនោ ទិព្វរូបមេវ ទស្សេត្វា “ត្វំ មុសាវាទី តយា

‘សកលជម្ពូនីយ រាជានោ អានេត្វា ពលិកម្មំ ករិស្សមី’ តិ បដិស្សតំ។ ឥទានិ
យេ វា តេ វា ទុព្ពលរាជានោ អានេសិ។ ជម្ពូនីយ ជេដ្ឋកំ សុតសោមរាជានំ សចេ
នានេស្សសិ, ន មេ តេ ពលិកម្មេន អត្ថោ” តិ អាហា។

សោ “ធិដ្ឋា មេ អត្ថនោ ទេវតា” តិ តុសិទ្ធា “សាមិ, មា ចិន្តយិ, អហំ អន្លេវ
សុតសោមំ អានេស្សមី” តិ វត្វា វេគេន មិគាជិនឧយ្យានំ គន្ធា អសីវិហិតាយ
អារក្ខាយ ចោក្ខរណី ឌីតវិទ្ធា បទុមិនិបត្តេន សីសំ បដិដ្ឋានេត្វា អដ្ឋាសិ។ តស្មី
អន្លោឧយ្យានគតេយេវ ពលវបច្ចសេ សមន្តា តិយោជនំ អារក្ខំ គណ្ហីសុ។
មហាសត្តោ ចាតោវ អលង្កតហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ ចតុវង្គិនិយា សេនាយ
នគរតោ និក្ខមិ។ តទា តក្កសិលតោ នន្ទោ នាម ព្រាហ្មណោ ចតស្សោ
សតារហិតាថាយោ គហេត្វាវីសយោជនសតំ មគ្គំ អតិក្កម្ម តំ នគរំ បត្តោ
រាជានំ ចាបិនទ្វារេន និក្ខមន្តំ ទិស្វា ហត្ថំ ឧត្តិបិទ្វា “ជយតុ ភវំ, មហារាជា” តិ
វត្វា ជយាបេសិ។

រាជា ហត្ថិនា តំ ឧបសង្កមិទ្វា “កុតោ នុ, តុំ ព្រាហ្មណ, អាគច្ឆសិ, កិមិច្ឆសិ,
កី តេ ទដ្ឋ” តិ អាហា។ ព្រាហ្មណោ “តុម្ភេ ‘សុតវិត្តកា’ តិ សុត្វា ចតស្សោ
សតារហិតាថាយោ អាទាយ តុម្ភាកំ ទេសេតុំ អាគតោម្ហី” តិ អាហា។
មហាសត្តោ តុដ្ឋមានសោ ហុត្វា “អហំ ឧយ្យានំ គន្ធា ម្ហាយិទ្វា អាគន្ធា
សោស្សមិ, តុំ មា ឧក្កណ្ហី” តិ វត្វា “គច្ឆេ ព្រាហ្មណស្ស អសុកគេហោ និវាសំ
យាសច្ឆាននញ្ច សីវិនិហថា” តិ អាណាបេត្វា ឧយ្យានំ បរិសិទ្ធា មហន្តំ អារក្ខំ
សីវិជាយ ឌីឡាវិកានិ អាគរណានិ ឌីមុញ្ចិទ្វា មស្សកម្មំ ការេត្វា ឧត្តជ្ជិតសរីរោ
ចោក្ខរណីយា រាជីវិកវេន ម្ហាយិទ្វា បច្ចុត្តិវិទ្វា ឧទកក្កហណាសាដកេ
និវាសេត្វា អដ្ឋាសិ។

អថស្ស គន្ធមាលាលង្គ្រាវ ឧបហរីសុ។ ចោរិសាទោ “អលង្គតកាលេ រាជា
ភារិកោ ភរិស្សតិ, សល្លហុកកាលេយេវ នំ គណ្ហិស្សមី” តិ ននន្តោ ខត្តំ
បរិវត្តន្តោ “អហមស្មិ ចោរិសាទោ” តិ នាមំ សាវេត្វា ឧទកា និក្ខមិ។ តស្ស សទ្ធិំ
សុត្វា ហត្ថា រោហាធយោ ហត្ថិអាទិតោ ភស្សីសុ។ ពលកាយោ ទូរេ បិតោ
តតោវ បលាយិ។ ឥតរោ អត្តនោ អាវុធានិ ធម្មត្វា ឧរេន និបង្ខិ។ ចោរិសាទោ
រាជានំ ឧត្តិបិត្វា ខន្ធនិសីទាបេត្វា សម្មុខជ្ជានេយេវ អដ្ឋារសហត្ថំ ចាការំ
លង្ខិត្វា បុរតោ បគលិតមទមត្តវរវារណោ កុម្មេ អក្កមិត្វា បព្ពតក្ខជាតិវិយ
ចាតេន្តោ វាតជវានិបិ អស្សរតនានិ បិដ្ឋិយំ អក្កមិត្វា ចាតេន្តោ រថសីសេ
អក្កមិត្វា ចាតេន្តោ ភមិកំ ភមន្តោវិយ នីលកានិ និគ្រោធបត្តានិ មទ្ធត្តោ
វិយ ឯកវេគេនេវ តិយោជនមគ្គំ គន្ធា កត្វា អនុពន្ធនំ អទិស្វា សណិកំ គច្ឆន្តោ
សុតសោមស្ស កេសេហិ ឧទកតិទ្ធនិ អត្តនោ ឧបរិ បតន្តានិ “អស្សតិទ្ធនិ” តិ
សញ្ញាយ “កិមិទំ សុតសោមាបិ មរណំ អនុសោចន្តោ រោទតី” តិ អាហ។

មហាសត្តោ “នាហំ មរណតោ អនុសោចាមិ, កុតោ រោទនា, អបិ ច ខោ
សង្កំ កត្វា សច្ចាបនំ នាម បណ្ឌិតានំ អាចិណ្ឌំ, តំ ន និប្បជ្ជតី” តិ អនុសោចាមិ។
កស្សបទសពលេន ទេសិតា ចតស្សោ សតារហតាថាយោ អាទាយ
តក្កសិលតោ អាគតស្ស ព្រាហ្មណស្ស អាគន្ធកវត្ថំ កាវេត្វា “ន្ហាយិត្វា
អាគន្ធា សុណិស្សមិ, យាវ មមាគមនា អាគមេហិ” តិ សង្កំ កត្វា ឧយ្យានំ
គតោ, ត្វញ្ច តា តាថាយោ សោតុំ អទត្វា មំ គណ្ហិតិ។ តេន វុត្ថំ -

“គហិតោ ចោរិសាទេន, ព្រាហ្មណេ សង្កំ សរិ” តិ។

តត្ថ ព្រាហ្មណេ សង្កំ សរិ តិ នន្តព្រាហ្មណេ អត្តនា កតំ បដិញ្ចំ អនុស្សរី។

១០៦. អាវុណិត្វា ករត្តលេតិ តត្ថ តត្ថ ឧយ្យាណាធិសុ គន្ធា អត្តនោ ពលេន
 អាធិតានំ ឯកសតខត្តិយានំ ហត្ថតលេ ជិទ្ធុ កត្វា រុក្ខេ លម្ពនត្ថំ វជ្ជំ
 បដិមុញ្ញិត្វា។ ឯតេសំ បមិលាបេត្វាតិ ឯតេ ឯកសតខត្តិយេ ជីវគ្គាហំ គហេត្វា
 ឧទ្ធុចាទេ អធាសិវេ កត្វា បណ្ឌិយា សីសំ បហរន្តោ ភមណាវសេន ហត្ថតលេ
 អាវុណិត្វា រុក្ខេ អាលម្ពនវសេន សព្ពសោ អាហារូបច្ឆេទេន ច សព្ពថា
 បមិលាបេត្វា វិសោសេត្វា ខេទាបេត្វាតិ អត្តោ។ យញ្ញត្ថេតិ ពលិកម្មត្ថេ
 សាធនតព្ពេ។ ឧបនយី មមន្តិ មំ ឧបនេសិ។

១០៧. តថា ឧបនីយមាធា បន មហាសត្តោ ចោរិសាទេន “កី ត្វំ មរណតោ
 ភាយសី”តិ វុត្តេ “នាហំ មរណតោ ភាយាមិ, តស្ស បន ព្រាហ្មណស្ស មយា
 កតោ សង្ករោ ន បរិមោចិតោ”តិ អនុសោទាមិ។ “សចេ មំ វិស្សន្នេស្សសិ, តំ
 ធម្មំ សុត្វា តស្ស ច សក្ការសម្មានំ កត្វា បុន អាគមិស្សាមី”តិ។ “នាហមិទំ
 សទ្ធិហាមិ, យំ ត្វំ មយា វិស្សន្និតោ គន្ធា បុន មម ហត្ថំ អាគមិស្សាសី”តិ។ “សម្ម
 ចោរិសាទ, មយា សទ្ធិ ឯកាចរិយកុលេ សិក្ខិតោ សហាយោ ហុត្វា ‘អហំ
 ជីវិតហេតុបិ ន មុសា កថេមី’តិ កី ន សទ្ធិហាសី”តិ? កិញ្ចាបិ មេ ឯតេន
 វាចាមត្តកេន -

“អសិញ្ច សត្តិញ្ច បរាមសាមិ, សបចម្បិ តេ សម្ម អហំ ករោមិ;
 តយា បមុត្តោ អនណោ ភវិត្វា, សច្ចានុវត្តិ បុន រាវជិស្ស”ន្តិ។ (ជា.
 ២.២១.៤០៧) -

មហាសត្តេន ឥមាយ កាថាយ វុត្តាយ ចោរិសាទោ “អយំ សុតសោមោ
 ‘ខត្តិយេហិ អកត្តញ្ញំ សបចំ ករោមី’តិ វទតិ, គន្ធា អនាគច្ឆន្តោបិ មម ហត្ថតោ
 ន មុច្ឆិស្សតី”តិ ចិន្តេត្វា -

“យោ តេ កតោ សង្គ្រោ ព្រាហ្មណេន, រដ្ឋេ សកេ ឥស្សរិយេ បិតេន;
តំ សង្គំ ព្រាហ្មណា សប្បធាយ, សច្ចានុវត្តិ បុណ្យវជស្ស” តិ។ (ជា.
២.២១.៤០៨) -

វិស្សន្ទេសិ។

មហាសត្តោ រាហុមុខា មុត្តោ ចន្ទោវិយ នាគពលោ ជាមសម្បជ្ជោ ឱប្បមេវ
តំ នគរំ សម្បាបុណ្យ។ សេនាបិស្ស “សុតសោមរាជា បណ្ឌិតោ, ចោរិសាធំ
ធមេត្វា សីហមុខា បមុត្តមត្តវរវារណោវិយ អាគមិស្សតី” តិ ច “រាជានំ
ចោរិសាធស្ស ធឪតា អាគតា” តិ គរហាគយេន ច ពហិនគរេយេវ និវិជ្ជា តំ
ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ ធិស្វា បច្ចុគ្គត្វា វជ្ជិត្វា “កង្ខិត្ត, មហារាជ, ចោរិសាធនេន
កិលមិតោ” តិ បដិសន្ធាវំ កត្វា “ចោរិសាធនេន មយ្ហំ មាតាបិតុហិបិ ទុក្ខំ កតំ,
តថាវុចោ នាម ចណ្ណោ សាហាសិកោ មមំ សទ្ធិហិត្វា មំ វិស្សន្ទេសិ” តិ វុត្ត
រាជានំ អលង្ករិត្វា ហត្ថិក្ខន្ធ�ំ អាហេបេត្វា បរិវារេត្វា នគរំ ចារិសិ។ តំ ធិស្វា សព្វេ
នាគា តុសីសុ។

សោបិ ធម្មសោណ្ឌតាយ មាតាបិតរោបិ អនុបសង្កមិត្វា និវេសនំ កត្វា
ព្រាហ្មណំ បក្កោសាបេត្វា តស្ស មហន្តំ សក្ការសម្មានំ កត្វា ធម្មគរុតាយ
សយំ និបាសនេ និសីទិត្វា “តុម្ពេហិ មយ្ហំ អាគតា សតារហិតាថា សុណោមិ
អាចរិយា” តិ អាហា។ ព្រាហ្មណោ មហាសត្តេន យាចិតកាលេ គន្ធមិហិតោ
ឧត្តជ្ជេត្វា បសិព្ពកតោ មនោរមំ ចោត្តកំ និហរិត្វា ឧភោហិ ហិត្តហិ គហេត្វា
“តេន ហិ, មហារាជ, សុណោហិ” តិ ចោត្តកំ វាចនោ គាថា អភាសិ -

“សកិទេវ សុតសោម, សត្តិ ហោតិ សមាគមោ;
សា នំ សង្កតិ ចាលេតិ, នាសត្តិ ពហុសង្កមោ។

“សត្វិវេរ សមាសេថ, សត្វិ កុព្ពេថ សន្តវំ;
សតំ សទ្ធម្មមញ្ញាយ, សេយ្យោ ហោតិ ន ចាបិយោ។

“ជីវន្តិវេ រាជវថា សុចិត្តា, អថោ សវីរម្បិ ជំ ឧបេតិ;
សតញ្ច ធម្មោ ន ជំ ឧបេតិ, សន្តោ ហវេ សត្វិ បវេទយន្តិ។

“នកញ្ច ទូរេ បថី ច ទូរេ, ចារំ សមុទ្ទស្ស តទាហុ ទូរេ;
តតោ ហវេ ទូរតំ វេទន្តិ, សតញ្ច ធម្មោ អសតញ្ច រាជា”តិ។ (ជា.
២.២០.៤០០-៤០៤, ៤៤៥-៤៤៨);

តា សុត្វា មហាសន្តោ “សជលំ មេ អាគមន”ន្តិ តុដ្ឋចិត្តោ “ឥមា គាថា នេវ
សាវកភាសិតា, ន ឥសិភាសិតា, ន ករិភាសិតា, ន ទេវភាសិតា, សព្ពញ្ញានាវ
ភាសិតា។ កី នុ ខោ អគ្គ”ន្តិ ចិន្តេន្តោ “ឥមំ សកលម្បិ ចក្កវាឡំ យាវ
ព្រហ្មលោកា សត្តវតនបុណ្ណំ កត្វា ទិន្នេបិ នេវ អនុច្ឆិកំ កតំ នាម ហោតិ,
អហំ ខោ បនស្ស តិយោជនសតិកេ កុរុរដ្ឋេ សត្តយោជនិកេ ឥន្ទបត្តនករេ រដ្ឋំ
នាតុំ បហោមិ។ រដ្ឋំ កាតុំ បនស្ស ភាគ្យំ នត្ថិ, តថា ហិស្ស
អន្តរក្ខណានុសារេន អប្បានុភាវតា ទិស្សតិ, តស្មា ទិន្នម្បិ រដ្ឋំ ន ឥមស្មី
តិដ្ឋតិ”តិ ចិន្តេត្វា “អាចរិយ, តុម្ពេ អញ្ជោសំ ខត្តិយានំ ឥមា គាថាយោ ទេសេត្វា
កីលកថា”តិ បុច្ឆិ។ “ឯកេកាយ សតំ សតំ, មហារាជ, តេ នេវ សតារហាគាថា
នាម ជាតា”តិ។ អថស្ស មហាសន្តោ “តុំ អាចរិយ, អត្តនា គហេត្វា
វិចរណាកណ្តាស្ស អគ្គំ ន ជាតាសី”តិ។

“សហស្សិយា ឥមា គាថា, នយិមា គាថា សតារហា;
ចត្តារិ តុំ សហស្សានិ, ឱប្បំ គណ្ណាហិ ព្រាហ្មណា”តិ។ (ជា.
២.២០.៤០៥);

ចត្តារិ សហស្សនិ ជាបេត្វា ឯកញ្ច សុខយានកំ ធាតុ មហតា
សក្ការសម្មាធនេវ តំ ឧយ្យោជេត្វា មាតាបិតារា វន្តិត្វា “អហំ ព្រាហ្មណេន
អាភតំ សទ្ធម្មរតនំ បូជេត្វា តស្ស ច សក្ការសម្មានំ កត្វា អាគមិស្សមីតិ
ចោរិសាទស្ស បដិញ្ញំ ធាតុ អាគតោ។ តត្ថ យំ ព្រាហ្មណស្ស កត្ថព្រំ បដិបដ្ឋិតព្រំ
តំ កតំ, ឥនានិ ចោរិសាទស្ស សន្តិកំ គមិស្សមី” តិ វុត្វា “តេន ហិ, តាត
សុតសោម, កី ធាមេតំ កថេសិ, ចតុវដ្ឋិនិយា សេនាយ ចោរំ គណ្ហិស្សម, មា
គច្ឆ ចោរស្ស សន្តិកំ” តិ យាចីសុ។ សោឡសសហស្សា នាជកិត្តិយោ
សេសបរិជនាបិ “អម្ពេ អនាថេ កត្វា កុហី គច្ឆសិ ទេវា” តិ បរិទេវីសុ។ “បុនបិ
កិរ រាជា ចោរស្ស សន្តិកំ គមិស្សតិ” តិ ឯកកោលាហលំ អហោសិ។

មហាសត្តោ “បដិញ្ញាយ សច្ចាបនំ នាម សាធុនំ សប្បុរិសានំ អាចិណ្ឌំ,
សោបិ មមំ សទ្ធហិក្ខាវិស្សន្នេសិ, តស្មា គមិស្សមិយេវា” តិ មាតាបិតារា វន្តិត្វា
សេសជនំ អនុសាសេត្វា អស្សមុខេន នាឈប្បការំ បរិទេវន្តេន ឥត្តាគារាធិនា
ជនេន អនុគតោ នគរា និក្ខម្ម តំ ជនំ និវត្តេតុំ មគ្គេ ទណ្ឌាកេន តិរិយំ លេខំ
កត្វា “ឥមំ មម លេខំ មា អតិក្កមីស្ស” តិ វុត្វា អគមាសិ។ មហាជនោ តេជវតោ
មហាសត្តស្ស អាណំ អតិក្កមីតុំ អសក្កោន្តោ មហាសទ្ទេន កន្តិត្វា រោធិត្វា
និវត្តិ។ ពោធិសត្តោ អាគតមគ្គេនេវ តស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ តេន វុត្តំ “អបុច្ឆិ
មំ ចោរិសាទោ” តិ អាធិ។

តត្ថ កី តុំ ឥច្ឆសិ និសដ្ឋន្តិ តុំ អត្តនោ នគរំ គន្ធី មម ហត្ថតោ និស្សន្នេនំ កី
ឥច្ឆសិ, តុំ “មយា តក្កសិលាធិសុ ចិរបរិចិតោ សច្ចវាធិ ចា” តិ វន្តសិ, តស្មា យថា
មតិ តេ កាហាមិ, យថាវុចិតេ ករិស្សមិ។ យធិ មេ តុំ បុនេហិសីតិ សចេ បុន
តុំ ឯកំសេនេវ មម សន្តិកំ អាគមិស្សសិ។

១០៨. បណ្ឌោ អាគមនំ មមាតិ បកេវ មម អាគមនំ តស្ស ចោរិសាទស្ស
បដិស្សុណ្ហា ចាតោវ អាគមិស្សមីតិ បដិស្សុវំ កត្វា។ រដ្ឋំ និយ្យាតយី តទាតិ
តទា ចោរិសាទស្ស សន្តិកំ គន្តកាមោ “ឥទំ វោ រដ្ឋំ បដិបដ្ឋថា”តិ មាតាបិតុនំ
តិយោជនសតិកំ រដ្ឋំ និយ្យាតេសី។

១០៩. កស្មា បន រដ្ឋំ និយ្យាតយីន្តិ? អនុស្សវិត្វា សតំ ធម្មន្តិ យស្មា បន
បដិញ្ញាយ សច្ចាបនំ នាម សតំ សាធ្ងនំ មហាពោធិសត្តានំ បវេណី កុលវំសោ,
តស្មា តំ សច្ចចារមិតាធម្មំ បុព្ពកំ ចោរាណំ ជិនេហិ ពុទ្ធាធិហិ សេវិតំ
អនុស្សវិត្វា សច្ចំ អនុវត្តន្តោ តស្ស ព្រាហ្មណស្ស ធនំ ទត្វា អត្តនោ ជីវិតំ
បរិច្ចជិត្វា ចោរិសាទំ ឧទាគមី។

១១០. នត្ថិ មេ សំសយោ តត្ថាតិ តស្មី ចោរិសាទស្ស សន្តិកំ គមនេ “អយំ មំ
កី នុ ខោ យាតេស្សតិ, ឧទាហុ នោ”តិ មយ្ហំ សំសយោ នត្ថិ។ “បណ្ឌោ
សាហសិកោ មយា សទ្ធិំ ឯកសតឧត្តិយេ ទេវតាយ ពាលិកម្មករណាសន្នោ
ឯកន្តេនេវ យាតេស្សតិ”តិ ជានន្តោ ឯវ កេវលំ សច្ចវាចំ អនុវត្តន្តោ អត្តនោ
ជីវិតំ បរិច្ចជិត្វា តំ ឧទាគមី។ យស្មា ចេតទេវំ, តស្មា សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ,
ឯសា មេ បរមត្ថការវប្បត្តា សច្ចចារមីតិ។

ឧទាគតេ បន មហាសត្តេវិកសិតបុណ្ណារិកបទុមសស្សិរិកមស្ស មុខំ
ទិស្វា “អយំ វិគតមរណាគយោ ហុត្វា អាគតោ, កិស្ស នុ ខោ ឯស
អានុភាវោ”តិ ចិន្តេន្តោ “តស្ស មញ្ញោ ធម្មស្ស សុតត្ថា អយំ ឯវំ តេជវា និព្ពយោ
ច ជាតោ, អហម្មិ តំ សុត្វា តេជវា និព្ពយោ ច ភវិស្សមី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា
ចោរិសាទោ មហាសត្តំ អាហា - “សុណាម សតារហិតាថាយោ យាសំ សវនត្តំ
ត្វំ អត្តនោ នគរំ គតោ”តិ។

តំ សុត្វា ពោធិសត្តោ “អយំ ចោរិសាទោ ចាបធម្មោ, ឥមំ ថោកំ និគ្គហេត្វា
លង្គាបេត្វា កថេស្សមី” តិ -

“អធម្មិកស្ស លុទ្ធស្ស, និច្ចំ លាហិតចាណិនោ;
នត្ថិ សង្ខំ កុតោ ធម្មោ, កី សុតេន ករិស្សសី” តិ។ (ជា. ២.២១.៤២៧) -

វត្វា បុន តេន សុដ្ឋតំ សញ្ញាតសវនាទរេន -

“សុត្វា ធម្មំ វិជានន្តិ, នវា កល្យាណាចាបកំ;
អបិ កាថា សុណិត្វាន, ធម្មេ មេ រមតេ មនោ” តិ។ (ជា. ២.២១.៤២៤) -

វុត្តេ “អយំ អតិវិយ សញ្ញាតាទរោ សោតុកាមោ, ហន្តស្ស កថេស្សមី” តិ
ចិន្តេត្វា “តេន ហិ សម្ម, សាធុកំ សុណោហិ មនសិករោហិ” តិ វត្វា
នន្ទព្រាហ្មណេន កថិតនិយាមេនេវ កាថានំ សក្កច្ចំ ដុតី កត្វា
ធកាមាវចរេនេវលោកេ ឯកកោលាហលំ កត្វា នេវតាសុ សាធុការំ
ទទមាធាសុ មហាសត្តោ ចោរិសាទស្ស -

“សកីនេវ មហារាជ, សត្តិ ហោតិ សមាគមោ;
សា នំ សង្កតិ ចាលេតិ, នាសត្តិ ពហុសង្កមោ។

“សត្តិវេវ សមាសេថ, សត្តិ កុព្ពេថ សន្តំ;
សតំ សទ្ធម្មមញ្ញាយ, សេយ្យោ ហោតិ ន ចាបិយោ។

“ជីវន្តិវេ រាជវថា សុចិត្តា, អត្តោ សរីរម្បិ ជំ ឧបេតិ;
សតញ្ចា ធម្មោ ន ជំ ឧបេតិ, សន្តោ ហវេ សត្តិ បវេទយន្តិ។

“នកញ្ចា ទូរេ បជីវី ច ទូរេ, ចារំ សមុទ្ធស្ស តទាហុ ទូរេ;

តតោ ហវេ ធូរតវំ វន្តិ, សតញ្ច ធម្មោ អសតញ្ច រាជា" តិ។ (ជា.
២.២០.៤០០-៤០៤) -

ធម្មំ កថេសិ។ តស្ស តេន សុកចិតត្តា ចេវ អត្តនោ ច បុញ្ញានុភាវេន គាថា
សុណាន្តស្សេវ សកលសវីរំ បញ្ចវណ្ណាយ បីតិយា បរិបូរិ។ សោ ពោធិសត្ត
មុទុចិត្តា ហុត្វា “សម្ម សុតសោម, ធាតព្វយុត្តកំ ហិរញ្ញាធិន បស្សមិ,
ឯកេកាយ គាថាយ ឯកេកំ វំ ទស្សមី” តិ អាហ។ អថ នំ មហាសត្តោ “តុំ
អត្តនោបិ ហិតានិ អជានន្តោ បរស្ស កី នាម វំ ទស្សសី” តិ អបសាទេត្វា បុន
តេន “វំ គណ្ណាថា” តិ យាចិតោ សព្វបឋមំ “អហំ ចិរកាលំ តំ អរោកំ
បស្សេយ្យ” តិ វំ យាចិ។ សោ “អយំ ឥធានិ មេ វធិត្វា មំសំ ខាទិតុកាមស្ស
មហានត្តករស្ស មយ្ហមេវ ជីវិតមិច្ឆតី” តិ តុដ្ឋមានសោ វព្វេត្វា វរស្ស
គហិតភារំ អជានន្តោ អនាសិ។ មហាសត្តោ ហិ ឧចាយកុសលតាយ តស្ស
ចិរំ ជីវិតុកាមតាបទេសេន អត្តនោ ជីវិតំ យាចិ។ អថ “បរោសតំ ខត្តិយានំ
ជីវិតំ ទេហី” តិ ទុតិយំ វំ, តេសំ សកេ រដ្ឋេ បជិចាទនំ តតិយំ វំ,
មនុស្សមំសខាទនតោ វិរមណំ ចតុត្ថំ វំ យាចិ។ សោ តីណិ វរាទិ ទត្វា ចតុត្ថំ
វំ អនាតុកាមោ “អញ្ចំ វំ គណ្ណាហី” តិ វត្វាបិ មហាសត្តេន និប្បិជ្ជិយមាណោ
តម្បិ អនាសិយេវ។

អថ ពោធិសត្តោ ចោរិសាទំ និព្វិសេវនំ កត្វា តេនេវ រាជានោ មោចាបេត្វា
ភូមិយំ និបជ្ជាបេត្វា ធារកានំ កណ្ណតោ សុត្តវដ្ឋិវិយ សណិកំ រដ្ឋយោ
និហិរិត្វា ចោរិសាទេន ឯកំ តចំ អាហារាបេត្វា ចាសាលោន យំសិត្វា
សច្ចកិរិយំ កត្វា តេសំ ហត្ថតលានិ មក្ខេសិ។ តដ្ឋេណំ ឯវ ជាសុកំ អហោសិ។
ដ្ឋិហតីហំ តត្ថេវ វសិត្វា តេ អរោគេ កាវេត្វា តេហិ សដ្ឋិ អភិជ្ជនកសភារំ
មិត្តសន្តំ កាវេត្វា តេហិ សដ្ឋិ តំ ពារាណសី នេត្វា រដ្ឋេ បតិជ្ជាបេត្វា

“អប្បមត្តា ហោថា”តិ តេ រាជាណោ អត្តនោ អត្តនោ នគរំ បេសេត្វា
ឥន្ទបត្តនគរតោ អាគតាយ អត្តនោ ចតុរង្គិនិយា សេនាយ បរិវុតោ អត្តនោ
នគរំ គតោ តុដ្ឋបមុទិតេន នាគរជនេន សម្បវិវរិយមាណោ អន្តេបុរំ បរិសិត្វា
មាតាបិតារាវន្តិត្វា មហាតលំ អភិរុហិ។

អថ មហាសត្តោ ធនាសាលាយោ កាវេត្វា ទេវសិកំ មហាធានានិ
បវត្តេន្តោ សីលានិ បរិបូរេន្តោ ឧបោសថំ ឧបវសេន្តោ ចារមិយោ អនុព្រូហេសិ។
តេបិ រាជាណោ មហាសត្តស្ស ឡាវាទេ វត្វា ធានាជិនិ បុញ្ញានិ កត្វា
អាយុបរិយោសានេ សគ្គបុរំ បូរយីសុ។

តទា ចោរិសាទោ អង្គុលិមាលត្ថេរោ អហោសិ, កាឡបាតិអមន្ទោ
សារិបុត្តត្ថេរោ, នន្ទព្រាហ្មណោ អានន្ទត្ថេរោ, វុត្តទេវតា មហាកស្សបត្ថេរោ,
រាជាណោ ពុទ្ធបរិសា, មាតាបិតារា មហារាជកុលានិ, សុតសោមមហារាជា
លោកនាថោ។

តស្ស ហេជ្ជា វុត្តនយេនេវ សេសចារមិយោបិ និទ្ធាវេតញ្ច។ តថា
អលីនសត្តចរិយាវណ្ណនាយ (ចរិយា អដ្ឋ. ២.៧៤ អាទយោ) វិយ មហាសត្តស្ស
គុណានុភាវាវិភាវេតញ្ចតិ។

មហាសុតសោមចរិយាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សច្ចចារមី និដ្ឋិតា។

១៣. សុវណ្ណសាមចរិយាវណ្ណនា

១១១. តេវសមេ សាមោ យទា វនេ អាសិន្តិ ហិមវន្តស្មី មិគសម្ពតាយ នាម
នទិយា តិវេ មហាតិ អវញ្ញោ សាមោ នាម តាបសកុមារោ យទា អហោសិ។

សក្កេន អភិធម្មតោតិ សក្កស្ស នេវានមិន្ទស្ស ឧបទេសសម្មត្តិយា ជាតត្ថា
សក្កេន និព្វត្តិតោ ជនិតោ។ តត្រាយំ អនុបុព្វិកថា - អតីតេ ពារាណសីតោ
អវិទូរេ នទិយា តីរេ ឯកោ នេសាទគាមោ អហោសិ។ តត្ថ ជេដ្ឋនេសាទស្ស
បុត្តោ ជាតោ។ តស្ស “ទុក្ខលោ” តិ នាមមកំសុ។ តស្ស ឯវ នទិយា បរតីរេបិ
ឯកោ នេសាទគាមោ អហោសិ។ តត្ថ ជេដ្ឋនេសាទស្ស ធិតា ជាតា។ តស្ស
“ចារិកា” តិ នាមមកំសុ។ តេ ឧភោបិ ព្រហ្មលោកតោ អាគតា សុទ្ធសត្តា។
តេសំ វយប្បត្តានំ អនិច្ចមាធានំយេវ អាវាហរិវាហំ ករីសុ។ តេ ឧភោបិ
កិលេសសមុទ្ធីំ អនោតវិទ្យា ព្រហ្មនោវិយ ឯកតោ វសីសុ។ ន ច កិត្យា
នេសាទកម្មំ ករោន្តិ។

អថ ទុក្ខលំ មាតាបិតរោ “តាត, តូ នេសាទកម្មំ ន ករោសិ, នេវ យរាវាសំ
ឥច្ឆសិ, កី នាម ករិស្សសី” តិ អាហំសុ។ សោ “តុម្ពេសុ អនុជានន្តេសុ
បព្វជិស្សមី” តិ អាហា។ “តេន ហិ បព្វជាហិ” តិ។ ទ្វេបិ ជនា ហិមវន្តំ បរិសិទ្ធា
យស្មី ហ៊ានេ មិគសម្មតា នាម នទី ហិមវន្តតោ ឱតវិទ្យា គង្គំ បត្តា, តំ ហ៊ានំ គន្ធា
គង្គំ បហាយ មិគសម្មតាភិមុខា អភិរុហីសុ។ តនា សក្កស្ស ភវនំ ឧណ្ណាការំ
ទស្សេសិ។ សក្កោ តំ ការណំ ញាតាវិស្សកម្មនា តស្មី ហ៊ានេ អស្សមំ មាបេសិ។
តេ តត្ថ គន្ធា បព្វជិទ្វា សក្កេនត្ថិយេ អស្សមេ កាមាវចរមេត្តំ ភាវេត្វា
បជិវសីសុ។ សក្កោបិ តេសំ ឧបជ្ជានំ អាគច្ឆតិ។

សោ ឯកទិវសំ “តេសំ ចក្ខុ បរិហាយិស្សន្តិ” តិ ញាតា ឧបសម្ព័ន្ធមិទ្ធា “ភន្តេ,
វោ ចក្ខុនំ អន្តរាយោ បញ្ញាយតិ, បដិជគ្គនកំ បុត្តំ លទ្ធិំ វដ្តតិ, ជានាមិ តុម្ពាកំ
សុទ្ធិចិត្តតំ, តស្មា ចារិកាយ ឧតុនិកាលេ នាភី ហត្ថេន បរាមសេយ្យាថ, ឯវំ វោ
បុត្តោ ជាយិស្សតិ, សោ វោ ឧបជ្ជហិស្សតី” តិ វត្វា បក្កាមិ។ ទុក្ខលបណ្ឌិតោ តំ
ការណំ ចារិកាយ អាចិត្តិទ្វា តស្ស ឧតុនិកាលេ នាភី បរាមសិ។ តនា

ពោធិសត្តោ ទេវលោកា ចរិត្វា តស្ស កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធិ គណ្ហិ, សា
ធនមាសច្ចយេន សុវណ្ណាវណ្ណំ បុត្តំវិជាយិ។ តេនេវស្ស “សុវណ្ណាសាមោ”តិ
នាមំ ករីសុ។ តំ អបរកាគេ វឌ្ឍិត្វា សោឡសវស្សន្តេសិកម្មិ មាតាបិតរោ
រក្ខត្តា អស្សមេ និសីទាបេត្វា សយមេវ វនមូលជលាជលត្តាយ គប្បន្តិ។

អថកធិវសំ វនេ ជលាជលំ អាទាយ និវត្តិត្វា អស្សមបទតោ អវិទូរេ
មេយេ ឧដ្ឋិតេ រុក្ខមូលំ បរិសិត្វា វម្មិកមត្តកេ បិតានំ សរីរតោ
សេនគន្ធមិស្សកេ ឧទកេ តស្មី វម្មិកពិលេ បិតស្ស អាសិវិសស្ស នាសាបុដំ
បរិជ្ជេ អាសិវិសោ កុដ្ឋិត្វា នាសាវាតេន បហរិ។ ទ្វេ អន្ធា ហុត្វា បរិទេវមាណា
វិរិសុ។ អថ មហាសត្តោ “មម មាតាបិតរោ អតិចិរាយន្តិ, កា នុខោ តេសំ
បរិត្តិ”តិ បដិមគ្គំ គន្ធា សទ្ធមកាសិ។ តេ តស្ស សទ្ធិ សញ្ញានិត្វា បដិសទ្ធិ កត្វា
បុត្តសិនេហេន “តាត សាម, ឥធ បរិបន្តោ អត្ថិ, មា អាគមី”តិ វត្វា
សទ្ធានុសារេន សយមេវ សមាគមីសុ។ សោ “កេន វោ ការណេន ចក្ខុនិ
វិនជ្ជានី”តិ បុច្ឆិត្វា “តាត, មយំ ន ជាតាម, ទេវេ វស្សន្តេ រុក្ខមូលេ វម្មិកមត្តកេ
បិតា, អថ ន បស្សមា”តិ វុត្តមត្តេ ឯវ អញ្ញាសិ “តត្ថ អាសិវិសេន ភវិតព្រំ, តេន
កុទ្ធន នាសាវាតោ វិស្សដ្ឋោ ភវិស្សតិ”តិ។

អថ “មា ចិន្តយិត្ត, អហំ វោ បដិជគ្គិស្សមី”តិ មាតាបិតរោ អស្សមំ នេត្វា
តេសំ វត្តិជ្ជានទិវាជ្ជានាទិសញ្ញារណជ្ជានេ វដ្ឋកេ ពន្ធិ។ តតោ បដ្ឋាយ តេ
អស្សមេ ឋបេត្វា វនមូលជលាជលានិ អាហរតិ, ចាតោវ វសនជ្ជានំ សម្មជ្ជតិ,
ចានីយំ អាហរតិ, បរិភោជនីយំ ឧបជ្ជាបេតិ, ទន្តកជ្ជមុខោទកានិ ទត្វា
មធុរជលាជលំ ទេតិ។ តេហិ មុខេ វិក្កាលិតេ សយំ បរិភុញ្ញិត្វា មាតាបិតរោ
វន្តិត្វា តេសំ អវិទូរេយេវ អច្ឆតិ - “កី នុខោ ឥមេ អាណាបេដ្ឋិ”តិ។ វិសេសេន ច
មេត្តំ ពហុលមកាសិ, តេនស្ស សត្តា អប្បជីក្កុលា អហោសុំ។ យថា ចស្ស

សត្វា, ឯវំ សត្វានំ សោ ពោធិសត្តោ អប្បដិក្ខុលោ។ ឯវំ សោ ធិវសេ ធិវសេ
ជលាជលត្ថាយ អរញ្ញំ គច្ឆន្តោបិ អាគច្ឆន្តោបិ មិគគណាបរិវុតោ ឯវ អហោសិ។
សីហព្យក្សាធិវិបក្ខុសត្តាបិ តេន សទ្ធិ អតិរិយ វិស្សត្ថា, មេត្តានុកាវេន បនស្ស
វសនដ្ឋានេ អញ្ញមញ្ញំ តិរច្ឆានគតា មុទុច្ឆត្តំ បដិលភីសុ។ ឥតិ សោ សត្តត្ថ
មេត្តានុកាវេន អភិរុ អនុត្រាសី ព្រហ្មា រិយ អវេរោ វិហាសិ។ តេន វុត្ថំ “បវនេ
សីហព្យក្សេ ច, មេត្តាយមុបនាមយិ” ត្ថិអាធិ។

តត្ថ មេត្តាយមុបនាមយិ ត្ថិ ម-កាវោ បនសន្និករោ, មេត្តាកាវនាយ
កុរុរកម្មន្តេ សីហព្យក្សេបិ ជរិ, បគេវ សេសសត្តេតិ អធិប្បាយោ។ អថ វា មេត្តា
អយតិ បវត្ថតិ ឯតេនាតិ មេត្តាយោ, មេត្តាកាវនា។ តំ មេត្តាយំ ឧបនាមយី
សត្តេសុ អនោធិសោ ឧបនេសី។ “សីហព្យក្សេហិ” តិបិ ចាថោ។ តស្សត្ថោ - ន
កេវលមហាមេវ, អថ ខោ បវនេ សីហព្យក្សេហិ, យស្មី មហាវនេ តទា អហំ
វិហារមិ, តត្ថ សីហព្យក្សេហិ សទ្ធិ អហំ សត្តេសុ មេត្តំ ឧបនាមេសី។
សីហព្យក្សាបិ ហិ តទា មមាណុកាវេន សត្តេសុ មេត្តច្ឆត្តំ បដិលភីសុ, បគេវ
ឥតវេ សត្តាតិ ធស្សេតិ។

១១២. បសទមិកវរាហេហិតិ បសទមិកេហិ ចេវ វនស្លកវេហិ ច។
បរិវារេត្វាតិ ឯតេហិ អត្តានំ បរិវារំ កត្វា តស្មី អរញ្ញេ វសី។

១១៣. ឥនានិ តទា អត្តនោ មេត្តាកាវនាយ លទ្ធិ អាធិសំសំ
មត្តកប្បត្តិញ្ញាស្ស ធស្សេតុំ “ន មំ កោចិ ឧត្តសតិ” តិ ឱសានកាជមាហា។
តស្សត្ថោ - សសពិណ្ឌរាធិកោ ភិរុកជាតិកោបិ កោចិ សត្តោ មំ ន ឧត្តសតិ ន
ឧត្តិដ្ឋេតិ។ អហម្មិ កស្សចិ សីហព្យក្សាធិតិរច្ឆានតោ យក្ខាធិអមនុស្សតោ
លុទ្ធុលោហិតចាណិមនុស្សតោតិ កុតោចិបិ ន ភាយាមិ។ កស្មា? យស្មា
មេត្តាពលេនុបត្តទ្វោ ចិវកាលំ ភាវិតាយ មេត្តាចារមិតាយានុកាវេន

ឧបត្ថម្ភតោ តស្មី បរិនេ មហាអរញ្ញោ តទា រមាមិ អភិរមាមីតិ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឯវំ បន មហាសត្តោ សព្វសត្ត មេត្តាយន្តោ មាតាបិតារោ ច សាធុកំ
បដិជគ្គន្តោ ឯកទិវសំ អរញ្ញតោ មគ្គុរដលាដលំ អាហារិត្វា អស្សមេ ឋបេត្វា
មាតាបិតារោ វន្តិត្វា “ចានីយំ អាទាយ អាគមិស្សមី”តិ មិគគណាបរិវុតោ ទ្វេ
មិគេ ឯកតោ កត្វា តេសំ បិដ្ឋិយំ ចានីយយដំ ឋបេត្វា ហត្ថេន គហេត្វា
នទីតិភ្នំ អគមាសិ។ តស្មី សមយេ ពារាណាសិយំ បីឡិយត្តោ នាម រាជា វន្តំ
កាវេសិ។ សោ មិគមំសលោកេន មាតរំ វន្តំ បដិច្ឆាបេត្វា សន្នទ្ធបញ្ញាវុដោ
ហិមវន្តំ បរិសិត្វា មិគេ វន្តិត្វា មំសំ ខាទិត្វា ចរន្តោ មិគសម្មតំ នទី បត្វា
អនុបុព្វេន សាមស្ស ចានីយគហណាតិភ្នំ បត្តោ។ មិគបទវលញ្ញំ ទិស្វា គច្ឆន្តោ
តំ តថា គច្ឆន្តំ ទិស្វា “មយា ឯត្ថកំ កាលំ ឯវំវិចរន្តោ មនុស្សោ ន ទិដ្ឋបុព្វោ,
ទេវោ នុ ខោ ឯស នាកោ នុ ខោ, សចាហំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆិស្សមិ, សហសា
បក្កមេយ្យាតិ។ យំនូនាហំ ឯតំវិជ្ជិត្វា ទុព្ពលំ កត្វា បុច្ឆេយ្យ”តិ ចិន្តេត្វា
មហាសត្តំ ទ្គត្វា វាកចីវំ និវាសេត្វា អជិនចម្ពំ ឯកំសំ ករិត្វា ចានីយយដំ
បូរេត្វា ឧត្តិបិត្វា វាមំសក្ខេ ឋបនកាលេ “ឥទានិ តំវិជ្ជិតុំ សមយោ”តិ
វិសបីតេន សរេន ទក្ខិណាបស្សេវិជ្ជិ។ សរោ វាមបស្សេន ទិក្ខមិ។ តស្ស
វិទូការំ ញត្វា មិគគណោ ភីតោ បលាយិ។

សាមបណ្ឌិតោ បនវិទ្យោបិ ចានីយយដំ យថា វា តថា វា អនវសុម្ពេត្វា
សតី បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា សណិកំ ឌីតារេត្វា វាលុកំ ព្យហិត្វា ឋបេត្វា ទិសំ
វវត្ថុបេត្វា មាតាបិតុនំ វសនដ្ឋានទិសាភាគេន សីសំ កត្វា និបដ្ឋិត្វា មុខេន
លោហិតំ ធម្មត្វា “មម កោចិ វេរី នាម នត្ថិ, មមបិ កត្ថចិ វេរី នាម នត្ថិ”តិ វត្វា
ឥមំ កាថមាហា -

“កោ ធុ មំ ឧសុនាវិជ្ជី, បមត្ថំ ឧទហារកំ;
ខត្តិយោ ព្រាហ្មណោ វេស្សោ, កោ មំ វិទ្ធា និលីយតី” តិ។ (ជា.
២.២២.២៩៦);

តំ សុត្វា រាជា “អយំ មយាវិជ្ជីត្វា បថវិយំ ចាតិតោបិ នេវ មំ អក្កោសតិ ន
បរិកាសតិ, មម ហធយមំសំ សម្ពាហន្តោវិយ បិយវេចនេន សមុទាចរតិ,
គមិស្សមិស្ស សន្តិកំ” តិ ចិន្តេត្វា ឧបសង្កមិត្វា អត្តានំ អត្តនា ច វិទូការំ
អារិកត្វា “កោ វា ត្វំ កស្ស វា បុត្តោ” តិ មហាសត្ថំ បុច្ឆិ។

សោ “សាមោ នាមាហំ ធុក្ខលបណ្ឌិតស្ស នាម នេសាទសីនោ បុត្តោ,
កិស្ស បន មំ វិជ្ជី” តិ អាហា។ សោ បឋមំ “មិតសញ្ញាយា” តិ មុសាវាទំ វត្វា
“អហំ ឥមំ និរបរាធំ អការណោនវិជ្ជី” តិ អនុសោចិត្វា យថាភូតំ អារិកត្វា
តស្ស មាតាបិតុនំ វេសនជ្ជានំ បុច្ឆិត្វា តត្ថ គន្ធា តេសំ អត្តានំ អារិកត្វា តេហិ
កតបដិសន្តារោ “សាមោ មយាវិទ្ធោ” តិ វត្វា តេ បរិទេវន្តេ សោកសមាបន្នេ
“យំ សាមេន កត្តព្ភំ បរិចារិកកម្មំ, តំ កត្វា អហំ វោ ឧបជ្ជហិស្សមី” តិ
សមស្សាសេត្វា សាមស្ស សន្តិកំ អានេសី។ តេ តត្ថ គន្ធា នាធម្មការំ
បរិទេវិត្វា តស្ស ឧវេ ហត្ថំ វេបេត្វា “បុត្តស្ស មេ សវីវេ ឧសុមា វត្ថុតេវ,
វិសវេគេន វិសញ្ញតំ អាបន្នោ ភវិស្សតីតិ និព្វិសការត្ថាយ សច្ចកិរិយំ
ករិស្សាមា” តិ ចិន្តេត្វា -

“យំ កិញ្ចិត្តិ កតំ បុញ្ញំ, មយ្ហញ្ញោវ បិតុច្ច តេ;
សព្ពេន តេន កុសលេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញត្វ” តិ។ (ជា. ២.២២.៣៨៨) -

មាតរា,

“យំ កិញ្ចិត្តិ កតំ បុញ្ញំ, មយ្ហញ្ញោវ មាតុច្ច តេ;

សព្វេន តេន កុសលេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតូ"តិ។ (ជា. ២.២២.៣៩៦) -

បិតារ,

“បព្ពត្យាហំ កន្ធមាទនេ, ចិរវត្ថុនិវាសិនី;

នមេ បិយតរោ កោចិ, អញ្ញោ សាមេន វិជ្ជតិ;

ឯតេន សច្ចវដ្ឋេន, វិសំ សាមស្ស ហញ្ញតូ"តិ។ (ជា. ២.២២.៣៩៨) -

នេវតាយ ច សច្ចកិរិយាយ កតាយ មហាសត្តោ ឱប្បំ វុដ្ឋាសិ។

បទុមបត្តបលាសេ ឧទកតិន្ទរិយ វិនិវដ្តេត្វា អាពាធាវិគតោ។ វិទ្ធដ្ឋានំ អរោកំ
ចាកតិកមេវ អហោសិ។ មាតាបិតុនំ ចក្ខុនិ ឧប្បជ្ឈិសុ។ ឥតិ មហាសត្តស្ស
អរោគតា, មាតាបិតុនញ្ច ចក្ខុបដិលាភោ, អរុណុគ្គមនំ, តេសំ ចតុន្ទម្បិ
អស្សមេយេវ អវដ្ឋានន្តិ សត្តំ ឯកក្ខណោយេវ អហោសិ។

អថ មហាសត្តោ រញ្ញោ សទ្ធិ បដិសន្តារំ កត្វា “ធម្មំ ចរ,
មហារាជា”តិអាទិនា (ជា. ២.២២.៤០០-៤០២) ធម្មំ នេសេត្វា ឧត្តរិម្បិ ឱវទិត្វា
បញ្ច សីលានិ អនាសិ។ សោ តស្ស ឱវាទំ សិរសា បដិគ្គហេត្វា វទ្ធិត្វា ពារាណាសី
គន្ធា ធានាធិនិ បុញ្ញានិ កត្វា សគ្គបរាយនោ អហោសិ។ ពោធិសត្តោបិ សទ្ធិ
មាតាបិតុហិ អភិញ្ញាសមាបត្តិយោ និត្តត្តេត្វា អាយុបរិយោសានេ
ព្រហ្មលោកុបតោ អហោសិ។

តថា រាជា អានន្តត្ថរោ អហោសិ, នេវជីតា ឧប្បលវណ្ណោ, សក្កោ អនុវុទ្ធា,
បិតា មហាកស្សបត្ថរោ, មាតា ភទ្ទកាបិលានិ, សាមបណ្ឌិតោ លោកនាថោ។

តស្ស ហេដ្ឋា វុត្ថនយេនេវ សេសទារមិយោ និទ្ធារេតញ្ញា។ តថា វិសបីតេន
សល្លេន ឧត្តិណបស្សេន បរិសិត្វា វាមបស្សតោ វិនិវដ្ឋនវសេន វិទ្ធោបិ កិញ្ចិ

កាយវិការ អកត្វា ឧទកយជស្ស ភូមិយំ និក្ខិបនំ, វេជកេ អញ្ញាតេបិ ញ្ញាតេ
វិយ ចិត្តវិការាភារោ, បិយវចនេន សមុទាចារោ, មាតាបិតុឧបជ្ជានបុញ្ញតោ
មយ្ហំ បរិហានីតិ អនុសោចនមត្តំ, អរោគេ ជាតេ រញ្ជេកា កាវុញ្ញំ មេត្តញ្ច
ឧបជ្ជាបេត្វា ធម្មទេសនា, ឱវាទនានន្តិ ឯវមាធយោ គុណានុភារា
វិការេតញ្ញាតិ។

សុវណ្ណសាមចរិយាវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១៤. ឯករាជចរិយាវណ្ណនា

១១៤. ចុទ្ធសមេ ឯករាជាតិវិស្សតោតិ ឯករាជាតិ ឥមិនា អនុត្តនាមេន
ជម្ពុទីបតលេ ចាកដោ។

មហាសត្តោ ហិ តទា ពារាណសីរញ្ជេកា បុត្តោ ហុត្វា និព្វត្តិ។ វេយ្យាសត្តោ
សព្វសិប្បនិប្បត្តិ បុត្តោ ហុត្វា បិតុ អច្ចយេន រជ្ជំ ការេន្តោ
កុសលសីលាចារសទ្ធាសុតាធិអនញ្ញសាធារណគុណវិសេសយោគេន
ចារមិបរិការេនេន ច ជម្ពុទីបតលេ អនុតិយត្តោ បធានភារេន ច “ឯករាជា” តិ
បកាសនាមោ អហោសិ។ បរមំ សីលំ អធិដ្ឋាយាតិ
សុបរិសុទ្ធកាយិកាវចសិកសំវរសម្ពាតញ្ជោវ
សុបរិសុទ្ធមនោសមាចារសម្ពាតញ្ច បរមំ ឧត្តមំ ទសកុសលកម្មបថសីលំ
សមាទានវសេន ច អរិកិក្កមនវសេន ច អធិដ្ឋហិត្វា អនុដ្ឋហិត្វា។ បសាសាមិ
មហាមហិត្តិ តិយោជនសតិកេ កាសិវជ្ជេ មហាតី មហី អនុសាសាមិ រជ្ជំ
ការេមិ។

១១៥. ទសកុសលកម្មបថេតិ ចាណាតិចាតាវេរមណិ យាវ សម្មាទិដ្ឋិតិ
ឯតស្មី ទសវិជេ កុសលកម្មបថេ, ឯតេ វា អនវសេសតោ សមាទាយ វត្តាមិ។

ចតុប្បាស្ត្រហ្មត្ថប្បាតិ ទានំ បិយវចនំ អត្ថចរិយា សមាធត្ថតាតិ ឥមេហិ
ចតុប្បាស្ត្រហ្មត្ថប្បាស្ត្រណាការណេហិ យទា ឯករាជាតិ វិស្សតោ ហោមិ,
តទាយថាវហំ មហាជនំ សង្គណាមីតិ សម្ពុទ្ធោ។

១១៦. ឯវន្តិ ធនកុសលកម្មបថសីលបរិបូរណំ ចតុប្បាស្ត្រហ្មត្ថប្បា
មហាជនសង្គណនន្តិ យថាវុត្តន ឥមីនា អាការេន អប្បមត្តស្ស។ ឥធលោកេ
បរត្ថ ចាតិ ឥមស្មី លោកេ យំ អប្បមជ្ឈនំ, តត្ថ ទិដ្ឋជម្មិកេ អត្ថេ, បរលោកេ យំ
អប្បមជ្ឈនំ តត្ថ សម្បរាយិកេ អត្ថេ អប្បមត្តស្ស មេ សតោតិ អត្ថោ។
ធហសេនោតិ ឯវនាមកោ កោសលរាជា។ ឧបគន្ធាតិ ចតុវន្តីនី សេនំ សន្នយ្ហិត្វា
អព្ពយ្យានវសេន មម វន្តំ ឧបគន្ធា។ អន្ធិន្តោ បុរំ មមាតិ មម ពារាណសិនគរំ
ពលក្ការេន គណ្ណោ។

តត្រាយំ អនុបុត្តិកថា - មហាសត្តោ ហិ តទា នគរស្ស ចតុសុ ទ្វារេសុ
ចតស្សោ មជ្ឈេ ឯកំ និវេសនទ្វារេ ឯកន្តិ ធន ធនសាលាយោ កាវេត្វា
កបណាទិកាជនំ ទានំ ទេតិ, សីលំ រក្ខតិ, ឧបាសថកម្មំ ករោតិ,
ខន្តិមេត្តានុទ្ទយសម្បន្នោ អន្តេ និសិន្នំ បុត្តំ បរិតោសយមាណោវិយ សព្វសត្តេ
បរិតោសយមាណោ ធម្មេន វន្តំ កាវេតិ។ តស្សេកោ អមច្ឆា អន្តេបុរំ បទុស្សិត្វា
អបរភាគេ ចាកដោវ ជាតោ។ អមច្ឆា រញ្ជោ អាហារេសុំ។ រាជា បរិគ្គណ្ណោ តំ
អត្តនា បច្ចុក្ខតោ ញាត្វា តំ អមច្ចំ បក្កោសាបេត្វា “អន្ធពាល, អយុត្តំ តេ កតំ,
ន ត្វំ មម វិជិតេ វសិតុំ អរហសិ, អត្តនោ ធនញ្ច បុត្តទារញ្ច គហេត្វា អញ្ញត្ត
យាហី” តិ វជ្ជា បញ្ចាជេសិ។

សោ កោសលជនបទំ គន្ធា ធហសេនំ នាម កោសលរាជានំ ឧបជ្ឈហន្តោ
អនុក្កមេន តស្ស វិស្សាសិកោ ហុត្វា ឯកទិវសំ តំ រាជានំ អាហា - “ទេវ,
ពារាណសិវន្តំ និម្មត្តិកមធម្មបដលសទិសំ, អតិមុទុកោ រាជា, សុខេនេវ តំ វន្តំ

គណ្ឌីតុំ សក្កោសី" តិ។ ឧត្តសេនោ ពារាណសីរញ្ជោ មហានុភាវតាយ តស្ស
វេជំ អសទ្ធិហន្តោ មនុស្សេ បេសេត្វា កាសិរដ្ឋេ កាមយាតាធិនិ កាវេត្វា តេសំ
ចោរាណំ ពោធិសត្តេន ធនំ ឧត្វាវិស្សន្និតភាវំ សុត្វា "អតិវិយ ធម្មិកោ រាជា" តិ
ព្រាត្វា "ពារាណសីរដ្ឋំ គណ្ឌីស្សមី" តិ ពលវាហានំ អាទាយ និយ្យាសិ។ អថ
ពារាណសីរញ្ជោ មហាយោធា "កោសលរាជា អាគជ្ជតី" តិ សុត្វា "អម្ពាភំ
រដ្ឋសីមំ អនោក្កមន្តមេវ នំ ចោថេត្វា គណ្ឌាមា" តិ អត្ថនោ រញ្ជោ វធិសុ។

ពោធិសត្តោ "តាតា, មំ និស្សាយ អញ្ជោសំ កិលមនកិច្ចំ នត្ថិ, រដ្ឋត្ថិកា រដ្ឋំ
គណ្ឌានុ, មា គមិត្តា" តិ និវាវេសិ។ កោសលរាជា ជនបទមជ្ឈំ ចាវិសិ។
មហាយោធា បុនបិ រញ្ជោ តថេវ វធិសុ។ រាជា បុរិមនយេនេវ និវាវេសិ។
ឧត្តសេនោ ពហិនគរេ វេត្វា "រដ្ឋំ វា ទេតុ យុទ្ធី វា" តិ ឯករាជស្ស សាសនំ
បេសេសិ។ ឯករាជា "នត្ថិ មយា យុទ្ធី, រដ្ឋំ គណ្ឌាត្វ" តិ បដិសាសនំ បេសេសិ។
បុនបិ មហាយោធា "ទេវ, ន មយំ កោសលរញ្ជោ នគរំ បរិសិទ្ធី ទេម,
ពហិនគរេយេវ នំ ចោថេត្វា គណ្ឌាមា" តិ អាហំសុ។ រាជា បុរិមនយេនេវ
និវាវេត្វា នគរទ្វារានិ អវាបុរាបេត្វា មហាតលេ បល្ល័ង្កមជ្ឈេ និសីទិ។
ឧត្តសេនោ មហាន្តេន ពលវាហានេន នគរំ បរិសិទ្ធិ ឯកម្មំ បដិសត្តំ អបស្សន្តោ
សត្តរដ្ឋំ ហត្ថគតំ កត្វា រាជនិវេសនំ គន្ធា មហាតលំ អារុយ្ហ និរាបរាជំ
ពោធិសត្តំ គណ្ឌាបេត្វា អាវាជេ និខណាបេសិ។ តេន វុត្ថំ -

“ឧត្តសេនោ ឧបគន្ធា, អច្ឆិន្ទន្តោ បុរំ មម។

១១៧.

“រាជ្ជបជីវេ និគមេ, សពលដ្ឋេ សរដ្ឋកេ;
សត្តំ ហត្ថគតំ កត្វា, កាសុយា និខណី មម” តិ។

តត្ថ រាជ្យបដិវេតិ អមច្ចចារិសង្ឃព្រាហ្មណាគហបតិអាទិកេ រាជានំ
ឧបនិស្សាយ ជីវន្តេ។ និគមេតិ នេគមេ។ សពលដ្ឋេតិ សេនាបរិយាបន្នតាយ
ពលេ តិដ្ឋន្តិតិ ពលជ្ជា, ហត្ថារោហាធម្មោ, ពលដ្ឋេហិ សហាតិ សពលដ្ឋេ។
សវដ្ឋកេតិ សជនបទេ, រាជ្យបដិវេតិ និគមេ ច អញ្ញញ្ច សព្វំ ហត្ថគតំ កត្វា។
កាសុយា និខណ្ឌំ មមន្តិ សពលវាហានំ សកលំ មម រជ្ជំ គហេត្វា មម្មិ
គលប្បមាលោ អាវាដេ និខណ្ឌាបេសិ។ ជាតកេបិ -

“អនុត្តរេ កាមគុណោ សមិទ្ធេ, ភុត្វាន បុព្វេ វសិ ឯករាជា;
សោ ធានិ ទុគ្គេ នរកម្ហិ ទិត្តោ, នប្បដ្ឋហេ វណ្ណាពលំ បុរាណ”ន្តិ។ (ជា.
១.៤.៩) -

អាវាដេ ទិត្តភារោ អាគតោ។ ជាតកដ្ឋកថាយំ (ជា. អដ្ឋ. ៣.៤.៩) បន “សិក្ខាយ
បក្ខិចាបេត្វា ឧត្តរុម្មារេ ហេដ្ឋាសីសកំ ឱលម្ពេសី”តិ វុត្ថំ។

មហាសត្តោ ចោររាជានំ អារព្ភ មេត្តំ ភាវេត្វា កសិណាបរិកម្មំ កត្វា
ឈានាភិញ្ញាយោ និព្វត្តេត្វា កាសុតោ ឧត្តន្ធា អាកាសេ បល្លង្កេន និសីទិ។ តេន
វុត្ថំ -

១១៨.

“អមច្ចមណ្ឌលំ រជ្ជំ, ដីតំ អន្តេបុរំ មម;
អច្ឆិន្ទិត្វាន គហិតំ, បិយបុត្តំវេ បស្សហ”ន្តិ។

តត្ថ អមច្ចមណ្ឌលន្តិ តស្មី តស្មី រាជកិច្ចេ រញ្ញា អមា សហា វត្តន្តិតិ អមច្ចា,
សន្ធិវា តេសំ មណ្ឌលំ សម្មហំ។ ដីតន្តិ ពលវាហានេន នគរជនបទានិហិ សមិទ្ធុ
រជ្ជំ។ ឥត្តាភារធាសិធាសបរិជនេហិ ចេវ វត្តាភរណាធិឧបភោគូបករណេហិ
ច សមិទ្ធុ មម អន្តេបុរញ្ច អច្ឆិន្ទិត្វា គហិតកំ គណ្ណាន្តំ អមិត្តរាជានំ យាយ

អត្តនោ បិយបុត្តំ បស្សី អហំ, តាយ ឯវុត្តតាយ មេត្តាយ មេ សមោ
សកលលោកេ នត្ថិ, តស្មា ឯវុត្តតា ឯសា មេ មេត្តាចារមី បរមត្ថចារមីការំ
បត្តាតិ អធិប្បាយោ។

ឯវុ បន មហាសត្តេ តំ ចោររាជានំ អារត្ត មេត្តំ ជីវិត្វា អាកាសេ បល្លង្គេន
និសិន្នេ តស្ស សរិវេ ធាហោ ឧប្បជ្ឈិ។ សោ “ឧប្បាមិ ឧប្បាមិ” តិ ភូមិយំ អបរាបរំ
បរិវត្តតិ។ “កិមេត” ត្ថិ វុត្តេ, មហារាជ, តុម្ពេ និបរាជំ ធម្មិករាជានំ អាវាជេ
និខណាបយិ ត្តាតិ។ “តេន ហិ វេ គេន គន្ធា តំ ឧទ្ធរថា” តិ អាហា។ បុរិសា គន្ធា តំ
រាជានំ អាកាសេ បល្លង្គេន និសិន្នំ ទិស្វា អាកន្ធា ទត្ថសេនស្ស អារោចេសុំ។ សោ
វេ គេន គន្ធា វុត្តិត្វា ខមាបេត្វា “តុម្ពាកំ វជ្ជំ តុម្ពេវ កាវេថ, អហំ វោ ចោវេ
បជិតាហេស្សមិ” តិ វុត្វា តស្ស ទុដ្ឋាមច្ចស្ស រាជាណំ កាវេត្វា បក្កាមិ។
ពោធិសត្តោបិ វជ្ជំ អមច្ឆានំ និយ្យាតេត្វា ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា មហាជនំ
សីលាទិគុណោសុ បតិដ្ឋាបេត្វា អាយុបរិយោសានេ ព្រាហ្មលោកបរាយនោ
អហោសិ។

តទា ទត្ថសេនោ អានន្ទត្ថរោ អហោសិ, ឯករាជា លោកនាថោ។

តស្ស ទិវសេ ទិវសេ ធនុ ធានសាលាសុ ធនុតសហស្សវិស្សជ្ឈនេន
បច្ចត្តិករញ្ញោ សកលវជ្ជបរិច្ឆាគេន ច ធានចារមី,
និច្ចសីលឧទោសថកម្មវសេន បព្ពជិតស្ស អនវសេសសីលសំវរវសេន ច
សីលចារមី, បព្ពជ្ជាវសេន ឈានាធិកមវសេន ច នេក្ខម្មចារមី, សត្តានំ
ហិតាហិតវិចារណាវសេន ធានសីលាទិសំវិទហនវសេន ច បញ្ញាចារមី,
ធានាទិបុញ្ញសម្ភារស្ស អព្ពស្សហនវសេន កាមវិតក្កាទិវិនោទនវសេន ច
វិរិយចារមី, ទុដ្ឋាមច្ចស្ស ទត្ថសេនរញ្ញោ ច អបរាជសហនវសេន ខន្តិចារមី,
យថាបដិញ្ញំ ធានាទិនា អវិសំវាទនវសេន ច សច្ចចារមី, ធានាទិនំ

អចលនមាណាធិដ្ឋានវសេន អធិដ្ឋានចារមី, បច្ចុត្តិកេបិ ឯកន្តេន
ហិត្វបសំហារវសេន មេត្តាល្មាននិព្ពត្តនេន ច មេត្តាចារមី, ទុដ្ឋាមច្ឆេន
ធិត្ថសេនេន ច កតាបរាជេ ហិតេសីហិ អត្តនោ អមច្ឆាធិហិ និព្ពត្តិតេ ឧបការេ
ច អដ្ឋ្យេក្ខណេន វជ្ជសុខប្បត្តកាលេ បច្ចុត្តិកវញ្ញា នរកេ ខិត្តកាលេ
សមាធិត្តតាយ ច ឧបេក្ខាចារមី វេទិតញ្ញា។ វុត្តញ្ញោតំ -

“បទុដ្ឋ ទុក្ខេន សុខំ ជនិទ្ធ, សុខេន វា ទុក្ខមសយ្ហសាហិ;
ឧភយត្ថ សន្តោ អភិនិព្ពតត្ថា, សុខេ ច ទុក្ខេ ច ភវន្តិ តុល្យា” តិ។ (ជា.
១.៤.១២);

យស្មា បនេត្ថ មេត្តាចារមី អតិសយវតី, តស្មា តទត្ថធិបនត្ថំ សា ឯវ ចាឡិ
អារុឡិ។ តថា ឥធ មហាសត្តស្ស សព្ពសត្តេសុ ឱវសបុត្តេ វិយ
សមាទុកម្យតាធម្មោ គុណវិសេសា និទ្ធាវេតញ្ញាតិ។

ឯករាជចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

មេត្តាចារមី និដ្ឋិតា។

១៥. មហាលោមហំសចរិយាវណ្ណានា

១១៩. បន្ទវសមេ “សុសានេ សេយ្យំ កប្បេមី” តិ ឯត្ថាយំ អនុបុត្តិកថា -

មហាសត្តោ ហិ តទា មហាតិ ឧឡារកោគេ កុលេ និព្ពត្តិត្វា វុទ្ធិមន្ទាយ
ធិសាចាមោក្ខស្ស អាចរិយស្ស សន្តិកេ គរុវាសំ វសន្តោ សព្ពសិប្បានំ និប្ពត្តិ
បត្វា កុលយំ អាគន្ធា មាតាបិតុនំ អច្ឆយេន ញាតកេហិ “កុដ្ឋម្ហំ
សណ្ឋាបេហី” តិ យាចិយមាណោបិ អនិច្ចតាមនសិការមុខេន សព្ពភវេសុ
អភិវឌ្ឍមានសំវេគោ កាលេ ច អសុភសញ្ញំ បដិលភិត្វា

យរាវាសបលីពោធិក្ខតំ កិលេសគហនំអនោគាហោត្វាវ
ចិរកាលសម្បវិចិតំ នេក្ខម្ពជ្ឈាសយំ ឧបព្រហយមនោ មហន្តំភោគក្ខន្ធំ
បហាយ បព្ពជិតុកាមោ ហុត្វា បុន ចិន្តេសិ - “សចាហំ បព្ពជិស្សមិ,
គុណសម្ពាវនាចាកដោ ភវិស្សមី” តិ។

សោ លាភសក្ការំ ជិតុច្ឆន្តោ បព្ពជ្ជំ អនុបគន្ធា “បហោមិ ចាហំ
លាភាលាភាជីសុ និត្តិការោ ហោតុ” ត្ថិ អត្តានំ តក្កេន្តោ “វិសេសតោ
បរវិភវសហនាទិបដិបទំ បូរេន្តោ ឧបេក្ខាចារមី មត្តកំ ចាបេស្សមី” តិ
និវត្តវត្ថុនេវ គេហតោ និក្ខមិត្វា បរមសល្លេខុត្តិកោបិ អពលពលោ
អមន្តមន្តោវិយ បរេសំ អចិត្តករូបេន បិដ្ឋិតបរិភូតោ ហុត្វា
តាមនិគមរាជធានីសុ ឯករត្តិវាសេនេវ វិចរតិ។ យត្ថ បន មហន្តំ បរិភវំ
បដិលភតិ, តត្ថ ចិរម្បិ វសតិ។ សោ និវត្តវត្ថុ ជិណ្ឌោ បិលោតិកខណ្ឌោន
តស្មីម្បិ ជិណ្ឌោ កេនចិ ទិន្នំ អគ្គល្លាស្តោ ហិរិកោបីនបដិច្ឆាទនមត្តេនេវ ចរតិ។
ឯវំ គច្ឆន្តេ កាលេ ឯកំ និគមតាមំ អគមាសិ។

តត្ថ តាមនារកា ធុត្តជាតិកា វេជវេរា កេចិ រាជវល្លភានំ
បុត្តនត្តនាសាទយោ ច ឧទ្ធតា ឧទ្ធឡា ចបលា មុខរា វិកិណ្ឌាវាចា កាលេន
កាលំ កិណ្ឌាពហុលា វិចរន្តិ។ ឧត្តតេ មហាលូកេ បុរិសេ ច ឥត្តិយោ ច គច្ឆន្តេ
ទិស្វា ភស្មបុជេន បិដ្ឋិយំ អាកិរន្តិ, កេតកិបល្លំ កច្ឆន្តេវ ឡិលម្ពេន្តិ, តេន
វិប្បការេន បរិវត្តត្វា ឡិលោកេន្តេ យថាវដ្ឋកិដ្ឋិតំ ទស្សេត្វា ឧបហាសន្តិ។
មហាបុរិសោ តស្មី និគមេ តេ ឯវំ វិចរន្តេ ធុត្តនារកេ ទិស្វា “លទ្ធាវត ទានិមេ
ឧបេក្ខាចារមិយា បរិបូរណ្ណាចាយោ” តិ ចិន្តេត្វា តត្ថ វិហាសិ។ តំ តេ
ធុត្តនារកា បស្សិត្វា វិប្បការំ កាតុំ អារកន្តិ។

មហាសន្តោ តំ អសហន្តោវិយ ច តេហិ កាយន្តោវិយ ច ឧដ្ឋហិត្វា គច្ឆតិ។
តេ តំ អនុពន្ធន្តិ។ សោ តេហិ អនុពន្ធិយមាធា “ឯត្ថ នត្តិ កោចិ បដិវត្តា” តិ
សុសានំ គន្ធា អដ្ឋិកំ សីសូបធានំ កត្វា សយតិ។ ធុត្តទារកាបិ តត្ថ គន្ធា
ឌីដ្ឋភនាទិកំ នាធិប្បការំ វិប្បការំ កត្វា បក្កមន្តិ។ ឯវំ តេ ទិវសេ ទិវសេ
ករោន្តិ ឯវំ។ យេ បនវិញ្ញូ បុរិសា, តេ ឯវំ ករោន្តេ បស្សន្តិ។ តេ តេ បដិពាហិត្វា
“អយំ មហានុភារោ តបស្សី មហាយោគី” តិ ច ព្រាហ្ម ឧឡារំ សក្ការសម្មានំ
ករោន្តិ។ មហាសន្តោ បន សព្វត្ថ ឯកសទិសោវ ហោតិ មជ្ឈត្តក្ខតោ។ តេន
វុត្ថំ “សុសានេ សេយ្យំ កប្បេមី” តិអាទិ។

តត្ថ សុសានេ សេយ្យំ កប្បេមី, ធរដ្ឋិកំ ឧបនិធាយាតិ អាមកសុសានេ
ធម្មិតកឡេវវតោ សោណសិដ្ឋាលាទីហិ តហិ តហិ វិក្ខិត្តេសុ អដ្ឋិកេសុ ឯកំ
អដ្ឋិកំ សីសូបធានំ កត្វា សុចិម្ហិ ច អសុចិម្ហិ ច សមាធិត្ថតាយ តស្មី សុសានេ
សេយ្យំ កប្បេមី, សយាមីតិ អត្តោ។ តាមណ្ឌាលាតិ តាមទារកា។ រូបំ
ទស្សន្តិនប្បកន្តិ យថាវដ្ឋកិឡិតាយ ឌីដ្ឋភនឧបហសនឧម្មិហនាទីហិ
កណ្តាសោតេ សលាកប្បវេសនាទីហិ ច អតិកក្ខន្ធិ អនប្បកំ នាធិប្បការំ
រូបំ វិការំ ករោន្តិ។

១២០. អបរេតិ តេសុ ឯវំ តាមទារកេសុ ឯកច្ឆេ។ ឧបាយនាទូបនេន្តិ តិ
“អយំ ឥមេសុ បរិកវវសេន ឯវំ រូបំ វិប្បការំ ករោន្តេសុ ន កិញ្ចិវិការំ ទស្សេតិ,
សម្មាននេ នុ ខោ កីទិសោ” តិ បរិគ្គណ្ឌាត្តា វិវិធំ ពហុំ គន្ធមាលំ គោជនំ អញ្ញានិ
ច ឧបាយនាទិ បណ្តាការានិ ឧបនេន្តិ ឧបហរន្តិ។ អបរេហិ វា តេហិ
អនាចារតាមទារកេហិ អញ្ញេវិញ្ញូ មនុស្សា “អយំ ឥមេសំ ឯវំ វិវិធម្មីវិប្បការំ
ករោន្តានំ ន កុប្បតិ, អញ្ញេត្ថ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយំ យេវ តេសុ ឧបជ្ឈបេតិ, អហោ
អច្ឆរិយបុរិសោ” តិ ហដ្ឋា “ពហុ វតិមេហិ ឯតស្មី វិប្បជិបជ្ឈន្តេហិ អបុញ្ញំ

បសុត"ន្តិ សំវិគ្គមានសាវ ហុត្វា ពហុំ គន្ធមាលំ វិវិធំ ភោជនំ អញ្ញានិ ច
ឧបាយនានិ ឧបនេន្តិ ឧបហរន្តិ។

១២១. យេ មេ ឧក្ខំ ឧបហរន្តិ យេ កាមធារកា មយ្ហំ សរីរឧក្ខំ ឧបហរន្តិ
ឧបនេន្តិ។ “ឧបនេន្តិ” តិច្ចិ ចាហេ, ឧប្បនេន្តិ អត្ថោ។ យេ ច នេន្តិ សុខំ មមាតិ
យេ ច វិញ្ញំ មនុស្សា មម មយ្ហំ សុខំ នេន្តិ, មាលាគន្ធភោជនានិសុខូបករណេហិ
មម សុខំ ឧបហរន្តិ។ សព្ពេសំ សមកោ ហោមីតិ កត្តចិច្ចិ វិការាណុប្បត្តិយា
សមានចិត្តតាយ វិវិធានម្យំ តេសំ ជនានំ សមកោ ឯកសធិសោ ហោមិ ភវាមិ។
ធយា កោចោ នវិជ្ជតីតិ យស្មា មយ្ហំ ឧបការកេ មេត្តចិត្តតាសម្ពាតា ធយា,
អបការកេ មនោបទោសសម្ពាតោ កោចោចិ នវិជ្ជតិ, តស្មា សព្ពេសំ
សមកោ ហោមីតិ ធស្យេតិ។

១២២. ឥទានិ ភគវា តទា ឧបការីសុ អបការីសុ ច សត្តេសុ
សមុបចិត្តញ្ញាណសម្ពាស្ស អត្តនោ សមានចិត្តតា វិការាភារោ យា ច
លោកធម្មេសុ អនុបលិត្តតា អហោសិ, តំ ធស្យេតុំ “សុខទុក្ខេ តុលាក្ខតោ” តិ
ឱសានកាថមាហ។

តត្ថ សុខទុក្ខេ តិ សុខេ ច ទុក្ខេ ច។ តុលាក្ខតោ តិ សមកំ គហិតតុលាវិយ
ឱនតិឧន្តិអបនតី វេជ្ជត្វា មជ្ឈត្តក្ខតោ, សុខទុក្ខេ គ្រហលោនេវ ចេត្ត
តំនិមិត្តភាវតោ លាភាលាភាចិ គហិតាតិ វេទិតព្ពំ។ យសេស្វតិ កិត្តិសុ។
អយសេស្វតិ និជ្ជាសុ។ សព្ពត្ថា តិ សព្ពេសុ សុខាធិសុ លោកធម្មេសុ។ ឥតិ ភគវា
តទា សព្ពសត្តេសុ សព្ពលោកធម្មេសុ ច អនញ្ញសាធារណំ អត្តនោ មជ្ឈត្តភាវំ
កិត្តត្វា តេន តស្មី អត្តភាវេ អត្តនោ ឧបេក្ខាចារមិយា សិខាប្បត្តភាវំ
វិភាវេន្តោ “ឯសា មេ ឧបេក្ខាចារមី” តិ នេសនំ និជ្ជាបេសិ។

ឥតាបិ មហាសត្តស្ស បឋមំ ទានចារមី នាមវិសេសតោ
សព្វវិភវបរិច្ឆាតោ “យេ កេចិ ឥមំ សរីរំ គហេត្វា យំកិញ្ចំ អត្តនោ ឥច្ឆិតំ
ករោន្ត” តិ អនបេក្ខតាវេន អត្តនោ អត្តការបរិច្ឆាតោ ច ទានចារមី,
ហីនាធិកស្ស សព្វស្ស អកត្តព្វស្ស អករណំ សីលចារមី, កាមស្សាទិមុខស្ស
គេហតោ និក្ខន្ធស្ស សតោ កាយេ អសុភសញ្ញានុព្រហ្មនា នេក្ខម្ភចារមី,
សម្ពោធិសម្ភារានំ ឧបការធម្មបរិគ្គហណោ តប្បដិបក្ខប្បហានេ ច កោសល្លំ
អរិបរិតតោ ធម្មសភាវចិន្តនា ច បញ្ញាចារមី, កាមវិតក្កាធិវិនោទនំ
ទុក្ខាធិវាសនវិរយញ្ចវិរយចារមី, សព្វាបិ អធិវាសនខន្តិ ខន្តិចារមី, វចីសច្ចំ
សមាទានាវិសំវាទនេន វិរតិសច្ចញ្ច សច្ចចារមី, អនវដ្ឋធម្ម
អចលសមាទានាធិជ្ជានំ អធិជ្ជានចារមី, អនោធិសោ សព្វសត្តេសុ
មេត្តានុទ្ទយភាវោ មេត្តាចារមី, ឧបេក្ខាចារមី បនស្ស យថាវុត្តវសេនេវ
វេទិតញ្ចាតិ ទស ចារមិយោ លព្ពន្ធា។ ឧបេក្ខាចារមី ចេត្ត អតិសយវតីតិ កត្វា
សាយេវ ទេសនំ អារុទ្ធា។ តថា ឥធម មហាសត្តស្ស មហន្តំ ភោគក្ខន្ធមហន្តញ្ច
ញាតិបរិវដ្តំ បហាយ មហាភិនិក្ខមនសទិសំ គេហតោ និក្ខមនំ, តថា
និក្ខមិត្វា លាភសក្ការំ ជិគុច្ឆតោ បរេសំ សម្ភារំ បរិហារិតុកាមស្ស
បព្ពដ្ឋាលីដ្ឋំ អគ្គហេត្វា ចិត្តេនេវ អនវសេសំ បព្ពដ្ឋាគុណោ អធិជ្ជហិត្វា
បរមសុខវិហារោ, បរមប្បិច្ឆតា, បរិវេកាភិរតិ, ឧបេក្ខណាធិប្បាយេន អត្តនោ
កាយជីវិតនិរេក្ខា, បរេហិ អត្តនោ ឧបរិ កតវិប្បការាធិវាសនំ,
ឧក្កំសគតសល្លេខវុត្តិ, ពោធិសម្ភារបដិបក្ខានំ កិលេសានំ តនុភាវេន
ឱណាសវានំវិយ បរេសំ ឧបការាបការេសុ និព្វិការភាវហេតុក្ខតេន សព្វត្ត
មជ្ឈត្តភាវេន សមុដ្ឋាបិតោ លោកធម្មហិ អនុបលេចោ, សព្វចារមីនំ
មុទ្ធក្ខតាយ ឧបេក្ខាចារមិយា សិខាប្បវត្តិតិ វេរមាទយោ គុណានុភាវា
វិភាវេតញ្ចាតិ។

មហាលោមបំរាសចរិយាវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឧបេក្ខាចារមី និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គស្ស អត្ថវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ឧទ្ទានកាថាវណ្ណានា

“យុធជញ្ញយោ”តិអាទិកា ឧទ្ទានកាថា។ តត្ថ ភិសេនាតិ ភិសាបទេសេន
មហាកញ្ចនចរិយំ (ចរិយា. ៣.៣៤ អាទយោ) ទស្សេតិ។ សោណានន្ទោតិ ឥមីនា
សោណាបណ្ឌិតចរិយំ (ចរិយា. ៣.៤២ អាទយោ) ទស្សេតិ។ តថា មូគបក្ខោតិ
មូគបក្ខាបទេសេន តេមិយបណ្ឌិតចរិយំ (ចរិយា. ៣.៤៨ អាទយោ) ទស្សេតិ។
ឧបេក្ខាចារមីសីសេន មហាលោមបំរាសចរិយំ (ចរិយា. ៣.១១៩ អាទយោ)
ទស្សេតិ។ អាសិ ឥតិ វុដ្ឋំ មហេសិនាតិ យថា, សារិបុត្ត, តុយ្ហំ ឯតរហិ ទេសិតំ,
ឥតិ ឯវំ ឥមីនាវិជានេន មហន្តានំ ធានចារមិអាទិនំ ពោធិសម្ភារានំ ឯសនតោ
មហេសិនា តទា ពោធិសត្តកូតេន មយា វុដ្ឋំ ចិណ្ណំ ចរិតំ បដិបន្នំ អាសិ
អហោសីតិ អត្ថោ។ ឥនានិ ចារមិបរិបូរណាវសេន ចិរកាលប្បវត្តិតំ ឥធ វុត្តំ
អវុត្តព្វា អត្ថនោ ធុក្ករកិរិយំ ឯកជ្ឈំ កត្វា យទត្ថំ សា បវត្តិតា, តព្វា
សន្នេហេនេវ ទស្សេតុំ “ឯវំ ពហុត្ថិធ”ន្តិ កាថមាហ។

តត្ថ ឯវន្តិ ឥមីនា វុត្តនយេន។ ពហុត្ថិធំ ធុក្កន្តិ អកិត្តិបណ្ឌិតាទិកាលេ
ការបណ្ឌាទិអាហារតាយ តព្វា យាចកស្ស ទត្វា អាហាររូបច្នេនាទិនា ច
ពហុវិធំ នានប្បការំ ធុក្កំ។ តថា កុរុរាជាទិកាលេ សក្កសម្បត្តិសទិសា
សម្បត្តិ ច ពហុត្ថិធា។ ភវាភវេតិ ខុទ្ទកេ ចេវ មហាន្តេ ច ភវេ។ ភវាភវេ វា
វុទ្ធិហានិយោ អនុភវិត្វា ពហុវិធមហិ ធុក្កេហិ អវិហញ្ញមាទោ ពហុវិធហិ ច
សម្បត្តិហិ អនាកឡិយមាទោ ចារមិបរិបូរណាបសុតោ ឯវំ ហុត្វា តទន្ទរូបំ

បដិបត្តិ បដិបន្នោ ឧត្តមំ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ សព្វញ្ញតំ បត្តោ, អធិគតោស្មីតិ
អត្ថោ។

ឥនានិ យាសំ ចារមីនំ បរិបូរណត្ថំ វសា ធុក្ករចរិយា ចិរំ បវត្តិតា, តាសំ
អនវសេសតោ បរិបុណ្ណការំ តេន ច បត្តព្ពជលស្ស អត្តនា អធិគតការំ
ធស្សេតុំ “ធិត្វា ធាតព្ពកំ ធានំ, សីលំ បូរេត្វា អសេសតោ” តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ធិត្វា ធាតព្ពកំ ធានន្តិ តថា អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ អភិសម្ពុជ្ឈិតុំ
អគ្គយានបដិបទំ បដិបន្នេន មហាពោធិសត្តេន ធាតព្ពំ ធម្មយ្យធម្មំ ពាហិរំ រដ្ឋាធិ
អព្ពន្ធពំ អត្ថបរិច្ឆាគោតិ បញ្ចា មហាបរិច្ឆាគបរិយោសានំ
ធានចារមិធានឧបចារមិធានបរមត្ថចារមិប្បកេទំ ធានំ អនវសេសតោ
សម្មាធិត្វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ អភិក្ខត្តិព្រាហ្មណកាលេ (ចរិយា. ១.១ អាធយោ; ជា.
១.១៣.៨៣ អាធយោ) សម្ពុត្តិព្រាហ្មណកាលេតិ (ចរិយា. ១.១១ អាធយោ; ជា.
១.១០.៣៩ អាធយោ) វរមាធិសុ ឥធម អាគតេសុ អនាគតេសុ ច
វិសម្ពុសេដ្ឋិកាលេ (ជា. ១.៤.១៥៧ អាធយោ) វេលាមកាលេតិ (អ. និ. ៩.២០)
វរមាធិសុបិ ធានចារមិយា មហាបុរិសស្ស បូរិសត្ថភារានំ បរិមាណំ នាម នត្តិ។
ឯកន្តេន បនស្ស សសបណ្ឌិតកាលេ -

“ភិក្ខាយ ឧបគតំ ទិស្វា, សកត្តានំ បរិច្ចដិ;

ធានេន មេ សមោ នត្តិ, វសា មេ ធានចារមី” តិ។ (ចរិយា. ១. តស្សុទ្ធាន)

-

វរំ អត្ថបរិច្ឆាគំ ករោន្តស្ស ធានចារមី បរមត្ថចារមី នាម ជាតា។ ឥតវេសុ បន
យថាវហំ ចារមិឧបចារមិយោ វេទិតញ្ច។

សីលំ បូរេត្វា អសេសតោតិ តថា អនវសេសតោ កាយិកោ សំវារេ,
វាចសិកោ សំវារេ, កាយិកវាចសិកោ សំវារេ, ឥន្ទ្រិយសំវារេ, ភោជនេ
មត្តញ្ញតា, សុវិសុទ្ធាជីវតាតិ ឯវមាធិកំ ពោធិសត្តសីលំ សម្មាទេន្តន
សីលចារមិសីលឧបចារមិសីលបរមត្តចារមិប្បភេទំ បូរេតតំ សត្តំ សីលំ
បូរេត្វា សម្មនេវ សម្មាទេត្វា។ ឥធាបិ សីលវនាគរាជកាលេ (ចរិយា. ២.១
អាទយោ; ជា. ១.១.៧២) ចម្បយ្យនាគរាជកាលេតិ (ចរិយា. ២.២០ អាទយោ; ជា.
១.១៥.២៤០ អាទយោ) ឯវមាធិសុ ឥធម អាគតេសុ, អនាគតេសុ ច
មហាកបិកាលេ (ចរិយា. ៣.៦៧ អាទយោ; ជា. ១.៧.៨៣ អាទយោ; ១.១៦.១៧៨
អាទយោ) ធន្តន្តកាលេតិ (ជា. ១.១៦.៩៧ អាទយោ) ឯវមាធិសុ មហាសត្តស្ស
សីលចារមិយា បូរិតត្តភារាវំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស
សន្និចាលកាលេ -

“សូលេហិ វិនិវិជ្ជន្តេ, កោដ្ឋយន្តេបិ សត្តិភិ;
ភោជបុត្តេ ន កុប្បាមិ, ឯសា មេ សីលចារមី”តិ។ (ចរិយា. ២.៩១) -

ឯវំ អត្តបរិច្ចាគំ ករោន្តស្ស សីលចារមី បរមត្តចារមី នាម ជាតា។ ឥតវេសុ
បន យថាវហំ ចារមិឧបចារមិយោ វេទិតញ្ញា។

នេក្ខម្មេ ចារមី គន្ធាតិ តថា តិវិធមបិ មហាភិនិក្ខមនេ ចារមី បរមុក្កំសំ
គន្ធា។ តត្ថ យុធស្សយកាលេ (ចរិយា. ៣.១ អាទយោ; ជា. ១.១១.៧៣ អាទយោ)
សោមនស្សកុមារកាលេតិ (ចរិយា. ៣.៧ អាទយោ; ជា. ១.១៥.២១១ អាទយោ)
ឯវមាធិសុ ឥធម អាគតេសុ, អនាគតេសុ ច ហត្ថិចាលកុមារកាលេ (ជា.
១.១៥.៣៣៧ អាទយោ) មយនេវកាលេតិ (ម. និ. ២.៣០៨ អាទយោ; ជា. ១.១.៩)
ឯវមាធិសុ មហាវដ្ឋំ បហាយ នេក្ខម្មេចារមិយា បូរិតត្តភារាវំ បរិមាណំ នាម
នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស ចូឡសុតសោមកាលេ -

“មហាវង្គ័ ហត្ថគតំ, ខេឡបិណ្ឌំវ ធខុយី;
ចជតោ ន ហោតិ លក្ខណំ, ឯសា មេ នេក្ខម្មចារមី” តិ។ (ធរ. ស. អដ្ឋ.
និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា);

ឯវំ និស្សន្តតាយ វង្គ័ ធខេត្វា និក្ខមន្តស្ស នេក្ខម្មចារមី បរមត្ថចារមី នាម
ជាតា។ ឥតវេសុ បន យថាវហំ ចារមីឧបចារមិយោ វេទិតញ្ច។

បណ្ឌិតេ បរិបុច្ឆិតាតិ កី កុសលំ កី អកុសលំ កី សាវ័ន្តំ កី
អនវដ្ឋន្តិអាទិនា កុសលាទិធម្មវិភាគំ កម្មកម្មជលវិភាគំ សត្តានំ
ឧបការាវហំ អនវដ្ឋកម្មាយតនសិប្បាយតនវិជ្ជាជ្ជាធានី បណ្ឌិតេ សប្បញ្ញោ
បរិបុច្ឆិតា។ ឯតេន បញ្ញាចារមី ធស្សេតិ។ តត្ថ វិជ្ជុបណ្ឌិតកាលេ (ជា.
២.២២.១៣៤៦ អាទយោ) មហាកោវិទ្ធិបណ្ឌិតកាលេ (ធិ. និ. ២.២៩៣ អាទយោ;
ចរិយា ១.៣៧ អាទយោ) កុដាលបណ្ឌិតកាលេ (ជា. ១.១.៧០)
អរកបណ្ឌិតកាលេ (ជា. ១.២.៣៧ អាទយោ) ពោធិបរិញ្ញាជកកាលេ
មហោសធិបណ្ឌិតកាលេតិ (ជា. ២.២២.៥៩០ អាទយោ) ឯវមាទីសុ
បញ្ញាចារមិយា ប្បិតត្ថភារាវនំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស
សេនកបណ្ឌិតកាលេ -

“បញ្ញាយ វិចិនន្តោហំ, ព្រាហ្មណំ មោចយី ធុទា;
បញ្ញាយ មេ សមោ នត្ថិ, ឯសា មេ បញ្ញាចារមី” តិ។ (ធរ. ស. អដ្ឋ.
និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) -

អន្តោកស្តុគតំ សប្បំ ធស្សេន្តស្ស បញ្ញាចារមី បរមត្ថចារមី នាម ជាតា។ វិវិយំ
កត្វាន ឧត្តមន្តិ សម្មាសម្ពោធិ ចាបេតុំ សមត្ថតាយ ឧត្តមំ បធានំ វិវិយន្តិ
វិវិធម្មិ វិវិយចារមី កត្វា ឧប្បាទេត្វា។ តត្ថ មហាសីលវរាជកាលេ (ជា.

១.១.៥១) បញ្ជាវុធកុមារកាលេ (ជា. ១.១.៥៥) មហាវាទិន្ទកាលេតិ (ជា. ១.១.៥៧) ឯវមាទីស្ស វិរិយចារមិយា បូរិតត្ថភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។
ឯកន្តេន បនស្ស មហាជនកកាលេ -

“អតីរទស្សី ជលមជ្ឈេ, ហតា សព្វេវ មាណុសា;
ចិត្តស្ស អញ្ញាថា នត្ថិ, ឯសា មេ វិរិយចារមី”តិ។ (ធន. ស. អដ្ឋ. និទានកថា;
ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) -

ឯវំ មហាសមុទ្ធំ តរន្តស្ស វិរិយចារមី បរមត្ថចារមី នាម ជាតា។

ខន្តិយា ចារមី គន្ធាតិ អធិវាសនខន្តិអាទិ ខន្តិបរមុក្កំសភាវំ ចាបេន្តោ
ខន្តិយា ចារមី បរមកោដិ គន្ធា, ខន្តិចារមី សម្មាទេត្វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ
មហាកមិកាលេ (ចរិយា. ៣.៦៧ អាទយោ; ជា. ១.៧.៨៣ អាទយោ)
មហីសរាជកាលេ (ជា. ១.៣.៨២ អាទយោ) វុរុមិគរាជកាលេ (ជា. ១.១៣.១១៧
អាទយោ) ធម្មនេវបុត្តកាលេតិ (ជា. ១.១១.២៦ អាទយោ) ឯវមាទីស្ស
ខន្តិចារមិយា បូរិតត្ថភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស
ខន្តិវាទិកាលេ -

“អចេតនំវ កោដ្ឋេន្តេ, តិល្លោន ជរសុនា មម៌;
កាសិរាជេ ន កុប្បាមិ, ឯសា មេ ខន្តិចារមី”តិ។ (ធន. ស. អដ្ឋ. និទានកថា;
ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) -

ឯវំ អចេតនភាវេនវិយ មហាទុក្ខំ អនុកវន្តស្ស ខន្តិចារមី បរមត្ថចារមី នាម
ជាតា។

កត្យា ទន្ទ្រមង្គលនិក្ខេប កុសលសមាទាននិក្ខេប តស្ស តស្ស
ចារមិសមាទានស្ស តទុបការកសមាទានស្ស ច អង្គនិក្ខេប តវំ អសិដិលំ
កត្យា, តំ តំ វតសមាទានំ អនិវត្តិការវេន អង្គនិក្ខេបាតិ អត្ថោ។ តត្ថ
ជោតិចាលកាលេ (ម. និ. ២.២៨២ អាទយោ) សរកង្កកាលេ (ជា. ២.១៧.៥០
អាទយោ) នេមិកាលេតិ (ចរិយា. ១.៤០ អាទយោ; ជា. ២.២២.៤២១ អាទយោ)
ឯវមាធិសុ អង្គនិក្ខេបចារមិយា បូរិតត្ថភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន
បនស្ស តេមិយកុមារកាលេ -

“មាតាបិតា ន មេ ទេស្ស, អត្តា មេ ន ច ទេស្សិយោ;
សត្តញ្ញាតំ បិយំ មយ្ហំ, តស្មា វតមង្គលា”ន្តិ។ (ចរិយា. ៣.៦៥) -

ឯវំ ជីវិតំ បរិច្ឆេទិត្យា វតំ អង្គនិក្ខេបស្ស អង្គនិក្ខេបចារមិ បរមត្ថចារមិ នាម
ជាតា។

សច្ចវាចានុក្ខិយាតិ សច្ចវាចំ អនុក្ខិក្ខា ជីវិតន្តរាយេបិ អនរិយវេហារំ
គ្វេរិយ ជិគុច្ឆន្តោ បរិហរិត្យា សត្តសោ អវិសំវាទិការំ វត្ថុត្យា។ តត្ថ
កបិរាជកាលេ (ចរិយា. ៣.៦៧ អាទយោ) សច្ចតាបសកាលេ មច្ឆរាជកាលេតិ
ឯវមាធិសុ សច្ចចារមិយា បូរិតត្ថភាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស
មហាសុតសោមកាលេ -

“សច្ចវាចំ អនុក្ខន្តោ, ចជិត្យា មម ជីវិតំ;
មោចេសី ឯកសតំ ខត្តិយេ, ឯសា មេ សច្ចចារមី”តិ។ (ធិ. ស. អដ្ឋ.
និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) -

ឯវំ ជីវិតំ ចជិត្យា សច្ចំ អនុក្ខន្តស្ស សច្ចចារមិ បរមត្ថចារមិ នាម ជាតា។

មេត្តាយ ចារមី គន្ធាតិ សត្តសត្តេសុ អនោធិសោ
ហិតុបសំហារលក្ខណាយ មេត្តាយ ចារមី បរមុក្កសតំ បត្វា។ តត្ថ
ចូឡធម្មចាលកាលេ (ជា. ១.៥.៤៤ អាធយោ) មហាសីលវរាជកាលេ (ជា.
១.១.៥១) សាមបណ្ឌិតកាលេតិ (ចរិយា. ៣.១១១ អាធយោ; ជា. ២.២២.២៩៦
អាធយោ) ឯវមាធិសុ មេត្តាចារមិយា បូរិតត្ថកាវានំ បរិមាណំ នាម នត្ថិ។
ឯកន្តេន បនស្ស សុវណ្ណសាមកាលេ -

“ន មំ កោចិ ឧត្តសតិ, នបិហំ កាយាមិ កស្សចិ;

មេត្តាពលេនុបត្ថន្ទោ, រមាមិ បវនេ តទា”តិ។ (ចរិយា. ៣.១១៣) -

ឯវំ ជីវិតម្យំ អនោលោកេត្វា មេត្តាយន្តស្ស មេត្តាចារមី បរមត្ថចារមី នាម
ជាតា។

សម្មាសាវរាមននេតិ សក្កច្ចំ បូជាសក្ការាទិនា សម្មាសនេ ឌីដ្ឋកនាទិនា
អវរាមនេ ច សត្តត្ថ លោកធម្មេ សមកោ សមចិត្តោ និព្វិកាវេ ហុត្វា ឧត្តមំ
អនុត្តរំ លព្ពញ្ញតំ អធិគតោស្មីតិ អត្ថោ។ តត្ថ មហាវានិទ្ទកាលេ (ជា.
១.១.៥៧) កាសិរាជកាលេ ខេមព្រាហ្មណកាលេ អដ្ឋិសេនបរិព្ពាជកកាលេតិ
(ជា. ១.៧.៥៤ អាធយោ) ឯវមាធិសុ ឧបេក្ខាចារមិយា បូរិតត្ថកាវានំ បរិមាណំ
នាម នត្ថិ។ ឯកន្តេន បនស្ស មហាលោមហំសកាលេ -

“សុសានេ សេយ្យំ កប្បេមិ, ធរដ្ឋិកំ ឧបនិធាយហំ;

តាមណ្ឌាលា ឧទាគន្ធា, រូបំ ទស្សេន្តិនប្បក”ន្តិ។ (ចរិយា. ៣.១១៩) -

ឯវំ តាមនារកេសុ ឌីដ្ឋកនាទិហិ ចេវ មាលាគន្ធបហារាទិហិ ច សុខទុក្ខំ
ឧប្បាទេន្តេសុបិ ឧបេក្ខំ អនតិវត្តន្តស្ស ឧបេក្ខាចារមី បរមត្ថចារមី នាម
ជាតា។ ៩តិ ភគវា -

“ឯវំ ពហុត្ថិធំ ទុក្ខំ, សម្មត្ថី ច ពហុត្ថិធា;
ភវាភវេ អនុភវិត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តម”ន្តិ។ -

សម្មាសម្ពោធិ អធិគន្ធី ឥមស្មី ភទ្ទកប្ប អត្តនា កតំ ទុក្ខាចរិយំ សន្នេហនេវ
វត្វា បុន -

“ធិត្វា ធាតព្ពកំ ធានំ, សីលំ បូរេត្វា អសេសតោ;
នេក្ខម្មេ ចារមី គន្ធា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

“បណ្ឌិតេ បរិបុច្ឆិត្វា, រីរិយំ កត្វាន មុត្តមំ;
ខន្តិយា ចារមី គន្ធា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

“កត្វា ធន្ធមធិដ្ឋានំ, សច្ចវាចានុក្ខិយ;
មេត្តាយ ចារមី គន្ធា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ។

“លាភាលាកេ យសាយសេ, សម្មាននាវមានេ;
សព្ពត្ថ សមកោ ហុត្វា, បត្តោ សម្ពោធិមុត្តម”ន្តិ។ -

អត្តនា សម្មនេវ បរិបូរិតា ធន ចារមិយោ ធស្សេតិ។

បក្ខិណ្ឌកកថា

ឥមស្មី បុន ឋានេ ឋត្វា មហាពោធិយានបដិបត្តិយំ ឧស្សហជាតានំ
កុលបុត្តានំ ពោធិសម្ពាវេសុ នាធម្មការកោសល្លត្ថំ សព្ពចារមីសុ
បក្ខិណ្ឌកកថា កថេតព្ពា។

តត្រិទំ បញ្ចកម្មំ - កា បនេតា ចារមិយោ? កេនជ្ឈេន ចារមិយោ? កតិវិធា
ចេតា? កោ តាសំ កមោ? កានិ លក្ខណាវសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋានានិ? កោ

បច្ចុយោ? កោ សំកិលេសោ? កី វេទានំ? កោ បដិបក្ខោ? កា បដិបត្តិ? កោ
វិភាគោ? កោ សង្កហោ? កោ សម្មាទទូចាយោ? កិត្តកេន កាលេន
សម្មាទទំ? កោ អានិសំសោ? កី ចេតាសំ ជលន្តិ?

តត្រិទំវិស្សជ្ជនំ - កា បនេតា ចារមិយោតិ? តណ្ហាមានទិដ្ឋិហិ
អនុបហតា ករុណ្ហាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតា ធានាធម្មោ គុណា ចារមិយោ។

កេនជ្ជេន ចារមិយោតិ? ធានសីលាទិគុណាវិសេសយោគេន សត្តត្ថមតាយ
បរមា មហាសត្តា ពោធិសត្តា, តេសំ ភាវោ កម្មំ វា ចារមី, ធានាទិកិរិយា។ អថ
វា បរតីតិ បរមោ, ធានាទិគុណានំ បូរកោ ចាលកោ ចាតិ ពោធិសត្តោ,
បរមស្ស អយំ, បរមស្ស វា ភាវោ, កម្មំ វា ចារមី, ធានាទិកិរិយា។ អថ វា បរំ
សត្តំ អត្តនិ មវតិ ពន្ធតិ គុណាវិសេសយោគេន, បរំ វា អធិកតវំ មជ្ឈតិ សុដ្ឋតិ
សំកិលេសមលតោ, បរំ វា សេដ្ឋំ និព្វានំវិសេសេន មយតិ គច្ឆតិ, បរំ វា លោកំ
បមាណភូតេន ញ្ញាណាវិសេសេន ឥធលោកំវិយ មុនាតិ បរិច្ឆន្ទតិ, បរំ វា
អតិវិយ សីលាទិគុណាគណំ អត្តនោ សន្តានេ មិនោតិ បក្ខិបតិ, បរំ វា
អត្តភូតតោ ធម្មកាយតោ អញ្ញំ បដិបក្ខំ វា តទនត្ថកវំ កិលេសចោរគណំ
មិនាតិ ហីសតីតិ បរមោ, មហាសត្តោ។ បរមស្ស អយន្តិអាទិ វុត្តនយេន
យោជេតព្ពំ។ ចារេ វា និព្វានេ មជ្ឈតិ សុដ្ឋតិ សត្តេ ច សោធនតិ, តត្ថ វា សត្តេ
មវតិ ពន្ធតិ យោជេតិ, តំ វា មយតិ គច្ឆតិ គមេតិ ច, មុនាតិ វា តំ យាថាវតោ,
តត្ថ វា សត្តេ មិនោតិ បក្ខិបតិ, កិលេសារយោ វា សត្តានំ តត្ថ មិនាតិ
ហីសតីតិ ចារមី, មហាបុរិសោ។ តស្ស ភាវោ កម្មំ វា ចារមិតា,
ធានាទិកិរិយា។ ឥមិនា នយេន ចារមីសទ្ធត្ថោ វេទិតព្ពោ។

កតិវិធាតិ? សង្ខេបតោ ធនវិធា។ តា បន ចាឡិយំ សរុបតោ
អាគតាយេវ។ យថាហ -

“វិចិត្តនោ តទា ធន្តិ, បឋមំ ទានចារមី;

បុព្វកេហិ មហេសីហិ, អនុចិណ្ណំ មហាបថ”ន្តិ។ (ពុ. វ. ២.១១៦) -

អាទិ។ យថា ចាហ - “កតិ នុ ខោ, ភន្តេ, ពុទ្ធការកា ធម្មា? ធន ខោ, សារិបុត្ត, ពុទ្ធការកា ធម្មា។ កតមេ ធន? ទានំ ខោ, សារិបុត្ត, ពុទ្ធការកោ ធម្មា, សីលំ, នេក្ខម្ភំ, បញ្ញា, វីរីយំ, ខន្តិ, សច្ចំ, អធិដ្ឋានំ, មេត្តា, ឧបេក្ខា ពុទ្ធការកោ ធម្មា។ ឥមេ ខោ, សារិបុត្ត, ធន ពុទ្ធការកា ធម្មា”តិ។ ឥទមវោច ភគវា, ឥទំ វត្ថា សុគតោ អថាបរំ ឯតទវោច សត្តា -

“ទានំ សីលញ្ច នេក្ខម្ភំ, បញ្ញា វីរីយេន បញ្ចមំ;

ខន្តិ សច្ចមធិដ្ឋានំ, មេត្តុបេក្ខាតិ តេ ធនា”តិ។ (ពុ. វ. ១.៧៦ ថោកំ វិសធិសំ);

កេចិ បន “ធម្មិធា”តិ វទន្តិ។ តំ ឯតាសំ សង្កហវសេន វុត្តំ។ សោ បន សង្កហោ បរតោ អារិ ភវិស្សតិ។

កោ តាសំ កមោតិ? ឯតុ កមោតិ ទេសនាគ្គមោ, សោ ច

បឋមសមាទានហេតុកោ, សមាទានំ បរិចយហេតុកំ, ឥតិ យថា អាទិម្ហិ បរិចិត្តា សមាទិដ្ឋា ច, តថា ទេសិតា។ តត្ថ ទានំ សីលស្ស ពហូបការំ សុករញ្ញាតិ តំ អាទិម្ហិ វុត្តំ។ ទានំ សីលបរិក្ខហិតំ មហាប្បលំ ហោតិ មហានិសំសន្តិ ទានានន្តរំ សីលំ វុត្តំ។ សីលំ នេក្ខម្ភបរិក្ខហិតំ, នេក្ខម្ភ បញ្ញាបរិក្ខហិតំ, បញ្ញា វីរីយបរិក្ខហិតា, វីរីយំ ខន្តិបរិក្ខហិតំ, ខន្តិ សច្ចបរិក្ខហិតា, សច្ចំ អធិដ្ឋានបរិក្ខហិតំ, អធិដ្ឋានំ មេត្តាបរិក្ខហិតំ, មេត្តា ឧបេក្ខាបរិក្ខហិតា មហាប្បលា ហោតិ មហានិសំសាតិ មេត្តានន្តរមុបេក្ខា វុត្តា។ ឧបេក្ខា បន ករុណាបរិក្ខហិតា ករុណា ច ឧបេក្ខាបរិក្ខហិតាតិ

វេទិតញ្ចា។ “កង់ បន មហាការុណិកា ពោធិសត្តា សត្តសុ ឧបេក្ខកា
ហោន្តី”តិ? “ឧបេក្ខិតតព្ពយុត្តសុ កញ្ចា កាលំ ឧបេក្ខកា ហោន្តី, ន បន សព្ពត្ត
សព្ពនា ចា”តិ កេចិ។ អបរេ បន - “ន សត្តសុ ឧបេក្ខកា, សត្តកតេសុ បន
វិប្បកាវេសុ ឧបេក្ខកា ហោន្តី”តិ។

អបរោ នយោ - បច្ឆវជនេសុបិ បវត្តិយា សព្ពសត្តសាធារណត្តា
អប្បជលត្តា សុករត្តា ច អាទិម្ហំ ទានំ វុត្តំ។ សីលេន
ធាយកបដិក្កាហកសុទ្ធិតោ បរាទុគ្គហំ វត្ថា បរិបិដ្ឋានិវត្តិវចនតោ កិរិយធម្មំ
វត្ថា អកិរិយធម្មវចនតោ ភោគសម្បត្តិហេតុំ វត្ថា ភវសម្បត្តិហេតុវចនតោ
ច ទានស្ស អនន្តំ សីលំ វុត្តំ។ នេក្ខម្ពន សីលសម្បត្តិសិទ្ធិតោ
កាយវិចិត្តចរិតំ វត្ថា មនោសុចរិតវចនតោ វិសុទ្ធសីលស្ស សុខេនេវ
ឈានសមិជ្ឈនតោ កម្មាបរាធម្មហានេន បយោគសុទ្ធិវត្ថា
កិលេសាបរាធម្មហានេន អាសយសុទ្ធិវចនតោ វីតិក្កមប្បហានេន ចិត្តស្ស
បរិយុដ្ឋានប្បហានវចនតោ ច សីលស្ស អនន្តំ នេក្ខម្ពំ វុត្តំ។ បញ្ញាយ
នេក្ខម្ពស្ស សិទ្ធិបរិសុទ្ធិតោ ឈានភាវេន បញ្ញាភាវវចនតោ
“សមាធិបទដ្ឋានា ហិ បញ្ញា, បញ្ញាបច្ចុបដ្ឋានោ ច សមាធិ”។ សមថនិមិត្តំ វត្ថា
ឧបេក្ខានិមិត្តវចនតោ បរហិតជ្ឈានេន
បរហិតករណ្ឌចាយកោសល្យវចនតោ ច នេក្ខម្ពស្ស អនន្តំ បញ្ញា វុត្តា។
វីរិយារម្មេន បញ្ញាកិច្ចសិទ្ធិតោ សត្តសុញ្ញតាធម្មនិដ្ឋានក្ខន្ធិ វត្ថា សត្តហិតាយ
អារម្ភស្ស អច្ចរិយតាវចនតោ ឧបេក្ខានិមិត្តំ វត្ថា បគ្គហានិមិត្តវចនតោ
និសម្មការិតំ វត្ថា ឧដ្ឋានវចនតោ ច “និសម្មការិនោ ហិ ឧដ្ឋានំ
ជលវិសេសមាវហិត”តិ បញ្ញាយ អនន្តំ វីរិយំ វុត្តំ។

វិរិយេន តិទិត្តាសិទ្ធិតោ “វិរិយវា ហិ អារទ្ធវិរិយត្តា សត្តសម្ពាទេហិ ឧបនីតំ
ទុក្ខំ អភិកុយ្យវិហរតិ”។ វិរិយស្ស តិទិត្តាលដ្ឋានភាវតោ “វិរិយវតោ ហិ
តិទិត្តា សោភតិ”។ បគ្គហនិមិត្តំ វត្ថា សមថនិមិត្តវចនតោ អដ្ឋារម្ពេន
ឧទ្ធច្ចទោសប្បហានវចនតោ “ធម្មនិដ្ឋានក្ខន្ធិយា ហិ ឧទ្ធច្ចទោសោ បហីយតិ”។
វិរិយវតោ សាតច្ចករណវចនតោ “ខន្តិពហុលោ ហិ អនុទ្ធតោ សាតច្ចការី
ហោតិ”។ អប្បមាទវតោ បរហិតកិរិយារម្ពេ បច្ចុបការតណ្ហាភាវវចនតោ
“យាថាវតោ ធម្មនិដ្ឋានេ ហិ សតិ តណ្ហា ន ហោតិ”។ បរហិតារម្ពេ បរមេបិ
បរកតទុក្ខសហនតាវចនតោ ច វិរិយស្ស អនន្តំ ខន្តិវុត្តា។ សច្ចេន ខន្តិយា
ចិរាធិជ្ជានតោ អបការីនោ អបការខន្តិវុត្តា តទុបការករណេ
អវិសំវាទវចនតោ ខន្តិយា អបវាទវាចារិកម្មនេន ភូតវាទិតាយ
អវិជហានវចនតោ សត្តសុញ្ញតាធម្មនិដ្ឋានក្ខន្ធិវុត្តា
តទុបព្រហិតញ្ញាណសច្ចវចនតោ ច ខន្តិយា អនន្តំ សច្ចំ វុត្តំ។

អធិជ្ជានេន សច្ចសិទ្ធិតោ “អចលាធិជ្ជានស្ស ហិ វិរតិ សិដ្ឋតិ”។ អវិសំវាទិតំ
វត្ថា តត្ថ អចលភាវវចនតោ “សច្ចសន្នោ ហិ ធានាទីសុ បដិញ្ញានុវបំ និច្ចលោវ
បវត្តតិ”។ ញ្ញាណសច្ចំ វត្ថា សម្ពាទេសុ បវត្តិនិដ្ឋាបនវចនតោ
“យថាភូតញ្ញាណវា ហិ ពោធិសម្ពាទេ អធិជ្ជាតិ, តេ ច និដ្ឋាបេតិ បដិបក្ខេហិ
អកម្មិយភាវតោ”តិ សច្ចស្ស អនន្តំ អធិជ្ជានំ វុត្តំ។ មេត្តាយ
បរហិតករណសមាធានាធិជ្ជានសិទ្ធិតោ អធិជ្ជានំ វត្ថា
ហិតូបសំហារវចនតោ “ពោធិសម្ពាទេ ហិ អធិតិដ្ឋមាទោ មេត្តាវិហារី ហោតិ”។
អចលាធិជ្ជានស្ស សមាធានាវិកោបនេន សមាធានសម្ពវតោ ច អធិជ្ជានស្ស
អនន្តំ មេត្តា វុត្តា។ ឧបេក្ខាយ មេត្តាវិសុទ្ធិតោ សត្តេសុ ហិតូបសំហារំ វត្ថា
តទុបរាជេសុ ឧទាសីនតាវចនតោ មេត្តាភាវនំ វត្ថា តន្តិស្សន្ទភាវនាវចនតោ

ហិតកាមសត្តេបិ ឧបេក្ខកោតិ អច្ឆរិយគុណតាវចនតោ ច មេត្តាយ អនន្តរំ
ឧបេក្ខាវុត្តាតិ វេមេតាសំ កមោ វេទិតញោ។

កានិលក្ខណាសបច្ចុបដ្ឋានបទដ្ឋាននីតិ វត្ថុ អវិសេសេន តាវ សញ្ញាបិ
ចារមិយោ បរាទុគ្គហលក្ខណា, បរេសំ ឧបការករណាសា, អវិកម្មនរសា វា,
ហិតេសិតាបច្ចុបដ្ឋាន, ពុទ្ធត្ថបច្ចុបដ្ឋាន វា, មហាករុណាបទដ្ឋាន,
ករុណាចាយកោសល្យបទដ្ឋាន វា។

វិសេសេន បន យស្មា ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតា
អត្ថបករណាបរិច្ចាគចេតនា ធានាចារមិតា, ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ
កាយវិចិត្រចរិតំ អត្ថតោ អកត្តញ្ញវិរតិកត្តញ្ញករណាចេតនាធម្មោ ច
សីលចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ អាទិនវនស្សនបុព្វន្តមោ
កាមភវេហិ និក្ខមនចិត្តប្បុរោ នេក្ខម្មចារមិតា,
ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ ធម្មានំ សាមញ្ញវិសេសលក្ខណាវពោធា
បញ្ញាចារមិតា។ ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ កាយចិត្តេហិ
បរហិតារម្មោ វិរយចារមិតា, ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ
សត្តសង្ខារបរាធសហនំ អនោសប្បដានោ តទាការប្បវត្តចិត្តប្បុរោ
ឧត្តិចារមិតា, ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ វិរតិចេតនាទិភេទំ អវិសំវាទនំ
សច្ចចារមិតា, ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតំ អចលសមាធានាធិដ្ឋានំ
តទាការប្បវត្តោ ចិត្តប្បុរោ អធិដ្ឋានចារមិតា,
ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតោ លោកស្ស ហិតសុខុបសំហារោ អត្ថតោ
អព្យាចាធា មេត្តាចារមិតា, ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតា
អនុនយបដិយវិទ្ធីសនី ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ សត្តសង្ខារេសុ សមប្បវត្តិ
ឧបេក្ខាចារមិតា។

តស៊ូ បរិច្ចាគលក្ខណៈ **ធានាថាមី**, ឆ្ងាយឆ្ងាយ លោកវិទ្យុសន្តរសា,
អនាសត្តិបច្ចុប្បដ្ឋានា, ភវិកាវសម្បត្តិបច្ចុប្បដ្ឋានា វា, បរិច្ចទិតត្ថវត្ថុបទដ្ឋានា។
សីលនលក្ខណៈ **សីលថាមី**, សមាធានលក្ខណៈ បតិជ្ជានលក្ខណៈ ចាតិ
វុត្តំ ហោតិ។ ឧស្ស័យវិទ្យុសន្តរសា, អនវជ្ជវសា វា, សោចយ្យបច្ចុប្បដ្ឋានា,
ហិរេត្ថប្បបទដ្ឋានា។ កាមតោ ច ភវតោ ច និក្ខមនលក្ខណៈ **នេក្ខម្មថាមី**,
តទាទីនវិការវន្តរសា, តតោ វេទិមុខការបច្ចុប្បដ្ឋានា, សំវេគបទដ្ឋានា។
យថាសភាវបដិវេធនលក្ខណៈ **បញ្ញាថាមី**, អក្ខលិតបដិវេធនលក្ខណៈ វា
កុសលិស្សាសឱត្តឧសុបដិវេធនាវិយ, វិសយោភាសន្តរសា បទីចោវិយ,
អសម្មោហបច្ចុប្បដ្ឋានា អវញ្ញតតសុនេសិកោវិយ, សមាធិបទដ្ឋានា,
ចតុសច្ចុប្បទដ្ឋានា វា។ ឧស្សាហលក្ខណៈ **វិរិយថាមី**, ឧបត្ថម្ភន្តរសា,
អសំសីទនបច្ចុប្បដ្ឋានា, វិរិយាម្ពវត្ថុបទដ្ឋានា, សំវេគបទដ្ឋានា វា។
ខមនលក្ខណៈ **ខន្តិថាមី**, ឥដ្ឋានិដ្ឋសហន្តរសា, អធិវាសនបច្ចុប្បដ្ឋានា,
អវិរោធថបច្ចុប្បដ្ឋានា វា, យថាភូតទស្សនបទដ្ឋានា។ អវិសំវាទនលក្ខណៈ
សច្ចថាមី, យថាសភាវិការវន្តរសា, សាធុតាបច្ចុប្បដ្ឋានា, សោវច្ចុប្បទដ្ឋានា។
ពោធិសម្ពាវេសុ អធិដ្ឋានលក្ខណៈ **អធិដ្ឋានថាមី**, តេសំ បដិបក្ខាភិក្ខវន្តរសា,
តត្ថ អចលតាបច្ចុប្បដ្ឋានា, ពោធិសម្ពាវបទដ្ឋានា។ ហិតាការប្បវត្តិលក្ខណៈ
មេត្តាថាមី, ហិតូបសំហារវន្តរសា, អាហាតវិនយន្តរសា វា,
សោម្មការបច្ចុប្បដ្ឋានា, សត្តានំ មនាបការទស្សនបទដ្ឋានា។
មជ្ឈត្តាការប្បវត្តិលក្ខណៈ **ឧបេក្ខាថាមី**, សមភាវទស្សន្តរសា,
បដិយានុនយវ្យុបសមបច្ចុប្បដ្ឋានា, កម្មស្សកតាបច្ចុវេក្ខណាបទដ្ឋានា។

ឯត្ថ ច ករុណ្ណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតតា ធានាទីនំ
បរិច្ចាគាទីលក្ខណៈស្ស វិសេសនភាវេន វត្ថុញ្ចា។

ករុណាចាយកោសល្យបរិគ្គហិតានិ ហិ ធានាធិនិ ពោធិសត្តសន្តានេ បវត្តានិ
ធានាធិចារមិយោ នាម ហោត្តិ។

កោ បច្ចយេតិ? អភិនិហារោ តាវ ចារមីនំ បច្ចយោ។ យោ ហិ អយំ -

“មនុស្សត្ថំ លិង្គសម្បត្តិ, ហេតុ សត្តារទស្សនំ;

បព្ពដ្ឋា គុណសម្បត្តិ, អធិការោ ច ធនុតា;

អដ្ឋធម្មសមោធានា, អភិនិហារោ សមិជ្ឈតិ”តិ។ (ពុ. វ. ២.៥៩) -

ឯវុំ វុត្តោ អដ្ឋធម្មសមោធានសម្មាធិតោ “តិល្លោកា តារេយ្យំ មុត្តោ មោចេយ្យំ
ធន្តោ ធមេយ្យំ សន្តោ សមេយ្យំ អស្សត្តោ អស្សសេយ្យំ បរិនិព្វតោ
បរិនិព្វាបេយ្យំ សុទ្ធោ សោធមេយ្យំ ពុទ្ធោ ពោធមេយ្យំ”ន្តិអាធិនយប្បវត្តោ
អភិនិហារោ។ សោ អវិសេសេន សព្វចារមីនំ បច្ចយោ។ តប្បវត្តិយា ហិ ឧទ្ធុ
ចារមីនំ បរិចយុបជ្ជានសមាធានាធិជ្ជាននិប្បត្តិយោ មហាបុរិសានំ សម្ពវត្តិ។

តត្ថ មនុស្សត្ថនិ មនុស្សត្ថភារោ។ មនុស្សត្ថភារេយេវ ហិ វត្វា ពុទ្ធត្ថំ
បត្តន្តស្ស បត្តនា សមិជ្ឈតិ, ន នាគសុបណ្ណាធិជាតិសុ វិតស្ស។ កស្មាតិ ចេ?
ពុទ្ធភាវស្ស អនុប្បវិកភាវតោ។

លិង្គសម្បត្តិ មនុស្សត្ថភារេ វិតស្សាបិ បុរិសស្សេវ បត្តនា សមិជ្ឈតិ, ន
ឥត្តិយា ន បណ្ណាកនប្បុសកឧកតោព្យញ្ញនកានំ វា សមិជ្ឈតិ។ កស្មាតិ ចេ?
យថាវុត្តការណតោ លក្ខណាចារិប្បិយា អភាវតោ ច។ វុត្តព្ភោតំ -
“អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខុវេ, អនវកាសោ, យំ ឥត្តិ អរហំ អស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ (អ.
និ. ១.២៧៩; វិភ. ៨០៩) វិត្តារោ។ តស្មា មនុស្សជាតិកស្សាបិ ឥត្តិលិង្គ វិតស្ស
បណ្ណាកាធិនំ វា បត្តនា ន សមិជ្ឈតិ។

ហេតុតិ ឧបនិស្សយសម្បត្តិ។ មនុស្សបុរិសស្សាបិ ហិ
ឧបនិស្សយសម្បត្តិស្សេវ ហេតុសម្បត្តិយា បត្តនា សមិជ្ឈតិ, ន ឥតរស្ស។

សត្តារទស្សនន្តិ សត្តសម្មាសម្ពុទ្ធិភារោ។ ធរមានកតុទ្ធស្សេវ ហិ សន្តិកេ
បត្តន្តស្ស បត្តនា សមិជ្ឈតិ, បរិនិព្វតេ បន ភកវតិ ចេតិយស្ស សន្តិកេ វា
ពោធិមូលេ វា បដិមាយ វា បច្ឆេកតុទ្ធតុទ្ធសារកានំ វា សន្តិកេ បត្តនា ន
សមិជ្ឈតិ។ កស្មា? អធិការស្ស ពលវភាវភាវតោ។ ពុទ្ធានំ ឯវ បន សន្តិកេ
បត្តនា សមិជ្ឈតិ, អជ្ឈាសយស្ស ឧទ្យានភាវេន តទទិការស្ស
ពលវភាវបត្តិតោ។

បព្ពដ្ឋាតិ ពុទ្ធស្ស ភកវតោ សន្តិកេ បត្តន្តស្សាបិ កម្មកិរិយវាទីសុ
តាបសេសុ វា ភិក្ខុសុ វា បព្ពជិតស្សេវ បត្តនា សមិជ្ឈតិ, នោ គិហិលិដ្ឋេ
បិតស្ស។ កស្មា? ពុទ្ធភាវស្ស អនុនុច្ឆរិកភាវតោ។ បព្ពជិតា ឯវ ហិ
មហាពោធិសត្តា សម្មាសម្ពោធិ អធិគច្ឆន្តិ, ន គហជ្ជក្ខតា, តស្មា
បណិធានកាលេ ច បព្ពដ្ឋាលិដ្ឋំ ឯវ ហិ យុត្តរូបំ កិញ្ច
គុណសម្បត្តិអធិជ្ជានភាវតោ។

គុណសម្បត្តិ អភិញ្ញាទិគុណសម្បទា។ បព្ពជិតស្សាបិ ហិ
អជ្ឈសមាបត្តិលាភិនោ បញ្ចាភិញ្ញស្សេវ បត្តនា សមិជ្ឈតិ, ន
យថាវុត្តគុណសម្បត្តិយា វិវហិតស្ស។ កស្មា? ចារមិបវិចយស្ស
អសមត្ថភាវតោ, ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា អភិញ្ញាសម្បត្តិយា ច សមន្នាគតត្តា
មហាបុរិសា កតាភិនិហារា សយមេវ ចារមី បរិចេតុំ សមត្តា ហោន្តិ។

អធិការពេទ្យ អធិការ ឧបការពារ។ យថាវុត្តគុណសម្បជ្ជោបិ ហិ យោ
អត្ថនោ ជីវិតម្យី ពុទ្ធានំ បរិច្ឆេទិកា តស្មី កាលេ អធិកំ ឧបការំ ករោតិ,
តស្សេវ អភិនិហារោ សមិជ្ឈតិ, ន ឥតវស្ស។

ធនូតាតិ កត្តកាមតាកុសលជ្ជោ។ យស្ស ហិ
យថាវុត្តធម្មសមន្មាគតស្ស ពុទ្ធការកធម្មានំ អត្ថាយ មហោន្តោ ធនោ មហាតិ
បត្តនា មហាតិ កត្តកាមតា អត្ថិ, តស្សេវ សមិជ្ឈតិ, ន ឥតវស្ស។

តត្រិទំ ធនូមហាន្តតាយ ឱបម្មំ - យោ សកលចក្កវាឡំ គព្ពំ ឯកោធិក្ខតំ
អត្ថនោ ពាហុពលេនេវ ឧត្តរិក្ខា ចារំ គន្ធី សមត្ថោ, សោ ពុទ្ធតំ ចាបុណ្ហាតិ
សុត្វា តំ ធុក្ករតោ អធិបាណោ “អហំ តំ ឧត្តរិក្ខា ចារំ គមិស្សមី” តិ ធនូជាតោ
ហោតិ, ន តត្ថ សង្គោចំ អាបជ្ជតិ។ តថា យោ សកលចក្កវាឡំ វីតច្ចិកានំ
វិគតជូមាណំ អដ្ឋារាណំ បូរំ ចាទេហិ អក្កមន្តោ អតិក្កមិក្ខា បរភាគំ ចាបុណ្ហាតុ
សមត្ថោ... បេ... ន តត្ថ សង្គោចំ អាបជ្ជតិ។ តថា យោ សកលចក្កវាឡំ
សត្តិសូលេហិ សុនិសិតជេលេហិ និរន្តរំ អាភិណ្ណំ ចាទេហិ អក្កមន្តោ
អតិក្កមិក្ខា... បេ... ន តត្ថ សង្គោចំ អាបជ្ជតិ។ តថា យោ សកលចក្កវាឡំ និរន្តរំ
យនវេឡុ គុម្ភសញ្ញន្តំ កណ្តាកលតារំ នគហនំ វិនិវ័ជ្ជិក្ខា បរភាគំ គន្ធី
សមត្ថោ... បេ... ន តត្ថ សង្គោចំ អាបជ្ជតិ។ តថា យោ “ចត្តារិ អសង្ខ័យ្យានិ
សតសហស្សញ្ច កប្បេ និរយេ បច្ចិក្ខា ពុទ្ធតំ បត្តព្ព” តិ សុត្វា តំ ធុក្ករតោ
អធិបាណោ “អហំ តត្ថ បច្ចិក្ខា ពុទ្ធតំ ចាបុណ្ហាស្សមី” តិ ធនូជាតោ ហោតិ, ន
តត្ថ សង្គោចំ អាបជ្ជតិ តិ ឯវមាទិនា នយេន ឯត្ថ ធនូស្ស មហាន្តការោ
វេទិតញោ។

ឯវំ អដ្ឋង្គសមន្មាគតោ បនាយំ អភិនិហារោ អត្ថតោ តេសំ អដ្ឋង្គំ អដ្ឋានំ
សមោធានេន តថាបវត្តោ ចិត្តប្បាទោតិ វេទិតញោ។ សោ សម្មនេវ

សម្មាសម្ពោធិយា បណិធានលក្ខណៈ។ “អហោ វតាហំ អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ
អភិសម្ពុជ្ឈយ្យំ, សត្តសត្តានំ ហិតសុខំ និច្ឆាទេយ្យ” ឆ្លើយវិចិត្រគោតមោ, ពោធិសម្ពុជ្ឈហេតុការៈបច្ចុប្បន្នានោ, មហាករុណាបទដ្ឋានោ,
ឧបនិស្សយសម្បត្តិបទដ្ឋានោ វា។ អចិន្តេយ្យំ ពុទ្ធក្ខមី អបរិមាណំ
សត្តលោកហិតញ្ច អារត្ត បវត្តិយា សត្តពុទ្ធការកធម្មមូលត្វតោ
បរមភទ្ទកោ បរមកល្យាណោ អបរិមេយ្យប្បភារោ បុញ្ញវិសេសោតិ ទដ្ឋញ្ចោ។

យស្ស ច ឧប្បត្តិយា សហោវ មហាបុរិសោ មហាពោធិយានបដិបត្តិ
ឌីតិណ្ណោ នាម ហោតិ និយតការៈសមធិកមនតោ តតោ អនិវត្តនសភាវត្តា
ពោធិសត្តោតិ សមញ្ញំ បដិលភតិ, សត្តភារេន សម្មាសម្ពោធិយំ
សមាសត្តមានសតា ពោធិសម្ពុជ្ឈសិក្ខាសមត្ថតា ចស្ស សន្តិដ្ឋតិ។
យថាវុត្តាភិទីហារសមិជ្ឈនេន ហិ មហាបុរិសា
សត្តញ្ញតញ្ញាណាធិកមនបុព្វលីដ្ឋេន សយម្ពញ្ញាណោន សម្មទេវ
សត្តចារមិយោ បរិចិនិត្វា សមាធាយ អនុក្កមេន បរិបូរេន្តិ។ តថា
កតមហាភិទីហារោ ហិ សុមេធបណ្ឌិតោ បដិបន្និ។ យថាហ -

“ហន្ត ពុទ្ធករេ ធម្មេ, វិចិនាមិ ឥតោ ចិតោ;
ឧទ្ធី អនោ ទស ទិសា, យាវតា ធម្មធាតុយា;
វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិ, បឋមំ ទានចារមិ” ឆ្លើយ (ពុ. វិ. ២.១១៥-១១៦) -

វិត្តារោ។ តស្ស ច អភិទីហារស្ស ចត្តារោ បច្ចុយា ចត្តារោ ហេតុ ចត្តារិ ច
ពាលានិ វេទិតញ្ញានិ។

តត្ថ កតមេ ចត្តារោ បច្ចុយា? ឥធម មហាបុរិសោ បស្សតិ តថាគតំ មហតា
ពុទ្ធានុភារេន អច្ឆរិយពុតំ ចាដិហារិយំ ករោន្តំ។ តស្ស តំ និស្សាយ តំ អារម្មណំ

កត្វា មហាពោធិយំ ចិត្តំ សន្តិជ្ជតិ - “មហានុភាវា វតាយំ ធម្មធាតុ, យស្សា
សុប្បដិវុទ្ធត្តា ភគវា វេ អច្ឆរិយពុតធម្មា អចិន្តេយ្យានុភាវោ ចា”តិ។ សោ
តមេវ មហានុភាវទស្សនំ និស្សាយ តំ បច្ចយំ កត្វា សម្ពោធិយំ អធិមុច្ឆន្តោ
តត្ថ ចិត្តំ វេបេតិ។ អយំ បឋមោ បច្ចយោ មហាភិដិហារាយ។

ន ហោវ ខោ បស្សតិ តថាគតស្ស យថាវុត្តំ មហានុភាវតំ, អបិ ច ខោ
សុណាតិ “ឯទិសោ ច ឯទិសោ ច ភគវា”តិ។ សោ តំ និស្សាយ តំ បច្ចយំ កត្វា
សម្ពោធិយំ អធិមុច្ឆន្តោ តត្ថ ចិត្តំ វេបេតិ។ អយំ ទុតិយោ បច្ចយោ
មហាភិដិហារាយ។

ន ហោវ ខោ បស្សតិ តថាគតស្ស យថាវុត្តំ មហានុភាវតំ, នបិ តំ បរតោ
សុណាតិ, អបិ ច ខោ តថាគតស្ស ធម្មំ នេសេន្តស្ស “ទិសពលសមន្នាគតោ,
ភិក្ខុវេ, តថាគតោ”តិអាទិនា (សំ. និ. ២.២១-២២) ពុទ្ធានុភាវបដិសំយុត្តំ ធម្មំ
សុណាតិ។ សោ តំ និស្សាយ តំ បច្ចយំ កត្វា សម្ពោធិយំ អធិមុច្ឆន្តោ តត្ថ ចិត្តំ
វេបេតិ។ អយំ តតិយោ បច្ចយោ មហាភិដិហារាយ។

ន ហោវ ខោ បស្សតិ តថាគតស្ស យថាវុត្តំ មហានុភាវតំ, នបិ តំ បរតោ
សុណាតិ, នបិ តថាគតស្ស ធម្មំ សុណាតិ, អបិ ច ខោ ឧទ្យាវជ្ឈាសយោ
កល្យាណាធិមុត្តិកោ “អហមេតំ ពុទ្ធវិសំ ពុទ្ធតន្តី ពុទ្ធបវេណី ពុទ្ធជម្ពតំ
បរិចាលេស្សមី”តិ យាវនេវ ធម្មំ វេ សក្ករោន្តោ គរុករោន្តោ មាណេន្តោ
បូជេន្តោ ធម្មំ អបចាយមាណោ តំ និស្សាយ តំ បច្ចយំ កត្វា សម្ពោធិយំ
អធិមុច្ឆន្តោ តត្ថ ចិត្តំ វេបេតិ។ អយំ ចតុត្ថោ បច្ចយោ មហាភិដិហារាយ។

តត្ថ កតមេ ចត្តារោ ហេតុ មហាភិដិហារាយ? ឥធម មហាបុរិសោ
បកតិយា ឧបនិស្សយសម្បន្នោវ ហោតិ បុរិមកេសុ ពុទ្ធសុ កតាធិការោ។

អយំ បឋមោ ហេតុ មហាភិណ្ឌហារាយ។ បុន ចបរំ មហាបុរិសោ បកតិយា
ករុណាជ្ឈាសយោ ហោតិ ករុណាធិមុត្តោ សត្តានំ ទុក្ខំ អបនេតុកាមោ អបិ
ច អត្តនោ កាយជីវិតំ បរិច្ចជិត្វា។ អយំ ទុតិយោ ហេតុ មហាភិណ្ឌហារាយ។
បុន ចបរំ មហាបុរិសោ សកលតោបិ វដ្តទុក្ខតោ សត្តហិតាយ ច
ទុក្ខវចរិយតោ សុចរិម្បិ កាលំ យដេន្តោ វាយមន្តោ អនិព្វិន្នោ ហោតិ
អនុត្រាសី យាវ ឥច្ឆិតត្ថនិប្បត្តិ។ អយំ តតិយោ ហេតុ មហាភិណ្ឌហារាយ។ បុន
ចបរំ មហាបុរិសោ កល្យាណមិត្តសន្និស្សិតោ ហោតិ, យោ អហិតតោ
និវាទេតិ, ហិតេ បតិជ្ឈបេតិ។ អយំ ចតុត្ថោ ហេតុ មហាភិណ្ឌហារាយ។

តត្រាយំ មហាបុរិសស្ស ឧបនិស្សយសម្មទា - ឯកន្តេនេវស្ស យថា
អជ្ឈាសយោ សម្ពោធិនិន្នោ ហោតិ សម្ពោធិចោណោ សម្ពោធិបញ្ចារោ, តថា
សត្តានំ ហិតចរិយា។ យតោ ចានេន បុរិមពុទ្ធានំ សន្តិកេ សម្ពោធិយា
បណិធានំ កតំ ហោតិ មនសា វាចាយ ច “អហម្បិ ឯទិសោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ
ហុត្វា សម្មនេវ សត្តានំ ហិតសុខំ និច្ឆាទេយ្យ” ត្ថិ។ ឯវំ សម្មន្ទូបនិស្សយស្ស
បនស្ស ឥមាទិ ឧបនិស្សយសម្មត្តិយា លិដ្ឋានិ កវន្តិ យេហិ សមន្នាគតស្ស
សាវកោពោធិសត្តេហិ ច បច្ចេកោពោធិសត្តេហិ ច មហាវិសេសោ មហាន្តំ
នាណករណំ បញ្ញាយតិ ឥន្ទ្រិយតោ បដិបត្តិតោ កោសល្លតោ ច។ ឥធន
ឧបនិស្សយសម្មន្នោ មហាបុរិសោ យថា វិសទិន្ទ្រិយោ ហោតិ វិសទញ្ញោណោ,
ន តថា ឥតវេ។ បរហិតាយ បដិបន្នោ ហោតិ, ន អត្តហិតាយ។ តថា ហិសោ
យថា ពហុជនហិតាយ ពហុជនសុខាយ លោកានុកម្មាយ អត្តាយ ហិតាយ
សុខាយ នេវមនុស្សនំ បដិបជ្ជតិ, ន តថា ឥតវេ។ តត្ថ ច កោសល្លំ អារហតិ
ហិទុប្បត្តិកបដិកានេន ហិណហិណកុសលតាយ ច។

តថា មហាបុរិសោ បកតិយា ធានជ្ឈាសយោ ហោតិ ធានាភិរតោ, សតិ
ធម្មេយ្យធម្មេ ទេតិ វេ, ន ធានតោ សង្កាចំ អាបជ្ជតិ, សតតំ សមិតំ
សំវិភាគសីលោ ហោតិ, បមុទិតោវ ទេតិ អាទរជាតោ, ន ឧទាសីនចិត្តោ,
មហាន្តម្បី ធានំ ទត្វា ន ច ធានេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, បគេវ អប្បំ, បរេសញ្ច
ឧស្សហំ ជនេន្តោ ធានេ វណ្ណំ ភាសតិ, ធានបដិសំយុត្តំ ធម្មកចំ ករោតិ, អញ្ញោ
ច បរេសំ ទេន្តេ ទិស្វា អត្តមនោ ហោតិ, ភយដ្ឋានេសុ ច បរេសំ អភយំ ទេតីតិ
វេមាធិនិ ធានជ្ឈាសយស្ស មហាបុរិសស្ស ធានចារមិយា លិដ្ឋានិ។

តថា ចាណាតិចាតាធិហិ ចាបធម្មេហិ ហិរិយតិ ឌុត្តប្បតិ, សត្តានំ
អរិហេវនជាតិកោ ហោតិ សោរតោ សុខសីលោ អសហោ អមាយាវី
ឧដុជាតិកោ សុវចោ សោវចស្សករណីយេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ
មុទុជាតិកោ អត្តទ្វា អនតិមាធិ, បរសន្តកំ នាទិយតិ អន្តមសោ
តិណាសលាកំ ឧចាធាយ, អត្តនោ ហត្ថេ និក្ខត្តំ ឥណំ វា គហេត្វា បរំ ន
វិសំវាទេតិ, បរស្មី វា អត្តនោ សន្តកេ ព្យាមុឡ្ហេ វិស្សរិតេ វា តំ សញ្ញាបេត្វា
បដិចាទេតិ យថា តំ ន បរហត្ថគតំ ហោតិ, អលោលុប្បោ ហោតិ,
បរបរិគ្គហេសុ ចាបកំ ចិត្តម្បី ន ឧប្បាទេតិ, ឥត្តិព្យសនាធិនិ ទូរតោ បរិវេដ្ឋតិ,
សច្ចវាធិ សច្ចសន្នោ ភិដ្ឋានំ សន្នាតា សហិតានំ អនុប្បធាតា, បិយវាធិ
មិហិតបុព្ពង្គមោ បុព្ពកាសី អត្តវាធិ ធម្មវាធិ អនភិជ្ឈាលុ អព្យាបន្នចិត្តោ
អរិបរិទទស្សនោ, កម្មស្សកតញ្ញាលោន សច្ចានុលោមិកញ្ញាលោន កតញ្ញ
កតវេធិ វុទ្ធាបចាយី សុវិសុទ្ធាធិវោ ធម្មកាមោ បរេបិ ធម្មេ សមាទបេតា
សព្វេន សព្វំ អកិច្ចតោ សត្តេ និវារតោ កិច្ចេសុ បតិជ្ឈបេតា អត្តនា ច តត្ថ
កិច្ចេ យោគំ អាបជ្ជិតា, កត្វា វា បនសយំ អកត្តព្វំ សីយញ្ញោវ តតោ បដិវរតោ
ហោតីតិ វេមាធិនិ សីលជ្ឈាសយស្ស មហាបុរិសស្ស សីលចារមិយា លិដ្ឋានិ។

តថា មន្តកិលេសោ ហោតិ មន្តជីវេវណោ, បរិវេកជ្ឈាសយោ
អរិក្ខេបពហុលោ, ន តស្ស ចាបការិតក្កា ចិត្តំ អន្លាស្សវន្តំ, វិវេកគតស្ស
ចស្ស អប្បកសិរេនេវ ចិត្តំ សមាធិយតិ, អមិត្តបក្ខេបិ តុវដំ មេត្តចិត្តតា
សន្តិជ្ជតិ, បគេវ ឥតវស្មី, សតិមា ច ហោតិ ចិរកតម្មិ ចិរភាសិតម្មិ សរិតា
អនុស្សរិតា, មេធាវី ច ហោតិ ធម្មាជបញ្ញាយ សមន្នាគតោ, និបកោ ច
ហោតិ តាសុ តាសុ ឥតិកត្តព្ភតាសុ, អារទ្ធវិវេយោ ច ហោតិ សត្តានំ
ហិតកិរិយាសុ, ខន្តិពលសមន្នាគតោ ច ហោតិ សព្ពសហោ, អចលាធិជ្ជានោ ច
ហោតិ ទទ្សសមាទានោ, អន្ស្សបេក្ខកោ ច ហោតិ ឧបេក្ខាហានីយេសុ ធម្មេស្វតិ
វេរមាធិនិ មហាបុរិសស្ស នេក្ខម្មជ្ឈាសយាធិនំ វសេន នេក្ខម្មចារមិអាធិនំ
លិដ្ឋានិ វេទិតញ្ញានិ។

វេរមេតេហិ ពោធិសម្ភារលិដ្ឋេហិ សមន្នាគតស្ស មហាបុរិសស្ស យំ វុត្តំ
“មហាភិដិហារាយ កល្យាណមិត្តសន្និស្សយោ ហេតូ”តិ។ តត្រិទំ សង្ខេបតោ
កល្យាណមិត្តលក្ខណំ - ឥធិ កល្យាណមិត្តោ សទ្ធាសម្មន្នោ ហោតិ
សីលសម្មន្នោ សុតសម្មន្នោ ចាគសម្មន្នោ វិរិយសម្មន្នោ សតិសម្មន្នោ
សមាធិសម្មន្នោ បញ្ញាសម្មន្នោ។ តត្ថ សទ្ធាសម្មត្តិយា សទ្ធិហតិ
តថាគតស្ស ពោធិ កម្មជលញ្ច, តេន សម្មាសម្ពោធិយា ហេតុភូតំ សត្តេសុ
ហិតេសិទំ ន បរិច្ចជតិ, សីលសម្មត្តិយា សត្តានំ បិយោ ហោតិ មនាចោ គរុ
ភាវនីយោ ចោទកោ ចាបគរហី វត្តា វចនក្ខមោ, សុតសម្មត្តិយា សត្តានំ
ហិតសុខាវហំ គម្ពីរំ ធម្មកថំ កត្តា ហោតិ, ចាគសម្មត្តិយា អប្បិទ្ធោ ហោតិ
សន្តុដ្ឋោ បរិវិត្តោ អសំសដ្ឋោ, វិរិយសម្មត្តិយា អារទ្ធវិវេយោ ហោតិ សត្តានំ
ហិតបដិបត្តិយំ, សតិសម្មត្តិយា ឧបជ្ជិតសតិ ហោតិ អនវដ្ឋធម្មេសុ,
សមាធិសម្មត្តិយា អរិក្ខត្តោ ហោតិ សមាហិតចិត្តោ, បញ្ញាសម្មត្តិយា
អរិបរិទំ បដាធាតិ, សោ សតិយា កុសលាកុសលានំ ធម្មានំ គតិយោ

សមន្ទេសមាណោ បញ្ញាយ សត្តានំ ហិតាហិតំ យថាភូតំ ជានិត្វា សមាធិនា
តត្ថ ឯកគ្គិចិត្តោ ហុត្វា វិរិយេន អហិតា សត្តេ និសេធស្វា ហិតេ និយោជេតិ។
តេនាហ -

“បិយោ គរុ ភាវនីយោ, វត្តា ច វេទនក្ខមោ;
គម្ពីរញ្ច កថំ កត្តា, នោ ចដ្ឋានេ និយោជកោ” តិ។ (អ. និ. ៧.៣៧; នេត្តិ.
១១៣) -

ឯវំ គុណសមន្នាគតញ្ច កល្យាណមិត្តំ ឧបនិស្សយ មហាបុរិសោ អត្តនោ
ឧបនិស្សយសម្បត្តិ សម្មនេវ បរិយោធិបេតិ។ សុវិសុទ្ធាសយបយោគោ ច
ហុត្វា ចត្វហិ ពលេហិ សមន្នាគតោ ន ចិរេនេវ អដ្ឋង្គេ សមោធានេត្វា
មហាភិនិហារំ ករោន្តោ ពោធិសត្តភារេ បតិជ្ឈហតិ អនិវត្តិធម្មោ និយតោ
សម្ពោធិបរាយនោ។

តស្សីមាធិ ចត្តារិ ពលានិ។ អដ្ឋត្តិកពលំ យា សម្មាសម្ពោធិយំ
អត្តសន្និស្សយា ធម្មការវេន អភិរុចិ ឯកន្តនិទ្ទដ្ឋាសយតា, យាយ
មហាបុរិសោ អត្តាធិបតិ លដ្ឋាបស្សយោ អភិនិហារសម្បន្នោ ច ហុត្វា
ចារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពោធិ ចាបុណាតិ។ ពាហិរពលំ យា
សម្មាសម្ពោធិយំ បរសន្និស្សយា អភិរុចិ ឯកន្តនិទ្ទដ្ឋាសយតា, យាយ
មហាបុរិសោ លោកាធិបតិ មាធាបស្សយោ អភិនិហារសម្បន្នោ ច ហុត្វា
ចារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពោធិ ចាបុណាតិ។ ឧបនិស្សយពលំ យា
សម្មាសម្ពោធិយំ ឧបនិស្សយសម្បត្តិយា អភិរុចិ ឯកន្តនិទ្ទដ្ឋាសយតា, យាយ
មហាបុរិសោ តិក្ខុទ្រិយោវិសធាតុកោ សតិសន្និស្សយោ
អភិនិហារសម្បន្នោ ច ហុត្វា ចារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពោធិ ចាបុណាតិ។
បយោគពលំ យា សម្មាសម្ពោធិយំ តដ្ឋា បយោគសម្បទា សក្កច្ចការីតា

សាតត្ថកាវិតា, យាយ មហាបុរិសោវិសុទ្ធបយោគោ និរន្តរកាវី
អភិជីហារសម្បជ្ជោ ច ហុត្វា ចារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពោធិ ចាបុណាតិ។

ឯវមយំ ចត្វាហិ បច្ឆយេហិ ចត្វាហិ ហេតុហិ ចត្វាហិ ច ពលេហិ
សម្បជ្ជសមុទាគមោ អជ្ជង្គសមោធានសម្បទិតោ អភិជីហារោ ចារមីនំ
បច្ឆយោ មូលការណភាវតោ។ យស្ស ច បវត្តិយា មហាបុរិសេ ចត្តារោ
អច្ឆរិយា អពុតា ធម្មា បតិជ្ជហន្តិ, សត្វសត្តនិកាយំ អត្តនោ ឱវសបុត្តំ វិយ
បិយចិត្តេន បរិគ្គណ្ឌាតិ។ ន ចស្ស ចិត្តំ បុត្តសំកិលេសវសេន សំកិលិស្សតិ។
សត្តានំ ហិតសុខាវហោ ចស្ស អជ្ឈាសយោ បយោគោ ច ហោតិ។ អត្តនោ ច
ពុទ្ធការកធម្មា ឧប្បបរិ វឌ្ឍន្តិ បរិបច្ឆន្តិ ច។ យតោ ច មហាបុរិសោ
ឧឡារតមេន បុញ្ញាភិសន្នេន កុសលាភិសន្នេន បវត្តិយា បច្ឆយេន
សុខស្សហារេន សមន្មាគតោ សត្តានំ ធឹក្ខណោយ្យា ឧត្តមការវជ្ជានំ
អសទិសំ បុញ្ញកេត្តញ្ច ហោតិ។ ឯវមនេកគុណោ អនេកានិសំសោ
មហាភិជីហារោ ចារមីនំ បច្ឆយោតិ វេទិតញ្ច។

យថា ច អភិជីហារោ, ឯវំ មហាករុណា ឧទាយកោសល្លញ្ច។ តត្ថ
ឧទាយកោសល្លំ នាម នាមាធិនំ ពោធិសម្ពារភាវស្ស និមិត្តភូតា បញ្ញា, យាហិ
មហាករុណាឧទាយកោសល្លតាហិ មហាបុរិសានំ អត្តសុខនិរេបក្ខតា និរន្តរំ
បរហិតករណបសុតតា សុទុក្ខវេហិបិ មហាពោធិសត្តចរិតេហិ
វិសាធាភារោ បសាទសម្ពុទ្ធិនុស្សនសវនានុស្សរណកាលេសុបិ សត្តានំ
ហិតសុខប្បដិលាភហេតុភារោ ច សម្បជ្ជតិ។ តថា ហិស្ស បញ្ញាយ
ពុទ្ធកាវសិទ្ធិ, ករុណាយ ពុទ្ធកម្មសិទ្ធិ, បញ្ញាយ សយំ តវតិ, ករុណាយ បរេ
តារេតិ, បញ្ញាយ បរទុក្ខំ បរិជាតាតិ, ករុណាយ បរទុក្ខបតិការំ អារភតិ,
បញ្ញាយ ច ទុក្ខេនិព្វិន្ទតិ, ករុណាយ ទុក្ខំ សម្បជ្ជិតិ, តថា បញ្ញាយ

និព្វានភិមុខោ ហោតិ, ករុណាយ វដ្តំ ចាបុណាតិ, តថា ករុណាយ
សំសារភិមុខោ ហោតិ, បញ្ញាយ តត្រ ភិមុខាតិ, បញ្ញាយ ច សព្ពត្ត វិវដ្តតិ,
ករុណានុគតត្តា ន ច ន សព្ពេសំ អនុគ្គហាយ បវត្តោ, ករុណាយ សព្ពេបិ
អនុកម្មតិ, បញ្ញានុគតត្តា ន ច ន សព្ពត្ត វិវត្តចិត្តោ, បញ្ញាយ ច
អហំការមមំការភាវោ, ករុណាយ អាលសិយជីនតាភាវោ, តថា
បញ្ញាករុណាហិ យថា ក្កមំ អត្ថបរនាថតា ជីវីរភាវោ, អនត្តន្តបអបរន្តបតា,
អត្ថហិតបរហិតនិប្ពត្តិ, និព្វយាភីសនកភាវោ, ធម្មាធិបតិលោកាធិបតិតា,
កតញ្ញុបុព្វការីភាវោ, មោហាតណ្ហាវិគមោ, វិជ្ជាចរណាសិទ្ធិ,
ពលវេសារជ្ជនិប្ពត្តិតិ សព្ពស្សបិ ចារមិតាជលស្ស វិសេសេន ឧចាយភាវតោ
បញ្ញាករុណា ចារមីនំ បច្ចយោ។ ឥធិញ្ច ធូយំ ចារមីនំ វិយ បណិធានស្សបិ
បច្ចយោ។

តថា ឧស្សហឧម្ពុត្តំ អវត្តានហិតចរិយា ច ចារមីនំ បច្ចយាតិ វេទិតញ្ច, យា
ពុទ្ធកាវស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានតាយ ពុទ្ធក្វមិយោតិ វុច្ចន្តិ។ តត្ថ ឧស្សហោ នាម
ពោធិសម្ពាវាទំ អព្ពស្សហនវីរិយំ។ ឧម្ពុត្តោ នាម ពោធិសម្ពាវេសុ
ឧចាយកោសល្លក្ខតា បញ្ញា។ អវត្តានំ នាម អធិដ្ឋានំ អចលាធិដ្ឋានតា។
ហិតចរិយា នាម មេត្តាភាវនា ករុណាភាវនា ច។

តថា នេក្ខម្មបរិវេកអលោកាទោសាមោហានិស្សរណាប្បភេទា ធន
អដ្ឋាសយា។ នេក្ខម្មដ្ឋាសយា ហិ ពោធិសត្តា ហោន្តិ កាមេសុ យរាវសេ ច
នោសទស្សវិនោ, តថា បរិវេកដ្ឋាសយា សង្កណិកាយ នោសទស្សវិនោ,
អលោកដ្ឋាសយា លោកេ នោសទស្សវិនោ, អនោសដ្ឋាសយា នោសេ
នោសទស្សវិនោ, អមោហដ្ឋាសយា មោហេ នោសទស្សវិនោ,
និស្សរណដ្ឋាសយា សព្ពកវេសុ នោសទស្សវិនោតិ។ តស្មា ឯតេ ពោធិសត្តានំ

ឆ អង្គ្រាសយា ធានាជីនំ ចារមីនំ បច្ចយាតិ វេទិតញ្ច។ ន ហិ លោកាធិសុ
អាជីនវេទស្សនេន អលោកាធិនំ អធិកកាវេន ច វិនា ធានាធិចារមីយោ សម្ពវេន្តិ,
អលោកាធិនញ្ច អធិកកាវេន បរិច្ចាគាធិនិទ្ធិត្ថតា អលោកង្គ្រាសយាធិតាតិ
វេទិតញ្ច។

យថា ចេតេ វេទំ ធានង្គ្រាសយតាធយោបិ ពោធិយា ចរន្តានំ ពោធិសត្តានំ
ធានាធិចារមីនំ បច្ចយោ។ ធានង្គ្រាសយតាយ ហិ ពោធិសត្តា តប្បដិបក្ខេ
មច្ឆេវ ធានាធិស្សវិនោ ហុត្វា សម្ពុទេវ ធានចារមី បរិច្ចវេន្តិ។
សីលង្គ្រាសយតាយ ធុស្សីល្យេ ធានាធិស្សវិនោ ហុត្វា សម្ពុទេវ សីលចារមី
បរិច្ចវេន្តិ។ នេក្ខម្ភង្គ្រាសយតាយ កាមេសុ យរាវាសេ ច,
យថាភូតញ្ញាណង្គ្រាសយតាយ អញ្ញាណោវិចិត្តិច្ឆាយ ច, វីរីយង្គ្រាសយតាយ
កោសន្នេ, ខន្តិយង្គ្រាសយតាយ អក្ខន្តិយំ, សច្ចង្គ្រាសយតាយ វិសំវាទេ,
អធិដ្ឋានង្គ្រាសយតាយ អនធិដ្ឋានេ, មេត្តាង្គ្រាសយតាយ ព្យាបាទេ,
ឧបេក្ខាង្គ្រាសយតាយ លោកធម្មេសុ អាជីនវេទស្សវិនោ ហុត្វា សម្ពុទេវ
នេក្ខម្ភាធិចារមីយោ បរិច្ចវេន្តិ។ ធានង្គ្រាសយតាធយោ ធានាធិចារមីនំ
និប្បត្តិការណាត្តា បច្ចយោ។

តថា អបរិច្ចាគបរិច្ចាគាធិសុ យថាក្កមំ អាជីនវាទិសំសបច្ចវេក្ខណា
ធានាធិចារមីនំ បច្ចយោ។ តត្ថាយំ
បច្ចវេក្ខណាវិធិខេត្តវត្ថុហិរញ្ញសុវណ្ណកោមហិសធាសិធាសបុត្តនាវាទិបរិគ្គ
ហព្យាសត្តចិត្តានំ សត្តានំ ខេត្តាធិនំ វត្ថុកាមភាវេន ពហុបត្តនីយការតោ
រាជចោរាទិសាធារណភាវតោ វិវាទាធិដ្ឋានតោ សបត្តករណតោ និស្សាវតោ
បដិលាភបរិចាលនេសុ បរិហោបនហេតុតោ វិនាសនិមិត្តញ្ច
សោកាធិអនេកវិហិតព្យសនាវហតោ តធាសត្តិនិធានញ្ច

មន្ទេរមលបរិយុដ្ឋិតចិត្តានំ អចាយុបបត្តិហេតុការតោតិ ឯវំ
វិវិធិវិបុលានត្តារហានិ បរិគ្គហវត្ថុនិ នាម។ តេសំ បរិច្ចាគោយេវ ឯកោ
សោត្តិភារោតិ បរិច្ចាគេ អប្បមាទោ ករណីយោ។

អបិ ច យាចកោ យាចមាទោ អត្ថនោ គុយ្យស្ស អាទិកូនតោ “មយ្ហំ
វិស្សាសិកោ”តិ ច, “បហាយ គមនីយមត្ថនោ សន្តកំ គហេត្វា បរលោកំ
យាហិតិ មយ្ហំ ឧបទេសកោ”តិ ច, “អាទិត្តេ វិយ អគារេ មរណគ្គិនា អាទិត្តេ
លោកេ តតោ មយ្ហំ សន្តកស្ស អបវាហកសហាយោ”តិ ច, “អបវាហិតស្ស
ចស្ស អឈាបននិក្ខេបជ្ជានភូតោ”តិ ច ទានសម្ពាទេ កល្យាណកម្មស្មី
សហាយការតោ សត្តសម្បត្តិនំ អគ្គភូតាយ បរមទុល្លភាយ ពុទ្ធក្ខមិយា
សម្បត្តិហេតុការតោ ច “បរមោ កល្យាណមិត្តោ”តិ ច បច្ចវេក្ខិតព្ភំ។

តថា “ឧទ្ធការេ កម្មនិ អនេនាហំ សម្ពាវិតោ, តស្មា សាសម្ពាវនា អវិតថា
កាតព្វា”តិ ច, “ឯកន្តភេទិតាយ ជីវិតស្ស អយាចិតេនាបិ មយា ធាតព្វំ, បគេវ
យាចិតេនា”តិ ច, “ឧទ្ធការជ្ឈាសយេហិ គវេសិត្វាបិ ធាតព្វតោ សយមេវាគតោ
មម បុញ្ញេនា”តិ ច “យាចកស្ស ធានាបទេសេន មយ្ហមេវាយមនុគ្គហោ”តិ ច,
“អហំ វិយ អយំ សញ្ញេបិ លោកោ មយា អនុគ្គហេតព្វោ”តិ ច, “អសតិ
យាចកេ កងំ មយ្ហំ ធានាបរមី បូរេយ្យ”តិ ច, “យាចកានមេវ ចត្តាយ មយា
សញ្ញោ បរិគ្គហេតព្វោ”តិ ច, “មំ អយាចិត្វាវ មម សន្តកំ យាចកា កទា
សយមេវ គណ្ហោយ្យ”តិ ច, “កងមហំ យាចកានំ បិយោ ចស្សំ មនាទោ”តិ ច,
“កងំ វា តេ មយ្ហំ បិយា ចស្សំ មនាទា”តិ ច, “កងំ វាហំ ទទមាទោ ទត្វាបិ ច
អត្ថមនោ ចស្សំ បមុទិតោ បីតិសោមនស្សជាតោ”តិ ច, “កងំ វា មេ យាចកា
គវេយ្យំ ឧទ្ធការេ ច ធានជ្ឈាសយោ”តិ ច, “កងំ វាហមយាចិតោ ឯវំ យាចកានំ
ហទយមញ្ញាយ ទទេយ្យ”តិ ច, “សតិ ធនេ យាចកេ ច អបរិច្ចាគោ មហាតិ មយ្ហំ

វត្តោនា" តិ ច, "កថំ វាហំ អត្តនោ អង្គានិ ជីវិតំ វាហិ យាចកានំ បរិច្ចដេយ្យ" តិ ច
បរិច្ចាគនិទ្ទតា ឧបជ្ឈបេតញ្ញា។ អបិ ច "អត្តោ នាមាយំ និរេបេក្ខំ
នាយកមនុគត្ថតិ, យថា តំ និរេបេក្ខំ ខេបកំ កិដកោ" តិ ច អត្តេ និរេបេក្ខតាយ
ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ពំ។

យាចមាណោ បន យទិ បិយបុគ្គលោ ហោតិ, "បិយោ មំ យាចតី" តិ
សោមនស្សំ ឧប្បាទេតព្ពំ។ អថ ឧទាសីនបុគ្គលោ ហោតិ, "អយំ មំ យាចមាណោ
អន្ធា ឥមិនា បរិច្ចាគេន មិត្តោ ហោតី" តិ សោមនស្សំ ឧប្បាទេតព្ពំ។ ទទន្តោបិ
ហិ យាចកានំ បិយោ ហោតីតិ។ អថ បន វេរី បុគ្គលោ យាចតិ, "បច្ចត្តិកោ មំ
យាចតិ, អយំ មំ យាចមាណោ អន្ធា ឥមិនា បរិច្ចាគេន វេរី បិយោ មិត្តោ
ហោតី" តិ វិសេសេន សោមនស្សំ ឧប្បាទេតព្ពំ។ ឯវំ បិយបុគ្គលេ វិយ
មជ្ឈត្តវេរីបុគ្គលេសុបិ មេត្តាបុព្វដ្ឋមំ ករុណំ ឧបជ្ឈបេត្វាវ ធាតព្ពំ។

សចេ បនស្ស ចិរកាលបរិការីតត្តា លោភស្ស ទេយ្យធម្មវិសយា
លោភធម្មា ឧប្បន្នេយ្យំ, តេន ពោធិសត្តបដិញ្ញេន ឥតិ បដិសញ្ញាភិក្ខុតព្ពំ "ននុ
តយា សប្បវិសសម្ពោធាយ អភិនិហារំ ករោន្តេន សព្វសត្តានំ ឧបការត្ថាយ
អយំ កាយោ និស្សរដ្ឋោ តប្បវិច្ឆាគមយញ្ញា បុញ្ញំ, តត្ថ នាម តេ ពាហិរេបិ វត្តស្មី
អភិសង្កប្បវត្តិ ហត្ថិសិធានសទិសី ហោតិ, តស្មា តយា ន កត្តចិ សង្កោ
ឧប្បាទេតព្ពោ។ សេយ្យថាបិ នាម មហាតោ ភេសន្តរុក្ខស្ស តិដ្ឋតោ មូលំ
មូលត្តិកា ហារន្តិ, បបដិកំ តចំ ខន្ធវិជបំ សារំ សាខំ បលាសំ បុប្ផំ ផលំ
ផលត្តិកា ហារន្តិ, ន តស្ស រុក្ខស្ស 'មយ្ហំ សន្តកំ ឯតេ ហារន្តិ' តិ
វិតក្កសមុទាចារោ ហោតិ, ឯវមេវ សព្វលោកហិតាយ ឧស្សក្កមាបជ្ឈន្តេន
មយា មហាធុកេ អកតញ្ញកេ និទ្ធាសុចិម្ហិ កាយេ បរេសំ ឧបការាយ
វិនិយុដ្ឋមាទេ អណ្តមត្តោបិ មិច្ឆាវិតក្កោ ន ឧប្បាទេតព្ពោ។ កោ វា ឯត្ថ

វិសេសោ អង្គត្តិកពាហិវេសុ មហាភូតេសុ
ឯកន្តរេទនិកិរណាវិទ្ធិសនធម្មេសុ, កេវលំ បន សម្មាហាវិជម្ពិតមេតំ, យទិទំ
ឯតំ មម ឯសោហាមស្មិ ឯសោ មេ អត្តាតិ អភិនិវេសោ។ តស្មា ពាហិវេសុ វិយ
អង្គត្តិកេសុបិ ករចរណានយនាទីសុ មំសាទីសុ ច អនបេក្ខេន ហុត្វា ‘តំ
តទត្តិកា ហរន្ត្រ’តិ និស្សជ្ជចិត្តេន ភវិតព្ព”ន្តិ។

ឯវំ បដិសញ្ញាក្ខតោ ចស្ស សម្មោធាយ បហិតត្ថស្ស កាយជីវិតេសុ
និវេក្ខស្ស អប្បកសិវេនេវ កាយវចីមនោកម្មានិ សុវិសុទ្ធានិ ហោន្តិ។ សោ
សុវិសុទ្ធកាយវចីមនោកម្មន្តោវិសុទ្ធាជីវោ ញាយបដិបត្តិយំ បិតោ
អចាយុចាយកោសល្លសមន្មាគមេន ភិយ្យោសោមត្តាយ
នេយ្យធម្មបរិច្ចាគេន អភយទានសទ្ធម្មទានេហិ ច សព្វសត្តេ អនុគ្គណ្ហិតុំ
សមត្តោ ហោតីតិ អយំ តាវ ទានចារមិយំ បច្ចវេក្ខណានយោ។

សីលចារមិយំ បន ឯវំ បច្ចវេក្ខិតព្ពំ - ឥទញ្ញា សីលំ នាម គង្គោទកាទីហិ
វិសោធនតុំ អសក្កុណោយ្យស្ស ទោសមលស្ស វិក្ខាលនដលំ, ហរិចន្ទនាទីហិ
វិនេតុំ អសក្កុណោយ្យស្ស រាគាទិបរិឡាហស្ស វិនយនំ,
ហារមកុដកុណ្ឌាលាទីហិ បច្ឆវជនាលង្គាវេហិ អសាធារណោ សាធួនំ
អលង្ការវិសេសោ, សព្វទិសាវាយនតោ អកិត្តិមោ សព្វកាលានុរោ ច
សុរភិគន្ធា, ខត្តិយមហាសាលាទីហិ នេវតាហិ ច វន្តនីយាទិភាវវហនតោ
បរមោ វសីករណាមន្តោ,
ចាតុមហារាជិកាទិនេវលោកាវេហាលោសោចានបន្តិ, ឈានភិញ្ញានំ
អធិគម្ភចាយោ, និព្ពានមហានគរស្ស សម្មាបកមគ្គោ,
សាវកពោធិបច្ចេកពោធិសម្មាសម្ពោជីនំ បតិជ្ជានភូមិ, យំ យំ វា បទិដ្ឋិតំ

បត្តិតំ, តស្ស តស្ស សមិជ្ឈន្ទចាយការតោ ចិន្តាមណិកប្បរុក្ខាធិកេ ច
អតិសេតិ។

វុត្តញ្ចេតំ ភក្កវតា - “ឥជ្ឈតិ, ភិក្ខុវេ, សីលវតោ ចតោបណិធិវិសុទ្ធឺត្តា” តិ
(ធិ. និ. ៣.៣៣៧; អ. និ. ៨.៣៥)។ អបរម្មី វុត្តំ - “អាកន្ទេយ្យ ចេ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ
‘សព្វាប្បាចារីនំ បិយោ ច អស្សំ មនាចោ ច គរុ ច ការីនិយោ ចា’ តិ,
សីលេស្វេវស្ស បរិបូរការី” តិអាធិ (ម. និ. ១.៦៥)។ តថា “អវិប្បជិសារត្តានិ ខោ,
អានន្ទ, កុសលានិ សីលានិ” តិ (អ. និ. ១១.១)។ “បញ្ចិមេ, គហបតយោ,
អានិសំសា សីលវតោ សីលសម្មទាយា” តិអាធិសុត្តានញ្ច (ធិ. និ. ២.១៥០;
៣.៣១៦; អ. និ. ៥.២១៣; មហាវ. ២៨៥) វសេន សីលស្ស គុណា បច្ចវេក្ខិតញ្ច។
តថា អគ្គិក្ខន្ធាបមសុត្តានីនំ (អ. និ. ៧.៧២) វសេន សីលវិហោ អាធិនវា។
បីតិសោមនស្សនិមិត្តតោ អត្តានុវាទបរាបវាទនណ្ឌាទុក្ខតិកយាការតោ
វិញ្ញាហិ ចាសំសភាវតោ អវិប្បជិសារហេតុតោ សោត្តិដ្ឋានតោ
អតិជនសាបតេយ្យាធិបតេយ្យាយុវបដ្ឋានពន្ធមិត្តសម្មត្តិនំ អតិសយនតោ ច
សីលំ បច្ចវេក្ខិតញ្ចំ។ សីលវតោ ហិ អត្តនោ សីលសម្មទាហេតុ មហាន្តំ
បីតិសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ - “កតំ វត មយា កុសលំ, កតំ កល្យាណំ, កតំ
ភីរុត្តាណា” ត្ថិ។

តថា សីលវតោ អត្តា ន ឧបវេទតិ, ន បវេ វិញ្ញា, នណ្ឌាទុក្ខតិកយានំ សម្ពុរោ
ឯវេ នត្ថិ។ “សីលវា បុរិសបុគ្គលោ កល្យាណាធម្មោ” តិ វិញ្ញានំ ចាសំសោ ហោតិ។
តថា សីលវតោ យាយំ “កតំ វត មយា ចាបំ, កតំ លុទ្ធកំ, កតំ កិត្តិស” ត្ថិ
ទុស្សីលស្ស វិប្បជិសារោ ឧប្បជ្ជតិ, សោ ន ហោតិ។ សីលញ្ច នាមេតំ
អប្បមាទាធិដ្ឋានតោ ភោគព្យសនាធិបរិហារមុខេន មហាតោ អត្តស្ស
សាធនតោ មជ្ឈិមភាវតោ ច បរមំ សោត្តិដ្ឋានំ, និហីនជន្ទាបិ សីលវា

ខត្តិយមហាសាលាដ៏ធំ បូជនីយោ ហោតិភិ កុលសម្បត្តិ អតិសេតិ
សីលសម្បទា, “តំ កី មញ្ញាសិ, មហារាជ? ឥធា តេ អស្ស ទាសោ
កម្មករោ” តិអាទិវចនព្វេត្ថ (ជី. និ. ១.១៨៦) សាធកំ។ ចោរាទិហិ
អសាធារណតោ បរលោកានុគមនតោ មហាបួលការតោ
សមថាទិគុណាធិដ្ឋានតោ ច ពាហិរជនំ អតិសេតិ សីលំ។ បរមស្ស
ចិត្តិស្សរិយស្ស អធិដ្ឋានការតោ ខត្តិយាទិធំ ឥស្សរិយំ អតិសេតិ សីលំ។
សីលនិមិត្តញ្ញំ តំតំសត្តនិកាយេសុ សត្តានំ ឥស្សរិយំ,
វស្សសតធិយប្បមាណតោ ជីវិតតោ ឯកាហម្មិ សីលវតោ ជីវិតស្ស
វិសិដ្ឋតាវចនតោ សតិ ច ជីវិតេ សិក្ខានិក្ខិបនស្ស មរណតាវចនតោ សីលំ
ជីវិតតោ វិសិដ្ឋតវំ។ វេរីនម្បិ មនុញ្ញការាវហនតោ ជរាមរាគវិបត្តិហិ
អនភិកវនីយតោ ច រូបសម្បត្តិ អតិសេតិ សីលំ។

ចាសាទហម្មិយាទិដ្ឋានវិសេសេ រាជយុវរាជសេនាបតិអាទិដ្ឋានវិសេសេ ច
អតិសេតិ សីលំ សុខវិសេសាទិដ្ឋានការតោ។ សភាវសិនិទ្ទេ សន្តិការចរេបិ
ពន្ធដនេ មិត្តជនេ ច អតិសេតិ ឯកន្តហិតសម្បទនតោ បរលោកានុគមនតោ
ច “ន តំ មាតាបិតា កយិរា” តិអាទិវចនព្វេត្ថ (ធម. ប. ៤៣) សាធកំ។ តថា
ហត្ថិអស្សរេបត្តិពលកាយេហិ មន្តាគទសោត្តានប្បយោគេហិ ច ទុរាភូតំ
អត្តានំ អារក្ខាការេន សីលមេវវិសិដ្ឋតវំ អត្តាធិនតោ អបរាធិនតោ
មហាវិសយតោ ច។ តេនេវាហ - “ធម្មោ ហវេ រក្ខតិ ធម្មចារិ” ត្ថិអាទិ (ជា.
១.១០.១០២)។ ឯវមនេកគុណសមន្មាគតំ សីលន្តិ បច្ចវេក្ខន្តស្ស អបរិបុណ្ណា
ចេវ សីលសម្បទា ចារិប្បវី គច្ឆតិ អបរិសុទ្ធា ច ចារិសុទ្ធិ។

សចេ បនស្ស ធិយរត្តំ បរិចយេន សីលបដិបក្ខា ធម្មា ទោសាទយោ
អន្តរន្តរា ឧប្បន្នេយ្យំ, តេន ពោធិសត្តបដិញ្ញេន ឯវំ បដិសញ្ញិត្តិតត្ថំ - ននុ តយា
សម្ពោធាយ បណ្ឌិតានំ កតំ, សីលវិកលេន ច ន សក្កា លោកិយាបិ

សម្បត្តិយោ ចាបុណ្ណិតុំ, បកេវ លោកុត្តរា, សព្វសម្បត្តិនំ បន អគ្គក្ខតាយ
សម្មាសម្ពោធិយា អធិដ្ឋានក្ខតេន សីលេន បរមុក្កំសគតេន ភវិតព្ពំ, តស្មា
“កិក្ខវ អណ្ណា”ន្តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.១៩; ធី. និ. អដ្ឋ. ១.៧) វុត្តនយេន សម្មា សីលំ
រក្ខន្តេន សុដ្ឋតំ តយា បេសលេន ភវិតព្ពំ។

អបិ ច តយា ធម្មទេសនាយ យានត្ថយេ សត្តានំ អវតារណាបរិចាចនាធិ
កាតព្វានិ, សីលវិកលស្ស ច វចនំ ន បច្ចេតព្ពំ ហោតិ,
អសប្បាយាហារវិចារស្ស វិយ វេជ្ជស្ស តិកិច្ចនំ, តស្មា កថាបំ សធូយេរា
ហុត្វា សត្តានំ អវតារណាបរិចាចនាធិ ករេយ្យន្តិ សភាវបរិសុទ្ធសីលេន
ភវិតព្ពំ។ កិញ្ច ឈានាធិគុណាវិសេសយោគេន មេ សត្តានំ
ឧបការករណសមត្ថតា បញ្ញាចារមិអាទិបរិបូរណញ្ច, ឈានាធិយោ ច
គុណា សីលចារិសុទ្ធិវិនា ន សម្ពុវន្តិ តិ សម្មទេវ សីលំ បរិសោធនតព្ពំ។

តថា “សម្ពាធា យរាវាសោ រដោបថោ”តិអាទិនា (ធី. និ. ១.១៩១; សំ. និ.
២.១៥៤; ម. និ. ១.២៩១; ២.១០) យរាវាសេ, “អដ្ឋិកត្ថលូបមា កាមា”តិអាទិនា (ម.
និ. ១.២៣៤; ចាចិ. ១៧៥) “មាតាបិ បុត្តេន វិវធិតី”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៧៨) ច
កាមេសុ, “សេយ្យថាបិ បុរិសោ ឥណំ អាទាយ កម្មន្តេ បយោជេយ្យ”តិអាទិនា
(ធី. និ. ១.២១៨) កាមច្ឆន្ទាធិសុ អាទិនវេនស្សនបុព្វត្ថមា វុត្តវិបរិយាយេន
“អញ្ចោកាសោ បព្វជ្ជា”តិអាទិនា (ធី. និ. ១.១៩១; សំ. និ. ២.១៥៤) បព្វជ្ជាធិសុ
អាទិសំសបដិសន្ធាវសេន នេក្ខម្មចារមិយំ បច្ចវេក្ខណា វេទិតព្ពំ។ អយមេត្ត
សន្និច្ចា, វិត្តារោ បន ធុត្តក្ខន្ធ- (ម. និ. ១.១៦៣ អាទយោ) អាសិវិសោបមសុត្តា-
(សំ. និ. ៤.២៣៨) ធិវសេន វេទិតព្ពំ។

តថា “បញ្ញាយ វិនា ធានាធិយោ ធម្មា ន វិសុជ្ឈន្តិ, យថាសកំ
ព្យាចារសមត្ថា ច ន ហោន្តិ”តិ បញ្ញាគុណា មនសិកាតព្វំ។ យថេវ ហិ

ដីវិវេទនា វិវាទ សរីរយន្តំ ន សោភតិ, ន ច អត្តនោ កិរិយាសុ បដិបត្តិសមត្ថំ
ហោតិ, យថា ច ចក្ខុវិស័យនិ វិញ្ញាណោ ន វិវាទ យថាសកំ វិសយេសុ
កិច្ចំ កាតុំ ន ប្បហោន្តិ, ឯវំ សទ្ធានិ វិញ្ញាណំ បញ្ញាយ វិវាទ សកិច្ចបដិបត្តិយំ
អសមត្ថានិ បរិច្ចាគាទិបដិបត្តិយំ បញ្ញា បដានការណំ។
ឧប្បិស្សន្តបញ្ញាចក្ខុកា ហិ មហាពោធិសត្តា អត្តនោ អង្គបច្ចុដ្ឋានិបិ ធិត្វា
អនត្តក្កំសកា អបរវម្ភកា ច ហោន្តិ, ភេសន្ត្រុក្ខា វិយ វិកប្បហិតា
កាលត្ថយេបិ សោមនស្សជាតា។ បញ្ញាវសេន ហិ ឧបាយកោសល្យោគតោ
បរិច្ចាគោ បរហិតប្បវត្តិយា ធានាវិការំ ឧបេតិ។ អត្តត្ថញ្ញំ ធានំ វឌ្ឍិសទិសំ
ហោតិ។

តថា បញ្ញាយ អភាវេន តណ្ហាទិសំកិលេសាវិយោគតោ សីលស្ស វិសុទ្ធិ
ឯវំ ន សម្ពុតិ, កុតោ សព្វញ្ញុកុណាធិដ្ឋានភាវោ។ បញ្ញាវា ឯវំ ច យរាវសេ
កាមគុណេសុ សំសារេ ច អាទិនំ បញ្ញាជ្ជាយ ឈានសមាបត្តិយំ និព្វានេ ច
អាទិសំសំ សុដ្ឋសល្លក្ខេន្តោ បញ្ញាជិត្វា ឈានសមាបត្តិយោ និព្វត្តត្វា
និព្វានាភិមុខោ បរេ ច តត្ថ បតិជ្ជាបេតិ។ វិរិយេ បញ្ញាវិហិតំ យទិច្ឆតមត្ថំ ន
សាធនិ ឧបាសម្ភារតោ។ វេមេវ ហិ អនារម្ភោ ឧបាសម្ភតោ, បញ្ញាសហិតេន បន
វិរិយេន ន កិញ្ចំ ឧបាសម្ភ ឧបាយបដិបត្តិតោ។ តថា បញ្ញាវា ឯវំ បរាបការាទិនំ
អធិវាសកជាតិកោ ហោតិ, ន ឧប្បញ្ញោ។ បញ្ញាវិហិតស្ស ច បរេហិ ឧបនីតា
អបការា ខន្តិយា បដិបត្តិមេវ អនុព្រហេន្តិ, បញ្ញាវតោ បន តេ ខន្តិសម្បត្តិយា
បរិព្រហនវសេន អស្សា ជីវភាវាយ សំវត្ថន្តិ។ បញ្ញាវា ឯវំ តីណិបិ សទ្ធានិ នេសំ
ការណានិ បដិបត្តេ ច យថាភូតំ ជាតិត្វា បរេសំ អវិសំវាទកោ ហោតិ។

តថា បញ្ញាពលេន អត្តានំ ឧបត្ថម្ភត្វា ធិតិសម្បទាយ សព្វចារមីសុ
អចលសមាធានាធិដ្ឋានោ ហោតិ។ បញ្ញាវា ឯវំ ច បិយមជ្ឈត្ថវេរិវិភាគំ អកត្វា

សព្វគ្គ ហិត្វបសំហារកុសលោ ហោតិ។ តថា បញ្ញាវសេន
លាភាលាភាធិលោកធម្មសន្និចារេត និព្វានតាយ មជ្ឈត្តោ ហោតិ។ វេ
សព្វាសំ ចារមីនំ បញ្ញាវ ចារិសុទ្ធិហោតិ បញ្ញាគុណា បច្ឆវេក្ខិតញ្ច។ អបិ ច
បញ្ញាយ វិនា ន ធស្សនសម្បត្តិ, អន្តរេន ច ធិដ្ឋិសម្បទំ ន សីលសម្បទា,
សីលធិដ្ឋិសម្បទារិវហិតស្ស ន សមាធិសម្បទា, អសមាហិតេន ច ន សក្កា
អត្តហិតមត្តម្បិ សាធម្មំ, បគេវ ឧក្កំសគតំ បរហិតន្ត បរហិតាយ បដិបន្នេន
“ននុ តយា សក្កច្ចំ បញ្ញាយ បរិវុទ្ធិយំ អាយោគោ ករណីយោ”តិ ពោធិសត្តេន
អត្តា ឡើទិតញ្ច។ បញ្ញានុភាវេន ហិ មហាសត្តោ ចតុរធិដ្ឋានាធិដ្ឋិតោ ចតុហិ
សន្តិហារត្ថហិ លោកំ អនុគ្គណ្ឌោ សត្តេ និយ្យានមគ្គ អវតារេតិ, ឥន្ទ្រិយានិ ច
នេសំ បរិចារេតិ។

តថា បញ្ញាពលេន ខន្ធយតនាធិសុ បរិចយេហុលោបវត្តិនិវត្តិយោ
យាថាវតោ បរិដានន្តោ ធានាធិយោ គុណោ វិសេសនិព្វេជភាគិយភារំ នយន្តោ
ពោធិសត្តសិក្ខាយ បរិបូរការី ហោតីតិ វេមាធិនា អនេកាការវោការេ
បញ្ញាគុណោ វវត្តបេត្វា បញ្ញាចារមី អនុព្រហោតញ្ច។

តថា ធិស្សមាណនិបិ លោកិយានិ កម្មានិ និហ័នវីរិយេន ចាបុណ្ហតុំ
អសក្កណោយ្យានិ, អគណ្ហតខេនេន បន អារទ្ធវីរិយេន ធុរធិគមំ នាម នត្តិ។
និហ័នវីរិយោ ហិ “សំសារមហោយតោ សព្វសត្តេ សន្តារេស្សមី”តិ
អារភិតុមេវ ន សក្កណាតិ។ មជ្ឈិមោ អារភិត្វា អន្តរា វោសានមាបជ្ជតិ។
ឧក្កជ្ឈវីរិយោ បន អត្តសុខនិវេក្ខោ អារម្មចារមិមធិគច្ឆតីតិ វីរិយសម្បត្តិ
បច្ឆវេក្ខិតញ្ច។ អបិ ច “យស្ស អត្តនោ វេ សំសារបដ្ឋតោ
សមុទ្ធវណត្តមារម្ពោ, តស្សបិ ន វីរិយស្ស សិច្ចលភាវេ មនោរថានំ
មត្តកប្បត្តិ សក្កា សម្ពាវេតុំ, បគេវ សនេវកស្ស លោកស្ស សមុទ្ធវណត្តំ

កតាភិដ៏ហារេនា"តិ ច "រាតាដ៏នំ នោសគណានំ មត្តមហាគដានំវិយ
ទុន្ទិវារភាវតោ តន្ទិទានានញ្ច កម្មសមាទានានំ
ឧត្តិត្តាសិកវេកសទិសភាវតោ តន្ទិមិត្តានញ្ច ទុគ្គតិនំ សព្វទា
វិវេជមុខភាវតោ, តត្ថ និយោជកានញ្ច ចាបមិត្តានំ សទា សន្និហិតភាវតោ
តនោវាទការិតាយ ច ពាលស្ស បុទុដ្ឋនភាវស្ស សតិសម្ពវេ យុត្តំ សយមេវ
សំសារទុក្ខតោ និស្សវិតុន្តិ មិច្ឆាវិតក្កា វិវិយានុភាវេន ទ្វិវភវន្តិ"តិ ច "យទិ បន
សម្ពោធិ អត្តាជនេន វិវិយេន សក្កា សមធិគន្ធី, កិមេត្ត ទុក្ខរ"ន្តិ ច ឯវមាទិនា
នយេន វិវិយគុណា បច្ឆវេក្ខិតញ្ច។

តថា ខន្តិ នាមាយំ និវរសេសគុណាបដិបក្ខស្ស កោដស្ស វិធមនតោ
គុណាសម្មាទនេ សាធូនមប្បដិហាតមាយុធំ, បរាភិកវសមត្ថានំ អលង្ការេ,
សមណាព្រាហ្មណានំ ពលសម្បទា, កោដគ្គីវិនយនឧទកធារា, កល្យាណស្ស
កិត្តិសទ្ធស្ស សញ្ញាតិទេសោ, ចាបបុគ្គលានំ វចីវិស្សបសមករោ មន្តាគនោ,
សំវរេ បិតានំ បរមា ជីវបកតិ, គម្ពីរាសយតាយ សាគរោ,
នោសមហាសាគរស្ស វេលា, អចាយទ្វារស្ស បិទហនកវាដំ,
នេវព្រាហ្មលោកានំ អាហោហណសោចានំ, សព្វគុណានំ អធិវាសនភូមិ, ឧត្តមា
កាយវចីមនោវិសុទ្ធិតិ មនសិកាតព្វំ។

អបិ ច "ឯតេ សត្តា ខន្តិសម្បត្តិយា អភាវតោ ឥធលោកេ តប្បន្តិ,
បរលោកេ ច តបនីយធម្មានុយោគតោ"តិ ច "យទិបិ បរាបការនិមិត្តំ ទុក្ខំ
ឧប្បជ្ឈតិ, តស្ស បន ទុក្ខស្ស ខេត្តភូតោ អត្តភាវោ ពិជភូតញ្ច កម្មំ មយាវ
អភិសម្ព័ត"ន្តិ ច "តស្ស ច ទុក្ខស្ស អាណាណ្យការណាមេត"ន្តិ ច "អបការកេ
អសតិ កថំ មយ្ហំ ខន្តិសម្បទា សម្ពវតី"តិ ច "យទិចាយំ ឯតវហិ អបការកោ,
អយំ នាម បុព្វេ អនេន មយ្ហំ ឧបកាហេ កតោ"តិ ច "អបកាហេ ឯវ វា

ខន្តិនិមិត្តតាយ ឧបការោ”តិ ច “សព្វេបិមេ សត្តា មយ្ហំ បុត្តសទិនា,
បុត្តកតាបរាជេសុ ច កោ កុដ្ឋិស្សតី”តិ ច “យេន កោធិបិសាចាវេសេន អយំ
មយ្ហំ អបរជ្ជតិ, ស្វាយំ កោធិភូតាវេសោ មយាវិនេតព្ពោ”តិ ច, “យេន
អបការេន ឥទំ មយ្ហំ ទុក្ខំ ឧប្បន្នំ, តស្ស អហម្មិ និមិត្ត”ន្តិ ច, “យេហិ ធម្មេហិ
អបការោ កតោ, យត្ថ ច កតោ, សព្វេបិ តេ តស្មី វេ ខណោ និរុទ្ធា កស្សិនានិ
កេន កោចោ កាតព្ពោ”តិ ច, “អនត្តតាយ សព្វធម្មានំ កោ កស្ស
អបរជ្ជតី”តិ ច បច្ចវេក្ខន្តេន ខន្តិសម្មទា អនុព្រហេតព្ពា។

យទិ បនស្ស ធីយរត្តំ បរិចយេន បរាបការនិមិត្តកោ កោធា ចិត្តំ
បរិយាទាយ តិដ្ឋេយ្យ, តេន ឥតិ បដិសញ្ញាភិក្ខុតព្ពំ - “ខន្តិ នាមេសា បរាបការស្ស
បដិបក្ខបដិបត្តិនំ បច្ចបការការណា”ន្តិ ច “អបការោ ច មយ្ហំ ទុក្ខបនិសា
សទ្ធាតិ ទុក្ខប្បាទនេន សទ្ធាយ សព្វលោកេ អនភិរតិសញ្ញាយ ច បច្ចយោ”តិ
ច, “ឥន្ទ្រិយបកតិ ហេសា យទិទំ ឥដ្ឋានិដ្ឋវិសយសមាយោកោ។ តត្ថ
អនិដ្ឋវិសយសមាយោកោ មយ្ហំ ន សិយាតិ តំ កុតត្ថ លព្ពា”តិ ច
“កោធាវសិកោ សត្តោ កោធាន ឧម្មត្តោវិក្ខិត្តចិត្តោ, តត្ថ កី បច្ចបការោ”តិ
ច “សព្វេបិមេ សត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធន ឱវសបុត្តាវិយ បរិចាលិតា, តស្មា ន តត្ថ
មយា ចិត្តកោចោ កាតព្ពោ”តិ ច, “អបរាជកេ ច សតិ គុណោ គុណាវតិ មយា
កោចោ ន កាតព្ពោ”តិ ច, “អសតិ គុណាវិសេសេន ករុណាយិតព្ពោ”តិ ច
“កោបេន ច មយ្ហំ គុណាយសា និហាយន្តី”តិ ច, “កុដ្ឋនេន មយ្ហំ
ទុព្ពណ្ណទុក្ខសេយ្យនយោ សបត្តកន្តា អាគច្ឆន្តី”តិ ច, “កោធា ច នាមាយំ
សព្វាហិតការកោ សព្វាហិតវិនាសកោ ពលវា បច្ចត្តិកោ”តិ ច, “សតិ ច
ខន្តិយា ន កោចិ បច្ចត្តិកោ”តិ ច, “អបរាជកេន អបរាជនិមិត្តំ យំ អាយតី
លទ្ធព្ពំ ទុក្ខំ សតិ ច ខន្តិយា មយ្ហំ តទកាវោ”តិ ច, “ចិន្តនេន កុដ្ឋន្តេន ច មយា
បច្ចត្តិកោយេវ អនុវត្តិតោ ហោតី”តិ ច, “កោធា ច មយា ខន្តិយា អភិភូតេ

តស៊ូ ធានាសក្ខីតោ បច្ចុត្តិកោ សម្មនេវ អភិក្ខតោ ហោតី" តិ ច, "កោធនិមិត្តំ
ខន្តិគុណាបរិច្ឆាតោ មយ្ហំ ន យុត្តោ" តិ ច, "សតិ ច កោធន
គុណវិរោធបច្ចនិកធម្មេ កថំ មេ សីលាធិធម្មា ចារិប្បវី គច្ឆេយ្យំ, អសតិ ច
តេសុ កថាបំ សត្តានំ ឧបការពហុលោ បដិញ្ញានុបំ ឧត្តមំ សម្បត្តិ
ចាបុណ្យស្យមី" តិ ច, "ខន្តិយា ច សតិ ពហិទ្ធាវិក្ខេចាការតោ សមាហិតស្ស
សព្ពេ សម្ពាហ អនិច្ចតោ ឧក្ខតោ សព្ពេ ធម្មា អនត្តតោ និព្វានញ្ច
អសម្ពាមតសន្តបណ្ឌិតតាធិការតោ និជ្ឈានំ ខមន្តិ ពុទ្ធធម្មា ច
អចិន្តេយ្យបរិមេយ្យប្បភាវា" តិ។

តតោ ច អនុលោមិយំ ខន្តិយំ បិតោ កេវលា ឥមេ អត្តត្ថនិយការវហិតា
ធម្មមត្តា យថាសកំ បច្ចយេហិ ឧប្បជ្ឈន្តិ វយន្តិ, ន កុតោចិ អាគច្ឆន្តិ, ន កុហិត្វា
គច្ឆន្តិ, ន ច កត្តចិ បតិដ្ឋិតា, ន ចេត្ត កោចិ កស្សចិ ព្យាចារោតិ
អហំការមមំការាណធិដ្ឋានតា និជ្ឈានំ ខមតិ, យេន ពោធិសត្តោ ពោធិយា
និយតោ អនាវត្តិធម្មោ ហោតីតិ វេរមាធិនា ខន្តិចារមិយា បច្ចវេក្ខណា
វេទិតញ្ច។

តថា សច្ចេនវីនា សីលាធិនំ អសម្ពរតោ បដិញ្ញានុបំ បដិបត្តិយា
អភារតោ ច, សច្ចធម្មាតិក្កមេ ច សព្ពចាបធម្មានំ សមោសរណតោ
អសច្ចសន្ធស្ស អបច្ចយិកភារតោ អាយតិញ្ច អនាធមយ្យវចនតាវហនតោ
សម្បន្នសច្ចស្ស ច, សព្ពគុណាធិដ្ឋានភារតោ សច្ចាធិដ្ឋានេន
សព្ពពោធិសម្ពាហនំ ចារិសុទ្ធិចារិប្បវិសាមត្តិយតោ សភាវធម្មាវិសំវាទនេន
សព្ពពោធិសម្ពាភិច្ឆករណតោ ពោធិសត្តបដិបត្តិយា ច,
បរិនិប្បត្តិតោតិអាធិនា សច្ចចារមិយា សម្បត្តិយោ បច្ចវេក្ខិតញ្ច។

តថា ធានាធីសុ ធន្ទ្យសមាធានំ តំបដិបក្ខសន្និចារេ ច នេសំ អចលាធិដ្ឋានំ
តត្ថ ច ជីវីរការំវិនា ន ធានាធិសម្ភារា សម្ពោធិនិមិត្តា សម្ភវន្តិភិអាធិនា
អធិដ្ឋានេ គុណា បច្ចវេក្ខិតញ្ច។

តថា “អត្ថហិតមត្តេ អវតិជ្ឈន្តោនាបិ សត្តេសុ ហិតចិត្តតំវិនា ន សក្កា
ឥធលោកបរលោកសម្បត្តិយោ ចាបុណ្ហតុំ, បកេវ សព្ពសត្តេ
និព្វានសម្បត្តិយំ បតិដ្ឋាបេតុកាមេនា” តិ ច, “បច្ឆា សព្ពសត្តានំ
លោកុត្តរសម្បត្តិ អាកម្ពន្តេន ឥនាធិ លោកិយសម្បត្តិអាកម្ព្យា យុត្តរូចា” តិ ច,
“ឥនាធិ អាសយមត្តេន បរេសំ ហិតសុខុបសំហារំ កាតុំ អសក្កោន្តោ កធា
បយោគេន តំ សាធស្សមី” តិ ច, “ឥនាធិ មយា ហិតសុខុបសំហារេន សំវឡិតា
បច្ឆា ធម្មសំវិភាគសហាយា មយំ ភវិស្សន្តិ” តិ ច, “ឯតេហិវិនា ន មយំ
ពោធិសម្ភារា សម្ភវន្តិ, តស្មា សព្ពពុទ្ធកុណាវិភូតិនិប្បត្តិការណាត្តា មយំ ឯតេ
បរមំ បុញ្ញកេត្តំ អនុត្តរំ កុសលាយតនំ ឧត្តមំ ការវជ្ជាន” តិ ច, សវិសេសំ
សត្តេសុ សព្ពេសុ ហិតជ្ឈាសយតា បច្ចបដ្ឋបេតញ្ច, កិញ្ច ករុណាធិដ្ឋានតោបិ
សព្ពសត្តេសុ មេត្តា អនុព្រូហេតញ្ច។ វិមរិយាធិកតេន ហិ ចេតសា សត្តេសុ
ហិតសុខុបសំហារនិរតស្ស តេសំ អហិតទុក្ខាបនយនកាមតា ពលវតី
ឧប្បជ្ជតិ ធន្ទ្យមូលា។ ករុណា ច សព្ពេសំ ពុទ្ធការកធម្មានំ អាធិ ចរណំ បតិដ្ឋា
មូលំ មុខំ បមុខន្តិ វេរមាធិនា មេត្តាយ គុណា បច្ចវេក្ខិតញ្ច។

តថា “ឧបេក្ខាយ អភាវេ សត្តេហិ កតាវិប្បការា ចិត្តស្ស វិការំ
ឧប្បាទេយ្យំ, សតិ ច ចិត្តវិការេ ធានាធីនំ សម្ភារានំ សម្ភវោ វេរ នត្ថិ” តិ ច,
“មេត្តាសិនេហាន សិនេហិតេ ចិត្តេ ឧបេក្ខាយ វិនា សម្ភារានំ ចារិសុទ្ធិ ន
ហោតី” តិ ច, “អនុបេក្ខកោ សម្ភារេសុ បុញ្ញសម្ភារំ តត្ថិចាកញ្ច សត្តហិតត្ថំ
បរិណាមេតុំ ន សក្កោតី” តិ ច, “ឧបេក្ខាយ អភាវេ ទេយ្យធម្មបដិក្កាហាកានំ

វិភាគ អកត្វា បរិច្ឆេទតំ ន សក្កោតី”តិ ច, “ឧបេក្ខាវហិតេន ជីវិតបរិក្ខារាណំ
ជីវិតស្ស ច អន្តរាយំ អមនសិករិត្វា សីលវិសោធនំ កាតុំ ន សក្កោតី”តិ ច,
តថា ឧបេក្ខាវសេន អរតិរតិសហស្សេវ នេក្ខម្ពពលសិទ្ធិតោ ឧបបត្តិតោ
ឥក្ខណាវសេន សព្ពសម្ភារកិច្ចនិប្បត្តិតោ អន្ធារទ្ធស្ស វីរិយស្ស អនុបេក្ខណោ
បធានកិច្ចាករណតោ ឧបេក្ខតោ វេ តិ តិក្ខានិជ្ឈានសម្ពុតោ ឧបេក្ខាវសេន
សត្តសម្ពាទានំ អវិសំវាទនតោ លោកធម្មានំ អជ្ឈបេក្ខណោន សមាទិន្នធម្មេសុ
អចលាធិជ្ជានសិទ្ធិតោ បរាបកាវាទីសុ អនាគោតវសេនេវ
មេត្តាវិហារនិប្បត្តិតោតិ សព្ពពោធិសម្ភារាណំ
សមាទានាធិជ្ជានចារិប្បនិប្បត្តិយោ ឧបេក្ខានុកាវេន សម្បជ្ឈន្តីតិ វេ មាទិនា
នយេន ឧបេក្ខាចារិមី បច្ចវេក្ខិតត្តោ។ វេ អបរិច្ឆាគបរិច្ឆាគាទីសុ យថា ក្លមំ
អាទីនវានិសំសបច្ចវេក្ខណា ទានាទិចារិមីនំ បច្ចយោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

តថា សបរិក្ខារា បញ្ចនស ចរណធម្មា បញ្ច ច អភិញ្ញាយោ។ តត្ថ
ចរណធម្មា នាម សីលសំវារោ, ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា, ភោជនេ មត្តញ្ញតា,
ជាគរិយានុយោគោ, សត្ត សទ្ធម្មា, ចត្តារិ ឈានានិ ច។ តេសុ សីលាទីនំ ចតុន្នំ
តេរសាបិ ធុតធម្មា អប្បិច្ឆតាទយោ ច បរិក្ខារា។ សទ្ធម្មេសុ សទ្ធាយ
ពុទ្ធធម្មសង្ឃសីលចាគនេវតូបសមាទុស្សតិលូមុបុគ្គលបរិវេជ្ជន-
សិនិទ្ធិបុគ្គលសេវនបសាទនីយធម្មបច្ចវេក្ខណាតទទិមុត្តតា បរិក្ខារោ។
ហិរោត្ថប្បាណំ

អកុសលាទីនេវបច្ចវេក្ខណាអចាយាទីនេវបច្ចវេក្ខណាកុសលធម្មបត្តម្ពន-
ការបច្ចវេក្ខណាហិរោត្ថប្បហិតបុគ្គលបរិវេជ្ជនហិរោត្ថប្បសម្បន្នបុគ្គលសេន
តទទិមុត្តតា។ ពាហុសទ្ធស្ស បុព្វយោគបរិបុច្ឆក-
ការសទ្ធម្មាភិយោគអនវជ្ជវិជ្ជាជ្ជានាទិបរិចយបរិបក្ខិន្ទិយតាកិលេសទ្វីការ
អប្បស្សត- បរិវេជ្ជនពាហុស្សតសេវនតទទិមុត្តតា។ វីរិយស្ស

អោយកយបច្ចវេក្ខណៈ-

គមនីវិបច្ចវេក្ខណៈធម្មមហត្ថបច្ចវេក្ខណៈនិមិទ្ធវិនោទនកុសីតបុគ្គលបរិវ
ជ្ជន- អារទ្ធវិរិយបុគ្គលសេវនសម្មប្បធានបច្ចវេក្ខណៈតទទិមុត្តតា។ សតិយា
សតិសម្បជញ្ញមុជ្ជស្សតិបុគ្គលបរិវជ្ជនឧបដ្ឋិតស្សតិបុគ្គលសេវនតទទិមុត្ត
តា។ បញ្ញាយ

បរិបុច្ឆកការវត្ថុវិសទកិរិយាសង្ខ្រិយសមត្ថបដិចាទនឧប្បញ្ញបុគ្គល-
បរិវជ្ជនបញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនកម្មវញ្ញាណចរិយបច្ចវេក្ខណៈតទទិមុត្តតា។
ចតុន្នំឈានានំ សីលាទិចតុក្កំ អដ្ឋតីសាយ អារម្មណេសុ បុព្វភាគការណ
អារជ្ជនាទិវសីការករណព្វ បរិក្ខារោ។ តត្ថ សីលាទិហិ បយោគសុទ្ធិយា
សត្តានំ អភយទានេ អាសយសុទ្ធិយា អាមិសទានេ ឧភយសុទ្ធិយា ធម្មទានេ
សមត្តោ ហោតីតិអាទិនា ចរណាទិនំ ទានាទិសម្ភារានំ បច្ចយកាវោ យថាវហំ
និទ្ធាវេតព្ពោ។ អតិវិត្តារកយេន ននិទ្ធាវយិម្ហាតិ។ ឯវំ សម្បត្តិចក្កាទយោបិ
ទានាទិនំ បច្ចយោតិ វេទិតព្ពោ។

កោ សំកិលេសោតិ? អវិសេសេន តណ្ហាទិហិ បរាមជ្ជកាវោ ចារមីនំ
សំកិលេសោ, វិសេសេន បន ទេយ្យធម្មបដិក្កាហាកិកប្បា ទានចារមិយា
សំកិលេសោ។ សត្តកាលវិកប្បា សីលចារមិយា, កាមកវតទុបសមេសុ
អភិរតិអនភិរតិវិកប្បា នេក្ខម្មចារមិយា, អហំ មមាតិវិកប្បា
បញ្ញាចារមិយា, លីនុទ្ធច្ធវិកប្បា វិរិយចារមិយា, អត្ថបរិកប្បា ខន្តិចារមិយា,
អទិដ្ឋាទិសុ ទិដ្ឋាទិវិកប្បា សច្ចចារមិយា, ពោធិសម្ភារតត្ថិបក្ខេសុ
នោសគុណវិកប្បា អទិដ្ឋានចារមិយា, ហិតាហិតវិកប្បា មេត្តាចារមិយា,
ឥដ្ឋានិដ្ឋវិកប្បា ឧបេក្ខាចារមិយា សំកិលេសោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ក៏ វេរោនាទិ? តណ្ហាទីហិ អនុបយាតោ យថាវុត្តវិកប្បវិរហោ ច ឯតាសំ
វេរោនាទិ វេទិតព្ពំ។ អនុបហតា ហិ
តណ្ហាមានទិដ្ឋិកោត្ថបនាហមក្ខបឡាសសស្សាមជ្ជិយ-
មាយាសាវេយ្យធម្មសារម្ពមធម្មមាទាទីហិ កិលេសេហិ
ធម្មេយ្យធម្មបដិក្កាហកវិកប្បាទិរហិតា ច ទានាទិទារមិយោ បរិសុទ្ធា បកស្សរា
ភវន្តិតិ។

កោ បដិបក្ខោតិ? អវិសេសេន សព្វេបិ សំកិលេសា សព្វេបិ អកុសលា
ធម្មា ឯតាសំ បដិបក្ខោ, វិសេសេន បន បុព្វេវុត្តា មន្រ្តោទយោតិ វេទិតព្ពំ។
អបិ ច ធម្មេយ្យធម្មបដិក្កាហកទានដលេសុ
អលោកាទោសាមោហគុណាយោគតោ លោកទោសមោហាបដិបក្ខំ ទានំ,
កាយាទិទោសវុត្តាបគមតោ លោកាទិបដិបក្ខំ សីលំ,
កាមសុខបរុបយាតអត្ថកិលមថបរិវដ្ឋនតោ ទោសត្តយបដិបក្ខំ នេក្ខម្ពំ,
លោកាទិនំ អន្ធិករណតោ ញាណស្ស ច អន្ធិករណតោ លោកាទិបដិបក្ខា
បញ្ញា, អលីនាទុទ្ធតញ្ញាយាម្ពវសេន លោកាទិបដិបក្ខំ វិរិយំ,
ឥដ្ឋានិដ្ឋសុញ្ញតានំ ឧមនតោ លោកាទិបដិបក្ខា ឧត្តិ, សតិបិ បរេសំ ឧបកាវេ
អបកាវេ ច យថាភូតប្បវត្តិយា លោកាទិបដិបក្ខំ សច្ចំ, លោកធម្មេ អភិកុយ្យ
យថាសមាទិន្នេសុ សម្ពាវេសុ អចលនតោ លោកាទិបដិបក្ខំ អធិដ្ឋានំ,
នីវរណវិវេកតោ លោកាទិបដិបក្ខា មេត្តា, ឥដ្ឋានិដ្ឋសុ
អនុនយបដិយវិទ្ធិសនតោ សមប្បវត្តិតោ ច លោកាទិបដិបក្ខា ឧបេក្ខាតិ
ទដ្ឋព្ពំ។

កោ បដិបត្តិតិ? ទានទារមិយា តាវ សុខុបករណាសរីរជីវិតបរិច្ចាគេន
ភយាបនុទនេន ធម្មាបទេសេន ច ពហុជា សត្តានំ អនុក្កហករណំ បដិបត្តិ។

តត្ថ អាមិសទានំ អភយទានំ ធម្មទានន្តិ ទាតព្ភវត្ថុវសេន តិវិដំ ទានំ។ តេសុ
ពោធិសត្តស្ស ទាតព្ភវត្ថុ អន្តត្ថកំ ពាហិវន្តិ ធុវិដំ។ តត្ថ ពាហិវ អន្ត ចានំ វត្ថុ
យានំ មាលាគន្ធិវិលេបនំ សេយ្យាវសេបដិបេយ្យន្តិ ទសវិដំ។ អន្តាទីនំ
ខាទនីយភោជនីយាទិវិភាគេន អនេកវិដំ។ តថា រូចារម្មណំ យាវ
ធម្មារម្មណន្តិ អារម្មណតោ ធម្មិនំ។ រូចារម្មណាទីនព្វា នីលាទិវិភាគេន
អនេកវិដំ។ តថា មណីកនករជតមុត្តាបវាឡាទិ, ខេត្តវត្ថុអាវាមាទិ,
ទាសិទាសគោមហិសាទិ នាធាវិជ្ជវត្ថុបករណាវសេន អនេកវិដំ។

តត្ថ មហាបុរិសោ ពាហិវ វត្ថុ ទេន្លោ “យោ យេន អត្ថិកោ, តំ តស្ស ទេតិ,
ទេន្លោ ច តស្ស អត្ថិកោ” តិ សយមេវ ជានន្លោ អយាចិតោបិ ទេតិ បគេវ
យាចិតោ។ មុត្តចាកោ ទេតិ, នោ អមុត្តចាកោ, បរិយត្ថំ ទេតិ, នោ អបរិយត្ថំ
សតិ ទេយ្យធម្មំ។ ន បច្ចុបការសន្និស្សិតោ ទេតិ។ អសតិ ទេយ្យធម្មំ ហិ
បរិយត្ថេ សំវិភាគារហំ សំវិភជតិ។ ន ច ទេតិ បរូបយាតាវហំ
សត្តវិសមជ្ឈាទិកំ, នាបិ កិឡនកំ យំ អនត្ថបសំហិតំ បមាទាវហព្វា។ ន ច
គិលានស្ស យាចកស្ស ចានភោជនាទិអសប្បាយំ បមាណាហិតំ វា ទេតិ,
បមាណាយុត្ថំ បន សប្បាយមេវ ទេតិ។

តថា យាចិតោ គហជ្ជានំ គហជ្ជានុច្ឆ័រិកំ ទេតិ, បព្ពជិតានំ បព្ពជិតានុច្ឆ័រិកំ
ទេតិ, មាតាបិតរោ ញាតិសាលាហិតា មិត្តាមច្ឆា បុត្តទារទាសកម្មករាតិ
ឯតេសុ កស្សចិ បីឡំ អជនេន្លោ ទេតិ, ន ច ឧឡារំ ទេយ្យធម្មំ បដិជានិត្វាលូទំ
ទេតិ, ន ច លាភសក្ការសិលោកសន្និស្សិតោ ទេតិ, ន ច បច្ចុបការសន្និស្សិតោ
ទេតិ, ន ច ជលចាជិកដ្ឋី ទេតិ អញ្ញាត្រ សម្មាសម្ពោធិយា, ន ច យាចកេ
ទេយ្យធម្មំ វា ជិតុច្ឆន្តោ ទេតិ, ន ច អសញ្ញតានំ យាចកានំ
អក្កោសករោសកានម្មិ អបរិទ្ធី ទានំ ទេតិ, អញ្ញទត្ថុ បសន្នចិត្តោ

អនុកម្មឆ្នោតសក្តិច្ចមេវទេតិ, ន ច កោតុហលមង្គលិកោ ហុត្វា ទេតិ,
កម្មជលមេវ បន សទ្ធិហឆ្នោត ទេតិ, នបិ យាចកេ បយិរុចាសនាធិហិ
បរិកិលេសេត្វា ទេតិ, អបរិកិលេសេត្វា ឯវ បន ទេតិ, ន ច បរេសំ
វញ្ញនាធិប្បាយោ ភេទនាធិប្បាយោ វា ទានំ ទេតិ, អសំកិលិដ្ឋចិត្តោ ឯវ ទេតិ,
នបិ ជរុសវាចោ ភាកុដិមុខោ ទានំ ទេតិ, បិយវាទី បន បុព្វកាសី មិតវចនោ
ហុត្វា ទេតិ, យស្មិញ ទេយ្យធម្ម ឧឡារមនុញ្ញតាយ វា ចិវបរិចយេន វា
គេធសភាវតាយ វា លោភធម្មោ អធិមត្តោ ហោតិ, ជានន្តោ ពោធិសត្តោ តំ
ទិប្បមេវ បជិវិនោទេត្វា យាចកេ បរិយេសិត្វាបិ ទេតិ, យញ្ញ ទេយ្យវត្ថុ បរិវត្ថំ
យាចកោបិ បច្ចបដ្ឋិតោ, តំ អចិន្តេត្វាបិ អត្តានំ ពាធិត្វា ទេត្តោ យាចកំ
សម្មានេតិ យថា តំ អកិត្តិបណ្ឌិតោ។ ន ច មហាបុរិសោ អត្តនោ
បុត្តនាវនាសកម្មករោរិសេ យាចិតោ តេ អសញ្ញាបិតេ នោមនស្សប្បត្ត
យាចកានំ ទេតិ, សម្មនេវ បន សញ្ញាបិតេ សោមនស្សប្បត្ត ទេតិ។ ទេត្តោ ច
យក្ខរក្ខសបិសាចាធិនំ វា មនុស្សានំ កុរុរកម្មន្តានំ វា ជានន្តោ ន ទេតិ, តថា
វជ្ជម្បិ តាធិសានំ ន ទេតិ។ យេ លោកស្ស អហិតាយ ទុក្ខាយ អនត្តាយ
បដិបដ្ឋន្តិ, យេ បន ធម្មិកា ធម្មេន លោកំ ចាលេន្តិ, តេសំ ទេតិ។ ឯវ តាវ
ពាហិរទានេ បដិបត្តិ វេទិតញ្ញា។

អជ្ឈត្តិកទានំ បន ជីវហិ អាភារេហិ វេទិតញ្ញំ។ កេមំ? យថា នាម កោចិ
បុរិសោ យាសច្ឆាទនហេតុ អត្តានំ បរស្ស និស្សន្ទតិ, វិធម្យការំ ឧបគច្ឆតិ
ទាសព្យំ, ឯវមេវ មហាបុរិសោ សម្ពោធិហេតុ និរាមិសចិត្តោ សត្តានំ អនុត្តរំ
ហិតសុខំ ឥច្ឆន្តោ អត្តនោ ទានចារមី បរិបូរេតុកាមោ អត្តានំ បរស្ស
និស្សន្ទតិ, វិធម្យការំ ឧបគច្ឆតិ យថាកាមករណីយតំ។
ករចរណានយនាធិអង្គបច្ចដ្ឋំ តេន តេន អត្តិកានំ អកម្បិតោ អនោលីនោ
អនុប្បទេតិ, ន តត្ថ សន្ទតិ ន សង្គោចំ អាបដ្ឋតិ យថា តំ ពាហិរវត្ថុស្មី, តថា ហិ

មហាបុរិសោ ធូរិហិ អាគារេហិ ពាហិរវត្ថុំ បរិច្ឆេទតិ យថាសុខំ បរិភោគាយ វា
យាចកានំ តេសំ មនោរមំ បរិបូរេន្តោ, អត្ថនោ វសីភាវាយ វា, តត្ថ សព្ពេន សព្ពំ
មុត្តចាកោ, ឯវមហំ និស្សន្ន័ការនាយ សម្ពោធិ ចាបុណ្យស្សមីតិ។ ឯវំ
អន្ល័ត្តិកវត្ថុស្មិន្តិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ យំ អន្ល័ត្តិកវត្ថុ ធីយមាណំ យាចកស្ស ឯកន្តេនេវ ហិតាយ សំវត្ថុតិ,
តំ ទេតិ, ន ឥតវំ។ ន ច មហាបុរិសោ មាស្ស មាសកាយិកានំ នេវតានំ វា
វិហិតាសិប្បាយានំ អត្ថនោ អត្ថការំ អន្តបច្ឆន្តានិ វា ជានមាណោ ទេតិ “មា តេសំ
អនត្តោ អហោសី” តិ។ យថា ច មាសកាយិកានំ, ឯវំ តេហិ អន្ធវិជ្ជានម្បិ ន
ទេតិ, នបិ ឧម្មត្តកានំ។ ឥតវេសំ បន យាចិយមាណោ សមនន្តរមេវ ទេតិ,
តាទិសាយ យាចនាយ ទុល្លភការតោ តាទិសស្ស ច ទានស្ស ទុក្ករការតោ។

អភយទានំ បន រាជតោ ចោរតោ អគ្គិតោ ឧទកតោ វេរីបុគ្គលតោ
សីហព្យក្សាធិវាឡមិគតោ នាគយក្ខត្តក្ខសបិសាចាទិតោ សត្តានំ ភយេ
បច្ចបដ្ឋិតេ តតោ បរិត្តាណាភាវេន វេទិតព្ពំ។

ធម្មទានំ បន អសំកិលិដ្ឋចិត្តស្ស អរិបរីតា ធម្មទេសនា, ឌីចាយិកោ
ហិតស្ស ឧបទេសោ ធិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្តវសេន យេន សាសនេ
អនោតិណ្ណានំ អវតារណំ ឌីតិណ្ណានំ បរិចាចនំ។ តត្ថាយំ នយោ - សន្នេបតោ
តាវ ទានកថា សីលកថា សគ្គកថា កាមានំ អាទីនេវា សំកិលេសោ ច
នេក្ខម្មេ អាទិសំសោ។ វិត្តារតោ បន សាវកពោធិយំ អធិមុត្តចិត្តានំ
សរណាគមនំ សីលសំវរោ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា ភោជនេ មត្តញ្ញតា
ជាគរិយានុយោគោ សត្ត សទ្ធម្មា អន្លតិសាយ អារម្មណេសុ កម្មករណាវសេន
សមថានុយោកោ រូបកាយាធិសុ វិបស្សនាភិទិវេសេសុ យថាវហំ
អភិទិវេសមុខេន វិបស្សនានុយោគោ, តថាវិសុទ្ធិបដិបទា សម្មត្តកហណំ

តិស្សោវិជ្ជា ធម៌អភិញ្ញា ចតុស្សោ បដិសម្ពិទ្ធា សាវកពោធិតិ ឯតេសំ
គុណសំកិត្តន្តរសេន យថាវហំ តត្ថ តត្ថ បតិជ្ជាបនា បរិយោធបនា ច។ តថា
បច្ឆេកពោធិយំ សម្មាសម្ពោធិយញ្ច អធិមុត្តានំ សត្តានំ យថាវហំ
ធានាទិចារមីនំ សភាវសលក្ខណាទិសំកិត្តនមុខេន តិសុបិ អវត្តាសុ តេសំ
ពុទ្ធានំ មហានុភាវតាវិការីនេន យានទ្វយេ បតិជ្ជាបនា បរិយោធបនា ច។ ឯវំ
មហាបុរិសោ សត្តានំ ធម្មទានំ ទេតិ។

តថា មហាបុរិសោ សត្តានំ អាមិសទានំ ទេន្តោ “ឥមិនាហំ ធានេន សត្តានំ
អាយុវណ្ណាសុខពលបដិភាណទិសម្បត្តិញ្ច រមណីយំ អគ្គជលសម្បត្តិញ្ច
និច្ឆាទេយ្យ” ឆ្លុំ អន្ធទានំ ទេតិ, តថា សត្តានំ កាមកិលេសបិចាសាវុបសមាយ
ចានំ ទេតិ, តថា សុវណ្ណាវណ្ណតាយ ហិរេត្តប្បាលដ្ឋាវស្ស ច និប្បត្តិយា វត្តានិ
ទេតិ, តថា ឥន្ទ្រិធស្ស ចេវ និព្វានសុខស្ស ច និប្បត្តិយា យានំ ទេតិ, តថា
សីលគន្ធនិប្បត្តិយា គន្ធនំ ទេតិ, តថា ពុទ្ធកុណសោភានិប្បត្តិយា មាលាវិលេបនំ
ទេតិ, ពោធិមណ្ឌាសននិប្បត្តិយា អាសនំ ទេតិ, តថា គតសេយ្យានិប្បត្តិយា
សេយ្យំ ទេតិ, សរណភាវនិប្បត្តិយា អាវសថំ ទេតិ, បញ្ចចក្ខុបដិលាកាយ
បធិបេយ្យំ ទេតិ, ព្យាមប្បកានិប្បត្តិយា រូបទានំ ទេតិ, ព្រហ្មស្សវនិប្បត្តិយា
សទ្ធទានំ ទេតិ, សត្តលោកស្ស បិយភាវាយ រសទានំ ទេតិ,
ពុទ្ធសុខុមាលភាវាយ ដោជ្ឈត្តទានំ ទេតិ, អដរាមរភាវាយ ភេសជ្ជទានំ ទេតិ,
កិលេសទាសព្យវិមោចនត្ថំ ធាសានំ ភុជិស្សតាទានំ ទេតិ, សទ្ធម្មាភិវតិយា
អនវជ្ជឱឡារតិហេតុទានំ ទេតិ, សព្វេបិ សត្ត អរិយាយ ជាតិយា អត្តនោ
បុត្តការូបនយនាយ បុត្តទានំ ទេតិ, សកលស្សបិ លោកស្ស
បតិការូបគមនាយ ទានទានំ ទេតិ, សុភលក្ខណសម្បត្តិយា
សុវណ្ណាមណិមុត្តាបវាឡាទិទានំ, អនុព្យញ្ញនសម្បត្តិយា ធានាវិធីវិភូសនទានំ,
សទ្ធម្មកោសាធិគមាយ វិត្តកោសទានំ, ធម្មរាជភាវាយ រជ្ជទានំ,

ឈានទៅសម្បត្តិយា អាហារមួយនាគណៈករណ៍ទាំង, ចក្ខុវិស័យ ចាត់ទុកថា
ពោធិមណ្ឌបសង្គមនាយ ចរណ៍ទាំង, ចតុរោមនិវត្តន៍ណាយ សត្វាន់
សន្ទមហាត្ថនាគតំ ហត្ថនាគតំ, សន្ទិស្រ្ទិយាទិបដិលាភាយ កណ្តាសាទិទាំង,
សមន្តចក្ខុបដិលាភាយ ចក្ខុទាំង, “ធម្មនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្ស
សព្វកាលំ សព្វសត្វានំ ហិតសុខាវហោ, សព្វលោកេន ច ឧបដិវិវត្តោ មេ
កាយោ ភវេយ្យ” តិ មសលោហិតាទិទាំង, “សព្វលោកុត្តមោ ភវេយ្យ” តិ
ឧត្តមម្តងទាំង ទេតិ។

ឯវំ ធម្មនុស្ស ច ន អនេសនាយ ទេតិ, ន ច បរោបយាតេន, ន ភយេន, ន
លង្ហាយ, ន ធម្មនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្សនុស្ស
បរោម្ពនេន, ន ដលាភិសម្ពាយ, ន យាចក្ខុជិត្យាយ, ន អចិត្តិការេន ទេតិ, អថ
ខោសក្កច្ចំ ទេតិ, សហត្ថេន ទេតិ, កាលេន ទេតិ, ចិត្តិកត្វា ទេតិ, អវិភាគេន
ទេតិ។ តិសុ កាលេសុ សោមនស្សតោ ទេតិ, តតោ ឯវំ ច ធម្មនុស្ស ច បច្ឆានុតាបី
ហោតិ។ ន បដិគ្គាហាករសេន មាណវមាណំ ករោតិ, បដិគ្គាហកានំ
បិយសមុទាទារោ ហោតិ វធម្ម យាចយោគោ សបរិវារនាយកោ។ អន្តរានុស្ស
ទេតិ “តំ សបរិវារំ កត្វា ធម្មនុស្ស” តិ វត្ថុទិហិ សន្ទិ ទេតិ។ តថា វត្ថុទាំង ទេតិ
“តំ សបរិវារំ កត្វា ធម្មនុស្ស” តិ អន្តរានុស្ស សន្ទិ ទេតិ។ យាននាទិសុបិ ឯសេវ
នយោ។

តថា រូបទាំង ទេតិ ឥតរាមណ្ឌនិបិ តស្ស បរិវារំ កត្វា ទេតិ, ឯវំ
សេសេសុបិ។ តត្ថ រូបទាំង នាម និលបីតលោហិតឧទាតាទិវណ្ណាសុ
បុប្ផវត្ថុធាតុសុ អញ្ញតរំ លភិត្វា រូបវសេន អាភុជិត្វា “រូបទាំង ធម្មនុស្ស,
រូបទាំង មយ្ហ” តិ ចិត្តេត្វា តាទិសេ ធម្មនុស្ស ទាំង បតិដ្ឋាបេតិ សវត្ថុកំ
កត្វា។ ឯវំ រូបទាំង នាម។

សទ្ធានាំ បន ភេរិសទ្ធានាំសេន វេទិតព្នំ។ តត្ថ សទ្ធា កន្ទមូលានិវិយ
ឧប្បាដេត្វា និលុប្បលហត្ថកំវិយ ច ហត្ថ ឋបេត្វា ទានុំ ន សក្កា, សវត្ថុកំ
បន កត្វា ទេន្តោ សទ្ធានាំ ទេតិ នាម។ តស្មា យទា “សទ្ធានាំ ទស្សមី” តិ
ភេរិមុទិផ្កាទីសុ អញ្ញតវេន ត្វិវយេន តិណ្ណំ រតនានំ ឧបហារំ ករោតិ កាវេតិ ច,
“សទ្ធានាំ មេ” តិ ភេរិអាទីនិ ឋបេតិ ឋចាបេតិ ច។ ធម្មកថិកានំ បន សវកេសន្នំ
តេលដាលីតាទី ទេតិ, ធម្មស្សវនំ ឃោសេតិ, សវកញ្ញំ ភណាតិ, ធម្មកថំ
កថេតិ, ឧបនិសិទ្ធកកថំ អនុមោទនកថញ្ច ករោតិ កាវេតិ ច, តទា សទ្ធានាំ
នាម ហោតិ។

តថា គន្ធានាំ មូលគន្ធាទីសុ អញ្ញតវំ រជនីយំ គន្ធាវត្ថុំ បីសិតមេវ វា គន្ធា
យំកិញ្ចិ លភិក្ខា គន្ធាវសេន អាភុទិក្ខា “គន្ធានាំ ទស្សមី, គន្ធានាំ មយ្ហ” តិ
ពុទ្ធវតនាទីនំ បូជំ ករោតិ កាវេតិ ច, គន្ធាបូជនត្ថាយ អគុច្ឆន្ទនាទិកេ
គន្ធាវត្ថុកេ បរិច្ចជតិ។ ៩ទំ គន្ធានាំ។

តថា មូលវសាទីសុ យំកិញ្ចិ រជនីយំ វសវត្ថុំ លភិក្ខា វសវសេន អាភុទិក្ខា
“វសនាំ ទស្សមី, វសនាំ មយ្ហ” តិ ទក្ខិណោយ្យានំ ទេតិ, វសវត្ថុមេវ វា
ធម្មកថាទិកំ បរិច្ចជតិ។ ៩ទំ វសនាំ។

តថា ដោជ្ឈត្តនាំ មញ្ញបីឋានិវសេន អត្តរណាចារុរណាទិវសេន ច
វេទិតព្នំ។ យទា ហិ មញ្ញបីឋានិសិទ្ធិម្តោហនាទិកំ និវាសនចារុបនាទិកំ វា
សុខសម្មស្សំ រជនីយំ អនវន្នំ ដោជ្ឈត្តវត្ថុំ លភិក្ខា ដោជ្ឈត្តវសេន អាភុទិក្ខា
“ដោជ្ឈត្តនាំ ទស្សមី, ដោជ្ឈត្តនាំ មយ្ហ” តិ ទក្ខិណោយ្យានំ ទេតិ។ យថាវត្ថុ
ដោជ្ឈត្តវត្ថុំ លភិក្ខា បរិច្ចជតិ, ៩ទំ ដោជ្ឈត្តនាំ។

ធម្មទានំ បន ធម្មារម្មណស្ស អធិប្បតត្តា ឌីជថានជីវិតវសេន វេទិតព្ពំ។
ឌីជាធិសុ ហិ អញ្ញាតំ វជនីយំ វត្ថុំ លភិត្វា ធម្មារម្មណវសេន អាកុជិត្វា
“ធម្មទានំ ទស្សមិ, ធម្មទានំ មយ្ហ”ន្តិ សប្បិទវនីតាធិឌីជទានំ ទេតិ។
អម្ពចាធាធិអដ្ឋវិធម្មទានំ ទេតិ, ជីវិតទានន្តិ អាកុជិត្វា
សលាកភត្តបក្ខិកភត្តាធិនិ ទេតិ, អជាសុកភាវេន អភិក្ខតានំ ព្យាធិតានំ
វេដ្ឋេ បច្ចុបដ្ឋាបេតិ, ជាលំ ជាលាបេតិ, កុមិនំវិទ្ធីសាបេតិ, សកុណាបញ្ជរំ
វិទ្ធីសាបេតិ, ពន្ធនេន ពទ្ធានំ សត្តានំ ពន្ធនមោក្ខំ កាវេតិ, មាឃាតភេរី
ចរាបេតិ, អញ្ញានិ ច សត្តានំ ជីវិតបរិត្តាណាត្ថំ វេរ្យចានិ កម្មានិ ករោតិ
កាវាបេតិ ច។ ៩ទំ ធម្មទានំ នាម។

សព្ពមេតំ យថាវុត្ថំ ទានសម្បទំ សកលលោកហិតសុខាយ បរិណាមេតិ។
អត្ថនោ ច សម្មាសម្ពោធិយា អកុប្បាយ វិមុត្តិយា អបរិក្ខយស្ស ធន្ទស្ស
អបរិក្ខយស្ស វីរិយស្ស អបរិក្ខយស្ស សមាធិស្ស អបរិក្ខយស្ស បដិភានស្ស
អបរិក្ខយស្ស ញាណស្ស អបរិក្ខយាយ វិមុត្តិយា បរិណាមេតិ។ ៩មញ្ច
ទានចារមី បដិបដ្ឋន្តេន មហាសត្តេន ជីវិតេ អនិច្ចសញ្ញា បច្ចុបដ្ឋាបេតព្ពា តថា
ភោគេសុ, ពហុសាធារណតា ច នេសំ មនសិកាតព្ពា, សត្តេសុ ច
មហាករុណា សតតំ សមិតំ បច្ចុបដ្ឋាបេតព្ពា។ វេរ្យញ្ច ភោគេ គហេតព្ពសារំ
គណ្ណាឆ្នោ អាធិត្ថតោវិយ អគារតោ សព្ពំ សាបតេយ្យំ អត្តានព្វា ពហិ
នីហរឆ្នោ ន កិញ្ចិ សេសេតិ, ន កត្ថចិ វិភាគំ ករោតិ, អញ្ញាទត្ថុ និរេបេក្ខោ
និស្សន្ទតិ វេ។ អយំ តាវ ទានចារមិយា បដិបត្តិក្កមោ។

សីលចារមិយា បន អយំ បដិបត្តិក្កមោ - យស្មា សព្ពញ្ញសីលាលដ្ឋារេហិ
សត្តេ អលដ្ឋិតុកាមេន មហាបុរិសេន អាធិតោ អត្ថនោ វេ តាវ សីលំ
វិសោធនព្ពំ។ តត្ថ ច ចត្វហិ អាការេហិ សីលំ វិសុជ្ឈតិ - អដ្ឋាសយវិសុទ្ធិតោ,

សមាធានតោ, អរិកិក្កមនតោ, សតិ ចរិកិក្កមេ បុន
បដិចាកតិកករណតោ។ វិសុទ្ធាសយតាយ ហិ ឯកទ្វា អត្តាធិបតិ ហុត្វា
ចាបជិតុច្ឆនសភារោ អជ្ឈត្ថំ ហិរិធម្មំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា សុបរិសុទ្ធសមាទារោ
ហោតិ។ តថា បរតោ សមាធានេ សតិ ឯកទ្វា លោកាធិបតិ ហុត្វា ចាបតោ
ឧត្តសន្តោ ឌីត្តប្បធម្មំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា សុបរិសុទ្ធសមាទារោ ហោតិ។ ឥតិ
ឧភយថាបិ ឯតេ អរិកិក្កមនតោ សីលេ បតិជ្ជហន្តិ។ អថ បន កធានិ
សតិសម្មាសេន សីលស្ស ខណ្ឌាទិភារោ សិយា។ តាយយេវ យថាវុត្តាយ
ហិរេត្តប្បសម្បត្តិយា ឱប្បមេវ នំ វុដ្ឋានាទិនា បដិចាកតិកំ ករោតិ។

តយិទំ សីលំ វារិត្ថំ, ចារិត្តន្តិ ធុរិទំ។ តត្ថាយំ ពោធិសត្តស្ស វារិត្តសីលេ
បដិបត្តិក្កមោ - សព្ពសត្តេសុ តថា ធម្មាបន្នចិត្តេន ភវិតព្ធំ, យថា សុបិនន្តេនបិ
ន អាឃាតោ ឧប្បន្នេយ្យ។ បរុបការនិវតតាយ បរសន្តកោ អលគន្ធាវិយ ន
បរាមសិតព្ពោ។ សចេ បព្ពជិតោ ហោតិ, អព្រហ្មចរិយតោបិ អារាហរិ ហោតិ
សត្តវិធមេថុនសំយោគវិវហិតោ, បគេវ បរធារគមនតោ។ សចេ បន
អបព្ពជិតោ គហដ្ឋោ សមាធាោ បរេសំ ធារេសុ សទា ចាបកំ ចិត្តម្បិ ន
ឧប្បនេតិ។ កថេន្តោ ច សច្ចំ ហិតំ បិយំ វចនំ បរិមិតមេវ ច កាលេន ធម្មិ កថំ
ភាសិតា ហោតិ, សព្ពត្ថ អនភិជ្ឈាលុ អព្យាបន្នចិត្តោ អវិបរីតទស្សនោ
កម្មស្សកតញ្ញាលោន ច សមន្នាគតោ សម្មគ្គតេសុ សម្មាបដិបន្នេសុ
និវិជ្ជសន្ធា ហោតិ និវិជ្ជបេមោ។

ឥតិ ចតុរាចាយវដ្ឋនុក្ខានំ បថភូតេហិ អកុសលកម្មបថេហិ
អកុសលធម្មេហិ ច ឱរមិត្វា សគ្គមោក្ខានំ បថភូតេសុ កុសលកម្មបថេសុ
បតិជ្ជិតស្ស មហាបុរិសស្ស បរិសុទ្ធាសយបយោគតាយ យថាភិបត្តិតា
សត្តានំ ហិតសុខុបសំហិតា មនោរថា សីយំ សីយំ អភិនិប្បជ្ជន្តិ, ចារមិយោ

បរិបូរណ៍។ ឯវត្ថុតោ ហិ អយំ។ តត្ថ ហិសានិវត្តិយា សត្តសត្តានំ អភយនានំ
ទេតិ, អប្បកសិវេនេវ មេត្តាការំនំ សម្មាទេតិ, ឯកាទស មេត្តានិសំសេ
អធិគច្ឆតិ, អប្បាពាធា ហោតិ អប្បាតន្តោ, ធីយាយុកោ សុខពហុលោ
លក្ខណវិសេសេ ចាបុណាតិ, ទោសវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្ទតិ។

តថា អធិន្ទានានិវត្តិយា ចោរាធិហិ អសាធារណោ ភោគេ អធិគច្ឆតិ។
បរេហិ អនាសន្តិនិយោ បិយោ មនាចោ វិស្សសនិយោ វិកវសម្មត្តិសុ
អលក្ខចិត្តោ បរិច្ឆាគសីលោ លោកវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្ទតិ។

អព្រហ្មចរិយនិវត្តិយា អលោលោ ហោតិ សន្តកាយចិត្តោ, សត្តានំ បិយោ
ហោតិ មនាចោ អបរិសន្តិនិយោ, កល្យាណោ ចស្ស កិត្តិសន្នោ អព្ពគ្គច្ឆតិ,
អលក្ខចិត្តោ ហោតិ មាតុកាមេសុ អលុទ្ធាសយោ, នេក្ខម្ពពហុលោ
លក្ខណវិសេសេ អធិគច្ឆតិ, លោកវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្ទតិ។

មុសាវាទនិវត្តិយា សត្តានំ បមាណគូតោ ហោតិ បច្ចយិកោ ថេតោ
អាទេយ្យវចនោ, ទេវតានំ បិយោ មនាចោ, សុភិក្ខន្ធមុខោ
អារក្ខិតកាយវចិសមាចារោ, លក្ខណវិសេសេ ច អធិគច្ឆតិ,
កិលេសវាសនញ្ច សមុច្ឆិន្ទតិ។

បេសុញ្ញនិវត្តិយា បរូបក្កមេហិបិ អភេដ្ឋកាយោ ហោតិ អភេដ្ឋបរិវារោ,
សន្ធិម្មេសុ ច អភេដ្ឋនកសន្នោ, ទន្ធិមិត្តោ ភវន្តបរិចិតានំវិយ សត្តានំ
ឯកន្តបិយោ អសំកិលេសពហុលោ។

ជុស្សវាចានិវត្តិយា សត្តានំ បិយោ ហោតិ មនាចោ សុខសីលោ មជ្ជវចនោ
សម្ភារនិយោ, អដ្ឋង្គសមន្នាគតោ ចស្ស សរោ និព្ពត្តតិ។

សម្បជ្ឈលាបនិវត្តិយា សត្តានំ បិយោ ហោតិ មនាថោ គរុ ភាវនីយោ ច
អាធម្ម្យវេនោ បរិមិតាលាថោ។ មហេសក្ខោ ច ហោតិ មហានុភាវោ,
ថានុប្បត្តិកេន បដិកានេន បញ្ញានំ ព្យាករណកុសលោ, ពុទ្ធកូមិយញ្ច ឯកាយ
ឯវ វាចាយ អនេកភាសានំ សត្តានំ អនេកេសំ បញ្ញានំ ព្យាករណសមត្តោ
ហោតិ។

អនភិជ្ឈាលុតាយ ឥច្ឆិតលាភី ហោតិ, ឧឡារេសុ ច ភោគេសុ រុច្ចី
បដិលភតិ, ឧត្តិយមហាសាលានីនំ សម្មតោ ហោតិ, បច្ចត្តិកេហិ
អនភិភវនីយោ, ឥន្ទ្រិយវេកល្លំ ន ចាបុណាតិ, អប្បជិបុគ្គលោ ច ហោតិ។

អព្យាថាទេន បិយទស្សនោ ហោតិ, សត្តានំ សម្ភាវនីយោ
បរហិតានិន្ទិតាយ ច សត្តេ អប្បកសិរេនេវ បសាទេតិ, អលូខសភាវោ ច
ហោតិ មេត្តាវិហារី, មហេសក្ខោ ច ហោតិ មហានុភាវោ។

មិច្ឆាទស្សនាភាវេន កល្យាណោ សហាយេ បដិលភតិ, សីសច្ឆេទម្បិ
ចាបុណន្តោ ចាបកម្មំ ន ករោតិ, កម្មស្សកតាទស្សនតោ
អកោតូហលមង្គលីកោ ច ហោតិ, សទ្ធម្មេ ចស្ស សទ្ធា បតិជ្ជិតា ហោតិ
មូលជាតា, សទ្ធហាតិ ច តថាគតានំ ពោធិ, សមយន្តរេសុ នាភិរមតិ
ឧក្ការជ្ជានេវីយ រាជហំសោ, លក្ខណត្ថយបរិជាននកុសលោ ហោតិ, អន្តេ ច
អនាវរណញ្ញាណលាភី, យាវ ពោធិ ន ចាបុណាតិ, តាវ តស្មី តស្មី
សត្តនិកាយេ ឧក្កដុក្កដ្ឋោ ច ហោតិ, ឧឡារុឡារា សម្បត្តិយោ ចាបុណាតិ។
ឥតិ ហិទំ សីលំ នាម សត្តសម្បត្តិនំ អធិដ្ឋានំ, សត្តពុទ្ធកុណានំ បភវកូមិ,
សត្តពុទ្ធការកធម្មានំ អាទិ ចរណំ មុខំ បមុខន្តិ ពហុមាទនំ ឧប្បាទេត្វា
កាយវេសំយមេ ឥន្ទ្រិយទមនេ អាជីវិវិសុទ្ធិយំ បច្ចយបរិភោគេសុ ច
សតិសម្បជញ្ញពលេន អប្បមត្តេន លាភសក្ការសិលោកំ មិត្តមុខបច្ចត្តិកំវីយ

សល្លកេត្តា “កិក្កវ អណ្ណា”ន្តិអាទិនា (វិសុទ្ធិ. ១.១៩; ជី. និ. អដ្ឋ. ១.៧) វុត្តនយេន
សក្កច្ចំ សីលំ សម្មាទេតព្ពំ។ អយំ តាវ វាវិត្តសីលេ បដិបត្តិក្កមោ។

ចារិត្តសីលេ បន បដិបត្តិ វេទិតញ្ញា - ឥន ពោធិសត្តោ កល្យាណមិត្តានំ
គុដ្ឋានិយានំ អភិវាទនំ បច្ចុដ្ឋានំ អញ្ញាលិកម្មំ សាមីចិកម្មំ កាលេន កាលំ
កត្តា ហោតិ, តថា តេសំ កាលេន កាលំ ឧបដ្ឋានំ កត្តា ហោតិ, គីលានានំ
កាយវេយ្យាវដិកំ។ សុភាសិតបទានិ សុត្វា សាធុការំ កត្តា ហោតិ,
គុណាវន្តានំ គុណាវណ្ណោតា បរេសំ អបការេ ខន្តា, ឧបការេ អនុស្សរិតា,
បុញ្ញានិ អនុមោទិតា, អត្ថនោ បុញ្ញានិ សម្មាសម្ពោធិយា បរិណាមេតា,
សត្តកាលំ អប្បមាទិហារី កុសលេសុ ធម្មេសុ, សតិ ច អច្ចយេ អច្ចយតោ
ទិស្វា តាទិសានំ សហធម្មិកានំ យថាភូតំ អាវិកត្តា, ឧត្តរិ ច សម្មាបដិបត្តិ
សម្មនេវ បរិបូរេតា។

តថា អត្ថនោ អនុរូចាសុ អត្ថបសំហិតាសុ សត្តានំ ឥតិកត្តព្ភតាសុ ទេក្ខា
អនលសោ សហាយការំ ឧបគច្ឆតិ។ ឧប្បន្នេសុ ច សត្តានំ ព្យាធិអាទិទុក្ខេសុ
យថាវហំ បតិការិវិជាយកោ។ ញាតិភោគាទិព្យសនបតិទេសុ
សោកាបនោទនោ ឧល្លម្បនសភាវាវដ្ឋិតោ ហុត្វា និគ្គហារហានំ ធម្មេនេវ
និគ្គល្លានកោ យាវនេវ អកុសលា វុដ្ឋាបេត្វា កុសលេ បតិដ្ឋាបនាយ។
បគ្គហារហានំ ធម្មេនេវ បគ្គល្លានកោ។ យានិ បុរិមកានំ មហាពោធិសត្តានំ
ឧឡារតមាទិ បរមទុក្ខរាទិ អចិន្តេយ្យានុភាវាទិ សត្តានំ ឯកន្តហិតសុខាវហានិ
ចរិតានិ, យេហិ នេសំ ពោធិសម្ពាវា សម្មនេវ បរិចាកំ អគម៌សុ, តានិ សុត្វា
អនុត្តិក្កោ អនុត្រាសោ តេបិ មហាបុរិសា មនុស្សា វេ, កមេន បន
សិក្ខាចារិប្បិយា ភាវិតត្តភាវា តាទិសាយ ឧឡារតមាយ អានុភាវសម្បត្តិយា
ពោធិសម្ពារេសុ ឧក្កំសចារមិប្បត្តា អហោសុំ, តស្មា មយាបិ សីលាទិសិក្ខាសុ

សម្បទេវ តថា បដិបដ្ឋិតតំ, យាយ បដិបត្តិយា អហម្មិ អនុក្កមេន សិក្ខំ
បរិបូរេត្វា ឯកន្តតោ តំ បទំ អនុចាបុណិស្សមីតិ សទ្ធាបុរេចារិកំ វិរយំ
អវិស្សន្នោ សម្បទេវ សីលេសុ បរិបូរការី ហោតិ។

តថា បដិច្ចន្ទកល្យាណោ ហោតិ វិវដាបរាជោ, អប្បន្នោ សន្តជ្ជោ បរិវិត្តោ
អសំសជ្ជោ ទុក្ខសហោ អបរិតស្សនជាតិកោ អនុទូតោ អនុន្នោ អបបលោ
អមុខរោ អវិកិណ្ឌាវាចោ សន្តិទ្រិយោ សន្តមានសោ កុហនាទិមិច្ឆាជីវហិតោ
អាចារគោចរសម្បន្នោ អណុមត្តេសុ វន្នេសុ ភយទស្សវី សមាធាយ សិក្ខតិ
សិក្ខាបទេសុ អារទ្ធវិរយោ បហិតត្តោ កាយេ ច ជីវិតេ ច និរេកោ,
អប្បមត្តកម្មិ កាយេ ជីវិតេ វា អបេក្ខំ នាធិវាសេតិ បជហិតិ វិនោទេតិ, បគេវ
អធិមត្តំ។ សព្វេបិ ទុស្សីល្យហេតុភូតេ កោដូបនាហាទិកេ ឧបក្កិលេសេ
បជហិតិ វិនោទេតិ។ អប្បមត្តកេន ច វិសេសាធិគមេន អបរិតុដ្ឋោ ហោតិ, ន
សង្គោចំ អាបដ្ឋតិ, ឧបរូបរិ វិសេសាធិគមាយ វាយមតិ។

យេន យថាលទ្ធា សម្បត្តិ ហានភាគិយា វា បីតិភាគិយា វា ន ហោតិ, តថា
មហាបុរិសោ អន្ធានំ បរិណាយកោ ហោតិ, មគ្គំ អាទិក្ខតិ, ពធិរាជំ
ហត្ថមុទ្ធាយ សញ្ញំ ទេតិ, អត្ថមនុគ្គាហេតិ, តថា មូគានំ។ បីបសប្បិកានំ បីបំ
ទេតិ យានំ ទេតិ វាហេតិ វា។ អស្សន្ធានំ សទ្ធាបដិលាភាយ វាយមតិ, កុសីតានំ
ឧស្សហជននាយ, មុដ្ឋស្សីតំ សតិសមាយោកាយ, វិញ្ញចិត្តានំ
សមាធិសម្បទាយ, ទុប្បញ្ញានំ បញ្ញាធិគមាយ វាយមតិ។ កាមច្ចន្ទបរិយុដ្ឋិតានំ
កាមច្ចន្ទបដិវិនោទនាយ វាយមតិ។

ព្យាចាទចិនមិទ្ធុទុក្ខកុក្កច្ឆរិចិកិច្ឆាបរិយុដ្ឋិតានំ វិចិកិច្ឆាវិនោទនាយ
វាយមតិ។ កាមវិតក្កាធិអបកតានំ កាមវិតក្កាធិមិច្ឆាវិតក្កាវិនោទនាយ

វាយមតិ។ បុព្វការីនំ សត្តានំ កតញ្ញតំ និស្សយ បុព្វភាសី បិយវាធិ
សង្គាហកោ សទិសេន អធិកេន វា បច្ចុបការេន សម្មានេតា ហោតិ។

អាបនាសុ សហាយកិច្ចំ អនុតិដ្ឋតិ។ តេសំ តេសញ្ច សត្តានំ
បកតិសការញ្ច បរិជានិត្វាយេហិ យថា សំវសិតត្ថំ ហោតិ, តេហិ តថា
សំវសតិ។ យេសុ ច យថា បដិបដ្ឋិតត្ថំ ហោតិ, តេសុ តថា បដិបដ្ឋតិ។ តញ្ច ខោ
អកុសលតោ វុដ្ឋាបេត្វា កុសលេ បតិដ្ឋាបនវសេន, ន អញ្ញថា។
បរិច្ឆាទុវក្ខណា ហិ ពោធិសត្តានំ យាវនេវ កុសលាភិវឌ្ឍិយា។ តថា
ហិតជ្ឈាសយេនាបិ បរោ ន ហីសិតញ្ច, ន ភណ្ឌិតញ្ច, ន
មជ្ឈការីមាថាទេតញ្ច, ន បរស្ស កុក្កុច្ចំ ឧប្បាទេតត្ថំ, ន និគ្គហដ្ឋានេ ន
ចោទេតញ្ច, ន នីចតរំ បដិបន្នស្ស អត្តា ឧច្ចតរេ វេបេតញ្ច, ន ច បរេសុ
សព្វេន សត្ថំ អសេវិនា ភវិតត្ថំ, ន អតិសេវិនា ភវិតត្ថំ, ន អកាលសេវិនា។

សេវិតព្ពយុត្តេ បន សត្តេ ទេសកាលានុបំ សេវតិ។ ន ច បរេសំ បុរតោ
បិយេវិតរហតិ, អប្បិយេ វា បសំសតិ។ ន អវិស្សជ្ជវិស្សាសី ហោតិ។ ន ធម្មិកំ
ឧបនិមន្តនំ បដិក្ខិបតិ។ ន សញ្ញត្តិ ឧបកច្ឆតិ, នាធិកំ បដិក្កណ្ណាតិ។
សទ្ធាសម្បន្នេ សទ្ធានិសំសកថាយ សម្បហំសតិ។
សីលសុតចាគបញ្ញាសម្បន្នេ បញ្ញាសម្បន្នកថាយ សម្បហំសតិ។ សចេ បន
ពោធិសត្តោ អភិញ្ញាពលប្បត្តោ ហោតិ, បមាទាបន្នេ សត្តេ អភិញ្ញាពលេន
យថាវហំ និរយាធិកេ ទស្សន្តោ សំវេជេត្វា អស្សទ្ធាធិកេ សទ្ធាធិសុ
បតិដ្ឋាបេតិ។ សាសនេ ធីតារេតិ។ សទ្ធាធិគុណសម្បន្នេ បរិចាចេតិ។ ឯវមយំ
មហាបុរិសស្ស ចារិត្តក្ខតោ អបរិមាណោ បុញ្ញាភិសន្នោ កុសលាភិសន្នោ
ឧបរូបរិ អភិវឌ្ឍតីតិ វេទិតត្ថំ។

អបិ ច យា សា “កី សីលំ កេនជ្ជន សីល”ន្តិអាទិនា បុច្ឆំ កត្វា
“ចាណាតិចាតាធិហិវិរមន្តស្ស វត្ថុបដិបត្តិ វា បូរេន្តស្ស ចេតនាធម្មោ ធម្មា
សីល”ន្តិអាទិនា នយេន នានប្បការតោ សីលស្ស វិត្តារកថាវិសុទ្ធិមគ្គ
(វិសុទ្ធិ. ១.៦ អាធម្មោ) វុត្តា, សា សញ្ញាបិ ឥធ អាហរិទ្ធា វត្ថុញ្ញា។ កេវលញ្ញា តត្ថ
សាវកពោធិសត្តវសេន សីលកថា អាគតា, ឥធ មហាពោធិសត្តវសេន
ករុណ្ហាចាយកោសល្យបុព្វត្ថមំ កត្វា វត្ថុញ្ញាតិ អយមេវ វិសេសោ។ យតោ ឥទំ
សីលំ មហាបុរិសោ យថា ន អត្តនោ ទុគ្គតិយំ បរិក្ខិលេសវិមុត្តិយា
សុគតិយម្បិ, ន រជ្ជសម្បត្តិយា, ន ចក្កវត្ថិ, ន ទេវ, ន សក្ក, ន មារ, ន
ព្រហ្មសម្បត្តិយា បរិណាមេតិ, តថា ន អត្តនោ តេវិជ្ជតាយ, ន ធម្មភិញ្ញតាយ,
ន ចតុប្បជិសម្ពិទ្ធាធិគមាយ, ន សាវកពោធិយា, ន បច្ចេកពោធិយា,
បរិណាមេតិ, អថ ខោ សព្ពញ្ញភាវេន សព្ពសត្តានំ
អនុត្តរសីលាលង្ការសម្មាទនត្ថមេវ បរិណាមេតីតិ។ អយំ សីលចារមិយា
បដិបត្តិក្កមោ។

តថា យស្មា ករុណ្ហាចាយកោសល្យបរិក្ខហិតា អាទិនវទស្សនបុព្វត្ថមា
កាមេហិ ច ភវេហិ ច និក្ខមនវសេន បវត្តា កុសលចិត្តប្បត្តិ នេក្ខម្មចារមី,
តស្មា សកលសំកិលេសនិវាសនជ្ជានតាយ បុត្តនាវាធិហិ មហាសម្ពាធតាយ
កសិវាលិដ្ឋាធិនាវាវិធកម្មន្តាធិជ្ជានព្យាកុលតាយ ច យរាវាសស្ស
នេក្ខម្មសុខាធិនំ អនោកាសតំ, កាមាណញ្ច សត្តនាវាលក្ខមធុតិទ្ធុវិយ ច
អវលីយ្ហមានា បរិក្ខស្សនាវិបុលានត្តានុពន្ធាតិ ច, វិជ្ជុលតោភាសេន
គហេតព្ពនច្ចំវិយ បរិក្ខកាលូបលញ្ញា, ឧម្ពត្តកាលង្គារេវិយ វិបរឹតសញ្ញាយ
អនុភវិតញ្ញា, កវីសាវន្នាធនាវិយ បតិការភូតា, ឧទកតេមិតផ្តុលិយា
តន្តទកថានំវិយ អតិក្ខិករា, នាតជ្ឈត្តកោជនំវិយ សាពាធា, ពធឿសាមិសំ
វិយ ព្យសនសន្និចាតការណំ, អគ្គិសន្តាចោវិយ កាលត្ថយេបិ

ទុក្ខប្បត្តិហេតុភូតា, មក្កដលេចោវិយ ពន្ធនិមិត្តំ, យាតការ្យាធនាវិយ
អនត្តច្ឆាធនា, សបត្តតាមវាសោវិយ ភយជ្ជានភូតា, បច្ចត្តិកោសកោវិយ
កិលេសមារាជីនំ អាមិសភូតា, ធលាសម្បត្តិយោវិយ វិបរិណាមទុក្ខា,
កោដរគ្គិវិយ អន្តោទាហកា, បុរាណកូចាវលម្ពីតិរណាមធម្មិណ្ឌវិយ
អនេកាធិនវា, លោឡាធកចានំវិយ បិទាសាហេតុភូតា, សុរាមេរយំវិយ
និចជនសេរីតា, អប្បស្សនតាយ អដ្ឋិកត្តលូបមាតិអាធិនា (ម. និ. ១.២៣៤;
២.៤២; ចា.ចិ. ៤១៧; មហានិ. ៣; ចូឡនិ. ១គ្គវិសាលាសុត្តនិទ្ទេស ១៤៧) ច
នយេន អាធិនំ សល្លកេត្វា តត្ថិបរិយាយេន នេក្ខេម្ម អាធិសំសំ បស្សន្តេន
នេក្ខេម្មបរិវេកឧបសមសុខាធិសុ និន្ទោណាបញ្ញាវចិត្តេន នេក្ខេម្មចារមិយំ
បជិបដ្ឋិតតំ។ យស្មា បន នេក្ខេម្មំ បព្ពដ្ឋាមូលកំ, តស្មា បព្ពដ្ឋា តាវ អនុដ្ឋាតញ្ញា។
បព្ពដ្ឋមនុតិដ្ឋន្តេន ច មហាសត្តេន អសតិ ពុទ្ធប្បនេ កម្មវាធិនំ កិរិយវាធិនំ
តាបសបរិព្ពាជកានំ បព្ពដ្ឋា អនុដ្ឋាតញ្ញា។

ឧប្បន្នេសុ បន សម្មាសម្ពុទ្ធសុ តេសំ សាសនេ ឯវ បព្ពដ្ឋិតតំ។ បព្ពដ្ឋិតា ច
យថាវុត្តេ សីលេ បតិដ្ឋិតេន តស្ស ឯវ ហិ សីលចារមិយា វោទាបនត្តំ
ធុតគុណា សមាទាតញ្ញា។ សមាធិន្ទុតធម្មា ហិ មហាបុរិសា សម្មនេវ តេ
បរិហរន្តា អប្បិច្ឆាសន្តដ្ឋាសល្លេខបរិវេកអសំសគ្គីរិយាម្ពសុករតាធិ-
គុណាសលិលវិក្ខាលិតកិលេសមលតាយ
អនវដ្ឋសីលវតគុណាបរិសុទ្ធសព្ពសមាចារា ចោរាណោ អរិយវំសត្តយេ
បតិដ្ឋិតា ចតុត្ថំ ការ្យាមតាសម្ពាតំ អរិយវំសំ អធិគន្ធី ចត្តារិសាយ
អារម្មណេសុ យថាវហំ ឧបចារប្បនាភេទំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជវិហរន្តិ។ ឯវ
ហិស្ស សម្មនេវ នេក្ខេម្មចារមី បរិបូរិតា ហោតិ។

ឥមស្មី បន ថានេ តេសហិ ធុតធម្មហិ សទ្ធិ ទស កសិណានិ, ទស
អសុកានិ, ទសានុស្សតិយោ, ចត្តារោ ព្រហ្មវិហារា, ចត្តារោ អារុប្បា, ឯកា
សញ្ញា, ឯកំ វត្ថានន្តិ ចត្តាវិសាយ សមាធិការ្នាយ កម្មជ្ជានានិ
ការ្នាវិធានញាវិត្តារតោ វត្ថុញានិ។ តំ បនេតំ សព្វំ យស្មាវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ.
១.២២ អាទយោ, ៤៧, ៥៥) សញ្ញាការតោវិត្តារតោ វត្ថុ, តស្មា តត្ថ វត្ថុនយេនេវ
វេទិតព្វំ។ កេវលញ្ញា តត្ថ សាវកពោធិសត្តស្ស វសេន វត្ថុ, ឥធិ
មហាពោធិសត្តស្ស វសេន ករុណាចាយកោសលបុព្វជ្ជមំ កត្វា វត្ថុព្វន្តិ
អយមេវវិសេសោតិ។ ឯវមេត្ត នេក្ខម្មចារមិយា បដិបត្តិក្កមោ វេទិតព្វោ។

តថា បញ្ញាចារមី សម្មាទេតុកាមេន យស្មា បញ្ញា អាសោកោវិយ
អន្ធការេន មោហេន សហ ន វត្ថុតិ, តស្មា មោហាការណានិ តាវ ពោធិសត្តេន
បរិវេន្តតញ្ញានិ។ តត្ថិមានិ មោហាការណានិ - អរតិ តន្តិវិជម្ពិតា អាលសិយំ
គណសង្គណិការាមតា និទ្ទាសីលតា អនិច្ចយសីលតា ញាណាស្មី
អកុត្វហលតា មិច្ឆាធិមាទោ អបរិបុច្ឆកតា កាយស្ស ន សម្មាបរិហារោ
អសមាហិតចិត្តតា ធុប្បញ្ញានំ បុគ្គលានំ សេវនា បញ្ញាវន្តានំ អបយិរុចាសនា
អត្ថបរិភវោ មិច្ឆាវិកល្យាវិបរីតាភិនិវេសោ កាយទន្ធិពហុលតា
អសំវេគសីលតា បញ្ច នីវរណានិ។ សង្ខេបតោ យេ វា បន ធម្ម អាសេវតោ
អនុប្បន្នា បញ្ញា ធុប្បន្នតិ, ធុប្បន្នា បរិហាយតិ។ ឥតិ ឥមានិ
សម្មាហាការណានិ បរិវេន្តន្តេន ពាហុសច្ចេ ឈានាទីសុ ច យោគោ
ករណីយោ។

តត្ថាយំ ពាហុសច្ចស្ស វិសយវិភាគោ - បញ្ចក្ខន្ធា ទ្វាទសាយតនានិ
អជ្ឈារស ធាតុយោ ចត្តាវិ សទ្ធានិ ពារីសតិទ្រិយានិ ទ្វាទសបទិកោ
បដិច្ចសមុប្បាទោ តថា សតិបជ្ជានាទយោ កុសលានិធម្មប្បការភេទា ច, យានិ

ច លោកេ អនវជ្ជានិវិជ្ជាជ្ជានានិ, យេ ច សត្តានំ ហិតសុខវិធានយោគ្គា
ព្យាករណវិសេសា, ឥតិ វេ បកាវំ សកលមេវ សុតវិសយំ
ឧបាយកោសល្យបុព្វត្ថមាយ បញ្ញាយ សតិយា វិរិយេន ច សាធុកំ
ឧត្តហណាសវនិចារណាបរិចយបរិបុច្ឆាហិ ឌីតាហេត្វា តត្ថ ច បរេសំ
បតិជ្ជាបនេន សុតមយា បញ្ញា និព្ពេត្តតញ្ញា។

តថា សត្តានំ ឥតិកត្តព្ពតាសុ ហ៊ានុប្បត្តិកបដិភានភូតា
អាយាចាយឧបាយកោសល្យភូតា ច បញ្ញា ហិតេសិទំ និស្សាយ តត្ថ តត្ថ
យថាវហំ បរេត្តតញ្ញា។ តថា ខន្ធជីនំ សភាវធម្មានំ អាការបរិវិតក្កនមុខេន
តេ និជ្ឈានំ ខមាបេន្តេន ចិន្តាមយា បញ្ញា និព្ពេត្តតញ្ញា។ ខន្ធជីនំយេវ បន
សលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណាបរិគ្គហណាវសេន លោកិយបរិញ្ញា និព្ពេត្តន្តេន
បុព្វភាគភាវនាបញ្ញា សម្មាទេតញ្ញា។ វេញ្ញា នាមរូបមត្តមិទំ យថាវហំ
បច្ឆយេហិ ឧប្បជ្ឈតិ ចេវ និរុជ្ឈតិ ច, ន ឯត្ថ កោចិ កត្តា វា កាវេតា វា, ហុត្វា
អភាវជ្ជេន អនិច្ចំ, ឧទយព្ពយបដិប័ធុនជ្ជេន ទុក្ខំ, អវសវត្តនជ្ជេន អនត្តាតិ
អជ្ឈត្តិកធម្ម ពាហិរកធម្ម ច និព្ពេសេសំ បរិជានន្តោ តត្ថ អាសន្តំ បដហន្តោ
បរេ ច តត្ថ ទំ ជហាបេន្តោ កេវលំ ករុណាវសេនេវ យាវ ន ពុទ្ធកុណា
ហត្ថតលំ អាគច្ឆន្តិ, តាវ យានត្ថយេ សត្តេ អវតារណាបរិចាចនេហិ
បតិជ្ឈបេន្តោ លាណវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តិយោ អភិញ្ញាយោ ច លោកិយា
វសីការំ ចាបេន្តោ បញ្ញាយ មត្តកំ ចាបុណាតិ។

តត្ថ យា ឥមា ឥទ្ធវិជញ្ញាណំ ទិព្ពសោតធាតុញ្ញាណំ ចេតោបរិយញ្ញាណំ
បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណំ ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណំ យថាកម្មបកញ្ញាណំ
អនាគតំសញ្ញាណាន្តិ សបរិកណ្ណា បញ្ញាលោកិយអភិញ្ញាសម្ពាតា
ភាវនាបញ្ញា, យា ច ខន្ធយា តនធាតុឥន្ទ្រិយសច្ចបដិច្ចសមុប្បាទាទិភេទេសុ

ភូមិភូតេសុ ធម្មេសុ ឧត្តហបរិបុច្ឆាវសេន ព្យាណាបរិចយំ កត្វា
សីលវិសុទ្ធិចិត្តវិសុទ្ធិតិ មូលភូតាសុ ឥមាសុ ទ្វីសុ វិសុទ្ធិសុ បតិជ្ជាយ
ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិកម្ពុវិវត្តរណវិសុទ្ធិមគ្គាមគ្គព្យាណាទស្សនវិសុទ្ធិ-
បដិបទាព្យាណាទស្សនវិសុទ្ធិព្យាណាទស្សនវិសុទ្ធិតិ សរីរភូតា ឥមា បញ្ច
វិសុទ្ធិយោ សម្មាទេន្តេន ភាវេតព្ពា លោកិយលោកុត្តរភេទា ភាវនាបញ្ចា,
តាសំ សម្មាទនិវិធានំ យស្មា “តត្ថ ឯកោបិ ហុត្វា ពហុធា ហោតីតិអាទិកំ
ឥទ្ធិវិកុព្ពនំ កាតុកាមេន អាទិកម្មិកេន យោគិនា” តិអាទិនា “ខន្ធាតិ រូបក្ខន្ធា
វេទនាក្ខន្ធា សញ្ញាក្ខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធា” តិអាទិនា ច
វិសយវិភាកេន សទ្ធិវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៤៣០ អាទយោ) សព្វាការតោ
វិត្តារេត្វា វុត្ថំ, តស្មា តត្ថ វុត្ថនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ កេវលញ្ចី តត្ថ
សាវកពោធិសត្តស្ស វសេន បញ្ចា អាគតា, ឥធ មហាពោធិសត្តស្ស វសេន
ករុណាចាយកោសល្យបុព្ពផ្ដំ កត្វា វត្តព្ពា, ព្យាណាទស្សនវិសុទ្ធិ អចាបេត្វា
បដិបទាព្យាណាទស្សនវិសុទ្ធិយំយេវ វិបស្សនា វេបេតព្ពាតិ អយមេវ
វិសេសោ។ ឯវមេត្ត បញ្ចាចារមិយា បដិបត្តិក្កមោ វេទិតព្ពា។

តថា យស្មា សម្មាសម្ពោធិយា កតាភិនិហារេន មហាសត្តេន
ចារមិបរិបូរណាត្ថំ សព្វកាលំ យុត្តប្បយុត្តេន ភវិតព្ពំ អាពទូបរិករណេន,
តស្មា កាលេន កាលំ “កោ នុ ខោ អដ្ឋ មយា បុញ្ញសម្ពារោ ព្យាណាសម្ពារោ វា
ឧបចិតោ, កី វា មយា បរហិតំ កត” ន្តិ ទិវសេ ទិវសេ បច្ឆវេក្ខន្តេន សត្តហិតត្ថំ
ឧស្សាហោ ករណីយោ។ សព្ពេសម្មិ សត្តានំ ឧបកាវាយ អត្តនោ បរិគ្គហភូតំ
វត្ថុ កាយេ ជីវិតេ ច និវេក្ខន្តេន ឧស្សជិតព្ពំ។ យំ កិញ្ចី កម្ពំ ករោតិ
កាយេន វាចាយ វា, តំ សព្ពំ សម្ពោធិយំ និន្នចិត្តេនេវ កាតព្ពំ, ពោធិយា
បរិណាមេតព្ពំ។ ឧទ្ធការេហិ ឥត្តរេហិ ច កាមេហិ វិនិវត្តចិត្តេនេវ ភវិតព្ពំ។
សព្វាសុបិ ឥតិកត្តព្ពតាសុ ឧចាយកោសល្យំ បច្ឆបដ្ឋាបេត្វាវ បដិបទ្ធិតព្ពំ។

តស៊ី តស៊ី សត្វហ៊ុត អារទ្ធវិរយេន ភវិតត្ថំ ឥដ្ឋានិដ្ឋានិសត្វសហេន
អវិសំវាទិនា។ សព្វេបិ សត្វា អនោធិសោ មេត្តាយ ករុណាយ ច ជីវិតញា។ យា
កាចិ សត្វានំ ទុក្ខប្បត្តិ, សញ្ញា សា អត្តនិ ចាជិកម្ពិតញា។ សព្វេសញ្ញា សត្វានំ
បុញ្ញំ អព្ពនុមោទិតត្ថំ។ ពុទ្ធានំ មហាន្តតា មហានុភាវតា អភិល្លាំ បច្ឆវេក្ខិតញា។
យញ្ញា កិត្យា កម្មំ ករោតិ កាយេន វាចាយ វា, តំ សត្ថំ ពោធិនិទ្ទិចិត្តបុព្ពង្គមំ
កាតត្ថំ។ ឥមិនា ហិ ឧចាយេន ធានាទីសុ យុត្តប្បយុត្តស្ស ថាមវតោ
ទន្ធិបរក្កមស្ស មហាសត្តស្ស ពោធិសត្តស្ស អបរិមេយ្យោ បុញ្ញសម្ភារោ
ញ្ញាណសម្ភារោ ច ទិវសេ ទិវសេ ឧបបិយតិ។

អបិ ច សត្វានំ បរិភោគត្ថំ បរិចាលនត្តញ្ញា អត្តនោ សវីរំ ជីវិតញា
បរិច្ឆេទិត្វា ឧប្បិចាសាសីតុល្លាវតាតចាទិទុក្ខបតិការោ បរិយេសិតញោ
ឧបនេតញ្ញោ ច។ យញ្ញា យថាវុត្តទុក្ខបតិការជំ សុខំ អត្តនា បដិលភតិ, តថា
រមណីយេសុ អារាមុយ្យានចាសាទតទ្យាកាទីសុ អរញ្ញាយតនេសុ ច
កាយចិត្តសន្តាថាភាវេន អភិនិព្វតត្តា អត្តនា សុខំ បដិលភតិ, យញ្ញា
សុណាតិ ពុទ្ធានុពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធា មហាពោធិសត្តា ច នេក្ខម្មបដិបត្តិយំ វិតា
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារក្ខតំ ព្យាទិសំ នាម ឈានសមាបត្តិសុខំ អនុភវន្តីតិ, តំ សត្ថំ
សត្វសត្តេសុ អនោធិសោ ឧបសំហារតីតិ។ អយំ តាវ នយោ អសមាហិតក្ខមិយំ
បតិដ្ឋិតស្ស។

សមាហិតក្ខមិយំ បន បតិដ្ឋិតោ អត្តនា យថានុក្ខតំ វិសេសាធិគមនិព្វត្តំ
បីតី បស្សន្តិ សុខំ សមាធិ យថាក្ខតញ្ញាណញ្ញា សត្តេសុ អធិមុច្ឆន្តោ
ឧបសំហារតិ បរិណាមេតិ។ តថា មហាតិ សំសារទុក្ខេ តស្ស ច និមិត្តក្ខតេ
កិលេសាភិសម្ពាទុក្ខេ និមុត្តំ សត្តនិកាយំ ទិស្វា តត្រាបិ
នេននភេននជាលនបិសនក្ខិសន្តាចាទិជនិតា ទុក្ខា តិញ្ញា ខរា កដុកា វេទនា

និរន្តរំ ចិរកាលំ វេទិយន្តេ នារកេ, អញ្ញមញ្ញំ
កុដ្ឋនសន្តាបនវិហេវនហិសនបរាជិនតាធិហិ មហាទុក្ខំ អនុកវន្តេ
តិរច្ឆានគតេ, ដោតិមាលាកុលសរីរេ ខុប្បិចាសាវាតាតថាធិហិ ឧយ្ហមាទេ ច
វិសុស្សមាទេ ច វន្តេឧឡាទិអាហារេ ឧទ្ធពាហំ វិវរន្តេ និដ្ឋាមតណ្ហិកាធិកេ
មហាទុក្ខំ វេទិយមាទេ បេតេ ច, បរិយេដ្ឋិមូលកំ មហន្តំ អនយព្យសនំ
ចាបុណន្តេ ហត្ថេន្ទធាធិការណាយោគេន ទុព្ពណ្ណាទុទ្ទសិកេនលិទ្ធាធិភាវេន
ខុប្បិចាសាធិអាពាធយោគេន ពលវន្តេហិ អភិកវនីយតោ បរេសំ វហនតោ
បរាជិនតោ ច, នារកេ បេតេ តិរច្ឆានគតេ ច, អតិសយន្តេ
អចាយទុក្ខនិព្វិសេសំ ទុក្ខមនុកវន្តេ មនុស្សេ ច, តថា
វិសយវិសបរិភោគវិក្ខិត្តចិត្តតាយ រាគាធិបរិឡាហាន ឧយ្ហមាទេ
វាតវេគសមុដ្ឋិតជាលាសមិទ្ធសុក្ខកជ្ឈសន្និចាតេ អគ្គិក្ខន្ធវិយ
អនុបសន្តបរិឡាហារុត្តិកេ អនុបសន្តនិហតបរាជិនេ កាមាវចរទេវេ ច,
មហតា វាយាមេន វិទូរមាកាសំ វិគាហិតសកុដ្ឋាវិយ ពលវតា ទូរេ ចាលិនា
ទិត្តសរាវិយ ច, សតិបិ ចិរប្បវត្តិយំ អនិច្ចន្តិកតាយ ចាតបរិយោសានា
អនតិក្កន្តជាតិជរាមរណា ឯវាតិ រូចារូចាវចរទេវេ ច បស្សន្តេន មហន្តំ សំវេកំ
បច្ចុបដ្ឋបេត្វា មេត្តាយ ករុណាយ ច អនោធិសោ សត្តា ដរិតញ្ចា។ ឯវំ កាយេន
វាចាយ មនសា ច ពោធិសម្ភារេ និរន្តរំ ឧបចិនន្តេន យថា ចារមិយោ ចារិប្បវី
គច្ឆន្តិ, ឯវំ សក្កច្ចការិនា សាតច្ចការិនា អនោលីនវុត្តិនា ឧស្សហោ
បវត្តេតត្តោ, វីរិយចារមី បរិបូរេតញ្ចា។

អបិ ច

អចិន្តេយ្យាបរិមេយ្យវិបុលោឡារិមលនិរុបមនិរុបក្កិលេសគុណានិចយនិធាន
ភូតស្ស ពុទ្ធកាវស្ស ឧស្សក្កិត្វា សម្បហំសនយោគ្គំ វីរិយំ នាម
អចិន្តេយ្យានុកាវមេវ, យំ ន បច្ឆរជនា សោតុម្បិ សក្កណន្តិ, បគេវ បដិបដ្ឋិតុំ។

តថា ហិ តិវិជា អភិធិហារចិត្តប្បត្តិ, ចតស្សោ ពុទ្ធកូមិយោ, ចត្តារិ
សង្កហវត្ថុនិ, ករុណោករសតា, ពុទ្ធជម្មេសុ សង្ខិករណោនវិសេសប្បច្ចយោ
និដ្ឋានខន្តិ, សព្វធម្មេសុ និរុបលោហោ, សព្វសត្តេសុ បិយបុត្តសញ្ញា,
សំសារទុក្ខហិ អបរិខេដោ, សព្វទេយ្យធម្មបរិច្ចាគោ, តេន ច និរតិមានតា,
អធិសីលាធិអធិដ្ឋានំ, តត្ថ ច អចញ្ចាលតា, កុសលកិរិយាសុ បីតិចាមោជ្ជំ,
វិវេកនិទ្ទចិត្តតា, ឈានានុយោគោ, អនវដ្ឋធម្មេន អតិត្តិ, យថាសុតស្ស
ធម្មស្ស បរេសំ ហិតជ្ឈាសយេន ទេសនា, សត្តានំ ញាយេ និវេសនា,
អារម្មនធិតា, ដីរវីរភាវោ, បរាបវាធិបរាបការេសុ វិការាភាវោ, សច្ចាធិដ្ឋានំ,
សមាបត្តិសុ វសីភាវោ, អភិញ្ញាសុ ពលប្បត្តិ, លក្ខណត្ថយាវពោធា,
សតិបដ្ឋានាធិសុ យោគកម្មាភិយោគេន លោកុត្តរមគ្គសម្ភារសម្ភរណំ,
នវលោកុត្តរវក្ខន្តិតិ ឯវមាធិកា សញ្ញាបិ ពោធិសម្ភារបដិបត្តិ វិរិយានុភាវេនេវ
សមិជ្ឈតិ អភិធិហារតោ យាវ មហាពោធិ អនោស្សន្តន្តេន សក្កច្ចំ និរន្តរំ
វិរិយំ យថា ឧបរូបរិ វិសេសាវហំ ហោតិ, ឯវំ សម្មាទេតព្ពំ។ សម្មជ្ជមានេ ច
យថាវុត្ថុ វិរិយេ ខន្តិសច្ចាធិដ្ឋានាធយោ ច ធានសីលាធយោ ច សព្វេបិ
ពោធិសម្ភារា តទដ្ឋនវុត្តិតាយ សម្មជ្ជា ឯវំ ហោន្តិ ខន្តិអាធិសុបិ ឥមិនាវ
នយេន បដិបត្តិ វេទិតញា។

ឥតិ សត្តានំ សុខុបករណាបរិច្ចាគេន ពហុជា អនុគ្គហាករណំ ធានេន
បដិបត្តិ, សីលេន តេសំ
ដីរតសាបតេយ្យធារវត្តាអភេទបិយហិតវេនាវិហីសាធិការណានិ,
នេក្ខម្មេន តេសំ អាមិសបដិគ្គហណាធម្មធានាធិនា អនេកវិជា ហិតចរិយា,
បញ្ញាយ តេសំ ហិតករណ្ឌចាយកោសល្លំ, វិរិយេន តត្ថ
ឧស្សហារម្តអសំហីរានិ, ខន្តិយា តទបរាធិសហានំ, សច្ចេន នេសំ
អវញ្ជនតទុបការកិរិយាសមាធានាវិសំវាធានាធិ, អធិដ្ឋានេន

តទុបការករណ៍ អនត្តសម្បត្តិ អចលន, មេត្តាយ នេសំ
ហិតសុខានុច័ន្ទនំ, ឧបេក្ខាយ នេសំ ឧបការាបកាវេសុវិការាធាបត្តិតិ វេ
អបរិមាណេ សត្តេ អារត្ត អនុកម្មិតសព្ទសត្តស្ស មហាពោធិសត្តស្ស
បុព្វនេហិ អសាធារណា អបរិមេយ្យេ បុញ្ញញ្ញាណាសម្ភារៈបចយោ ឯត្ត
បដិបត្តិតិ វេទិតព្វំ។ យោ ចតាសំ បច្ចយោ វុត្តោ, តស្ស ច សក្កច្ចំ សម្មាទនំ។

កោវិភាគោតិ? ទស ចារមិយោ, ទស ឧបចារមិយោ, ទស
បរមត្ថចារមិយោតិ សមត្តិសចារមិយោ។ តត្ថ កតាភិទីហារស្ស
ពោធិសត្តស្ស បរហិតករណាភិទីដ្ឋាសយបយោគស្ស កណ្ណធម្មវោកិណ្ណា
សុក្កធម្មា ចារមិយោ វេ, តេហិ អវោកិណ្ណា សុក្កធម្មា ឧបចារមិយោ,
អកណ្ណាអសុក្កា បរមត្ថចារមិយោតិ កេចិ។ សមុទាគមនកាលេសុ វា
បូរិយមាធា ចារមិយោ, ពោធិសត្តភូមិយំ បុណ្ណា ឧបចារមិយោ, ពុទ្ធកូមិយំ
សព្វាការបរិបុណ្ណា បរមត្ថចារមិយោ។ ពោធិសត្តភូមិយំ វា
បរហិតករណតោ ចារមិយោ, អត្ថហិតករណតោ ឧបចារមិយោ, ពុទ្ធកូមិយំ
ពលវេសារជ្ជសមធិគមេន ឧភយហិតបរិបូរណតោ បរមត្ថចារមិយោ។

វេ អាធិមជ្ឈបរិយោសានេសុ បណិធានាម្ពបរិទិដ្ឋានេសុ តេសំវិភាគោតិ
អបរេ។ ធានូបសមករុណាបកតិកានំ ភវេសុខិមុត្តិសុខបរមសុខប្បត្តានំ
បុញ្ញបចយភេទតោ តព្វិភាគោតិ អញ្ញោ។ លជ្ជាសតិមាធាបស្សយានំ
លោកុត្តរធម្មាធិបតីនំ សីលសមាធិបញ្ញាគរុកានំ តាវតតិវតតារយិត្វនំ
អនុពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសម្មាសម្ពុទ្ធានំ ចារមី, ឧបចារមី, បរមត្ថចារមីតិ
ពោធិសត្តស្សប្បត្តិតោ យថាវុត្តវិភាគោតិ កេចិ។ ចិត្តបណិធិតោ យាវ
វេចិបណិធិ, តាវ បវត្តា សម្ភារា ចារមិយោ, វេចិបណិធិតោ យាវ កាយបណិធិ,
តាវ បវត្តា ឧបចារមិយោ, កាយបណិធិតោ បភុតិ បរមត្ថចារមិយោតិ

អបរេ។ អញ្ចេ បន “បរមុញ្ញានុមោទនវសេន បវត្តា សម្ភារា ចារមិយោ, បរេសំ
ការាបនវសេន បវត្តា ឧបចារមិយោ, សយំ ករណាវសេន បវត្តា
បរមត្ថចារមិយោ” តិ វទន្តិ។

តថា ភវសុខាវហោ បុញ្ញញ្ញាណសម្ភារោ ចារមី, អត្ថនោ
និញ្ញានសុខាវហោ ឧបចារមី, បរេសំ តទុកយសុខាវហោ បរមត្ថចារមីតិ
ឯកេ។ បុត្តនារធានាធិឧបករណាបរិច្ចាកោ បន ធានចារមី, អង្គបរិច្ចាកោ
ធានឧបចារមី, អត្ថនោ ជីវិតបរិច្ចាកោ ធានបរមត្ថចារមីតិ។ តថា
បុត្តនារាធិកស្ស តិវិធស្សបិ ហេតុ អវីតិក្កមនវសេន តិស្សោ
សីលចារមិយោ, តេសុ វេ តិវិធសុ វត្ថុសុ អាលយំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា និក្ខមនវសេន
តិស្សោ នេក្ខម្មចារមិយោ, ឧបករណាង្គជីវិតតណ្ហំ សមូហានិត្វា សត្តានំ
ហិតាហិតវិនិច្ឆយករណាវសេន តិស្សោ បញ្ញាចារមិយោ។ យថាវុត្តភេទានំ
បរិច្ចាកាធិនំ វាយមនវសេន តិស្សោ វីរិយចារមិយោ,
ឧបករណាង្គជីវិតន្តរាយករានំ ឧមនវសេន តិស្សោ ខន្តិចារមិយោ,
ឧបករណាង្គជីវិតហេតុ សច្ចាបរិច្ចាកវសេន តិស្សោ សច្ចចារមិយោ,
ធានាធិចារមិយោ អកុប្បាធិជ្ជានវសេនេវ សមិជ្ឈន្តិតិ, ឧបករណាធិវិនាសេបិ
អចលាធិជ្ជានវសេន តិស្សោ អធិជ្ជានចារមិយោ,
ឧបករណាធិឧបយាតកេសុបិ សត្តេសុ មេត្តាយ អវិជហនវសេន តិស្សោ
មេត្តាចារមិយោ, យថាវុត្តវត្ថុត្ថយស្ស ឧបការាបការេសុ សត្តសម្ព័ន្ធវេសុ
មជ្ឈត្ថតាបដិលាភវសេន តិស្សោ ឧបេក្ខាចារមិយោតិ វេមាធិនា ឯតាសំ
វិភាគោ វេទិតញ្ញាតិ។

កោ សង្គហោតិ? ឯតុ បន យថា ឯតាវិភាគតោ តីសវិធាបិ
ធានចារមីអាធិការតោ ទសវិធា, វេ ធានសីលខន្តិវីរិយឈានបញ្ញាសភាវេន

ធម្មតា។ ឯតាសុ ហិ នេក្ខម្ភាវមី សីលចារមិយា សង្កហិតា, តស្សា
បព្ពដ្ឋាភាវេ, នីវរណារិវេកភាវេ បន ឈានចារមិយា កុសលធម្មភាវេ ធម្មាបិ
សង្កហិតា។ សច្ចចារមី សីលចារមិយា ឯកទេសោ ឯវ វចីរីវតិសច្ចបក្ខេ,
ញ្ញាណសច្ចបក្ខេ បន បញ្ញាចារមិយា សង្កហិតា។ មេត្តាចារមី ឈានចារមិយា
ឯវ។ ឧបេក្ខាចារមី ឈានបញ្ញាចារមិយា។ អធិដ្ឋានចារមី សញ្ញាហិបិ
សង្កហិតាតិ។

ឯតេសញ្ញា ធានាធិនំ ធន្នំ គុណានំ អញ្ញាមញ្ញាសម្ពន្ធានំ បញ្ចទសយុគលាធិនិ
បញ្ចទសយុគលាធិសាធកានិ ហោត្តិ។ សេយ្យចិន្ទំ - ធានសីលយុគលេន
បរហិតាហិតានំ ករណាករណយុគលសិទ្ធិ, ធានខន្តិយុគលេន
អលោកាធាសយុគលសិទ្ធិ, ធានវីរីយយុគលេន ចាកសុតយុគលសិទ្ធិ,
ធានឈានយុគលេន កាមធានប្បហានយុគលសិទ្ធិ។ ធានបញ្ញាយុគលេន
អរិយយានធុរយុគលសិទ្ធិ, សីលខន្តិទ្វយេន បយោកាសយសុទ្ធិទ្វយសិទ្ធិ,
សីលវីរីយទ្វយេន ភាវនាទ្វយសិទ្ធិ, សីលឈានទ្វយេន
ទុស្សីល្យបរិយុដ្ឋានប្បហានទ្វយសិទ្ធិ, សីលបញ្ញាទ្វយេន ធានទ្វយសិទ្ធិ,
ខន្តិវីរីយយុគលេន ខមាតេជទ្វយសិទ្ធិ, ខន្តិឈានយុគលេន
វិរោធានុរោធថប្បហានយុគលសិទ្ធិ, ខន្តិបញ្ញាយុគលេន
សុញ្ញតាខន្តិបដិវេធទុកសិទ្ធិ, វីរីយឈានទុកេន បគ្គហារិក្ខេបទុកសិទ្ធិ,
វីរីយបញ្ញាទុកេន សរណទុកសិទ្ធិ, ឈានបញ្ញាទុកេន យានទុកសិទ្ធិ,
ធានសីលខន្តិត្តិកេន លោកធានមោហប្បហានត្តិកសិទ្ធិ,
ធានសីលវីរីយត្តិកេន ភោគជីវិតកាយសារាធានត្តិកសិទ្ធិ,
ធានសីលឈានត្តិកេន បុញ្ញកិរិយវត្ថុត្តិកសិទ្ធិ, ធានសីលបញ្ញាតិកេន
អាមិសាកយធម្មធានត្តិកសិទ្ធិតិ។ ឯវំ ឥតរេហិបិ តិកេហិ ចតុក្កាធិហិ ច
យថាសម្ពុំ តិកានិ ច ចតុក្កាធិនិ ច យោជេតញ្ញានិ។

ឯវំ ធម្មិធានម្យី បន ឥមាសំ ចារមីនំ ចតុហិ អធិដ្ឋានេហិ សង្កហោ
វេទិតញោ។ សព្វចារមីនំ សមូហសង្កហតោ ហិ ចត្តារិ អធិដ្ឋានានិ, សេយ្យចិន្តំ -
សទ្ធាធិដ្ឋានំ, ចាកាធិដ្ឋានំ, ឧបសមាធិដ្ឋានំ, បញ្ញាធិដ្ឋានន្តិ។ តត្ថ អធិតិដ្ឋតិ
ឯតេន, ឯត្ថ វា អធិតិដ្ឋតិ, អធិដ្ឋានមត្តមេវ វា តន្តិ អធិដ្ឋានំ, សច្ចញ្ច តំ
អធិដ្ឋានញ្ច, សច្ចស្ស វា អធិដ្ឋានំ, សច្ចំ អធិដ្ឋានមេតស្សតិ វា សទ្ធាធិដ្ឋានំ។ ឯវំ
សេសេសុបិ។ តត្ថ អរិសេសតោ តាវ លោកុត្តរគុណោ កតាភិនិហារស្ស
អនុកម្មីតសព្វសត្តស្ស មហាសត្តស្ស បដិញ្ញានុរូបំ សព្វចារមីបរិគ្គហតោ
សទ្ធាធិដ្ឋានំ។ តាសំ បដិបក្ខបរិច្ឆាគតោ ចាកាធិដ្ឋានំ។ សព្វចារមីតាគុណេហិ
ឧបសមតោ ឧបសមាធិដ្ឋានំ។ តេហិ ឯវំ បរហិតោចាយកោសល្លតោ
បញ្ញាធិដ្ឋានំ។

រិសេសតោ បន យាចកជនំ អរិសំវាទេត្វា ទស្សមីតិ បដិជាននតោ បដិញ្ញំ
អរិសំវាទេត្វា ធានតោ ធានំ អរិសំវាទេត្វា អនុមោទនតោ
មជ្ឈិយាធិបដិបក្ខបរិច្ឆាគតោ ធម្មេយ្យធម្មបដិគ្គាហកធានធម្មេយ្យធម្មក្ខយេសុ
លោកនោសមោហភយវ្យុបសមតោ យថាវហំ យថាកាលំ យថាវិធានញ្ច
ធានតោ បញ្ញត្តរតោ ច កុសលធម្មានំ ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ ធានំ។ តថា
សំវរសមាធានស្ស អរិតិក្កមនតោ ទុស្សីល្យបរិច្ឆាគតោ ទុច្ឆរិត្យុបសមនតោ
បញ្ញត្តរតោ ច ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ សីលំ។ យថាបដិញ្ញំ ឧមនតោ,
បរាបរាធិកប្បបរិច្ឆាគតោ, កោធបរិយុដ្ឋានវ្យុបសមនតោ, បញ្ញត្តរតោ, ច
ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានា ខន្តិ។ បដិញ្ញានុរូបំ បរហិតករណតោ, រិសធបរិច្ឆាគតោ,
អកុសលវ្យុបសមនតោ, បញ្ញត្តរតោ ច ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ រិយំ។
បដិញ្ញានុរូបំ លោកហិតានុចិន្តនតោ, នីវរណបរិច្ឆាគតោ, ចិត្តវ្យុបសមនតោ,
បញ្ញត្តរតោ ច ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានំ ឈានំ។ យថាបដិញ្ញំ
បរហិតុចាយកោសល្លតោ, អនុចាយកិរិយាបរិច្ឆាគតោ,

មោហជបរិឡាហរូបសមនតោ, សត្តញ្ញតាបដិលាភតោ ច
ចតុរិដ្ឋានបទដ្ឋានា បញ្ញា។

តត្ថ ព្រាយ្យបដិញ្ញានុវិជានេហិ សទ្ធាធិដ្ឋានំ។

វត្ថុកាមកិលេសកាមបរិច្ឆាគេហិ ចាតាធិដ្ឋានំ។ នោសទុក្ខរូបសមេហិ
ឧបសមាធិដ្ឋានំ។ អនុពោធបដិវេជេហិ បញ្ញាធិដ្ឋានំ។ តិវិធសច្ចបរិគ្គហិតំ
នោសត្តយវិរោធិ សទ្ធាធិដ្ឋានំ។ តិវិធហាគបរិគ្គហិតំ នោសត្តយវិរោធិ
ចាតាធិដ្ឋានំ។ តិវិជ្ជរូបសមបរិគ្គហិតំ នោសត្តយវិរោធិ ឧបសមាធិដ្ឋានំ។
តិវិធហ្វាលាបរិគ្គហិតំ នោសត្តយវិរោធិ បញ្ញាធិដ្ឋានំ។

សទ្ធាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ ចាតុបសមបញ្ញាធិដ្ឋានានិ អវិសំវាទនតោ
បដិញ្ញានុវិជានតោ ច, ចាតាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ សច្ចុបសមបញ្ញាធិដ្ឋានានិ
បដិបក្ខបរិច្ឆាគតោ សត្តបរិច្ឆាគផលត្តា ច, ឧបសមាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ
សច្ចចាគបញ្ញាធិដ្ឋានានិ កិលេសបរិឡាហរូបសមនតោ កាមូបសមនតោ
កាមបរិឡាហរូបសមនតោ ច, បញ្ញាធិដ្ឋានបរិគ្គហិតានិ
សច្ចចាតុបសមាធិដ្ឋានានិ ញ្ញាលាបុព្ពង្គមតោ ញ្ញាលានុបរិវត្តនតោ ចាតិ ឯវំ
សត្តាបិ ចារមិយោ សច្ចប្បភាវិតា ចាគបរិព្យញ្ជិតា ឧបសមោបព្រហ្មិតា
បញ្ញាបរិសុទ្ធា។ សច្ចញ្ញិ ឯតាសំ ជនកហេតុ។ ចាគោ បរិគ្គាហកហេតុ,
ឧបសមោ បរិវុទ្ធិហេតុ, បញ្ញា ចារិសុទ្ធិហេតុ។ តថា អាទិម្ហិ សទ្ធាធិដ្ឋានំ
សច្ចបដិញ្ញត្តា, មជ្ឈេ ចាតាធិដ្ឋានំ កតបណិធានស្ស បរហិតាយ
អត្ថបរិច្ឆាគតោ។ អន្តេ ឧបសមាធិដ្ឋានំ សត្តុបសមបរិយោសានត្តា។
អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ បញ្ញាធិដ្ឋានំ តស្មី សតិ សម្មវតោ អសតិ អភាវតោ
យថាបដិញ្ញេត្តា ភាវតោ។

តត្ថ មហាបុរិសា សតតមត្ថហិតបរហិតករេហិ គរុបិយការករេហិ
សច្ចចាកាធិដ្ឋានេហិ គិហិត្វតា អាមិសទានេន បរេ អនុគ្គណ្ឌាន្តិ។ តថា
អត្ថហិតបរហិតករេហិ គរុបិយការករេហិ ឧបសមបញ្ញាធិដ្ឋានេហិ ច
បព្ពជិត្វតា ធម្មទានេន បរេ អនុគ្គណ្ឌាន្តិ។

តត្ថ អន្តិមភវេ ពោធិសត្តស្ស ចតុរធិដ្ឋានបរិបូរណំ។
បរិបុណ្ណចតុរធិដ្ឋានស្ស ហិ ចរិមកក្សបបត្តិតិ ឯកេ។ តត្រ ហិ
គញ្ញោក្កន្តិវិធីអភិធិក្ខមនេសុ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគមេន សតោ សម្មជាតោ
សច្ចាធិដ្ឋានចារិបូរិយា សម្មតិជាតោ ឧត្តរភិមុខោ សត្វបទីវិហារេន គន្ធា
សញ្ញា ធិសា ឱលោកេត្វា សច្ចានុបរិវត្តិធាវចសា - “អគ្គោហមស្មិ លោកស្ស,
ដេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស, សេដ្ឋោហមស្មិ លោកស្ស” តិ (ធិ. និ. ២.៣០; ម. និ.
៣.២០៧) តិក្ខុត្ថំ សីហនាទំ នទិ។

ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគមេន ជីណ្ណាតុរមតបព្ពជិតទស្សវិនោ
ចតុធម្មបទេសកោវិទស្ស យោព្ពនារោគ្យជីវិតសម្មត្តិមទានំ ឧបសមោ។
ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគមេន មហាតោ ញាតិបរិវដ្តស្ស ហត្ថគតស្ស ច
ចក្កវត្ថុវដ្តស្ស អនបេក្ខបរិច្ចាគោតិ។

ទុតិយេ វានេ អភិសម្ពោធិយំ ចតុរធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណាន្តិ កេចិ។ តត្ថ ហិ
យថាបដិញ្ញំ សច្ចាធិដ្ឋានសមុទាគមេន ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ អភិសមយោ,
តតោ ហិ សច្ចាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។ ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគមេន
សព្ពកិលេសូបក្កិលេសបរិច្ចាគោ, តតោ ហិ ចាកាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។
ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគមេន បរម្មបសមប្បត្តិ, តតោ ហិ ឧបសមាធិដ្ឋានំ
បរិបុណ្ណំ។ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគមេន អនាវរណាញាណបដិលោកោ, តតោ ហិ
បញ្ញាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណាន្តិ។ តំ អសិទ្ធី, អភិសម្ពោធិយាបិ បរមត្ថការតោ។

តតិយេ ឋានេ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ ចតុរិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណានិ អញ្ញោ។ តត្ថ ហិ
សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស ទ្វាទសហិ អាភារេហិ អរិយសច្ចទេសនាយ
សទ្ធាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។ ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស
សទ្ធម្មមហាយាកករណេន ចាកាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។
ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សយំ ឧបសន្តស្ស បរេសំ ឧបសមនេន
ឧបសមាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស វេនេយ្យានំ
អាសយាធិបរិជាននេន បញ្ញាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណានិ។ តទបិ អសិទ្ធិ,
អបរិយោសិតត្តា ពុទ្ធកិច្ចស្ស។

ចតុត្ថ ឋានេ បរិនិព្វានេ ចតុរិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណានិ អបរេ។ តត្រ ហិ
បរិនិព្វតត្តា បរមត្ថសច្ចសម្បត្តិយា សទ្ធាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។
សត្វបដិបដិស្សគ្គេន ចាកាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។ សត្តសម្ពាទ្ធរូបសមេន
ឧបសមាធិដ្ឋានំ បរិបុណ្ណំ។ បញ្ញាបយោជនបរិនិព្វានេន បញ្ញាធិដ្ឋានំ
បរិបុណ្ណានិ។ តត្រ មហាបុរិសស្ស វិសេសេន មេត្តាខេត្ត អភិជាតិយំ
សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សទ្ធាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្តំ, វិសេសេន
ករុណាខេត្ត អភិសម្ពោធិយំ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស
បញ្ញាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្តំ, វិសេសេន មុទិតាខេត្ត ធម្មចក្កប្បវត្តនេ
ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស ចាកាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្តំ, វិសេសេន
ឧបេក្ខាខេត្ត បរិនិព្វានេ ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស
ឧបសមាធិដ្ឋានបរិបូរណាមភិព្យត្តនិ ទដ្ឋព្ពំ។

តត្រ សទ្ធាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សំវាសេន សីលំ វេទិតព្ពំ។
ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សំវោហារេន សោចេយ្យំ វេទិតព្ពំ។
ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស អាបនាសុ ថាមោ វេទិតព្ពោ។

បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគតស្ស សាកក្ខាយ បញ្ញា វេទិតញ្ចា។ ឯវំ
សីលាជីវចិត្តទិដ្ឋិវិសុទ្ធិយោ វេទិតញ្ចា។ តថា សច្ចាធិដ្ឋានសមុទាគមេន
នោសាគតី ន គច្ឆតិ អវិសំវាទនតោ។ ចាកាធិដ្ឋានសមុទាគមេន លោភាគតី
ន គច្ឆតិ អនភិសង្កតោ។ ឧបសមាធិដ្ឋានសមុទាគមេន ភយាគតី ន គច្ឆតិ
អនបរាជតោ។ បញ្ញាធិដ្ឋានសមុទាគមេន មោហាគតី ន គច្ឆតិ យថា
ភូតាវពោជតោ។

តថា បឋមេន អនុដ្ឋោ អធិវាសេតិ, ទុតិយេន អលុទ្ធា បដិសេវតិ,
តតិយេន អភីតោ បរិវេដ្ឋតិ, ចតុត្ថេន អសម្ពុទ្ធាវិនោទេតិ។ បឋមេន
នេក្ខម្មសុខប្បត្តិ, ឥតរេហិ បរិវេកឧបសមសម្ពោធិសុខប្បត្តិយោ ហោន្តិតិ
ទដ្ឋញ្ចា។ តថា
វិវេកជបីតិសុខសមាធិជបីតិសុខអបីតិជកាយសុខសតិចារិសុទ្ធិជ-
ឧបេក្ខាសុខប្បត្តិយោ ឯតេហិ ចតូហិ យថា ក្លមំ ហោន្តិ។
ឯវមនេកគុណានុពាន្តេហិ ចតូហិ អធិដ្ឋានេហិ សព្វចារមិសម្ពហសង្កហោ
វេទិតញ្ចា។ យថា ច ចតូហិ អធិដ្ឋានេហិ សព្វចារមិសង្កហោ, ឯវំ
ករុណាបញ្ញាហិបីតិ ទដ្ឋព្ភំ។ សញ្ញេហិ ហិ ពោធិសម្ពាហេ ករុណាបញ្ញាហិ
សង្កហិតោ។ ករុណាបញ្ញាបរិគ្គហិតា ហិ ធានាទិគុណា មហាពោធិសម្ពាហ
ភវន្តិ ពុទ្ធត្ថសិទ្ធិបរិយោសាធាតិ។ ឯវមេតាសំ សង្កហោ វេទិតញ្ចា។

កោ សម្មាទន្ធជាយោតិ? សកលស្សបិ បុញ្ញាទិសម្ពាស្ស សម្មាសម្ពោធិ
ឧទ្ទិស្ស អនវសេសសម្ពរណំ អវេកល្លការិតាយោគេន, តត្ថ ច សក្កច្ចការិតា
អាទរពហុមានយោគេន, សាតច្ចការិតា និវន្តរយោគេន, ចិរកាលាទិយោគោ
ច អន្តរា អវោសាធាបដ្ឋនេនាតិ។ តំ បទស្ស កាលបរិមាណំ បរតោ អារិ
ភវិស្សតិ។ ឥតិ ចតុវដ្តយោគោ ឯតាសំ ចារមីនំ សម្មាទន្ធជាយោ។ តថា

មហាសត្តន ពោធិយ បដិបដ្ឋន្តន សម្មាសម្ពោធិយ ពុទ្ធានំ បុរេតរមេវ អត្តា
និយ្យាតេតញ្ចា - “ឥមាហំ អត្តការំ ពុទ្ធានំ និយ្យាតេមី” តិ។ តំ តំ បរិគ្គហវត្ថុញ្ច
បដិលាភតោ បុរេតរមេវ ធានមុខេ និស្សន្និតព្ពំ។ “យំ កិញ្ចិ មយ្ហំ ឧប្បជ្ឈនកំ
ជីវិតបរិក្ខារជាតំ, សព្ពំ តំ សតិ យាចកេ ធន្យាមិ, តេសំ បន ធិន្ទារសេសំ វេ
មយា បរិកុញ្ចិតព្ពំ” តិ។

វេ ហិស្ស សម្មនេវ បរិច្ចាគាយ កតេ ចិត្តាភិសង្ការេ យំ ឧប្បជ្ឈតិ
បរិគ្គហវត្ថុ អវិញ្ញាណកំ សវិញ្ញាណកំ វា, តត្ថ យេ ឥមេ បុព្វេ ធានេ
អកតបរិចយោ, បរិគ្គហវត្ថុស្ស បរិគ្គហវា, ឧទ្យាមនុញ្ញតា, បរិក្ខយចិន្តាតិ
ចត្តារោ ធានវិនិត្យោ, តេសុ យថា មហាពោធិសត្តស្ស សវិជ្ជមាណេសុ
ធម្មេយ្យធម្មេសុ បច្ចុបដ្ឋិតេ ច យាចកេជនេ ធានេ ចិត្តំ ន បក្ខន្ធាតិ ន កមតិ។ តេន
និដ្ឋមេត្ត គន្លត្តំ “អន្តាហំ ធានេ បុព្វេ អកតបរិចយោ, តេន មេ វតរហិ
ធាតុកម្មតា ចិត្តេ ន សណ្ឋាតី” តិ។ សោ វេ មេ ឥតោ បរំ ធានាភិវតំ ចិត្តំ
ភវិស្សតិ, ហន្តាហំ ឥតោ បដ្ឋាយ ធានំ ធន្យាមិ, ននុ មយា បដិកច្ឆេវ
បរិគ្គហវត្ថុ យាចកានំ បរិច្ចត្តន្តិ ធានំ ទេតិ មុត្តចាកោ បយតចាលី
វោសគ្គរតោ យាចយោគោ ធានសវិភាគរតោ។ វេ មហាសត្តស្ស បឋមោ
ធានវិនិត្យោ ហតោ ហោតិ វិហតោ សមុច្ឆិន្ទោ។

តថា មហាសត្តោ ធម្មេយ្យធម្មេស្ស បរិគ្គហវេ សតិ វេកល្លេ ច ឥតិ
បដិសញ្ញិត្តតិ - “អហំ ខោ បុព្វេ អធានសីលតាយ វតរហិ វេ បច្ចយវិកលោ
ជាតោ, តស្មា ឥនាធិ មយា បរិត្តេន វា ហីនេន វា យថាលទ្ធនេ ធម្មេយ្យធម្មេន
អត្តានំ បីឡេត្វាបិ ធានមេវ ធាតព្ពំ, យេនាហំ អាយតិម្បិ ធានចារមី មត្តកំ
ចាបេស្សាមី” តិ។ សោ ឥតវីតរេន តំ ធានំ ទេតិ មុត្តចាកោ បយតចាលី

វេសគ្គរតោ យាចយោគោ ធានសំរិភាគរតោ។ ឯវំ មហាសត្តស្ស ធុតិយោ
ធានវិនិពន្ធា ហតោ ហោតិ វិហតោ សមុច្ឆិន្នោ។

តថា មហាសត្តោ ធរយ្យធម្មស្ស ឧឡារមនុញ្ញតាយ អនាតុកម្មតាចិត្ត
ឧប្បជ្ឈមាណេ ឥតិ បដិសញ្ញិត្តតិ - “ននុ តយា សប្បុរិស ឧឡារតមា សព្ពសេដ្ឋា
សម្មាសម្ពោធិ អភិបត្តិតា, តស្មា តនត្ថំ តយា ឧឡារមនុញ្ញ ឯវំ ធរយ្យធម្ម
នាតុ យុត្តរូប”ន្តិ។ សោ ឧឡារំ មនុញ្ញញ្ច ទេតិ មុត្តចាកោ បយតចាណី
វេស្សគ្គរតោ យាចយោគោ ធានសំរិភាគរតោ។ ឯវំ មហាបុរិសស្ស ធុតិយោ
ធានវិនិពន្ធា ហតោ ហោតិ វិហតោ សមុច្ឆិន្នោ។

តថា មហាសត្តោ ធានំ ទេន្នោ យនា ធរយ្យធម្មស្ស បរិក្ខយំ បស្សតិ, សោ
ឥតិ បដិសញ្ញិត្តតិ - “អយំ ខោ ភោគានំ សភាវោ, យទិទំ ខយធម្មតា
វយធម្មតា ច។ អបិ ច មេ បុព្វេ តាទិសស្ស ធានស្ស អកតត្តា ឯវំ ភោគានំ
បរិក្ខយោ ទិស្សតិ, ហន្តាហំ យថាលទ្ធន ធរយ្យធម្មន បរិត្តន វា វិបុលេន វា
ធានមេវ ទេធរយ្យំ, យេនាហំ អាយតី ធានចារមិយា មត្តកំ ចាបុណីស្សមី”តិ។
សោ យថាលទ្ធន ធានំ ទេតិ មុត្តចាកោ បយតចាណី វេសគ្គរតោ
យាចយោគោ ធានសំរិភាគរតោ។ ឯវំ មហាសត្តស្ស ចតុត្តោ ធានវិនិពន្ធា
ហតោ ហោតិ វិហតោ សមុច្ឆិន្នោ។ ឯវំ យេ យេ ធានចារមិយា វិនិពន្ធក្ខតា
អនត្តា, តេសំ តេសំ យថារហំ បច្ឆវេក្ខិត្វា បដិវិនោទនំ ឧចាយោ។ យថា ច
ធានចារមិយា, ឯវំ សីលចារមិអាធិសុបិ ទដ្ឋព្ពំ។

អបិ ច យំ មហាសត្តស្ស ពុទ្ធានំ អត្តសន្និយ្យាតនំ, តំ សម្មនេវ សព្ពចារមីនំ
សម្មាទន្ធចាយោ។ ពុទ្ធានញ្ញំ អត្តានំ និយ្យាតេត្វា បិតោ មហាបុរិសោ តត្ថ តត្ថ
ពោធិសម្ពារចារិប្បិយា យដេន្នោ វាយមន្តោ សរីរស្ស សុខុបករណានញ្ញ
ឧបច្ឆេទកេសុ ទុស្សហេសុបិ កិច្ចេសុ ទុរភិសម្ពវេសុបិ

សត្វសង្ខារសមុបនីតេសុ អនត្តេសុ តិព្ពេសុ ចាណាហរេសុ “អយំ មយា
អត្តភារោ ពុទ្ធានំ បរិច្ឆតោ, យំ វា តំ វា ឯត្ថ ហោតូ” តិ តំនិមិត្តំ ន កម្មតិ ន
វេជតិ, ព្យាសកម្មិ អញ្ញាចត្ថំ ន គច្ឆតិ, កុសលាម្កេ អញ្ញាទត្ថ អចលាធិដ្ឋានោ
ហោតិ, វេ អត្តសន្និយ្យាតនម្មិ ឯតាសំ សម្មាទន្ធចាយោ។

អបិ ច សមាសតោ កតាភិនិហារស្ស អត្តនិ សិនេហាស្ស បរិសោសនំ
បរេសុ ច សិនេហាស្ស បរិវឌ្ឍនំ ឯតាសំ សម្មាទន្ធចាយោ។
សម្មាសម្ពោធិសមធិគមាយ ហិ កតមហាបណិធានស្ស មហាសត្តស្ស
យាថាវតោ បរិដាននេន សព្ពេសុ ធម្មេសុ អនុបលិត្តស្ស អត្តនិ សិនេហា
បរិក្ខយំ បរិយាទានំ គច្ឆតិ, មហាករុណាសមាសេវនេន បន បិយបុត្តេ វិយ
សព្ពសត្តេ សម្មស្សមាទស្ស តេសុ មេត្តាករុណាសិនេហា បរិវឌ្ឍតិ, តតោ ច
តំតទវត្ថានុបំ អត្តបរសន្តានេសុ លោកនោសមោហាវិគមេន
វិទ្ធវិកតមច្ឆរិយាធិពោធិសម្ពារបដិបក្ខោ មហាបុរិសោ
ទានបិយវេចនអត្តចរិយាសមាទត្តតាសង្ខារេហិ ចត្វហិ សង្កហវត្ថូហិ
ចតុរធិដ្ឋានានុគតេហិ អច្ចន្តំ ជនស្ស សង្កហករណេន ឧបរិ យានត្ថយេ
អវតារណំ បរិចាចនញ្ច ករោតិ។

មហាសត្តានញ្ចិ មហាករុណា មហាបញ្ញា ច ទានេន អលង្កតា, ទានំ
បិយវេចនេន, បិយវេចនំ អត្តចរិយាយ, អត្តចរិយា សមាទត្តតាយ អលង្កតា
សង្កហិតា ច។ តេសំ សព្ពេបិ សត្តេ អត្តនា និព្វិសេសេ កត្វា ពោធិសម្ពារេសុ
បដិបជ្ជន្តានំ សព្ពត្ថ សមាទសុខទុក្ខតាយ សមាទត្តតាយ សិទ្ធិ។ ពុទ្ធក្ខតានម្មិ
ច តេហោវ ចត្វហិ សង្កហវត្ថូហិ ចតុរធិដ្ឋានបរិបូរិតាភិវុទ្ធមិ ជនស្ស
អច្ចន្តិកសង្កហករណេន អភិវិធនំ សិដ្ឋតិ។ ទានញ្ចិ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ
ចាកាធិដ្ឋានេន បរិបូរិតាភិវុទ្ធី, បិយវេចនំ សច្ចាធិដ្ឋានេន, អត្តចរិយា

បញ្ញាធិដ្ឋានេន, សមាធនត្ថតា ឧបសមាធិដ្ឋានេន បរិបូរិតាភិវុទ្ធា។
តថាគតានញ្ចិ សព្ពសាវកបច្ឆេកពុទ្ធមហិ សមាធនត្ថតា បរិនិព្វានេ។ តត្រ ហិ
នេសំ អវិសេសតោ ឯកីការោ។ តេនេវាហ “នត្ថិ វិមុត្តិយា នានត្ថ”ន្តិ។ ហោន្តិ
ចេត្ថ -

“សច្ចោ ចាគី ឧបសន្តោ, បញ្ញាវា អនុកម្មកោ;
សម្ពុតសព្ពសម្ពាហេ, កំ នាមត្ថំ ន សាធយេ។

“មហាការុណិកោ សត្តា, ហិតេសី ច ឧបេក្ខកោ;
និរេបេក្ខោ ច សព្ពត្ថ, អហោ អច្ឆរិយោ ជិនោ។

“វិរត្តោ សព្ពធម្មេសុ, សត្តេសុ ច ឧបេក្ខកោ;
សទា សត្តហិតេ យុត្តោ, អហោ អច្ឆរិយោ ជិនោ។

“សព្ពទា សព្ពសត្តានំ, ហិតាយ ច សុខាយ ច;
ឧយ្យុត្តោ អកិលាសូ ច, អហោ អច្ឆរិយោ ជិនោ”តិ។

កិត្តកេន កាលេន សម្មាទនន្តិ? ហេដ្ឋីមេន តាវ បរិច្ឆេទេន ចត្តាវ
អសន្ន្យេយ្យានិ មហាកប្បានំ សតសហស្សញ្ច, មជ្ឈីមេន អដ្ឋ អសន្ន្យេយ្យានិ
មហាកប្បានំ សតសហស្សញ្ច, ឧបរិមេន បន សោឡស អសន្ន្យេយ្យានិ
មហាកប្បានំ សតសហស្សញ្ច។ ឯតេ ច ភេទាយថាគ្គមំ
បញ្ញាធិកសទ្ធាធិកវីរិយាធិកវសេន ញាតញ្ចា។ បញ្ញាធិកានញ្ចិ សទ្ធា មន្ទា
ហោតិ បញ្ញា តិក្ខា, សទ្ធាធិកានំ បញ្ញា មជ្ឈីមា ហោតិ, វីរិយាធិកានំ បញ្ញា
មន្ទា, បញ្ញានុភាវេន ច សម្មាសម្ពោធិ អធិគន្ធព្វាតិ អដ្ឋកថាយំ វុត្តំ។

អបរេ បន វិរិយស្ស តិក្ខមជ្ឈិមមុទុកាវេន ពោធិសត្តានំ អយំ
កាលវិភាគោ"តិ វទន្តិ។ អវិសេសេន បន វិមុត្តិបរិចាចនិយានំ ធម្មានំ
តិក្ខមជ្ឈិមមុទុកាវេន យថាវុត្តកាលភេទេន ពោធិសម្ភារា តេសំ ចារិប្បវី
គច្ឆន្តិ តិ តយោបេតេ កាលភេទា យុត្តាតិបិ វទន្តិ។ ឯវំ តិវិជា ហិ ពោធិសត្តា
អភិនិហារក្ខណោ ភវន្តិ ឧគ្សហជិតញ្ញវិបញ្ញាតញ្ញនេយ្យភេទេន។ តេសុ យោ
ឧគ្សជិតញ្ញ, សោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សម្មា ចតុប្បទិកំ គាជំ សុណាឆ្នោ គាថាយ
តតិយបទេ អបរិយោសិតេ ឯវំ ធម្មា អភិញ្ញាហិ សហ បដិសម្ពិទាហិ អរហត្តំ
អធិគន្ធិំ សមត្ថបនិស្សយោ ហោតិ, សចេ សាវកពោធិយំ អធិមុត្តោ សិយា។

ទុតិយោ ភគវតោ សម្មា ចតុប្បទិកំ គាជំ សុណាឆ្នោ អបរិយោសិតេ ឯវំ
គាថាយ ចតុត្ថបទេ ធម្មា អភិញ្ញាហិ អរហត្តំ អធិគន្ធិំ សមត្ថបនិស្សយោ
ហោតិ, យទិ សាវកពោធិយំ អធិមុត្តោ សិយា។

ឥតរោ បន ភគវតោ សម្មា ចតុប្បទិកំ គាជំ សុត្វា បរិយោសិតាយ
គាថាយ ធម្មា អភិញ្ញាហិ អរហត្តំ បត្តំ សមត្ថបនិស្សយោ ហោតិ។

តយោបេតេ វិជា កាលភេទេន កតាភិនិហារោ ពុទ្ធានំ សន្តិកេ
លទ្ធព្យាករណា ច អនុក្កមេន ចារមិយោ បរិបូរេន្តោ យថាក្កមំ យថាវុត្តភេទេន
កាលេន សម្មាសម្ពោជី ចាបុណ្ណិ។ តេសុ តេសុ បន កាលភេទេសុ
អបរិបុណ្ណេសុ តេ តេ មហាសត្តា ទិវសេ ទិវសេ វេស្សន្តរទានសទិសំ
មហាទានំ ទេន្តាបិ តទន្ធរេ សីលាទិសព្ពចារមិធម្មេ អាចិន្តាបិ បញ្ច
មហាបរិច្ឆាគេ បរិច្ឆជន្តាបិ ញ្ញាតត្ថចរិយា លោកត្ថចរិយា ពុទ្ធត្ថចរិយា
បរមកោដិ ចាបេន្តាបិ អន្តរា ច សម្មាសម្ពុទ្ធា ភវិស្សន្តិ តិ នេតំ ហំនំ វិជ្ជតិ។
កស្មា? ញ្ញាណស្ស អបរិបច្ឆនតោ ពុទ្ធការកធម្មានំ អបរិនិជ្ជានតោ។
បរិច្ឆិន្ទកាលនិច្ឆាទិតំ វិយ ហិ សស្សំ យថាវុត្តកាលបរិច្ឆេទេន បរិនិច្ឆាទិតា

សម្មាសម្ពោធិ តទនន្តរា សព្វសុរាហោន វាយមន្តោនាបិ ន សក្កា អធិកន្ត្រិន្តិ
ចារមិចារិប្បិ យថាវុត្តកាលវិសេសេន សម្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ធំ។

កោ អានិសំសោតិ? យេ តេ កតាភិនិហារានំ ពោធិសត្តានំ -

“ឯវំ សព្វផ្កសម្បជ្ជា, ពោធិយា និយតា នរា;
សំសរំ ធីយមទ្ធានំ, កប្បកោធិសតេហិបិ។

“អរីចិម្ហំ នុប្បជ្ជន្តិ, តថា លោកន្តវេសុ ច;
និជ្ឈាមតណ្ហា ខុប្បិចាសា, ន ហោន្តិ កាលកញ្ញិកា។

“ន ហោន្តិ ខុទ្ទកា ចាលា, ឧបបជ្ជន្តាបិ ទុគ្គតិ;
ជាយមាធា មនុស្សេសុ, ជច្ឆន្ទា ន ភវន្តិ តេ។

“សោតវេកល្លតា នត្ថិ, ន ភវន្តិ មូគបក្ខិកា;
ឥត្ថិការំ ន គច្ឆន្តិ, ឧកតោព្យញ្ញនបណ្ឌាកា។

“ន ភវន្តិ បរិយាបន្នា, ពោធិយា និយតា នរា;
មុត្តា អានន្តិកេហិ, សព្វត្ថ សុទ្ធតោចរា។

“មិច្ឆាធិដ្ឋី ន សេវន្តិ, កម្មកិរិយទស្សនា;
វេសមាធាបិ សគ្គេសុ, អសញ្ញំ នូបបជ្ជវេ។

“សុទ្ធាវាសេសុ ទេវេសុ, ហេតុ នាម នវិជ្ជតិ;
នេក្ខម្មនិជ្ជា សប្បវិសា, វិសំយុត្តា ភវាភវេ;
ចរន្តិ លោកត្ថចរិយាយោ, បូរេន្តិ សព្វចារមី”តិ។ (ធម. ស. អដ្ឋ.
និទានកថា; ជា. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា; អប. អដ្ឋ. ១.ទូរេនិទានកថា) -

ឯវំ សំវណ្ណិតា អាទិសំសា។ យេ ច “សតោ សម្មជាតោ, អាណន្ទ, ពោធិសត្តោ
តុសិតា កាយា ចរិត្វា មាតុកុច្ឆិ ឌីក្កមតី” តិអាទិនា (ម. និ. ៣. ២០០; ធិ. និ. ២. ១៧)
សោឡស អច្ឆរិយពុតធម្មប្បកាវ, យេ ច “សីតំ ព្យបគតំ ហោតិ, ឧណ្ហាញ
ឧបសម្មតី” តិអាទិនា (ពុ. វ. ២. ៨៣) “ជាយមាណេ ខោ, សារិបុត្ត, ពោធិសត្តោ អយំ
នសសហស្សំ លោកធាតុ សង្កម្មតិ សម្មកម្មតិ សម្មវេធិតី” តិអាទិនា (ម.
និ. ៣. ២០១; ធិ. និ. ២. ៣២) ច ទូត្តិស បុព្វនិមិត្តប្បកាវ, យេ វា បនញ្ជេបិ
ពោធិសត្តានំ អធិប្បាយសមិជ្ឈនំ កម្មាធិសុ វសីភាវោតិ ឯវំ មាណយោ តត្ថ តត្ថ
ជាតកតុទ្ធវំសាធិសុ ធស្សិតាកាវ អាទិសំសា, តេ សព្វេបិ ឯតាសំ អាទិសំសា។
តថា យថានិធស្សិតភេទា អលោភានោសាធិគុណយុគលាទយោ ចាតិ
វេទិតញ្ច។

អបិ ច យស្មា ពោធិសត្តោ អភិនិហារតោ បដ្ឋាយ សព្វសត្តានំ បិតុសមោ
ហោតិ ហិរេតសិតាយ, ធឹក្ខណេយ្យកោ គរុ ភាវនីយោ បរមញ្ច បុញ្ញក្ខេត្តំ
ហោតិ គុណវិសេសយោគេន។ យេតុយ្យេន ច មនុស្សានំ បិយោ ហោតិ,
អមនុស្សានំ បិយោ ហោតិ, ទេវតាហិ អនុចាលីយតិ,
មេត្តាករុណាបរិភាវិតសន្តានតាយ វាឡមិតាធិហិ ច អនភិកវនីយោ ហោតិ,
យស្មី យស្មីញ្ច សត្តនិកាយេ បច្ឆាជាយតិ, តស្មី តស្មី ឧឡារេន វណ្ណេន
ឧឡារេន យសេន ឧឡារេន សុខេន ឧឡារេន ពលេន ឧឡារេន អាធិបតេយ្យេន
អញ្ញោ សត្តោ អភិកវតិ បុញ្ញវិសេសយោគតោ។

អប្បាពាធា ហោតិ អប្បាតង្គោ, សុវិសុទ្ធា ចស្ស សុទ្ធា ហោតិ សុវិសទា,
សុវិសុទ្ធវិរិយំ, សតិសមាធិបញ្ញា សុវិសទា, មន្តកិលេសោ ហោតិ មន្តទរថោ
មន្តបរិឡាហោ, កិលេសានំ មន្តភាវេនេវ សុវចោ ហោតិ បទក្ខិណគ្គាហិ,
ខមោ ហោតិ សោរតោ, សឱលោ ហោតិ បដិសន្តាវកុសលោ, អក្កោធនោ

ហោតិ អនុបនាហិ, អមក្ខិ ហោតិ អបណ្ណាសិ, អនិស្សកិ ហោតិ អមជ្ជិ,
អសថោ ហោតិ អមាយាវិ, អថទ្វោ ហោតិ អនតិមាជិ, អសារទ្វោ ហោតិ
អប្បមត្តោ, បរតោ ឧបតាបសហោ ហោតិ បរេសំ អនុបតាបិ, យស្មិញ្ច
តាមខេត្ត បដិវេសតិ, តត្ថ សត្តានំ ភយាធម្មោ ឧបទ្ធពា យេតុយ្យេន អនុប្បន្នា
នុប្បន្និ, ឧប្បន្នា ច រូបសម្មន្តិ, យេសុ ច អទាយេសុ ឧប្បន្នតិ, ន តត្ថ បច្ឆរជនោ
វិយ ទុក្ខេន អធិមត្តំ បិដ្ឋិយតិ, ភិយ្យោសោមត្តាយ សំវេគមាបន្នតិ។ តស្មា
មហាបុរិសស្ស យថាវហំ តស្មី តស្មី ភវេលព្ពមាណា ឯតេ សត្តានំ
បិតុសមតាទក្ខិណោយ្យតាទយោ គុណាវិសេសា អានិសំសាតិ វេទិតញ្ញា។

តថា អាយុសម្បទា រូបសម្បទា កុលសម្បទា ឥស្សរិយសម្បទា
អាទេយ្យវចនតា មហានុភាវតាតិ ឯតេបិ មហាបុរិសស្ស ចារមីនំ
អានិសំសាតិ វេទិតញ្ញា។ តត្ថ អាយុសម្បទា នាម តស្សំ តស្សំ ឧបបត្តិយំ
ធិយាយុកតា ចិវដ្ឋិតិកតា, តាយ យថាវទ្ធានិ កុសលសមាធានានិ
បរិយោសាបេតិ, ពហុញ្ច កុសលំ ឧបចិនោតិ។ រូបសម្បទា នាម អភិរូបតា
ទស្សនីយតា ចាសាទិកតា, តាយ រូបប្បមាណានំ សត្តានំ បសាទាវហោ
ហោតិ សម្ភាវនីយោ។ កុលសម្បទា នាម ឧទ្យាវេសុ កុលេសុ អភិនិព្វត្តិ, តាយ
ជាតិមទាទិមទមត្តានម្បិ ឧបសន្តមនីយោ ហោតិ បយិរុចាសនីយោ, តេន តេ
និព្វិសេវនេ ករោតិ។ ឥស្សរិយសម្បទា នាម មហាវិភវតា មហោសក្ខតា
មហាបរិវាវតា ច, តាហិ សន្តណ្ឌិតព្ពេ ចត្វហិ សន្តហាវត្ថុហិ សន្តណ្ឌិតុំ,
និគ្គហេតព្ពេ ធម្មេន និគ្គហេតុញ្ច សមត្តោ ហោតិ។

អាទេយ្យវចនតា នាម សទ្ធម្មតា បច្ចយិកតា, តាយ សត្តានំ
បមាណភូតោ ហោតិ, អលង្ករីយា ចស្ស អាណា ហោតិ។ មហានុភាវតា
នាម អានុភាវមហន្តតា, តាយ បរេហិ ន អភិភូយតិ, សយមេវ បន បរេ

អញ្ញាធតុ អភិកវតិ ធម្មន សមេន យថាភូតគុណេហិ ច, ឯវមេតេ
អាបុសម្បធានយោ មហាបុរិសស្ស ចារមីនំ អានិសំសា, សយញ្ច
អបរិមាណស្ស បុញ្ញសម្ភារស្ស បរិវុឿហេតុភូតា យានត្ថយេ សត្តានំ
អវតារណស្ស បរិចាចនស្ស ច ការណភូតាតិ វេទិតញ្ច។

ក៏ ផលន្តិ? សមាសតោ តាវ សម្មាសម្ពុទ្ធភារោ ឯតាសំ ផលំ, វិត្តារតោ បន
ទុត្តិសមហាបុរិសលក្ខណាអសីតិអនុញ្ញានព្យាមប្បភាទិអនេកគុណគណ
សមុជ្ឈលរូបកាយសម្បត្តិ-

អធិដ្ឋានសពលចតុវេសារដ្ឋងអសាធារណញ្ញាណអដ្ឋារសាវេណិក-
ពុទ្ធជម្ពប្បភូតិអនន្តាបរិមាណ គុណសមុទយោបសោភិនី ធម្មកាយសិរី។
យាវតា បន ពុទ្ធគុណា យេ អនេកេហិមិ កប្បេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធនាមិ វាចាយ
បរិយោសាបេតុំ ន សក្កា, ឥនមេតាសំ ផលំ។ វុត្តព្វោតំ -

“ពុទ្ធាមិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ, កប្បម្បិ ច អញ្ញាមភាសមាធនា;
ជីយេថ កប្បោ ចិរទីយមន្តរេ, វណ្ណោ ន ជីយេថ តថាគតស្ស” តិ។ (ធី.
និ. អដ្ឋ. ១.៣០៤; ៣.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៤២៥; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; ចរិយា.
អដ្ឋ. និទានកថា);

ឯវមេតុ ចារមីសុ បកិណ្ណាកកថា វេទិតញ្ច។

យំ បន ចាឡិយំ “ធិត្វា ធាតត្ថកំ ធាន” ត្តិអាធិនា សញ្ញាមិ ចារមី ឯកជ្ឈំ
នស្សេត្វា បរតោ “កោសដ្ឋំ ភយតោ ធិស្វា” តិអាធិនា បរិយោសានកាថាទ្វយំ
វុត្តំ, តំ យេហិ វិរិយារម្ភមេត្តាភាវនា អប្បមាធិវិហារេហិ យថាវុត្តា
ពុទ្ធការកធម្មា វិសធាការំ គតា សម្មាសម្ពោធិសម្ពាតា ច អត្ថនោ វិមុត្តិ
បរិចាចិតា, តេហិ វេនេយ្យានម្បិ វិមុត្តិបរិចាចនាយ ឱវាធានត្ថំ វុត្តំ។

តត្ថ កោសន្តំ ភយតោ ទិស្វា, វីរយារម្ពញ្ច ខេមតោតិ ឥមិនា បដិបក្ខ
អាទិនវទស្សនមុខេន វីរយារម្ព អាទិសំសំ ទស្សេតិ។ អារទ្ធវីរយា ហោថាតិ
ឥមិនា វីរយារម្ព និយោជេតិ។ យស្មា ច -

“សព្វបាបស្ស អករណំ, កុសលស្ស ឧបសម្បទា;
សចិត្តបរិយោធបនំ, ឯតំ ពុទ្ធាន សាសន” ឆ្លៀ (ធម្ម. ប. ១៨៣; ជី. និ. ២.៩០;
នេត្តិ. ៣០, ៥០) -

សង្ខេបតោ។ វិគ្គារតោ បន សកលេន ពុទ្ធវចនេន បកាសិតា សព្វាបិ
សម្បត្តិយោ ឯកន្តេនេវ សម្មប្បធានាជីវា, តស្មា ភគវា វីរយារម្ព និយោជេត្វា
“ឯសា ពុទ្ធានុសាសនី” តិ អាហា។

តត្រាយំ សង្ខេបតោ - យាយំ សព្វសំកិលេសមូលភាវតោ
សព្វានត្តវិជាយកន្តិ កោសន្តំ ភយតោ តប្បដិបក្ខតោ ចត្វាហិ យោគេហិ
អនុបទ្ធពភាវសាធនតោ វីរយារម្ពញ្ច ខេមតោ ទិស្វា
អធិសីលសិក្ខាទិសម្បាទនវសេន វីរយស្ស អារម្មោ សម្មប្បធានានុយោគោ,
តត្ថ យំ សម្មនេវ និយោជន, “អារទ្ធវីរយា ហោថា” តិ, ឯសា ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ
អនុសាសនី អនុសិដ្ឋិ ឱវាទោតិ។ សេសគាថាសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ
វេទិតញ្ចោ។

អយំ បនវិសេសោ - វិវាទន្តិ វិរុទ្ធវាទំ, ធវិវាទវត្ថុវសេន វិវទនន្តិ អត្ថោ។
អវិវាទន្តិ វិវាទបដិបក្ខំ មេត្តាវចីកម្មំ, មេត្តាភាវនំ វា។ អថ វា អវិវាទន្តិ
អវិវាទហេតុភូតំ ធម្មំ សារណីយធម្មំ។ សមគ្គាតិ អវគ្គា, កាយេន ចេវ ចិត្តេន
ច សហិតា អវិរមិតា អវិយុត្តាតិ អត្ថោ។ សទិលាតិ សក្កិលា មុទុសីលា,
អញ្ញមញ្ញម្ហិ មុទុហធយាតិ អត្ថោ។ ឯសា ពុទ្ធានុសាសនីតិ ឯត្ថ សព្វេន សព្វំ

វិវាទមនុបកម្ម យទិទំ ធម្មារណីយធម្មបរិបូរណវសេន សមគ្គវាសេ និយោជនំ,
ឯសា ពុទ្ធានំ អនុសិដ្ឋតិ យោជេតព្ពំ។ សមគ្គវាសញ្ញា វសមាធា
សីលទិដ្ឋិសាមញ្ញកតា អវិវេទមាធា សុខេនេវ តិស្សោ សិក្ខា បរិបូរេស្សន្តិ
សត្តា សមគ្គវាសេ និយោជនំ អត្ថនោ សាសនន្តិ ទស្សេសី។

បមាទន្តិ បមជ្ឈនំ, កុសលានំ ធម្មានំ បមុស្សនំ អកុសលេសុ ច ធម្មេសុ
ចិត្តវោស្សន្តំ។ វុត្តញ្ញោតំ - “តត្ថ កតមោ បមាទោ, កាយទុច្ចរិតេ វា វេទិទុច្ចរិតេ
វា មនោទុច្ចរិតេ វា បញ្ចសុ វា កាមគុណេសុ ចិត្តស្ស វោសត្តោ
វោសត្តានុប្បទានំ កុសលានំ វា ធម្មានំ ភាវនាយ អសក្កច្ចកិរិយតា,
អសាតច្ចកិរិយតា, អនដ្ឋិតកិរិយតា, ឱលីនវុត្តិតា, និក្ខិត្តធន្តតា, និក្ខិត្តធុរតា
អនាសេវនា អភាវនា អពហុលីកម្មំ... បេ... យោ ឯវុចោ បមាទោ បមជ្ឈនា
បមជ្ឈិតត្ថំ, អយំ វុច្ចតិ បមាទោ” តិ (វិភ. ៨៤៦)។

អប្បមាទន្តិ អប្បមជ្ឈនំ។ តំ បមាទស្ស បដិបក្ខតោ វេទិតព្ពំ។ អត្ថតោ ហិ
អប្បមាទោ នាម សតិយា អវិប្បវាសោ, “សតិយា អវិប្បវាសោ” តិ ច និច្ចំ
ឧបដ្ឋិតាយ សតិយា ឯវេតំ នាមំ។ អបរេ បន “សតិសម្បជញ្ញប្បធានា តថា
បវត្តា ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា អប្បមាទោ” តិ វេទន្តិ។ យស្មា បន
អប្បមាទភាវនា នាម វិសុំ ឯកា ភាវនា នត្ថិ។ យា ហិ កាចិ បុញ្ញកិរិយា
កុសលកិរិយា, សញ្ញា សា អប្បមាទភាវនាត្រូវ វេទិតព្ពំ។

វិសេសតោ បន វិវុដ្ឋបនិស្សយំ សរណគមនំ កាយិកវាចសិកសំវរញ្ញា
ឧបាទាយ សញ្ញា សីលភាវនា, សញ្ញា សមាធិភាវនា, សញ្ញា បញ្ញាភាវនា, សញ្ញា
កុសលភាវនា, អនវដ្ឋភាវនា, អប្បមាទភាវនា។ “អប្បមាទោ” តិ ហិ ឥទំ បទំ
មហន្តំ អត្ថំ ធិបេតិ, មហន្តំ អត្ថំ បរិគ្គហេត្វា តិដ្ឋតិ, សកលម្បិ តេបិជកំ
ពុទ្ធវចនំ អាហរិត្វា អប្បមាទបទស្ស អត្ថំ កត្វា កថេន្តោ ធម្មកថិកោ

“អតិវត្តន បក្ខន្តោ” តិ ន វត្តព្រា។ កស្មា? អប្បមាទបទស្ស មហន្តការតោ។
តថា ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធា កុសិនារាយំ យមកសាលានមន្តរេ បរិនិព្វានសមយេ
និបន្នោ អភិសម្ពោធិតោ បជ្ជាយ បញ្ចចត្តាលីសាយ វស្សេសុ អត្តនា ភាសិតំ
ធម្មំ ឯកេនេវ បទេន សង្កហោត្វា ទស្សេន្តោ “អប្បមាទេន សម្មាទេថា” តិ (ធិ. និ.
២.២១៨) ភិក្ខុនំ ឱវាទមទាសិ។ តថា ចាហា - “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខុវេ, យានិ កានិចិ
ជន្តមាណំ ចាលាណំ បទជាតានិ, សព្វានិ តានិ ហត្ថិបទេ សមោធាណំ កច្ឆន្តិ,
ហត្ថិបទំ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ យទិទំ មហន្តត្ថេន, ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខុវេ, យេ
កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្វេតេ អប្បមាទមូលកា អប្បមាទសមោសរណា,
អប្បមាទោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី” តិ (ម. និ. ១.៣០០ ថោកំ វិសទិសំ)។ តត្ថ
អប្បមាទការំ នំ សិខាប្បត្តំ ទស្សេន្តោ សត្តា “ភាវេថដ្ឋង្គិកំ មគ្គ” ត្ថិ អាហា។

តស្សត្ថោ - យោ ឯស សីលាទិទន្ធត្ថយសង្កហោ សម្មាទិដ្ឋិបុព្វង្គមោ
សម្មាទិដ្ឋិអាទិនំយេវ អដ្ឋន្នំ អដ្ឋានំ វសេន អដ្ឋង្គិកោ អរិយមគ្គោ, តំ ភាវេថ
អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទេថ។ ទស្សនមគ្គមត្តេ អប្បត្វា ឧបរិ តិណ្ណំ មគ្គានំ
ឧប្បាទនវសេន វឡេថ, ឯវំ វោ អប្បមាទការំនា សិខាប្បត្តា ភវិស្សតិតិ។ ឯសា
ពុទ្ធានុសាសនីតិ យទិទំ កុសលេសុ ធម្មេសុ អប្បមជ្ឈនំ, តព្វា ឧស្សក្កាបេត្វា
អរិយមគ្គស្ស ការំនា ឯសា ពុទ្ធានំ ភក្កវន្តានំ អនុសិដ្ឋិ ឱវាទោតិ។

ឥតិ ភក្កវា អរហត្តនិក្ខុដេនេវ ចរិយាបិដកទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ **ឥត្ថំ**
សុទន្តិអាទិសុ **ឥត្ថន្តិ** កេហ្មេ ច សតសហស្សេតិអាទិនា (ចរិយា. ១.១) បកាវេន។
សុទន្តិ និបាតមត្តំ។ ភក្កវាតិ ភាគ្យវន្តតាទីហិ ការណេហិ ភក្កវា។ អត្តនោ
បុព្វចរិយន្តិ បុរិមាសុ អភិវត្តិបណ្ឌិតាទិជាតិសុ អត្តនោ បដិបត្តិទុក្ខកិរិយំ។
សម្ភារយមាទោតិ ហត្ថតលេ អាមលកំ វិយ សម្មនេវ បកាសេន្តោ។
ពុទ្ធាបទានិយំ នាមាតិ ពុទ្ធានំ បុរាតនកម្មំ ចោរាណំ ទុក្ខកិរិយំ អធិកិច្ច

បវត្តត្តា ទេសិតត្តា ពុទ្ធាបទានិយន្តិ ឯវុំនាមកំ។ ធម្មបរិយាយន្តិ ធម្មទេសនំ
ធម្មក្ខតំ វា ការណំ។ អភាសិត្តាតិ អរោច។ យំ បនេត្ត នវុត្តំ, តំ ហេដ្ឋា
វុត្តនយត្តា ឧត្តានត្តត្តា ច នវុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

និកមនកថា

ឯត្តាវតា ច -

វិសុទ្ធចរិតោ សត្តា, ពុទ្ធចរិយាយ ចារគូ;
សត្តចរិយាសុ កុសលោ, លោកាចរិយោ អនុត្តរោ។

យំ អច្ឆរិយធម្មានំ, សត្តមច្ឆរិយាតិគោ;
អត្ថនោ បុព្វចរិយានំ, អានុការីការីនំ។

ទេសេសិ នាថោ ចរិយា-បិដកំ យព្វា តាទិនោ;
ធម្មសង្គាហកា ថេរា, សង្គាយីសុ តថេវ ច។

តស្ស អត្ថំ បកាសេតុំ, ចោរាណាដ្ឋកថានយំ;
និស្សរាយ យា សមាវធ្វា, អត្ថសំវណ្ណានា មយា។

យា តត្ថ បរមត្ថានំ, និទ្ធាវេត្វា យថាវហំ;
បកាសនា បរមត្ថ-ធិបនី នាម នាមតោ។

សម្បត្តា បរិនិដ្ឋានំ, អនាគុលវិនិច្ឆយា;
សាធិកាយដ្ឋីសាយ, ចាឡិយា ភាណាវារតោ។

ឥតិ តំ សង្ខារេន្ទេន, យំ តំ អធិគតំ មយា;

បុព្វំ តស្សនុភាវេន, លោកនាថស្ស សាសនំ។

ឡិកាហេត្វាវិសុទ្ធាយ, សីលាធិបជីបត្តិយា;
សព្វេបិ ទេហិនោ ហោន្តុ, វិមុត្តិរសភាគិនោ។

ចំរំ តិដ្ឋតុ លោកស្មី, សម្មាសម្ពុទ្ធសាសនំ;
តស្មី សគារវា និច្ចំ, ហោន្តុ សព្វេបិ ចាលិនោ។

សម្មាវស្សតុ កាលេន, ទេវោបិ ជគតីបតិ;
សទ្ធម្មនិរតោ លោកំ, ធម្មេនេវ បសាសត្វតិ។

ឥតិ ពនរតិវិហារវាសិនា អាចរិយធម្មចាលេន

កតា

ចរិយាបិជកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

